

GOVERNMENT OF INDIA
ARCHÆOLOGICAL SURVEY OF INDIA

CENTRAL
ARCHÆOLOGICAL
LIBRARY

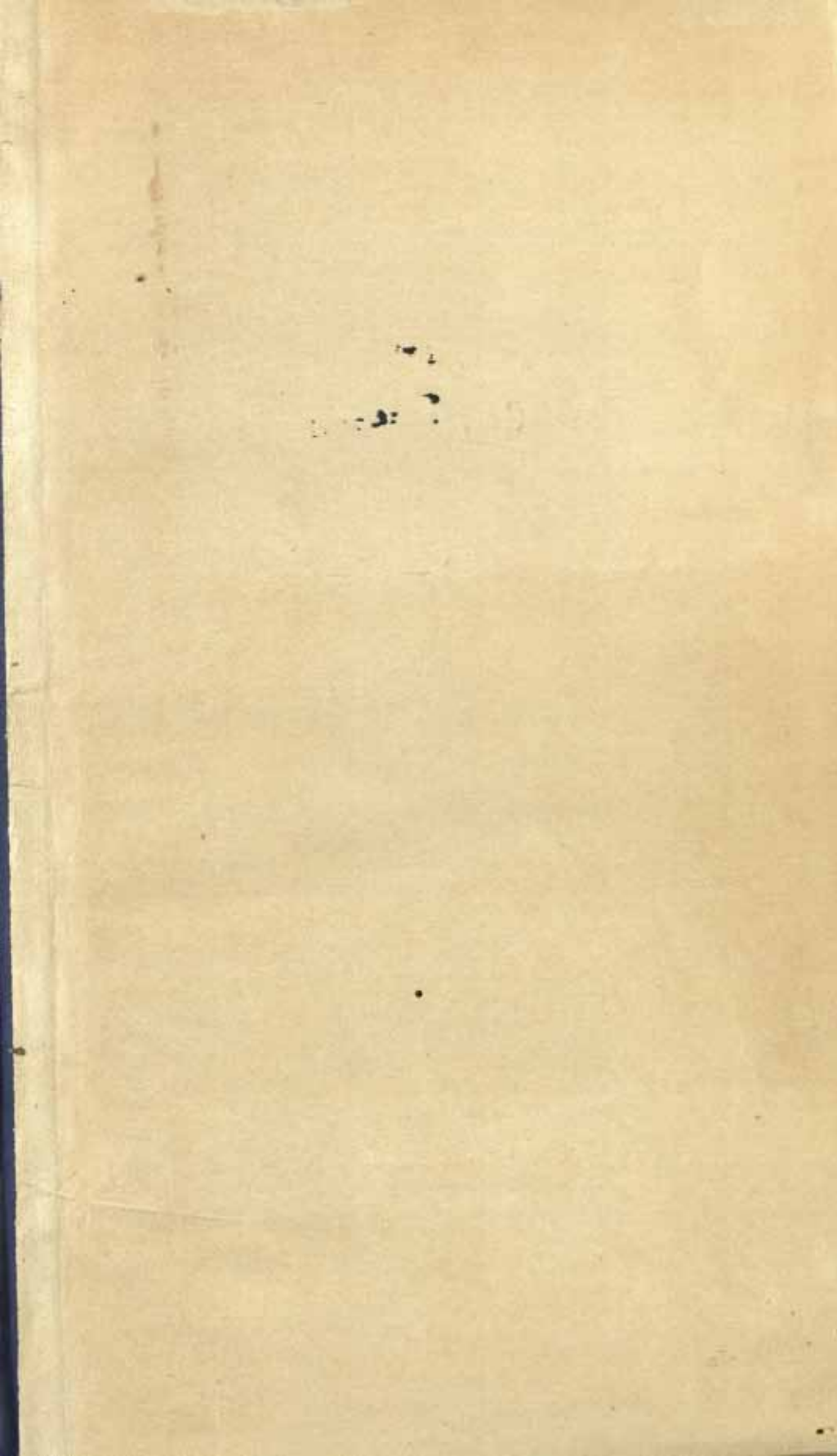
ACCESSION NO

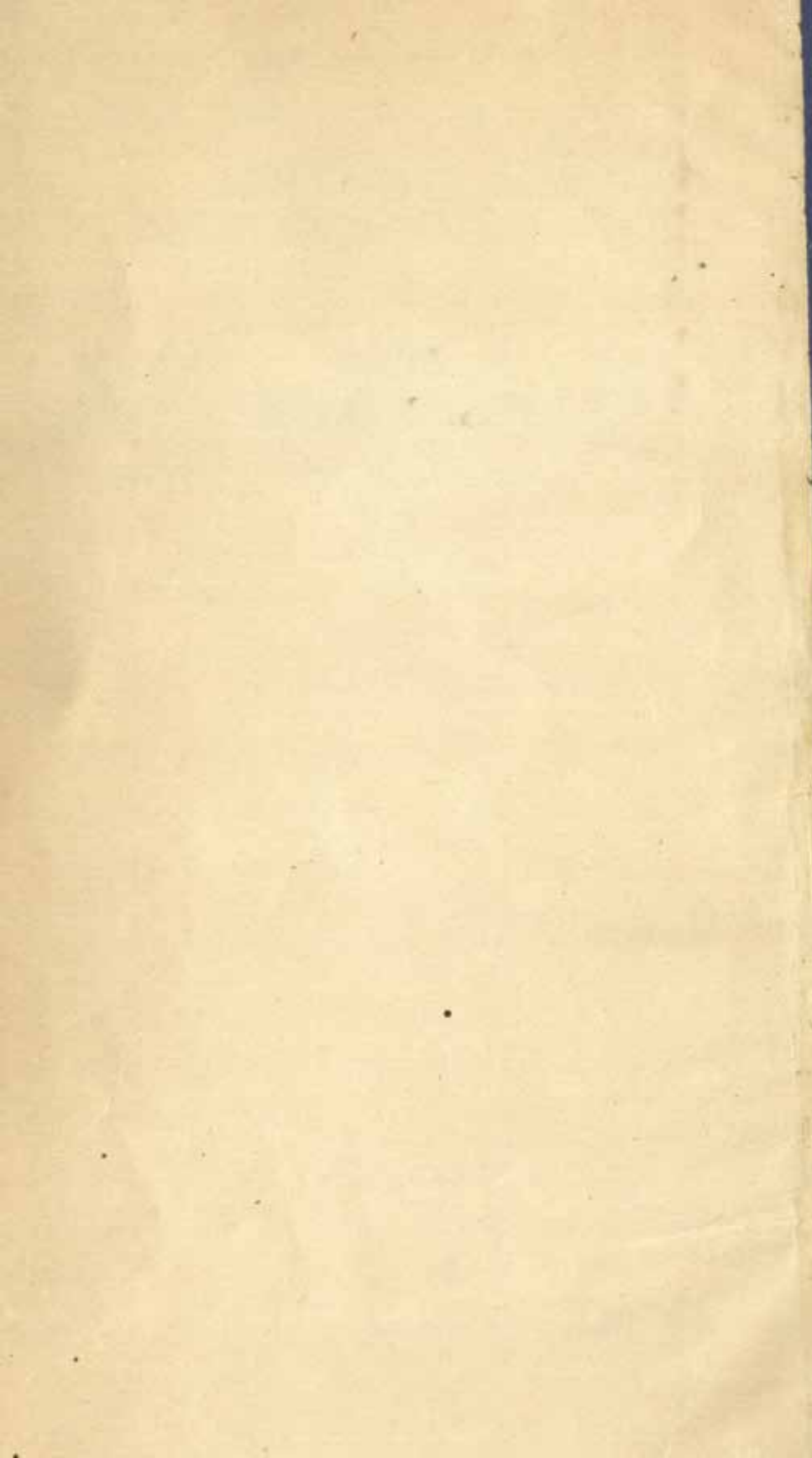
4237

CALL No.

B pag / Fan.

D.G.A. 79

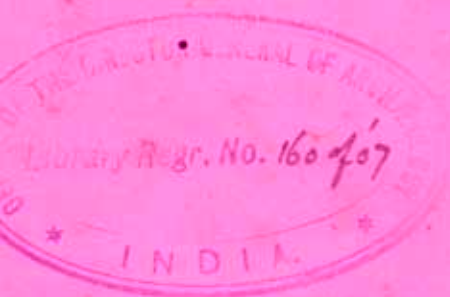

AKATTHAVANNA

BY

V. FAUSBØLL

22
17
18

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
CHICAGO, ILL.

Jātakatthavarāṇanā (T. Card)

THE
JĀTAKA

TOGETHER WITH ITS COMMENTARY

BEING

TALES OF THE ANTERIOR BIRTHS
OF
GOTAMA BUDDHA.

9237

FOR THE FIRST TIME EDITED IN THE ORIGINAL PĀLI

BY

V. FAUSBØLL

AND TRANSLATED

BY

T. W. RHYS DAVIDS.

TEXT. VOL. I.

LONDON.
TRÜBNER & CO.

STRASSBURG.
KARL J. TRÜBNER.

KOPENHAGEN.
H. HAGERUP.

1877.

[All Rights Reserved.]

BPa8
Fau

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL
LIBRARY, NEW DELHI.

Acc. No. ~~9228~~ 9237

Date..... 3-8-57

Call No. BP 28

Fan

DEDICATED
TO THE MEMORY OF
THE GREATEST LINGUIST OF THE NORTH
RASMUS KRISTIAN RASK
THE PEASANT'S SON.

PRELIMINARY REMARKS.

To constitute the text I have only had three MSS., the Copenhagen Palm leaf MS. (C^k) described in *Codices Orientales Bibliothecæ Regiæ Havniensis*, Pars 1 p. 36, and two quite recent Transcripts on paper, sent to Mr. Childers by two learned natives of Ceylon, the one by the Buddhist priest Subhūti (C^s)¹, the Editor of Moggallāna's *Abhidhānappādīpikā*, the other by L. Cornelle Wijesinha Mudaliyar (C^v).

These three Mss. are all written in Cingalese characters, and represent in fact only one MS. as they agree in very essential readings of which some are evidently wrong, f. i. p. 24 *sucim pi asucim pi* for *sucimhi asucimhi*, p. 47—48 *halāhala* for *kolāhala*, p. 75—76 *pūjayamāno* for *pūjiyamāno*, p. 84 *-siriṃ* for *-siri*, p. 112 *sati* for *satim*, p. 122 *tunhe* for *tunhehi*, p. 124 *gamissati* for *gamessati*, p. 142 *gatā* for *gataṃ*, p. 156 *vutte* for *vutto*, p. 170 *esa* for *esā*, p. 171 the second hemistich is wanting, p. 175 *nandiṃ* for *nandī*, p. 185 *nahāpeti* for *nahāpehi*, p. 192 *añjana* for *añja*, p. 193 *pavitthe* for *pavittḥo*, p. 195 *laddhan* for *laddhā*, p. 200 *vaddhiṃ* for *vaddhi*, p. 204 *Sakko* for *Sakke*, p. 206 *Sujātā* for *Sujātaṃ*, p. 224 *ārādheti* for *ārādheti*. The agreement of these as well as all other Cingalese Mss. seems to point to the existence of only one redaction of the *Tēpitaka* *Buddhavacana* in Ceylon, and as this redaction, in the course of time, has been considerably corrupted, it will be of the greatest importance, in editing texts, also to be able to collate Burmese and Siamese MSS. When this, some time ago, struck me, I tried to get a copy of the *Jātaka* from Siam, but failed. That is to say, I sent, through the Governor-General of India, copies of what I had hitherto published of the Buddhist Scripture to the King of Siam, and by another way a letter in which I asked the king in return to present me with a copy of the *Jātaka* Book. I do not doubt that he has received my books, but I am afraid that my letter never reached him, and that this is the reason I neither got an answer, nor the MS. I wanted.

Having no other sources² than Cingalese Mss. I can only give

¹ The first part only, the *Nidāna*, written on palm-leaves.

² In the Phayre Collection in London there is no copy of the *Jātakatthavannanā*, and it is only recently I learn that it is to be found at Paris.

the Cingalese Redaction, and try by parallelism to correct it where it is evidently wrong. However, as Pāli is as yet so little known, its study being still so young, I have, for fear of making mistakes, in many instances preferred to give what I found before me, and only in the foot-notes to state my doubts and point to emendations. Should I in any place have misunderstood the text, it must be my excuse that I have had so much to do in the rough part of the work that I have not had time for a higher criticism. Furthermore everybody that has been engaged in this sort of work will willingly, I am sure, excuse any mistakes on my part, as he will know that one's eyes get so dimmed by the dust of the rough work that one is apt to lose sight of the whole which otherwise would illuminate the single parts and make them appear in the right light. But also those who are not acquainted with the difficulties that beset a first edition, will make allowances for any blunders I may have committed, considering that only just now the classical philologists, after publishing and studying texts for four hundred years, have begun by a higher criticism to eliminate the many corruptions that have crept into the classical authors.

As I have made it a rule not to alter anything in the text before me arbitrarily, I have not meddled with such apparent irregularities as *ekadevatāpi thātum samattbo nāhosi* p. 72, *balavā mettī* p. 189, *bhībhaccha* p. 61 and 171 etc.; nor have I ventured to correct such forms as *vutte* p. 156 and *pavitthe* p. 193, considering that you find *e* for *o* in the Magadha dialect. I have only corrected the text in places where I was sure, from other passages, that it was wrong. When I have considered two different readings equally good I have generally in each single case chosen the one that was supported by the two MSS., I think this is the only way in which we at last may arrive at the right spelling of Pāli words, at least as far as the orthography is concerned in which they have been handed down to us through the MSS. Sometimes I have let the Sanskrit orthography guide me, but perhaps wrongly.

That my readers may judge of the state of my materials I have in the first eight sheets given a pretty complete specimen of the various readings of the MSS., but have afterwards shortened them much and shall continue to do so throughout the whole book to save space.

I have taken care not to overload the text with European punctuation.

The printing of the book in three different types is an attempt at disengaging the Text from the Commentary by pointing out the constituent parts of the book, but I am not sure I have always succeeded, still it is quite clear that throughout the book there are three different elements, viz. the frame, the tale and the verbal interpretation, all three kept quite separate, but it seems that

even in the middle of the tale itself there may sometimes be found explanations that more properly belong to the verbal interpretation f. i. p. 99, 14. How much of the three constituent parts belongs to the fundamental Jātaka Book is not clear, and cannot be told now as the Jātaka itself does not at present time exist separately.

I have continued to transliterate the Oriental into Latin characters and shall continue to do so in all I publish of Pāli, for it is my conviction that the fine Latin Characters must not only henceforward be applied to languages which have no literature and to literatures which have hitherto not been published, but also that they one day will supersede all other characters when Europeo-American Civilisation has, like a lava, laid itself over all other civilisations and made them into Herculaneums and Pompeiis.

This edition of the Jātakatthavannanā will appear in five volumes (ten parts) of about 30 sheets each, to be finished in ten years.

Kopenhagen.

V. Fausbøll.

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- Page 1 verse 3, for namassanādito read namassanādino.
 — 2 line 2 from the bottom, before ²C* add I. Cfr. Dhp. p. 116.
 — 3 l. 19, for upari pāsāda- read uparipāsāda-.
 — 13 l. 1, for māṇi- read maṇi-.
 — 14 l. 16, yasmā . . . samijjhati must belong to the Comment, and ought therefore to have been printed in small type and without number.
 — 25 l. 2, for vicinissamī read vicinissāmi.
 — 26 v. 184, for sadevaketi read sadevake ti.
 — 27 l. 10 fr. the b., after dasapāramiṇ add 3.
 — 29 l. 20, for nama read nāma.
 — 31 l. 5 fr. the b., add (Dhp. p. 126).
 — 38 l. 20, for bodhi. So read bodhī, so.
 — 45 l. 10 fr. the b., for esa read esā.
 — 47 l. 14 for sukhaṃ dukkhaṃ read sukhaṃdukkhaṃ.
 — 50 l. 2 fr. the b., add read haritapattīya?
 — 53 l. 10, for muccitvā read muñcitvā.
 — 56 l. 11, for sirībhavaṃ read sirivibhavaṃ.
 — 60 l. 7 fr. the b., add (Dhp. p. 118).
 — 62 l. 12 fr. the b., for -sadiṣo read -sadiṣo.
 — 63 l. 10, for Kanthakāṃ read Kanthakāṃ.
 — 80 l. 7, for yevā read yeva.
 — 92 l. 10, for paṭiñṇaṃ read paṭiñṇaṃ.
 — 92 l. 22, for -hirañña- read -hirañña-.
 — 107 l. 14, for oṣaṭṭhabhāvo read oṣaṭṭhabhāvo.
 — 120 l. 22, for mālākāre read mālākāre.
 — 124 l. 5 fr. the b., for *so all three MSS. instead etc. read ‡ so all three MSS. ‡ so all three MSS. instead etc.
 — 131 l. 3, for anavaḥḥam I ought to have adopted the reading of C* Cr.
 — 131 l. 4, for -saṇṭhitam read -saṇṭhitam.
 — 149 l. 5 fr. the b., for therī read therī.
 — 192 l. 9 fr. the b., for pallivethetva read pallivethetvā.
 — 215 l. 1 fr. the b., after MSS. add instead of pajjalito sikkhī.

PRELIMINARY REMARKS 2

In preparing the Second Part of this First Volume for the press I have laboured under great difficulties, the consequence of which has been that the publication has been considerably delayed.

For the Jātakas as far as 42 I have, besides the Kopenhagen MS. (C^k or K), had a Transcript by Subhūti (C^e), and for the Jātakas as far as 50 one by Vijesinha (C^e). Of the Jātakas 42—50 I received a Transcript by Subhūti after having printed them, and consequently could only use it for the Corrections. For the Jātakas 50—104 I have had a portion of Vijesinha's palm leaf MS. which that gentleman with no slight risk took out of his MS. and sent by post, he not having time to copy it. Subhūti, in the same liberal spirit, has incurred the same risk by sending some of the Jātakas following after 50, but these I have not been able to profit by as they have not yet reached me.

When I got as far as Jātaka 104 I was left alone, having only the Kopenhagen MS. to work from. In the midst of my distress I learned from Childers that there was a copy of the Jātaka in the National Library at Paris, and I at once, without knowing anything of the size of this MS., endeavoured to obtain the loan of it through the Danish Government, but was refused. This however, did not surprise me, as the MS., M. L. Feer informed me, consists of 15 vols, the text being mixed up with a Burmese translation. To make use of such a MS. would always be a difficult task to any one but those who by long acquaintance had become quite familiar with it.

I again made an application through the Government, this time to the St. Petersburg Academy which I knew some years ago had acquired a MS. of the Jātaka from Ceylon, but Schiefner apprised me, on behalf of the Academy, that it was being used by Prof. Minayeff, and consequently I could not have it. In the mean time Prof. Minayeff kindly offered to compare my proofs with the Petersburg MS. A similar offer I had however already had from M. L. Feer in Paris, and I therefore chose the latter as the most practicable. It will thus be seen that had not this gentleman so obligingly come to my rescue I should most likely have had to give up my undertaking. From Jātaka 104 M. L. Feer has, with the greatest kindness and without being wearied by my inquiries, revised my proofs by comparing the corrupted and perplexing passages in our MS. with the corresponding ones in the Paris MS., and in this way it has been possible for me in most instances to arrive at an intelligible text; however, there will of course remain some obscurities that to all appearance might have been cleared up by means of a larger stock of materials.

It is with the deepest sorrow I conclude these remarks, sorrow over the loss of my dear friend R. C. Childers. All who have known this truly good and noble man, this gifted and industrious scholar, must feel what a great loss his friends and literature have sustained by his premature death.

Kopenhagen July 12, 1877.

CORRECTIONS AND ADDITIONS.

- Page 4 l. 11, 13, 15, The Buddhavaṃsa-MS. in the Phayre Collection of the India Office Library reads *picchi-*.
- 11 l. 5 fr. the b. āgamaṇaṃmaggaṃ, so also B-V. (Phayre Coll.)
 - 13 l. 15, for cattāri B-V. reads catuḥi.
 - 16 l. 8, for assatthassa mūle B-V. reads assattharakkhamūlamhi.
 - 17 l. 6 fr. the b., for yaṃ B-V. reads yā (= yāni?).
 - 19 l. 18, B-V. dasasahassina.
 - 20 l. 2 fr. the b., B-V. kiṇḥamūlūci.
 - 21 l. 1, B-V. paripūraya.
 - 25 l. 18, for ubhato koṭṭisu read ubhatokoṭṭisu.
 - 27 l. 2, B-V. abhivandisum.
 - 28 l. 21, B-V. kassaci varasahapattiyo.
 - 31 l. 15, for mukhaṃ vivaṭamatte read mukhaṃvivaṭamatte, cfr. p. 279 l. 8 fr. the b.
 - 36 l. 10, B-V. tejasū.
 - 45 v. 259, The Cariyāpitaka-MS. in the Phayre Collection of the India Office Library reads *bhikkhāyupagataṃ*.
 - 45 v. 260, C-P. (Phayre Coll.) *sulehi vijjhayante pi koṭṭiyante pi satthiḥi.*
 - 46 v. 266, C-P. *mātāpitaṃ na maṃ deṣā atthānaṃ me na deṣiyo.*
 - 47 v. 267, C-P. - - *na pi bhāyāmi kassaci mettāphalenupatthaddhe - - tadā.*
 - 47 v. 268, C-P. - - *chavathikaṃ unidhāya - - dassenti nappakaṃ.*
 - 47 v. 269, C-P. - - *pathavi aviñña sukhaṃdukkhaṃ sūpi dānaphalā - -*
 - 105 l. 17, read *medhāvīti.*
 - 122 l. 22, so all three MSS. instead of *aggū va sandhaman?*
 - 126 l. 5, after *akāṃsu* R. adds *Bārāṇasī antarabāhīrānath kiṃ agghati tanḍulanālikā va assapañcasatehi agghati tāni ekatanḍulanālikā iti Bodhisatto imaṃ gātham āha:*

Kiṃ agghati tanḍulanālikā ca
Bārāṇasī antarabāhīrānath
assapañcasatehi tāni ca
ekā tanḍulanālikā ti. Tasmiṃ etc.
- Cfr. L. Feer in Journ. As. 1876. VIII, 520.
- 140 l. 20, read -mahāsālo.
 - 142 l. 20, soṭṭasānipāte, so all three MSS. instead of *dvāda-*.
 - 152 l. 17, after *upasaṃvase*, add (Dhp. p. 329).
 - 153 l. 22, read *dhīratthu.*
 - 155 l. 15, for *kaṇḍitaṃ* read *kaṇḍī, taṃ.*
 - 155 l. 17, read *taṃ sallaṃ ca, mahantaṃ.*
 - 155 l. 18, for *gāhavedhitaṃ* read *gāhavedhī, taṃ.*
 - 156 l. 8, for *raṭṭhehi* read *rasehi.*
 - 158 l. 8, for *vatahaṃ* read *va taṃ.*
 - 169 l. 17, add 18. after *ti.*

Page 171 l. 3, 8, 9, 10, 11, 23, 24, for ti read 'ti, likewise in similar passages.

- 171 l. 15, etah - - - vadhissasitī ought to have been printed in the middle type. After padan ti there seems to be a lacuna, but according to a communication from Mr. L. Feer the MS. at Paris coincides with our MS.
- 172 l. 8, imasmim - - - nāma seems to belong to the Comment.
- 175 l. 11, for thapayimsu read thapayimsu.
- 180 l. 22, for adūbhāyasapatham read adūbhāya sapatham.
- 191 l. 10, for atitah read atitah.
- 194 l. 12, galesu, so all three MSS. instead of gale?
- 197 l. 4, for pane read pana.
- 197 l. 12, for heṭṭhāmaṇcato read heṭṭhā maṇcato.
- 197 l. 23, for na cirassa read nacirassa here and elsewhere.
- 198 l. 28, for issariyam nissāya 'pāṇavadham read 'issariyam nissāya pāṇa-.
- 211 l. 1 fr. the b., note, for imāṇ read imāṇ.
- 213 l. 13, for andako sampadaletvā read andakosam padāletvā.
- 215 l. 1, C-P. (Phayre Coll.) has mahā pajjalito sikkhī.
- 221 l. 3, nagaravāsikam, so all three MSS. instead of Jetavanavāsikam.
- 227 l. 13, for n' atthi, Tam read n' atthi. Tam
- 235 l. 15, for 'kilant ambā read 'kilant' amhā.
- 240 l. 20, for pavaṭṭivā read pavaṭṭitvā.
- 241 l. 3 fr. the b., Navanipāte, so all three MSS. instead of Chanipāte (= Kapaṭajātaka in Pañcanipāta).
- 248 l. 11, Rohinījātaka, cfr. L. Feer in Journ. Asiat. 1875. VI p. 282.
- 248 l. 18, for mātu sarire makkhikā māretvā „vināsam read „mātu - - vināsam.
- 250 l. 1, for rukka- read rukkha-.
- 253 l. 1, for ten' eva vacakāraṇena read ten' eva ca kārāṇena. C^k C^v have teneva vacakāraṇena, C^s teneva kārāṇena.
- 253 l. 2, katvā, so all three MSS., omit katvā?
- 253 l. 6, for aggho read with C^v C^s anaggho.
- 253 l. 7, for ulloki, tato read with C^k C^s ullokite.
- 254 l. 2 fr. the b., note, after MSS. add so also C^s.
- 254 l. 2 fr. the b., note, after ¹ read so C^k C^s.
- 254 l. 1 fr. the b., note, after ² read so C^k C^s.
- 255 l. 1 fr. the b., note, for both read all three.
- 255 l. 1 fr. the b., note, after ³ add C^s.
- 256 l. 2, for attanāpi C^s has attano pi.
- 258 l. 2 fr. the b., note, after ² add C^s.
- 258 l. 2 fr. the b., note, after MSS. add C^s -sīnam.
- 258 l. 2 fr. the b., note, after idāni add C^s idāni nakkhattam bhavissati and idāni nakkhattam bhavissati added after bhavissati.
- 258 l. 1 fr. the b., note, after ³ add so C^k C^s.
- 259 l. 1 fr. the b., note, after ¹ add so C^s.
- 260 l. 1 fr. the b., note, after devā? add C^s has devā.
- 260 l. 1 fr. the b., note, after ² add C^s.
- 260 l. 1 fr. the b., note, after ³ add so C^k C^s.
- 260 l. 1 fr. the b., note, after ⁴ add so C^k C^s.
- 261 l. 1 fr. the b., note, for so both read so all three.
- 261 l. 1 fr. the b., note, after C^s add C^s.
- 262 l. 3 fr. the b., for hanāpetvā read hanāpetha².
- 262 l. 2 fr. the b., note, for nahāpetvā read nahāpetha.
- 262 l. 2 fr. the b., note, cross out note 3.
- 265 l. 4 & 3 fr. the b., for -sumuggam, sumugge read -samuggam, -samugge.
- 266 l. 2, for nahānānulloṭṭo read nahātānu-.
- 267 l. 22 and p. 268 l. 13, for karoṭh' eva read karoṭv-eva?
- 268 l. 23, for macca- read maṭṭa-.
- 268 l. 2 fr. the b., note, after ² add C^k maccasā-.
- 269 l. 21, for surā read suram?

- Page 286 l. 16, for *ācariyā* read *ācariyā*.
- 290 l. 1, for *jimaṃ ūtagitaṃ* read *imaṃ jūtagitaṃ*.
 - 292 l. 10, omit one *puppha*?
 - 296 l. 20, for *silābhedam* read *silābhedaṃ*.
 - 300 l. 4, for *velāya* read *velāyo*?
 - 300 l. 30, for *pati-* read *paṭi-*.
 - 304 l. 30, for *āgantvā* read *agantvā*?
 - 305 l. 18, for *karomīti patijaggāhi* read *karomīti. Patijaggāhi*.
 - 306 l. 13, for *āññam* read *āñña*?
 - 307 l. 11, for *īnaggā* read *naggā*?
 - 317 l. 22, for *amhākum* read *amhākam*.
 - 322 l. 2 fr. the b., note, for *du gandha* read *duggandha*.
 - 326 l. 1, for *pacchā bhāṃ* read *pacchābhāṃ* here and elsewhere.
 - 326 l. 20, cross out the comma after *atthi*.
 - 330 l. 16, for *valākakam* read *valāhākam*.
 - 331 l. 22, for *Pajjunnadevamarājassa* read *-devarājassa*.
 - 332 l. 3 fr. the b., for *khandhāvāraṃ khandhe* read *kandhāvāraṃkhandhe*.
 - 332 l. 1 fr. the b., note, after MSS. add instead.
 - 339 l. 4, cross out ² after *catūhi*.
 - 339 l. 11, for *janapade* read *jānapade*?
 - 339 l. 12, for *vapakamme* read *vapanakammaṃte*?
 - 345 l. 15, for *paṇḍa* read *ca*?
 - 351 l. 6, for *atthi* read *n' atthi*?
 - 360 l. 24, for *pabbijitānaṃ* read *pabbajitānaṃ*.
 - 360 l. 30, for *nagaratonikkhamanto* read *nagarato nik-*.
 - 367 l. 10, for *dhammānūvatti* read *dhammānu-*.
 - 370 l. 19, for *dānādīmutto* read *dānādīmutto*?
 - 387 l. 8, for *kattabbakattabbam* read *kattabbākattabbam*.
 - 388 l. 1, for *paṭibaddho* read *paṭibandho*?
 - 389 l. 8, for *yathā ca* read *yathā vā*.
 - 389 l. 16, fr. the b., for *mayham* read *mayham*.
 - 397 l. 18, for *pajāpati* read *pajāpaṭi*.
 - 408 l. 23, for *lābhegga-* read *lābhagga-*.
 - 421 l. 2 & 1 fr. the b., note, for B read BP.
 - 422 l. 20, for *kunḍakakajjakam* read *kunḍakakajjakam*.
 - 422 l. 2 fr. the b., note, for B read BP.
 - 424 l. 1 fr. the b., note, for B read BP.
 - 426 l. 1 fr. the b., note, for B read BP.
 - 427 l. 22 for *nikkhanto sadiṣo* read *nikkhantasadiṣo*.
 - 430 l. 16, for *laṃghananataka yoniyam* read *laṃghananatakayoniyam*.
 - 433 l. 4 fr. the b., for *kārentīti* read *kārentitī*?
 - 442 l. 1, for *pariyesamāno* read *-mānā*.
 - 442 l. 3, for *tāta* read *tātā*?
 - 445 l. 14, for *ākāsena* read *ākāse nam*?
 - 457 l. 20, for *nivesanam* read *nivesanam*.
 - 459 l. 7, for *-gaṇḍusam* read *-gaṇḍusam*.
 - 462 l. 20, for *sikkhā* read *sikkhā*.
 - 470 l. 28, for *avattitattā bhaya-* read *avattitattābhaya-*.
 - 480 l. 1, for *jāyati* read *jāyati*.
 - 483 l. 13, for *kalaham katvā* *„kassaci* read *„kalaham katvā kassaci*.
 - 483 l. 2 fr. the b., add (Dhp. p. 147, 13).
 - 486 l. 19, for *Bodhisattassa rajjena* read *Bodhisattam sarajjena*?
 - 488 l. 13, for *marapa-* read *marapa-*.
 - 491 l. 25, for *sāmi pāde* read *sānipāde*.
 - 498 l. 15, for *utthāya* read *utthāya*.
 - 504 l. 14, for *nāsiviso* read *āsiviso*?

NAMO TASSA BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAMBUDDHASSA.

1. Jātikotisaḥassehi pamāṇarahitaṃ hitaṃ
lokassa lokanāthena kutaṃ yena Mahesinā
2. Tassa pāde namassitvā katvā Dhammassa c' añjaliṃ
Saṅghaṃ ca paṭimānetvā sabbasammānabhājanāṃ
3. Namassanādito¹ assa puñṇassa Ratanattaye
pavattassānubhāvena bhettvā² sabbe upaddave
4. Taṃ taṃ kāraṇaṃ āgamaṃ desitāni jutimata
Apaṇṇakādini purā jātakāni Mahesinā
5. Yāni yesu ciraṃ Satthā lokanūttaraṇatthiko³
anante bodhisambhāre paripācesi⁴ nāyako
6. Tāni sabbāni ekaṃjhaṃ āropentehi saṅgahaṃ⁵
Jātakāṃ nāma saṅgitaṃ⁶ dhammasaṅgāhakehi⁷ yaṃ
7. Buddhavaṃsassa etassa icchantena ciraṭṭhitiṃ
yācito abhigantvāna therena Atthadassinā
8. Asaṃsaṭṭhavihārena sadā saddhivihārinā
tath' eva Buddhamittena santacittena viññunā
9. Mahimsāsakavaṃsamhi sambhūtena nayaññunā
Buddhadevena ca tathā bhikkhūnā suddhabuddhinā
10. Mahāpurisacariyānaṃ ānubhāvaṃ acintiyaṃ
tassa vijjotayantassa Jātakass' Atthavaṇṇanaṃ
11. Mahāvihāravāsīnaṃ vācanāmaggaṇissitaṃ
bhāsisāṃ⁸, bhāsato taṃ me sādhu gaṇhantu sādhave.

¹ C² namassanādino? ² C² hettvā, C² hatvā. ³ C² -nittaraṇa-, C² -nittaraṇa-
corrected to -nittharaṇa-. ⁴ C² paripāceti. ⁵ C² saṅgahaṃ. ⁶ C² saṅgitaṃ.
⁷ C² -saṅgāhakehi. ⁸ C² bhāsisāṃ.

Sā panāyaṃ Jātakassa Atthavannaṇā Dūrenidānaṃ Avidūrenidānaṃ Santikenidānaṃ ti imāni tīṇi nidānāni dassetvā vaṇṇiyamānā ye naṃ suṇanti tehi samudāgamato paṭṭhāya viññātattā¹ yasmā sutthu viññātā nāma hoti tasmā taṃ tīṇi nidānāni dassetvā vaṇṇayissāma. Tattha ādito tāva tesam nidānānaṃ paricchedo veditabbo. Dīpaṃkarapādamūlasmiṃ hi katābhinihārassa Mahāsattassa yāva Vessantarattabhāvā cavitvā Tusitapure nibbatti tāva pavatto kathāmaggo Dūrenidānaṃ nāma. Tusitabhavanato pana cavitvā yāva bodhimaṇḍe sabbaññutappatti tāva pavatto kathāmaggo Avidūrenidānaṃ nāma. Santikenidānaṃ pana tesu tesu thānesu viharato tasmim tasmim yeva thāne labbhatīti. Tatr' idam Dūrenidānaṃ nāma:

I. Dūrenidāna.

Ito kira kappasatasahassādhikānaṃ catunnaṃ asaṃkheyyānaṃ matthake Amaravatī nāma nagaraṃ ahoṣi. Tattha Sumedha nāma brāhmaṇo paṭivasati ubhato sujāto mātito ca pitito² ca saṃsuddhagahaṇiko yāva sattamā kulaparivattā akkhitto anupakkuṭṭho jātivādena abhirūpo dassaniyo pāsādiko paramāya vaṇṇapekkharatāya samannāgato. So aññaṃ kammaṃ akatvā brāhmaṇasippam eva uggaṇhi. Tassa daharakāle yeva mātāpitaro kalam akāṃsu. Ath' assa rāsivaddhako amacco ayapothakaṃ³ āharitvā suvaṇṇarajatamaṇimuttādhībhārite gabbhe vivaritvā „ettakaṃ⁴ te kumāra mātusantakaṃ ettakaṃ pitusantakaṃ ettakaṃ ayyakapayyakānaṃ“ ti yāva sattamā kulaparivattā dhanāṃ ācikkhitvā „etaṃ paṭijaggāhīti“ āha. Sumedhapandito cintesi: „imaṃ dhanāṃ saṃharitvā mayhaṃ pitupitāmahādayo paralokaṃ gacchantā ekaṃ kahāpaṇam pi gahetvā na gatā, mayā pana gahetvā gamana-kāraṇaṃ kātuṃ vaṭṭatīti“ raṇṇo ārocetvā nagare bheriṃ⁵ carāpetvā mahājanassa dānaṃ datvā tāpasapabbajjāṃ pabbajī. Imassa pan' atthassa āvibhāvatthaṃ imasmim thāne Sumedhakathā kathetabbā. Sā pan' esā kiṇc' āpi Buddhavaṃse nīrantaraṃ āgatā yeva gāthābandhanena pana āgatattā na sutthu pākāṭā, tasmā taṃ antaranatā gāthābandhadīpakehi vacanehi saddhiṃ kathessāma. Kappasatasahassādhikānaṃ hi catunnaṃ asaṃkheyyānaṃ matthake dasahi saddehi avivittaṃ Amaravatīti ca Amaraṇaṃ ti ca laddhanāmaṃ nagaraṃ ahoṣi; yaṃ sandhāya Buddhavaṃse vuttaṃ:

¹ C^o C^o seem to have viññānatā and C^k viññānatthā ² C^k pitito. ³ so all three MSS. ⁴ C^o ettakan. ⁵ C₂ bheriṃ.

12. Kappe ca¹ satasahassee ca caturo ca asan̄khiye
Amarān nāma nagarān dassaneyyān manoraman̄
dasahī saddehi avivittān annapānasamāyutan ti.

Tattha dasahī saddehi avivittan ti hatthisaddena assasaddena rathasaddena
bherisaddena mutiṅgasaddena viṅasaddena² gītasaddena sammāsaddena saṅkha-
saddena tālasaddena³ „asanūtha“⁴ pivatha khādathā⁵ ‘ti dasamena saddenā ‘ti
imehi dasahī saddehi avivittān⁶ ahoṣi. Tesān pana saddānaṁ ekadesam
eva gahetvā

13. Hatthisaddam assasaddam bherisaṅkharathāni ca
khādatha pivathā ‘c-eva annapānena ghositan ti

Buddhavaṁse vuttagātham vatvā

14. Nagāraṁ⁷ sabbaṅgasampannaṁ sabbakammamupāgataṁ
sattaratanasampannaṁ nānājanasamākulaṁ
samiddhaṁ devanagaraṁ va āvāsaṁ puṇṇakammīnaṁ.
15. Nagare Amaravatiyā Sumedho nāma brāhmaṇo
anekakoṭṭisannicayo pahūtaḍḍhanadhañṇavā⁸
16. Ajjhāyako mantadharo tiṇṇaṁ⁹ vedāna pāragū¹⁰
lakkhaṇe itihāse ca sadhamme pāramiṁ gato ti

vuttam hi. Ath’ ekadīyasam so Sumedhapandito upari pāsādavaratalo
rahogato hutvā pallānkaṁ ābhujitvā nisinno cintesi: „punabbhave
paṇḍita paṭisandhigahaṇaṁ nāma dukkhaṁ tathā nibbattanibbattaṭṭhāne
sarīrabhedanaṁ, ahaṁ ca jātidhammo jarādhammo vyādhihammo ma-
raṇadhammo, evaṁbhūtena mayā ājātīm ajarah avyādhiṁ adukkham
asukhaṁ sītalaṁ Amatamahānibbānaṁ pariyesitum vaṭṭati, avassam
bhayato muñcitvā nibbānagāminā ekena maggena bhavitabban“ ti; tena
vuttam:

17. „Rahogato nisīditvā evaṁ¹¹ cintes’ ahan tadā:
‘dukkho punabbhavo nāma sarīrassa ca bhedanaṁ.
18. Jātidhammo jarādhammo vyādhihammo c’ ahan tadā
ajaraṁ amaraṁ khemaṁ pariyesissāmi Nibbutiṁ.
19. Yan nūn’ imaṁ pūtikāyaṁ nānākuṇapapūritaṁ¹²
chaḍḍayitvā¹³ gaccheyyān anapekko anattiko.

¹ C^o omits ca. ² C^k C^p viṅa-. ³ C^o tāla-. ⁴ C^o asanūtha. ⁵ C^o vivittam.

⁶ C^o C^p pahuta-. ⁷ C^k tiṇṇa, C^o tiṇṇa corrected to tiṇṇam. ⁸ C^k C^o pāragu.

⁹ C^o evaṁ. ¹⁰ all three MSS. -kunapa-. ¹¹ C^k chaḍḍhayitvāna, C^o jaḍḍhayitvāna.

20. Atthi hehīti so maggo, na so sakkā na hetuye,¹
pariyessissāmi taṃ maggaṃ bhavato parinutthiyā' ti.

Tato uttarim pi evaṃ cintesi: „yathā hi loke dukkhaṃ paṭipakkha-
bhūtaṃ sukhaṃ nāma atthi evaṃ bhava sati tappatipakkhena vibha-
venāpi bhavitabbaṃ, yathā ca uṇhe sati tassa vūpasamabhūtaṃ sītaṃ
pi atthi evaṃ rāgādīnaṃ² vūpasamena Nibbānenāpi bhavitabbaṃ, yathā
ca pāpakassa lāmakassa dhammassa paṭipakkhabhūto kalyāṇo anavaṃja-
dhammo pi³ atthi yeva evaṃ eva pāpikāya jātiyā⁴ sati sabba-jātikhe-
panato ajātisamkhātena Nibbānenāpi bhavitabbaṃ evā⁵ ti; tena vuttaṃ:

21. 'Yathāpi dukkhe vijjante sukhaṃ nāma pi vijjati
evaṃ bhava vijjamāne vibhavo pi icchitabbako.
22. Yathāpi uṇhe vijjante aparaṃ vijjati sītaṃ
evaṃ tividhaggaṃ vijjante Nibbānaṃ icchitabbakaṃ.
23. Yathāpi pāpe vijjante kalyāṇaṃ pi⁶ vijjati
evaṃ eva jāti vijjante⁷ ajātinā⁸ pi icchitabbakaṃ' ti.

Aparaṃ pi cintesi: „yathā nāma gūtharāsīmhi nimuggena purisena
dūrato pañcavaṇṇapadumasañchannaṃ mahātalākaṃ disvā 'katarena
nu kho maggena ettha gantabbaṃ' ti taṃ talākaṃ gavesituṃ yuttaṃ
yaṃ tassa agavesanaṃ na so talākassa doso evaṃ kilesaṃ aladhovane
Amatamahānibbānataḷāke vijjante tassa agavesanaṃ na Amatamibbāna-
mahātalākassa doso, yathā ca corehi samparivārīto puriso palāyanamagge
vijjamāne pi sace na palāyati na so maggassa doso purisassa⁹ eva doso
evaṃ eva kilesaṃ parivāretvā gahitassa purisassa vijjamāne yeva nibbāna-
gānīmhi sive magge maggassa agavesanaṃ nāma na maggassa doso
puggalassa¹⁰ eva doso, yathā ca vyādhipiḷito puriso vijjamāne vyādhi-
tikicchake vejje sace taṃ vejjaṃ gavesitvā vyādhinā¹¹ na tikicchāpeti
na so vejjaṃ doso evaṃ eva yo kilesavyādhipiḷito kilesavūpasama-
maggakovidāṃ vijjamānaṃ eva ācariyaṃ na gavesati tassā¹² eva doso na
kilesavināśakassa ācariyassa¹³ ti; tena vuttaṃ:

24. 'Yathā gūthagato puriso talākaṃ disvāna pūritaṃ
na gavesati taṃ talākaṃ na doso talākassa so
25. Evaṃ kilesaṃ aladhore vijjante Amatantale¹⁴
na gavesati taṃ talākaṃ na doso Amatantale.¹⁵

¹ C^o hetuyo. ² C^o rāgādīnaṃ. ³ C^o kalyāṇaṃ pi⁶ corrected to kalyāṇaṃ
apl. ⁴ C^o evaṃ jātimhi vijjante. ⁵ C^o vyādhinā. ⁶ C^o -tale. ⁷ C^o C^o -tale.

26. Yathā arihi¹ pariruddho vijjante gamane pathe
na palāyati so puriso na doso añjasassa so
27. Evañ kilesapariruddho vijjamāne sive pathe
na gavesati tañ maggañ na doso sivamañjase.
28. Yathāpi vyādhito puriso vijjamāne tikicchake
na tikicchāpeti tañ vyādhim na so doso tikicchake
29. Evañ kilesavyādhīhi dukkhito patipilīto
na gavesati tañ ācariyañ na so doso vināyake² ti.

Aparam pi cintesi: „yathā mañḍanakajātiko puriso kaṇṭhe āsattam kunāpaṃ³ chaḍḍetvā sukhañ gacchati evaṃ mayāpi imaṃ pūtikāyaṃ chaḍḍetvā anapekhena Nibbānanagaraṃ pavisitabbaṃ⁴, yathā ca nara-nāriyo ukkārabhūmiyaṃ uccārapassāvaṃ katvā na tañ uechaṅgena vā ādāya dasantena vā veṭhetvā gacchanti jigucchamānā pana anapekhā va chaḍḍetvā gacchanti evaṃ mayāpi imaṃ pūtikāyaṃ anapekhena chaḍḍetvā Amataṃ⁵ Nibbānanagaraṃ pavisitum vaṭṭati, yathā ca nāvika nāma jajjaraṃ nāvaṃ anapekhā chaḍḍetvā gacchanti evaṃ aham pi imaṃ nayahi vaṇamukhehi paggharantaṃ kāyaṃ chaḍḍetvā anapekho Nibbānanagaraṃ pavississāmi, yathā ca puriso nānāratanaṃ ādāya corehi saddhiṃ maggaṃ gacchanto attano ratanaṇṣabbhayaṇa te chaḍḍetvā khemaṃ maggaṃ gaṇhāti evaṃ ayam pi karajakāyo ratanavilopaka-corasadiṣo, „ac⁶ āhaṃ ettha taṇhaṃ karissāmi ariyamaggakusaladham-maratanam me nassissati, tasmā mayā imaṃ corasadiṣaṃ kāyaṃ chaḍḍetvā Nibbānanagaraṃ pavisitum vaṭṭatīti⁷“; tena vuttaṃ:

20. Yathāpi kunāpaṃ⁸ puriso kaṇṭhe baddhaṃ jigucchiya
mocayitvāna gaccheyya sukhī serī sayamvasi
21. Tath⁹ ev¹⁰ imaṃ pūtikāyaṃ nānakunāpasāṇcayāṃ¹¹
chaḍḍayitvāna gaccheyyaṃ anapekho anattikiko.
22. Yathā uccāratthānambhi karisaṇa nara-nāriyo
chaḍḍayitvāna gacchanti anapekhā anattikā
23. Evaṃ eva¹² imaṃ kāyaṃ nānakunāpapūritam¹³
chaḍḍayitvāna gacchissam vaceam katvā yathā kutim.
24. Yathāpi jajjaraṃ nāvaṃ paluggaṃ¹⁴ udakagāhinim¹⁵
sāmi chaḍḍetvā gacchanti anapekhā anattikā

¹ C¹ arihi. ² C² C² kunāpaṃ, C² kunāpaṃ corrected to kunāpaṃ. ³ C³ pavisi-
corrected to pavisi-. ⁴ C⁴ amata. ⁵ C⁵ C⁵ kunāpaṃ. ⁶ C⁶ C⁶ -kunāpa-. ⁷ C⁷
evaṃ evāha, C⁷ evaṃ evāham. ⁸ C⁸ -kunāpa- corrected to -kunāpa-. ⁹ C⁹
paluggaṃ. ¹⁰ C¹⁰ -gāhinaṃ.

25. Evam eva imāṃ kāyaṃ navacchiddaṃ dhuvassavaṃ
chaddayitvāna gacchissāṃ chinnāṃ¹ nāvāṃ va sāmikā.
26. Yathāpi puriso corehi gacchanto bhaṇḍam ādiya
bhaṇḍacchedabbhayaṃ disvā chaddayitvāna gacchati
27. Evam eva ayaṃ kāyo mahācorasamo² viya,
pahāy' imāṃ gamissāmi kusalacchedanābhaya³ ti.

Evam Sumedhapandito nānāvidhāhi upamāhi imāṃ nekkhammūpasam-
bitaṃ atthaṃ cintetvā sakanīvesane aparimitaṃ bhogakkhandhaṃ hetthā-
vuttanayena kapaṇaddhikādīnaṃ⁴ vissajjetvā mahādānaṃ datvā vatthu-
kāme ca kilesakāme ca pahāya Amarannagarato nikkhamitvā ekako va
Himavante Dhammakāṃ nāma pabbataṃ nissāya assamaṃ katvā paṇṇa-
sālāṃ ca caṃkamaṃ ca māpetvā pañcahi nīvarapaṇadosēhi vivaṃjitaṃ
„evam samāhite citte“ ti ādinā nayena vuttehi aṭṭhahi kāraṇagūṇehi
samupetaṃ abhiññāsamākhātāṃ balaṃ āharitūṃ tasmīṃ assamapade
navadosasamannāgataṃ sūṭakam pajahitvā dvādasagūṇasamannāgataṃ
vākacīraṃ nivāsetvā isipabbajjāṃ pabbajji, evaṃ pabbajito aṭṭhadosa-
samākiṇṇaṃ taṃ paṇṇasālāṃ pahāya dasagūṇasamannāgataṃ rukkha-
mūlaṃ upagantvā sabbam dhaññāvikatiṃ pahāya pavattaphalabhōjano hu-
tvā nisajjattāhānacāṃkamavasena⁵ eva padhānaṃ padahanto sattāhabbhan-
tare yeva aṭṭhannaṃ samāpattinaṃ paṇcannaṃ ca abhiññānaṃ lābhi
ahosi, evaṃ⁶ taṃ yathāpatthitaṃ abhiññābalaṃ pāpuṇi; tena vuttaṃ:

28. „Evāhaṃ cintayitvāna nekaḥkoṭisataṃ dhanam
nāthānāthānaṃ datvāna Himavantaṃ upāgamiṃ.
29. Himavantassa avidūre Dhammako nāma pabbato
assamo sukato mayhaṃ paṇṇasālā sumāpitā.
30. Caṃkamaṃ tattha māpesiṃ⁷ pañcadosavivaṃjitaṃ
aṭṭhagūṇasamupetaṃ,⁸ abhiññābalaṃ āharim.
31. Sūṭakam pajahim tattha navadosamupāgataṃ,
vākacīraṃ nivāsesiṃ dvādasagūṇamupāgataṃ.
32. Aṭṭhadosasamākiṇṇam pajahim paṇṇasālakam,
upāgamiṃ rukkhamūlaṃ gūṇe dasa⁹ upāgataṃ.
33. Vāpitaṃ ropitaṃ dhaññaṃ pajahim niravasesato,
anekagūṇasampannaṃ pavattaphalam ādiyim.

¹ C^o chinnāṃ corrected to jinnāṃ, C^a jinnāṃ corrected to jinnāṃ. ² C^o ma-
hācorabhaṭṭo. ³ C^o kapaṇaddhikādīnaṃ, C^a kapaṇaddhikādīnaṃ, C^o kapaṇaddhi-
kādināṃ. ⁴ C^o evaṃ. ⁵ C^o māpetvā. ⁶ so all three MSS.

44. Tattha-ppadhānaṃ padahiṃ nipaṇṇaṭṭhānacāṃkame,
abbhantaramhi sattābe abhiññābala pāpuṇi¹ ti.

Imāya pana pāliya¹ Sumedhapāṇḍitena assamaṇaṇṇasālacāṃkamā sahatthā māpitā viya vuttā, ayaṃ pan' ettha attho: Mahāsattaṃ „Himavantaṃ ajjhagahetvā ajja Dhammakapabbataṃ pavisissatīti“² disvā Sakkena³ Vissakammadevappaṭṭaṃ āmanetvā „tāta ayaṃ Sumedhapāṇḍito 'pabbajjessāmīti' nikkhanto, etassa vasanaṭṭhānaṃ māpehīti“⁴. So tassa vacanaṃ sampaticchitvā ramaṇiyaṃ assamaṇaṇṇasālaṃ manoramaṃ caṃkamaṃ māpesi. Bhagavā pana tadā attano puññānubhāvena nipphannaṃ taṃ assamaṇaṇṇasālaṃ sandhāya „Sāriputta tasmiṃ Dhammakapabbate

Assamo sukato mayhaṃ paṇṇasālā sumāpitā,
caṃkamaṃ tattha māpesiṃ pañcadosavivajjitaṃ⁵ ti

āha. Tattha sukato mayhaṃ ti sukato mayā, paṇṇasālā sumāpitā ti paṇṇacchadanasālāpi me sumāpitā ahoṣi; pañcadosavivajjitaṃ ti pañc' ime caṃkamanadosā nāma⁶; thaddhavisamattā antorukkhatā gahanacchannatā⁷ atisambādhatā ativisālātā ti, thaddhavisamabbhūmibhāgasmīṃ hi caṃkame caṃkamantassa pādā rujanti phoṭṭā utthahanti cittaṃ ekaggataṃ na labhati kammaṭṭhānaṃ vipajjati, mudusamatale pana phāsuvihāraṃ āgama kammaṭṭhānaṃ sampajjati⁸, tasmiṃ thaddhavisamabbhūmibhāgatā eko doso ti vedittabbo, caṃkamassa anto majjhe vā koṭṭiyaṃ vā rukkhe sati pamādam āgama caṃkamantassa nalāṇaṃ vā sīsaṃ vā paṭṭhaṇṇatīti antorukkhatā duttiyo doso, tiṇatādīgahanacchanna⁹ caṃkame caṃkamanto andhakāvelāyaṃ uragādike pāpe akkamitvā vā māreti tehi vā daṭṭho dukkhaṃ āpajjati gahanacchannatā tatiyo doso, atisambādhe caṃkame āyāmato ratanike vā aḍḍharatanike vā caṃkame¹⁰ caṃkamantassa paricchede pakkhalitvā nakhāpi aṅguliyo pi bhijjanti atisambādhatā catuttho doso, ativisāle caṃkame caṃkamantassa cittaṃ vidhāvati ekaggataṃ na labhati ativisālātā pañcamaṃ doso, puthulato pana diyaḍḍharatanam dvīsu passeṣu ratanamattam¹¹ anucaṃkamaṇaṃ dīghato satthibhatthaṃ mudutalāṃ¹² samavippakkaṇṇavāluṃ caṃkamaṇaṃ vaṭṭati, Cetiyaḍḍharimhi dīpappasādaka-Mahindattherassa caṃkamaṇaṃ viya tādisaṃ ahoṣi, tenāha: caṃkamaṃ tattha māpesiṃ pañcadosavivajjitaṃ ti, aṭṭhagūṇasamūpetan ti aṭṭhaḥ samaṇasukhehi upetaṃ, aṭṭh' imāni samaṇasukhāni nāma: dhanadhaṇṇapariggahābhāvo anavajjapinḍapātariyesanabhāvo nibbutapinḍaṃ bhuñjanabhāvo¹³ raṭṭhaṃ piṭetvā dhanasāraṃ vā sīsakabhāṇāpādīni vā gaṇhantesu rājakulesu raṭṭhakilesābhāvo upakaraṇesu nicchandarāgabhāvo coravilope nibbhaya-bhāvo rājarājamahamattehi asaṃsaṭṭhabhāvo catusu dīsūsū appaṭṭhatābhāvo, idam

¹ C² pāliya, C⁴ pāliya corrected to pāliya. ² C² Sakko. ³ C² omits nāma.

⁴ C² gahana- corrected to gahana-. ⁵ C² sammajjati, C² sammajjati corrected to sampajjati. ⁶ C² -gahana-. ⁷ C² omits caṃkame. ⁸ C² C² ratanamatta

⁹ C² mudutala. ¹⁰ so all three MSS.

vuttam hoti: yathā tasmīn assame vasantena sakkā honti imāni aṭṭha sukhāni vīnditūṃ evaṃ aṭṭhagūṇasamūpetarū¹ taṃ assamarū māpesin ti; abhiññābalaṃ āharin ti pacchā tasmīn assame vasanto kaṣīṇaparikkammaṃ katvā abhiññānaṃ ca samāpattinaṃ ca uppādanatthāya aniccato dukkhato vipassanaṃ ārabhitvā² thāmappattarū vipassanābalaṃ āharin³, yathā tasmīn vasanto taṃ balaṃ āharitūṃ sakkomi⁴ evaṃ taṃ assamarū tassa abhiññatthāya vipassanābalaṃ anuecchavikaṃ katvā māpesin ti attho; sātakaṃ pajahin tattha navadosaṃ upāgatan ti etthāyaṃ ānupubbikathā⁵; tadā kira kuṭilena caṃkamādi-patimaṇḍitaṃ⁶ pupphūpagaphalūpagarukkhasañchaṇṇaṃ ramaṇiyaṃ madhura-sallāsayaṃ apagatavāṃ amigabhiṃsanakasakupaṃ pavivekakkhamaṃ assamarū māpetvā alambakacāṃkamassa ubhosu antesu ālambanaphalakaṃ saṃvidhāya nisīdanatthāya caṃkamavemajjhe samatalaṃ muggavaggaṇṇaṃ māpetvā anto paṇṇasālāyaṃ jaṭamaṇḍalaṃ vākacīraṃ tidaṇḍakunḍikādi-ke tāpasaparikkhāre maṇḍape paṇiyakutaṇḍapāṇiyasatthapāṇiyasarāvāni⁷ aggisālāyaṃ sūgarakapalladārūdiṇṭi⁸ evaṃ yaṃ yaṃ pabbajitānaṃ upakārāya saṃvattati taṃ sabbaṃ māpetvā paṇṇasālābhittiyaṃ „ye keci pabbajitukāma ime parikkhāre gahe tvā pabbajantū“⁹ ti akkharāni chinditvā devalokaṃ eva gate Vissakamma devaputte Sumedhapāṇḍito Himavantaṇḍe girīkandārānusāreṇa attano nivāsānurūpaṃ phāsukaṭṭhānaṃ olo-kento nadīnivattane vissakammaṇḍimmitaṃ sakkadattiyaṃ ramaṇiyaṃ assamarū diṣvā caṃkamanakoṭṭiṃ gantvā padavaḷaṇḍaṃ¹⁰ apassanto „dhuvaṃ pabbajitā dhura-gāme bhikkhaṃ pariyesitvā kilantarūpā āgantvā paṇṇasālāṃ pavisitvā nisīnā bhavissanti“¹¹ cintetvā thokaṃ āgametvā „atīviya cīrāyanti“ jāṇissāmi¹²“ paṇṇasālakuṭṭidvāraṃ¹³ vīvaritvā anto pavisitvā ito e’ ito ca olo-kento mahābhittiyaṃ akkha-rāni vācetvā „mayhaṃ kappīyaparikkhāra ete, ime gahe tvā pabbajissāmi“ attanā nivatthapārutaṃ sātakayugaṃ pajahi, tenāha: sātakaṃ pajahin tatthā ti, evaṃ pavattho ahaṃ Sāriputta tassaṃ paṇṇasālāyaṃ sātakaṃ pajahin navadosa-mupāgatan ti sātakaṃ pajahanto nava dōse diṣvā pajahin ti dipeti, tāpasapabbajāṃ pabbajitānaṃ hi sātakasmīn nava dōsā upatthahanti: mahagghabhāvo eko dōso, parapaṭibaddhatāya uppajjanabhāvo eko, paribhogena lahuṃ kilissa-nabhāvo eko kilīṭṭho ca dhovitaḥho ca rajitaḥho ca hoti, paribhogena jīra-nabhāvo eko jīṇassa hi tunnaṃ vā aggaladānaṃ¹⁴ vā kātabbhaṃ hoti, puna pariyesanāya durabbhisambhavabhāvo eko, tāpasapabbajāya asūruppabhāvo eko, paccatthikānaṃ sādhuṇāpabhāvo eko yathā hi naṃ¹⁵ paccatthikā na gaṇhanti tathā gopeṭabbhaṃ hoti, paribhuñjantassa vibhūsanatthānabhāvo eko, gahe tvā carantassa khandhabhāramahicchabhāvo eko ti; vākacīraṃ nivāsesin ti tadā ahaṃ Sāriputta ime nava dōse diṣvā sātakaṃ paḥāya vākacīraṃ nivāsesin, muṇ-

¹ C² C^v samūpetarū. ² C^v āharitvā. ³ C² C^v āhari. ⁴ C² sakkoti. ⁵ C^v ānupubbakathā, C² ānupubbakathā. ⁶ C^v kuṭilena-. ⁷ C² C^v -kūṭa-. ⁸ C² C^v āṇḍāra-. ⁹ C² C^v padavaḷaṇḍaṃ. ¹⁰ C² -sālā-, C² -sālā- corrected to -sālā-. ¹¹ C² C^v aggaḷa-. ¹² C^v taṃ.

jātināṃ hīrahīraṃ kaivā ganthevā¹ kataṃ vākacīraṃ nivāsanapārūpanatthāya² ādiyaṃ ti attho, dvādasaguṇamupāgatan ti dvādasahi ānissamsi samannāgataṃ, vākacīraṃ hi dvādasā ānissamsā: appaggaṃ suṇḍaraṃ kappiyaṃ ti ayaṃ³ tava eko ānissamo, sahatthā kātuṃ sakkā ti ayaṃ dutiya, paribhogena saṅkaṃ⁴ kilissati dhoviyamāne⁵ pi papañco n⁶ atthi ayaṃ tatiya, paribhogena jinne pi sībbitabbābhāvo catuttho, puna pariyesantassa sukhena karaṇabhāvo pañcama, tāpasapabbajāya sārūppabhāvo chaṭṭho, paccatthikānaṃ nirūpabhogabhāvo⁷ sattama, paribhūñjantassa vibhūsanatthānābhāvo aṭṭhama, dhāraṇasallahukabhāvo navama, cīvarapaccaye appicchabhāvo dasama, vākupattiyā dhammikaanavañjabhāvo ekādasama, vākacīre nattho pi anapekkhabhāvo dvādasama ti; atthadoṣsamākīṇaṃ pajahīṃ paṇṇasālaṇaṃ ti kathaṃ pajahī, so kira varasūtakayugaṃ omūcanto cīvaravaṃse laggitaṃ anojapupphadamasadisāṃ rattāṃ vākacīraṃ gahetvā nivāsetvā tass⁸ upari aparaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ vākacīraṃ paridāhitvā puṇṇāgapupphasantharasadisāṃ sakhuraṃ ajinacammaṃ ekaṇṇaṃ katvā jāṭamaṇḍalaṃ paṭimūcivā cūḷāya saddhīṃ niccalabhāvakaraṇattham sāsasūciṃ⁹ pavesetvā muttājālasadisāya sikkāya pavālavannaṃ¹⁰ kuṇḍikaṃ odāhitvā tisu thāneṣu vāhkaṃ kājaṃ ādāya ekissā kājakoṭṭiyā kuṇḍikaṃ ekissā amkusa-pacchīḷaṃ tidaṇḍakādīni olambetvā khāribhūraṃ amse katvā dakkhiṇena hatthena kattaraṇḍaṇaṃ gahetvā paṇṇasālato nikkhamitvā saṭṭhihatthamahācamkame aparāraṃ caṃkamanto attano vesaṃ oloketvā „mayhaṃ mano matthakaṃ paṭṭo, sobhati vata me pabbajjā, Buddhapaccekaḥ buddhādīhi sabbehi vīrapurisēhi vaṇṇitā thomitā ayaṃ pabbajjā nāma, pahīnaṃ me gihibandhanaṃ, nikkhanto smi¹¹ nekkhammaṃ¹², laddhā me uttama-pabbajjā, karissāmi samana-dhammaṃ, labhissāmi magga-phala-sukhaṃ“ ti ussāhajāto khārikājaṃ otāretvā caṃkamavemajjhe mug-gavaṇṇasīlāpatte suvaṇṇapaṭimā viya nisinno divasabhūgaṃ vitināmetvā sāyaha-samayaṃ paṇṇasālaṃ pavisitvā bīdalamaṇḍakapasse kaṭṭhattharikāya nīpanno sarīraṃ utuṃ gāhāpetvā balavapaccūse pabujjhitvā attano āgamaṇaṃ āvajjesi: „ahaṃ gharāvāse ādīnavaṃ disvā amitabhogaṃ anantaṃ yasam pahāya araṇṇaṃ pavisitvā nekkhammagavesako hutvā pabbajito, ito dāni paṭṭhāya pamādacāraṃ caritum na vaṭṭati; pavivekaṃ hi pahāya vicāraṇaṃ micchāvītaḥ kamakkhikā khādanti, idāni mayā vivekaṃ anubrūhetum vaṭṭati, ahaṃ hi gharāvāsaṃ palibodhato disvā nikkhanto, ayaṃ ca manāpā paṇṇasālā, belu-pakkavaṇṇa-paribhaṇḍa-katā bhūmi, rajatavaṇṇa setabhīttiya, kapoṭapādavaṇṇaṃ paṇṇacchadanāṃ, vī-cittattharakavaṇṇa-bīdalamaṇḍako, nivāsaphāsukaṃ vasaṇatthānaṃ, etto atirekatarā viya me gehasampadā paṇṇāyatitī“ paṇṇasālāya dose vicinanto aṭṭha dose passi, paṇṇasālā-paribhogasmiṃ hi aṭṭha ādīnava: mahāsambhārena dabbasāmbhāre samodhānetvā karaṇa-pariyesanabhāvo eko ādīnava, tinapaṇṇamattikāsu paṭitāsu

¹ C¹ gantetvā, C² gantetvā corrected to ganthevā. ² C¹ -pārūpana-. ³ C¹ ayaṃ.

⁴ C¹ saṅkaṃ. ⁵ C¹ C² dhoviyamāne. ⁶ C¹ -bhogābhāvo. ⁷ C¹ C² -sūciṃ.

⁸ C¹ pavālavanna, C² pavālavannaṃ. ⁹ C¹ smi. ¹⁰ C¹ C² nekkhamma.

tāsaṃ punappuna tṛṣṇetabbatāya nibaddhājagganabbhāvo duttiyo, „senāsana¹
nāma mahallakassa pāpūnāti, avelāya uṭṭhāpiyamānassa cittaekaggatā na hoti²“
uṭṭhāpaniyabbhāvo³ tatiyo, sītunhapatiṅghatena kāyassa sukkhumālakaraṇabbhāvo ca-
tuttho, „gehaṃ⁴ pavittṭhena yaṃ kiñci pāpaṃ sakkā kātun⁵“ ti garaḥapaṭicchāda-
nabbhāvo pañcama, „mayhaṃ⁶“ ti pariggahakaraṇaṃ chaṭṭho, „gehassa atthibbhāvo
nāma sadutiyakavāso⁷“ ti sattamo, ūkamamkunagharagoḷikādīnaṃ sādharapa-
tāya bahusādhāraṇabbhāvo aṭṭhama, iti ime aṭṭhaādīnave diāvā Mahāsatto paṇṇa-
sālaṃ⁸ pajahī, tenāha: aṭṭhadosasamākinṇaṃ pajahīm paṇṇasūlakaṃ ti; upā-
gamiṃ rukkhamaḷaṃ guṇe dasa⁹ upāgataṃ ti „channaṃ paṭikkhipitvā
dasahi guṇehi upetaṃ rukkhamaḷaṃ upagato 'smīti¹⁰“ vadati, tat¹¹ ime dasa guṇā:
appasamārambhatā eko guṇo, „upagamanaṃ mattakam eva hi tattha hoti¹²“ appa-
jaggantā¹³ duttiyo, „taṃ hi sammatṭham pi asammattṭham pi paribhogaphāsukaṃ
hoti yeva“ anuṭṭhāpaniyabbhāvo¹⁴ tatiyo, „garaḥaṃ na paṭicchādeti, tattha hi pāpaṃ
karonto lajjatīti¹⁵“ garaḥāya apaṭicchannabbhāvo catuttho, „abbhokāsavāso viya
kāyaṃ na santhambhetīti¹⁶“ kāyassa asanthambhanabbhāvo pañcama, pariggaha-
karaṇabbhāvo chaṭṭho, gehālayapaṭikkhepo sattamo, bahusādhāraṇagehe viya „paṭi-
jaggissāmi¹⁷“ naṃ¹⁸, nikkhamathā¹⁹ ti nīharaṇakābhāvo aṭṭhama, vasantassa sappi-
tikabbhāvo navama, rukkhamaḷasenaśanassa gatagataṭṭhāne sulabbatāya anapekkha-
bbhāvo dasama ti, „ime dasa guṇe diāvā rukkhamaḷaṃ upagato 'smīti²⁰“ vadati;
imāni ettakāni kāraṇāni sallakkhetvā Mahāsatto punaḍvase bhikkhāya pāvīsi,
ath²¹ assa sampattagāme manussā mahantena ussāhena bhikkhaṃ adānēsu, so
bhattakiccaṃ niṭṭhapetvā assamaṃ āgamaṃ nisīdītvā cintesi: „nāhaṃ ‘āhāraṃ
labhāmīti²²“ pabbajito, sinīddhāhāro nāṃ²³ esa mānamadapurisamade vadābhetī, āhā-
ramūlakassa ca dukkhassa anto n²⁴ atthī, yaṃ nūnāhaṃ vāpitaṃ ropitaṃ dhañña-
nibbattaṃ āhāraṃ jahlitvā pavattaphalabhojano bhavēyyaṃ²⁵ ti; so tato paṭṭhāya
tathā katvā ghaṭanto vāyamanto sattāhabbhantare yeva aṭṭha samāpattiyo pañca
abhiññā nibbattesi, tena vuttaṃ:

Vāpitaṃ ropitaṃ dhaññaṃ pajahīm nīravasesato,
anekaguṇasampannaṃ pavattaphalaṃ ādiyīm,
Tattha-ppadhānaṃ padahīm nīsaṭṭhaṭṭhānacaṃkame,
abbhantaramhi sattāhe abhiññābala pāpūṇaṃ ti.

Evam abhiññābalaṃ patvā Sumedhatāpase samāpattisukhena vitinā-
mente Dīpaṇikaro²⁶ nāma Satthā loke udapādi. Tassa paṭisaṇḍhi-
jātibodhidhammacakkappavattanesu sakalāpi dasasahassīlokaḍḍhatu saṃ-

¹ C^o senāsanaṃ corrected to senāsanaṃ. ² all three MSS. uṭṭhāpaniya-. ³ C^o
gahaṃ corrected to garaḥaṃ. ⁴ C^k paṇṇasālaṃ. ⁵ C^k -jaggantā, C^o -janatā.
⁶ C^k anuṭṭhāpaniya-. ⁷ C^o paṭijaggissāmiṃ corrected to -ssāmi. ⁸ C^o omits
naṃ. ⁹ C^o dīpaṇikaro.

kampi sampakampi sampavedhi mahāvīraṃ viravi, dvattimsa pubbani-
mittāni pāturahaṃsu. Sumedhatāpaso samāpattisukhena vītinaṃto
n' eva taṃ saddam assosi na tāni nimittāni addasa; tena vuttaṃ:

45. „Evaṃ me siddhipattassa vasībhūtaṃ sāsane
Dīpaṅkaro nāma Jino uppajji lokanāyako.
46. Uppajjante ca jāyante bujjhante dhammadesane
caturo nimitte nāddasam¹ jhānaratisamappito² ti.

Tasmīm kale Dīpaṅkaradasabalo catuhi khīṇāsavasatasahashehi pari-
vuto anupubbena cārikaṃ caramāno Rammakaṃ nāma nagaraṃ patvā
Sudassanamahāvihāre paṭivasati. Rammanagaravāsino „Dīpaṅkaro kira
samapissaro paramābhisambodhiṃ patvā pavattavaradhammacakko anu-
pubbena cārikaṃ caramāno Rammanagaraṃ patvā Sudassanamahāvi-
hāre paṭivasati“³ sutvā sappinavanītādini c' eva bhesajjāni vatthacchā-
danāni ca gāhāpetvā gandhamālādīhatthā yena Buddhō yena Dhammo
yena Saṃgho tanninnā tapponā tappabbhārā hutvā Satthhāraṃ upa-
sāṃkamanitvā vanditvā gandhādīhi pūjetvā ekamantaṃ nisinnā, dham-
madesanaṃ sutvā svātānāya nimantetvā utthāyāsanaṃ pakkamiṃsu. Te
punadivase mahādānaṃ sajjetvā nagaraṃ alaṅkaritvā Dasabalassa
āgamanamaggaṃ alaṅkarontā udakabhinnatthānesu paṃsum² pakkhi-
pītvā samaṃ bhūmitalaṃ katvā rajatapattavaṇṇaṃ vālukaṃ ākiranti,
lājāni c' eva pupphāni ca vikiranti, nānāvīraṃgehi vatthehi dhaja-
paṭāke ussāpenti, kadaliyo c' eva punṇaghatapantiyo ca patiṭṭhāpenti.
Tasmīm kale Sumedhatāpaso attano assamapadā uggantvā tesam ma-
nussānaṃ uparibhāgena ākāseṇa gacchanto te haṭṭhatutṭhe manusse
disvā „kin nu kho kāraṇaṃ“ ti ākāsaṭo oruyha ekamantaṃ ṭhito
manusse pucchi: „hambho kassa tumhe imaṃ maggaṃ alaṅkarothā“
ti; tena vuttaṃ:

47. „Paccantadesavisaye nimantetvā Tathāgataṃ
tassa āgamanamaggaṃ² sodhenti tutṭhamānasā.
48. Ahaṃ tena samayena nikkhamitvā sakassamā
dhunanto vākaṭṭhāni gacchāmi ambare tadā.
49. Vedajātaṃ janaṃ disvā tutṭhahatṭhaṃ pamoditaṃ
orohitvāna gaganā manusse pucchi tāvade:

¹ C² C³ nāddasāsiṃ. ² C² C³ paṃsu. ³ so all three MSS.

so. 'Tutthahattho panodito vedajāto mahājano,

kassa sodhīyati¹ maggo añjasam vaṭumāyana² ti.

Manussā āhaṃsu: „bhante Sumedha na tvaṃ jānāsi: 'Dīpaṅkarada-sabalo sammāsambodhiṃ patvā pavattavaradhammacakko cārikaṃ ca-ramāno amhākaṃ nagaraṃ patvā Sudassanamahāvihāre paṭivasati, mayā³ taṃ Bhagavantam nimantayimha, tass' etaṃ Buddhassa Bhagavato āgamanamaggaṃ alaṅkaromā⁴ ti. Sumedhatāpaso cintesi: „'Buddho' ti kho ghosamattam pi loke dullabham, pag eva Buddhup-pādo, mayāpi imehi manussehi saddhiṃ Dasabalassa maggaṃ alaṅkaritum vaṭṭatiti⁵. So te manusse āha: „sace bho tumhe etaṃ maggaṃ Buddhassa alaṅkarotha mayham pi ekaṃ okāsaṃ detha, aham pi tumhehi saddhiṃ maggaṃ alaṅkarissāmi⁶. Te „sādhū⁷ ti sampatīcchitvā „Sumedhatāpaso iddhiṃ⁸ ti jānantā udakabhinnokāsaṃ sallak-khetvā „tvaṃ imaṃ thānaṃ alaṅkarohi⁹ adāṃsu. Sumedho buddhārammaṇaṃ pītiṃ¹⁰ gahetvā cintesi: „ahaṃ imaṃ okāsaṃ iddhiyā alaṅkaritum pahomi, evaṃ alaṅkato pana maṃ na paritosessati, aṭṭha mayā kāyaveyyāvaccam kātum vaṭṭatiti¹¹ paṇṇaṃ āharitvā tasmīṃ padese pakkhiṃ. Tassa tasmīṃ padese analaṅkate yeva Dīpaṅkaro Dasabalo mahānubhāvānaṃ chaḷabhiññakhiñāsavānaṃ catuhi satasahashehi parivuto devatāsu dibbamālagandhādīhi¹² pūjayantesu¹³ dibbasamgītesu pavattantesu¹⁴ manussehi¹⁵ mānusakagandhehi c' eva mālādīhi ca pūjayantesu¹⁶ anantāya Buddhālīhāya Manosilātale vijambhamāno siho viya taṃ alaṅkatapaṭiyattamaggaṃ paṭipajji. Sumedhatāpaso akkhini um-mīletvā alaṅkatamaggena āgacchantassa Dasabalassa dvattimsamahāpurisalakkhanapatimanditaṃ asītiyā anubyañjanehi anubyañjitaṃ¹⁷ byā-mappabhāya¹⁸ samparivāritaṃ manivannagaganatale nānappakāra¹⁹ vijjula-tā viya āvelāvelabhūtā c' eva yugaḷayugaḷabhūtā ca chabbannagha-nabuddharasmiyo²⁰ vissajjentaṃ rūpaggappattaṃ attabhāvaṃ oloketvā „aṭṭha mayā Dasabalassa jīvitapariccāgaṃ kātum vaṭṭatiti²¹ „mā Bhagavā kalale akkami, maṇiphalakasetum pana akkamanto viya saddhiṃ catuhi khīñāsavasatasahashehi mama piṭṭhiṃ maddamāno gacchato, taṃ me bhavissati dīgharattaṃ hitāya sukhāyā²² ti kese mocetvā ajinajātāvā-

¹ C¹ sodhīyati. ² C² mayam. ³ C³ buddhorammaṇaṃ pītiṃ, C⁴ buddhāram-manapītiṃ. ⁴ C⁵ -gandhādīsu, C⁶ gandhādīsu. ⁵ C⁷ pūjayantisu. ⁶ C⁸ pavat-tiyamānesu. ⁷ so all three MSS. instead of manussesu? ⁸ C⁹ pūjyamānesu. ⁹ C¹⁰ anubyañjitaṃ. ¹⁰ C¹¹ vyāma-. ¹¹ C¹² -kāra, C¹³ -kāra. ¹² C¹⁴ -gbana-

kaṇḍirāṇi kālavanne¹ kalale pattharivā māṇiphalakasetum viya kalala-
piṭṭhe nīpajji; tena vuttam:

51. „Te me puṭṭhā vyākariṃsu: ‘Buddho loka anuttaro
Dīpaṃkaro nāma Jino uppajji lokanāyako,
tassa sodhiyati² maggo añjasam vaṭumāyanam’.
52. ‘Buddho’ ti mama sutvāna pīti uppajji tāvade,
‘Buddho Buddho’ ti kathayanto somanassam pavedayim.³
53. Tattha thatvā vicintesiṃ tuṭṭho saṃviggamānaso:
‘idha bijāṇi ropissam, khaṇo ve mā upaccagā,
54. Yadi Buddhassa sodhetha ekokāsam dadātha me,
aham pi sodhayissāmi añjasam vaṭumāyanam’.
55. Adāṃsu te mam’ okāsam sodhetum añjasam tadā,
‘Buddho Buddho’ ti cintento maggam sodhem’ ahan tadā.
56. Anīṭṭhite mam’ okāse Dīpaṃkaro mahāmuni
cattārisataṣaṭṭhassehi⁴ chaḷabhiññehi tādihi⁵
khiṇāsavehi vimalehi paṭipajji añjasam⁶ Jino.
57. Paṇḍugamanā vattanti, vājjanti bheriyo bahū⁷,
āmoditā naramarū sādhuḷkāraṃ pavattayum.
58. Devā manusse passanti manussāpi ca devatā,
ubho pi te pañjalikā anuyanti Tathāgataṃ.
59. Devā dibbehi turiyehi manussā mānusakehi ca
ubho pi te vājjayantā⁸ anuyanti Tathāgataṃ.
60. Dībbaṃ mandāravaṃ pupphaṃ padumaṃ pāricehattakaṃ
disodisaṃ okiranti ākāsanabhagatā⁹ marū.
61. Campakaṃ salaḷaṃ nīpaṃ nāgapunnāgaketakaṃ
disodisaṃ ukkhipanti bhūmitalagatā narā.
62. Kese muñcitv’ ahaṃ tattha vākaciraṃ ca cummaṃ
kalale pattharivāna avakujjo nīpajj’ ahaṃ.
63. ‘Akkamitvāna maṃ Buddho saha sissehi gacchatu,
mā¹⁰ kalale akkamittho, hitāya me bhavissati!’

so kalalapīṭṭhe nīpannaḷo va puna akkhini ummūletvā Dīpaṃkaradasa-
balassa Buddhāsiriṃ sampassamāno evaṃ cintesi: „sace ahaṃ iccheyyaṃ
sabbakīlese jhāpetvā saṃghanavako hutvā Rammanagaraṃ paviseyyum,

¹ Ck C^e kila-. ² C^e C^e sodhiyati. ³ Ck pavedayasi. ⁴ so all three MSS.

⁵ Ck tādihi, C^e tādiṣ. ⁶ C^e añjasam. ⁷ Ck C^e bahu. ⁸ Ck vājjayantā.

⁹ C^e ākāsatālagatā. ¹⁰ Ck C^e add naṃ.

aññātakavesena pana me kilese jhāpetvā Nibbānappattiya¹ kiccanti n'atthi, yan nūnāhaṃ Dīpaṅkaradasabalo viya paramābhisambodhiṃ patvā dhammanāvāṃ āropetvā mahājanāṃ Saṃsārasāgarā uttāretvā pacchā parinibbāyeyyaṃ, idaṃ mayhaṃ patirūpan" ti. Tato aṭṭha dhamme samodhānetvā Buddhabhāvāya abhinīhāraṃ katvā nipaṭṭhi; tena vuttaṃ:

61. „Puthaviyaṃ² nipannassa evam me āsi cetaso:
‘iechamāno ahaṃ ajja kilese jhāpaye mama.
62. Kim me aññātaveseṇa dhammaṃsacchikuteṇ' idha,
sabbāññutaṃ³ pāpuṇitvā Buddhō hessaṃ sadevake.
63. Kim me ekena tiṇṇena purisena thāmadassinaṃ,
sabbāññutaṃ⁴ pāpuṇitvā santāressaṃ sadevake.
64. Iminā me adhikārena purisena thāmadassinaṃ
sabbāññutaṃ pāpuṇāmi tāreṃ janantaṃ bahuṃ.
65. Saṃsārasotaṃ chinditvā viddhaṃsitvā tayo bhave
dhammanāvāṃ samāruyha santāressaṃ sadevake" ti.

yasmā pana Buddhattaṃ patthentassa

69. Manussattaṃ līngasampatti hetu Saṭṭhāradassanaṃ
pabbajjā guṇasampatti adhikāro ca chandaṭā
aṭṭhadhammasamodhānā abhinīhāro samijjhati.

Manussattabbhāvasmiṃ yeva hi tathā Buddhattaṃ patthentassa patthanā samijjhati nāgassa vā supannassa vā devatāya vā patthanā no samijjhati, manussattabbhāve pi purisallīge tthitass' eva patthanā samijjhati itthīyā vā pañjakaṇapunnasakaubhatobyañjanakānaṃ⁵ vā no samijjhati, purisassa pi tasmiṃ attabbhāve arahattappattiyaṃ hetusampannass' eva patthanā samijjhati no itarassa, hetusampannena pi sace jīvamānakabuddhass' eva santikā patthentassa patthanā samijjhati parinibbute Buddhē cetiyasantike vā bodhīmūle vā patthentassa na samijjhati, Buddhānaṃ santike patthentassāpi pabbajjallīge tthitass' eva samijjhati no gihillīge tthitassa, pabbajitassāpi pañcābhīṇassa aṭṭhasamāpattilābhīno yeva samijjhati na imāya guṇasampattiyaṃ virahitassa, guṇasampannenāpi yena attano jīvitaṃ Buddhānaṃ paricattāṃ hoti tassa iminā adhikārena adhikārasampannass' eva samijjhati na itarassa, adhikārasampannassāpi yassa Buddhakāradhammānaṃ atthāya mahanto chando ca mahanto ussāho ca vāyāmo ca pariyeṭṭhi⁶ tass' eva samijjhati na itarassa, tatth' idaṃ chandamahantaṭāya opammaṃ: sace hi evam assa „yo sakala-cakkavāḷagabbhaṃ ekodakibhūtaṃ attano bāhubalena patarivā pārāṇi gantum

¹ C^o nibbānappattiya. ² C^o puthaviyaṃ. ³ C^o sabbāññutaṃ, C^o sabbāññutaṃ.

⁴ C^o sabbāññutaṃ. ⁵ C^o -vyañjana-. ⁶ C^o pariyeṭṭhi.

samattho so Buddhattaṃ pāpuṇāti, yo vā pana sakalacakkavāḷagabbhaṃ velugumbasañchannaṃ viyūhitaṃ madditvā padasā gacchanto paraṃ gantuṃ samattho so Buddhattaṃ pāpuṇāti, yo vā pana sakalacakkavāḷagabbhaṃ sattiyo ākoṭetvā nīrantaraṃ sattiṭṭhasamākiṇṇaṃ padasā akkamamāno paraṃ gantuṃ samattho so Buddhattaṃ pāpuṇāti, yo vā pana sakalacakkavāḷagabbhaṃ vitaccikaṃgārabbharitaṃ pādehi maddamāno paraṃ gantuṃ samattho so Buddhattaṃ pāpuṇāti" yo etesu ekam pi attano dukkaraṃ na maññati „ahaṃ etam pi taritvā vā gantvā vā paraṃ gaheessāmīti" evaṃ mahantena chandena ca ussāhena ca vāyāmena ca pariyeṭṭhiyā ca samannāgato hoti tassa patthanā samijjhati na itarassa. Sumedhatāpaso pana ime aṭṭha dhamme samodhānetvā Buddhābhāvāya abhinīhāraṃ katvā nipajji. Dīpaṃkaro pi Bhagavā āgantvā Sumedhatāpasassa sisabhaḅge thatvā maṇisīhapaṇjaraṃ¹ ugghāṭento viya pañcavaṇṇapasādasampannāni akkhini ummiletvā kalalapiṭṭhe nipannaṃ Sumedhatāpasam diṣvā „ayaṃ tāpaso Buddhattāya" abhinīhāraṃ katvā nipanno, ijjhissati nu kho imassa patthanā udāhu no" ti anāgataṃ saññānaṃ pesetvā upadhārento „ito kappasatasahassādhikāni cattāri asaṃkheyyāni atikkamitvā Gotamo nāma Buddhō bhavissatīti" ūtvā thitako va parisamajjhe vyākāsi: „Passatha no tumhe imaṃ uggaṭapaṃ² tāpasam kalalapiṭṭhe nipannaṃ" ti. „Evaṃ bhante". „Ayaṃ Buddhattāya" abhinīhāraṃ katvā nipanno, samijjhissati imassa patthanā, ito kappasatasahassādhikānaṃ catunnaṃ asaṃkheyyānaṃ matthake Gotamo nāma Buddhō bhavissati, tasmīṃ pañ assa attabhāve Kapilavatthu³ nāma nagaraṃ nivāso bhavissati, Māyā nāma devī⁴ mātā, Suddhodano nāma rājā pitā, aggasāvako Upatisso nāma thero, dutiyasāvako Kolito nāma, Buddhupatthāko Ānando nāma, aggasāvikā Khemā nāma therī⁵, dutiyasāvikā Uppalavaṇṇā⁶ nāma therī⁷ bhavissati, paripakkaṇāṇo mahābhinnikkhamanaṃ katvā mahāpadhānaṃ padahitvā nigrodhamūle pāyāsam paṭiggahetvā Neraṇjaraṃ tīre paribhuñjitvā bodhimandaṃ āruya assattharukkhamūle abhisambujjhissatīti"; tena vuttaṃ:

10. "Dīpaṃkaro¹⁰ lokavidū¹¹ āhutaṇṇaṃ paṭiggaho
ussāsake maṃ thatvāna idaṃ vacanam abravī¹²:

11. "Passatha imaṃ tāpasam jaṭilaṃ uggaṭāpanaṃ,
aparimeyye ito kappe Buddhō loka bhavissati.

¹ C^s C^r maṇi-. ² C^s buddhatthāya. ³ C^s uggaṭapan-. ⁴ C^s buddhatthāya corrected to buddhatthāya. ⁵ C^r kapilavattuni. ⁶ C^s devī. ⁷ C^s C^r therī. ⁸ all three MSS. uppalavaṇṇa. ⁹ C^s therī. ¹⁰ C^r dīpaṃkaro. ¹¹ C^s C^r lokavidu. ¹² C^r -bravī.

12. Aho Kapilavhayā rammā nikkhamitvā Tathāgato
padhānaṃ padahitvāna katvā dukkarakāriyaṃ
13. Ajapālarukkhamūle nisiditvā Tathāgato
tattha pāyāsaṃ aggrayha Nerañjaram upehiti.
14. Nerañjarāya tire pāyāsaṃ ādāya so Jino
paṭiyattavaramaggena bodhimūlaṃhi eheti.
15. Tato padakkhiṇaṃ katvā bodhimandaṃ anuttaro
assatthassa mūle bujjhissati mahāyaso.
16. Imassa janikā mātā Māyā nāma bhavissati,
pitā Suddhodano nāma, ayaṃ hessati Gotamo.
17. Anāsava vitarāgā santacittā samāhitā
Kolito Upatisso ca aggā hessanti sāvakā.
18. Ānando nāma upatthāko upatthissati taṃ Jinam,
Khemā Uppalavaṇṇā ca aggā hessanti sāvikā
19. Anāsava vitarāgā santacittā samāhitā.
Bodhi tassa Bhagavato „Assattho” ti pavuccati¹.

Sumedhatāpaso „mayhaṃ kira patthanā samijjhissatīti” somanas-sappatto ahoṣi. Mahājano Dīpaṃkaradasabalassa vacanaṃ sutvā „Sumedhatāpaso kira Buddhabhījaṃ Buddhāṃkuro” ti haṭṭhatuṭṭho ahoṣi. Evaṃ c’ assa ahoṣi: „yathā nāma puriso naḍim taranto ujukena titthena uttaritum asakkonto heṭṭhātittthena uttarati evaṃ evaṃ² mayhaṃ Dīpaṃkaradasabalassa sāsane maggaphalaṃ alabhamānā anāgate yadā tvaṃ Buddho bhavissasi³ tadā tava sāmukhā maggaphalaṃ sacchikātum samatthā bhaveyyāma” ti patthanam ṭhapaṃsu. Dīpaṃkaradasabalo pi Bodhisattaṃ pasamsitvā aṭṭhaḥi pupphamutṭhihi pūjetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. Te pi catusatasahassasaṃkhā khīṇāsava Bodhisattaṃ gandhehi ca mālehi⁴ ca pūjetvā padakkhiṇaṃ katvā pakkamiṃsu. Devamanussā pana tath’ eva pūjetvā vanditvā pakkantā. Bodhisatto sabbesaṃ paṭikkantakāle sayanā vutṭhāya „pāramiyo vicinissāmīti” puppharāsimatthake pallaṃkaṃ ābhujitvā⁵ nisīdi. Evaṃ nisinne Bodhisatte akaladasasahassacakkavāle devatā sannipatitvā sādhukāraṃ katvā „ayya Sumedhatāpasa porāṇakabodhisattānaṃ pallaṃkaṃ ābhujitvā” ‘pāramiyo vicinissāmā’ ti nisinnakāle yāni pubbanimittāni nāma paññāyanti tāni sabbāni pi aṭṭha pātubhūtāni, nissamsayena tvaṃ Buddho

¹ C² pavuccatīti. ² so all three MSS. ³ C² C³ bhavissati. ⁴ C³ mālehi. ⁵ C² ābhujitvā. ⁶ C³ ābhujitvā.

bhavissasi, mayam etaṃ jānāma: yass' etāni nimittāni paññāyanti ekan-
tena¹ so Buddho hoti, tvaṃ attano viriyaṃ dāhaṃ katvā paggaṇhā"
ti Bodhisattaṃ nānappakārehi thutīhi abhiththunimsu²; tena vuttam:

80. „Idaṃ sutvāna vacanaṃ asamassa Mahesino
āmoditā³ naramarū: 'Buddhabhijāmkuro ayaṃ'.
81. Ukkuṭṭhisaddā vattanti appoṭhenti hasanti⁴ ca
katañjaliṃ namassanti dasasahassī⁵ sadevakā.
82. 'Yad' imassa Lokanāthassa virajjhissāma sāsanam
anāgatamhi addhāne hessāma sammukhā imaṃ.
83. Yathā manussā nadiṃ tarantā paṭititthaṃ virajjhiya
heṭṭhātitthe gahetvāna uttaranti mahānadiṃ.
84. Evam evaṃ⁶ mayam sabbe yadī muñcem' imaṃ Jinam
anāgatamhi addhāne hessāma sammukhā imaṃ.
85. Dīpaṃkaro Lokavidū⁷ ābutinaṃ paṭiggaho
mama kammaṃ pakittetvā dakkhiṇaṃ⁸ padam uddhari⁹.
86. Ye tattha āsūṃ Jinaputtā sabbe padakkhiṇam akaṃsu maṃ,
narā nāgā ca gandhabbā abhivādetvāna pakkamuṃ.
87. Dassanam me atikkante sasamghe Lokanāyake
haṭṭho haṭṭhena cittaṇa āsanā vuṭṭhahim tadā.
88. Sukkena sukhito homi pāmujjena¹⁰ pamodito,
pītiyā ca abhissanno¹¹ pallaṃkaṃ ābhujim tadā.
89. Pallaṃkena nisīditvā evaṃ cintes' ahaṃ tadā:
'vasibhūto ahaṃ jhāne abhiññāsu pāramiṃ gato.
90. Sahassikamhi¹² lokamhi isayo n' atthi me samā,
asamo iddhidhammesu alabhiṃ īdisaṃ sukhaṃ'.
91. Pallaṃkābhujane¹³ mayhaṃ dasasahassādhivāsino¹⁴
mahānādaṃ pavattesuṃ: 'dhuvam¹⁵ Buddho bhavissasi.
92. Yaṃ pubbe Bodhisattānaṃ pallaṃkavaramābhujе
nimittāni padissanti tāni aṭṭha padissare.
93. Sitaṃ vyapagataṃ hoti uphaṇ ca upasammati,
tāni aṭṭha padissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.
94. Dasasahassilokadhātu¹⁶ nissaddā hoti nirākulā,
tāni aṭṭha padissanti, dhuvam Buddho bhavissasi.

¹ C^k C^v ekattena. ² C^k C^v abhiththunimsu. ³ C^k C^v amoditā, C^v āmodinā?

⁴ C^k saṃanti, C^v saṃanti corrected to hasanti. ⁵ C^k C^v dasasahassī. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^v -vidu. ⁸ C^v dakkhiṇa. ⁹ C^k uddhari, C^v uddharim. ¹⁰ C^v pāmojjena.

¹¹ C^k C^v abhissanto. ¹² C^v sah-. ¹³ C^v -bhujane. ¹⁴ C^v tidasassādhivāsino.

¹⁵ C^v tuvaṃ. ¹⁶ C^v dasasahassī.

95. Mahāvātā na vāyanti, na sandanti savantiyo,
tāni aṭṭha padissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
96. Thalajā dakajā pupphā sabbe pupphanti tāvade,
te p' aṭṭha pupphitā sabbe, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
97. Latā vā yadivā rukkhā phalabhārā honti tāvade,
te p' aṭṭha phalitā sabbe, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
98. ākāsaṭṭhā ca bhummaṭṭhā ratanā jotanti tāvade,
te p' aṭṭha ratanā jotanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
99. Mānusakā ca dībbā ca turiyā vājjanti tāvade,
te p' aṭṭha ubho abhiravanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
100. Vicittapupphā gaganā abhivassanti tāvade,
te p' aṭṭha padissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
101. Mahāsamuddo ābhujati, dasasahassī pakampati,
te p' aṭṭha ubho abhiravanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
102. Niraye pi dasasahassī¹ aggi² nibbāyi tāvade,
te p' aṭṭha nibbutā³ aggi⁴, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
103. Vimalo hoti suriyo, sabbe dissanti tārakā,
te pi aṭṭha padissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
104. Anovattena udakena mahiyā ubbhijjī tāvade,
taṃ p' aṭṭha ubbhijjate mahiyā, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
105. Tārāgaṇā virocanti nakkhattaṃ gaganamaṇḍale
visākhā candimāyuttā, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
106. Bilāsayaṃ darīsayā nikkhamanti sakāsayaṃ,
te p' aṭṭha āsayā chuddhā, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
107. Na hoti arati sattānaṃ, santuṭṭhā honti tāvade,
te p' aṭṭha sabbe santuṭṭhā, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
108. Rogā tad' ūpasammanti jighacchā ca vinassati,
tāni aṭṭha padissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
109. Rāgo tadā tanu⁵ hoti, doso moho pi nassati,
te p' aṭṭha vigatā sabbe, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
110. Bhayaṃ tadā na bhavati, aṭṭha p' etaṃ padissati,
tena līṅgena jānāma: dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
111. Rajo n' uddhamasati⁶ uddham, aṭṭha p' etaṃ padissati,
tena līṅgena jānāma: dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
112. Anīṭṭhagandho pakkamati, dībbagandho pavāyati,
so p' aṭṭha vāyati gandho, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.

¹ C^o dasasahassī. ² C^o C^o aggi. ³ C^o nibbuto. ⁴ C^o C^o aggi. ⁵ C^o tanu. ⁶ C^o -sati.

112. Sabbe devā padissanti t̥hapayitvā arūpino,
te p' aḷa sabbe dissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
114. Yāvatā nirayā nāma sabbe dissanti tāvade,
te p' aḷa sabbe dissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
115. Kuḍḍā kavātā selā ca na hont' āvarāṇaṃ¹ tadā,
ākāsabhūtā te p' aḷa, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
116. Cuti ca upapatti² ca khaṇe tasmim³ na vijjati,
tāni aḷa padissanti, dhuvaṃ Buddho bhavissasi.
117. Daḷhaṃ paggaṇha viriyaṃ, mā nivatta abhikkama,
mayam p'etaṃ vijānāma: dhuvaṃ Buddho bhavissasitī⁴.

Bodhisatto Dīpaṃkaradasabalassa ca dasasahassacakkavāle devatānaṃ
ca⁵ vacanaṃ sutvā bhiyyosomattāya sañjātussāho hutvā cintesi: „Buddhā
nāma amoghavacanā, n' atthi Buddhānaṃ kathāya aññathattaṃ, yathā hi
ākāse khittaleddussa patanaṃ jātassa maraṇaṃ aruṇe uggate suriyass'
utthānaṃ āsayā nikkhantasāhaṇaṃ sīhanādanadanaṃ garugabbhāya itthiyā
bhāramocanaṃ dhuvaṃ avassabhāvi evaṃ evaṃ⁶ Buddhānaṃ vacanaṃ
nāma dhuvaṃ amoghaṃ, addhā ahaṃ Buddho bhavissāmiti⁷“; tena vuttaṃ:

118. „Buddhassa vacanaṃ sutvā dasasahassina⁸ c'ūbhayaṃ
tutthahatt̥ho pamudito evaṃ cintes' ahan tadā:
119. 'Advejjhavadanā Buddhā, amoghavadanā Jinā,
vitathaṃ n'atthi Buddhānaṃ, dhuvaṃ Buddho bhavāṃ⁹ ahaṃ.
120. Yathā khittaṃ nabbe leḍḍu dhuvaṃ patati bhūmiyaṃ
tath' eva Buddhasett̥hānaṃ vacanaṃ dhuvasassataṃ.
121. Yathāpi sabbasattānaṃ maraṇaṃ dhuvasassataṃ
tath' eva Buddhasett̥hānaṃ vacanaṃ dhuvasassataṃ.
122. Yathā rattikkhaye patte suriyass' uggamanaṃ dhuvaṃ
tath' eva Buddhasett̥hānaṃ vacanaṃ dhuvasassataṃ.
123. Yathā nikkhantasayanaṇṇa sīhaṇaṃ nadanaṃ dhuvaṃ
tath' eva Buddhasett̥hānaṃ vacanaṃ dhuvasassataṃ.
124. Yathā āpannasattānaṃ bhāramoropanaṃ¹⁰ dhuvaṃ
tath' eva Buddhasett̥hānaṃ vacanaṃ dhuvasassataṃ¹¹“ ti.

So „dhuvaṃ ahaṃ Buddho bhavissāmiti¹²“ evaṃ katasanniṭṭhāno buddha-
kāraḷe dhamme upadhāretuṃ “kahan nu kho Buddhakāraḷadhammā,

¹ C² hontāvarāṇaṃ, C³ hontācaranaṃ. ² C² uppatti, C³ C⁴ uppatti. ³ C³ khantes-
mim. ⁴ C² C³ devatānaṃ ca, C³ -naṃ ca corrected to -naṇca. ⁵ so all three MSS.
⁶ C² dasasahassina. ⁷ C² bhāramoropanaṃ?

kim uddham udāhu adho disāsu vidisāsū¹ 'ti anukkamena sakaladhammadhātum vicinanto porāṇakabodhisatthehi āsevitānisevitāṃ paṭhamāṃ dānapāramīṃ disvā evaṃ attānaṃ ovadi: „Sumedhapaṇḍita tvaṃ ito paṭṭhāya paṭhamāṃ dānapāramīṃ pūreyyāsi, yathā hi nikkuḷḷito udakumbho nissesaṃ katvā udakaṃ vamaṭi yeva na paccāharati evaṃ evaṃ dhanāṃ vā yasāṃ vā puttadāraṃ vā āṇapacceṇḍaṃ vā anoloketvā sampattayācakānaṃ sabbaṃ icchitiecchitaṃ nissesaṃ katvā dadamāno bodhirukkhamūle nisīditvā Buddho bhavissasīti“ paṭhamāṃ dānapāramīṃ dāḥam katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṃ:

125. „Handa buddhakare dhamme vicināmi ito e' ito uddham adho dasadisā yāvatā dhammadhātuyā.
126. Vicinanto tadā dakkhiṃ paṭhamāṃ dānapāramīṃ pubbakehi Mahesīhi anuciṇṇaṃ mahāpathaṃ.
127. 'Imaṃ tvaṃ paṭhamāṃ tāva dāḥam katvā samādiya dānapāramitāṃ gaccha yadi bodhiṃ pattum icchasi.
128. Yathāpi kumbho sampunṇo yassa kassaci adhokato vamate udakaṃ nissesaṃ na tattha parirakkhati
129. Tath' eva yācake disvā hīnamukkapaṭṭhamajjhime dadāhi dānaṃ nissesaṃ kumbho viya adhokato¹ ti.

Ath¹ assa „na ettakeh¹ eva Buddhakāraḥ kadhammehi bhavitaḥ¹“ ti uttarim pi upadhārayato dutiyaṃ śīlapāramīṃ disvā etad abosi: „Sumedhapaṇḍita tvaṃ ito paṭṭhāya śīlapāramīṃ pūreyyāsi, yathā hi camaramigo nāma jīvitam pi anoloketvā attano vālam eva rakkhati evaṃ tvaṃ pi ito paṭṭhāya jīvitam pi anoloketvā śīlam eva rakkhanto Buddho bhavissasīti“ dutiyaṃ śīlapāramīṃ dāḥam katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṃ:

130. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare, aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācana.
131. Vicinanto tadā dakkhiṃ dutiyaṃ śīlapāramīṃ pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitāṃ.
132. 'Imaṃ tvaṃ dutiyaṃ tāva dāḥam katvā samādiya śīlapāramitāṃ gacchā yadi bodhiṃ pattum icchasi.
133. Yathāpi camarī vālam kismici¹ pativilaggitaṃ upeti maraṇaṃ tattha na vikopeti vāladhiṃ (Cfr. *Ælian* 16, 11.)

¹ C^o kismīṃ.

134. Tath' eva catusu bhūmīsu¹ sīlāni paripūriya²
parirakkha³ sabbadā sīlāni camarī viya vāladhīn⁴ ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban⁵ ti
uttarim pi upadhārayato tatiyaṃ nekkhammapāramiṃ disvā etad ahoṣi:
„Sumedhapañḍita tvam ito paṭṭhāya nekkhammapāramiṃ pūrey-
yāsi, yathā hi ciraṃ pi bandhanāgāre vasamāno puriso na tattha
sinehaṃ karoti atha kho ukkaṇṭhati yeva avasitukāmo hoti evaṃ eva
tvam sabbabhave bandhanāgārasadise katvā sabbabhave ukkaṇṭhito
muñcitukāmo hutvā nekkhammābhimukho va hohi. evaṃ Buddho bha-
vissasīti⁶ tatiyaṃ nekkhammapāramiṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi; tena
vuttam:

135. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
136. Vicinanto tadā dakkhiṃ tatiyaṃ nekkhammapāramiṃ
pubbakehi Mahesīhi āsevitaniṣevitaṃ.
137. 'Imaṃ tvam tatiyaṃ tāva daḷhaṃ katvā samādiya
nekkhamme pāramiṃ gaccha yadi bodhiṃ pattum icchasi.
138. Yathā andughare puriso ciravuttho dukhaddito
na tattha rūgaṃ abhijaneti muttiṃ yeva gavesati
139. Tath' eva tvam sabbabhave passa andughare viya,
nekkhammābhimukho hohi bhavato parimuttiyā⁷ ti.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban⁵ ti
uttarim pi upadhārayato catutthaṃ paññāpāramiṃ disvā etad ahoṣi:
„Sumedhapañḍita tvam ito paṭṭhāya paññāpāramiṃ pi pūreyyāsi.
hīnamajjhīmukkattṭhesu kiñci⁸ avajjetvā sabbe pi paṇḍite upasāṃkamitvā
paññaṃ puccheyyāsi, yathā hi piṇḍacārīko bhikkhu hīnādibhedesu
kulesu kiñci avajjetvā paṭipāṭiya⁹ piṇḍāya caranto khippaṃ yāpanaṃ
labhati evaṃ tvam pi sabbapaṇḍite upasāṃkamitvā paññaṃ pucchanto
Buddho bhavissasīti⁶ catutthaṃ paññāpāramiṃ daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi;
tena vuttam:

140. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
141. Vicinanto tadā dakkhiṃ catutthaṃ paññāpāramiṃ
pubbakehi Mahesīhi āsevitaniṣevitaṃ.
142. 'Imaṃ tvam catutthaṃ tāva daḷhaṃ katvā samādiya
paññāpāramitaṃ gaccha yadi bodhiṃ pattum icchasi.

¹ C^o bhūmīsu. ² C^o C^o paripūraya. ³ C^o parirakkhe. ⁴ so all three MSS.

143. Yathāpi¹ bhikkhu bhikkhanto hīnamukkaṭṭhamajjhīme
kulāni na vivajjento evaṃ labhati yāpanaṃ
144. Tath' eva tvaṃ sabbakāle paripucchanto budhaṃ jaṇaṃ
paññāpāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti².

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban³ ti
uttarim pi upadhārayato pañcamam viriyapāramim disvā etad ahoṣi:
„Sumedhapañḍita tvaṃ ito paṭṭhāya viriyapāramim pūreyyāsi,
yathā sīho migarājā sabbairiyāpathesu daḷhaviṛiyo hoti evaṃ tvaṃ
sabbabhavesu sabbairiyāpathesu daḷhaviṛiyo anolīnaviṛiyo samāno Buddho
bhavissasīti⁴ pañcamam viriyapāramim daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi; tena
vuttaṃ:

145. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
146. Vicinanto tadā dakkhiṃ pañcamam viriyapāramim
pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitaṃ.
147. 'Imaṃ tvaṃ pañcamam tāva daḷhaṃ katvā samādiya
viriyapāramitaṃ gaccha yadi bodhiṃ pattum icchasi.
148. Yathāpi sīho migarājā nisaḍḍajjāṭṭhānacamkame
alīnaviṛiyo hoti paggaḥītamano sadā
149. Tath' eva tvaṃ pi sabbabhava paggaṇha viriyaṃ daḷhaṃ,
viriyapāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti⁵.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban³ ti
uttarim pi upadhārayato chaṭṭham² khantipāramim disvā etad ahoṣi:
„Sumedhapañḍita tvaṃ ito paṭṭhāya khantipāramim pūreyyāsi,
sammānane pi avamānane pi khamo va bhavēyyāsi, yathāpi paṭhaviyaṃ
nāma sucim pi pakkhipanti asucim pi na tena paṭhavi² sinehaṃ na
paṭighaṃ karoti khamati sahati adhivāseti yeva evaṃ evaṃ tvaṃ pi
sammānanāvamānanesu khamo va samāno Buddho bhavissasīti⁴ chaṭṭham
khantipāramim daḷhaṃ katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṃ:

150. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
151. Vicinanto tadā dakkhiṃ chaṭṭhamam khantipāramim
pubbakehi Mahesīhi āsevitānisevitaṃ.
152. 'Imaṃ tvaṃ chaṭṭhamam tāva daḷhaṃ katvā samādiya
tatha advejjhamānaso sambodhiṃ pāpuṇissasi.

¹ C^k C^s yathā. ² C^s chaṭṭha corrected to chaṭṭhamam. ³ so all three MSS.

153. Yathāpi paṭhavī nāma sucim pi asucim pi ca
sabbam sahati nikkhepaṃ na karoti paṭighaṃ dayam
154. Tath' eva tvam pi sabbesaṃ sammānāvamānakkhama
khanṭipāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti¹.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāraḥ kadhammehi bhavitabban“ ti
uttarim pi upadhārayato sattamaṃ saccapāramiṃ disvā etad ahoṣi:
„Sumedhapāṇḍita tvam ito paṭṭhāya saccapāramim pi¹ pūreyyāsi,
asaniyā matthake² patamānāya pi dhanādīnaṃ atthāya chandādīnaṃ
vasena sampajānamusāvādaṃ nāma mā akāsi, yathā hi osadhitarakā³
nāma sabbautusu⁴ attano gamanavithiṃ jahitvā aññāya vithiyā na
gacchati sakavithiyā va gacchati evam evaṃ tvam pi saccam⁵ pahāya
musāvādaṃ nāma akaronto yeva Buddho bhavissasīti“ sattamaṃ sacca-
pāramiṃ dāhaṃ katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṃ:

155. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
156. Vicinanto tadā dakkhiṃ sa'tamaṃ saccapāramiṃ
pubbakehi Mahesīhi āsevitani sevitaṃ.
157. 'Imaṃ tvam sattamaṃ tāva dāhaṃ katvā samādiya
tattha advejjhavaṇaṃ sambodhiṃ pāpuṇissasi.
158. Yathāpi osadhī nāma tulābhūtā⁶ sadevake
samaye utupasse⁷ vā na vakkamati vithito
159. Tath' eva tvam pi saccesu mā vakkami vithito,
saccapāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti⁸.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāraḥ kadhammehi bhavitabban“ ti
uttarim pi upadhārayato atthamaṃ adhiṭṭhānapāramiṃ disvā etad ahoṣi:
„Sumedhapāṇḍita tvam ito paṭṭhāya adhiṭṭhānapāramim pi pūreyyāsi,
yam adhiṭṭhāsi tasmim adhiṭṭhāne niccalo bhaveyyāsi, yathā hi pabbato
nāma sabbadisāsu pi vāte paharante pi na kampati na calati attano
thāne yeva tiṭṭhati evam evaṃ tvam pi attano adhiṭṭhāne niccalo
honto⁹ va Buddho bhavissasīti“ atthamaṃ adhiṭṭhānapāramiṃ dāhaṃ
katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṃ:

160. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.

¹ C² saccapāramiṃ. ² C² mattake, C³ mattake corrected to matthake. ³ C²
osadhikarakā. ⁴ so all three MSS. ⁵ C² saccam. ⁶ C² tulābhūtā. ⁷ C² utupasse.
⁸ C² bhonto.

161. Vicinanto tadā dakkhiṃ aṭṭhamam adhiṭṭhānapāramiṃ
pubbakehi Mahesihi āsevitānisevitaṃ.
162. 'Imaṃ tvaṃ aṭṭhamam tāva daḥham katvā samādiya
tattha tvaṃ acalo hutvā sambodhiṃ pāpuṇissasi.
163. Yathāpi pabbato selo acalo suppatitṭhito
na kampati bhusavātehi sakaṭṭhāne va tiṭṭhati
164. Tath' eva tvaṃ pi adhiṭṭhāne sabbadā acalo bhava,
adhiṭṭhānapāramiṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti¹.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban² ti
uttarim pi upadhārayato navamaṃ mettāpāramiṃ diavā etad ahoṣi:
„Sumedhapañḍita tvaṃ ito paṭṭhāya mettāpāramiṃ pūreyyāsi, hitesu
pi ahitesu pi ekacitto bhaveyyāsi, yathāpi udakaṃ nāma pāpajanassa
pi kalyāṇajanassa pi sītabhāvaṃ ekasadisam katvā pharati evam evaṃ³
tvaṃ sabbasattesu mettacittena ekacitto honto⁴ Buddho bhavissasīti⁵“
navamaṃ mettāpāramiṃ daḥham katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṃ:

165. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aṇṇe pi vicinissāmi ye dhammā bodhipācanā.
166. Vicinanto tadā dakkhiṃ navamaṃ mettāpāramiṃ
pubbakehi Mahesihi āsevitānisevitaṃ.
167. 'Imaṃ tvaṃ navamaṃ tāva daḥham katvā samādiya
mettāya asamo hohi⁶ yadi bodhiṃ⁷ pattāṃ icchasi.
168. Yathāpi udakaṃ nāma kalyāṇe pāpake jane
samaṃ pharati⁸ sītena pavāheti rajomalaṃ
169. Tath' eva tvaṃ pi ahitahite samaṃ mettāya bhāvaya,
mettāpāramitaṃ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasīti⁹.

Ath' assa „na ettakeh' eva Buddhakāradhammehi bhavitabban² ti
uttarim pi upadhārayato dasamaṃ upekkhāpāramiṃ diavā etad ahoṣi:
„Sumedhapañḍita tvaṃ ito paṭṭhāya upekkhāpāramiṃ pi pūreyyāsi,
sukhe pi dukkhe pi majjhatto va bhaveyyāsi, yathāpi paṭhavi⁴ nāma
sucim pi asucim pi⁵ pakkhīppamāne majjhattā va hoti evam evaṃ
tvaṃ pi sukhadukkhesu majjhatto va honto⁶ Buddho bhavissasīti⁷“
dasamaṃ upekkhāpāramiṃ⁸ daḥham katvā adhiṭṭhāsi; tena vuttaṃ:

¹ C² eva. ² C² bhonto? C² bhonto. ³ C² C² hoti. ⁴ C² bodhiṃ. ⁵ C² parati
C² harati. ⁶ C² paṭhavi, C² C² paṭhaviṃ. ⁷ so all three MSS., instead of sucimhi
asucimhi? ⁸ C² bhonto. ⁹ C² C² u, rkhā.

170. „Na h' ete ettakā yeva Buddhadhammā bhavissare,
aññe pi vicinissami ye dhammā bodhipācanā.
171. Vicinanto tadā dakkhiṃ dasamaṃ upekkhāpāramiṃ¹
pubbakehi Mahesihi āsevitani-sevitān.
172. 'Imaṃ tvaṃ dasamaṃ tāva daḥhaṃ katvā samādiya
tulābhūto daḥho hutvā sambodhiṃ pāpuṇissasi.
173. Yathāpi paṭhavi nāma nikkhattaṃ asuciṃ suciṃ
upekkhati² ubho p' ete kopānuna-yavajjita
174. Tath' eva tvaṃ pi sukhadukkhe tulābhūto sadā bhava,
upekkhāpāramitaṃ³ gantvā sambodhiṃ pāpuṇissasi⁴.

Tato cintesi: „Imasmiṃ loke Bodhisattehi pūretabbā bodhiparipācanā
Buddhakārakadhammā ettakā yeva, dasa pāramiyo ṭhapetvā aññe n' atthi,
imāpi dasa pāramiyo uddhaṃ ākāse pi n' atthi, heṭṭhā paṭhaviyaṃ pi
puratthimādisu⁵ diṣṣu pi n' atthi, mayhaṃ yeva pana hadaya-mānsantare
patiṭṭhitā⁶ ti. Evaṃ tasmaṃ hadaye patiṭṭhitabhāvaṃ diṣvā sabbāpi
daḥhaṃ katvā adhiṭṭhāya punappuna sammāsanto anulomapatiḷomaṃ
sammāsati, pariyaṇte gaheṭvā ādiṃ pāpeti, ādimhi gaheṭvā pariyaṇte
ṭhapeti, majje gaheṭvā ubhato osāpeti, ubhato koṭisu⁷ gaheṭvā majje
osāpeti⁸, aṅgapariccāgo pāramiyo nāma bāhirabhaṇḍapariccāgo upapāra-
miyo nāma jīvitapariccāgo paramatthapāramiyo nāma⁹ 'ti dasa pāramiyo
dasa upapāramiyo dasa paramatthapāramiyo ti yamakatelaṃ vinivattento¹⁰
viya Mahāmeruṃ manthaṃ¹¹ katvā cakkavālamahāsamuddaṃ ālulento¹²
viya ca sammāsī. Tassa dasa pāramiyo sammāsantassa sammāsantassa
dhammatejena catunahutādhikāni dve yojanasatasahasāni bahalā ayaṃ
mahāpaṭhavi¹³ hatthiṇā akkantanalakalāpo¹⁴ viya pīḷiyamānaṃ ucchu-
yantaṃ viya mahāviraṇaṃ viravaṇaṃ saṃkampi sampakampi sampavedhi,
kulālacakkaṃ viya telayantacakkaṃ viya ca paribbhaṃ; tena vuttaṃ:

175. „Ettakā yeva te loke ye dhammā bodhipācanā,
tat' uddhaṃ n' atthi aññatra, daḥhaṃ tattha patiṭṭhaha'.
176. Ime dhamme sammāsato sabbhāvasarasalakkaṇe
dhammatejena vasudhā dasasahassī pakampatha.
177. Calati¹⁵ ravatī puthavi¹⁶ ucchuyantaṃ va pīḷitaṃ,
telayante yathā cakkaṃ evaṃ kampaṭi medinī¹⁷.

¹ so all three MSS. ² so all three MSS. ³ so all three MSS. ⁴ C^o puratthimādi.
⁵ so all three MSS. ⁶ C^o obhāseti. ⁷ C^o vinivaddhento, C^o vinivaddhento?
⁸ C^o mattha, C^o matthaṃ, C^o matthaṃ corrected to manthaṃ. ⁹ C^o ālulento, C^o
ālulento. ¹⁰ C^o paṭhavi, C^o mahāpaṭhavi. ¹¹ C^o -nala-. ¹² C^o calati. ¹³ C^o puthavi.

Mahāpathaviyā kampamānāya Rammanagaravāsino saṅghātum asakkontā yugantavātambā¹ hatā mahāsālā² viya mucchitamucchitā papatiṃsu, ghaṭṭādini kulālabhājanāni pavattantāni³ aññamaññaṃ paharantāni cuṇṇavicuṇṇāni abhesum. Mahājano bhītatasi Sattthāraṃ upasaṃkamitvā „kin nu kho Bhagavā nāgāvatto⁴ ayaṃ bhūtayakkhadevatāsu aññatarāvatto⁵ ti, na hi mayaṃ etaṃ jānāma, api ca kho sabbo pi ayaṃ mahājano upadduto, kin nu kho imassa lokassa pāpakam bhavissati udāhu kalyāṇaṃ, kathetha no etaṃ kāraṇaṃ“ ti āha. Sattthā tesam kathaṃ sutvā „tumbe mā bhāyatha mā cintayittha, n’ atthi vo itonidānaṃ bhayaṃ, yo so mayā ajja Sumedhapaṇḍito ‘anāgate Gotamo nāma Buddho bhavissasīti’⁶ vyākato so idāni pāramiyo sammāsati, tassa pāramiyo sammāsantassa vilōlentassa⁷ dhammatejena sakala-dasasahassilokadhātu⁸ ekappahārena kampati c’ eva ravati cā“⁹ ti āha; tena vuttaṃ:

178. „Yāvatā parisā āsi Buddhassa parivesane pavedhamānā sā tattha mucchitā seti bhūmiyā.
179. Ghaṭṭānekasahassāni kumbhīnaṃ ca satā bahū saṇcuṇṇamathitā tattha aññamaññ’ ūpaghaṭṭitā¹⁰.
180. Ubbiggā tasitā bhītā bhantā vyādhitamānasā mahājanā samāgama¹¹ Dīpaṃkaram upāgamuṃ.
181. ‘Kiṃ bhavissati lokassa kalyāṇaṃ atha pāpakam, sabbo upadduto loko, taṃ vinodehi cakkhumā’.
182. Tesam sadā¹² saññapesi Dīpaṃkaro Mahāmuni¹³: ‘vissattthā hotha mā bhātha imasmiṃ puthavikampane.
183. Yam ahaṃ ajja vyākāsim ‘Buddho loke bhavissati’ eso sammāsati dhammaṃ pubbakam jinasevitaṃ.
184. Tassa sammāsato dhammaṃ Buddhabhūmiṃ asesato tenāyaṃ kampitā puthavi dasasahassī sadevaketi¹⁴.

Mahājano Tathāgatatassa vacanaṃ sutvā haṭṭhatutttho mālāgandhavilepanaṃ ādāya Rammanagarā nikkhamitvā Bodhisattaṃ upasaṃkamitvā mālādīhi pūjetvā vanditvā padakkhiṇaṃ katvā Rammanagaram eva pāvisi. Bodhisatto pi dasa pāramiyo sammāsivā viriyaṃ dāhaṃ katvā adhiṭṭhāya nisinnāsanaṃ vuttthāsi; tena vuttaṃ:

¹ so all three MSS. ² C^s sālā corrected to mahāsālā. ³ C^k C^s pavaddhantāni. ⁴ C^k C^s nāgāvaddho. ⁵ C^k C^s -vaddho. ⁶ C^k bhavissasīti, C^s bhavissatīti. ⁷ C^k C^s vilōlentassa. ⁸ C^k C^s -sahassī-. ⁹ C^k C^s upaghaṭṭitā? ¹⁰ C^s C^s yamāgama. ¹¹ C^s tadā, C^s sadā corrected to tadā. ¹² C^k C^s mahāmuni.

185. „Buddhassa vacanañ sūtvā mano nibbāyi tāvade,
sabbe mañ upasaṅkamma puna pi mañ abhivandiyum¹.
186. Samādiyitvā Buddhaguṇaṃ dajhañ katvāna mānaṃ
Dipaṅkaraṃ namassitvā va² āsanā vuṭṭhahiṃ tadā³ ti.

Atha Bodhisattaṃ āsanā vuṭṭhahantaṃ sakaladasasahassacakkavāle⁴
devatā sannipatitvā dibbehi mālāgandhehi pūjetvā „ayya Sumedha-
tāpaṇa⁵ tayā ajja Dipaṅkaraṃ dasabalassa pādamūle mahatī patthanā
patthitā, sā te anantarāyena samijjhatu, mā te bhayaṃ vā cham-
bhitattaṃ vā ahoṣi, sarīre appamattako pi rogo mā uppajji, khippaṃ
pāraṃmiyo pūretvā sammāsambodhiṃ paṭivijjha, yathā pupphūpa-
phalūpagā rukkhā samaye pupphanti c⁶ eva phalanti ca tath⁷ eva tvaṃ
pi samayaṃ anantikkamitvā khippaṃ bodhiṃ uttamaṃ phusaṃsū⁸ ‘ti ādini
thutimaṅgalāni payirudāhaṃsu, evaṃ payirudāhitvā attano attano
devatṭhānaṃ eva⁹ agamaṃsu. Bodhisatto pi devatāhi abhiṭṭhuto „ahaṃ
dasapāraṃmiyo pūretvā kappasatasahassādhikānaṃ¹⁰ catunnaṃ asaṅkheyyānaṃ
matthake Buddho bhavissāmīti¹¹ viriyaṃ dajhañ katvā adhiṭṭhāya
nabhaṃ abbhuggantvā Himavantaṃ eva agamāsi; tena vuttaṃ:

187. „Dibbaṃ mānusaṃ pupphaṃ devā mānusakā ubho
samokiranti pupphehi vuṭṭhahantassa āsanā.
188. Vedayanti ca te sotthiṃ devā mānusakā ubho:
‘mahantaṃ patthitaṃ tuyhaṃ taṃ labhassu yathicchitaṃ.
189. Sabbūtiyo vivaṃjantu, sabbarogo vinassatu,
mā te bhavatu antarāyo, phusa khippaṃ bodhiṃ uttamaṃ.
190. Yathāpi samaye patte pupphanti pupphino dumā
tath⁷ eva tvaṃ mahāvīra Buddhañāṇena pupphasi.
191. Yathā ye keci Sambuddhā pūrayuṃ dasapāraṃmiṃ¹
tath⁷ eva tvaṃ mahāvīra pūresi² dasapāraṃmiṃ.
192. Yathā ye keci Sambuddhā bodhimaṇḍamaṃ bujjhare
tath⁷ eva tvaṃ mahāvīra bujjhassu Jinabodhiyaṃ.
193. Yathā ye keci Sambuddhā dhammacakkaṃ pavattayūṃ
tath⁷ eva tvaṃ mahāvīra dhammacakkaṃ pavattaya.
194. Puṇṇamāse yathā cando parisuddho virocati
tath⁷ eva tvaṃ puṇṇamano viroca³ dasasahassiyaṃ.

¹ so all three MSS. ² C^o omits va. ³ C^o -cakkavāle. ⁴ C^o Sumedha ⁵ C^h devatṭhānaṃ
omitting eva. ⁶ C^h -sabassādhikaṃ, C^o -sabassādhikaṃ corrected to -sahassādhikā-
kānaṃ. ⁷ C^o dasapāraṃmi. ⁸ C^o pūresi. ⁹ C^o dasapāraṃmi.

195. Rāhumutto yathā suriyo tāpena¹ atirocati
tath' eva lokam muñcitvā viroca siriya² tuvaṃ.
196. Yathā yā kāci nadiyo osaranti mahodadhiṃ
evaṃ sadevakā lokā osarantu tav' antikaṃ'.
197. Tehi thutippasattho so³ dasa dhamme samādiya
te dhamme paripūrento pavanaṃ pāvisi tadā⁴ ti

Sumedhakathā niṭṭhitā.

Rammanagaravāsīno pi kho nagaram pavisitvā buddhapamukhassa
bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ adāsu. Satthā tesam dhammaṃ desetvā
mahājanam saraṇādisu² paṭiṭṭhāpetvā Rammanagaramhā nikkhamitvā
tato uddham pi yāvatāyukam tiṭṭhanto sabbaṃ Buddhakiccaṃ³ katvā
anukkamena anupādisesāya Nibbānadhātuyā parimibbāyi. Tattha yaṃ
vattabbaṃ taṃ sabbaṃ Buddhavaṃse vuttanāyen' eva vedittabbaṃ,
vuttaṃ hi tattha:

198. „Tadā te bhojayitvāna sasamghaṃ Lokanāyakaṃ
upagañchuṃ saraṇaṃ tassa Dīpaṅkarassa Satthuno.
199. Saraṇāgamane kañci⁴ nivesesi Tathāgato
kañci⁵ pañcasu sīlesu sīle dasavidhe paraṃ.
200. Kassaci deti sāmāññaṃ caturo phalamuttame,
kassaci asame dhamme deti so paṭisambhidā.
201. Kassaci varasamāpattiyo⁶ añña deti Narāsabho,
tisso kassaci vijjāyo chaḷabhiññā pavecchati.
202. Tena yogena janakāyaṃ ovadati Mahāmuni,
tena vitthārikaṃ āsi Lokanāthassa sāsaṇaṃ.
203. Mahāhanu usabhakkhandho Dīpaṅkarasanāmakō
bahū⁷ jane tārayati parimoceti duggatiṃ.
204. Bodhaneyyaṃ janaṃ disvā satasahassee pi⁸ yojane
khaṇena upagantvāna bodheti taṃ Mahāmuni.
205. Paṭhamābhisamaye⁹ Buddhō koṭisatam abodhayi,
dutiyaābhisamaye¹⁰ Nātho satasahassee abodhayi¹¹.
206. Yādā devabhavanamhi Buddhō dhammam adesayi
navutikoṭisahasseeṇaṃ tatiyaābhisamayō ahu.

¹ C² tīpena. ² so all three MSS. ³ C² sabbabuddhakiccaṃ, C² sabbaṃ kiccaṃ.

⁴ C² C² kiñci. ⁵ C² kiñci corrected to kañci. ⁶ so all three MSS. ⁷ C² C² bahu. ⁸ C² hl. ⁹ C² -samayo. ¹⁰ C² -samayo, C² -samayo corrected to -samaye.

¹¹ C² abodhayi.

207. Sannipātā tayo āsum Dīpaṅkarassa Satthuno:
koṭisatasahassānaṃ paṭhamo āsi samāgamo.
208. Puna Nāradakūṭamhi pavivekagate Jīne
khīṇāsavā vīṭamālā samimsu satakoṭiyo.
209. Yadā vasi¹ Mahāvīro Sudassanasiluccaye²
navutikoṭisahasseehi pavāresi tadā Muni.
210. Aham tena samayena jaṭilo uggaṭāpano
antalikkhamhi caraṇo pañcābhīṇāsū pāragū³.
211. Dasaviśaṃsahassānaṃ dhammābhisamayā ahu.
ekadvinnāṃ abhisamayā gaṇanāto⁴ asaṃkhiyā.
212. Vītthārikāṃ bāhujaṇṇāṃ iddhaṃ pīṭaṃ⁵ ahū⁶ tadā
Dīpaṅkarassa Bhagavato sāsaṇaṃ suvisodhitaṃ.
213. Cattāri satasahassāni chaḷabhiṇṇā mahiddhikā
Dīpaṅkaraṃ Lokaviduṃ parivārenti sabbadā.
214. Ye keci tena samayena jahanti mānusaṃ bhavaṃ
appattamānasā sekhā garahitā va bhavanti te.
215. Supupphitaṃ pāvacaṇaṃ arahantehi tādihi
khīṇāsavehi vimalehi upasobhati sadevake.
216. Nagaraṃ Rammavati nāma, Sumedho nāma khattiyo.
Sumedhā⁷ nama janiyā Dīpaṅkarassa Satthuno.
217. Sumaṅgalo⁸ ca Tisso ca ahesuṃ aggasāvakaṃ,
Sāgato nāma⁹ upatthāko¹⁰ Dīpaṅkarassa Satthuno.
218. Nandā c¹¹ eva Sunandā ca ahesuṃ aggasāvikaṃ,
bodhi tassa Bhagavato Pīpphalīti pavuccati.
219. Asītiṭṭhamubbedho Dīpaṅkaro Mahāmuni
sobhati dīparukkho va sālārājā va phullito.
220. Satasahassaṃ vassāni āyūṃ tassa Mahesino,
tāvataṃ tiṭṭhamāno so tāresi janataṃ bahūṃ.
221. Jotayitvāna saddhammaṃ santāretvā mahājanaṃ
jalitvā aggikkhandho va nibbuto so sasāvako.
222. Sā ca iddhi¹² so ca yaso¹³ tāni ca pādesu cakkaratanāni¹⁴
sabbāṃ samantarāhitaṃ, nanu rittā sabbasaṃkhārā¹⁵ ti.

¹ C^v vasi. ² C^v -siluccaye. ³ C^v C^v pāragu. ⁴ C^v gaṇanāto corrected to gaṇanāto, C^v gaṇanātho. ⁵ C^v C^v pīṭaṃ corrected to phīṭaṃ. ⁶ C^v ahu. ⁷ C^v C^v sumedha. ⁸ C^v C^v sumaṅgalo. ⁹ C^v nāmūpatthāko. ¹⁰ C^v iddhi. ¹¹ C^v so ca so, C^v ce yaso corrected to so ca yaso. ¹² so all three MSS. ¹³ C^v -saṃkhārā, C^v -saṃkhārā.

222. „Dīpaṃkarassa aparena¹ Koṇḍañño nāma Nāyako
anantatejo amitayaso appameyyo durāsado“.

Dīpaṃkarassa pana Bhagavato aparabhāge ekaṃ asaṃkheyyaṃ atikkamitvā Koṇḍañño nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā abhesuṃ, paṭhamasannipāte koṭisatasahassaṃ, dutiye koṭisahasassaṃ, tatiye navutikoṭiyo. Tadā Bodhisatto Vijitāvī nāma cakkavatti² hutvā koṭisatasahassasaṃkhasa buddhapamukhasa bhikkhusaṃghassa mahādānaṃ adāsi. Satthā Bodhisattaṃ „Buddho bhavissasīti“ vyākariṭvā dhammaṃ desesi. So Satthu dhammakathaṃ sutvā rajjaṃ niyyādetvā pabbajī. So tīpi³ Piṭakāni uggahetvā aṭṭha samāpattiyo pañca ca abhiññāyo uppādetvā aparihinajjhāno⁴ Brahma-loke nibbatti. Koṇḍaññabuddhasa pana Rammavati nāma nagaraṃ, Sunando nāma khattiyo pitā, Sujātā nāma devī mātā, Bhaddo ca Subhaddo ca dve aggasāvaka, Anuruddho nāma upatṭhāko, Tissā ca Upatissā ca aggasāvika, Sālakalyāṇī⁵ bodhi, aṭṭhāsītihatthubbedhaṃ sarīraṃ, vassasatasahassaṃ āyuppanānaṃ ahosi. Tassa aparabhāge ekaṃ asaṃkheyyaṃ atikkamitvā ekasmiṃ yeva kappe cattāro Buddha nibbattiṃsu: Maṅgalo⁶ Sumano Revato Sobhito ti. Maṅgalassa Bhagavato tayo sāvakasannipātā abhesuṃ, tesu⁷ paṭhamasannipāte⁸ koṭisatasahassaṃ bhikkhū abhesuṃ, dutiye koṭisahasassaṃ, tatiye navutikoṭiyo. Vemātikabhātā kir⁹ assa Anandakumāro navutikoṭisaṃkhāya parisāya saddhīm dhammasavannatthāya Satthu santikaṃ agamāsi¹⁰. Satthā tassa ānupubbikathaṃ¹¹ kathesi, so saddhīm parisāya saha¹² paṭisambhidāhi arahattaṃ pāpuṇi. Satthā tesam kulaputtānaṃ pubbacaritaṃ olokento iddhimayapattacivarassa upanissayaṃ divā dakkhiṇaṭṭhaṃ pasāretvā „etha bhikkhavo“ ti āha. Sabbe taṃ khaṇaṃ yeva iddhimayapattacivaradharā satṭhivassatherā viya ākappasampannā hutvā Satthāraṃ vanditvā parivārayiṃsu. Ayam assa tatiyo sāvakasannipāto ahosi. Yathā pana aṇṇesaṃ Buddhānaṃ samantā asītihatthappamāṇā yeva sarirappabbhā ahosi na evaṃ, tassa pana Bhagavato sarirappabbhā niccakālaṃ dasasahasalokadhātum¹³ phariṭvā aṭṭhāsi. Rukkhaṭṭhaviṇṇaṭṭhaṃ samuddādayo antamaso ukkhalīyādini upādāya suvaṇṇapattapariyonaddhā viya abhesuṃ. Āyuppanānaṃ pan¹⁴ assa navutivassasahasasāni ahosi. Ettakaṃ kālaṃ candasuriyādayo attano pabbhāya virocitum na sakkhiṃsu, rattindivamparicchedo na paññāyittha, divā suriyālokena viya sattā

¹ aparena corrected to aparena. ² C¹ C² cakkavatti. ³ C¹ tīni, C² tīni corrected to tīpi. ⁴ C² -hīna-. ⁵ so all three MSS. ⁶ C¹ C² maṅgalo. ⁷ C² tesu corrected to te, C² te corrected to tesu. ⁸ C² -pātesu. ⁹ C² āgamāsi. ¹⁰ C² ānupubbikathaṃ. ¹¹ C² saha. ¹² C² dasasahasā.

niccam Buddhāloken¹ eva vicarimsu, sāyam pupphanakusumānam pāto
 va ravanasaṅkhaṇḍinā ca vasena loko rattindivamparicchedam² sallak-
 khesi. „Kim pana aññesaṃ Buddhānam ayam ānubhāvo n' atthi“
 no n' atthi, te hi pi ākaṃkhamānā dasasahassī³ vā lokadhātum tato
 vā bhiyyo ābhāya phareyyum, Maṅgalassa⁴ pana Bhagavato
 pubbapatthanāvasena aññesaṃ vyāmapabbhā viya sarīrapabbhā niccam
 eva dasasahassilokadhātum⁵ pharitvā atthāsi. So kira Bodhisattacariyakāle
 vessantarasadise attabbhāve tūto saputtadāro vaṃkapabbatasadise pabbate
 rasi. Ath' eko Kharadāṭhiko nāma yakkho Mahāpurisassa dānājjhā-
 sayatam⁶ sutvā brāhmaṇavaṇṇena upasaṃkamitvā Mahāsattam dve
 dārake yāci. Mahāsatto „dadāmi brāhmaṇassa puttake“ ti haṭṭha-
 pahattho udakapariyantam paṭhavim kampento dve pi dārake adāsi.
 Yakkho caṃkamanakoṭiyam ālambanaphalakam nissāya tathvā passantass'⁷
 eva Mahāsuttassa mūlakalāpam viya dārake khādi. Mahāpurisassa
 yakkham oloketvā mukham vivaṭamatte aggijālā viya lohithadhāram
 uggiramānam tassa mukham disvāpi kesaggamattam pi domanassam
 na uppajji⁸, „sudinnam vata me dānam“ ti cintayato pan' assa sarīre
 mahantaṃ pītisomanassam udapādi. So „imassa me nissandena anāgate
 iminā va nīharena rasmiyo nikkhamantū“ ti patthanam akāsi. Tassa
 tam patthanam nissāya Buddhabhūtaṃ sarīrato rasmiyo nikkhamitvā
 ettakam thānam pharimsu. Aparam pi 'ssa pubbacaritam atthi: so
 kira Bodhisattakāle ekassa Buddhassa cetiyam disvā „imassa Buddhassa
 mayā jīvitam paricejjitum vaṭṭatiti“ daṇḍakadipikāveṭṭhananiyāmena
 sakalasarīram veṭṭhapetvā ratanamakulam satasahassagghaṇakam⁹
 suvaṇṇapātīm sappissa pūrāpetvā tattha sahasam vaṭṭiyo¹⁰ jāletvā tam
 āisenādāya sakalasarīram¹¹ jālāpetvā cetiyam padakkhiṇam karonto
 sakalarattim vitināmesi, evam yāva arupuggamanā vāyamanassa pi
 'ssa lomakūpamattam pi usumam na gaṇhi, padumagabbham pavittha-
 kālo viya ahesi, dhammo hi nām' esa attānam rakkhantaṃ rakkhati;
 tenāha Bhagavā:

224. „Dhammo have rakkhati dhammacāriṃ,
 dhammo suciṇṇo¹² sukham āvahāti,
 esānisaṃso dhammo¹³ suciṇṇo¹⁴;
 na duggatim gacchati dhammacāriti“

¹ C² C³ rattindivamparicchedani. ² C² C³ dasasahassi. ³ C² C³ maṅgalassa.

⁴ C² C³ dasasahassi-. ⁵ C² -sayanam. ⁶ C² C³ uppajji. ⁷ all three MSS. satasahassagghaṇakam. ⁸ C² vaddhiyo. ⁹ C² omits jāletvā - - sakalasarīram.

¹⁰ C² C³ suciṇṇo. ¹¹ C² dhammo, C³ dhammo corrected to dhammo. ¹² C² suciṇṇo.

imassāpi kammaṣṣa nissandena tassa Bhagavato sarīrobhāso dasa-
 saḥassilokadhātum¹ pharivā atthāsi. Tadā ambhakaṃ Bodhisatto Suruci
 nāma brāhmaṇo hutvā Satthāraṃ „nimantessāmiti“ upasaṃkamitvā
 madhuradhammakathaṃ sutvā „sve mayhaṃ bhikkhaṃ gaṇhatha
 bhante“ ti āha. „Brāhmaṇa kittakehi te bhikkhūhi attho“ ti.
 „Kittakā pana vo bhante parivārabhikkhū“ ti āha. Tadā Satthu
 paṭhamasannipāto yeva hoti, tasmā „koṭisatasahassan“ ti āha. „Bhante
 sabbehi pi saddhiṃ mayhaṃ gehe bhikkhaṃ gaṇhathā“ ti. Satthā
 adhivāsesi. Brāhmaṇo svātanāya nimantetvā gehaṃ gacchanto cintesi:
 „ahaṃ ettakānaṃ bhikkhūnaṃ yāgubhattavattadhāni dātum nona
 sakkomi, nisīdanatthānaṃ pana kathaṃ bhavissatīti“. Tassa sā cintā
 caturāsītiyojanasahassamatthake tthitassa devarañño Paṇḍukambalasilā-
 sanassa uṇhabbāvaṃ janesi. Sakko „ko nu kho maṃ imasmā thānā
 cāvetukāmo“ ti dibbacakkhunā olokento Mahāpurisaṃ disvā „Suruci-
 brāhmaṇo buddhapamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ nimantetvā nisīdanatthā-
 natthāya cintesi, mayāpi tattha gantvā puñṇakoṭṭhāsaṃ gaḥetum
 vaṭṭatīti“ vadḍhakivannaṃ nimunitvā² vāsipharasuhatto Mahāsattassa
 purato pātur ahoṣi, „atthi nu kho kassaci bhatiyā kattabban“ ti āha.
 Mahāpuriso disvā „kiṃ kammaṃ karissasīti“ āha. „Mama ajānanasippaṃ
 nāma n' atthi, gehaṃ vā maṇḍapaṃ vā yo yaṃ kāreti tassa taṃ
 kātum jānāmiti“. „Tena hi mayhaṃ kammaṃ atthīti“. „Kiṃ ayyā“
 'ti. „Svātanāya me koṭisatasahassabhikkhū nimantitā, tesāṃ nisīdana-
 maṇḍapaṃ karissasīti“. „Ahaṃ nāma kareyyaṃ sace me bhatim
 dātum sakkhissathā“ ti. „Sakkhissāmi tātā“ ti. „Sādhū karissāmiti“
 gantvā ekam padesaṃ olokesi. Dvādasaterasayojanappamaṇḍo padeso
 kaṣiṇamaṇḍalaṃ³ viya samatalo ahoṣi. So „ettake thāne sattaratanaṃ
 maṇḍapo utthahatū“ ti cintetvā olokesi, tāvad eva puthaviṃ⁴ bhinditvā
 maṇḍapo utthahi. Tassa sovaṇṇamayesu thambhesu rajatamayā ghaṭakā
 ahesuṃ, rajatamayesu sovaṇṇamayā, maṇitthambhesu pavālamayā⁵,
 pavālatthambhesu⁶ maṇimayā, sattaratanaṃ mayesu sattaratanaṃ mayā⁷
 ghaṭakā ahesuṃ. Tato „maṇḍapassa antarantare kiṃkiṇikajālaṃ
 olambatū“ ti olokesi. Saha olokanen⁸ eva jālaṃ olambi yassa
 mandavāteritassa pañcaṅgikass⁹ eva turiyassa madhurasaddo niggacchati,
 dibbasāṅgītivattanakālo¹⁰ viya hoti. „Antarā¹¹ gandhadāmamālādāmāni
 olambantū“ ti cintesi, dāmāni olambinaṃsu. „Koṭisatasahassasaṃkhānaṃ

¹ C^o dasasahassā-. ² C^o nimmititvā. ³ C² kaṣiṇa-. ⁴ C² C^o puthaviṃ corrected
 to puthaviṃ. ⁵ C² C^o pavāla-. ⁶ C^o pavāla-. ⁷ C^o ca. ⁸ C^o saṃgītī-.
⁹ C^o antarantarā.

bhikkhūnaṃ āsanāni ca ādhāraṇāni ca paṭhavim bhinditvā utthahantū'¹
 'ti cintesi, tāvad eva utthahiṃsu. „Koṇe koṇe ekeka udakacāṭiyo
 utthahantū" 'ti cintesi, udakacāṭiyo utthahiṃsu. Ettakaṃ māpetvā
 brāhmaṇassa santikaṃ gantvā „ehi ayya, tava maṇḍapaṃ oloketvā
 mayhaṃ bhaṭṭiṃ dehīti" āha. Mahāpuriso gantvā maṇḍapaṃ olokesi,
 oloketassa' eva sakalasāriraṃ pañcavaṇṇāya pīṭhiyaṃ niraṇṭaraṃ phutaṃ
 ahosi. Ath' assa maṇḍapaṃ oloketvā etad ahosi: „nāyaṃ maṇḍapo
 manussabhūtena kato, mayhaṃ pana ajjhāsayaṃ mayhaṃ guṇaṃ
 āgama addhā Sakkabhavanaṃ unhaṃ ahosi, tato Sakkena devaṇṇā
 ayaṃ maṇḍapo kārīto bhavissati, na kho pana' me yuttaṃ evarūpe
 maṇḍape ekadivasaṃ yeva dānaṃ dātuṃ sattāhaṃ dassāmiti" cintesi.
 Bāhirakadānaṃ² hi kittakam pi samūnaṃ Bodhisattānaṃ tuṭṭhiṃ³ kātuṃ
 na sakkoti, alaṃkatasīsaṃ⁴ pana chinditvā añjitaakkhīni uppāṭetvā
 hadayaṃmaṃsaṃ vā ubbattetvā dinnakāle Bodhisattānaṃ cāgaṃ nissāya
 tuṭṭhi nāma hoti. Amhākam pi hi Bodhisattassa Sivijātake devasikaṃ
 pañcakahāpaṇaṃmaṇāni vissajjetvā catusu dvāresu majjhe nagare dānaṃ
 dentassa taṃ dānaṃ cāgatutuṭṭhiṃ uppādetuṃ nāsakkhi, yadā paṇ' assa
 brāhmaṇavaṇṇena āgantvā Sakko devarājā akkhīni yāci tadā nāni uppāṭetvā
 dadamānaṃ⁵ eva hāso uppajji, kesaggaṃattam pi cittaṃ⁶ aññathattaṃ
 nāhosi. Evaṃ dānaṃ nissāya Bodhisattānaṃ titti nāma n' atthi. Tasmā
 so pi Mahāpuriso „sattāhaṃ mayā koṭisatasahasasamkhānaṃ bhikkhūnaṃ
 dānaṃ dātuṃ vaṭṭatitī" cintetvā tasmim maṇḍape nisīdāpetvā sattāhaṃ
 gavaṇaṇaṃ nāma dānaṃ adāsi. Gavaṇaṇaṃ ti mahante mahante kolambe⁷
 khīraṃsa pūretvā uddhane āropetvā ghaṇapakaṇṇakke khīre thoḷe taṇḍule pakkhijitvā
 pakkaṃ madhusakkaracūpasapphi abhisamkhataḥhojanāni vuccati. Manussā
 yeva pana parivisitūṃ nāsakkhiṃsu, devāpi ekantarikā hutvā parivisi-
 miṃsu⁸. Dvādasaterasayojanappamāṇatthānaṃ pi bhikkhū gaṇhitūṃ
 na-ppahosi yeva, te pana bhikkhū attano attano ānubhāvena nisīdiṃsu.
 Pariyosānadvase sabbabhikkhūnaṃ pattāni dhovāpetvā bhesajjattāhāya
 sappinavanitamaḍhuphāṇitādāni⁹ pūretvā ticivarehi saddhiṃ adāsi.
 Saṃghanaṇavakabhikkhūnā laddhacivaraṇāṭṭakā satasahasaggaṇakā¹⁰
 ahesuṃ. Satthā anumodanaṃ karonto „ayaṃ puriso evarūpaṃ
 mahādānaṃ adāsi, ko nu kho bhavissati" upadhārento „anāgate
 kappasatasahasādhikānaṃ dvinnāṃ asaṃkheyyānaṃ matthake Gotamo
 nāma Buddho bhavissati" divā Mahāpurisaṃ āmantetvā „tvam

¹ C¹ omits pana. ² so all three MSS. ³ C¹ C² tuṭṭhi. ⁴ C¹ alaṃkatasīsaṃ.

⁵ C¹ kolambe. ⁶ C¹ parivisiṃsu. ⁷ C¹ -ppāṇitā-, C² -pphāṇitā-, C³ -pphāṇitā-
 corrected to -phāṇitā-.

ettakam nāma kalam atikkamitrā Gotamo nāma Buddho bhavissasīti¹ vyākāsi. Mahāpuriso vyākaraṇam sutvā „ahaṃ kira Buddho bhavissāmi, ko me gharāvāsena attho, pabbajissāmi²“ cintetvā tathārūpaṃ sampattiṃ khelapiṇḍam viya pahāya Satthu santike pabbaji. pabbajitvā Buddhayaṇaṃ uggaṇhetvā³ abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā āyupariyosāne Brahmaloce nibbatti. Maṅgalassa⁴ pana Bhagavato nagaraṃ Uttarāṃ nāma ahoṣi, pitāpi Uttaro nāma khattiyo, mātāpi Uttarā nāma, Sudevo ca Dhammaseno ca dve aggasāvaka, Pālito nāma upatthāko, Sivali ca Asokā ca dve aggasāvikā, Nāgarukkho bodhi, atthāsītihatthubbedham sarīraṃ ahoṣi. Navutivassasahassāni tathvā parinibbute pana tasmim ekappahāren⁵ eva dasacakkavāḷasahassāni ekandhakārāni ahesum, sabbacakkavāḷesu manussānaṃ mahantaṃ ārodanaparidevanaṃ ahoṣi.

225. „Koṇḍañṇassa aparena⁶ Maṅgalo⁷ nāma nāyako
tamaṃ loke nihanvāna dhammakkam abhidhārayīti“.

Evam dasasahassilokañhātum⁸ andhakāraṃ katvā parinibbutassa Bhagavato sparabhāge Sumano nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassaṃ bhikkhū ahesum, dutiye Kaṇḍanapabbatamhi⁹ navutikoṭisatasahassāni, tatiye asītikoṭisatasahassāni. Tadā Mahāsatto Atulo nāma nāgarājā ahoṣi mahiddhiko mahānubhāvo. So „Buddho uppanno“ ti sutvā dātisaṃghaparivuto nāgabhanā nikkhamitvā koṭisatasahassabhikkhuparivārassa tassa Bhagavato dibbaturiyehi upahāraṃ karetvā mahādānaṃ datvā paccekam dussayugāni datvā saraṇesu patitthāsi. So pi nam Satthā „anūgate Buddho bhavissasīti“¹⁰ vyākāsi. Taṃsa Bhagavato nagaraṃ¹¹ Khemaṃ nāma ahoṣi, Sudatto nāma rājā pitā, Sirimā nāma mātā, Saraṇo ca Bhāvitatto ca aggasāvaka, Udeno nam¹² upatthāko, Soṇā ca Upasōṇā ca aggasāvikā, Nāgarukkho¹³ ca¹⁴ bodhi, navutihatthubbedham sarīraṃ, navutī yeva vassasahassāni āyupamāṇaṃ ahoṣīti.

226. „Maṅgalassa¹⁵ aparena¹⁶ Sumano nāma nāyako
sabbadhammehi asamo sabbasattānaṃ uttamo“.

¹ C^v uggaṇhetvā. ² C^k maṅgalassa. ³ C^v aparena. ⁴ C^k C^v maṅgalo. ⁵ C^k C^v dasasahassi-. ⁶ C^k -pabbatampi, C^v -pabbatampi corrected to -pabbatamhi. ⁷ C^k C^v bhavissasīti. ⁸ C^v nāgarāṇa. ⁹ C^v nāgarukkho. ¹⁰ C^v va. ¹¹ C^k C^v maṅgalassa. ¹² C^v aparena.

Tassa aparabhāge Revato nāma Satthā uḍapādi. Tassāpi¹ tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte gaṇanā nāma n' atthi, dutiye koṭi-satasahasasān bhikkhū ahesuṃ, tathā tatiye. Tadā Bodhisatto Atidevo nāma brāhmaṇo hutvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā saraṇesu paṭiṭṭhāya sirasi añjalim thapetvā tassa Satthuno kilesappahāne vaṇṇaṃ vatvā uttarāsaṅgena pūjāṃ akāsi. So pi nam² „Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato nagaraṃ Sudhannāvati³ nāma ahoṣi, pitā Vipulo nāma khattiyo, mātā Vipulā nāma, Varuṇo ca Brahmadevo ca aggasāvaka, Sambhavo nāma upaṭṭhāko, Bhaddā ca Subhaddā ca aggasāvika, Nāgarukkho⁴ ca⁵ bodhi, sarīraṃ asīti hatthubbedhaṃ ahoṣi, āyūṃ⁶ satthuvassasahasasānīti.

227. „Sumanassa aparena⁷ Revato nāma nāyako anūpamo⁸ asadiso atulo uttamo Jino“ ti.

Tassa aparabhāge Sobhito nāma Satthā uḍapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatāṃ bhikkhū ahesuṃ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asīti koṭiyo. Tadā Bodhisatto Ajito⁹ nāma brāhmaṇo hutvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā saraṇesu paṭiṭṭhāya buddha-pamukhassa bhikkhusaṅghassa mahādānaṃ adāsi. So pi nam „Buddho bhavissasīti“¹⁰ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato nagaraṃ Sudhammaṃ nāma ahoṣi, pitā Sudhammo nāma rājā, mātāpi Sudhammā nāma, Asamo ca Sunetto ca aggasāvaka, Anomo nāma upaṭṭhāko, Nakulā ca Sujātā ca aggasāvika, Nāgarukkho⁴ ca¹¹ bodhi, aṭṭhapaṇṇāsa-hatthubbedhaṃ¹² sarīraṃ ahoṣi, navutivassasahasasāni āyuppanānaṃ ti.

228. „Revatassa aparena¹³ Sobhito nāma nāyako samāhito santacitto asamo appaṭipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge ekaṃ asaṃkheyyaṃ atikkamitvā ekasmiṃ kappe tayo Buddhā nibbattiṃsu: Anomadassi¹⁴ Padumo Nārado ti. Anomadassissa Bhagavato tayo sāvakasannipātā, paṭhame aṭṭha bhikkhu-satasahasasāni ahesuṃ, dutiye satta, tatiye cha. Tadā Bodhisatto eko yakkhasenāpati¹⁵ ahoṣi mahiddhiko mahānubhāvo anekakoṭi-

¹ C² tassapi. ² C² tarh. ³ C² dhañāvati. ⁴ C² nāgarukkho. ⁵ C² C² va. ⁶ C² āyū. ⁷ C² apareṇa. ⁸ C² anupamo. ⁹ C² ajino? ¹⁰ C² C² bhavissasīti. ¹¹ C² C² va. ¹² C² C² -panṇāsa-, C² -panṇāsa-. ¹³ C² apareṇa. ¹⁴ C² anomadassi. ¹⁵ C² C² -senāpati.

satasahassānaṃ yakkhūnaṃ adhipati. So „Buddho uppanno“ ti sutvā āgantvā buddhapamukhassa saṅghassa mahādānaṃ adāsi. Satthāpi naṃ „anāgate Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Anomadassissa pana Bhagavato Candavati¹ nāma nagaraṃ² ahoṣi, Yasavā nāma rājā pitā, Yasodharā nāma mātā, Nisabho ca Anomo ca aggasāvaka, Varuṇo nāma upatthāko, Sundarī ca Sumanā ca aggasāvikā, Ajjunarukkho bodhi, sariraṃ atthapaṇṇāsahatthubbedham ahoṣi, vassasatasahassānaṃ āyū³ ti.

299. „Sobhitassa apareṇa⁴ Sambuddho dipaduttamo
Anomadassī⁵ amitayaso tejasī⁶ duratikkamo“ ti.

Tassa aparabhāge Padumo nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassānaṃ bhikkhū⁷ ahesum, dutiye tīṇi⁸ satasahassāni, tatiye agāmake araṇṇe mahāvanasandāvāsīnaṃ bhikkhūnaṃ⁹ dve satasahassāni. Tadā Tathāgate tasmiṃ vanasandhe vasante Bodhisatto sīho hutvā Satthāraṃ nirodhasamāpattiṃ samāpannaṃ diāvā pasannacitto vanditvā padakkhiṇaṃ katvā pītisomanassajāto tikkhattum sīhanādaṃ naditvā sattāhaṃ buddhārammaṇaṃ¹⁰ pītiṃ avijahitvā pītisukhen¹ eva gocarāya apakkamitvā jīvitapariuccāgaṃ katvā payirupāsamaṇo atthāsi. Satthā sattābhaccayena nirodhā vuttūho sīhaṃ oloketvā „bhikkhusaṃghe pi cittaṃ pasādetvā saṅghaṃ vandissatīti“ „bhikkhusaṃghe āgacchatū“ ti cintesi. Bhikkhū tāva eva āgaminīsu. Sīho saṃghe cittaṃ pasādesi. Satthā tassa manaṃ oloketvā „anāgate Buddho bhavissatīti“ vyākāsi. Padumassa pana Bhagavato Campakā nāma nagaraṃ¹¹ ahoṣi, Padumo nāma rājā pitā, mātāpi Asamā nāma, Sālo ca Upasālo ca aggasāvaka, Varuṇo nāma¹² upatthāko, Rāmā ca Uparāmā¹³ ca aggasāvikā, Soṇarukkho¹⁴ nāma bodhi, atthapaṇṇāsahatthubbedham¹⁵ sariraṃ ahoṣi, āyū¹⁶ vassasatasahassānaṃ ti.

300. „Anomadassissa apareṇa⁴ Sambuddho dipaduttamo
Padumo nāma nāmena asamo appatipuggalo“ ti.

Tassa aparabhāge Nārado nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassabhikkhū ahesum,

¹ C¹ candavati. ² C² naḡgarāni. ³ C³ āyū. ⁴ C⁴ apareṇa. ⁵ C⁵ anomadassī.

⁶ C⁶ tejasī. ⁷ all three MSS. bhikkhu. ⁸ C⁸ tīni, C⁹ tīni corrected to tīṇi.

⁹ C⁹ bhikkhūnaṃ. ¹⁰ C¹⁰ C¹⁰ buddhārammaṇā. ¹¹ C¹¹ naḡgarāni. ¹² C¹² Surāmā, C¹³ omits uparāmā ca. ¹³ C¹³ soṇa-. ¹⁴ C¹⁴ C¹⁴ paṇṇāsa-, C¹⁵ paṇṇāsa-. ¹⁵ C¹⁵ āyū.

dutiye navutikoṭisatasahassāni, tatiye asitikoṭisatasahassāni. Tadā Bodhisatto isipabbajjāṃ pabbajjivā pañcasu abhinñāsu aṭṭhasu ca samāpattisu¹ vasi hutvā buddhapamukhassa saṃghassa mahādānaṃ datvā lohitacandanena pūjāṃ akāsi. So pi tam² „anāgate Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Dhañṇavati nāma nagaraṃ ahoṣi, Sumedho nāma khattiyo pitā, Anomā nāma mātā, Bhaddasūlo ca Jitamitto³ ca aggasāvaka, Vāsetṭho nām⁴ upaṭṭhāko, Uttarā ca Phagguni⁵ ca aggasāvika, Mahāsoṇarukkho⁶ nāma bodhi, sarīraṃ aṭṭhāsītihatthubbedhaṃ ahoṣi, navutivassasahassāni āyū⁷ ti⁸.

221. „Padumassa apareṇa Sambuddho dipaduttamo
Nārado nāma nāmena asāmo appaṭipuggalo“ ti.

Nāradabuddhassa aparabhāge ito satasahassakappamatthake ekasmiṃ kappe eko va⁹ Padumuttarabuddho nāma udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhame koṭisatasahassāṃ bhikkhū ahesuṃ, dutiye Vebhārapabbate navutikoṭisahasāni, tatiye asitikoṭisahasāni. Tadā Bodhisatto Jaṭṭilo nāma Mahārattṭhiyo hutvā buddhapamukhassa saṃghassa cīvaradānaṃ adāsi. So pi nam¹⁰ „anāgate Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Padumuttarassa pana Bhagavato kāle tittṭhiyā nāhesuṃ, sabbe devamanussā Buddham eva saraṇaṃ agamaṃsu. Tassa nagaraṃ¹¹ Haṃsavati¹² nāma ahoṣi, pitā Ānando nāma khattiyo, mātā Sujātā nāma, Devalo ca Sujāto ca aggasāvaka, Sumano nāma upaṭṭhāko, Amitā ca Asamā ca aggasāvika, Sālarukkho ca¹³ bodhi, sarīraṃ aṭṭhāsītihatthubbedhaṃ ahoṣi, sarīrappabhā samantato dvādasa yojanāni gaṇhi, vassasatasahassāni āyūṃ¹⁴.

222. „Nāradassa apareṇa Sambuddho dipaduttamo
Padumuttaro nāma Jino akkhobbho sāgarūpamo“ ti.

Tassa aparabhāge tiṃsakappasahasāni aṭṭikkamitvā Sumedho ca Sujāto ca¹⁵ ti ekasmiṃ kappe dve Buddhā nibbattiṃsu. Sumedhassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte Sudassananagare¹⁶ koṭisatāṃ khināsava¹⁷ ahesuṃ, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asitikoṭiyo. Tadā Bodhisatto Uttaro nāma māgavo¹⁸ hutvā nidahitvā ṭhapitaṃ yeva

¹ C^o samāpattisu, C^o samāpatti. ² so all three MSS. ³ C^o phagguni. ⁴ C^o -sona-. ⁵ C^o C^o āyuti. ⁶ C^o omits va. ⁷ C^o naṅgarah. ⁸ C^o haṃsavati.
⁹ C^o C^o va. ¹⁰ C^o āyū. ¹¹ C^o -naṅgare. ¹² C^o mānava.

asītikoṭṭidhanam¹ vissajjetvā buddhapamukhassa saṅghassa mahādānam² datvā dhammam³ sutvā saraṇesu patitthāya nikkhamitvā pabbaji. So pi naṃ „anāgate Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Sumedhassa Bhagavato Sudassanam⁴ nāma nagaram⁵ ahoṣi, Sudatto nāma rājā pitā, matāpi Sudattā nāma, Saraṇo ca Sabbakāmo ca dve aggasāvaka, Sāgaro nāma upatthāko, Rāmā ca Surāmā ca dve aggasāvika, Mahānīparukkho bodhi, sarīram⁶ atthāsītihatthubbedham⁷ ahoṣi, āyu⁸ navutivassasahassāni.

222. „Padumuttarassa aparena Sumedho nāma nāyako durāsado uggatejo sabbalokuttamo muniti“.

Tassa aparabbhāge Sujāto nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte satthibhikkhusahassāni ahesum, dutiye paññāsam⁹, tatiye cattārīsam¹⁰. Tadā Bodhisatto cakkavattirājā¹¹ hutvā „Buddho uppanno“ ti sutvā upasāṃkamitvā dhammam¹² sutvā buddhapamukhassa saṅghassa saddhim¹³ sattali ratanehi catumahādīparajjam¹⁴ datvā Satthu santike pabbaji. Sakalaratthavāsino ratthuppādam¹⁵ gahetvā āramikakiccam¹⁶ sādhentā buddhapamukhassa saṅghassa niccam¹⁷ mahādānam¹⁸ adāmsu. So pi naṃ Satthā vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaram¹⁹ Sumaṅgalam²⁰ nāma ahoṣi, Uggato²¹ nāma rājā pitā, Pabhāvatī nāma matā, Sudassano ca Devo ca aggasāvaka, Nārado nāma upatthāko, Nāgā ca Nāgasamālā ca aggasāvika, Mahāvelurukkho bodhi. So kira mandachiddo ghanakkhandho uparimahāsākhāhi morapiṇṇakalāpo²² viya virocittha. Tassa Bhagavato sarīram²³ paññāsahatthubbedham²⁴ ahoṣi, āyom²⁵ navutivassasahassāni.

223. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Sujāto nāma nāyako sībhan'usabhakkhandho appameyyo durāsado“ ti.

Tassa aparabbhāge ito atthārasakappasatamatthake ekasmim²⁶ kappe Piyadassī Atthadassī Dhammadassīti tayo Buddhā nibbattiṃsu. Piyadassissa pi²⁷ tayo sāvakasannipātā, paṭhame koṭisatasahassam²⁸ bhikkhū ahesum, dutiye navutikoṭṭiyo, tatiye asītikoṭṭiyo ti. Tadā Bodhisatto Kassapo nāma mānavo²⁹ tiṇṇam³⁰ vedānam³¹ pārāṃ gato va hutvā Satthu dhammadesanam³² sutvā koṭisatasahassadhanapariccāgena

¹ C^o naṅgarasi. ² so all three MSS. ³ C^o paññāsani. ⁴ C² C^o cattārīsam.

⁵ C^o cakkavattirājā. ⁶ C^o naṅgarasi. ⁷ C² C^o sumāṅgalani. ⁸ C^o upaggato.

⁹ C^o -kalāpā. ¹⁰ all three MSS. paññāsa-. ¹¹ C^o āyu. ¹² C^o piyadassissāpi.

¹³ C^o C^o mānavo.

saṃghārāmaṃ kāretvā saraṇesu ca sīlesu ca paṭiṭṭhāsi. Atha naṃ Satthā „aṭṭhārasakappasataccayena Buddho bhaviṣṣasīti“¹ vyākāsi. Tassa Bhagavato Anomaṃ nāma nagaraṃ² ahoṣi, pitā Sudinno nāma rājā, mātā Candā nāma, Pālito ca Sabbadassī ca aggasāvakaḥ, Sobhito naṃ³ upaṭṭhāko, Sujātā ca Dhammadinnā ca aggasāvikaḥ, Piyaṅgurukkho⁴ bodhi, sarīraṃ asītihaṭṭhubbedhaṃ ahoṣi, navutivassasahasāni āyū⁵ ti.

235. „Sujātassa aparena⁶ sayambhū⁷ lokanāyako durāsado asamasamo Piyaḍassī mahāyaso“ ti.

Tassa aparabbhāge Atthadassī nāma Satthā uḍapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhame aṭṭhanavutibhikkhusatasahasāni ahesuṃ, dutiye aṭṭhāsītisatasahasāni, tathā tatiye. Tadā Bodhisatto Susīmo nāma mahiddhikatāpaso hutvā devalokato mandāravapuppachattamā āharitvā Satthārāṃ pūjesi. So pi naṃ vyākāsi. Tassa Bhagavato Sobhitaṃ nāma nagaraṃ⁸ ahoṣi, Sāgaro nāma rājā pitā, Sudassanā nāma mātā, Santo ca Upasanto ca aggasāvakaḥ, Abhayo naṃ⁹ upaṭṭhāko, Dhammā ca Sudhammā ca aggasāvikaḥ, Campakarukkho bodhi, sarīraṃ asītihaṭṭhubbedhaṃ ahoṣi, sarīrappabbhā samantato sabbakālāṃ yojanamattamā pharitvā aṭṭhāsi, āyuni vassasatasahasānīti¹.

236. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Atthadassī narāsabbo mahātamaṃ nihantvāna patto sambodhim uttaman“ ti.

Tassa aparabbhāge Dhammadassī nāma Satthā uḍapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhame koṭisatamā bhikkhū ahesuṃ, dutiye sattatikotiyo, tatiye asītikotiyo. Tadā Bodhisatto Sakko² devarājā hutvā dibbagandhapupphehi ca dibbaturiyehi ca pūjāṃ akāsi. So pi naṃ³ vyākāsi. Tassa Bhagavato Saraṇaṃ⁴ nāma nagaraṃ ahoṣi, pitā Saraṇo nāma rājā, mātā Sunandā nāma, Padumo ca Phussadevo ca aggasāvakaḥ, Sunetto naṃ⁵ upaṭṭhāko, Khemā ca Sabbanaṃ⁶ ca aggasāvikaḥ, Rattakuravakarukkho bodhi, bimbijālo ti pi vuccati. Sarīraṃ paṇ' assa asītihaṭṭhubbedhaṃ ahoṣi, vassasatasahasāṃ āyū⁷ ti.

237. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi Dhammadassī mahāyaso tamandhakāraṃ vidhametvā atirocati sadevake“ ti.

¹ C² anomanāmanāfigarati. ² C² C² piyaṅgu-. ³ C² āyū. ⁴ C² aparaṇa. ⁵ C² sayambhu. ⁶ C² naṅgarāṃ. ⁷ C² -sahasanti. ⁸ C² taṃ. ⁹ C² C² saraṇaṃ.

Tassa aparabhāge ito catunavutikappamatthake ekasmiṃ kappe eko va Siddhattho nāma Buddhō udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte koṭisatasahassam bhikkhū ahesum, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asitikoṭiyo. Tadā Bodhisatto uggatejo abhināṇābalasampanno Maṅgalo¹ nāma tāpaso hutvā mahājambuphalam āharitvā Tathāgatassa adāsī. Satthā tam phalam paribhujitvā „catunavutikappamatthake Buddhō bhavissasīti“ Bodhisattam vyākāsi. Tassa Bhagavato nagaram² Vebhāram nāma ahoṣi, pitā Jayaseno nāma rājā, mātā Suphassā nāma, Sambalo ca Sumitto ca aggasāvaka, Revato nāma upatthāko, Sivali ca Surāmā ca aggasāvika, Kanikārarukkho³ bodhi, sarīram satthi-hatthubbedham ahoṣi, vassasatasahassam āyū⁴ ti.

228. „Dhammadassissa aparena⁵ Siddhattho nāma nāyako nihanitvā tamam sabbam suriyo v⁶ abbhuggato⁷ yathā“ ti.

Tassa aparabhāge ito dvānavutikappamatthake Tisso Phusso ti ekasmiṃ kappe dve Buddhā nibbattiṃsu. Tissassa Bhagavato tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte bhikkhūnam koṭisatam ahoṣi, dutiye navutikoṭiyo, tatiye asitikoṭiyo. Tadā Bodhisatto māhābhogo mahāyaso Sujāto nāma khattiyo hutvā isipabbajjam pabbajitvā mahiddhikabhāvam patvā „Buddho uppanno“ ti sutvā dībbam mandāravapadumam pāricchattakapupphāni ādāya catuparisamajjhe gacchantam Tathāgataṃ pūjesi, ākāse pupphavitānam akāsi. So pi nam Satthā „ito dvenavutikappe Buddhō bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa Bhagavato Khemam nāma nagaram ahoṣi, pitā Janasandho nāma khattiyo, mātā Padumā nāma, Brahmadevo ca Udayo ca aggasāvaka, Sambhavo nāma upatthāko, Phussā ca Sudattā ca aggasāvika, Asanarukkho bodhi, sarīram satthi-hatthubbedham ahoṣi, vassasatasahassam āyū⁸ ti.

229. „Siddhatthassa aparena⁹ asamo appatipuggalo anantasīlo amitayaso Tisso lokagganāyako“ ti.

Tassa aparabhāge Phusso nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte satthim¹ bhikkhusatasahassāni, dutiye paṇṇāsa², tatiye dvattiṃsa. Tadā Bodhisatto Vijitāvi nāma khattiyo hutvā mahārajjam³ pabūya Satthu santike pabbajitvā tīpi¹⁰

¹ C^k C^v maṅgalo. ² C^s nagaram. ³ C^s C^v kanikāra-. ⁴ C^s aparena. ⁵ C^s vabbhugato. ⁶ C^s aparena. ⁷ C^v satthi. ⁸ C^k C^s paṇṇāsa, C^v paṇṇāsa. ⁹ C^s C^v mahārajjam. ¹⁰ C^k C^s tīpi.

pitakāni uggahetvā mahājanassa dhammakathaṃ kathesi silapāramiṃ ca pūresi. So pi naṃ Buddho tath' eva vyākāsi. Tassa Bhagavato Kāsi¹ nāma nagaraṃ² ahosi, Jayaseno nāma rājā pitā, Sirimā nāma mātā, Surakkhito ca Dhammaseno ca aggasāvaka, Sabhiyo nāma upatthāko, Cālā ca Upacālā aggasāvikā, Āmalakarukkho bodhi, sarīraṃ atthapaññāsahatthubbedhaṃ³ ahosi, navutivassasahassāni āyū 'ti.

240. „Tatth' eva Maṇḍakappamhi ahū⁴ Satthā anuttaro anūpamo⁵ asamasamo Phusso lokagganāyako“ ti.

Tassa aparabhāge ito ekanavutikappe Vipassī nāma Bhagavā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte atthasatthim⁶ bhikkhusatasahassāni ahosi, dutiye ekasatasahassāni, tatiye asītisahassāni. Tadā Bodhisatto mahiddhiko mahānubhāvo Atulo nāma nāgarājā hutvā sattaratanakhacitaṃ sovaṇṇamayapīṭhaṃ Bhagavato adāsi. So pi taṃ⁷ „ito ekanavutikappe Buddho bhavissasīti“⁸ vyākāsi. Tassa Bhagavato Bandhumatī nāma nagaraṃ⁹ ahosi, Bandhumā nāma rājā pitā, Bandhumatī nāma mātā, Khaṇḍo ca Tisso ca aggasāvaka, Asoko nāma upatthāko, Candā ca Candamittā ca aggasāvikā, Pāṭalirukkho bodhi, sarīraṃ asītiatthubbedhaṃ ahosi, sarīrappabhā sadā sattayojanāni pharitvā¹⁰ atthāsi, asītivassasahassāni āyū 'ti.

241. „Phussassa aparena Sambuddho dipaduttamo Vipassī nāma nāmena loke uppajji cakkhumā“ ti.

Tassa aparabhāge ito ekatimsakappe Sikhī ca Vessabhū cā'ti dve Buddhā abhesuṃ. Sikhissāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte bhikkhusatasahassāni ahosi, dutiye asītisahassāni, tatiye sattati. Tadā Bodhisatto Arindamo nāma rājā hutvā buddhapamukhassa saṅghassa sacīvaraṃ¹¹ mahādānaṃ pavattetvā sattaratanapatimanditaṃ hatthiratanam datvā hatthipamānaṃ katvā kappiyabhaṇḍaṃ adāsi. So pi naṃ¹² „ito ekatimsa kappe Buddho bhavissasīti“¹³ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato Arunavati nāma nagaraṃ ahosi, Aruṇo nāma khattiyo pitā, Pabhāvatī nāma mātā, Abhibhū ca Sambhavo ca aggasāvaka, Khemaṃkaro nāma upatthāko, Makhilā ca Padumā ca aggasāvikā, Puṇḍarikarukkho bodhi,

¹ so all three MSS. ² C¹ nāgarām. ³ C¹ C² -paññāsa-, C³ paññāsa. ⁴ C¹ ahū, C² ahu. ⁵ C¹ anupamo. ⁶ C¹ -satthī. ⁷ C¹ naṃ? ⁸ C¹ bhavissasīti. ⁹ C¹ nāgarām. ¹⁰ C¹ paritvā. ¹¹ C¹ cīvaraṃ. ¹² C¹ C² taṃ.

sarīraṃ sattatimsahatthubbedhaṃ ahoṣi, sarīrappabhā yojanattayaṃ pharitvā atthāsi, sattatimsavassasahassāni āyū 'ti.

242. „Vipassissa aparena Sambuddho dipaduttamo

Sikhīsavhaya¹ nāma Jino asamo appatipuggalo² ti.

Tassa aparabhāge Vessabhū nāma Satthā udapādi. Tassāpi tayo sāvakasannipātā, paṭhamasannipāte asītibhikkhusatasahassāni ahesuṃ, dutiye sattati, tatiye satthi. Tadā Bodhisatto Sudassano nāma rājā hutvā buddhapamukhassa saṃghassa sacīvarāṃ mahādānaṃ datvā tassa santike pabbajitvā ācāraguṇasampanno Boddharatane cittikārapītibahulo ahoṣi. So pi naṃ Bhagavā „ito ekatimsakappe Buddho bhavissasīti“ vyākāsi. Tassa pana Bhagavato Anopamaṃ nāma nagaraṃ ahoṣi, Suppatito nāma rājā pitā, Yasavatī nāma mātā, Soṇo ca Uttaro ca aggasāvaka, Upasanto nāma upatthāko, Dāmā ca Samālā ca aggasāvika, Sālarukkho bodhi, sarīraṃ satthihattubbedhaṃ ahoṣi, satthivassasahassāni āyū 'ti.

243. „Tatth³ eva Maṇḍakappambī asamo appatipuggalo

Vessabhū nāma nāmena loke uppajji so Jino⁴ ti.

Tassa aparabhāge imasmīṃ kappe cattāro Buddhā nibbattā: Kakusandho Koṇāgamano Kassapo ambhakaṃ Bhagavā ti. Kakusandhassa Bhagavato eko sannipāto⁵, tattha cattālisam⁶ bhikkhusahassāni ahesuṃ. Tadā Bodhisatto Khemo nāma rājā hutvā buddhapamukhassa saṃghassa sapattacīvarāṃ⁷ mahādānaṃ⁸ c⁹ eva añjanāni bhesajjāni c⁹ eva datvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā pabbaji. So pi naṃ Satthā vyākāsi. Kakusandhassa pana Bhagavato Khemaṃ nāma nagaraṃ ahoṣi, Aggidatto nāma brāhmaṇo pitā, Visākhā nāma brāhmaṇī mātā, Vidhūro¹⁰ ca Sañjīvo ca aggasāvaka, Buddhiyo nāma upatthāko, Sāmā ca Campakā ca aggasāvika, Mahāsirisarukkho bodhi, sarīraṃ cattālisahattubbedhaṃ ahoṣi, cattālisam⁶ vassasahassāni āyū 'ti.

244. „Vessabhussa aparena¹ Sambuddho dipaduttamo

Kakusandho nāma nāmena appameyyo durāsado² ti.

¹ C⁹ sikhīsavhaya corrected to sikhivhaya. ² C⁹ sāvakasannipāto, C² sannipāto corrected to sāvakasannipāto. ³ C² cattālisam. ⁴ C² pattacīvaram. ⁵ C² mahādānam. ⁶ C² C⁹ vidhūro. ⁷ C² aparena.

Tassa aparabhāge Koṇāgamano¹ nāma Satthā udapādi. Tassāpi eko sāvakaṣannipāto, tattha tiṁsabhiḅikkhusaḥassāni ahesum. Tadā Bodhisatto Pabbato nāma rājā hutvā amaccagāṇaparivuto Satthu santikaṁ gantvā dhammadesanaṁ sutvā buddhapamukhaṁ bhikkhusaṁghaṁ nimantetvā mahādānaṁ pavattetvā pattuṇṇacīnapaṭṭaṁ² koseyyaṁ kambalaṁ dukulāni³ c' eva suvaṇṇapaṭṭakaṁ⁴ ca datvā Satthu santike pabbaji. So pi naṁ⁵ vyākāsi. Tassa Bhagavato Sobhavati nāma nagaraṁ⁶ ahoṣi, Yaṇṇadatto nāma brāhmaṇo pitā, Uttarā nāma brāhmaṇi mātā, Bhiyyoso⁷ ca Uttaro ca aggasāvaka, Sotthijo nāma upaṭṭhāko, Samuddā ca Uttarā ca aggasāvikā, Udumbararukkho bodhi, sarīraṁ viṣatihatthubbedhaṁ⁸ ahoṣi, tiṁsavassasaḥassāni āyū⁹ 'ti.

245. „Kakusandhassa aparena⁹ Sambuddho dipaduttamo Koṇāgamano¹⁰ nāma Jino lokajettḥo narāsabho“ ti.

Tassa aparabhāge Kassapo nāma Satthā loke udapādi. Tassāpi eko sāvakaṣannipāto, tattha viṣatibhiḅikkhusaḥassāni ahesum. Tadā Bodhisatto Jotipālo nāma māṇavo¹¹ hutvā tiṇṇaṁ vedānaṁ pārāgū bhūmiyaṁ ca antalikkhe ca pākaṭo Ghaṭikārassa kumbhakārassa mitto ahoṣi. So¹² tena saddhiṁ Satthāraṁ upasaṁkamitvā dhammakathaṁ sutvā pabbajitvā āradḍhaviṛiyo tiṇi piṭakāni uggabhetvā vattāvattasampattiyaṁ Buddhasānaṁ sobhesi. So pi naṁ Satthā vyākāsi. Tassa Bhagavato jātanagaraṁ Bārāṇasī nāma ahoṣi, Brahmaddatto nāma brāhmaṇo pitā, Dhanavati nāma brāhmaṇi mātā, Tisso ca Bhāradvājo ca aggasāvaka, Sabbamitto nāma upaṭṭhāko, Anulā¹³ ca Uruvelā ca aggasāvikā, Nigrodharukkho bodhi, sarīraṁ viṣatihatthubbedhaṁ ahoṣi, viṣativassasaḥassāni āyū¹⁴ 'ti.

246. „Koṇāgamanassa aparena¹⁴ Sambuddho dipaduttamo Kassapo nāma so Jino dhammarājā pabbhaṁkaro“ ti.

Yasmiṁ pana kappe Dīpaṁkaradasabalo udapādi tasmīṁ aṇṇe pi tayo Buddhā ahesum. Tesāṁ santikā Bodhisattassa vyākaraṇaṁ n' atthi.

¹ C² C³ koṇāgamano, C⁴ koṇāgamaṇo. ² C² -paddhaṁ, C³ pattuṇṇaṁ cīna-paddhaṁ. ³ C² C³ dukulāni. ⁴ C² -paṭṭhakaṁ, C³ -paddhakaṁ. ⁵ C² tam. ⁶ C² naṁgarāni. ⁷ C² yaso. ⁸ C² tiṁṣatihatthubbedhaṁ, ⁹ C² aparena. ¹⁰ C² koṇāgamano, C³ koṇāgamanā. ¹¹ C² C³ māṇavo. ¹² C² omits so. ¹³ C² anulā.

¹⁴ C² aparena.

tasmā te idha na dassitā, Atthakathāyaṃ pana tamhā kappā paṭṭhāya
sabbe Buddhē dassetuṃ idaṃ vuttan:

247. „Taṇhāṃkaro Medhāṃkaro atho pi Saranāṃkaro
Dīpaṃkaro ca sambuddho Koṇḍañño dipaduttamo.
248. Maṅgalo¹ ca Sumano ca Revato Sobhito muni
Anomadassī Padumo Nārado Padumuttaro.
249. Sumedho ca Sujāte ca Piyadassī mahāyaso
Atthadassī Dhammadassī Siddhattho lokanāyako.
250. Tisso Phusso ca sambuddho Vipassī Sikhi Vessabhū
Kakusandho Koṇāgamano Kassapo cāpi nāyako.
251. Ete abesuṃ Sambuddhā vītarāgā samāhitā²
sataraṃsīva uppannā mahātamaṃvinodanā,
jalitvā aggikkhandhā³ va nibbutā te sasāvaka⁴ ti.

Tattha ambhākaṃ Bodhisatto Dīpaṃkarādīnaṃ catuvīsatiyā Buddhānaṃ
santike adhikāraṃ karonto kappasatasahassādhikāni cattārī asaṃkheyyāni
āgato. Kassapassa pana Bhagavato orabhāge ṭhapetvā imaṃ
Sammāsambuddham añño Buddhō nāma n' atthi. Iti Dīpaṃkarādīnaṃ
catuvīsatiyā Buddhānaṃ santike laddhavyākaraṇo pana Bodhisatto.
Yena pana tena

Manussattaṃ līṅgasampatti hetu Satthārādassanaṃ
pabbajjā guṇasampatti adhikāro ca chandatā
atthadhammasamodhānā abhinīhāro samijjhātīti

ime atthadhamme samodhānetvā Dīpaṃkarapādamūle katābhinihārena⁴
„handu buddhakare dhamme vicināmi ito e' ito“ ti ussāhaṃ katvā
„vicinanto tadā dakkhiṃ paṭhamam dānapāramiṃ“ ti dānapāramitādayo
buddhakārakadhammā ditthā ne⁵ pūrento yeva Vessantarattabhāvā
āgami. āgacchanto va⁶ ye te katābhinihārānaṃ Bodhisattānaṃ
ānisaṃsā sāmvaṇṇitā:

252. „Evam sabbaṅgasampannā bodhiyā niyatā narā
sāmsaram digham addhānaṃ kappakotīsatehi pi
253. Avicimhi na uppajjanti, tathā lokantaresu ca,
ujjāmatanṇhā khuppiṇā na honti kālakaṇṇakā,
na honti khuddakā pāṇā uppajjantāpi duggatim,

¹ C^a C^e maṅgalo. ² C^e mahāyasa. ³ C^e aggikkhandho. ⁴ C^e -hārena, C^e -hāro
na. ⁵ C^e te. ⁶ so all three MSS.

254. Jāyamānā manussesu jaccandhā na bhavanti te,
sotavekalyatā n' atthi, na bhavanti mūgapakkhikā,
255. Itthibhāvaṃ na gacchanti, ubbatovyañjanapaṇḍakā
na bhavanti pariyāpannā bodhiyā niyatā narā,
256. Muttā āsantarīkehi¹ sabbattha suddhagocārā
micchādittihim na sevanti kammakiriyaḍassanā,
257. Vasamānāpi saggesu asaṇṇam² na uppajjare,
suddhāvāsesu devesu hetu nāma na vijjati,
258. Nekkhammaninnā sappurisā viśamūyuttā bhavābhavē
caranti lokatthacariyāyo pūrentā sabbapāramitī³

te ānisamse adhigantvā va āgato. Pāramiyo pūrentassa c' assa
Akittibrāhmaṇakāle Saṃkhabrāhmaṇakāle Dhanañjayarājakāle Mahāsu-
dassanakāle Mahāgovindakāle Nīmimbārājakāle Candakumārakāle
Viśayaseṭṭhikāle Sīvirājakāle Vessantarakāle ti dānapāramitāya
pūritattabbhāvānam⁴ parimāṇam n' atthi. Ekantena paṇ' assa
Sasapaṇḍitajātake

259. „Bhikkhāya upagataṃ disvā sakattānam⁵ pariccejjim,
dānena me samo n' atthi, esa me dānapāramitī⁶“

evaṃ attapariccāgaṃ karontassa dānapāramitā paramatthapāramī nāma
jātā. Tathā Silavanāgarājakāle Campeyyanāgarājakāle Bhūridattanūga-
rājakāle Chaddantanāgarājakāle Jayaddisarājassa⁷ putta-Alīnasattu-
kumāra-kāle ti silapāramitāya pūritattabbhāvānam parimāṇam nāma n'
atthi. Ekantena paṇ' assa Saṃkhapālajātake

260. „Sūlehi pi⁸ vijjhayanto⁹ koṭṭayante¹⁰ pi¹¹ sattihi
Bhojaputte na kuppāmi, esa me silapāramitī¹²“

evaṃ attapariccāgaṃ karontassa silapāramitā paramatthapāramī nāma
jātā. Tathā Somanassakumārakāle Hatthipālakumārakāle Ayoghara-
paṇḍitakāle ti mahārājānaṃ paḍāya nekkhammapāramitāya pūritattabbhā-
vānam parimāṇam nāma n' atthi. Ekantena paṇa Cūlasutasomajātake¹³

¹ C^o -rīkehi. ² C^o C^o asaṇṇam. ³ C^o pūritattabbhāvānam corrected to pūritattabbhāvānam, C^o pūritattabbhāvānam corrected to pūritatta-. ⁴ C^o sakattānam corrected to sakattānam. ⁵ C^o jayaddisarājassa, C^o jayaddiya-. ⁶ C^o C^o omit pi.

⁷ so all three MSS., instead of vijjhayante? ⁸ C^o koṭṭayante, C^o koṭṭayanto.

⁹ C^o omits pi. ¹⁰ C^o cūla-.

46 Paññāpāramī. Viriyapāramī. Khantipāramī. Saccapāramī.

261. „Mahārajjaṃ hatthagataṃ khelapiṇḍaṃ¹ va chaḍḍayim,
cajato na hoti laganam, esā me nekkhammapāramitī“

evam nissāṅgatāya² rajjaṃ chaḍḍetvā nikkhamantassa nekkhamma-
pāramī paramatthapāramī nāma jātā. Tathā Vidhūrapaṇḍitakāle³
Mahāgovindapaṇḍitakāle Kuddālapaṇḍitakāle Arakapaṇḍitakāle Bô-
dhiparibbājakakāle Mahosadhapaṇḍitakāle ti paññāpāramiyā⁴ pūritatta-
bhāvānaṃ parimāṇaṃ nāma n⁵ atthi. Ekantena paṇ⁶ assa Sattubhatta-
jātake Senakapaṇḍitakāle

262. „Paññāya⁷ pavicinanto⁸ haṃ⁹ brāhmaṇaṃ mocayim dukhā,
paññāya⁷ me samo n⁵ atthi, esā me paññāpāramitī“¹⁰

antobhastāgataṃ sappam dassentassa paññāpāramī⁷ paramatthapāramī
nāma jātā. Tathā viriyapāramitādinam pi pūritattabhāvānaṃ parimāṇaṃ
nāma n⁵ atthi. Ekantena paṇ⁶ assa Mahājanakajātake

263. „Atīradassī jalamaḍḍhe hatā sabbe va mānusa,
cittassa aññathā n⁵ atthi, esā me viriyapāramitī“

evam mahāsamuddaṃ tarantassa viriyapāramī paramatthapāramī nāma
jātā. Khantivādājātake

264. „Acetanam va koṭṭente⁸ tiṇhena pharasunā mama
Kāsirāje na kuppāmi, esā me khantipāramitī“

evam acetanābhāvena viya mahādukkhaṃ adhivāsentassa khantipāramī
paramatthapāramī nāma jātā. Mahāsutasaṃajātake

265. „Saccavācaṃ anurakkhanto cajitvā mama jīvitam
mocayim ekasataṃ khattiye, paramatthasaccapāramitī“⁹

evam jīvitam cajitvā saccam anurakkhantassa saccapāramī paramattha-
pāramī nāma jātā. Mūgapakkhajātake

266. „Mātāpitā na me dessā, na pi me dessaṃ mahāyasaṃ,
sabbāññutaṃ piyaṃ mayhaṃ, tasmā vatam adhiṭṭhahim“ ti

¹ C¹ C² khela-. ² C² nissāṅgatāya. ³ C¹ C² vidhura-. ⁴ C¹ C² paññā-. ⁵ C¹
paññāya. ⁶ C¹ omits haṃ. ⁷ C¹ C² paññā-. ⁸ C¹ koṭṭente. ⁹ C¹ paramatthasā-
saccapāramitī, C² paramatthapāramitī.

evam jīvitam¹ pi caṇḍitvā vatam adhiṭṭhahantassa adhiṭṭhānapāramī
paramatthapāramī nāma jātā. Ekarājaṇātaka

267. „Na maṃ koci uttasati, na pi 'haṃ bhāyāmi'² kassaci,
mettābalen' upatthaddho raṇāmi pavane sadā"³ ti

evam jīvitam pi anavaloketvā mettāyantassa mettāpāramī paramattha-
pāramī nāma jātā. Lomahaṃsajātaka

268. „Susāne seyyam kappemi chavatthikam upadhāy' aham,
gomaṇḍalā upagantvā rūpaṃ dassent' anappakan"⁴ ti

evam gāmadārakesu niṭṭhubbanādīhi c' eva mālāgandhūpahārādīhi ca
sukhadukkhān uppadentesu pi upekkhān anativattassa upekkhāpāramī
paramatthapāramī nāma jātā. Ayam ettha saṃkhepo, vitthārato paṇ'
esa attho Cariyāpiṭakato gaḥetabbo. Evam pāramiyo pūretvā
Vessantarattabhāve⁵ ṭhito

269. „Acetanāyam puthavī'⁶ aviññāya sukham dukkhān,
sāpi dānabalā mayham sattakkhattum pakampathā"⁷ ti

evam mahāpaṭhavikampanāni⁸ mahāpuññāni karitvā āyupariyosāne tato
cuto Tusitabhavane nibbatti. Iti Dīpaṃkarapādamūlato paṭṭhāya yāva
ayam Tusitapure nibbatti ettakam ṭhānam Dūrenidānam nāma 'ti
veditabban.

II. Avidūrenidāna.

Tusitapure vasante yeva pana Bodhisatte Buddhahalāhalaṃ⁹ nāma
udapādi. Lokasmiṃ¹⁰ hi tīpi halāhalāni uppajjanti: Kappahalāhalaṃ
Buddhalāhalaṃ Cakkavattihalāhalaṃ ti. Tattha vassasatasahassassa
accayena kappuṭṭhānam bhavissati Lokabyūhā nāma kāmāvacaradevā
muttasirā yikīṇakesā rudammukhā assūni hatthehi puñjamānā
rattavatthanivatthā ativiya virūpavesadhārino¹¹ hutvā manussapathe
vicarantā evam ārocenti: „mārisā"¹², ito vassasatasahassassa accayena
kappuṭṭhānam bhavissati, ayam loko vinassissati, mahāsamuddo pi

¹ C^o jīvitam. ² C^o bhāyāmi. ³ C^o C^o vessantarabhāve. ⁴ C^o C^o puthavī, C^o
pathavī. ⁵ C^o mahāpaṭhavī. ⁶ so all three MSS. instead of -kolāhalaṃ? ⁷ C^o
tassāpi lokasmiṃ. ⁸ C^o -dhārigo. ⁹ C^o mārisā mārisā, C^o mārisa.

sussissati, ayañ ca mahāpathavi¹ Sineru ca pabbatarājā uddayhissanti vinassissanti, yāva Brahmaloḥkā lokavināso bhavissatī² mettān mārisā bhāvētha, karuṇān muḍitān upekkhān mārisā bhāvētha, mātarañ upatthahatha pitarañ upatthahatha, kule jeṭṭhāpacāyino hoṭhā³ 'ti. Idān Kappahalāhalān nāma. Vassasahassassa accayena pana sabbaññu-Buddho loke uppajjissatīti lokapāladevatā: „ito mārisā vassasahassassa accayena Buddho loke uppajjissatīti“ ugghosentā⁴ āhiṇḍanti. Idān Buddhahalāhalān nāma. Vassasatassa pana accayena cakkavattirājā uppajjissatīti devatā yeva: „ito mārisā vassasataccayena cakkavattiko⁵ rājā loke uppajjissatīti“ ugghosentiyo āhiṇḍanti. Idān Cakkavattihalāhalān nāma. Imāni tīpi halāhalāni mahantāni honti. Tesu Buddhahalāhalasaddān sutvā sakaladasasahassacakkavāle⁶ devatā ekato sannipatitvā „asuko nāma satto Buddho bhavissatīti“ nātvā tañ upasāṃkamitvā āyācanti, āyācamānā ca pubbanimittesu uppannesu āyācanti. Tadā pana sabbaṃpi tā ekekacakkavāle⁷ Cātummahārāja - Sakka - Suyāma - Santusita-Paranimmitavasavatti-Mahābrahmeḥi saddhīm ekacakkavāle⁸ sannipatitvā Tusitabhavane Bodhisattassa santikān gantvā „mārisā⁹, tumhehi dasapāramiyo pūrentehi na Sakkasampattiñ na Māra-Brahma-Cakkavattisampattiñ¹⁰ patthentehi pūritā lokanītharaṇatthāya¹¹ pana sabbaññutañ¹² patthentehi pūritā, so vo dāni kālo mārisa Buddhattāya¹³, samayo mārisa Buddhattāya¹⁴“ 'ti yācimsu. Atha Mahāsatto devatānañ paṭiññān¹⁵ adatvā va kālādīpadesakulajanettiāyuparicchedavasena pañcamahāvīlokanan nāma vilokesi. Tattha „kālo nu kho“ ti¹⁶ „akālo nu kho“ ti paṭhamān kālān vilokesi. Tattha vassasatasahassato uddhān vaḍḍhitaāyukālo kālo nāma na hoti, kasmā? tadā hi sattānañ jātījarāmarāṇāni na paññāyanti¹⁷, Buddhānañ ca dhammadesanā tilakkhaṇamuttā nāma n¹⁸ atthi, tesān aniccadukkhamanuttā ti kathentānañ „kin nām¹⁹ etañ kathentīti“ n²⁰ eva sotabbañ na saddhātābbañ maññanti²¹, tato abhisamayo na hoti, tasmīn asāti anīyyānikān sāsanañ hoti, tasmā so akālo. Vassasatato ūnāyukālo²² pi kālo na hoti, kasmā? tadā sattā ussannakilesā honti, ussannakilesānañ ca dinno ovādo ovādaṭṭhāne na tiṭṭhati uḍake daṇḍarājī²³ viya khippañ

¹ C^k -pathavi. ² C^v bhavissati. ³ C^s ugghosento. ⁴ C^k cakkavatti. ⁵ C^v -vāle.

⁶ so all three MSS. ⁷ C^k na māra na brahma na cakkavattisampattiñ, C^v na māra na brahma na cakkavattisampattiñ. ⁸ C^s nittarāna-. ⁹ C^v sabbaññutañ.

¹⁰ C^k C^s buddhattāya. ¹¹ C^k C^s paṭiññān. ¹² C^s omits ti. ¹³ C^s paññāyanti.

¹⁴ C^s maññanti. ¹⁵ C^s -ayakālo. ¹⁶ C^k -rājī.

vigacchati, tasmā so pi akālo. Vassasatasahassato pana paṭṭhāya beṭṭhā vassasatato paṭṭhāya uddham āyukālo kālo nāma, tadā ca vassasatakālo, atha Mahāsatto nibbattitabbakālo¹ ti passi. Tato dīpaṃ vilokento saparivāre cattāro dīpe oloketvā „tisu dīpesu Buddhā na nibbattanti, Jambudīpe yeva nibbattantīti“ dīpaṃ passi. Tato „Jambudīpe nāma mahā, dasayojanasahassaparimāṇam², katarasmim nu kho padese Buddhā nibbattantīti“ okāsaṃ vilokento Majjhimadesaṃ passi. Majjhimadeso nāma „puratthimadisāya Kajaṅgalan nāma nigamo tassa aparena Mahāsālo tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe, pubbadakkhiṇāya disāya Salalavati nāma nadī tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe, dakkhiṇāya disāya Setakaṇṇikan³ nāma nigamo tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe, pacchimāya disāya Thūpan⁴ nāma brāhmaṇagāmo tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe, uttarāya disāya Usiraddhajo nāma pabbato tatoparaṃ paccantimā janapadā orato majjhe“ ti evaṃ Vinaye vutto padeso. So āyāmato tiṇi yojanasatāni vitthārato aḍḍhatiyāni parikkhepato navayojanasatānīti. Etasmim padese Buddhā Paccakabuddhā aggasāvaka mahāsāvaka asīti mahāsāvaka cakkavattirājā aṇṇe ca mahesakkhā⁵ khattiyabrāhmaṇagahapatimahāsālā uppajjanti. „Idaṃ c' ettha Kapilavatthukaṃ nāma nagaraṃ, tattha mayā nibbattitabban“ ti niṭṭham agamāsi. Tato kulāṃ vilokento „Buddhā nāma vessakule vā suddakule vā na nibbattanti, lokasammate pana khattiyakule vā brāhmaṇakule vā ti dvīsu yeva kulesu nibbattanti, idāni ca khattiyakulaṃ lokasammataṃ, tattha nibbattissāmi, Suddhodano nāma rājā me pitā bhavissatīti“ kulāṃ passi. Tato mātaraṃ vilokento „Buddhamātā nāma lolā surādhuttā na hoti, kappasatasahassaṃ pana pūritapāramī, jātito paṭṭhāya akhaṇḍapañcasilā yeva hoti, ayaṃ ca Mahāmāyā nāma devī edisā, ayaṃ ca me mātā bhavissatīti, kittakaṃ pan' assā⁶ āyuno“ ti dasannaṃ māsānaṃ upari satta divasāni passi. Iti imaṃ pañcamahāvīlokanaṃ viloketvā „kālo me mārīsa⁷ Buddhabhāvāyā“ ti devatānaṃ saṅgahaṃ karonto paṭiññaṃ⁸ datvā „gacchatha tumhe“ ti tā devatā uyyojetvā Tusitadevatāhi parivuto Tusitapure Nandanavanaṃ pāvisi. Sabbadevalokesu hi Nandanavanaṃ atthi yeva. Tatra naṃ devatā „ito cuto sugatīṃ gacchā“ ti⁹ pubbe katakusalakammokāsaṃ

¹ C² nibbattitabbo kālo. ² C² C³ -parimāṇam. ³ C³ setakaṇṇikan. ⁴ C³ thūpan.
⁵ C² C³ mahesakkā. ⁶ C³ panassa. ⁷ so all three MSS. ⁸ C³ paṭiññam.
⁹ C² C³ ito cuto sugatīni gacchati, C³ ito cuto sugatīni gaccha ito cuto sugatīni gacchātu corrected to -- gacchātī.

sārayamānā vicaranti. So evaṃ devatāhi kusalaṃ sārayamānāhi parivuto
 tattha vicaranto cavitvā Mahāmāyāya deviyā kucchimim paṭisandhim
 gaṇhi. Tassāvibhāvattham¹ ayaṃ anupubbakathā: Tadā kira Kapi-
 lavatthunagare² āsālinakkhattam³ ghuṭṭham ahoṣi. Mahājano nakkhattam
 kilati⁴. Mahāmāyā devī pure puṇṇamāya sattamadivasato paṭṭhāya
 vigatasurāpānam⁵ mālāgandhavibhūṭisampannam⁶ nakkhattakilaṃ⁷
 anubhavamānā sattamadivase pāto va utthāya gandhodakena nahāyitvā
 cattāri satasahassāni vissajjtvā mahādānam datvā sabbālaṃkāravibhūṣitā
 varabhojanam bhuñjitvā uposathagāni⁸ adhiṭṭhāya alaṃkatapaṭiyattam
 sirigabbham pavisitvā sirisayane nipannā niddam okkamamānā imam
 supīṇam addasa: Cattāro kira naṃ mahārājāno sayanen⁹ eva saddhim
 ukkhipitvā Himavantaṃ netvā satthiyojanike Manosilātale sattayojanikassa
 mahāsālarakkhassa heṭṭhā ṭhapetvā ekamantaṃ aṭṭhaṃsu. Atha nesaṃ
 deviyo āgantvā devim Anotattadahaṃ netvā manussamalaharaṇattham
 nahāpetvā dibbavattham nivāsāpetvā gandhehi vilimpāpetvā dibbapupphāni
 pilandhāpetvā¹⁰ — tato avidūre Rajatapabbato, tassa anto kanakavimānam
 atthi — tattha pācīnasasakam dibbasayanam paṇṇāpetvā¹¹ nipajjāpesum.
 Atha Bodhisatto setavaravāraṇo hutvā — tato avidūre eko
 Suvāṇṇapabbato — tattha caritvā tato oruḥha Rajatapabbataṃ
 abhirūhitvā¹² uttarādisato āgamma rajatadāmavaṇṇāya soṇḍāya
 setapadumaṃ gabetvā koṇcanādam naditvā kanakavimānam pavisitvā
 māṭṭasayanam tikkhattum padakkhiṇam katvā dakkhiṇapassaṃ tāletvā¹³
 kucchim pavitṭhasadiso ahoṣi. Evaṃ uttarasālinakkhattena¹⁴ paṭisan-
 dhim gaṇhi. Punadvase pabuddhā devī tam supīṇam raṇṇo ārocesi.
 Rājā catusatthimatte brāhmaṇapāmokkhe pakkosāpetvā¹⁵ haritupattāya¹⁶
 lājādihi katamaṅgalasakkārāya¹⁷ bhūmiyā mahārāhāni āsanāni
 paṇṇāpetvā tattha nisīnnānam brāhmaṇānam sappimadhusakkarābhi-
 samkhatassa varapāyāsassa suvaṇṇarajatapātiyo pūretvā suvaṇṇa-
 rajatapātihi yeva paṭikujjetvā¹⁸ adāsi aññehi¹⁹ ca ahatavatthakapila-
 gāvidānādihi²⁰ te santappesi. Atha tesam sabbakāmehi santappitānam²¹
 supīṇam ārocāpetvā „kim bhāvissatī“ puechi. Brāhmaṇā āhaṃsu:
 „mā cintayi mahārāja, deviyā te kucchimhi²² gabbho patitṭhito, so

¹ C² tassāvibhāsattham. ² C² -nagare. ³ C² āsālin-. ⁴ C² C² kilati. ⁵ C² C² -surāpāna. ⁶ C² -gandhavibhūṣanasampannam. ⁷ C² -khūṇam. ⁸ C² uposathaggāni.
⁹ C² pilandhāpetvā. ¹⁰ C² C² paṇṇāpetvā. ¹¹ C² C² abhirūhitvā. ¹² C² tāletvā, C² phāletvā. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C² pakkhosāpetvā. ¹⁵ C² bharitupannāya corrected to bharitupattāya, C² haritupalittāya. ¹⁶ C² -maṅgala-. ¹⁷ C² paṭikuj-jetvā. ¹⁸ C² aññehi. ¹⁹ C² ahata- ²⁰ C² santappikānam. ²¹ C² kucchimimhi.

ca kho purisagabbho na itthigabbho, putto te bhavissati, so sace agārāṃ ajjhāvasissati rājā bhavissati cakkavattī¹, sace agārā nikkhamma pabbajjissati Buddho bhavissati loke vivattacchaddo² ti. Bodhisattassa pana mātukucchinhi, paṭisandhigahaṇakkhane³ ekappahāren⁴ eva sakaladasasahassi lokadhātu saṃkampi sampakampi sampavedhī. Dvattiṃsa pubbanimittāni pāturahiṃsu: dasasu cakkavālasahas-
sesu⁵ appamāno obhāso phari, tassa taṃ sirim datṭhukāmā viya andhā cakkhūni paṭilabhiṃsu, badhirā saddaṃ suniṃsu⁶, mūgā samālapimiṃsu, khujjā ujugattā ahesum, paṅgulā padasā gamanaṃ paṭilabhiṃsu, bandhanagatā sabbasattā andubandhanādīhi mucchiṃsu⁷, sabbanarakesu aggi nibbāyi, pittivisaye khuppiṇā vūpasami, tīracchānānaṃ bhayaṃ nāhosi, sabbasattānaṃ rogo vūpasami, sabbasattā piyaṃvadā ahesum, madhurenākārena assā hasiṃsu⁸ vāraṇā gajjiṃsu, sabbaturiyāni sakasakaninūdaṃ mucciṃsu aghaṭṭitāni⁹ yeva, manussānaṃ hatthupagā-
dīni¹⁰ ābharāṇāni viraviṃsu, sabbadisā vipprasannā ahesum, sattānaṃ sukhaṃ uppādayamāno mudu sitalo vāto vāyi, akālamegho vassi, paṭhavito pi udakaṃ ubbhijjivā vissandi, pakkhino ākāsagamanāṃ vijahiṃsu, nadiyo assandamānā¹¹ aṭṭhamiṃsu, mahāsumudde madhuraṃ udakaṃ ahosi, sabbatthakam eva pañcavaṇṇehi padumehi sañchannatalo ahosi, thalajajalajādīni¹² sabbapupphāni pupphiṃsu, rukkhānaṃ khandhesu khandhapadumāni sākhāsu sākhāpadumāni latāsu latāpadumāni pupphiṃsu, thale silātālāni bhinditvā uparūpari satta satta¹³ hutvā daṇḍapadumāni nāma nikkhamiṃsu, ākāse olambakapadumāni nāma nibbattiṃsu, samantato pupphavassaṃ vassimiṃsu¹⁴, ākāse dibbaturiyāni vaj-
jiṃsu, sakaladasasahassi¹⁵ lokadhātu vaṭṭetvā viṣaṭṭhamālāgulaṃ¹⁶ viya uppiḍetvā¹⁷ baddhamālākālāpo viya alaṃkatapaṭiyattāṃ mālāsanaṃ viya ca ekamālāmālīni¹⁸ vipphurantavālavijani pupphadhūpagandhaparivāsītā¹⁹
paramasobhaggappattā ahosi. Evaṃ gahitapaṭisandhikassa Bodhisattassa paṭisandhito paṭṭhāya Bodhisattassa c²⁰ eva Bodhisattamātuyā ca upaddavanivāraṇattham khaggahatthā cattāro devaputtā ārakkham gaṇhiṃsu. Bodhisattamātu purisesu rāgacittāṃ n²¹ uppaṇṇi, lābhaggaṃ sag-
gappattā ca ahosi sukhini²² akilantakāyā, Bodhisattā ca anto-

¹ C² C³ cakkavatti. ² C² C³ -ganhana-. ³ C² cakkavāla-. ⁴ C² C³ suniṃsu.
⁵ C² samuccaṃsu. ⁶ C² hesiṃsu. ⁷ C² aghaṭṭitāni. ⁸ C² hatthupagādīni,
C³ hatthupagādīni corrected to hatthupagādīni, C² hatthupagādīni. ⁹ C² C³
asandamānā. ¹⁰ C² -jādīhi. ¹¹ C² satta. ¹² C² vassi. ¹³ C² -sahassi. ¹⁴ C²
viṣaṭṭha-, C³ C⁴ viṣaṭṭhamālāgulaṃ. ¹⁵ C² uppiḍetvā, C³ uppiḍetvā. ¹⁶ C²
ekaekamālīni. ¹⁷ C² -parivāsītā. ¹⁸ C² sukhini, C³ sukhini.

kucchigatam vippasanne maniratanē āvutapaṇḍusuttaṃ viya passati. Yasmā ca Bodhisattena vasitakucchi nāma cetiyagabbhasadisā na sakkā hoti aññena¹ āvasitum vā paribhuñjitum vā tasquā Bodhisattamātā sattāhajāte Bodhisatte kalam katvā Tusitapure nibbattati. Yathā ca aññā² itthiyo dasamāse appatvāpi atikkamitvāpi nisinnāpi nipannāpi vijāyanti na evaṃ Bodhisattamātā, sā pana Bodhisattam dasamāse kucchinā pariharitvā tñitā va vijāyati, ayaṃ Bodhisattamātu dhammatā. Mahāmāyāpi devī pattena telam viya dasamāse kucchiyā Bodhisattam pariharitvā paripuṇṇagabbhā nātigharaṃ gantukāmā Suddhodanama-hārājassa ārocesi: „icchāmi³ ahaṃ deva kulasantakam Devadahanagaraṃ gantun⁴“ ti. Rājā „sādhū“⁵ ti sampaṭicchitvā Kapilavatthuto yāva Devadahanagarā maggam samam kāretvā kadalipuṇṇaghaṭṭahajapatākādīhi⁶ alamkārāpetvā devīm sovaṇṇasīvikāya nisīdāpetvā amaccasahassena ukkhipāpetvā mahantena parivārena pesesi. Dvinnam pana nagarānam antare ubhayanagaravāsīnam⁷ pi Lumbinivanam⁸ nāma maṅgalasālavanam ntthi. Tasmim samaye mūlato patthāya yāva aggasākhā sabbam ekaphāliphullam⁹ ahosi, sākhantarehi¹⁰ c’ eva pupphantarehi ca pañcavaṇṇabhamaragaṇā nānappakārā ca sakunasaṃghā madhurassarena vikūjantā vicaranti. Sakalam Lumbinivanam¹¹ cittalatāvanasadisam mahānubhāvassa raṇṇo susajjitaṭṭāpānamagḍalaṃ viya ahosi. Deviyā taṃ disvā sālavanakīlam kīlitukāmātā¹² udapādi. Amaccā devīm gabetvā sālavanam pavisiṃsu. Sā maṅgalasālamulam gantvā sīlasākhāyaṃ ganhitukāmā ahosi. Sīlasākhā suseditavettaggaṃ viya onamitvā deviyā hatthapatham upagañchi¹³. Sā hattham pasāretvā sākham aggahesi. Tāvad eva c’ assā¹⁴ kammajavātā calīṃsu. Ath’ assā sāpiṃ parikkhipitvā mahājano paṭikkamī. Sīlasākhā gabetvā tiṭṭhamānāya eva c’ assā gabbhavuṭṭhānam ahosi. Taṃ khaṇam yeva cattāro pi suddhacittā Mahābrahmāno¹⁵ suvaṇṇajālam ādāya sampattā tena suvaṇṇajālena Bodhisattam sampaṭicchitvā mātu purato tṭhapetvā „attamanā devī¹⁶ hohi, mahesakkho te putto uppanno“ ti āhaṃsu. Yathā pana aññe sattā mātukucchito nikkhamantā paṭikkūlena¹⁷ asucinā makkhitā nikkhamanti na evaṃ¹⁸ Bodhisatto. Bodhisatto

¹ C² C³ aññena. ² C² C³ aññā. ³ C² C³ kadalī-. ⁴ C² C³ -vāsīnam. ⁵ C² C³ lumbini-. ⁶ C² ekaphāliphullam, C³ ekapāliphullam. ⁷ C² C³ lumbini-. ⁸ C² sālavanam kīlitu-, C³ sālavanakīlīm kīlitu-. ⁹ C² upagañji. ¹⁰ C² tāvadevassā, C³ tāvadevavassā. ¹¹ C² mahābrahmaṇo, C³ mahābrahmaṇo corrected to mahābrahmaṇo. ¹² C² devī. ¹³ C² paṭikkulena. ¹⁴ C² taṃ evaṃ, C³ na eva.

pana dhammāsanato otaranto dhammakathiko viya nissenīto¹ otaranto puriso viya ca dve ca hatthe dve ca pāde pasāretvā² t̥hitako mātukuechisambhavana kenaci asucinā amakkhito suddho visado kāsikavatthe nikkhittamaṇiratanam viya jotanto³ mātukuechito nikkhami. Evaṃ sante pi Bodhisattassa ca Bodhisattamātuyā ca sakkārattham ākāso dve udakadhārā nikkhamitvā Bodhisattassa ca mātu c' assa sarīre utum gāhapesum. Atha naṃ suvaṇṇajālana paṭiggahetvā t̥hitānaṃ Brahmānaṃ hatthato cattāro mahārājāno maṅgalasammataṃ sukkhasamphassāya ajinappaveṇiyā gaṇhīmsu, tesam hatthato manussā dukūlacumbatākena, manussānaṃ hatthato mucchitvā⁴ pathaviyaṃ paṭiṭṭhāya puratthimadisam olokesi. Anekāni cakkavālasahassāni⁵ ekaṅgaṇāni⁶ ahesum. Tattha devamanussā gandhamālādīhi pūjayamānā „Mahāpurisa idha tumhehi sadiso añño n' atthi, ku' ettha uttaritaro“⁷ ti ābamsu. Evaṃ catasso disā ca catasso anudisā ca heṭṭhā⁸ uparīti dasa pi disā anuvoketvā⁹ attano sadisam adisvā „ayaṃ uttarā“¹⁰ disā¹¹ ti anugammamāno, tato sattamapade t̥hito „aggo 'ham asmi lokassā“¹² ti ādikam āsabbim vācam nicchārento sīhanādaṃ nadi¹³. Bodhisatto hi t̥isu attabhāvesu mātukuechito nikkhamamatto eva vācam nicchāresi Mahosadhattabhāve Vessantarattabhāve imasmiṃ attabhāve ti. Mahosadhattabhāve kir' assa mātukuechito nikkhamantass' eva Sakko devarājā āgantvā candanasāraṃ hatthe t̥hapetvā gato. So taṃ muṭṭhiyaṃ katvā va nikkhanto. Atha naṃ mātā „tāta kiṃ gahetvā āgato sīti“¹⁴ puechi. „Osadham amma“¹⁵ ti. Iti osadham gahetvā āgatattā Osadhadārako t' ev' assa nāmaṃ akaṃsu. Taṃ osadham gahetvā cāṭṭiyaṃ pakkhipīmsu. Āgatāgatānaṃ andhabadhirādinam¹⁶ tad eva sabbarogavūpasamāya bhesajjaṃ ahoṣi. Tato „mahantaṃ idaṃ osadham“¹⁷, mahantaṃ idaṃ osadham¹⁸ ti uppannavacanaṃ upādāya Mahosadho t' ev' assa nāmaṃ jātam. Vessantarattabhāve pana mātukuechito nikkhamanto dakkhiṇahattham¹⁹ pasāretvā va „atthi nu kho amma kiñci gehasmiṃ, dānaṃ dassāmīti“²⁰ vadanto nikkhami. Ath' assa mātā „sadhane kule nibbatto si tātā“²¹ ti puttassa hattham

¹ C² C³ nissenito. ² C² jotento. ³ C² C³ muṭṭitvā. ⁴ C² cakkavālā-. ⁵ C² ekaṅgaṇāni, C³ ekaṅgaṇāni. ⁶ C² evaṃ disā ca catasso catasso anudisā heṭṭhā, C³ evaṃ catasso disā ca catasso anudisā heṭṭhā. ⁷ C² anuvoketvā. ⁸ C² uttara. ⁹ C² nadi. ¹⁰ C² andhabadhirānaṃ. ¹¹ C² omits mahantaṃ idaṃ osadham.

attano hatthatale katvā saḥassatthavikaṃ tṭhapāpesi. Imasmiṃ pana attabhāve imaṃ sīhanādaṃ nadāti. Evaṃ Bodhisatto tisu attabhāvesu mātukucchito nikkhantamatto va vācaṃ nicchāresi. Yathā ca patisaṇḍhikkhaṇe jātikkhaṇe pi 'ssa dvattiṃsa pubbanimittāni pāturahiṃsu'. Yasmiṃ pana samaye ambhākaṃ Bodhisatto² Lumbiniṇe³ jāto⁴ tasmiṃ yeva samaye Rāhulamātā devī⁵ Channo amacco Kāludāyi⁶ amacco Kanthako assarājā Mahābodhi rukkho cattāro nidhikumbhiyo ca jātā, tattha ekā gūvutappamāṇā ekā addhayaḥjanappamāṇā⁷ ekā tigūvutappamāṇā ekā yojanappamāṇā ahoṣīti ime satta sahajātā nāma. Ubhayanagaravāsino Bodhisattaṃ gahe tvā Kapilavatthunagaram eva agamaṃsu. Tam divasaṃ yeva ca „Kapilavatthunagare Suddhodana-mahārājassa putto jāto, ayaṃ kumāro bodhitale nisīditvā Buddho bhavissatīti“ Tāvatiṃsabhavane⁸ haṭṭhatuṭṭhā devasaṃghā celukkhepādīni⁹ pavattentā kilīṃsu¹⁰. Tasmiṃ samaye Suddhodanamahārājassa kulūpako¹¹ aṭṭhasamāpattilābhī¹² Kāḷadevalo¹³ nāma tāpaso bhattakiccaṃ katvā divāvihāratthāya Tāvatiṃsabhavanam gantvā tattha divāvihāraṃ nisīno tā devatā disvā „kimkāraṇaṃ tumhe evaṃ tuṭṭhamānasā kilātha¹⁴“, mayhaṃ p'etaṃ kāraṇaṃ kathethā“ ti pucchi. Devatā āhaṃsu: „mārisa 'Suddhodana'raṇṇo putto jāto, so bodhitale nisīditvā Buddho hutvā dhammacakkam pavattessati, tassa anantaṃ Buddhalīhaṃ datthum dhammaṃ ca sotum lacchāma¹⁵“ ti imiṇā kāraṇena tuṭṭh' ambhā¹⁶ ti. Tāpaso tāsaṃ vacanaṃ sutvā khippaṃ devalokato oruḥha rājanivesanaṃ paviṣṭvā paṇṇattāsane nisīno „putto kira te mahārāja jāto, passissāmi na¹⁷“ ti āha. Rājā alaṃkatapaṭiyattaṃ kumāraṃ ānāpetvā¹⁸ tāpasam vandāpetum abhihari. Bodhisattassa pādā pavattitvā tāpasassa jaṭāsu paṭiṭṭhahiṃsu. Bodhisattassa hi ten' attabhāvena vanditabbayuttako aṇṇo nāma n'atthi, sace hi ajānantā Bodhisattassa sīsam tāpasassa pādamūle tṭhapeyyum sattadhā assa muddham¹⁹ phuleyya²⁰. „Tāpaso „na me attānaṃ nāsetum yuttan“ ti utṭhāyāsanaṃ Bodhisattassa aṇḍalim paggaheṣi. Rājā taṃ acchariyaṃ disvā attano puttaṃ vandi. „Tāpaso atīte cattālisa kappe anāgate cattālīsā“ ti aṣīti kappe anussarati. Bodhisattassa lakkhaṇasampattiṃ disvā „bhavissatī nu kho Buddho udāhu no“ ti āvajjivā upadhārento „nissamsayaṃ Buddho bhavissatīti“ natvā „acchariyapuriso ayaṃ“ ti

¹ C^o pāturahiṃsu. ² C^o bodhisatte. ³ C^o C^o lumbiniṇe. ⁴ C^o C^o jāto.

⁵ C^o devī. ⁶ C^o Kāludāyi. ⁷ C^o addha-. ⁸ C^o -bhavanato. ⁹ C^o celu-.

¹⁰ C^o kilīṃsu, C^o C^o kilīṃsu. ¹¹ C^o kulūpako. ¹² C^o C^o -lābhī. ¹³ C^o kāḷa-.

¹⁴ C^o kilātha. ¹⁵ C^o ānāpetvā, C^o ānāpetvā. ¹⁶ C^o muddhā. ¹⁷ C^o phuleyya.

sitaṃ akāsi. Tato „ahaṃ imaṃ Buddhabhūtaṃ daṭṭhuṃ labhissāmi
 nu kho“¹ ti upadhārento „na labhissāmi, antarā yeva kālāṃ katvā
 Buddhasatena pi Buddhasahassena pi gantvā bodhetum asakkuneyyo“²
 Arūpabhavā³ nibbattissāmīti“⁴ disvā „evarūpaṃ nāma acchariyapurisaṃ
 Buddhabhūtaṃ daṭṭhuṃ na labhissāmīti“⁵, mahatī⁶ vata me jāni⁷
 bhavissatīti“⁸ parodī. Manussā disvā „anbhakāṃ ayyo idāṃ“⁹ eva
 hasitvā puna roditum upatthito, kin nu kho bhante ambhakāṃ
 ayyaputtassa koci antarāyo bhavissatīti“¹⁰ pucchimsu. „N’ atth’ etassa
 antarāyo, nissamsayena Buddho bhavissatīti“¹¹. „Atha kasmā paroditthā“¹²
 ‘ti. „Evarūpaṃ purisaṃ Buddhabhūtaṃ daṭṭhuṃ na labhissāmi, mā-
 hatī⁷ vata me jāni⁸ bhavissatīti“¹³ attānaṃ anusocanto rodāmīti“¹⁴ āha.
 Tato „kin nu kho me nātakesu koci etaṃ Buddhabhūtaṃ daṭṭhuṃ
 labhissati na labhissatīti“¹⁵ upadhārento bhāgineyyaṃ Nālakadārakaṃ
 addasa. So bhaginiyā gehaṃ gantvā „kahaṃ te putto Nālako“¹⁶ ti.
 „Gehe ayya“¹⁷. „Pakkosāhi“¹⁸ nan“¹⁹ ti. Attano santikaṃ āgataṃ āha:
 „Tāta Suddhodanamahārājassa kule putto jāto Buddhamikuro, esa
 pañcatimsa vassāni atikkamitvā Buddho bhavissatīti“²⁰, tvaṃ etaṃ
 daṭṭhuṃ labhissasīti, aṃjī²¹ eva pabbajāhīti“²². Sattāsītikoṭṭhane kule
 nibbatto dārako „na maṃ mātulo anatthe niyojessatīti“²³ cintetvā tāvad
 eva antarāpanato²⁴ kāsāvāni e’ eva mattikāpattaṃ ca āharāpetvā
 kesamassuṃ ohāretvā kāsāyāni vatthāni acchādetvā „yo loke
 uttamapuggalo taṃ uddissa mayhaṃ pabbajjā“²⁵ ti bodhisattābhīmukhaṃ
 aṃjalim²⁶ paggayha pañcapatitthitena vanditvā pattaṃ thavikāya
 pakkhipitvā aṃsakūṭe olambetvā Himavantaṃ pavisitvā samanadham-
 maṃ akāsi. So paramābhisambodhiṃ pattaṃ Tathāgataṃ upasaṃ-
 kamitvā Nālakapaṭipadaṃ kathāpetvā puna Himavantaṃ pavisitvā
 arahattaṃ patvā ukkaṭṭhapatipadaṃ paṭipanno satt’ eva māse āyūṃ
 pāletvā ekaṃ Suvannaṃ pabbataṃ nissāya thitako va anupādisesāya
 Nibbānadhātuyā parinibbāyi. Bodhisattam pi kho pañcamadivase²⁷
 sisāṃ nahāpetvā²⁸ „nāmagabhaṇaṃ ganhissāmā“²⁹ ‘ti rājabhavanaṃ
 catujātikagandhehi vilimpitvā lājapañcamakāni pupphāni vikīritvā
 asambhinnapāyāsāṃ pacāpetvā timbāṃ vedānaṃ pārage aṭṭhasataṃ
 brāhmaṇe nimantetvā rājabhavane nisīdāpetvā subhojanaṃ bhojetvā

¹ C² adds no. ² C² asakuneyye, C³ asakkuneyye. ³ C² arūpabhavane. ⁴ C² labhissāmi. ⁵ C² mahatī. ⁶ C² jāti. ⁷ C² mahatī. ⁸ C² jāti. ⁹ C² pakkosāhi.
¹⁰ C² C³ bhavissasīti. ¹¹ C² C³ antarāpanato. ¹² C² aṃjalim. ¹³ C² pañcadivase.
¹⁴ C² nahāpetvāna.

mahāsakkāram katvā „kin nu kho bhavissatī“ lakkhaṇāni
paṭiggahāpesum¹. Tesu

270. Rāmo Dhajo Lakkhaṇo cāpi Manti
Koṇḍañño ca Bhojo Suyāmo Sudatto,
ete tadā attha ahesum brāhmaṇā,
chalaṇḍavā² mantam vyākariṃsū ti

ime atth³ eva brāhmaṇā lakkhaṇapatiggāhā⁴ ahesum. Paṭisandhi-
gahaṇadivase supino⁵ pi eteh⁶ eva paṭiggahito⁷. Tesu satta janā
dve aṅguliyo ukkhipitvā dvedhā vyākariṃsu: „imehi lakkhaṇehi
samannāgato agāram ajjhāvasamāno rājā hoti cakkavatti⁸, pabbajamāno
Buddho“ ti sabbam cakkavattiraṇṇo siribhavam ācikkhimsu. Tesam
pana sabbadaharo gottato Koṇḍañño nāma mānava⁹ Bodhisattassa
lakkhaṇavaraniṭṭhittim oloketvā „etassa agāramajjhe thānakāraṇam
n' atthi, ekanten' eva vivattacchaddo Buddho bhavissatī“ ekam eva
aṅgulim ukkhipitvā ekamsavyākaraṇam vyākāsi. Ayaṃ hi katādhikāro
pacchimabhavikasatto paṇṇāya itare satta jane abhihavitvā „imehi
lakkhaṇehi samannāgatassa agāramajjhe thānam nāma n' atthi, asam-
sayam Buddho bhavissatī“ ekam eva gatiṃ addasa, tasmā ekam aṅgulim
ukkhipitvā evam vyākāsi. Atha te¹⁰ brāhmaṇā attano gharāni gantvā
putte āmantayimsu: „tātā¹¹, amhe mahallakā, Suddhodanamahārājassa
puttam sabbaññutam pattam¹² mayam sambhaveyyāma vā no vā,
tumhe tasmim kumāre sabbaññutam patte tassa sāsane pabbajeyyāthā“¹³
ti. Te satta pi janā yāvutāyukam thatvā yathākamman gatā.
Koṇḍañño mānava va arogo abosi. So Mahāsatte buddhim anvāya
mahābhikkhukhamanam abhinikkhamitvā anukkamena Uruvelam gantvā
„raṇaṇiyo“¹⁴ vata ayaṃ bhūmibhūgo, alam vat' idam kulaputtassa
padhānatthikassa padhānāyā“ ti cittaṃ uppādetvā tattha vasaṃ
upagato. „Mahāpuriso pabbajito“ ti sutvā tesam brāhmaṇānaṃ putte
upasaṃkamitvā evam āha: „Siddhatthakumāro kira pabbajito, so
nissamsayaṃ Buddho bhavissati, sace tumhākaṃ pitaro arogā¹⁵ assuṃ
ajja nikkhamitvā pabbajeyyūṃ, sace tumhe pi iccheyyātha etha, ahan-
tam purisaṃ anupabbajissāmiti“. Te sabbe ekacchandā bhavitum

¹ C¹ paṭiggahāpesum. ² C² C³ chalaṇḍavā. ³ C⁴ C⁵ -paṭiggahā, C⁶ -paṭiggahakā.

⁴ C⁷ C⁸ supīne. ⁵ C⁹ paṭiggahimsu. ⁶ C¹⁰ C¹¹ cakkavatti. ⁷ C¹² mānava.

⁸ C¹³ ne. ⁹ C¹⁴ tātā. ¹⁰ C¹⁵ sabbaññutappattam. ¹¹ C¹⁶ C¹⁷ pabbajeyyāthā.

¹² C¹⁸ ramaṇiyyo. ¹³ C¹⁹ arogā.

nāsakkhiṃsu. Tayo janā na pabbajīṃsu. Koṇḍaññabrāhmaṇaṃ
 jeṭṭhakaṃ katvā itare cattāro pabbajīṃsu. Te pañca pi janā
 Pañcavaggiyatherā nāma jātā. Tadā pana rājā „kiṃ disvā mayhaṃ
 putto pabbajissatī“¹ pucchi. „Cattāri pubbanimittāni“². „Kataṃ
 kataṃ eā“³ ti. „Jarājīṇaṃ vyādhitaṃ mataṃ pabbajitaṃ“⁴ ti. Rājā
 „īto paṭṭhāya evarūpānaṃ mama puttassa santikaṃ upasamkamituṃ
 mā adattha, mayhaṃ puttassa Buddhabhāvena kammaṃ n' atthi, ahaṃ
 mama puttaṃ dṛṣṭvāssadīpaparivārānaṃ catunnaṃ mahādīpānaṃ
 issariyādhipaccaṃ rajjaṃ kārentaṃ chattiṃsayojanaparimaṇḍalāya
 paṇḍitāya parivutaṃ gaganatale vicaramānaṃ passitukāmo“⁵ ti, evaṃ ca
 pana vatvā imesaṃ catuppakārānaṃ purisānaṃ kumārassa cakkhupathe
 āgamaṇaṃ⁶ nivāraṇatthaṃ catusu disāsu gāvute gāvute ārakkhaṃ
 ṭhapesi. Taṃ divasaṃ ca pana maṅgalaṭṭhāne sannipatītesu asītiyā
 ūtīkulasahassesu ekeko ekamekaṃ puttaṃ paṭijāni: „ayaṃ Buddho
 vā hotu rājā vā, mayhaṃ ekamekaṃ⁷ puttaṃ dassāma, sace pi Buddho
 bhavissati khattiyasamaṇeh' eva purakkhataparivārito vicarissati, sace
 pi rājā bhavissati khattiyakumāreh' eva purakkhataparivārito
 vicarissatī“⁸. Rājā Bodhisattassa uttamarūpasampannā vīgatasabbadosā
 dhātīyo paccupaṭṭhāpesi. Bodhisatto anantena parivārena mahantena
 sirisobhaggēna vadḍhati. Ath' ekadivasaṃ raṇḍo vappamaṅgalāni nāma
 ahoṣi. Taṃ divasaṃ sakalanagaraṃ devavimānaṃ viya alaṃkaronti.
 Sabbe dāsakammakarādayo ahatavatthanivatthā gandhamālādīpatimaṇḍitā
 rājakule sannipatanti. Raṇḍo kammante naṅgalasahassaṃ⁹ yejīyati.
 Tasmīn pana divase ekena ūnaṃ aṭṭhasataṃ saddhiṃ balivaddarasmīyottehi
 rajataparikkhatāni¹⁰ honti. Raṇḍo ālambananaṅgale¹¹ pana ratta-
 suvaṇṇaparikkhatāni¹² hoti. Balivaddānaṃ siṅgarasmīpatodāpi suvaṇṇa-
 parikkhatā¹³ va¹⁴ honti. Rājā mahāparivārena nikkhamanto puttaṃ
 gahetvā agamāsi. Kammantaṭṭhāne eko jamburukkho bahalapalāso
 sandacchāyo ahoṣi. Tassa heṭṭhā kumārassa sayanaṃ paṇḍāpetvā¹⁵
 upari suvaṇṇatārakhacitaṃ vitānaṃ bandhāpetvā sāṇipākārena¹⁶ parik-
 khipāpetvā ārakkhaṃ ṭhāpetvā rājā¹⁷ sabbālaṃkāraṃ alaṃkaritvā
 amaccaparivuto naṅgalakaraṇaṭṭhānaṃ agamāsi. Tattha rājā suvaṇṇa-
 naṅgalāni¹⁸ gaṇhāti, amaccā ekaūnaṭṭhasataṃ rajatanaṅgalāni, kassakā
 sesanaṅgalāni, te¹⁹ tāni gahetvā ito e' ito ca kasanti. Rājā orato
 vā pāraṃ gacchati pārato vā oraṃ āgacchati, etasmīn²⁰ ṭhāne

¹ C^o āgamaṇa. ² C^o ekameka. ³ C^o naṅgala-. ⁴ C^o parikkhitāni. ⁵ C^o C^o
 -naṅgale. ⁶ C^o -parikkhitāni. ⁷ C^o -parikkhitā, C^o -parikkatā. ⁸ C^o vā,
⁹ C^o paṇḍāpetvā. ¹⁰ C^o sāni-. ¹¹ C^o -naṅgalāni. ¹² C^o ke. ¹³ C^o ekasmīn.

mahāsampattiṃ¹ anubhosi². Bodhisattaṃ parivāretvā nisinnā dhātiyo „raṇṇo sampattiṃ passissāmā“³ ti antosānito⁴ bahi nikkhantā. Bodhisatto ito eṭṭo ca olokenṭo kaṇci udisvā vegenā uṭṭhāya pallamkam ābhujitvā ānāpāne pariggahetvā paṭhamajjhānam nibbattesi. Dhātiyo khajjabhojjantare vicaramānā thokam ciraṇṇimsu. Sesarukkhānam chāyā ativattā tassa pana rukkhassa parimaṇḍalā hutvā atthāsi. Dhātiyo „ayyaputto ekako“⁵ ti vegenā sūṇim ukkhipitvā anto pavisaṃmānā Bodhisattaṃ sayane pallamkena nisinnam taṃ ca pāṭihāriyam disvā gantvā raṇṇo ārocesum: „deva kumāro evaṃ nisinno, aṇṇesaṃ rukkhānam chāyā ativattā jamburukkhassa chāyā parimaṇḍalā thitā“⁶ ti. Rājā vegenāgantvā pāṭihāriyam disvā „idaṃ te tātā dutiyaṃ vandanaṃ“ ti puttaṃ vandi. Atha anukkamena Bodhisatto soḷasavassapadesiko jāto. Rājā Bodhisattassa tiṇṇam utūnam anucchavike tayo pāsāde kāresi ekaṃ navabhūmakam⁷ ekaṃ sattabhūmakam⁸ ekaṃ pañcabbhūmakam⁹, cattālīsasahasā ca nāṭakiyo upaṭṭhāpesi. Bodhisatto devo viya accharāsaṃghaparivuto alamkatanāṭakaparivuto nippurisehi turiyehi paricāriyamāno¹⁰ mahāsampattiṃ anubhavanto utuvārena utuvārena tesu tesu pāsādesu viharati. Rāhulamātā paṇṇassa devī aggamahesi¹¹ ahoṣi. Tass’ evaṃ mahāsampattiṃ anubhavantassa ekadivasam nāṭisaṃghassa abbhantare ayaṃ kathā udapādi: „Siddhatto kilāpasuto¹² va vicarati, na kiñci sippaṃ sikkhati, saṅgāme¹³ paccupaṭṭhite kiṃ karissatīti“. Rājā Bodhisattaṃ pakkosāpetvā „tātā tava nāṭakā ‘Siddhattho kiñci sippaṃ asikkhitvā kilāpasuto’¹⁴ va vicaratīti“ vadanti, ettha kiṃ pattakāle maññasīti¹⁵. „Deva mama sippaṃ sikkhanakiccaṃ n’ atthi, nagare mama sippaṃ dassanattamaṃ bheriṃ carāpetha, ito sattamadvase nāṭakānam sippaṃ dassessāmīti“. Rājā tathā akāsi. Bodhisatto akkhaṇavedhivālavedhidhanuggahe¹⁶ sannipātāpetvā mahājanassa majjhe aṇṇehi ca dhanuggahehi asādhāraṇam nāṭakānam dvādasavidhaṃ sippaṃ dassesi. Tuṃ Sarabhaṅgaajātake āgatanayena vedittabbaṃ. Tadāssa nāṭisaṃgho nikkamukho ahoṣi. Ath’ ekadivasam Bodhisatto uyyānabhūmiṃ gantukāmo sārathīṃ āmanatetvā „ratham yojehīti“ āha. So „sādhū“¹⁷ ti paṭisunītvā¹⁸ mahāratham uttamaratham sabbālamkārena alamkaritvā kumudapattavaṇṇe

¹ C¹ C² mahāsampatti. ² C¹ C² ahoṣi. ³ C¹ C² antosānito. ⁴ C¹ parimaṇḍalāṭṭhitā corrected to parimaṇḍalāṭṭhitā. ⁵ C¹ -bhūmikaṃ. ⁶ C¹ parivāriyamāno. ⁷ C¹ C² aggamahesi. ⁸ C¹ kilāpasuto, C² kilāpasuto. ⁹ C¹ saṅgāme. ¹⁰ C¹ kilāpasuto, C² kilāpasuto. ¹¹ C¹ C² maññasīti. ¹² C¹ vālavedhi. ¹³ C¹ C² paṭisunītvā.

cattāro maṅgalasindhave¹ yojetvā Bodhisattassa paṭivedesi. Bodhisatto devavimānasadisam² ratham³ abhirūhitvā⁴ uyyānābhimukho agamāsi. Devatā „Siddhatthakumārassa abhisambujjhanakālo āsanno, pubbanimittam⁵ dassessāmā“⁶ 'ti ekam⁷ devaputtam⁸ jarājajjaram⁹ khaṇḍadantam¹⁰ palitakesam¹¹ vaimkam¹² obhaggasarīram¹³ daṇḍahattham¹⁴ pavedhamānam¹⁵ katvā dassesum¹⁶. Tam¹⁷ Bodhisatto c' eva sārathi¹⁸ ca passanti. Tato Bodhisatto sārathim¹⁹ „samma, ko nām' esa puriso, kesāpi 'ssa na yathā aññesan“²⁰ ti Mahāpadāne āgatanayena pucchitvā tassa vacanam²¹ sutvā „dhi-r-atthu vata bho jātiyā yatra hi nāma jātassa jarā paññāyissatī“²² samviggahadayo tato va paṭinivattitvā pāsādam²³ eva abhirūhi²⁴. Rājā „kinkāraṇā mama putto khippam²⁵ paṭinivattīti“²⁶ pucchi. „Jiṇnam²⁷ purisam²⁸ disvā devā 'ti²⁹, jiṇnam³⁰ purisam³¹ disvā pabbajissatī“³² āhamasu. „Tasmā³³ mam³⁴ nāsetha, siḅham³⁵ puttassa nāṭakāni sajjetha, sampattim³⁶ anubhavanto pabbajjāya satim³⁷ na karissatī“³⁸ vatvā ārakkhām³⁹ vadḍhetvā sabbadisāsu⁴⁰ addhajojane addhajojane ṭhapesi. Pun' ekadivasam⁴¹ Bodhisatto tath' eva uyyānam⁴² gacchanto devatāhi nimmitam⁴³ vyādhitam⁴⁴ purisam⁴⁵ disvā purimanayen' eva pucchitvā samviggahadayo nivattitvā pāsādam⁴⁶ abhirūhi⁴⁷. Rājāpi pucchitvā heṭṭhāvuttanayen' eva samvidahitvā puna vadḍhetvā samantato tigāvutappamāne padese ārakkhām⁴⁸ ṭhapesi. Aparam⁴⁹ pana ekadivasam⁵⁰ Bodhisatto tath' eva uyyānam⁵¹ gacchanto devatāhi nimmitam⁵² kālakataṃ disvā purimanayen' eva pucchitvā samviggahadayo puna nivattitvā pāsādam⁵³ abhirūhi⁵⁴. Rājāpi pucchitvā heṭṭhāvuttanayen' eva samvidahitvā puna vadḍhetvā samantato yojanappamāne padese ārakkhām⁵⁵ ṭhapesi. Aparam⁵⁶ pana ekadivasam⁵⁷ uyyānam⁵⁸ gacchanto tath' eva devatāhi nimmitam⁵⁹ sunivattham⁶⁰ supārutam⁶¹ pabbajitam⁶² disvā „ko nām' eso sammā“⁶³ 'ti sārathim⁶⁴ pucchi. Sārathi kiñcāpi Buddhuppadassa abhāvā pabbajitam⁶⁵ vā pabbajitagune vā na jānāti. devānubhāvena pana „pabbajito nām' esa devā“⁶⁶ 'ti vatvā pabbajjāya guṇe vaṇṇesi. Bodhisatto pabbajjāya rucim⁶⁷ uppādetvā tam⁶⁸ divasam⁶⁹ uyyānam⁷⁰ agamāsi. Dīghabhāṇakā panāhu: cattāri nimittāni ekadivasen' eva disvā agamāsi. Tattha divasabhāṇam⁷¹ kilītvā maṅgalapokkharāpiyam⁷² nahāyitvā attham⁷³ gate suriye maṅgalasīlāpatte nisīdi attānam⁷⁴ alaṃkāripetukāmo. Ath' assa paricārakapurisā⁷⁵ nānāvapṇāni dussāni nānappakārā ābharānavikatiyo mālāgandhavilepanāni ca ādāya samantā parivāretvā attham⁷⁶asu. Tasmin⁷⁷ khaṇe Sakkassa nisinnāsanaṃ uḥham⁷⁸

¹ C^o maṅgala-. ² C^o C^o abhirūhitvā. ³ C^o pavedhamānam. ⁴ C^o C^o sārathi.

⁵ C^o C^o abhirūhi. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^o tasmā corrected to kasmā.

⁸ C^o C^o abhirūhi. ⁹ C^o paricāraka-

ahosi. So „ko nu kho maṃ imamahā ṭhānā cāvetukāmo“ ti upadhārento Bodhisattassa alaṅkaraṇakālaṃ disvā Vissakammaṃ āmantesi: „samma Vissakamma, Siddhatthakumāro ajja adḍharattasamaye mahābhīṇik-khamanaṃ¹ nikkhamissati, ayaṃ assa pacchimo alaṅkāro, uyyānaṃ ganṭvā Mahāpurisaṃ dibbaalaṅkārehi alaṅkarohīti“. So „sādhū“² ti paṭisunītvā devatānubhāvena taṃ khaṇaṃ yeva upasaṅkamitvā tass’ eva kappakasadiṣo hutvā kappakassa hatthato veṭhanadussamā gahetvā Bodhisattassa sīsaṃ veṭhesi. Bodhisatto hatthasamphassen’ eva „nāyaṃ manusso, devaputto eko“³ ti aññasi⁴. Veṭhanen’ eva veṭhitamatte sīsamoliyaṃ maniratanākārena dussasahassaṃ abbhug-gaṇchi⁵, puna veṭhentassa dussasahassaṃ⁶ ti dasakkhattuṃ veṭhentassa dasadussasahassaṇi abbhuggacchiṃsu. Sīsaṃ khuddakaṃ dussāni bahūni kathaṃ abbhuggatānīti na cintetabbaṃ, tesu hi sabbamahantaṃ sāmalaṭāpupphappamāṇaṃ avasesāni kutumbakapupphappamāṇaṃ ahesuṃ. Bodhisattassa sīsaṃ kiṇṇakkhagavacchitaṃ⁷ viya kuyyaka-pupphaṃ⁸ ahosi. Ath’ assa sabbālaṅkārapatimaṇḍitaṣa sabbatālāvacaressu⁹ sakāni sakāni ca paṭibhānāni¹⁰ dassayantesu brāhmaṇesu jaya-nandā-ti-ādi-vacanehi sūtamāghatandhakādisu¹¹ nānappakārehi maṅgalavacanathutighosehi¹² sambhāvantesu¹³ sabbālaṅkārapatimaṇḍi-taṃ¹⁴ rathavaraṃ abhirūhi¹⁵. Tasmīṃ samaye „Rāhulamātā puttaṃ vijātā“ ti sutvā Suddhodanamahārājā „puttassa me tuṭṭhiṃ“¹⁶ nivedethā¹⁷ ti sāsanaṃ¹⁸ paḥiṇi. Bodhisatto taṃ sutvā „Rāhulo jāto, bandhanaṃ jātaṃ“ ti āha. Rājā „kiṃ me putto avacā“ ti pucchitvā taṃ vacanaṃ sutvā „ito paṭṭhāya me nattu“¹⁹ Rāhulakumāro yeva nāmaṃ hotū²⁰ ti. Bodhisatto pi kho rathavaraṃ āruya mahantena yasena atimanorameṇa²¹ sirisobhaggena nagaraṃ pāvisi. Tasmīṃ samaye Kisāgotamī nāma khattiyakaññā uparipāsāḍavaratalagatā nagaraṃ padakkhiṇaṃ kurumānassa Bodhisattassa rūpasirīṃ disvā pītisomanassajātā imaṃ udānaṃ udānesi:

271. „Nibbutā nūna sā mātā,

nibbuto nūna so pitā,

nibbutā nūna sā nārī²²

yassāyaṃ²³ idiso patitī.“

¹ C^k C^v -nikkhamanaṃ. ² C^v eso. ³ C^k C^v aññasi. ⁴ C^k C^v abbhugaṇṇi.

⁵ C^v -sahassaṃ. ⁶ C^k kiṇṇakkha-. ⁷ C^v kuyyātha- corrected to kuyyāta-.

⁸ C^v -tālā-. ⁹ C^v paṭibhānāni. ¹⁰ C^v suta- -disu, C^v suta- -tandhakādisu

corrected to -khandakādisu. ¹¹ C^v maṅgala-. ¹² C^v sambhāvantesu. ¹³ C^k

-patimaṇḍita. ¹⁴ C^k C^v abhirūhi. ¹⁵ C^k C^v tuṭṭhi. ¹⁶ C^k sāsanaṃ. ¹⁷ C^k C^v

nattu. ¹⁸ C^k atimanohareṇa. ¹⁹ so all three MSS. ²⁰ C^k yasmāyaṃ.

Bodhisatto taṃ sutvā cintesi: „ayam evaṃ āha, evarūpaṃ attabhāvaṃ passantiyā mātuhadayaṃ nibbāyati pituhadayaṃ nibbāyati pajā-patihadayaṃ¹ nibbāyati², kasmim̐ nu kho nibbuta hadayaṃ nibbutaṃ³ nāma hotīti“. Ath' assa kilesesu virattamānasassa etad ahoṣi: „rāgaggimhi nibbuta nibbutaṃ nāma hoti, dosaggimhi mohaggimhi nibbuta nibbutaṃ nāma hoti, mānadiṭṭhiādisu sabbakilesadarathesu nibbutesu nibbutaṃ⁴ nāma hoti, ayaṃ me sussaṇaṃ⁵ sāvesi, ahaṃ hi nibbānaṃ gavesanto carāmi, aji' eva mayā gharāvāsaṃ chaḍḍetvā⁶ nikkhamma pabbajitvā nibbānaṃ gavesituṃ vaṭṭati⁷, ayaṃ imissā ācariyabhāgo hoti“ ti kaṇṭhato omuñcitvā Kisaḡotaniyā satasa-hassaḡhaṇakaṃ⁸ muttāhāraṃ pesesi. Sā „Siddhatthakumāro mayi paṭibaddhacitto hutvā paṇṇākāraṃ pesesi“ somanassaajāta ahoṣi. Bodhisatto pi mahantena sirisobhaggena attano pāsādaṃ abhirūhitvā⁹ sirisayane nipaṇṇi. Tāvad eva naṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitā naccagītādisu¹⁰ susikkhitā devakaṇḍā¹¹ viya rūpappattā itthiyo nānā-turiyāni gahetvā samparivārayitvā abhiramāpentiyo naccagītavāḍitāni payoḡayimsu. Bodhisatto kilesesu virattacittatāya naccādisu¹² anabhirato muhuttaṃ niddaṃ okkama. Tāpi itthiyo „yass' atthāya mayam naccādiṇi payoḡayema so niddaṃ upagato, idāni kimatthaṃ kilamāma“ ti gahitagahitāni turiyāni aḡḡhottharitvā nipaṇṇimsu. Gandhatelapadipā jhāyanti. Bodhisatto pabujjhivā sayanapiṭṭhe pallaṃkena nisinna addasa tā itthiyo turiyabhaṇḍāni avattharitvā niddāyantiyo ekaccā paggharitakheḷā¹³ lālākilinnaguttā ekaccā dante khādantiyo ekaccā kākacchantiyo ekaccā vipṇalapantiyo¹⁴ ekaccā vivaṇamukhā ekaccā apagatavatthā¹⁵ pākābhābhācchasaṃbādhattāhā¹⁶. So tāsaṃ taṃ vippakāraṃ disvā bhīyyosomattāya¹⁷ kāmesu viratto ahoṣi. Tassa alaṃkatapaṭiḡyattaṃ sakkabhavanasaḡisam pi taṃ mahātalaṃ vippavid-dhaṇāṇākuṇapabharitaṃ¹⁸ āmakasasānaṃ viya upatṭhāsi, tayo bhavā ādittagehasadisā viya khāyimsu, „upaddutaṃ vata bho upassaṭṭhaṃ vata bho“ ti udānaṃ pavatti, ativiya pabbajjāya cittaṃ nami. So „aji' eva mayā mahābhāṇikkhamanaṃ¹⁹ nikkhamituṃ vaṭṭati“ sayanā vutṭhāya dvārasamīpaṃ gantvā „ko ettha“ ti āha.

¹ Ck C^o pajāpati-. ² Ck nibbāyati. ³ Ck C^o nibbutā. ⁴ Ck C^o nibbutaṃ. ⁵ Ck C^o sussaṇaṃ. ⁶ Ck C^o chaḍḍetvā. ⁷ C^o vaddhati. ⁸ all three MSS. -gghanakaṃ. ⁹ Ck C^o abhiruhitvā. ¹⁰ Ck -tādisu. ¹¹ C^o -kaṇḍā. ¹² so all three MSS. ¹³ Ck C^o -kheḷā, C^o -kheḷā corrected to -kheḷa. ¹⁴ Ck vipṇalapantiyo. ¹⁵ C^o apagatavatthā. ¹⁶ Ck -saṃbandha-. ¹⁷ Ck C^o bhīyyo-. ¹⁸ Ck vipṇati-viddhaṇāṇākaṇapa-. ¹⁹ C^o mahābhāṇikkhamanaṃ.

Ummāre sīsaṃ katvā nipanno Channo „āhaṃ ayyaputta Channo“ ti āha. „Āhaṃ ajja mahābhīnikkhamanaṃ¹ nikkhamitukāmo, ekam me assaṃ kappēhīti“. So „sādhu devā“ ti assaḥhaṇḍakam gahe tvā assa-sālam gantvā gandhatelapadīpesu jalantesu sumanapattāvitānassa² hetthā ramaṇīye bhūmibhāge thitaṃ Kanthakam assarājānaṃ disvā „ajja mayā imam eva kappetuṃ vaṭṭatīti“³ Kanthakam kappesi. So kappiyamāno va aññāsi⁴: „ayaṃ kappanā atigāhā, aññesu divasesu uyyānakilādigamane kappanā viya na hoti, mayhaṃ ayyaputto ajja mahābhīnikkhamanaṃ⁵ nikkhamitukāmo bhavissatīti“, tato tuṭṭhamānaso mahāhasitaṃ hasi⁶. So saddo sakalanagaraṃ pattharivā gaccheyya. Devatā pana taṃ saddaṃ nirumhītvā⁷ na kassaci sotuṃ adamsu. Bodhisatto pi kho Channaṃ pesetvā va „puttaṃ tva passissāmīti“ cintetvā nisinnapollamkato vutthāya Rāhulamātāya vasanaṭṭhānaṃ gantvā gabbhadvāraṃ vivari. Tasmīn khane antogabbhe gandhatelapadīpo jhāyati. Rāhulamātā sumanamallikādīnaṃ pupphānaṃ ammaṇamattena abhippakinnasayane puttassa matthake hatthaṃ ṭhapetvā niddāyati. Bodhisatto ummāre pādaṃ⁸ ṭhapetvā thitako va oloketvā „sac⁹ āhaṃ deviyā hatthaṃ apanetvā mama puttāṃ gaḇhissāmi devī pabujjhissatīti“, evaṃ me gamanantarāyo bhavissatīti, Buddho hutvā va āgantvā passissāmīti“ pāsādatalato otari. Yaṃ pana Jātakatthakathāya „tadā sattāhajāto Rāhulakumāro hotīti“ vuttaṃ taṃ sesaṭṭhakathāsu¹⁰ n¹¹ atthi. Tasmā idam eva gahe tabbhaṃ. Evaṃ Bodhisatto pāsādatalā otarivā assasamīpaṃ gantvā evaṃ āha: „tāta Kanthaka, tvaṃ ajja ekarattinṃ maṃ¹² tārāya¹³, āhaṃ taṃ nissāya Buddho hutvā sadevakam lokam tāressāmīti“, tato ullamghitvā Kanthakassa piṭṭhiṃ abhirūhi¹⁴. Kanthako gīvato¹⁵ patthāya āyāmena aṭṭhārasaḥhattho hoti tadanucchavikena ubbedhena samannāgato thāma-javasampanno saḇbaseto dhotasamkhasadīso. So sace haseyya¹⁶ vā pādasaddaṃ kareyya vā¹⁷ saddo sakalanagaraṃ avatthareyya, tasmā devatā attano ānubhāvena tassa yuthā na koci suṇāti evaṃ hasitaṃ saddaṃ sannirumbhitvā¹⁸ akkamaṇaakkamaṇapadavāre¹⁹ hatthatalāni upanāmesuṃ. Bodhisatto assavarassa piṭṭhivaramajjhagato²⁰ Channaṃ

¹ C^o mahābhīnikkhamanaṃ. ² C^o -paddha-. ³ C^o vaddhatīti. ⁴ C^k C^o aññāsi.

⁵ C^o mahābhīnikkhamanaṃ. ⁶ C^o mahāhasitaṃ hasi, C^o mahāhasitaṃ hasito corrected to -hasi. ⁷ C^k C^o nirumbhitvā. ⁸ C^o padani. ⁹ C^o pabujjhissati.

¹⁰ C^k sesakattakathāsu. ¹¹ C^o man. ¹² C^k tārāya, C^o tārāya corrected to tārāya. ¹³ C^k C^o abhirūhi. ¹⁴ so all three MSS. ¹⁵ C^k hasseyya, C^o hesseyya.

¹⁶ C^k C^o omīti vā. ¹⁷ so all three MSS. ¹⁸ C^k akkamaṇaakkamaṇa-, C^o akkamaṇaakkamaṇa-. ¹⁹ C^k piṭṭhivāramajjhagato, C^o piṭṭhimajjhagato.

assassa vāladhiṃ gāhāpetvā adḍharattasamaye mahādvārasamīpaṃ patto. Tada pana rājā „evaṃ Bodhisatto yāya kāyaci velāya nagaradvāraṃ vivaritvā nikkhamituṃ na sakkhissatī“¹ dvisu dvārakavāṇesu ekekaṃ² purisasahassena vivaritabbāṃ kārūpesi. Bodhisatto thāma-balasampanno batthigaṇanāya koṭisahassahatthinaṃ balāṃ dhāreti purisaṇanāya dasapurisakoṭisahassassa³. So cintesi: „sace dvāraṃ na avāpuriyati añña Kanthakassa piṭthe nisinno va vāladhiṃ gahetvā thitena Channena saddhiṃ yeva Kanthakaṃ ūrūhi⁴ nippiletvā⁵ atthārasahatthubbedhaṃ pākāraṃ uppatitvā atikkamissāmi“⁶. Channo cintesi: „sace dvāraṃ na vivariyati ahaṃ ayyaputtaṃ khaṇde nisidāpetvā Kanthakaṃ dak-khīpahatthena kucchiyaṃ parikkhīpanto upakacchantare katvā pākāraṃ uppatitvā atikkamissāmi“⁷. Kanthako pi cintesi: „sace dvāraṃ na vivariyati ahaṃ attano sāmikaṃ piṭṭhiyaṃ yathānisinnaṃ eva Channena vāladhiṃ gahetvā thitena saddhiṃ yeva ukkhipitvā pākāraṃ uppatitvā atikkamissāmi“⁸. Sace dvāraṃ na avāpuriyittha yathācintitaṃ eva tīva janesu aññataro⁹ sampādeyya. Dvāre adhiyattā devatā pana dvāraṃ vivari. Tasmīṃ yeva khaṇe Māro „Bodhisattaṃ nivattessāmi“¹⁰ āgantvā ākāse thito āha: „mārisa mā nikkhami, ito te sattame divase cakkaratanaṃ pātubhaviṃsati, dvisahassaparittadīpaparivārānaṃ catunnaṃ mahādīpānaṃ rājjaṃ kārūpesi, nivatta mārisa“¹¹ ti āha. „Ko si tvaṃ“¹² ti. „Ahaṃ Vasuvattīti“¹³. „Māra jānāṃ“ ahaṃ mayhaṃ cakkaratana-pātubhāvaṃ, anattiko¹⁴ haṃ rājjena, dasasahasilokadhātūṃ¹⁵ unnādetvā Buddho bhavissāmi“¹⁶ āha. Māro „ito dāni te paṭṭhāya kāmavitakkaṃ vā vyāpādavitakkaṃ vā vihiṃsāvitakkaṃ vā cintitakāle jānissāmi“¹⁷ otārāpekho chāyā viya anapagacchanto¹⁸ anubandhi. Bodhisatto pi hatthagatāṃ cakkavattirājjaṃ khelapīḍaṃ¹⁹ viya anapekko chaddetvā²⁰ mahantena sakkārena nagarā nikkhamitvā āsāhipuṇṇamāya²¹ uttarāsā-lhanakkhatte²² vattamāne nikkhamitvā ca puna nagaraṃ apaloketukāmo jāto, evaṃ ca paṇ²³ assa citte uppannamatte yeva „Mahāpurisa na tayā nivattitvā olokanakammaṃ katan“²⁴ ti vadamānā viya mahāpaṭhavi²⁵ kulālacakkaṃ viya chijjītvā parivatti. • Bodhisatto nagarābhīmukho thātvā nagaraṃ oloketvā tasmīṃ puthavippadeso²⁶ Kanthakanivattanacetiyapaṭṭhānaṃ dassetvā gantabbamaggābhīmukhaṃ²⁷ Kanthakaṃ

¹ C¹ C² ekeks. ² C³ dasapurisakoṭisahassānaṃ, C⁴ koṭisahassassa leaving out dasapurisa. ³ C⁵ ūrūhi. ⁴ C⁶ C⁷ nippiletvā. ⁵ C⁸ C⁹ aññataro. ⁶ C¹⁰ C¹¹ dasasahassā-. ⁷ C¹² C¹³ anupagacchanto. ⁸ C¹⁴ C¹⁵ khela-. ⁹ C¹⁶ chaddetvā. ¹⁰ C¹⁷ āsāhi-, C¹⁸ āsāhi-. ¹¹ C¹⁹ uttarāsālanakkhattena, C²⁰ uttarāsālanakkhatte. ¹² C²¹ C²² mahāpaṭhavi. ¹³ C²³ pathavi-. ¹⁴ C²⁴ gantabbāṃ maggābhīmukhaṃ, C²⁵ gantabbamaggābhīmukho.

katvā pāyāsi mahantena sakkārena ulārena sirisobhaggena. Tadā kir¹ assa devatā purato satthim ukkāsahassāni dhārayiṃsu pacchato satthim dakkhiṇapassato satthim vāmapassato satthim. Aparā devatā cakkavālamukhavattiyaṃ² aparimāṇā ukkā dhārayiṃsu, aparā devatā ca nāgasupannādayo³ ca dibbehi gandhehi mālehi cunnehi dhūpehi pūjayamānā gacchanti, pāricchattakapupphehi c'⁴ eva ghanameghavutthikāle dhārāhi viya nabhaṃ nīrantaraṃ ahoṣi. Dibbāni saṅgītāni⁵ pavattanti, samantato atthaturiyāni satthituriyāni atthasatthituriyasatasahassāni pavajjayiṃsu, samuddakucchiyaṃ meghatthanitakālo viya Yugandharakucchiyaṃ sāgaranigghosakālo viya vattati. Iminā sirisobhaggena gacchanto Bodhisatto ekaratten⁶ eva tiṇi⁷ rajjāni atikkamma tiṃsayojanamattake Anomānāmanaditiraṃ pāpuṇi. „Kim pana asso tatoparam gantum na sakkoti⁸“. Nona sakkoti, so hi ekacakkavālagabbhaṃ⁹ nābhīyā¹⁰ thitacakkassa nemivattiṃ maddanto viya antantena¹¹ caritvā pure pātarāsaṃ eva āgantvā attano sampāditaṃ bhattaṃ bhuñjitum samatto. Tadā pana devatānāgasupannādihi ākāse thatvā ossatthehi gandhamālādihi yāva ūrupadesā sañchannaṃ sariraṃ ākaḍḍhitvā gandhamālājataṃ¹² chindantassa atipapañco ahoṣi, tasmā tiṃsayojanamattam eva agamāsi. Atha Bodhisatto naditīre thatvā Channaṃ pucchi: „kin nāma ayaṃ¹³ naditī“. „Anomā nāma devā“¹⁴ ti. „Ambhākam pi pabbajjā anomā nāma bhavissatī“¹⁵ paṇhiyā ghaṭṭento assassa saṇṇaṃ¹⁶ adāsi. Asso uppatitvā atthausabbhavithārūya nadiyā pārimatīre atthāsi. Bodhisatto assapiṭṭhito oruyha rajatapattasadiṣe¹⁷ vālukāpuline¹⁸ thatvā Channaṃ āmantesi: „samma Channa, tvaṃ mayhaṃ ābharaṇāni c' eva Kanthakaṇ ca ādāya gaccha, ahaṃ pabbajissāmi¹⁹“. „Ahaṃ pi deva pabbajissāmi²⁰“. Bodhisatto „na labbhā tayā pabbajitum, gaccha tvaṃ“ ti tikkhattum paṭibāhitvā ābharaṇāni c' eva Kanthakaṇ ca paṭicchāpetvā²¹ cintesi: „ime mayhaṃ kesā samaṇasārūppā na hontīti, aṇṇo Bodhisattassa kese chinditum yuttarūpo n' atthi, tato sayam eva khaggena chindissāmi²²“ dakkhiṇa-hatthena asim gaṇhitvā vāmahatthena moliyā saddhim cūlaṃ²³ gahe tvā chindi. Kesā dvaṅgulamattā²⁴ hutvā dakkhiṇato āvattamānā sisam alliyiṃsu, tesam yāvajīvaṃ tad eva pamāṇaṃ ahoṣi, massuṃ ca²⁵ tadanurūpaṃ ahoṣi. Puna kesamassuohāraṇakiccaṃ nāma nāhoṣi²⁶.

¹ C¹ -vaḍḍhiyaṃ. ² C² nāgā-. ³ C³ saṅgītāni. ⁴ C⁴ tīnī. ⁵ C⁵ cakkavāla-.

⁶ C⁶ nābhī. ⁷ C⁷ attantena. ⁸ C⁸ gandhamāla-. ⁹ C⁹ ayaṃ. ¹⁰ C¹⁰ saṇṇaṃ.

¹¹ C¹¹ rajapaddha-. ¹² C¹² C¹³ -pulīne. ¹³ C¹³ paṭicchādetvā. ¹⁴ C¹⁴ C¹⁵ cūlaṃ.

¹⁵ C¹⁵ dvaṅgula-. ¹⁶ C¹⁶ massuṃ ca, C¹⁷ massu ca. ¹⁷ C¹⁷ na hoṣi, C¹⁸ na hoṣi corrected to nāhoṣi.

Bodhisatto saha molinā cūlam¹ gahevē „sac' āham Buddhō bhavissāmi ākāse tiṭṭhatu, no ce bhūmiyaṃ patatū“² ti antalikkhe khiṇi, tam³ cūlāmaṇiveṭhanam⁴ yojanappamāṇam thānam gantvā ākāse aṭṭhāsi. Sakko devārājā dibbacakkhunā oloketvā yojaniyaratanacamaṅgotakena⁵ sampaṭicchitvā Tāvātimsabhavane Cūlāmaṇicetiyan nāma paṭiṭṭhāpesi⁶:

272. „Chetvāna molinī varagandhavāsitaṃ
vehāsayam ukkhipi aggapuggala,
sahassanetto sirasā paṭiggahi⁷
suvannacamaṅgotavarena Vāsavo“⁸ ti.

Puna Bodhisatto cintesi: „Imāni kāsikavattthāni mayham na sama-
ṇasārūppānti“⁹. Ath' assa Kassapabuddhakāle purāṇasahāyako¹⁰
Ghaṭikāro¹¹ Mahābrahmā ekaṃ Buddhantaram jaraṃ appattena mitta-
bhāvena cintesi: „ajja me sahāyako mahābhiniikkhamanaṃ¹² nikkhanto,
samaṇaparikkhāram assa gahevē gacchissāmi“¹³.

273. „Ticīvaraṃ ca patto ca
vāsi sūciṃ ca bandhanaṃ
parissāvanaṃ, aṭṭh' ete
yuttayogassa bhikkhuno“¹⁴ ti

ime aṭṭha samaṇaparikkhāre āharitvā adāsi. Bodhisatto arahaddhajaṃ
nivāsetvā uttamaṇḍapabbajjāvesaṃ gaṇhitvā „Channa mama vacanena
mātāpitunnaṃ ārogyaṃ vadehī“¹⁵ uyyojesi. Channo Bodhisattaṃ
vanditvā padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. Kanthako pana Channa
saddhiṃ mantayamānassa Bodhisattassa vacanaṃ suṇanto thitvā
„n' aṭṭh' idāni mayham puna sāmīno dassanaṃ“¹⁶ ti cakkhupathaṃ
vijahanto sokaṃ¹⁷ adhivāsetuṃ asakkonto hadayena phaliteṇa kālāṃ
katvā Tāvātimsabhavane Kanthako nāma devaputto hutvā nibbatti.
Channassa paṭhamam eko va soko abhosi, Kanthakassa pana kālā-
kiriyaṃ¹⁸ dutiyena sokena piṭito¹⁹ rodanto paridevanto nagaraṃ
agamāsi. Bodhisatto pi pabbajitvā — tasmiṃ yeva padese Anūpiyaṃ²⁰
nāma ambavanaṃ atthi, tattha sattāhaṃ pabbajjāsukhena vītināmetvā —

¹ C² cūlam. ² C² nam. ³ C² C⁴ cūlā-. ⁴ so all three MSS. ⁵ C² paṭiṭṭhāpesi.
⁶ C² paṭiggahi. ⁷ C² -sahāyo. ⁸ C² ghaṭikāro, C² ghaṭikāra. ⁹ C² C² -nikkhama-
naṃ. ¹⁰ C² C² sotam. ¹¹ C² kālakiriya. ¹² C² C² piṭito. ¹³ all three MSS.
anupiyaṃ.

ekadivāsen¹ eva timsayojanamaggaṃ padaṣā gantvā Rājagaham² pāvisi, pavasiṭvā sapadānaṃ piṇḍāya carī. Sakalanagaraṃ Bodhisattassa rūpadassanena Dhanapālakena pavittṭha-Rājagahaṃ viya Asurindena pavittṭha-Devanagaraṃ viya ca saṃkhobhaṃ agamāsi. Rājapurisā gantvā „deva, evarūpo nāma satto nagare piṇḍāya caratī, ‘devo vā manusso vā nāgo vā supaṇṇo vā ko nām’ eso³’ ti na jānāmā“⁴ ti ārocesuṃ. Rājā pāsādatale thatvā Mahāpurisaṃ disvā acchariyabbhuto jāto purise āṇapeṣi: „gacchatha bhāṇe vīmaṃsatha, sace amanusso bhavissati nagarā nikkhamitvā antaradhāyissati, sace devatā bhavissati ākāseṇa gacchissati, sace nāgo bhavissati paṭhaviyaṃ nimujjitvā gamissati, sace manusso bhavissati yathāladḍhaṃ bhikkhaṃ paribhuñjissatīti“⁵. Mahāpuriso pi kho missakabhattaṃ saṃharitvā „alaṃ me⁶ ettakaṃ yāpanāyā“⁷ ti natvā pavittṭhadvāren⁸ eva nagarā nikkhamitvā Paṇḍavapabbatachāyāya puratthābhimukho nisiditvā āhāraṃ paribhuñjitum āradḍho. Ath⁹ assa antāni parivattitvā mukheṇa nikkhamanākārappattāni ahesuṃ. Tato tena attabhāvena evarūpassa āhāressa cakkhunāpi adittṭhapubbatāya tena paṭikkulāhāreṇa¹⁰ „aṭṭiya-māno¹ evaṃ attanā va attānaṃ ovadi: „Siddhattha tvaṃ sulabhaanna-pānakule tivassikagandhasālibbojanaṃ nānaggarashehi bhuñjanatthāne nibbattitvāpi ekaṃ paṃsukūlikam² disvā ‘kadā nu kho ahaṃ pi evarūpo hutvā piṇḍāya caritvā bhuñjissāmi, bhavissati³ nu kho me so kālo’ ti cintetvā nikkhanto, idāni kiṃ nām⁴ etaṃ karosīti“⁵. Evaṃ attanā va attānaṃ ovaditvā nibbikāro hutvā āhāraṃ paribhuñji. Rājapurisā taṃ pavattim disvā gantvā raṇṇo ārocesuṃ. Rājā dūtavacanāṃ sutvā vegena nagarā nikkhamitvā Bodhisattassa santikaṃ gantvā iriyāpathasmiṃ yeva pasiditvā Bodhisattassa sabbaṃ issariyaṃ niyyādesi. Bodhisatto „mayhaṃ mahārāja vatthukāmehi vā kilesakāmehi vā attho n’ atthi, ahaṃ paramābhisambodhiṃ patthayanto nikkhanto“⁶ ti. Rājā anekappa-kāraṃ yācanto pi tassa cittaṃ alabhitvā „addhā tvaṃ Buddho bhavissasi, Buddhabhūtena pana te paṭhamāṃ mama vijitāṃ āgantabban“⁷ ti. Ayam ettha saṃkhepo, vitthāro pana „pabbajjāṃ kittayissāmi yathā pabbaji cakkhumā“⁸ ti imaṃ Pabbajjāsuttaṃ saddhiṃ Aṭṭhakathāya⁹ oloketvā vedītabbo. Bodhisatto pi raṇṇo paṭiññaṃ¹⁰ datvā anupubbena cārikaṃ caramāno Ājāraṃ ca Kālāmaṃ Uddakaṃ ca Rāmaputtaṃ upa-saṃkamitvā samāpattiyo nibbattetvā „nāyaṃ maggo bodhiyā“¹¹ ti tam

¹ C^o rājagaham. ² C^o konāmoso. ³ C² ce. ⁴ C^o addhiyamāno. ⁵ C^o C^o paṃsukūlikam. ⁶ C² bhavissasīti, C^o C^o bhavissasi. ⁷ C² aṭṭhakathāyaṃ, C^o aṭṭhakathāyaṃ corrected to -kathāya. ⁸ C^o raṇṇo paṭiññaṃ.

pi samāpattibhāvanam anālamkaritvā sadevakassa lokassa attano thā-
maviriyasandassanattam mahāpadhānam padahitukāmo Uruvelam gantvā
„ramaniyo¹ vatāyam bhūmibhāgo“ ti tatth² eva vāsam upagantvā
mahāpadhānam padahi. Te pi Koṇḍañña-pamukhā pañca pabbajitā
gāmanigamarājadhānisu³ bhikkhāya carantā tattha Bodhisattam sampā-
puṇṇisu. Atha nam chabbassāni mahāpadhānam padahantam „idāni
Buddho bhavissati idāni Buddho bhavissatīti“ pariveṇasammajjanādikāya⁴
vattapaṭivattāya upaṭṭihamānā santikāvacarā c⁵ assa⁶ ahesum. Bo-
dhisatto pi kho „koṭippattam⁷ dukkarakārikam karissāmīti“
ekatilatanḍulādīhi pi vitināmesi, sabbaso pi āhārūpacchedam akāsi,
devatāpi lomakūpehi ojam upasamharamānā paṭikkhipi⁸. Ath⁹ assa
tāya nirāharatāya paramakasimānappattakāyassa¹⁰ suvaṇṇavaṇṇo kāyo
kālavaṇṇo¹¹ ahoṣi, dvattiṃsa Mahāpurisalakkhaṇāni¹² paṭicchannāni
ahesum. App-ekadā appānakam¹³ jhānam jhāyanto mahāvedanāhi
abbhittunno viśānūbhūto¹⁴ caṃkamanakoṭiyam patati¹⁵. Atha nam
ekaccā devatā „kālakato samaṇo Gotamo“ ti vadanti, ekaccā „vihāro
v¹⁶ eso arahatan“ ti āhamsu. Tattha yāsam „kālakato“ ti ahoṣi tā
gantvā Suddhodanamahārājassa ārocesum: „tumhākam putto kālakato“
ti. „Mama putto Buddho hutvā kālakato ahutvā“¹⁷ ti. „Buddho
bhavitum nāsakkhi, padhānabhūmiyam yeva pativā kālakato“ ti.
Idam sutvā rājā „nāham saddahāmi, mama puttassa bodhim appatvā
kālakariyā nāma n¹⁸ atthīti“ paṭikkhipati¹⁹. „Kasmā pana rājā na
saddahatīti“, Kāladevalatāpasassa vandāpanadivase jamburukkhamūle ca
pāṭihāriyānam diṭṭhattā. Puna Bodhisatto²⁰ saṇṇam²¹ paṭilabbhivā
utthite tā devatā āgantvā „ārogo“²² te mahārāja putto“ ti ārocenti.
Rājā „jānām²³ aham puttassa amaraṇabhāvan“ ti vadeti. Mahāsattassa
chabbassāni dukkarakāriyam karontassa ākāse gaṇṭhikaraṇakālo viya
ahoṣi. So „ayam dukkarakārikā nāma bodhāya maggo na hotīti“²⁴
olārikam²⁵ āharam āharetum gāmanigamesu piṇḍāya caritvā āharam
āhari. Ath²⁶ assa dvattiṃsa Mahāpurisalakkhaṇāni pākatikāni ahesum,
kāyo suvaṇṇavaṇṇo ahoṣi. Pañcavaggiyā bhikkhū „ayam chabbassāni
dukkarakārikam karonto pi sabbaññutam paṭivijjhitum nāsakkhi, idāni

¹ C¹ ramanīyo. ² C¹ C² -dhānisu. ³ C¹ C² parivena. ⁴ C¹ C² cassā. ⁵ C¹
koṭippattam. ⁶ C¹ parikkhipi. ⁷ C¹ -kisimāna-, C¹ C² -kaṣṇmā-. ⁸ C¹ C²
kālavaṇṇo. ⁹ C¹ -lakkhaṇāni. ¹⁰ C¹ C² appānakam. ¹¹ C¹ C² viśānūfi-
¹² C¹ omits this word, C² patīti. ¹³ so all three MSS.; add vā? ¹⁴ C¹ paṭikkhipitī.
¹⁵ C¹ C² bodhisatto. ¹⁶ C¹ C² saṇṇam. ¹⁷ C¹ ārogo, C² arogo. ¹⁸ C¹ hoti.
¹⁹ C¹ C² olārikam, C¹ olārikam corrected to olārikam.

gāmādisu¹ piṇḍāya caritvā olārikam² āhāraṃ āhāriyamāno kiṃ sakkhissati, bāhuliko esa padhānavibbhanto, sīsam nabbāyitukāmassa³ ussāvabindutakkapaṇaṃ viya ambhākam etassa santikā visesatakkapaṇaṃ⁴, kiṃ no iminā⁵ ti Mahāpurisaṃ paḥāya attano attano pattaciyaṃ gaḥetvā aṭṭhārasaṃyojanamaggaṃ gantvā⁶ Isipatanaṃ pavasiṃsu. Tena kke pana samayena Uruvelāyaṃ Senāninigame⁷ Senānikuṭimbikassa gehe nibbattā Sujātā⁸ nāma dārikā veyyapattā ekasmiṃ nigrodharukkhe patthanam akāsi: „sace samajātikaṃ kulagharaṃ gantvā paṭhamagabbhe puttam labhissāmi ānusaṃvaccharaṃ te sutasahassapariuccāgena balikammaṃ karissāmi⁹“. Tassa sū patthanā samijjhi. Sā Mahāsattassa dukkarakārikaṃ karontassa chaṭṭhe vasse paripuṇṇe¹⁰ Visākhapuṇṇamāya balikammaṃ¹¹ kātukāmā hutvā puretaraṃ dhenusahassaṃ Laṭṭhūmadhukavane carāpetvā tāsāṃ khīraṃ pañca dhenusatāni pāyevā tāsāṃ khīraṃ aḍḍhatiyāniti evaṃ yāva soḷasannaṃ dhenūnaṃ khīraṃ aṭṭha dhenuyo pivanti tāva khīrassa bahalataṃ ca madhurataṃ ca ojavantataṃ¹² ca patthayamānā khīraparivattanaṃ nāma akāsi. Sā Visākhapuṇṇamādivase pūto va „balikammaṃ karissāmi¹³“ rattiyā paccūsasamayaṃ paccuṭṭhāya tā aṭṭha dhenuyo duhāpesi. Vacchakā dhenūnaṃ thanamūlaṃ nāgamaṃsu. Thanamūle pana navabhājanesu¹⁴ upanītamattesu attano dhammatāya khīradhārā pavattiṃsu. Tam acchariyaṃ disvā Sujātā sahatthen¹⁵ eva khīraṃ gaḥetvā navabhājane pakkhipitvā sahatthen¹⁶ eva aggiṃ katvā pacituṃ ārabhi¹⁷. Tasmīṃ pāyāse paccamāne mahantamahantā bubbulā uṭṭhahitvā¹⁸ dakkhiṇāvattā hutvā sañcaranti, ekaphuṣitam pi bahi na patati¹⁹, uddhanato appamattako pi dhūmo na uṭṭhahati. Tasmīṃ samaye cattāro lokapālā āgantvā uddhane ārakkaṃ gaṇhiṃsu. Mahābrahmā chattaṃ dhāresi. Sakko alātāni²⁰ samānento aggiṃ jālesi. Devatā dvisahassadīparivāresu catūsu mahādīpesu devānaṃ²¹ ca manussānaṃ ca upakappanaojaṃ attano devānubhāvena daṇḍakabaddhaṃ madhupaṭalaṃ pīletvā²² madhuṃ gaṇhamānā viya saṃharitvā tṭṭha pakkhipiṃsu. Aññesu²³ hi²⁴ kālesu devatā kabale kabale ojaṃ pakkhipanti, sambodhidivase ca pana parinibbānadivase ca ukkhaliyaṃ yeva pakkhipanti. Sujātā ekadivaseṃ

¹ C^o gāmanigāmādisu. ² C^o olārikaṃ. ³ C^o nabbāyitukāmassa. ⁴ C^o C^o -takkanam. ⁵ C^o gantvā. ⁶ C^o -nigamo, C^o -nigamā. ⁷ C^o Sujā. ⁸ C^o C^o paripuṇṇa. ⁹ C^o parikammaṃ. ¹⁰ C^o ojavantaṃ, C^o ojavantaṃ, C^o ojavantataṃ corrected to ojavantataṃ. ¹¹ C^o C^o -bhājane. ¹² C^o ārabhi. ¹³ C^o vut-
ṭhahitvā. ¹⁴ C^o patti, C^o patti. ¹⁵ C^o alātāni. ¹⁶ C^o devatānaṃ. ¹⁷ C^o pīletvā, C^o pīletvā. ¹⁸ C^o aññesu. ¹⁹ C^o omits hi.

eva tattha attano pākaṭāni anekāni acchariyāni disvā Puṇṇadāsīm āmantesi: „amma Puṇṇe aṭṭha ambhākaṃ devatā ativiya pasannā, mayā ettake kāle evarūpaṃ acchariyaṃ nāma na diṭṭhapubbā¹, vegena gantvā devatṭhānaṃ paṭijaggāhī². Sā „sādhū ayye“ ti tassā vacanaṃ sampaṭicchitvā turitaturitā rukkhamūlaṃ agamāsi. Bodhisatto pi kho tasmīṃ rattibhāge pañca mahāsupine disvā paṇigrahaṇanto „nissamāyena nāhaṃ Buddho aṭṭha bhavissāmīti“ katasanniṭṭhāno tassā rattiya accayena katasarīrapaṭijaggano bhikkhācārakālaṃ āgamayamāno pāto va āgantvā tasmīṃ rukkhamūle nisīdi attano pabbhāya sakalārukkhaṃ³ obhāsayamāno. Atha kho sā Puṇṇā āgantvā addasa Bodhisattam rukkhamūle pācīnalokadhātum olokayamānaṃ nisinnaṃ, sarīrato c' assa nikkhantāhi pabbhāhi sakalārukkhaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ disvā tassā etad ahoṣi: „aṭṭha ambhākaṃ devatā rukkhaṭo oruḥha sahatthen' eva balikammaṃ paṭicchitum nisinnā, maññe⁴“ ti ubbegaṇṇatā hutvā vegena gantvā Sujātāya etam attham ārocesi⁵. Sujātā tassā vacanaṃ sutvā tutthamānassa hutvā „aṭṭha dāni paṭṭhāya mama jeṭṭhadhītuṭṭhāne tiṭṭhāhīti“ dhītu anucehavikāṃ sabbalāmaṅkāraṃ adāsi. Yasmā pana Buddhabhāvaṃ pāpuṇaṇadivase satasahassagghaṇikāṃ⁶ suvaṇṇapāṭim laddhum vaṭṭati⁷ tasmā sā „suvaṇṇapāṭiyaṃ pāyasaṃ pakkhipissāmīti“ cittaṃ uppādetvā satasahassagghaṇikāṃ⁸ suvaṇṇapāṭim niharūpetvā tattha pāyasaṃ pakkhipitukāmaṃ pakkabhājanaṃ āvajjesi. Sabbo pāyaso padumaṇṇatā udakaṃ viya vinivaṭṭitvā⁹ pāṭiyaṃ paṭiṭṭhāsi, ekapāṭi-pūramatto va ahoṣi. Sā taṃ pāṭim aṇṇāya suvaṇṇapāṭiyaṃ paṭikujjetvā¹⁰ vasaṇena veṭhetvā sabbalāmaṅkārehi attabbāvaṃ alaṅkaritvā taṃ pāṭim attano sise ṭhapetvā mahantena ānubhāvena nigrodhamūlaṃ gantvā Bodhisattam oloketvā balavasomaṇassajātā rukkhaḍevatā ti saṇṇāya¹¹ diṭṭhatṭhānato paṭṭhāya onatonatā¹² gantvā sisato thālaṃ otāretvā vivaritvā suvaṇṇabhinikāreṇa gandhapupphavāsitaṃ udakaṃ gahetvā Bodhisattam upagantvā atṭhāsi. Ghaṭikāramahābrahmunā dinnamattikā-patto ettakaṃ addhānaṃ Bodhisattam avijahitvā tasmīṃ khaṇe adassanaṃ gato. Bodhisatto pattaṃ apassanto dakkhiṇahattham pasāretvā udakaṃ sampaṭicchi. Sujātā sah' eva pāṭiyaṃ pāyasaṃ Mahāpurissa hatthe ṭhapesi. Mahāpuriso Sujātam olokesi. Sā ākāraṃ sallakkhetvā „ayya mayā tumbhākaṃ pariccattaṃ gaṇhitvā yathāruceṃ gacchathā“ ti vanditvā „yathā mayhaṃ manoratho

¹ C¹ C² diṭṭhapubbā. ² C¹ C² sakalaṃ rukkhaṃ. ³ C¹ maññe. ⁴ C¹ ārocesi.

⁵ C¹ -gghaṇikā. ⁶ C¹ vaddhati. ⁷ so all three MSS. ⁸ C¹ vinivaddhītvā.

⁹ C¹ paṭikucchitvā. ¹⁰ C¹ C² saṇṇāya. ¹¹ C¹ onato, C² onatonatā.

nippaṇno¹ evaṃ tumbhākaṃ pi nippajjatu² "ti vatvā satasahassag-
ghanikāya³ suvaṇṇapāṭiyā purāṇapaṇṇaṃ⁴ viya anapekkhā hutvā
pakkāmi. Bodhisatto pi kho nisinnatṭhānā uṭṭhāya rukkhāṃ padak-
khiṇaṃ⁵ katvā pāṭim ādāya Neraṇḍarāya tirāṃ gantvā anekesaṃ⁶
Bodhisattasabassānaṃ abhisambujjhanadivase otaritvā — nahānatṭhānaṃ
Suppatitṭhitatṭhaṃ nāma atthi, tassa⁷ tīre pāṭim tṭhapetvā otaritvā —
nahātvā anekabuddhasatasahassānaṃ nivāsaṇaṃ arahaddhajaṃ nivāsetvā
puratṭhābhimukho nisīditvā ekaṭṭhitālapakkappamāṇe⁸ ekūnapañ-
ṇāsa⁹ piṇḍe katvā sabbaṃ appodakaṃ madhupāyāsaṃ paribhuṇṇi. So
eva hi 'ssa Buddhabhūtaṃ sattaṣattāhaṃ bodhimāṇḍe vasantassa
ekūnapañṇāsa¹⁰ divasāni āhāro ahoṣi, ettakaṃ kālaṃ n' eva añño āhāro
atthi na nahānaṃ na mukhadhovanāṃ na sariravalaṇṇo¹¹, jhānasukhena
maggasukhena phalasukheṇ¹² eva vitināmesi. X Taṃ pana pāyāsaṃ
bhūṇṇitvā suvaṇṇapāṭim gahetvā „sac' āhaṃ ajja Buddho bhavitum
sakkhissāmi ayaṃ pāṭi¹³ paṭisotaṃ gacchatu, no ce sakkhissāmi anu-
setaṃ gacchatu" 'ti vatvā pakkhipi. Sā sotaṃ chindamāṇā nadimajjhaṃ
gantvā majjhamajjhātṭhānaṃ¹⁴ eva jāvasampanno asso viya asīṭihattha-
mattatṭhānaṃ paṭisotaṃ gantvā ekasmiṃ āvatte nimujjivā Kālanāgarāja-
bhavanaṃ gantvā tiṇṇaṃ Buddhānaṃ paribhogapāṭiyo kili kilīti¹⁵
rāvaṃ kārayamāṇā paharitvā tāsāṃ sabbahetṭhimā hutvā atṭhāsi.
Kālo nāgarājā taṃ saddaṃ sutvā „hiyyo¹⁶ eko Buddho nibbatti,
puna ajja eko nibbatto" ti anekehi padasantehi¹⁷ thutiyo vadamāno
atṭhāsi. Tassa pana mahāpathaviyā ekayejanatigāvutappamāṇaṃ
nabhaṃ pūretvā ārohanakālo ajja vā hiyyo vā ti sadiso ahoṣi. Bo-
dhisatto pi naditīraṃhi supupphitasālavane divāvihāraṃ katvā sāya-
hasamaye pupphānaṃ vaṇṇato muṇcanakāle devatāhi alaṃkatena
atṭhūsabbhavittṭhārena¹⁸ maggena siho va vijambhamāno bodhirukkhābhi-
mukho pāyāsi. Nāgayakkhasupaṇṇādayo dibbehi gandhapupphādīhi
pūjayimsu, dibbasaṃgītāni¹⁹ pavattayimsu, dasasahassilokadhātu²⁰
ekagandhā ekamālā ekasādhukārā ahoṣi. Tasmiṃ samaye Soṭṭhiyo
nāma tiṇhārako²¹ tiṇṇaṃ ādāya paṭipathe āgacchanto Mahāpurisassa
ākāraṃ natvā atṭha tiṇṇamutṭhiyo adāsi. Bodhisatto tiṇṇaṃ gahetvā

¹ C² nippaṇno. ² so all three MSS. ³ C² C³ purāṇa-. ⁴ C² C³ padakkhiṇaṃ.
⁵ C² aneka. ⁶ C² tassā. ⁷ C² -ppamāṇo, C³ -ppamāṇo. ⁸ C² -panṇāsa, C³ C⁴
-panṇāsa. ⁹ C² -paṭṭhāsa. ¹⁰ C² -valaṇṇo. ¹¹ C² kilīti. ¹² C² bhīyyo,
C³ bhīyyo corrected to hiyyo. ¹³ C² padasantehi. ¹⁴ C² -vitṭhārena corrected
to -vitṭhāreṇa. ¹⁵ C² -saṃgītāni. ¹⁶ C² -dhātum. ¹⁷ C² tiṇhārako, C³ tiṇ-
hārako.

bodhimandaṃ āruya dakkhiṇadisābhāge uttarābhimukho aṭṭhāsi. Tasmīn khaṇe dakkhiṇacakkavālaṃ¹ osiditvā hetthā avicisampattāṃ viya ahoṣi, uttaracakkavālaṃ² ullaṅghitvā upari bhavaggappattāṃ viya ahoṣi. Bodhisatto „idaṃ sambodhiṃ pāpuṇaṇaṭṭhānaṃ na bhavissati, maññe³“ ti padakkhiṇaṃ karonto pacchimadisābhāgaṃ gantvā puratthābhimukho aṭṭhāsi. Tato pacchimacakkavālaṃ⁴ osiditvā hetthā avicisampattāṃ viya ahoṣi, puratthimacakkavālaṃ⁵ ullaṅghitvā bhavaggappattāṃ viya ahoṣi. ṭhitaṭṭhātṭhāne kir’ assa nemivattapariyante akkante nābhiyā patitṭhitamahāsakaṭacakkāṃ viya mahāpaṭhavi onatunnatā⁶ ahoṣi. Bodhisatto „idaṃ⁷ pi⁸ sambodhiṃ⁹ pāpuṇaṇaṭṭhānaṃ na bhavissati, maññe¹⁰“ ti padakkhiṇaṃ karonto uttaradisābhāgaṃ gantvā dakkhiṇābhimukho aṭṭhāsi. Tato uttaracakkavālaṃ⁴ osiditvā hetthā avicisampattāṃ viya ahoṣi, dakkhiṇacakkavālaṃ⁴ ullaṅghitvā bhavaggappattāṃ viya ahoṣi. Bodhisatto „idaṃ pi sambodhiṃ pāpuṇaṇaṭṭhānaṃ⁵ na bhavissati, maññe¹¹“ ti padakkhiṇaṃ karonto puratthimadisābhāgaṃ gantvā pacchimābhimukho aṭṭhāsi. Puratthimadisābhāge pana sabbabuddhānaṃ pallāṅkaṭṭhānaṃ, taṃ n’ eva-ccahambhati¹² na kampati. Mahāsatto „idaṃ sabbabuddhānaṃ avijahitaacalaṭṭhānaṃ kilesapaṇḍjaraviddhamāsanatṭhānaṃ“ ti ūtvā tāni tiṇāni agge gaḥetvā cālesi. Tāvad eva euddasahattho pallāṅko ahoṣi. Tāni pi kho tiṇāni tathārūpena saṇṭhānena saṇṭhahimsu yathārūpaṃ sukusalo pi cittakāro vā potthakāro vā ālikkhitum pi samatibo n’ atthi. Bodhisatto bodhikkhandhaṃ¹⁰ piṭṭhito katvā puratthimābhimukho dajhamānaso hutvā „kāmaṃ¹¹ teco ca nahāru¹² ca atṭhi¹³ ca avasussatu, upasussatu sarīre maṃsalohitaṃ, na tv-eva sammāsambodhiṃ appatvā imaṃ pallāṅkaṃ bhiṇḍissāmi“ asanīsatasannipātenāpi abhejjarūpaṃ¹⁴ aparajītapallāṅkaṃ ābhujitvā nisīdi. Tasmīn samaye Māro devaputto „Siddhatthakumāro mayhaṃ vasaṃ atikkamitukāmo, na dāni¹⁵ ssa atikkamitum dassāmi“ Mārābalassa santikaṃ gantvā etam atthaṃ ārocetvā Mārāghosanaṃ nāma ghoṣāpetvā Mārābalaṃ ādāya nikkhami. Sā Mārasenā Mārassa purato dvādasa yojanāni hoti, dakkhiṇato ca vāmato ca dvādasa yojanāni, paccato yāva cakkavālapariyantaṃ¹¹ katvā ṭhitā, uddhaṃ navayojanubbedhā, yassā unnadantiyā unnādasaddo

Anguttara-
Nikāya II, 11

¹ C^v -vālaṃ. ² C^v -vālaṃ. ³ C^s maññe. ⁴ C^v -vālaṃ. ⁵ C^s C^v onatunnatā.
⁶ C^s C^v idaṃ. ⁷ C^s C^v omit pi. ⁸ C^v sambodhi. ⁹ so all three MSS.
¹⁰ C^s bodhikkandhaṃ, C^s bodhikkhandhaṃ. ¹¹ C^s kayā. ¹² C^s nahāru. ¹³ C^v C^v atṭhi.
¹⁴ C^s C^v abhejjarūpa, C^v abhejjarūpa corrected to abhejjarūpaṃ.
¹⁵ C^s C^v cakkavāla-.

yojanasahassato paṭṭhāya paṭhavīndriyanasaddo¹ viya sūyati. Atha Māro devaputto diyaḍḍhayaḍḍhayanāsattikaṃ² Girimekhalam³ nāma hatthim abhirūhivā⁴ bāhusahassaṃ⁵ māpetvā nāāvudhāni aggahesi. Avasesāya⁶ pi Māraparisāya dve janā ekasadisakam āvudham na ganhiṃsu, nānappakāravannā nānappakāramukhā hutvā Mahāsattam ajjhottaramānā⁷ āgamiṃsu⁸. Dasasahassacakkavāle⁹ devatā pana Mahāsattassa thutiyo vadamānā atthāṃsu. Sakko devarājā Vijayuttarasamkhān dhamamāno atthāsi, so kira samkho vīsamhatthasattiko hoti, sakiṃ vātum gāhāpetvā dhamanto¹⁰ cattāro māse saddam karitvā nissaddo hoti. Mahākūlanāgarājā¹¹ atirekapadasatena vannaṃ vadanto atthāsi. Mahābrahmā setacchattam dhārayamāno atthāsi. Mārabale¹² pana bodhimandaṃ upasamkamante upasamkamante tesam eko pi tātum nāsakki, sammukhasammukhatthānen¹³ eva¹⁴ palāyīṃsu. Kālo¹⁵ nāgarājā paṭhaviyaṃ nimujjivā pañcayojanasattikam Mañjērīkānāga-bhavanam gantvā ubbhoḥi hattheli mukham pidahivā nipanno. Sakko Vijayuttarasamkhān piṭṭhiyaṃ katvā cakkavālamukhavatṭhiyaṃ¹⁶ atthāsi. Mahābrahmā setacchattam cakkavālakotiyaṃ¹⁷ tṭhapetvā Brahmālokaṃ eva agamāsi. Ekadevatāpi tātum samatto nāhosi. Mahāpuriso ekako va nisīdi. Māro pi attano parisam āha: „tātā, Suddhodana-puttena Siddhatthena sadiso añño puriso nāma n’ atthi, mayam¹⁸ sammukhā yuddham dātum na sakkhissāma, pacchābhāgena dassāmā¹⁹ ti. Mahāpuriso pi tiṇi passāni oloketvā sabba devatānam palātattā²⁰ suññā ti²¹ addasa. Punaṃ uttarapassena Mārabalān ajjhottaramānam²² disvā „ayam ettako jano maṃ ekakam sandhāya mahantaṃ vāyamaṃ parakkamaṃ karoti, imasmiṃ thāne mayham mātāpitā vā bhātā vā añño vā koci nātako n’ atthi, imā pana dasa pāramiyo va mayham digharattaṃ putṭhaparījanasadisā, tasmā pāramiyo va phalakaṃ katvā pāramisatthen²³ eva paharivā ayaṃ balakāyo mayā viddhamsetum vaṭṭatīti²⁴ dasa pāramiyo āvajjamāno nisīdi. Atha Māro devaputto „eten’ eva Siddhattham palāpessāmīti²⁵ vātamandaṃ samutṭhāpesi. Tam khaṇam yeva puratthimā dibhedā vātā samutṭhahitvā²⁶ adḍhayaḍḍhayanadviyojana-

¹ C¹ -udriyana-, C² -udāyana-. ² C² -santikaṃ. ³ C² -lā. ⁴ C² abhirūhivā.

⁵ C² bāhusahassa. ⁶ C² asesāya. ⁷ C² C³ ajjhottaramānā. ⁸ C² agamiṃsu.

⁹ C² -cakkavāle. ¹⁰ C² dhammāno. ¹¹ C² C³ mahākūla-. ¹² C² C³ mārabalān.

¹³ C² -thānaneva. ¹⁴ C² kālo. ¹⁵ C² cakkavāla-, C² -mukhavaddhiyaṃ.

¹⁶ C² C³ cakkavāla-. ¹⁷ C² mayham. ¹⁸ C² palātattā corrected to palāyittattā.

¹⁹ so all three MSS. instead of suññāni? ²⁰ C² C³ ajjhottaramānam. ²¹ C²

vaddhatīti. ²² C² samutṭhahitvā, C² samutṭhānā hutvā.

tiyojanappamāṇāni pabbatakūṭāni padāletvā vanagaccharukkādāni ummūle-
tvā samantā gāmanigame cunṇavicunṇam¹ kātuṃ samatthāpi Mahā-
purisassa puṇṇatejasa vihatānubhāvā Bodhisattam patvā civarakappa-
mattam pi cāletuṃ nāsakkhiṃsu. Tato „udakena naṃ ajjhottharitvā
māressāmiti“ mahāvassam samuṭṭhāpesi, tassānubhāvena uparūpari
satapaṭalasahassapaṭalādibbedā valāhakā utthahitvā vassimso, vutthidhārā-
vegena paṭhavi² chiddā ahosi, vanarukkādānam uparibhāgena mahāogho
āgantvā Mahāsattassa civare ussāvabinduṭṭhānamattam pi temetuṃ
nāsakkhi. Tato pāsānavassam samuṭṭhāpesi, mahantāni mahantāni
pabbatakūṭāni dhūpayantāni pajjalantāni³ ākāsenāgantvā Bodhisattam
patvā dibbamālāgula-bhāvam⁴ āpajjimsu. Tato paharaṇavassam
samuṭṭhāpesi, ekatodhārābhatodhārāsisattikhurappādayo⁵ dhūpayantā
pajjalantā ākāsenāgantvā Bodhisattam patvā dibbapupphāni abhesuṃ.
Tato aṅgārakavassam⁶ samuṭṭhāpesi, kiṃsukavannaṃ aṅgārā ākāsenā-
gantvā Bodhisattassa pādamūle dibbapupphāni hutvā vikiriṃsu. Tato
kukkuḷavassam⁷ samuṭṭhāpesi, accuṇṇho aggivaṇṇo⁸ kukkuḷo⁹ ākāsenā-
gantvā Bodhisattassa pādamūle candanacunṇam hutvā nipati. Tato
vālukavassam¹⁰ samuṭṭhāpesi, atisukhumavālukā dhūpayantā pajjalantā
ākāsenāgantvā Bodhisattassa pādamūle dibbapupphāni hutvā nipatiṃsu.
Tato kalavassam samuṭṭhāpesi, taṃ kalalāni dhūpayantāni pajjalantāni
ākāsenāgantvā Bodhisattassa pādamūle dibbavilepanam hutvā nipati.
Tato „iminā bhiṃsetvā Siddhattham palāpessāmiti“ andhakāram
samuṭṭhāpesi, taṃ caturaṅgasamānāgatam mahūtamaṃ hutvā Bo-
dhisattam patvā suriyappabhāvihataṃ viya andhakāram antaradhāyi.
Evaṃ Māro imāhi navahi vātavassapāsāṇapaharaṇaṅgārakukkuḷavāluka-
kalalandhakāravuṭṭhi¹¹ Bodhisattam palāpetuṃ asakkonto „kiṃ bhane
tiṭṭhatha, imam kumāram gaṇhatha hanatha palāpethā“ ti parisam
āpāpetvā¹² sayam pi Gīrimekhalassa hatthino khaṇḍhe nisinno
cakkāvudham¹³ ādāya Bodhisattam upasaṃkamitvā „Siddhattha,
utthahatha etaṃ pāṇāni, nāyaṃ tuyham pāpuṇāti, mayham eso
pāpuṇāti“ āha. Mahāsatto tassa vasaṇam sutvā avoca: „Māra,
n’ eva tayā dasa pāramiyo pūritā na upapāramiyo na paramattha-
pāramiyo, na pi pañcamahāpariccāgā pariccattā, na nānatthacariyā¹⁴
na lokatthacariyā na buddhicariyā pūritā¹⁴, nāyaṃ pāṇāni tuyham

¹ C¹ cunṇavicunṇam. ² so all three MSS. ³ C¹ pajjalantāni. ⁴ C¹ -gula-.

⁵ C¹ -satthi-. ⁶ C¹ aṅgāravassam, C¹ aṅgāraka-. ⁷ C¹ kukkula-. ⁸ C¹ aggivaṇṇa. ⁹ C¹ kukkulo. ¹⁰ C¹ vāluka-. ¹¹ -vāluka-, so all three MSS.

¹² C¹ āpāpetvā. ¹³ C¹ C¹ cakkāvudham. ¹⁴ C¹ C¹ pūritā.

pāpuṇati, mayh¹ ev² eso pāpuṇātīti³. Māro kuddho kodhavigam
asahanto Mahāpurisassa cakkāvudham⁴ vissajjesi, tan tassa dasa pāramiyo
āvajjentassa uparibhāge mālāvitānaṃ hutvā atthāsi. Tān kira
khuraḍhāraṃ cakkāvudham aññadā tena kuddhena vissatthaṃ ekaghana-
pāsāne⁵ thambhe vamsakaḷire⁶ viya chindantaṃ gacchati. Idāni pana
tasmīn mālāvitānaṃ hutvā tñite avasesā Mārāparisā, idāni pallaṃkato
vutthāya palāyissatīti⁷ mahantamahantāni selakūtāni vissajjesuṃ, tāni
pi Mahāpurisassa dasa pāramiyo āvajjentassa mālāgulaḥḥavaṃ āpajjitvā⁸
bhūmiyaṃ patimsu. Devatā cakkavālamukhavattīyaṃ⁹ tñitā gīvaṃ
pasāretvā sisāṃ ukkhipitvā „nattho vata bho Siddhatthakumārassa
rūpaggappatto attabhāvo, kin nu kho karissatīti¹⁰ olokenti. Tato
Mahāpuriso „pūritapāramānaṃ Bodhisattānaṃ abhisambujjhanadivase
pattapallaṃkaṃ mayhaṃ pāpuṇātīti¹¹ vatvā tñitaṃ Māraṃ āha:
„Māra tuyhaṃ dānassa dinnabhāve ko sakkhīti¹² āha. Māro „ime
ettakā sakkhino¹³ ti Mārabalābhimukhaṃ hatthaṃ pasāresi. Tasmīn
khaṇe Mārāparisāya¹⁴ „ahaṃ sakkhī¹⁵ ahaṃ sakkhīti¹⁶ pavattasaddo
pathaviudriyanasaddasadi¹⁷ uhoṣi. Atha Māro Mahāpurisaṃ āha:
„Siddhattha tuyhaṃ dānassa dinnabhāve ko sakkhīti¹⁸. Mahāpuriso
„tuyhaṃ tāva dānassa dinnabhāve sacetanā sakkhino, mayhaṃ pana
imasmiṃ tñāne sacetano koci sakkhī¹⁹ nāma n²⁰ atthi, tiṭṭhatu tāva me
avasesattabhāvesu²¹ dinnadānaṃ, Vessantarattabhāve pana tñatvā
sattasatakamahādānassa tāva dinnabhāve uyaṃ acetanāpi ghanamahā-
pathavi²² sakkhīti²³ cīvaragabbhantarato dakkhiṇahatthaṃ abhinibhari-
tvā „Vessantarattabhāve tñatvā mayhaṃ sattasatakamahādānassa
dinnabhāve tvaṃ sakkhī na sakkhīti²⁴ mahāpathaviabhimukhaṃ²⁵
hatthaṃ pasāresi. Mahāpathavi „ahaṃ te tadā sakkhīti²⁶ virāvasatena
virāvasahassena virāvasatasahassena Mārabalaṃ avattharamānā viya
unnadi. Tato Mahāpurise „dinnā te Siddhattha mahādānaṃ
uttamadānaṃ²⁷ ti Vessantaradānaṃ sammāsante sammāsante diyaḍ-
ḍhayojanasatiko Girimekhalahatthi²⁸ jannukehi²⁹ patitthāsi. Mārāparisā
disāvidisā palāyi, dve ekamaggena gatā nāma n³⁰ atthi, sisābharaṇāni
o³¹ eva nivatthavattāni ca pahāya sammukhasammukhā disāhi yeva
palāyimsu. Tato devasaṃghā palāyamānaṃ³² Mārabalaṃ disvā

¹ C^o cakkāvudham. ² C^o ekaghanapāsāno, C^o ekaghanapāsāne, C^o ekaghana-
pāsāne. ³ C^o -kalire. ⁴ C^o āpajjitvā, C^o āvajjitvā. ⁵ C^o cakkavālamukhavā-
diyaṃ. ⁶ C^o C^o -parisā. ⁷ C^o C^o sakkhī. ⁸ C^o pathaviudriyana-, C^o pathaviudriyana-.
⁹ C^o C^o sakkhī. ¹⁰ C^o asesa-. ¹¹ C^o -pathavi. ¹² C^o -pathavi-. ¹³ so all three MSS.
¹⁴ C^o C^o jannukehi. ¹⁵ C^o palāyamāna, C^o palāyamāna corrected to palāyamāna.

„Mārassa parājayo jāto, Siddhatthakumārassa jayo, jayapūjam karissāmā“¹ ti nāgā nāgānaṃ supaṇṇā supaṇṇānaṃ devatā devatānaṃ brahmāno brahmānaṃ pesetvā gandhamālādīhatthā Mahāpurisassa santikāṃ² bodhipallāṃkāṃ agamaṃsu. Evaṃ gatesu ca pana tesu

274. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimande pamoditā
jayaṃ tadā nāgaganā Mahesino.

275. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimande pamoditā
supaṇṇasaṅghāpi jayaṃ Mahesino.

276. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimande pamoditā
jayaṃ tadā devaganā Mahesino.

277. „Jayo hi Buddhassa sirīmato ayaṃ
Mārassa ca pāpimato parājayo“,
ugghosayum bodhimande pamoditā
jayaṃ tadā brahmaganāpi tādino.

Avasesā dasasu cakkavālasahasasu³ devatā mālāgandhavilepanehi pūjayamānā nānappakārā thutiyo vadamānā atthāṃsu. Evaṃ dharamāne yeva suriye Mahāpuriso Mārabalāṃ vidhametvā cīvarūparipatamānehi⁴ bodhirukkhaṃkurehi rattapavāladalehi⁵ viya pūjayamāno⁶ paṭhame yāme pubbenivāsānānaṃ majjhimayāme dībbacakkhuṃ visodhetvā pacchimayāme paṭiccasamuppāde nānaṃ otāresi. Ath⁷ assa dvādasapaḍikāṃ paccayākāraṃ vattavivattavasāna⁸ anulomapaṭilomato sammasantassa sammasantassa dasasahassilokadhātu⁹ udakapariyantaṃ katvā dvādasakkhattuṃ saṃkampi. Mahāpurise¹⁰ pana dasasahassilokadhātuṃ¹¹ unnādetvā aruṇuggamanavelāya sabbaññūtaññaṃ¹² pa-

¹ C^k C^e santikā. ² C^e cīvarupari-. ³ C^e cakkavāla-. ⁴ C^e -pavāla-. ⁵ so all three MSS. instead of pūjayamāno. ⁶ C^k C^e vaddhāvivaddhavasena. ⁷ C^k C^e dasasahassī-. ⁸ C^k mahāpuriso, C^e mahāpuriso corrected to mahāpurise. ⁹ C^e sabbaññūta-?, C^e sabbaññūtaṃ.

tiṇṇiḥante sakaladasasahassilokadhātu¹ alamkatapaṭiyattā ahoṣi.
 Pācīnacakkavālamukhavattiyāṃ² ussāpitānaṃ dhajānaṃ paṭākānaṃ
 raṇṇiyo³ pācchīnacakkavālamukhavattiyāṃ⁴ paharanti⁵, tathā
 pācchīnacakkavālamukhavattiyāṃ⁶ ussāpitānaṃ⁷ pācīnacakkavāla-
 mukhavattiyāṃ⁸, uttaracakkavālamukhavattiyāṃ⁹ ussāpitānaṃ dak-
 khīnacakkavālamukhavattiyāṃ¹⁰, dakkhīnacakkavālamukhavattiyāṃ¹¹
 ussāpitānaṃ uttaracakkavālamukhavattiyāṃ¹² paharanti, paṭhavitale¹³
 ussāpitānaṃ pana dhajānaṃ paṭākānaṃ Brahmalokeyaṃ āhacca atṭhaṇṇu.
 Brahmalokeyaṃ baddhānaṃ paṭhavitale¹⁴ paṭṭhahīṇu, dasasahas-
 sakkavāle¹⁵ pupphūpagarukkhaṃ pupphaṃ gaṇḍhiṇṇu, phalūpagarukkhaṃ
 phalapindibhārābhārītā ahesuṃ, khandhesu khandhapadumāni pupphīṇu,
 sākhāsu sākhāpadumāni, latāsu latāpadumāni, ākāse olambakapadumāni¹⁶,
 silātālāni bhinditvā uparūpari¹⁷ sattasatta¹⁸ hutvā daṇḍakapadumāni
 utṭhahīṇu, dasasahassilokadhātu¹⁹ vaṭṭetvā²⁰ viṣṭaṭṭhamālāgūlā viya
 susanthatapupphasanthāro viya ca ahoṣi, cakkavālantaresu²¹ atṭhaya-
 jana-sahasalokantarikā sattasuriyappabhāya pi anobhāsita-pubbā ekobhāsā
 ahesuṃ, caturāsītiyojanasahasagambhīro mahāsamuddo madhurodako
 ahoṣi, nadiyo na-ppavattīṇu, jaccandhā rūpaṇi passiṇu, jātibadhira
 saddaṃ suṇṇu, jātīpīṭhasappi²² padasā gaecchīṇu, andubandhanādīni
 chinditvā patiṇu. Evaṃ aparimāṇena sirivibhavana²³ pūjyamāne²⁴
 nekappakāresu acchariyadhammesu pātubhūtesu sabbaññūtañānaṃ²⁵
 paṭivijjhītvā sabbabuddhānaṃ avijahitaṃ udānaṃ udānesi:

276. „Anekajātisaṃsāraṃ
 sandhāvissaṃ anibbisaṃ
 gahakārakaṃ gavesanto,
 dukkhā jāti punappunāṃ. (Dhp. v. 153.)

279. Gahakārakaṃ jīṭṭho si,
 puna gehaṃ na kūhasi,
 sabbā te phāsukā bhaggā,
 gahakūṭaṃ, viśamkhītaṃ,
 viśamkhārāgataṃ²⁶ cittaṃ
 taṇhānaṃ khayam añjhaḡ²⁷ ti. (Dhp. v. 154.)

¹ C^o C^o -dasasahassi-. ² C^o -cakkavāla-, C^h -vaddhiyāṃ. ³ C^h C^o omīti raṇṇiyo.
⁴ C^o paharanti. ⁵ C^h omīti ussāpitānaṃ. ⁶ C^o paṭhavitale. ⁷ C^h C^o -cakkavā-
 vāle. ⁸ C^o olambika-. ⁹ C^o uparūpari. ¹⁰ C^h C^o sattasattā. ¹¹ C^o C^o dasasa-
 hassi-. ¹² C^o vaddhetvā. ¹³ C^o C^o cakkavālantaresu. ¹⁴ C^h C^o -pīṭhasappi.
¹⁵ C^h -vibhavana. ¹⁶ so all three MSS. instead of pūjyamāno. ¹⁷ C^h C^o
 sabbaññūta-?, C^o sabbaññūta-?, ¹⁸ C^o viśamkhārāgataṃ.

Iti Tusitapurato paṭṭhāya yāva ayaṃ bodhimande sabbaññūtapatti¹
ettakaṃ ṭhānaṃ Avidūrenidānaṃ nāma 'ti veditabbaṃ.

III. Santikenidāna.

Santikenidānaṃ pana „Bhagavā Sāvatthiyaṃ viharati Jetavane
Anāthapiṇḍikassa ārāme, Vesālīyaṃ viharati Mahāvane kūṭāgārasālāyaṃ“
ti evaṃ „tesu tesu ṭhānesu viharanto tasmīṃ tasmīṃ ṭhāne yeva
labbhatīti“ vuttaṃ, kiñc' āpi evaṃ vuttaṃ atha kho pana tam pi
ādito paṭṭhāya evaṃ veditabbaṃ. Udānaṃ udānetvā nisinnassa hi
Bhagavato etad ahoṣi: „ahaṃ kappasatasahasādhikāni cattāri asaṃ-
kheyyāni imassa pallaṃkassa kāraṇā sandhāvīm², ettakaṃ me kālāṃ
imass' eva pallaṃkassa kāraṇā alaṃkatasissaṃ gīvāya chinditvā dinnāṃ,
suaññitāni akkhini hadayaṃamaṃsaṃ ubbattetvā dinnāṃ, Jālikumāra-
sadiṣā³ puttā Kaṇhājinakumāri-sadiṣā dhītaro Maddidevi-sadiṣā⁴
bhariyāyo ca paresaṃ dāsattāya dinnā, ayaṃ me pallaṃko jaya-
pallaṃko varapallaṃko ca, ettha me nisinnassa saṃkappā paripuṇṇā,
na tāva ito vuttahissāmīti“ anekakoṭisatasahasā samāpattiyo samā-
pajjanto sattāhaṃ tatth' eva nisīdi, yaṃ sandhāya „atho kho Bhagavā
sattāhaṃ ekapallaṃkena⁵ nisīdi⁶ vimuttisukhapāṭisaṃveditī“. Ath'
ekaccānaṃ devatānaṃ „ajjāpi nūna Siddhatthassa kattabbakīcaṃ
atthi, pallaṃkasmiṃ hi ālayaṃ na vijahatīti“ parivitaṃko udapādi.
Sattā devatānaṃ vitakkaṃ ūtvā tāsāṃ vitakkaṃ vūpasamanatthāṃ
vehāsaṃ abbhuggantvā yamakapāṭihāriyaṃ dassesi. Mahābodhimanda-
smiṃ hi katapāṭihāriyaṃ⁷ ca ūtisaṃmāgame katapāṭihāriyaṃ ca
Pāṭikaputtasamāgame⁸ katapāṭihāriyaṃ ca sabbaṃ gaṇḍambamūle
yamakapāṭihāriyasadiṣaṃ ahoṣi. Evaṃ Sattā iminā pāṭihāriyena
devatānaṃ vitakkaṃ vūpasametvā pallaṃkato isakaṃ pācīnanissite
uttaradisābhāge ṭhatvā „imasmim vata me pallaṃke sabbañ-
ñūtaññānaṃ⁹ paṭividdhaṃ“ ti cattāri asaṃkheyyāni kappasata-
sahasāṃ ca pūritānaṃ pāramānaṃ phalādhigamaṭṭhānaṃ¹⁰ pallaṃ-
kaṃ animisehi akkhihi olokayamāno sattāhaṃ vitināmesi. Tam
ṭhānaṃ Animisacetiyaṃ nāma jātāṃ. Atha pallaṃkassa ca ṭhitaṭ-
ṭhānassa ca antarā caṃkamaṃ māpetvā puratthimapaṇḍimato āyate¹¹

¹ C² sabbaññūta-, C³ sabbaññūta-, C⁴ sabbaññūta-?. ² C² upasandhāvīm.

³ C² jālyakumāra-. ⁴ C² maddidevi-, C³ maddidevi-. ⁵ C² ekapallaṃke. ⁶ C² nisīditvā. ⁷ C² -pāṭihāriyaṃ, C³ -pāṭihāriyaṃ corrected to -pāṭihāriyaṃ. ⁸ C² pāṭika- corrected to pāṭika-. ⁹ C² sabbaññūta-, C³ sabbaññūta-, C⁴ sabbañ-
ñūta-?. ¹⁰ C² phalādhigamaṇa-. ¹¹ C² āyane, C³ āyatane?

ratanacāṃkame cāṃkamanto sattāhaṃ vītinaṃesi. Tam thānaṃ
 Ratanacāṃkamacetiyāṃ nāma jātaṃ. Catutthe pana sattāhe bodhito
 pacchimuttaradisābhāge devatā Ratanagharāṃ māpayimsu. Tattha
 pallaṃkena nisīditvā Abhidhammapīṭakaṃ visesato e' ettha¹ anantanayaṃ²
 samantapaṭṭhānaṃ vicinanto sattāhaṃ vītinaṃesi. Abhidhammika
 paṇāhu: Ratanagharāṃ³ nāma ratanamāyaṃ gehaṃ sattannaṃ pakara-
 ṇānaṃ⁴ sammasitaṭṭhānaṃ ratanagharāṃ ti, yasmā pan' ettha ubho p'
 ete pariāyā yujjanti tasmā ubhayam p' etaṃ gahetabbam eva. Tato
 paṭṭhāya pana tam thānaṃ Ratanagharacetiyāṃ nāma jātaṃ. Evaṃ
 bodhisamīpe yeva cattāri sattāhāni vītinaṃetvā pañcame sattāhe
 bodhirukkhamulā yena Ajapālanigrodho ten' upasaṅkami. Tatrāpi
 dhammaṃ vicinanto yeva vimuttisukhaṃ ca paṭisaṃvedento nisīdi.
 Tasmīṃ samaye Māro devaputto „ettakaṃ kālāṃ anubandhanto
 otārāpekkho⁵ pi imassa kiñci khalitaṃ nāddasaṃ, atikkanto dāni esa
 mama vasaṃ“ ti domanassappatto mahāmagge nisīditvā soḷasa kārāṇāni
 cīntento bhūmiyaṃ soḷasa lekhā kaḍḍhi: „ahaṃ eso viya dānapāramiṃ
 na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti ekaṃ lekhaṃ kaḍḍhi;
 tathā „ahaṃ eso viya sīlapāramiṃ nekkhammapāramiṃ paññāpāramiṃ
 viriyapāramiṃ khantipāramiṃ saccapāramiṃ adhiṭṭhānapāramiṃ mettā-
 pāramiṃ upekkhāpāramiṃ na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“
 ti dasamaṃ lekhaṃ kaḍḍhi; „ahaṃ eso viya asādhāraṇassa
 indriyaparopariyāṇāṇassa⁶ paṭivedhāya upanissayabhūtā dasa pāramiyo
 na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti ekādasamaṃ lekhaṃ
 kaḍḍhi; tathā „ahaṃ eso viya asādhāraṇassa āsayānusayaṇāṇassa⁷
 mahākaruṇāsamaṇāpattināṇassa⁸ yamakapaṭihiraṇāṇassa⁹ anāvaraṇa-
 ṇāṇassa sabbaññūtaṇāṇassa¹⁰ paṭivedhāya upanissayabhūtā dasa pāramiyo
 na pūresiṃ, ten' amhi iminā sadiso na jāto“ ti soḷasamaṃ lekhaṃ
 kaḍḍhi. Evaṃ imehi kārāṇehi mahāmagge¹¹ soḷasa lekhā ākaḍḍha-
 māno nisīdi. Tasmīṃ samaye Taṇhā Aratī Ragā ti tisso Māraddhitaro
 „pitā no na paññāyati¹², kahaṃ nu kho etarabhi“ olokayamānā tam
 domanassappattaṃ bhūmiṃ likhamānaṃ disvā pītu santikaṃ gantvā
 „kasmāsi tāta dukkhī¹³ domanasso“ ti pucchimsu. „Ammā¹⁴, ayaṃ
 Mahāsamaṇo mayhaṃ vasaṃ atikkanto, ettakaṃ kālāṃ olokeno
 otāraṃ assa daṭṭhūṃ nāsakkhim, ten' amhi dukkhī dummano“ ti.

¹ C^o cetta. ² C^o anantanayanam. ³ C^o -gharaṇ. ⁴ C^o pakāraṇānaṃ. ⁵ C^o C^o
 otārāpekkho. ⁶ C^o -ñānassa. ⁷ C^o -ñānassa. ⁸ C^o -karuṇa. ⁹ C^o -ñānassa.
¹⁰ C^o sabbaññūta-, C^o sabbaññūta-. ¹¹ C^o -maggehi. ¹² C^o C^o paññāyati.
¹³ C^o dukkhī. ¹⁴ C^o amma.

„Yadi evaṃ mā cintayittha, mayam etaṃ attano vase katvā ādāya āgamissāma“¹ 'ti. „Na sakkā amma eso kenaci vase kātuṃ, acalāya saddhāya² patitthito eso puriso“³ ti. „Tāta mayam itthiyo nāma, idān' eva taṃ rāgapāsādihi bandhitvā ānessāma, tumhe mā cintayitthā“⁴ 'ti Bhagavantam upasamkamitvā „pāde te Samaṇa paricāremā“⁵ 'ti āhaṃsu. Bhagavā n' eva tasmaṃ vacanaṃ manasi akāsi⁶ na akkhini⁷ ummiletvā olokesi, anuttare upadhisamkhaye vimuttamānaso vivekasukhaṃ⁸ nēva anubhavanto nisīdi. Puna Māradhītarō „uccāvacā kho purisānaṃ adhippāyā, kesañci kumārīkāsu pemaṃ hoti kesañci paṭhamavaye tthitāsu kesañci majjhimavaye tthitāsu kesañci pacchimavaye tthitāsu, yaṃ nūna mayam nānappakārehi palobheyyāma“⁹ 'ti ekamekā kumārivaṇṇādivasena sataṃ sataṃ attabhāve abhinimminivā¹⁰ kumāriyo avijātā sakiṃ vjātā duvijātā majjhimitthiyo mahitthiyo ca hutvā chakkhattuṃ Bhagavantam upasamkamitvā „pāde te Samaṇa paricāremā“¹¹ 'ti āhaṃsu. Tam pi Bhagavā na manas' ākāsi yathā taṃ anuttare¹² upadhisamkhaye vimutto. Keci¹³ panācariyā vadanti: tā mahitthibhāvena upagatā disvā Bhagavā evam evaṃ etā khaṇḍa-dantā palitakesā hontū 'ti adhiṭṭhāsīti, taṃ na gahetabbaṃ, na hi Satthā evarūpaṃ adhiṭṭhānaṃ karoti, Bhagavā pana „apetha, tumhe kiṃ disvā evaṃ vāyamatha, evarūpaṃ nāma avitarāgādīnaṃ purato kātuṃ vaṭṭati“¹⁴, Tathāgataṃ pana rāgo pahīno¹⁵ doso pahīno¹⁶ moho pahīno¹⁷ ti attano kilesappahānaṃ ārabha

280. „Yassa jītaṃ nāvajjīyati“¹¹
jītaṃ assa no yāti koci loke
taṃ Buddham anantaḡocaraṃ
apadaṃ kena padena nessatha; (Dhpd. v. 179.)

281. Yassa jālinī¹² visattikā
taṇhā n' atthi kuhiñci netave
taṃ Buddham anantaḡocaraṃ
apadaṃ kena padena nessathā“¹³ 'ti (Dhpd. v. 180.)

imā Dhammapade Buddhavagge dve gāthā vadanto dhammaṃ kathesi.
Tā „saccaṃ kira no pitā avoca: 'Arahaṃ Sugato loke na rāgena

¹ C¹ saddāya, C² sabbāya. ² C³ paricārācā. ³ C⁴ ākāsi. ⁴ C⁵ na sakkhītinī, C⁶ na sakkhīni. ⁵ C⁷ -sukhaṃ corrected to -sukhasaṃ, C⁸ -sukhaṃ. ⁶ C⁹ abhinimminivā. ⁷ C¹⁰ anuttaro. ⁸ C¹¹ koci. ⁹ C¹² vaddhati. ¹⁰ C¹³ pahīno.
¹¹ C¹⁴ nāvajjīyati. ¹² C¹⁵ C¹⁶ jālinī.

suvānayo¹ ti ādini vatvā pītu santikāṃ agamāṃsu. Bhagavāpi tattha sattāhaṃ vītināmetvā Mucalindaṃ agamāsi. Tattha sattāhaṃ vītināmetvā vaddalikāya uppannāya sītādiṭṭhānānāthaṃ² Mucalindena nāgarājena sattakkhattuṃ bhogehi parikkhitto asambādhaṃ gandhakūṭiyāṃ viharanto viya vimuttisukhaṃ paṭisaṃvediyamāno sattāhaṃ vītināmetvā rājāyatanāṃ upasāṃkami. Tatthāpi vimuttisukhapāṭisaṃvedī³ yevā nisīdi. Ettāvata sattaṣattāhāni paripunnāni. Etth'antare⁴ n' eva mukhadhovaṇaṃ na sarīrapaṭṭijagganaṃ na āhāraṇīyaṃ abosi, jhānasukhena maggasukhena phalasukheṇ⁵ eva ca vītināmesi. Ath' assa tasmīṃ sattaṣattāhamatthake ekūnapaññāsatime⁶ divase tattha nisinnassa „mukhaṃ dhovissāmiti“ cittaṃ udapādi. Sakko devānaṃ indo agadahaṇṭakāṃ⁷ āharitvā udāsi. Satthā taṃ paribhuñji, ten' assa sarīraṇaṇṇaṃ abosi. Ath' assa Sakko yeva nāgalatā-dantakattāhaṃ⁸ c' eva mukhadhovaṇaudakāṃ ca adāsi. Satthā taṃ dantakattāhaṃ khādītva Anotattadahe udakena mukhaṃ dhovitvā tatth' eva rājāyatanamūle nisīdi. Tasmīṃ samaye Tapassu-Bhallukā⁹ nāma dve vāṇijā¹⁰ pañcahi sakaṭasatehi Ukkalā janapadā Majjhimadesaṃ gacchantā attano nātisālohitāya devatāya sakaṭāni sannirumbhitvā¹¹ Satthu āhārasampādane¹² ussāhitā manthaṃ¹³ ca madhupindikāṃ ca ādāya „patigaṇhātu“¹⁴ no bhante Bhagavā imaṃ āhāraṃ anukampaṃ upādāya¹⁵ 'ti Satthāraṃ upasāṃkamitvā aṭṭhaṃsu. Bhagavā pāyāsaṃ¹⁶ paṭiggahaṇa-divase yeva pattassa antarahitattā „na kho Tathāgatā hatthesu patigaṇhanti, kimhi nu kho ahaṃ patigaṇheyyaṃ“ ti cintesi. Ath' assa cittaṃ natvā catuhi¹⁷ disāhi cattāro Mahārājāno Indanīlamanimaye patte upanāmesuṃ. Bhagavā te paṭikkhipi. Puna muggavaṇṇasalamaye cattāro patte upanāmesuṃ. Bhagavā catunnam pi devaputtānaṃ anukampāya cattāro patte paṭiggahetvā uparūpari¹⁸ tṭhapetvā „eko hotū“ 'ti adhiṭṭhahi. Cattāro pi mukhavatṭṭhiyaṃ paññāyamānālekha¹⁹ hutvā majjhimena pamāṇena²⁰ ekattaṃ upagamiṃsu. Bhagavā tasmīṃ paccagghe selamaye patte āhāraṃ patigaṇhitvā paribhuñjitvā anumodanaṃ akāsi. Dve bhūtaro vāṇijā Buddhaṃ ca Dhammaṃ ca saraṇaṃ

¹ C² sītapaṭi-, C² sītapaṭi- corrected to sītapaṭi-. ² C² vimuttisukhapāṭisaṃvedī, C² vimuttisukhapāṭisaṃvedī corrected to -sukhapāṭi-. ³ ettantare ⁴ C² C² -paññāsatime, C² -paññāsatimeva. ⁵ so all three MSS. ⁶ C² tapassu-. ⁷ C² vāṇijā. ⁸ C² sannirumbhitvā. ⁹ C² āhārasampādane. ¹⁰ C² C² matthaṃ. ¹¹ C² patigaṇhātu. ¹² C² pāyāsa. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C² C² uparupari. ¹⁵ C² C² paññāyamāna-. ¹⁶ C² omits pamāṇena and adds antena ca, C² pamāṇena corrected to pamāṇena, C² pamāṇena.

gantvā dverācikaupāsakā ahesuñ. Atha tesam̐ „ekam̐ no bhante paricāritabbatthānam̐ dethā“¹ ‘ti vadantānam̐ dakkhiṇahatthena attano sisam̐ parāmasitvā kesadhātuyo adāsi. Te attano nagare tā dhātuyo anto pakkhipitvā cetiyam̐ paṭiṭṭhāpesuñ. Sammāsambuddho pi kho tato uṭṭhāya puna Ajapālanigrodham̐ eva gantvā nigrodhamūle nisīdi. Ath’ assa tattha nisinnamattass’ eva attanā adhigatassa dhammassa gambhīrattam̐ paccavekkhantassa Buddhānam̐ āciṇṇo² „adhigato kho my-āyam̐³ dhammo“⁴ ti paresam̐ dhammam̐ adesetukammatakārappavatto vitakko udapādi. Atha Brahmā Sahampati⁵ „nassati vata bho loko, vinassati vata bho loko“⁶ ti dasahi cakkavālasahashehi Sakka-Suyāma-Santusita-Sunimmita-Vasavatti-Mahābrahmuno⁷ ādāya Satthu santikam̐ gantvā „desetu bhante Bhagavā dhammam̐, desetu Bhagavā bhante⁸ dhamman“⁹ ti ādinā nayena dhammadesanam̐ āyāci. Satthā tassa paṭiññam̐¹⁰ datvā „kassa nu kho aham̐ paṭhamam̐ dhammam̐ deseyyan“¹¹ ti cintento „Ālāro paṇḍito, so imam̐ dhammam̐ khippam̐ ājānissatīti“¹² cittam̐ uppādetvā puna olokento tassa sattāhakālakatabhāvam̐¹³ űatvā Uddakam̐ āvajjesi¹⁴. Tassāpi abhidosa-kālakatabhāvam̐ űatvā „bahūpa-kārā¹⁵ kho Pañcavaggiyā bhikkhū“¹⁶ ti Pañcavaggiye ārabha manasi-kāram̐ katvā „kham̐ nu kho te etarahi viharantīti“¹⁷ āvajjento „Bārāṇasīyam̐ Migadāye“¹⁸ ti űatvā „tattha gantvā dhammacakkam̐ pavattessāmīti“¹⁹ katipāham̐ bodhimandāsamanā²⁰ yeva piṇḍāya caranto viharitvā „Āsālhipuṇṇamāsiyam̐ Bārāṇasīm̐ gamissāmīti“²¹ cātuddasiyam̐ paccūsasamaye pabbhātāya rattiya kālāss’ eva pattacivaram̐ ādāya atthārasayojanamaggaṃ paṭipanno antarāmagge Upakam̐²² nāma ājīvikam̐ disvā tassa attano Buddhābhāvam̐ ācikkhitvā tam̐ divasam̐ yeva sāyaṇhasamaye²³ Isipatanam̐ agamāsi. Pañcavaggiyatherā Ta-thāgataṃ dūrato va āgacchantam̐ disvā „ayam̐ āvuso samaṇo Gotamo paccayabāhullāya āvattitvā paripuṇṇakāyo phitindriyo²⁴ suvaṇṇavanno hutvā āgacchati, imassa abhivādanādīni na karissāma, mahākulappasūto²⁵ kho pan’ esa āsanābhīhāram̐ arahati, ten’ assa āsanamattam̐ paṇṇā-pessamā²⁶“²⁷ ‘ti katikam̐ akāmsu. Bhagavā sadevakassa lokassa cittācāram̐ jānanasamatthena űāpena „kin nu kho ime cintayimūsi“²⁸ ‘ti āvajjitvā cittam̐ aññāsi²⁹. Atha ne sabbadevamanussesu anodissakavasena

¹ C² C² āciṇṇo. ² C² myayam̐. ³ C² C² -pati. ⁴ C² -suyāma-. ⁵ C² bhagavā bhante corrected to bhante bhagavā. ⁶ C² C² paṭiññam̐. ⁷ C² sattāham̐-. ⁸ C² āvajjesi. ⁹ C² bahupakārā. ¹⁰ C² bodhisāmanā. ¹¹ C² uddakam̐. ¹² C² sāyanha-. ¹³ C² thitindriyo corrected to thitindriyo, C² phitindriyo corrected to pitindriyo. ¹⁴ C² -ppasuno. ¹⁵ C² C² paṇṇā-. ¹⁶ C² C² aññāsi.

pharaṇasamattham mettacittam saṅkhipitvā odissakavasena mettacittam phari. Te Bhagavatā mettacittena phutṭhā¹ Tathāgate upasaṅkamante upasaṅkamante sakāya katikāya² saṅghātuṃ asakkontā abhivādanapaccutṭhānādīni³ sabbakiccāni akāmsu. Sambuddhabbhāvaṃ pan' assa ajānamānā keralam nāmena ca āvusovādena ca samudācaranti. Atha ne Bhagavā „mā bhikkhave Tathāgataṃ nāmena ca āvusovādena ca samudācaratha, ahaṃ bhikkhave Tathāgate Sammāsambuddho“ ti attano Buddhabbhāvaṃ saṇṇāpetvā⁴ paṇṇattavarabuddhāsane⁵ nisīno Uttarasāḷhanakkhattayoge vattamāne aṭṭhārasahi⁶ Brahmakoṭṭhi parivuto Pañcavaggiye there āmantetvā Dhammacakkappavattanasuttaṃ desesi. Tesu Aṇṇākoṇḍaṇṇathero⁷ desanānūsarena⁸ ṇṇaṃ pesento suttapariyosāne aṭṭhārasahi Brahmakoṭṭhi saddhīm sotāpattiphale patiṭṭhāsi. Satthā tatth' eva vassam upagantvā punadvase Vappatheraṃ oradanto vihāre yeva nisīdi. Sesā cattāro piṇḍāya carāmsu. Vappathero pubbaṇhe⁹ yeva sotāpattiphalaṃ pāpuṃ. Eten' eva upāyena punadvase Bhaddiyatheraṃ punadvase Mahānāmatheraṃ punadvase Assajitherān ti sabbe sotāpattiphale patiṭṭhāpetvā pañcamiyāṃ pakkhassa pañca pi jame sannipādetvā Anantalakkhaṇasuttantaṃ desesi, desanāpariyosāne pañca pi therā arahattaphale patiṭṭhahāmsu. Atha Satthā Yasassa kulaputtassa upanissayaṃ disvā taṃ rattibhāge nibbījītvā gehaṃ pahāya nikkhantaṃ „ehi Yasā“¹⁰ ti pakkosītvā tasmim yeva rattibhāge sotāpattiphale¹¹ punadvase arahatte patiṭṭhāpetvā apare pi tassa sahāyake catupannāsa jame ehibbhikkhupabbajjāya¹² pabbājetvā arahattaṃ¹³ pāpesi. Evaṃ loke ekasatthiyā arahantesu jātesu Satthā vutthavasso¹⁴ pavāretvā „caratha“¹⁵ bhikkhave cārikan¹⁶ ti satthim bhikkhū disāsu pesetvā sayam Uruvelaṃ gacchanto antarāmagge Kappāsiyavanasande tīsa jame Bhaddavaggiyakumāre vinesi. Tesu sabbapacchimako sotāpanno sabbuttamo anāgāmi¹⁷ ahosi. Te pi sabbe ehibbhikkhubhāven' eva pabbājetvā disāsu pesetvā sayam Uruvelaṃ gantvā aḍḍhuddhān¹⁸ pāṭhāriyasahassāni dassetvā Uruvelakassapādāyo sahasajjaṭṭhāparivāre tebhātikajaṭṭhe vinetvā ehibbhikkhubhāven' eva pabbājetvā Gayāsīse nisīdāpetvā Adittapariyāyadesanāya arahatte¹⁹ patiṭṭhāpetvā tena arahantasahassena parivuto „Bimbisāraṇṇo dinnam pa-

¹ C¹ C² putṭhā. ² C¹ vatikāya. ³ C¹ -paccupattihānādīni. ⁴ C¹ C² saṇṇāpetvā.

⁵ C¹ paṇṇatta-. ⁶ C¹ aṭṭhārasamāsehi. ⁷ C¹ aṇṇākoṇḍaṇṇa-. ⁸ C¹ -sārena.

⁹ C¹ pubbaṇhe. ¹⁰ C¹ -phalesu. ¹¹ C¹ C² ehibbhikkhu, C³ bhāvena added instead of pabbajjāya. ¹² C¹ C² arahattaṃ. ¹³ C¹ vutthavasso. ¹⁴ C¹ carata.

¹⁵ C¹ C² anāgāmi. ¹⁶ C¹ C² arahante.

tiṇṇaṃ¹ moceṣṣāmiti² Rājagahanagarūpacāre Latthivanuyyānaṃ³ agamāsi.
Rājā uyyānapālassa santikā „Satthā āgato“ ti sutvā dvādasanahutehi
brāhmaṇagahapatikehi parivuto Satthāraṃ upasaṃkamitvā cakkavicitta-
talesu suvaṇṇapaṭavitanān viya pabbhāsamudayaṃ viṣṣajjentesu⁴
Tathāgatassa pādesu sirasā nipatitvā ekamantaṃ nisīdi saddhiṃ
parisāya. Atha kho tesāṃ brāhmaṇagahapatikānaṃ etad ahoṣi: „kin
nu kho Mahāsamaṇo⁵ Uruvelakassape brahmacariyaṃ carati udāhu
Uruvelakassapo Mahāsamaṇo⁶“ ti. Bhagavā tesāṃ cetasā cetoparivi-
takkam aññāya⁷ therāṃ gāthāya ajjhabhāsi:

289. „Kim eva disvā Uruvelavāsi
pahāsi aggiṃ kisako vadāno,
pucchāmi taṃ Kassapa etaṃ atthaṃ:
kathaṃ pahīnaṃ tava aggihuttaṃ“ ti.

Thero pi Bhagavato adhippāyaṃ viditvā

292. Rūpe ca sadde ca atho rase ca
kāmitthiyo cābhivadanti⁸ yaññaṃ⁹,
etaṃ malan ti upadhīsu ūtvā
tasmā na yitthe na hute araṃjīn ti

imaṃ gāthaṃ vatvā attano sāvakabhāvappakāsanatthaṃ Tathāga-
tassa pādapiṭṭhe sīsaṃ ṭhapetvā „satthā me bhante Bhagavā,
sāvako haṃ asmi“ vatvā ekatālāṃ dvitālāṃ titālan ti yūva
sattatālappamaṇaṃ sattakkhattuṃ vehāsaṃ abbhuggantvā oruḃha
Tathāgataṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Taṃ pāṭihāriyaṃ disvā
mahājano „aho mahānubbhāvā Buddhā, evaṃ thāmagatadiṭṭhiko¹⁰ nāma
'arahā' ti maññaṃāno Uruvelakassapo pi diṭṭhijālam bhinditvā
Tathāgateṇa damito“ ti Satthu guṇakathaṃ yeva kathesi. Bhagavā
„nāhaṃ idāniṃ eva Uruvelakassapaṃ daṇṇemi, atīte pi esa mayā damito
yevā“ ti vatvā imissā aṭṭhuppattiyā Mahānārada-kassapa-jātakaṃ
kathetvā cattāri saecāni pakāsesi. Magadharājā ekādasahi nahutehi
saddhiṃ sotāpatti-phale paṭiṭṭhāsi, ekaṃ nahutaṃ upāsakattaṃ paṭivedesi.

¹ C^k C^e paṭiṇṇaṃ. ² C^e latthu-. ³ C^e viṣṣajjentesu. ⁴ C^e mahāsamaṇe.

⁵ C^k C^e mahāsamaṇo, C^e mahāsamaṇo corrected to -samaṇo. ⁶ C^e aññāya.

⁷ C^e cābhivadanti, C^e cābhivadanti corrected to nābhivadanti. ⁸ C^k C^e yaññaṃ,
C^e saññaṃ corrected to yaññaṃ. ⁹ C^k C^e thāmagatadiṭṭhiko.

Rājā Satthu santike nisinnō yeva pañca assāsake pavedetvā saraṇaṃ gantvā svātanāya nimantetvā āsanā vutthāya Bhagavantaṃ padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. Punadvase yehi ca Bhagavā diṭṭho yehi ca adiṭṭho sabbe pi Rājagahavāsino atthārasakotisaṃkhā manussā Tathāgataṃ daṭṭhukāmaṃ pāto va Rājagahato Laṭṭhivanaṃ agamaṃsu. Tigāvutamaggo na-ppahosi. Sakalalaṭṭhivanuyyānaṃ niraṇṭaraṃ puṭaṃ¹ āhosi. Mahājano Dasabalassa rūpaggappattaṃ attabhāvaṃ passanto tittim kātum nāsakkhi. Vaggaḥ² nām³ esū. evarūpesu hi thānesu Tathāgataṃ lakkhaṇanubyañjanaḍḍipabhedā⁴ sabbāpi rūpakāyasirīm⁵ vappetabbā. Evaṃ rūpaggappattaṃ Dasabalassa sariraṃ passamānena mahājanena niraṇṭaraṃ puṭe⁶ uyyāne ca magge ca ekabhiḍḍhussāpi nikkhamanokāso nāhosi. Taṃ divasaṃ kira „Bhagavā chinnabhatto bhaveyya, taṃ mā ahoṣiṭi“ Sakkassa nisinnāsanāṃ uṇhākāraṃ dassesi. So āvajjamāno taṃ kāraṇaṃ nātva māṇavakavaggaṃ⁷ abhinimminītvā⁸ Buddha-Dhamma-Saṅgha-paṭisaṃyuttathutiyo⁹ vadamāno Dasabalassa purato otarītvā devānubhāvena¹⁰ okāsaṃ katvā

284. „Danto dantehi saha purāṇajaṭilehi vippamuttehi¹⁰
siṅgīnikkhasavaṇṇo Rājagahaṃ pāvīsi Bhagavā.

285. 286. Mutto muttehi -pe-. Tinno tinnehi -pe-.

287. Dasāvāso Dasabalo dasadhammavidū¹¹ dasahi e' upeto
so dasasataparivāro Rājagahaṃ¹² pāvīsi Bhagavā¹³ ti

imāhi gāthāhi Satthu vaggaṃ vadamāno purato pāvāsī. Mahājano māṇavakassa¹⁴ rūpasirīm diṣvā „atīviya abhirūpo ayaṃ māṇavako¹⁵, na kho paṇ' amhehi diṭṭhapubbo“ ti cintetvā „kuto ayaṃ māṇavako¹⁶, kassa vā ayaṃ“ ti āha. Taṃ sutvā māṇavo¹⁷

288. Yo dhīro sabbadhi danto Buddhō appaṭipuggalo
arahaṃ sugato loke tassāhaṃ paricārako^{17,18} ti

gāthaṃ āha. Satthā Sakkena katokāsaṃ maggaṃ paṭipajjitvā

¹ C^k puṭhaṃ, C^e puṭhaṃ corrected to puṭaṃ. ² so all three MSS., instead of vaggaḥ² nām? ³ C^e lakkhaṇanubyañjanaḍḍi-, C^e lakkhaṇanubyañjanaḍḍi-. ⁴ so all three MSS., instead of -siri? ⁵ C^e puṭe. ⁶ C^e māna-. ⁷ C^e abhinimminītvā. ⁸ C^k -parisaṃyutta-, C^e -paṭisaṃyukta-, C^e -paṭisaṃyutte-. ⁹ C^e devatānubhāvena. ¹⁰ C^e vippamutto vippamuttehi. ¹¹ C^e -vidu. ¹² so all three MSS. ¹³ C^e C^e māṇavakassa. ¹⁴ C^e māṇavako. ¹⁵ C^e C^e māṇavako. ¹⁶ C^e māṇavo. ¹⁷ C^e parivārako.

bhikkhusaṁsapaṇḍita Rājagaham¹ pāvisi. Rājā buddhapamukhaṁsa
saṁghassa mahādānaṁ datvā „ahaṁ bhante tīṇi² ratanāni vinā vattitūṁ
na sakkhissāmi, velāya vā avelāya vā Bhagavato santikaṁ āgamiṣsāmi,
Latthivanuyyānaṁ ca nāma atidūre idam³ paṇ⁴ amhākaṁ Veļuvanaṁ
nāma uyyānaṁ nātidūre, gamanāgamanaṁsappaṇṇaṁ buddhārahaṁ
senāsanaṁ idam me Bhagavā patigaṇhatū⁵“ ti suvaṇṇabhinikāreṇa⁶
pupphagandhavāsitaṁaṇḍaṇḍakam ādāya Veļuvanuuyyānaṁ paricca-
janto Dasabalassa hatthe udakam pātesi. Tasmīṁ ārāmapatiṅgahane⁷
Buddhasāsanassa mūlāni otiṇṇānti mahāpaṭhavi⁸ kampi. Jambudīpas-
miṁ⁹ hi tṭhapetvā Veļuvanaṁ aṇṇaṁ¹⁰ paṭhaviṁ kampetvā gahitasenāsanaṁ
nāma n¹¹ atthi. Tambapaṇṇidīpe pi tṭhapetvā Mahāvihāraṁ aṇṇaṁ
paṭhaviṁ kampetvā gahitasenāsanaṁ nāma n¹² atthi. Satthā Veļuvana-
rāmaṁ paṭiggahetvā raṇṇo anumodanaṁ katvā utthāyāsanaṁ bhik-
khusaṁghapaṇḍita Veļuvanaṁ agamāsi. Tasmīṁ kho pana samaye
Sāriputto ca Moggallāno cā¹³ ti dve paribbājakā Rājagaham upanīsesāya
viharaṁti amataṁ pariyesamānā. Tesu Sāriputto Assajītheraṁ piṇḍāya
pavittṭhaṁ disvā paṇṇaṁcetto paṇḍitaṁpāsitvā „ye dhammā hetuppabbhavā“
ti gātham sutvā sotāpattiphale patitṭhāya saḥāyakassa Moggallāna-
paribbājakassāpi tam eva gātham abbhāsi. So pi sotāpattiphale patit-
ṭhahi. Te ubbo pi Saṁjayaṁ oloketvā attano parisāya saddhim Satthu
santike pabbajimsu. Tesu Mahāmoggallāno sattābheṇa arahattaṁ
pāpuṇi Sāriputtatthero addhamāseṇa, ubbo pi ca ne Satthā aggasāva-
katthāne tṭhapesi. Sāriputtattherena arahattapattadivase yeva sāvaka-
saṁnipātam akāsi. Tathāgate pana tasmīṁ¹⁴ ņeva Veļuvanuuyyāne
viharaṁte Suddhodanaṁamahārājā „putto kira me chabbassāni dukkara-
kārikaṁ caritvā paramābhisaṁbodhim patvā pavattavaradhammacakko
Rājagaham missāya Veļuvane viharatīti“ sutvā aṇṇatarāṁ¹⁵ amaccāni
āmantesi: „ehi bhāṇe purisaṁsaṁsapaṇḍitāro Rājagaham gantvā mama
vacanena ‘pitā vo Suddhodanaṁamahārājā datṭhukāmo’ ti vatvā puttam
me¹⁶ gaṇhitvā ehi“ āha. So „evaṁ devā“ ti raṇṇo vacanaṁ sīrasā
saṁpaṭicchitvā purisaṁsaṁsapaṇḍitāro khīṇam eva satthiyojanamaṁgaṇṇaṁ
gantvā Dasabalassa catuparisamaṁjhe nisīditvā dhammadesanavelāya
vihāraṁ pāvisi. So „tṭṭhatu tāva raṇṇo¹⁷ pahitasāsanam“ ti parisante
tṭhito Satthu dhammadesanaṁ sutvā yathāṭhito va saddhim purisaṁsa-

¹ so all three MSS. ² C¹ tīni. ³ C¹ idam. ⁴ C¹ suvaṇṇabhinikāreṇa, C²

suvaṇṇabhinikāreṇa. ⁵ C¹ -gahane. ⁶ C¹ C² -paṭhavi. ⁷ C¹ jambudīpasmiṁ.

⁸ C¹ C² aṇṇaṁ. ⁹ C¹ C² tasmīṁ. ¹⁰ C¹ C² amhākaṁ. ¹¹ C¹ puttameva.

¹² C¹ raṇṇo.

hassena arahattaṃ patvā pabbajjam yāci. Bhagavā „etha bhikkhavo“ ti batthaṃ pasāresi. Sabbe taṃ khaṇaṃ yeva iddhimayapattacivaradharā vassasatikatherā viya ahesuṃ. Arahattaṃ pattakālato paṭṭhāya pana ariyā nāma majjhata¹ va hontiti raṇṇo pahitasāsanaṃ Dasabalassa na kathesi. Rājā „n' eva gatako va“ āgacchati na sāsanaṃ sūyatīti“ „ehi bhāṇe tvaṃ gacchā“ ti ten' eva niyāmena aññaṃ² amaccam pesesi. So pi gantvā purimanāyen' eva saddhīm parisāya arahattaṃ patvā tuṇhī³ ahosi. Rājā eten' eva niyāmena purisasahassaparivāre nava⁴ amacce pesesi. Sabbe attano kiccaṃ nūthapetvā tuṇhī bhūtā tatth' eva viharimāsu. Rājā sāsanaṃ attakam pi āharitvā ācikkhantaṃ alabhivā cintesi: „ettakā janā mayi sinehabbhāvena⁵ sāsanaṃ attam pi na paccāharimāsu, ko nu kho me vacanaṃ karissatīti“ sabbam rājā-balaṃ olokeno Kāḷudāyīna addasa. So kira raṇṇo⁶ sabbatthasādhako abbhantariko ativissāsiko Bodhisattena saddhīm ekadivase jāto sahapam-sukilīto⁷ sahāyo. Atha naṃ rājā āmantesi: „tāta Kāḷudāyī, ahaṃ mama puttān passitukāmo nava purisasahassāni pesesiṃ, ekapuriso pi āgantvā sāsanaṃ attam ārocetvāpi n' atthi, dujjāno kho pana jīvitantarāyo, ahaṃ jīvamāno va puttān datṭhum icchāmi, sakkhissati⁸ nu kho me puttān dassetun“ ti. „Sakkhissāmi deva sace pabbajitūn labhissāmiti“. „Tāta tvaṃ pabbajitvā vā apabbajitvā vā mayhaṃ puttān dassethi“. So „sādhu devā“ ti raṇṇo⁹ sāsanaṃ ādāya Rājagahaṃ gantvā Satthu dhammadeśanavelāya parisapariyante tṭhito dhammaṃ sutvā saparivāro arahattaphalaṃ patvā ehibbhikkhubhāve paṭṭhāsī¹⁰. Satthā Buddho hutvā paṭhamam antovassaṃ Isipatane vasitvā vutthavasso¹¹ pavāretvā Uruvelaṃ gantvā tattha tayo māse vasanto tebhātīkajātīle vinetvā bhikkhusahassaparivāro Phussamāsa-puṇṇamāya Rājagahaṃ gantvā dve māse vasi. Ettāvata Bārāṇasito nikkhantassa¹² pañca māsā jātā, sakālo hemanto atikkanto, Udāyittherassa āgatadivasato sattatṭhādivasā vitivattā. So Phagguni-puṇṇamāsiyaṃ¹³ cintesi: „atikkanto hemanto, vasantasamayo anup-patto, manussehi sassādini udāharitvā sammukhaṭṭhāne maggā dinnā, haritatināsañchannā¹⁴ paṭhavī, supupphitā vanasaṇḍā, paṭipajjanakkhamā maggā, kūlo Dasabalassa nātisaṃgaham kātun“ ti. Atha Bhagavantaṃ upasaṃkamitvā

¹ C^o majjhata. ² C^o ca. ³ C^o aññāni. ⁴ C^o tuṇhī. ⁵ C^o naca, C^o neva.

⁶ C^o sinehabbhāvena. ⁷ C^o raṇṇo. ⁸ C^o -kilīto. ⁹ so all three MSS., instead of sakkhissati? ¹⁰ C^o ehibbhikkhū paṭṭhāsī. ¹¹ C^o vuttavasso. ¹² C^o C^o nikkhantassa. ¹³ C^o phagguṇa-. ¹⁴ C^o C^o -sañjanno.

289. „Aṅgārino¹ dāni dumā bhadante
phalesīno chadanāṃ vippahāya,
te accimanto va pabhāsayanti,
samayo Mahāvīra bhagī rasānaṃ.

290. Nātisītaṃ nātiṇhaṃ nātidubbhikkhachātakaṃ²,
saddalā haritā bhūmi, esa kālo Mahāmuni³”

saṭṭhimattāhi⁴ gāthāhi Dasabalassa kulānagaragamanatthāya gamana-
vaṇṇaṃ vaṇṇesi. Atha naṃ Satthā „kiṃ nu kho Udāyi madhurassarena
gamanavannaṃ vaṇṇesi” āha. „Bhante tumhākaṃ pitā Suddhodana-
mahārāja passitukāmo, karotha nātakānaṃ saṅgahaṃ⁵” ti. „Sādhu
Udāyi, karissāmi nātakānaṃ saṅgahaṃ. bhikkhusaṅghassa ārocehi,
gamiyavattaṃ pūressanti⁶”. „Sādhu bhante” ti thero ārocesi.
Bhagavā Aṅga-Magadha-vāsinaṃ⁷ kulaputtānaṃ dasaḥi sahassehi
Kapilavatthuvāsinaṃ dasaḥi sahassehīti sabbe⁸ eva vīsatisahassehi
khīṇasavabbhikkhūhi parivuto Rājagahā nikkhamitvā divase divase⁹
yojanaṃ gacchati. „Rājagahato saṭṭhiyojanaṃ Kapilavatthum dvīhi¹⁰
māsehi pāpuṇissāmi¹¹” aturitacārikaṃ pakkāmi. Thero pi „Bhagavato
nikkhaṇṭabhāvaṃ raṇṇo¹²” ārocessāmi¹³” vehāsaṃ abbhuggantvā raṇṇo¹⁴
nīvesane pāturaṃ ahoṣi. Rājā therāṃ disvā tuṭṭhacitto mahārāhe pallaṅke
nīsīdāpetvā attano paṭiyāditassa nānaggarasabbhojanaṃ pattaṃ pūretvā
adāsi. Thero utthāya gamanākāraṃ dassesi. „Nisīditvā bhuñjathā¹⁵
” ti. „Satthu santikaṃ gantvā bhuñjissāmi mahārāja” ti. „Kahaṃ
pana Satthā” ti. „Vīsatiabhikkhusahassaparivāro tumhākaṃ dassanattāya
cārikaṃ nikkhaṇṭo mahārāja” ti. Rājā tuṭṭhamānaso āha: „tumhe imāṃ
paribhuñjitvā yāva maṇi putto imāṃ nāgaraṃ pāpuṇāti tāv’ assa ito
va piṇḍapātāṃ pariharathā” ti. Thero adhiyāsesi. Rājā therāṃ
parivisitvā pattaṃ gandhacūḍḍena ubbattitvā uttamabhojanaṃ pūretvā
„Tathāgataṃ dethā” ti therassa hatthe paṭitthāpesi. Thero sabbesaṃ
passantānaṃ¹⁶ yeva pattaṃ ākāse khipitvā sayam pi vehāsaṃ
abbhuggantvā piṇḍapātāṃ āharitvā Satthu hatthe thāpesi. Satthā
taṃ paribhuñji. Eten’ upāyena thero divase divase āhari. Satthāpi
antarāmagge raṇṇo¹⁷ yeva piṇḍapātāṃ paribhuñji. Thero pi bhatta-
kiccāvasāno divase divase¹⁸ „ajja ettakaṃ Bhagavā āgato, ajja ettakaṃ”

¹ C^v aṅgārino corrected to agārino. ² C^s C^v -jātakaṃ. ³ C^s saṭṭhimattāhi.

⁴ C^s saṅgahaṃ. ⁵ C^s saṅga-. ⁶ C^s omits one divase. ⁷ C^s C^v dīhi. ⁸ C^s

raṇṇo. ⁹ C^s passannānaṃ, C^s passantānaṃ. ¹⁰ C^s raṇṇo. ¹¹ C^s omits one

divase.

ti buddhagunapaṭisaṃyuttāya ca kathāya sakalarājakulaṃ Satthu dassanaṃ vinā yeva Satthari saṃjātappasādaṃ akāsi. Ten' eva naṃ Bhagavā „etadaggaṃ¹ bhikkhave mama sāvakanāṃ bhikkhūnaṃ² kulappasādakanāṃ yadidaṃ Kāḷudāyiti“ etadagge ṭhapesi. Sākiyāpi kho anuppatte Bhagavati „amhākaṃ nātisetthāṃ passissāmā“³ ti sannipatitvā Bhagavato vasanattṭhānaṃ vīmaṃsamānā „Nigrodhasakkassa ārāmo ramaṇiyo“⁴ ti sallakkhetvā tattha sabbaṃ paṭijagganavidhiṃ kāretvā gandhapupphalattṭhā paccuggamaṇaṃ karontā sabbālaṃkārapatimaṇḍite daharadahare⁵ nāgaradūrake ca dārikāyo ca paṭhamāṃ pahiṇiṃsu⁶, tato rājakumāre ca rājakumāriyo ca, tesāṃ anantaraṃ⁷ sāmāṃ gandhapupphacupṇādihi pūjayamānā Bhagavantaṃ gahetvā Nigrodhārāmaṃ eva agamaṃsu. Tatra Bhagavā vīsatisahassakhipāsava-parivuto paññattavarabuddhāsane nisīdi. Sākiyā nāma mānājātikā mānatthaddhā. Te „Siddhatthakumāro amhehi daharataro amhākaṃ kaniṭṭho bhāgineyyo putto nattā“ ti cintetvā daharadahare rājakumāre āhaṃsu: „tumhe vandatha, mayāṃ tumbhākaṃ piṭṭhito nisīdissāmā“⁸ ti. Tesu evaṃ nisīnesu Bhagavā tesāṃ ajjhāsayaṃ oloketvā „na maṃ nātayo vandanti, haṇḍa dāni ne vandāpessāmi“⁹ abhiññāpādakañjḥanaṃ¹⁰ samāpajjitvā vuttḥāya ākāsaṃ abbhuggantvā tesāṃ sīse pādapaṃsum okiramāno viya Gaṇḍambamūle yamakapāṭihāriyasadisāṃ pāṭihāriyaṃ akāsi. Rājā taṃ¹¹ acchariyaṃ disvā āha: „Bhagavā tumbhākaṃ jātadivase Kāḷadevalassa vandanaṭṭhaṃ upanītanaṃ pāde vo parivattitvā brāhmaṇassa matṭhake paṭiṭṭhite disvāpi ahaṃ tumhe vandāmi, ayaṃ me paṭhamavandanā, vappamaṅgaladivase jambucchāyāya sirisayane nisīnnaṃ vo jambucchāyāya aparivattanaṃ disvāpi pāde vandāmi, ayaṃ me dutiyā¹² vandanā, idāni imaṃ aditṭhapubbaṃ pāṭihāriyaṃ disvāpi tumbhākaṃ pāde vandāmi, ayaṃ me tatiyā vandanā“ ti. Raṇṇo¹³ pana vandite Bhagavantaṃ avanditvā ṭhātum samattho nāma eko Sākiyo pi nāhosi, sabbe vandimsu yeva. Iti Bhagavā ūtake vandāpetvā ākāso otaritvā paññatte¹⁴ āsane nisīdi. Nisīne Bhagavati sikhāppatto nātisaṃgamo ahoṃsi. Sabbe ekaggacittā hutvā nisīdimsu. Tato mahāmegho pokkharavassāṃ vassi, tambavannaṃ udakaṃ heṭṭhā viravantaṃ gacchati, tenitukāmo va temeti, atemitukāmaṃsa sarīre udabindumatto pi na patati. Taṃ disvā sabbe acchariyabbhuta-cittajātā „aho acchariyaṃ aho abbhuta“ ti kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā „na

¹ Ck C^o etadaggaṃ. ² C^o bhikkhūnaṃ. ³ C^o rammaniyo. ⁴ C^o dahare dahare.

⁵ C^o pahiṇiṃsu. ⁶ C^o anantaraṃ. ⁷ Ck C^o abhiññā-. ⁸ Ck C^o naṃ. ⁹ Ck dutiya. ¹⁰ C^o raṇṇo. ¹¹ C^o paññatte.

idānim eva mayham nātisamāgame pokkharavassam vassati, atite pi vassiti¹ imissā atthupattiya² Vessantarajātakaṃ kathesi. Dhamma-desanaṃ sutvā sabbe utthāya vanditvā pakkamimsu, eko pi rājā vā rājamahāmatto vā „sve ambakaṃ bhikkhaṃ gaṇhathā“³ 'ti vatvā gato nāma n' atthi. Satthā punadvase visatisahassabhikkhuparivuto Kapilavatthuṃ piṇḍāya pāvīsi. Taṃ na koci gantvā nimantesi vā pattaṃ vā aggahesi. Bhagavā indakhīle thito va āvajjesi: „kathan nu kho pubbabuddhā kulanagare piṇḍāya carimsu, kiṃ uppaṭipāṭiya issarajanānam gharāni agamaṃsu⁴ udāhu sapadānacārikaṃ carimsū“⁵ 'ti. Tato ekabuddhassāpi uppaṭipāṭiya gamanaṃ adisvā⁶ „mayāpi dāni ayaṃ eva vaṃso ayaṃ me paveni⁷ paggaheṭabbā, āyatiṃ ca me sāvakaṃpi mamaṃ⁸ ōeva anusikkhantaṃ piṇḍacāriyavattaṃ paripūressantīti“ kotiyam nivṛtthagehato paṭṭhāya sapadānaṃ⁹ piṇḍāya cari. „Ayyo kira Siddhatthakumāro piṇḍāya caratīti“ dvibhūmakatibhūmakādisu¹⁰ pāsādesu sihapañjare vivaritvā mahājano dassanavyāvaṇṇo ahoṃsi. Rāhulamātāpi devī¹¹ „ayyaputto kira imasmiṃ yeva nāgare mahantena rājānubhāvena suvaṇṇasivikādīhi vicaritvā¹² idāni kesamassam ohāretvā kāsāyavattavasano kapālahatto piṇḍāya carati, soḥhati nu kho“ ti sihapañjaraṃ vivaritvā olokayamānā Bhagavantaṃ nānāviraḡasamuḡjalāya sarīrappabhāya nagaravithiyo obhāsetvā vyāmapabbhāparikkhepasamupabbūḡhāya¹³ asitānubyañjanāvabhāsītāya¹⁴ dvattimsamahāpurisalakkhaṇapatimaṇḍitāya anopamāya Buddhasiriyā virocamaṇaṃ disvā

291. „Siniddhanīlamudukuṇcītakeso
suriyasunimmalatalābhinalāto
yuttatuṅgamudukāyatanāso
raṃsiḡjālavitato naraśīho“ ti

evamādikāhi atthahi naraśiḡagāthāhi nāma abhitthavitvā „tumhākaṃ putto piṇḍāya caratīti“ raṇṇo¹⁵ ārocesi. Rājā saṃviggahadayo hatthena sātakaṃ saṇṭhapento turitaturitaṃ nikkhamitvā vegena gantvā Bhagavato purato thatvā āha: „kiṃ bhante amhe laḡjāpetha, kimatthaṃ piṇḍāya caratha, kiṃ 'ettakānaṃ bhikkhūnaṃ na sakkā bhattaṃ laddhuṃ' ti

¹ C¹ agamaṃsu. ² C² disvā. ³ C³ paveni corrected to paveni, C⁴ pameṇi corrected to paveni. ⁴ C⁵ C⁶ mamaṃ. ⁵ C⁷ sapadānam. ⁶ C⁸ dibhūmaka-. ⁷ C⁹ devī. ⁸ C¹⁰ C¹¹ vivaritvā. ⁹ C¹² byāma- -samūpa-, C¹³ vyāma- -samupabbu-, C¹⁴ vyāma- -samūpabbu-. ¹⁰ C¹⁵ asitānubyañjanāvabhāsītāya, C¹⁶ asitānubyañjanāvabhāsītāya, C¹⁷ asitānubyañjanāvabhāsītāya. ¹¹ C¹⁸ raṇṇo.

saññam¹ karitthā² 'ti. „Cārittam etaṃ³ mahārāja ambhākaṃ⁴ ti,
 „Nanu bhante ambhākaṃ Mahāsammatakhattiyavamso nāma vamso,
 tattha ca ekakhattiyō pi bhikkhācāro nāma n' atthīti⁵. „Ayaṃ
 mahārāja rājavamso nāma tava vamso, ambhākaṃ pana Dipamkaro⁶
 Koṇḍañño -pe- Kassapo ti ayaṃ Buddhavamso nāma, ete ca aññe ca
 anekasahassasamkhā Buddhā bhikkhācārā bhikkhācāren⁷ eva jīvikam
 kappesun⁸ ti antaravithiyam⁹ thito va

292. „Uttitthe na-ppamajjeyya,
 dhammaṃ sucaritaṃ care,
 dhammacārī sukhaṃ seti
 asmiṃ loke paramhi ca¹⁰ (Dhp. v. 168.)

imaṃ gātham āha. Gāthāpariyosāne rājā sotāpattipāle patitthāsi.

293. „Dhammaṃ care sucaritaṃ,
 na naṃ duccaritaṃ care,
 dhammacārī sukhaṃ seti
 asmiṃ loke paramhi cā¹¹ 'ti (Dhp. v. 169.)

imaṃ pana gātham sutvā sakadāgāmiphale patitthāsi. Dhamma-
 pālajātakaṃ sutvā anāgāmiphale patitthāsi. Maraṇasamaye setacchattassa
 heṭṭhā sirisayane upanno yeva arahattaṃ¹ pāpuṇi. Araññavāsena²
 padhānānuyogakiccaṃ³ rañño⁴ nāhosi. Sotāpattiphalam sacchikatvā
 yeva pana Bhagavato pattam gahetvā sapariṣam Bhagavantam
 mahāpāsādam āropetvā paṇitena khādaniyena bhojaniyena⁵ parivisi.
 Bhattakiccāpariyosāne sabbaṃ itthāgāraṃ āgantvā Bhagavantam vandi
 thapetvā Rāhulamātaram. Sā pana „gaccha, ayyaputtaṃ vandāhīti⁶
 parijāpēna vuccamānāpi „sace mayhaṃ guṇo atthi sayam eva me
 santikaṃ ayyaputto āgamissati, āgutaṃ eva naṃ vandissāmīti⁷ vatvā
 na ngamāsi. Bhagavā rājānam pattam gāhāpetvā dvīhi aggasāvakehi
 saddhiṃ rājadhītāya sirigabbhaṃ gantvā „rājadhītā yathārucīṃ
 vandamānā na kiñci vattabbā⁸ ti vatvā paṇṇatte⁹ āsane nisīdi. Sā
 vegena gantvā¹⁰ gopphakesu gahetvā pādapiṭṭhiyam āsāṃ parivattetvā
 yathājjhāsayaṃ vandi. Rājā rājadhītāya Bhagavati sinehabahumānā-
 diguṇasampattiyo kathesi: „bhante mama dhītā tumhehi kāsāyāni

¹ C² C³ samññam. ² C² evam. ³ C² C³ dipamkara. ⁴ C² antaravithi. ⁵ C²
 arahattam. ⁶ C² arañña-. ⁷ C² padānā-. ⁸ C² rañño. ⁹ C² C³ khādaniyena
 bhojaniyena. ¹⁰ C² paṇṇatte. ¹¹ C² vegenāgantvā.

nivattānāṃ¹ sutvā tato paṭṭhāya kāsāvavatthā jātā, tumhākaṃ ekabhattikabhāvaṃ sutvā ekabhattikā va jātā, tumhehi mahāsayanassa chadditabhāvaṃ² nātvā paṭṭikamañcake³ yeva nipannā, tumhākaṃ mālā-gandhādīhi viratabhāvaṃ nātvā viratamālāgandhā⁴ va jātā, attano nātakesu 'mayāṃ paṭijaggissāmā' 'ti sāsane pesite ekaññātikam pi na olokesi, evaṃ guṇasampannā me Bhagavā dhītā' ti. „Anacchariyaṃ mahārāja yaṃ idāni tayā rakkhīyamānā rājadhītā paripakke nāpe⁵ attānaṃ rakkheyya, esā pubbe anārakkhā pabbatapāde vicaramānā aparipakke nāpe attānaṃ rakkhīti“ vatvā Candakinnarajātakaṃ kathetvā utthāyāsanaṃ pakkāmi. Dutiyadivase Nandassa rājakumārassa abhisekagehappavesanavivāhamañgalesu vattamānesu tassa gehaṃ gantvā kumāraṃ pattam gāhāpetvā pabbājetukāmo mañgalaṃ vatvā utthāyāsanaṃ pakkāmi. Janapadakalyāṇī⁷ kumāraṃ gacchantāṃ disvā „tuvaṃ kho ayyaputta āgaccheyyāsi“⁸ vatvā gīvaṃ pasāretvā olokesi. So pi Bhagavantaṃ „pattam gaṇhathā“⁹ 'ti vattuṃ avisahamāno vihāraṃ yeva agamāsi. Tam anicchamānaṃ yeva Bhagavā pabbājesi. Iti Bhagavā Kāpilapuraṃ gantvā tatiyadivase Nandaṃ pabbājesi. Sattame divase Rāhulamātā kumāraṃ alaṅkaritvā Bhagavato santikaṃ pesesi: „Passa tāta etaṃ vīsatisahassasamaṇaparivutaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ brahmarūpivaṇṇaṃ⁶ samaṇaṃ, ayaṃ te pitā, etassa mahantā nidhiyo abhesuṃ, ty-āssa⁷ nikkhamanato paṭṭhāya na passāma, gaccha naṃ dāyajjaṃ yāca: 'ahaṃ tāta kumāro, abhisekaṃ patvā cakkavattī bhavissāmi'⁸, dhanena me attho, dhanam me dehi, sāmiko hi putto pitu santakassā"⁹ 'ti. Kumāro ca Bhagavato santikaṃ gantvā pitu sinehaṃ paṭilabhitvā haṭṭhatuṭṭho „sukhā te samaṇa chāyā" ti vatvā aññaṃ¹⁰ pi bahuṃ attano anurūpaṃ vadanto¹¹ aṭṭhāsi. Bhagavā katabhattakieco anumodanaṃ katvā utthāyāsanaṃ pakkāmi. Kumāro pi „dāyajjaṃ me samaṇa dehi, dāyajjaṃ me samaṇa dehīti“ Bhagavantaṃ anubandhi. Bhagavā kumāraṃ na nivattāpesi. Parijano pi Bhagavatā saddhiṃ gacchanto nivattetuṃ nāsakki. Iti so Bhagavatā saddhiṃ ārāmaṃ eva agamāsi. Tato Bhagavā cintesi: „yaṃ ayaṃ pitu santakaṃ"¹² dhanam icchati taṃ vaṭṭānugataṃ¹³ savighātaṃ, haṇḍ' assa bodhi-maṇḍe paṭiladdhaṃ sattavidhaṃ ariyadhanaṃ demī, lokuttaradāyajjassa naṃ¹⁴ sāmikaṃ karomīti“ āyasmantaṃ Sāriputtaṃ āmantesi: „tena hi

¹ C² jaḍḍita-, C³ chaḍḍita-. ² C² paddhika, C³ paṭṭikka-. ³ C² viratamālā-gandhā corrected to -mālāgandhā. ⁴ C² paripakkañño; C³ paripakkañño.

⁵ C² -yānti. ⁶ C² -vaṇṇa. ⁷ C² tassa. ⁸ C² bhavissāma. ⁹ C² aññaṃ.

¹⁰ C² vadanto. ¹¹ C² santikaṃ. ¹² C² vaddhānugataṃ. ¹³ C² tam.

tvam Sāriputta Rāhulakumāraṃ pabbājehitī¹. Pabbajite pana kumāre raṇṇo adhimattadukkhāṃ uppajji. Taṃ adhivāsetuṃ asukkonto Bhagavato nivedetvā „sādhu bhante, ayyā² mātāpitūhi ananunātāṃ³ puttāṃ na pabbājeyyū” ti varaṃ yāci. Bhagavā tassa taṃ varaṃ datvā punadivase rājanivesane katapātārāso ekamantaṃ nisinnena raṇṇā⁴ „bhante, tumhākaṃ dukkaracārikakāle ekā devatā maṃ upasaṅkamitvā ‘putto te kālakato’ ti āha, tassā vacanaṃ asaddahanto ‘na mayhaṃ putto bodhiṃ appatvā kālāṃ karotīti’ taṃ paṭikkhipi” ti vutto⁵ „idāni kiṃ⁶ saddahissatha ye tumhe pubbe pi atṭhikāni⁷ dassetvā ‘putto te mato’ ti vutte na saddahitthā” ti inissā atṭhuppattiya Mahādhammapālaajātakāṃ kathesi. Kathāpariyosāne rājā anāgāmiṃphale patitṭhahi. Iti Bhagavā pīṭaraṃ tīsu phalesu patitṭhāpetvā bhikkhusaṃghaparivuto puna-d-eva Rājagahāṃ gantvā Sītavane vihāsi. Tasmīṃ samaye Anāthapiṇḍiko gahapati pañcahi sakatasatehi bhaṇḍaṃ ādāya Rājagahe piyasahāyassa seṭṭhino gehaṃ gantvā tattha Buddhassa Bhagavato uppannabhāvaṃ sutvā balavapaccūsasamaye devatānubhāvena vivaṇṇena dvārena Satthāraṃ upasaṅkamitvā dhammaṃ sutvā sotāpattiṃphale patitṭhāya dutiyadivase buddhapamukhassa saṃghassa mahādānaṃ datvā Sāvattihī⁸ āgamanatthāya Satthū paṭināṃ⁹ gabetvā antarāmagge pañcavattārisayojanatṭhāne satasahassaṃ satasahassaṃ dāpetvā yojanikāya yojanikāya vihāre kāretvā¹⁰ Jetavanaṃ koṭisanthārena atṭhārasahiraṇṇakoṭīhi kinivā¹¹ navakammaṃ paṭṭhapesi¹². So majjhe Dasabalassa gandhakuṭṭhīṃ kāresi. Taṃ parivāretvā asīti-mahāttherānaṃ¹³ pāṭiekkasannivesane¹⁴ āvāse ekakuḍḍakadvikuḍḍaka-haṃsavatṭakadighasālamanḍapādivasena sesasenāsanaṃ¹⁵ pokkharaniyo ca¹⁶ caṃkamanarattitṭhānadivātṭhānāni cā ti atṭhārasakoṭipariccāgena ramaṇiye bhūmibhāge manoraṃaṃ vihāraṃ kārāpetvā Dasabalassa āgamanatthāya dūtaṃ pesesi. Satthā dūtassa sāsanaṃ sutvā mahābhikkhusaṃghaparivāro Rājagahā nikkhamitvā anupubbena Sāvattihinagaraṃ pāpuṇi. Mahāsetthi¹⁷ pi kho vihāramahaṃ sajjetvā Tathāgatassa Jetavanaṃ¹⁸ pavisaṇadivase puttāṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ katvā alaṃkatapaṭiyatteh¹⁹ eva pañcahi kumārasatehi saddhiṃ pesesi. So saparivāro pañcavaṇṇavatthasamuḍḍalāni pañcadhajasatāni gabetvā

¹ C^o ayya. ² C^o ananuyyātāṃ, C^k ananunātāṃ. ³ C^o raṇṇā. ⁴ C^o vutte.

⁵ C^o sakhi. ⁶ C^k adhittakāni. ⁷ C^k sāvattihyaṃ. ⁸ C^k C^o paṭināṃ. ⁹ C^o kārāpetvā. ¹⁰ C^k kinivā. ¹¹ C^o paṭṭhapesi. ¹² C^k C^o -mahāttherānaṃ, C^o -mahāttherānaṃ. ¹³ C^o pāṭiekkā. ¹⁴ C^o sasasenāsana. ¹⁵ C^o C^o omīti ca. ¹⁶ C^o -setthi. ¹⁷ C^k Jetavanaṃ.

Dasabalassa purato ahosi. Tesam pacchato Mahāsubhaddā-Cūla-subhaddā¹ ti dve seṭṭhidhitaro pañcahi kumārisatehi² saddhim punnaghaṭe gahetvā nikkhamiṃsu. Tesam pacchato seṭṭhibharyā sabbālamkārapatimaṇḍitā pañcahi mātugāmasatehi saddhim punnapātiyo gahetvā nikkhami. Sabbesam pacchato sayam mahāseṭṭhi³ ahatavatthanivattho ahatavattheh⁴ eva pañcahi seṭṭhisatehi saddhim Bhagavantam abbhuggañchi⁵. Bhagavā imam upāsakaparisam purato katvā mahābhikkhusaṃghaparivuto attano sarīrappabbhāya⁶ suvaṇṇarasasekapiṇḍarāni viya vanantarāni kurumāno anantāya Buddhalīhāya⁷ appaṭisamāya Buddhasiriya Jetavanavihāraṃ pāvīsi. Atha nam Anāthapiṇḍiko pucchi: „kath⁸ āham bhante imasmiṃ vihāre paṭipajjāmi“. „Tena hi gahapati imam vihāraṃ āgatānāgatassa bhikkhusaṃghassa dehiti“. „Sādhu bhante“ ti mahāseṭṭhi⁹ suvaṇṇabhiṃkāraṃ ādāya Dasabalassa hatthe udakam pādetvā „imam Jetavanavihāraṃ āgatānāgatassa cātuddisassa buddhapamukhassa saṃghassa dammī“ adāsi. Sāthā vihāraṃ paṭiggahetvā anumodanam karonto

294. „Sītam uḥam paṭihanti
tato vālamigāni¹ ca
sirimsape ca makase ca
sisire cāpi vutthiyo.

295. Tato vātātape ghore
saṇjāte² paṭihaññati³.
Lenatthaṃ ca sukhatthaṃ ca
jhāyituṃ ca vipassituṃ
vihāradānaṃ saṃghassa
aggaṃ Buddhena vaṇṇitaṃ.

296. Tasmā hi paṇḍito poṣo
sampaṣsaṃ attham attano
vihāre kāraye ranne
vāsaya⁴ ettha bahussute.

297. Tesam annaṃ ca pānaṃ ca
vatthasenāsanāni ca
dadeyya ujubbhūtesu
vippasannena cetasā.

¹ C¹ C² -cūla-. ² C² kumārī-. ³ so all three MSS. ⁴ C¹ C² abbhuggaṇḍi.

⁵ C¹ cārira-. ⁶ C¹ C² -līhāya ⁷ C¹ vāla-. ⁸ C¹ saṇjāte. ⁹ C¹ paṭihamñati.

298. Te tassa dhammam desenti
sabbadukkhāpanūdanam,
yam yo dhammam idh' aṇṇāya'
parinibbāti anāsavo'' ti

vihārānisamsam kathesi. Anāthapiṇḍiko dutiyadivasato patthāya vihāramaham ārabhi. Visākhāya pāsādamaho catuli³ māsehi nitthito. Anāthapiṇḍikassa pana vihāramaho navahi māsehi nitthāsi. Vihāramahē pi atthāras² eva¹ koṭiyo agamamsu, iti imasmiṃ yeva vihāre catupañṇasakoṭisamkhān dhanam pariccaji. Atīte pana Vipassissa Bhagavato kāle Punabbasumitto nāma seṭṭhi³ suvaṇṇitthikasanthārena kiṇitvā⁴ tasmim yeva thāne yojanappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Sikhissa Bhagavato kāle. Sirivaddho nāma seṭṭhi³ suvaṇṇaphālasanthārena⁵ kiṇitvā⁶ tasmim yeva thāne tigāvutappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Vessabhussa Bhagavato kāle Sotthiyo nāma seṭṭhi³ suvaṇṇabhatthipadasanthārena kiṇitvā⁴ tasmim yeva thāne addhayojanappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Kakusandhassa Bhagavato kāle Accuto nāma seṭṭhi³ suvaṇṇitthikasanthāren⁷ eva¹ kiṇitvā⁸ tasmim yeva thāne gāvutappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Koṇāgamanassa Bhagavato kāle Uggo nāma seṭṭhi³ suvaṇṇakacchapasanthārena⁹ kiṇitvā⁴ tasmim yeva thāne addhagāvutappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Kassapassa Bhagavato kāle Sumaṅgalo¹⁰ nāma seṭṭhi³ suvaṇṇitthikasanthārena kiṇitvā⁴ tasmim yeva thāne soḷasakarissappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Amhākaṃ Bhagavato kāle Anāthapiṇḍiko seṭṭhi³ kahāpanakoṭisanthārena¹⁰ kiṇitvā⁴ tasmim yeva thāne atthakarissappamāṇam saṃghārāmaṃ kāresi. Idam kira thānam sabbabuddhānam avijahitattānam¹¹ eva. Iti mahābodhimande sabbānūtapattito¹² yāva mahāparinibbānāmaṇcā yasmim thāne Bhagavā vihāsi idam Santikenidānam nāma, tassa vasena sabbajātakāni vaṇṇayissāma.

NIDĀNAKATHĀ

• nitthitā.

¹ C² idhamāya. ² C² atthārase yeva. ³ so all three MSS. ⁴ C² kiṇitvā
⁵ C² -thāreva. ⁶ C² kiṇitvā. ⁷ C² -thāreva. ⁸ C² C² kiṇitvā. ⁹ C² C²
sumaṅgalo. ¹⁰ C² kahāpana-, C² kahāpanakoṭisanthāreva. ¹¹ C² avijahitāni
thānam. ¹² C² sabbānūtapattiko, C² sabbānūppattito.

NAMO TASSA
BHAGAVATO ARAHATO SAMMĀSAMBUDDHASSA¹.

I. EKANIPĀTA.

1. APANNAKAVAGGA.

1. Apannakajātaka.

Imaṃ tvaṃ Apannakadhammadesanaṃ Bhagavā Sāvattthim² upani-
sāya Jetavanamahāvihāre viharanto kathesi. Kam pana ārabbhā
ayaṃ kathā samutthitā ti. Setthissa saḥāyake pañcasate titthiya-
sāvake³. Ekasmim hi divase Anāthapiṇḍiko setthi⁴ attano saḥāyake
pañcasate aññatitthiyasāvake⁵ ādāya bahumālāgandhavilepanaṃ⁶ c' eva
telamadhuphāṇitavattthacchādanāni⁷ ca gūhāpetvā⁸ Jetavanam gantvā
Bhagavantaṃ vanditvā mālādīhi⁹ pūjetvā bhesajjāni c' eva vatthāni ca
bhikkhusaṃghassa vissajjetvā cha nissajjadosa vajjetvā ekamantaṃ
nisīdi. Te pi aññatitthiyasāvaka¹⁰ Tathāgataṃ vanditvā Satthu punṇa-
candasassirikaṃ mukhaṃ lakkhaṇānubyañjanapatimanditaṃ vyāmappa-
bhāparikkhitaṃ¹¹ brahmakāyaṃ āvelāvelā¹² yamakayamakā¹³ hutvā nic-
charantiyo¹⁴ ghanabuddharasmiyo ca¹⁵ olokayamānā Anāthapiṇḍikassa
saṃipe yeva nisīdimaṃ. Atha tesam¹⁶ Manosilātale sīhanādaṃ nadanto
taruṇasiho viya gajjanto pāvussakameggo viya ca Ākāsagaṅgaṃ¹⁷ otā-

¹ C^o namo buddhāya. ² C^k C^v sāvattthiyam, C^o sāvattthim corrected to sāvattthiyam.
³ C^o -sāvake ti. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^o titthiyasāvake, C^k aññatitthiya-
⁶ C^o -vilepanāni. ⁷ C^k telamadhuppāṇitaṃ-, C^o sappitelamadhuphanita-. ⁸ C^o
gūhāpetvā. ⁹ C^o mālāgandhādīhi. ¹⁰ C^k te pi añña-, C^o atha kho te añña-.
¹¹ C^o byāma-. ¹² C^o āvelāvelā, C^o avelā avelā corrected to avela avelā. ¹³ C^k
yamakāyamakā. ¹⁴ C^o viniccharantiyo. ¹⁵ C^o omits ca. ¹⁶ C^v nesam. ¹⁷ C^k
C^o ākāsagaṅgam, C^o ākāsagaṅgā.

rento viya¹ ratanadāmaṃ ganthento viya ca atthaṅgasamannāgatena savanīyena² kamanīyena brahmassarena nānāyavicittāni madhuradhammakathāni³ kathesi. Te Satthu dhammadesanaṃ sutvā pasannaccittā vutthāya⁴ Dasabalaṃ vanditvā aññatitthiyasaraṇaṃ⁵ bhinditvā Buddhaṃ saraṇaṃ agamaṃsu. Te tato patthāya niccakālaṃ Anāthapiṇḍikena saddhiṃ gandhamālādihattā vibhāvaṃ gantvā dhammaṃ supanti dānaṃ denti sīlaṃ rakkhanti uposathakammaṃ karonti. Atha Bhagavā Sāvathito puna-d-eva Rājagahaṃ agamāsi. Te Tathāgatassa gatakāle taṃ⁶ saraṇaṃ bhinditvā puna aññatitthiyasaraṇaṃ⁷ gantvā attano mulaṭṭhāne yeva patitthitā. Bhagavāpi sattatthamāse⁸ vitināmetvā puna Jetavanaṃ agamāsi. Anāthapiṇḍiko puna pi te ādāya Satthu santikaṃ gantvā Satthāraṃ gandhādīhi⁹ pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Te pi Bhagavantaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdiṃsu. Atha nesaṃ Tathāgate cārikaṃ pakkante gahitasaraṇaṃ bhinditvā puna aññatitthiyasaraṇaṃ eva gahetvā mūle patitthitābhāvaṃ Bhagavato ārocesi. Bhagavā aparimitakappakoṭṭiyo¹⁰ nirantaraṃ pavattitavacīsucaritānubhāvenā dibbagandhagandhitā¹¹ nānāgandhapūritaṃ ratanakaraṇḍakāṃ vivarento viya mukhapadumaṃ vivaritvā madhurassaraṃ¹² niechārento „saccaṃ kira tumhe upāsakā tiṇi¹³ saraṇāni bhinditvā aññatitthiyasaraṇaṃ¹⁴ gatā¹⁵ ti pucchi. Atha tehi paṭicchādetuṃ asakkontehi „saccaṃ Bhagavā¹⁶ ti vutte Satthā „upāsakā, heṭṭhā avicim upari bhavaggaṃ paricchedaṃ katvā tiriyaṃ aparimāṇāsu lokadhātūsu¹⁷ sīlādiguṇena Buddhena sadiso nāma n' atthi, kuto adhikataro, 'yāvata bhikkhave sattā apadā vā -pe-¹⁸ Tathāgato tesāṃ aggaṃ akkhāyati', 'yaṃ kiñci vittaṃ idha vā huraṃ vā -pe-¹⁹, 'aggato ve pasannānaṃ²⁰ ti ādīhi suttehi pakāsite ratanattayagūṇe pakāsetvā²¹ evaṃ uttamaguṇehi²² samannāgataṃ ratanattayasaraṇaṃ²³ gatā upāsakā vā upāsikā vā nirayādisu²⁴ nibbattanakā nāma n' atthi, apāyaṇibbattito pana muccitvā²⁵ devaloke uppaṇijitvā²⁶ mahā-sampattim anubhonti²⁷, tasmā tumhehi evarūpaṃ saraṇaṃ bhinditvā aññatitthiyasaraṇaṃ gacchantehi ayuttaṃ katan²⁸ ti āha. Ettha ca tiṇi ratanāni makkhavasena²⁹ uttamavasena saraṇagatānaṃ apāyesu nibbattiyā abhāvaṃ³⁰ dipanattāṃ imāni suttāni dassetabbāni:

¹ C² adds ca. ² C² C³ savanīyena. ³ C² madhurasaraṃ dhammaṃ. ⁴ C² utthāya. ⁵ C² añña-. ⁶ C² omits taṃ. ⁷ C² satta attha māse. ⁸ C² gandhamālādīhi. ⁹ C² -koṭṭiye. ¹⁰ C² C³ -ganthitāni. ¹¹ C² madhurasaraṃ. ¹² C² tiṇi. ¹³ C² C³ -dhātūsu. ¹⁴ C² apadā vā dipadā vā catuppadā vā. ¹⁵ C² huraṃ vā ti. Ofr. Khud. Pāṭha p. 7. ¹⁶ C² pasannānaṃ. ¹⁷ C² pakāsetvā. ¹⁸ C² -guṇa. ¹⁹ C² ratanattayaṃ saraṇaṃ. ²⁰ C² C³ -yādisu. ²¹ C² muccitvā. ²² C² devalokaṃ uppatitvā. ²³ C² anubhavantī. ²⁴ C² katan. ²⁵ C² abhāva, C² abhāvaṃ corrected to abhāva.

Ye keci Buddhāṃ saraṇaṃ gatā se
na te gamissanti apāyaṃ¹,
pahāya mānusaṃ dehaṃ
devakāyaṃ paripūressanti².

Ye keci Dhammaṃ -pe-
Ye keci Saṅghaṃ -pe-
devakāyaṃ paripūressantīti³.

Bahuṃ ve saraṇaṃ yaṇṭi
pabbatāni vanāni ca -pe-
etaṃ saraṇaṃ āgama
sabbadukkhaṃ pamuccatīti. (Dhp. v. 188—192).

Na kevalaṇ ca nesaṃ Satthā ettakaṃ yeva⁴ dhammaṃ desesi, api ca
kho „upāsakā Buddhānussatikammaṭṭhānaṃ nāma Dhammānussati -pe-
Saṅghānussatikammaṭṭhānaṃ nāma sotāpattimaggāṃ deti sotāpatti-
phalaṃ deti sakadāgāmi-maggāṃ deti sakadāgāmi-phalaṃ deti anāgāmi-
maggāṃ deti anāgāmi-phalaṃ deti arahattamaggāṃ deti arahattaphalaṃ
detīti“ evamādihi pi nayehi dhammaṃ desetvā „evapurāṇaṃ nāma saraṇaṃ
bhīndantehi ayuttaṃ tumhehi katan“ ti āha. Ettha ca Buddhānussa-
tikammaṭṭhānādīnaṃ sotāpattimaggādippadānaṃ⁵, ekadhammo bhikkhave
bhāvito bahulikato ekantaṃbidāya virāgāya nirodhāya upasamāya
abhiññāya⁶ sambodhāya nibbānāya saṃvattati, katamo ekadhammo,
Buddhānussatīti⁷ evamādihi suttehi dipetabbāṃ. Evaṃ Bhagavā nānap-
pakārehi upāsake oyaditvā „upāsakā, pubbe pi manussā asaraṇaṃ
saraṇaṃ ti takkagāheṇa viruddhagāheṇa gahetvā amanussapariggahite⁸
kantāre yakkhabhattaṃ hutvā mahāvināsaṃ pattā, apannakagāhaṃ⁹
pana ekamsagāhaṃ aviruddhagāhaṃ gahitamanussā tasmim yeva
kantāre sotthibbhāvaṃ pattā“ ti vatvā tunhi¹⁰ ahosi. Atha kho Anā-
thapiṇḍiko gahapati utthāyāsanaṃ Bhagavantaṃ vanditvā abhithavitvā
siraṣi¹¹ añjaliṃ¹² patitthāpetvā evaṃ āha: „bhante idāni tāva imesaṃ
upāsakānaṃ uttamasaraṇaṃ¹³ bhinditvā takkagāhaṇaṃ¹⁴ ambakaṃ
pākaṇaṃ, pubbe pana amanussapariggahite kantāre takkikānaṃ vināso
apannakagāhaṃ gahitamanussānaṃ ca sotthibbhāvo ambakaṃ paṭicchanno

¹ C² apāyabhūmim. ² C² -asanti, C³ -asantīti. ³ C³ paripūressanti. ⁴ C² etta-
kam eva. ⁵ C² sotāpattimaggāṃ dippadānaṃ, C³ -maggādippabhedānaṃ. ⁶ C²
abhiññāya. ⁷ C² -parigahite, C³ manussapariggahite. ⁸ C² -gāhaṇ. ⁹ C² tunhi.
¹⁰ C² siraṣamim. ¹¹ C² añjali. ¹² C² uttamaṃ saraṇaṃ. ¹³ C² adda viruddha-
gāhaṇaṃ.

tumbhākam eva pākato, sādhu vata no Bhagavā ākāse punṇacandaṃ utthāpento viya imāṃ kāraṇāṃ pākataṃ karotū¹ 'ti. Atha Bhagavā „mayā kho gahapati aparimitakālāṃ dasa pāramiyo pūretvā lokassa kaṃkhacchedanattam eva sabbaññūtanānaṃ paṭividdhaṃ, sīhavasāya suraṇṇanālīṇ² pūrento viya sakkaccaṃ sotam odahitvā supāhīti³“ setthino satuppādaṃ janetvā himagabbhaṃ padāletva punṇacandaṃ nīharanto viya bhavantarena paṭicchannakāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Attite Kāsiratthe Bārānasinagare⁴ Brahma datto nāma rājā ahoṣi. Tadaṃ Bodhisatto satthavāhakule paṭisandhīṃ gahetvā⁵ anupubbena vayappatto pañcahi sakatasatehi vaṇijjāṃ⁶ karonto vicarati. So kadāci pubbāntato aparantaṃ gacchati kadāci aparantato pubbantaṃ. Bārānasiyaṃ yeva añño⁷ pi satthavāhaputto atthi bālo avyatto anupāyakusalo. Tadaṃ Bodhisatto Bārānasito mahagghaṃ⁸ bhaṇḍaṃ gahetvā pañca sakatasatāṇi pūretvā gamanasajjāṇi katvā thapesi. So pi bālasatthavāhaputto tath⁹ eva pañca sakatasatāṇi pūretvā gamanasajjāṇi katvā thapesi. Bodhisatto cintesi: „sace ayaṃ bālasatthavāhaputto mayā saddhīṃ yeva gamissati sakatasahassee¹⁰ ca¹¹ ekato magge¹² gacchante maggo pi na-ppahessati¹³, manussānaṃ dārūdakādīṇi¹⁴ pi¹⁵ balivaddānaṃ tināṇi pi dullabhāṇi bhavissanti, etena vā mayā vā purato gantūṃ vattatīti¹⁶ so taṃ pakkosāpetvā etaṃ atthaṃ ārocetvā „dvīhi¹⁷ amhehi ekato gantūṃ na sakkā¹⁸ ti, kiṃ tvaṃ purato gamissasi¹⁹ udāhu pacchato²⁰ ti āha. So cintesi: „mayi purato gacchante bahū²¹ ānisaṃsā²², maggena abhinneṇ²³ eva gamissāmi, gonā anāmatthataṇaṃ khādissanti, manussānaṃ anāmatthaṃ²⁴ sūpeyyapaṇṇaṃ bhavissati, pasannaṃ²⁵ uṭṭakam, yathāruccim agghaṃ thapetvā bhaṇḍaṃ vikkiniissāmīti²⁶“ so „ahaṃ samma purato gamis-

¹ C² -nālīṇ. ² C² supāhīti. ³ C² bārānasi-, C² bārānasi-. ⁴ C² adda dasa-masacāyena mātukucchito nikkhamitvā. ⁵ C² vaṇijjāṃ. ⁶ C² añño. ⁷ C² mahaggha. ⁸ C² sakatasahassee corrected to -sahasseehi, C² -sahasseehi. ⁹ va? C² omits ca. ¹⁰ C² omits magge. ¹¹ C² nappahessati. ¹² C² dārūdakādīṇaṃ, C² dārūdakādīṇi. ¹³ C² C² omits pi. ¹⁴ C² adda pi. ¹⁵ C² sakko. ¹⁶ C² gacchasi. ¹⁷ C² bahū. ¹⁸ C² ānisaṃsāṇi. ¹⁹ C² anāmattha. ²⁰ C² pasanna. ²¹ C² vikkini-.

sāmīti¹ “. Bodhisatto pi pacchato gamane bahū ānisaṃse addasa, evaṃ² hi³ assa ahosi: „purato⁴ gacchantā⁵ magge visamatthānaṃ samaṃ karissanti, ahaṃ tehi gatamaggena gamissāmi, purato gatehi balivaddehi pariṇatathaddhatīne⁶ khādite mama goṇā puna utthitāni⁷ madhuratīṇāni⁸ khādissanti⁹, gahitapanṇatthānato utthitaṃ manussānaṃ sūpeyyapaṇṇaṃ madhuraṃ bhavissati, anudake¹⁰ thāne¹¹ khaṇitvā ete udakaṃ uppādessanti, parehi¹² katesu āvātesu mayāṃ udakaṃ pivissāma, agghatthapanāṃ nāma manussānaṃ jivitā voropanasadisāṃ, ahaṃ pacchato gantvā etehi thapitagghen¹³ eva¹⁴ bhaṇḍaṃ vikkīṇissāmīti“, atha so ettake ānisaṃse disvā „samma tvaṃ purato gacchā¹⁵“ ti āha. „Sādhu sammā“ ti bālasatthavāho sakatāni yojetvā nikkhanto anupubbena¹⁶ manussāvāsāṃ atikkamītvā kantāramukhaṃ pāpuni. Kantāraṃ¹⁷ nāma corakantāraṃ vālakantāraṃ¹⁸ nirudakakantāraṃ¹⁹ amanussakantāraṃ appabhakkhakantāraṃ²⁰ ti pañcavidhaṃ, tattha corehi adhiṭṭhito maggo corakantāraṃ nāma, sihādīhi adhiṭṭhitamaggo vālakantāraṃ²¹ nāma, yattha nahāyitum vā pātum²² vā udakaṃ n²³ atthi idaṃ nirudakakantāraṃ²⁴ nāma, amanussādhiṭṭhitam²⁵ amanussakantāraṃ nāma, mūlakhādaniyādivirahitam²⁶ appabhakkhakantāraṃ nāma, imasmiṃ pañcavidhe kantāre taṃ kantāraṃ nirudakakantāraṃ²⁷ c²⁸ eva amanussakantāraṃ ca²⁹. Tasmā so satthavāhaputto sakātesu mahantamahantacātiyo³⁰ thapetvā³¹ udakassa pūrāpetvā satthiyojanikaṃ kantāraṃ paṭipajji. Ath³² assa kantāramajjhaṃ gatakāle³³ kantāre adhivatthayakkho „imehi gahitaudakaṃ chaddāpetvā³⁴ dubbale katvā sabbe va ne³⁵ khādissāmīti“. sabbasetatarunabalivadda-

¹ C¹ adda āha. ² C² evaṃ. ³ C³ omits hi. ⁴ C⁴ ete purato. ⁵ C⁵ gacchanto.

⁶ C⁶ paritthaddhatīne. ⁷ C⁷ puna utthitāni. ⁸ C⁸ omits madhura. ⁹ C⁹ khāyissanti. ¹⁰ C¹⁰ C¹⁰ anūduke. ¹¹ C¹¹ adda āvāsaṃ. ¹² C¹² C¹² paresuhi. ¹³ C¹³ thapitaggho, C¹³ thapitaggho. ¹⁴ C¹⁴ gacchāhi. ¹⁵ C¹⁵ anupubbo. ¹⁶ C¹⁶ kantāraṃ corrected to kantārā. ¹⁷ C¹⁷ vāla-. ¹⁸ C¹⁸ C¹⁸ nirūduka-. ¹⁹ C¹⁹ C¹⁹ -kantāraṃ. ²⁰ C²⁰ pivitum. ²¹ C²¹ amanussahi adhiṭṭhitam. ²² C²² C²² -khādaniyā-. ²³ C²³ eva. ²⁴ C²⁴ mahantamahantā-. ²⁵ C²⁵ thapāpetvā. ²⁶ C²⁶ kantāramajjhakāle.

²⁷ C²⁷ C²⁷ chaddāpetvā. ²⁸ C²⁸ sabbe jane.

yuttam¹ manoramam yānakam māpetvā² dhanukalāpaphalakā-
vudhahatthehi³ dasahi dvādasahi amanūssehi⁴ parivuto uppala-
kumudāni pīlandhitvā⁵ allasīso allavattho issarāpuriso viya
tasmiṃ yānake nisīditvā⁶ kaddamamakkhitehi⁷ cakkehi paṭipa-
tham agamāsi. Parivāramanussāpi⁸ ssa purato ca⁹ pacchato ca
gacchantā allakesā allavatthā uppalakumudamālā pīlandhitvā¹⁰
padumapundarikakalāpe gahetvā¹¹ bhisamuḷālāni¹² khādantā uda-
kabindūhi c' eva kalalena ca paggharantena agamanīsu. Sat-
thavāhā ca nāma yadā dhuravāto¹³ vāyati¹⁴ tadā yānake nisī-
ditvā upatthākaparivutā¹⁵ rajam¹⁶ paribhāntā purato gacchanti,
yadā pacchato¹⁷ vāyati tadā ten' eva¹⁸ nāyena pacchato gac-
chanti, tadā pana dhuravāto ahoṣi¹⁹, tasmā so satthavāhaputto
purato agamāsi. Yakkho tam āgacchantam disvā attano yā-
nakam maggā okkametvā²⁰ „kham gacchathā“²¹ ti tena saddhim
paṭisanthāram akāsi. Satthavāho pi attano yānakam maggā
okkamāpetvā²² sakatānam gamanokāsam datvā ekamantam
ṭhito²³ tam yakkham avoca: „bho, amhe tāva Bārānasito
āgacchāma, tumhe pana uppalakumudāni pīlandhitvā paduma-
pundarikahatthā bhisamuḷālāni²⁴ khādantā kaddamamakkhita²⁵
udakabindūhi paggharantehi āgacchatha, kin²⁶ nu kho tumhehi²⁷
āgatamagge devo vassati uppalādisaṇhannāni²⁸ sarāni atthīti²⁹
pucchi. Yakkho tassa katham sutvā „samma, kim nām' etaṃ
kathesi, esā nīlavanarāji paṇṇāyati³⁰, tato paṭṭhāya sakalam
araṇṇam ekodakam, nibaddham³¹ vassati, kandarā pūrā, tasmiṃ
tasmiṃ³² thāne padumādisaṇhannāni³³ sarāni³⁴ vatvā paṭipāṭiyā

¹ C¹ sabbasetam-. ² C¹ adds udakakalalamakkhitehi. ³ C¹ -vudhādhātthehi. ⁴ C¹ pīlandhitvā. ⁵ C¹ -makkhite, C² -makkhite corrected to -makkhitehi. ⁶ C¹ -mulāni, C² -mulāni corrected to -mulālāni. ⁷ C¹ yadādhuravāto purato vāyati, C² yadā purato vāto vāyati. ⁸ C¹ adds vāto. ⁹ C¹ tadā pana purato vāto ahoṣi, C² tadā pana dhuravāto purato ahoṣi. ¹⁰ C¹ C² okkamitvā, ¹¹ C¹ C² okkametvā. ¹² C¹ yam. ¹³ C¹ -mulālāni corrected to -mulāni, C² -mulāni corrected to -mulālāni. ¹⁴ C¹ khādantā ca udakakalalamakkhita. ¹⁵ C¹ kin. ¹⁶ C¹ C² tumhe. ¹⁷ C¹ uppalasaṇh- corrected to uppalādisaṇh-. ¹⁸ C¹ paṇṇāyati. ¹⁹ C¹ adds devo. ²⁰ C¹ C² -pūrāya tasmiṃ tasmiṃ, C² -pūrā yasmiṃ. ²¹ C¹ padumasaṇh-. ²² C¹ sarāni atthīti.

gacchantesu sakatesu „imāni sakatāni ādāya kahaṃ gacchathā“
 'ti pucchī. „Asukaṃ janapadaṃ nāmā“ 'ti. „Imasmiṃ ca
 imasmiṃ ca sakate kiṃ nāma bhaṇḍaṃ“ ti. „Asukaṃ ca asukaṃ
 cā“ 'ti. „Pacchato āgacchantāṃ sakatāṃ ativiya garukaṃ
 hutvā āgacchati, etasmiṃ kiṃ bhaṇḍaṃ“ ti. „Udakaṃ etthā“
 'ti. „Parato yāva udakaṃ ānentehi¹ vo manāpaṃ² kataṃ, ito
 paṭṭhāya paṇa³ udakena kiccaṃ n' atthi, purato bahū⁴ udakaṃ,
 cāṭiyo⁵ bhinditvā udakaṃ chaḍḍetvā⁶ sukkena gacchathā“ 'ti
 āha, evaṃ ca pana vatvā „tumhe gacchatha, amhākaṃ papañco
 hotiti“ thokaṃ gantvā tesaṃ adassanaṃ patvā attano yakkha-
 nagaram eva agamāsi. So pi kho⁷ bālasatthavāho attano bāla-
 tāya yakkhassa vacanaṃ gahetvā cāṭiyo bhindāpetvā pasata-
 mattam⁸ pi udakaṃ anavasesetvā sabbaṃ chaḍḍetvā⁹ sakatāni
 pajāpesi¹⁰. Purato appamattakam pi udakaṃ nāhosi. Manussā
 pāṇiyam¹¹ alabhantā kilamimsu. Te yāva suriyass' atthagamanā¹²
 gantvā sakatāni mocetvā parivattakena thapetvā goṇe cakkesu
 bandhimsu. N' eva goṇānaṃ udakaṃ¹³ ahosi na manussānaṃ
 yāgubhattaṃ vā¹⁴. Dubbalamanussā tattha tattha nipajjitvā
 sayimsu. Rattibhāgasamanantare yakkhā yakkhanagarato āgantvā
 sabbe pi goṇe ca manusse ca jīvitakkhayaṃ pāpetva māṃsaṃ
 khādinvā atthini avasesetvā agamimsu¹⁵. Evaṃ ekaṃ bāla-
 satthavāhaputtaṃ nissāya sabbe te vināsaṃ pāpunimsu, hat-
 thatthikādini¹⁶ disāvidisāvippakinnāni¹⁷ ahesuṃ, pañca sakata-
 satāni yathāpūritāṃ eva atthamsu. Bodhisatto pi kho bāla-
 satthavāhaputtassa nikkhantadivasato māsaddhamāsaṃ vītina-
 metvā pañcahi sakatasatehi nagarā nikkhamma anupubbena
 kantāramukhaṃ pāpuṇi. So tattha udakacāṭiyo pūretvā bahū
 udakaṃ ādāya khandhāvāre bheriṃ¹⁸ carāpetvā manusse sanni-

¹ C^o āharantehi. ² C^o amanāpaṃ. ³ C^o bahu. ⁴ C^o udakacāṭiyo. ⁵ C^o chaḍ-
 ḍetvā. ⁶ C^o omits kho. ⁷ C^o -mattam. ⁸ C^o chaḍḍāpetvā. ⁹ C^o C^o pajāpesi.
¹⁰ C^o pāṇiyam. ¹¹ C^o suriyatthagamanā. ¹² C^o adda vā yāgubhattaṃ vā.
¹³ C^o omits yāgubhattaṃ vā. ¹⁴ C^o agamimsu. ¹⁵ C^o adda pi. ¹⁶ C^o disāvi-
 disāsu vippak-. ¹⁷ C^o bheriṃ.

pāṭetvā evaṃ āha: „maṃ anāpucchitvā pasatamattam pi udakaṃ mā valaṇṇayittha, kantāre visarukkā nāma honti, pattam vā pupphaṃ vā phalaṃ vā tumhehi pure¹ akkhāditapubbaṃ maṃ anāpucchitvā mā khāditthā“² 'ti evaṃ manussānaṃ ovādaṃ datvā pañcāhi sakatasatehi kantāraṃ paṭipajji. Tasmīṃ kantāramajjhaṃ sampatte so yakkho purimanayen³ eva Bodhisattassa paṭipathe attānaṃ dassesi. Bodhisatto taṃ diṣvā va aññāsi⁴: „imasmiṃ kantāre udakaṃ n' atthi, nirūdakakantāro⁵ nāma⁶ esa, ayaṃ ca nibbhayo rattanetto, chāyāpi 'ssa na paññāyati⁷, nissamsayaṃ iminā purato gato bālasatthavāhaputto sabbaṃ udakaṃ chaddāpetvā⁸ kilametvā sapariso khādito bhavissati, mayhaṃ pana paṇḍitabbhavaṃ upāyakosallaṃ na jānāti, maññe“⁹ ti. Tato naṃ āha: „gacchatha tumhe, mayaṃ vāṇijā¹⁰ nāma, aññaṃ¹¹ udakaṃ adisvā gahitaudakaṃ¹² na chaddema, diṭṭhatthāne pana¹³ chaddetvā sakatāni sallahukāni katvā gamissāma“¹⁴ ti. Yakkho thokaṃ gantvā adassanaṃ upagamma attano yakkhanagaram eva gato. Yakkhe pana gate manussā Bodhisattaṃ āhaṃsu: „ayya, ete manussā 'esaṃ nīlavanarāji paññāyati, tato paṭṭhāya devo nibaddhaṃ vassatīti¹⁵ vatvā uppalakumudamālāmālino¹⁶ padumapundarikakalāpe ādāya bhisamulālaṃ¹⁷ khādantā allavatthā allasīsā udakabindūhi paggharantehi āgatā, udakaṃ chaddetvā lahukehi sakatehi khippaṃ gacchāma“¹⁸ ti. Bodhisatto tesāṃ vacanaṃ¹⁹ sutvā sakatāni ṭhapāpetvā sabbamanusse²⁰ sannipātāpetvā „tumhehi 'imasmiṃ kantāre saro vā pokkharāṇi²¹ vā atthīti²² kassaci sutapubbaṃ²³ ti pucchi. „Na ayya sutapubbaṃ ti²⁴, nirūdakakantāro²⁵ nāma eso“²⁶ ti. „Idāni ekacce manussā 'etāya nīlavanarājiyā parato devo vassatīti²⁷ vadanti, vuṭṭhivāto nāma kittakaṃ

¹ C^o pure. ² C^o aññāsi. ³ so all three MSS. ⁴ C^o paññāyati. ⁵ C^o C^o chaddāpetvā. ⁶ C^o vāṇijā, C^o vāṇijjā. ⁷ C^o aññāsi. ⁸ C^o gahitaṃ. ⁹ C^o omits pana. ¹⁰ C^o -mālāmālino. ¹¹ C^o -mulālaṃ, C^o -mulāni corrected to -mūlāni. ¹² C^o kathaṃ. ¹³ C^o sabbe-. ¹⁴ C^o C^o -ni. ¹⁵ C^o sutapubbanti corrected to sutapubbaṃ. ¹⁶ C^o nāmeso.

thānaṃ vāyatīti¹. „Yojanamattam ayyā“² 'ti. „Kacci pana vo ekassāpi sarire³ vutthivāto paharatīti⁴. „N' atthi ayyā“⁵ 'ti. „Meghasisam nāma kittake thāne paññāyatīti⁶. „Yojanamatte⁷ ayyā“⁸ 'ti. „Atthi pana vo kenaci ekam pi meghasisam ditthan⁹“¹⁰ ti. „N' atthi ayyā“¹¹ 'ti. „Vijjullatā nāma kittake thāne paññāyatīti¹². „Catupañcayojanē ayyā“¹³ 'ti. „Atthi pana vo kenaci vijjullatobhāso dittho¹⁴“¹⁵ ti. „N' atthi ayyā“¹⁶ 'ti. „Meghasaddo nāma kittake thāne sūyatīti¹⁷. „Ekadvijojanamatte ayyā“¹⁸ 'ti. „Atthi pana vo kenaci meghasaddo suto¹⁹“²⁰ ti. „N' atthi ayyā“²¹ 'ti. „Na ete²² manussā, yakkhā ete, amhe udakam chaddāpetvā dubbale²³ katvā 'khādissāmā' 'ti āgatā bhavissanti, purato gato bālasatthavāhaputto na upāyakusalo, addhā so etehi udakam chaddāpetvā kilametvā khādito bhavissati, pañca sakatasatāni yathāpūritān' eva thitāni²⁴ bhavissanti, ajja mayam tāni passissāma, pasatamattam pi udakam achaddetvā sīghasīgham²⁵ pajethā²⁶ 'ti pajāpesi. So gacchanto yathāpūritān' eva pañca sakatasatāni gonāmanussānañ²⁷ ca hatthathikādini disāsu²⁸ vippakinnāni disvā sakatāni mocāpetvā sakataparivattakena khandhāvāram bandhāpetvā kālass' eva²⁹ manusse ca gone ca sāyamāsabhattam bhojāpetva manussānam majjhe gone nipajjāpetvā sayam balanāyake gahetvā khaggahattho tiyāmarattin ārakkhām gahetvā thitako va aruṇam utthāpesi. Punadivase pāto va sabbakiccāni nitthāpetvā gone bhojetvā³⁰ dubbalasakatāni chaddetvā thirāni gāhāpetvā appaggham bhaṇḍam chaddāpetvā³¹ mahaggham³² āropetvā yathādhīppetam³³ thānam gantvā dviguṇatiguṇena³⁴ mūlena bhaṇḍam vikkīpitvā sabbam³⁵ parisam ādāya puna attano nagaram eva agamāsi.

¹ C¹ sariram. ² C² paññāyatīti. ³ C³ tiyojanamatte. ⁴ C⁴ sūyatīti. ⁵ C⁵ -matte sūyatīti. ⁶ C⁶ ete na. ⁷ C⁷ C⁸ dubbalam. ⁸ C⁹ C¹⁰ thitā. ⁹ C¹¹ sīgham. ¹⁰ C¹² pajethā. ¹¹ C¹³ gonāmanu-. ¹² C¹⁴ disāvdisāsu. ¹³ C¹⁵ sakalasseva, ¹⁴ C¹⁶ sakalasseva corrected to sakalasseva. ¹⁵ C¹⁷ bhojāpetvā. ¹⁶ C¹⁸ chaddāpetvā. ¹⁷ C¹⁹ adds bhaṇḍam. ¹⁸ C²⁰ -ppetā. ¹⁹ C²¹ diguna-. ²⁰ C²² sabba.

Satthā imaṃ kathaṃ kathetvā „evaṃ gahapati pubbe takka-
gāhagāhino mahāvīnāsaṃ pattā, apannakagāhino¹ pana amanussānaṃ
hatthato muñcitvā sotthinaṃ icchitattthānaṃ gantvā puna sakattthānaṃ
eva paccāgaminissu²“ ti dve pi vatthūni ghatetvā imissā³ apanna-
kadhammadeśanāya⁴ abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Apannakam thānam eke dutiyaṃ āhu takkikā,

etaḍ aññāya medhāvī taṃ gaṇhe yad apannakan ti⁵. 1.

Tattha apannakan ti ekasūlakaṃ aviruddhaṃ niyyānikaṃ, thānaṃ ti
kāraṇaṃ, kāraṇaṃ hi yasmā tadāyattavuttitāya phalaṃ titthati nāma tasmā
thānaṃ ti vuccati, „thānaṃ ca thānato attthānaṃ ca attthānato“ ti ādisu e’ assa
payogo vedītabbo, iti apannakam thānaṃ⁶ ti padadvayenāpi⁷ ekantahitasukkhā-
vattā⁸ paññitehi patipannaṃ ekasūlakakāraṇaṃ aviruddhakāraṇaṃ niyyāni-
kakāraṇaṃ⁹ idan ti dīpeti, ayāṃ ettha saṃkhepo, pabbhato pana tīni saraṇā-
gamanāni pañca sīlāni dasa sīlāni pātimokkhasaṃvaro indriyasamvaro ājīva-
pārisuddhi paccaya-paṭisevanāṃ sabbam¹⁰ pi catupārisuddhisīlāni indriyesu
guttadvārataṃ bhojane mattaññūta¹¹ jāgariyānuyogo jhānaṃ¹² vipassanā abhiññā
samāpatti ariyamaggo ariyaphalaṃ sabbam¹³ p’ etaṃ apannakattthānaṃ apanna-
ka-paṭipadā niyyānika-paṭipadā¹⁴ ti attho, yasmā ca pana niyyānika-paṭipadāya etaṃ
nāmaṃ tasmā yeva Bhagavā apannakapaṭipadaṃ desento¹⁵ imaṃ suttaṃ āha:
„Tīhi bhikkhave dhammehi samannāgato bhikkhu apannakapaṭipadaṃ patipanno
hoti, yoniso¹⁶ e’ assa āradhho hoti āsavānaṃ khayāya, katamehi tīhi: idha
bhikkhave bhikkhu¹⁷ indriyesu guttadvāro hoti, bhojane mattaññū¹⁸ hoti,
jāgariyaṃ anuyutto hoti, kathaṃ ca bhikkhave bhikkhu indriyesu guttadvāro
hoti: idha bhikkhave bhikkhu cakkhunā rūpaṃ dīsvā na nimittaggāhī¹⁹ hoti
-pe- evaṃ kho bhikkhave bhikkhu indriyesu guttadvāro hoti, kathaṃ ca
bhikkhave bhikkhu bhojane mattaññū²⁰ hoti: idha bhikkhave bhikkhu paṭisaṃkhā
yoniso āhāraṃ āhareti²¹ n’ eva davāya na madāya -pe- evaṃ kho bhikkhave
bhikkhu bhojane mattaññū²² hoti, kathaṃ ca bhikkhave bhikkhu²³ jāgariyaṃ
anuyutto hoti: idha bhikkhave bhikkhu divasaṃ caṃkamena nisajjaya -pe- evaṃ
kho bhikkhave bhikkhu jāgariyaṃ anuyutto hoti²⁴, imasmiṃ²⁵ cāpi sutte tayo
va dhammā vuttā, ayāṃ pana apannakapaṭipadā yāva arahattaphalaṃ labbhat²⁶“

¹ C^a apannakagāhagāhino. ² C^k C^v paccāha-. C^v paccāha- corrected to paccā-
³ C^v imissāya. ⁴ C^k -dhammadesanāya. ⁵ C^v taṃ gaṇheyya apannakam corrected,
as it appears, to -dapannakam. ⁶ C^k apannakattthānaṃ, C^v apannakattthānaṃ corrected
to apannakam thānaṃ. ⁷ C^k C^v add yaṃ. ⁸ C^k -vahanā, C^v -vahanā.
⁹ C^v niyyānika-. ¹⁰ C^v sabbam. ¹¹ C^k mattaññūta, C^v mattaññūta, C^v mattaññūta.
¹² C^v jhāna. ¹³ C^v niyyānika- corrected to niyyānika. ¹⁴ C^v dassento. ¹⁵ C^v viriyi.
¹⁶ C^k C^v bhikkhū. ¹⁷ C^k mattaññū, C^v mattaññū. ¹⁸ C^k -ggāhī. ¹⁹ C^v mattaññū.
²⁰ so all three MSS. ²¹ C^k C^v mattaññū. ²² C^v bhikkhū. ²³ C^k C^v imasmiṃ.

eva, tattha arahattaphalam¹ pi phalassamūpattivihārassa c' eva anupādāpari-
 nibbānassa ca paṭipadāy' eva nāman² hoti, eke ti ekacce paṇḍitamanussā, tattha
 kiñc' āpi asukā nāma³ ti nīyamo n' atthi, idam pana sapaṇisaṃ⁴ Bodhisattam
 yeva sandhāya vuttan ti vedittabbaṃ; duttiyaṃ āhu takkikā⁵ ti, duttiyaṃ ti
 pathamato apannakatthānato niyyānikakāraṇato⁶ duttiyaṃ takkagāhakarāṇaṃ⁷
 anīyyānikakāraṇaṃ⁸, āhu takkikā ti ettha pana saddhīṃ purimapaḍaṇaṃ ayaṃ
 yojanā: apannakatthānaṃ aviruddhakāraṇaṃ⁹ niyyānikakāraṇaṃ eke¹⁰ bodhisatta-
 pamukhā paṇḍitamanussā gaṇhīṃsu, ye pana bālasatthavāhapputtapamukhā¹¹
 takkikā āhu te duttiyaṃ sāparādhīṃ anekasikatatthānaṃ anīyyānikakāraṇaṃ¹²
 aggahesum, tesu ye apannakatthānaṃ aggahesum te sukkapaṭipadaṃ paṭipanna¹³,
 ye duttiyaṃ „purato bhavitabbaṃ udakenā“ ti takkagāhasaṃkhātāṃ anīyyānika-
 kāraṇaṃ aggahesum te kaṇhapatiṭipadaṃ paṭipanna, tattha sukkapaṭipadā aparī-
 hāṇipatiṭipadā kaṇhapatiṭipadā pariḥāṇipatiṭipadā, tasma ye sukkapaṭipadaṃ paṭi-
 panna te aparīhīṃ sotthibhāvāṃ pattā ye pana kaṇhapatiṭipadaṃ paṭipanna
 te pariḥīṃ anayavyasanāṃ āpannā ti; Imam atthaṃ Bhagavā Anāthapiṇḍikassa
 gaḥapatino vatvā¹⁴ uttariṃ idam āha: Etad aṇḍāya¹⁵ medhāvi taṃ gaṇhe
 yad apannakan¹⁶ ti, tattha etad aṇḍāya¹⁷ medhāvi ti medhā ti¹⁸ lad-
 dhanāmāya viuddhāya uttamāya paṇḍāya¹⁹ samannāgato kulaputto, etaṃ²⁰
 apannakaṃ c' eva apannake cā²¹ ti dvisu atakkagāhatakkagāhasaṃkhātesu thānesu
 gupadosaṃ vuddhīhāṇiṃ atthāntthaṃ ti tvā ti attho, taṃ gaṇhe yad apan-
 nakan²² ti yaṃ apannakaṃ ekasikasukkapatiṭipadāpariḥāṇiyapaṭipadāsaṃ-
 khātāṃ niyyānikakāraṇaṃ tad eva gaṇheyya, kasmā: ekasikādiḥbhāvato yeva,
 itaraṃ pana²³ na gaṇheyya, kasmā: anekasikādiḥbhāvato yeva, ayaṃ hi²⁴
 apannakapaṭipadā nāma sabbesaṃ²⁵ Buddhapaccekaḥ Buddhabuddhaputtānaṃ
 paṭipadā, sabbebuddhā hi apannakapaṭipadāyaṃ eva²⁶ thatvā dajhena viriyena
 pāramiyo pūretvā bodhitaḥ Buddhā nāma honti, Paccekaḥ Buddhā paccekaḥ bodhīṃ
 uppāḍenti, Buddhaputti sāvakaḥ pāramiṇānaṃ²⁷ paṭivijjhanti.

Iti Bhagavā tesuṃ upāsakānaṃ „tisso kusalasampattiyo“²⁸ cha
 kāmāsaṃge Brahmālokaḥ sampattiyo ca datvāpi²⁹ pariyoṣāne arahatta-

¹ C' -phalam. ² C' C' nāma. ³ C' sapaṇisaṃ corrected to sapaṇisa. ⁴ C' -
 -karaṇato. ⁵ C' C' -karaṇaṃ, C' takkagāhakarāṇaṃ. ⁶ C' C' -kāraṇa. ⁷ C'
 -karaṇaṃ. ⁸ C' etc. ⁹ C' -vāhappamukhā. ¹⁰ C' -kāraṇa. ¹¹ C' paṭipanna.
¹² C' vatthā. ¹³ C' aṇḍāya. ¹⁴ C' gaṇheyyadapannakan, C' gaṇheyyapannakaṃ
 corrected, as it appears, to -dajannakan. ¹⁵ C' medhāya. ¹⁶ C' paṇḍāya.
¹⁷ C' ekasikā. ¹⁸ C' apannakameva-, C' apannakameva sapaṇnake cā corrected
 to -sapaṇnakaṃ, C' apannakameva apannañcā corrected to -apannañcā
 (in a note apannakapaṇḍāñcā). ¹⁹ C' taṃ gaṇheyyadapannakan, C' taṃ gaṇ-
 heyya apannakan. ²⁰ C' omits pana. ²¹ C' omits hi. ²² C' C' sabbesaṃ.
²³ C' apannakapaṭipadāya ceva, C' -paṭipadāyayeva. ²⁴ C' -pāramiṇāna, C'
 -pāramiyoṇānaṃ. ²⁵ C' kulassampattiyo. ²⁶ C' datvā.

maggadāyikā apannakapatipadā nāma catūsu¹ apāyesu² pañcasu ca³ nīcakulesu nibbattidāyikā sapannakapatipadā⁴ nāmā⁵ "ti imāṃ apannakadhammadesanaṃ dassetvā upari cattāri saccāni soḷasaḥi ākārehi pakāsesi. Saccapariyosāne sabbe pi te pañcasatā upāsakā sotāpatti-phale patitthahimsu.

Satthā imāṃ dhammadesanaṃ āharitvā⁶ dassetvā dve vatthūni ka-thetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānetvā dassesi: „Tasmim samaye bālasatthavāhaputto Devadatto ahoṣi, tassa parisā Devadatta-parisā va⁷, paṇḍitasatthavāhaputtaparisā Buddhaparisā, paṇḍita-satthavāhaputto pana aham eva ahoṣin⁸ ti desanaṃ nitthapesi. Apan-nakajātakam.

2. Vannupathajātaka.

Akilāsuṇo ti. Imāṃ dhammadesanaṃ Bhagavā Sāvattthiyaṃ viharanto kathesi. Kam ārabbhā⁹ ti. Ekaṃ ossaṭṭhaviriyaṃ bhikkhum. Tathāgate kira Sāvattthiyaṃ viharante eko sāvattthi-vāsi¹⁰ kulaputto Jetavanaṃ gantvā Satthu santike dhammadesanaṃ sutvā pasannacitto kāmesu ādinavaṃ¹¹ disvā pabbajitvā upasampadāya pañcavassiko hutvā dve mātikā uggahitvā vipassanācārāṃ sikkhitvā Satthu santike attano cittaruciyaṃ kammaṭṭhānaṃ gaṭetvā ekaṃ araṇṇaṃ¹² pavisitvā vassaṃ upagantvā temāsāṃ vāyamanto obhāsamattaṃ vā nimittamattaṃ vā uppādetum nāsakkhi. Ath¹³ assa etad ahoṣi: „Satthārā cattāro puggalā kathitā, tesu mayā padaparamena bhavitabbam, n¹⁴ atthi maññe¹⁵ mayhaṃ imasmim attabhāve maggo¹⁶ vā phalaṃ vā, kiṃ karissāmi araṇṇavāsena¹⁷, Satthu santikaṃ¹⁸ gantvā rūpaggappattaṃ Buddhasariraṃ olokeno madhuradhammadesanaṃ suṇanto viharissāmi¹⁹ puna Jetavanaṃ eva paccāgamiāsi. Atha naṃ sanditthā sambhattā āhaṃsu: „āvuso, tvaṃ Satthu santike kammaṭṭhānaṃ gaṭetvā samaṇadhammaṃ karissāmi²⁰ gato, idāni pana āgantvā saṃgaṇikāya abhiramamāno carasi, kiṃ nu kho te pabbajitakiccaṃ matthakaṃ pattam, appaṭisaṃdhiṃ jāto sīti²¹. „āvuso ahaṃ maggaṃ vā phalaṃ vā alabhivā²² abhabbapuggaleṇa mayā bhavitabban²³ ti viriyaṃ ossajitvā āgato²⁴ mhi²⁵. „Akāraṇaṃ²⁶ te āvuso kataṃ dāha-viriyaṃ Satthu sāsane pabbajitvā viriyaṃ ossajantena, ehi Tathāga-

¹ so all three MSS. ² C^o pāyesu. ³ C^o omits ca. ⁴ C² sapannaka. ⁵ C^o omits āharitvā. ⁶ C^o omits va. ⁷ C² C^o sāvattthivāsi. ⁸ C² C^o ādinavaṃ. ⁹ C² C^o araṇṇaṃ. ¹⁰ C² C^o maññe. ¹¹ C² magge, C^o maggaṃ. ¹² C² C^o araṇṇa. ¹³ C² santikā. ¹⁴ C^o akaraṇaṃ.

tassa taṃ dassāma¹ "ti taṃ ādāya Satthu santikaṃ agamaṃsu. Satthā disvā evaṃ āha: „bhikkhave, tumhe etaṃ bhikkhuṃ aniccha-mānaṃ ādāya āgata², kiṃ kataṃ iminā³“ ti. „Bhante ayaṃ bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā samānadhamaṃ karonto viriyaṃ ossajitvā āgato⁴“ ti. Atha naṃ Satthā āha: „saccaṃ kira tayā bhikkhu viriyaṃ ossaṭṭhaṃ⁵. „Saccaṃ Bhagavā⁶“ ti. „Kiṃ pana tvaṃ bhikkhu evarūpe sāsane pabbajitvā appiccho ti vā santuṭṭho ti vā pavivitto ti vā āraddhaviṛiyo ti vā⁷ evaṃ attānaṃ aṇāpētvā ossaṭṭha-viriyo bhikkhū ti jānāpeṣi, nanu tvaṃ pubbe viriyavā ahoṣi. tayā ekena kataviriyaṃ nissāya marukantāre⁸ pañcasu sakaṭasatesu manussā ca goṇā ca pāṇiyā⁹ labhivā sukhitā jātā, idāni kasmā viriyaṃ ossajasi¹⁰“ ti. So bhikkhu ettakena upatthambhito ahoṣi. Taṃ pana kathāṃ sutvā bhikkhū¹¹ Bhagavantaṃ yācimsu: „bhante idāni iminā bhikkhunā viriyassa ossaṭṭhabhāvo ambhākaṃ pākato, pubbe pana etassa ekassa viriyaṃ nissāya marukantāre goṇamanussānaṃ pāṇiyā¹² labhivā sukhitabhāvo paṭicchanno tumhākaṃ sabbaññūtañānass¹³ eva¹⁴ pākato, ambhākaṃ p¹⁵ etaṃ kāraṇaṃ kathethā¹⁶“ ti. „Tena hi bhikkhave supāthā¹⁷“ ti Bhagavā tesāṃ bhikkhūnaṃ satuppādaṃ janetvā bhavaṇ-tarena paṭicchannakāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Atiṭṭhe Kāsiraṭṭhe Bārānasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto satthavāhakule paṭisandhiṃ gahetvā vayappatto pañcahi sakaṭasatehi vaṇijjaṃ karonto vicarati. So ekadā satthiyojanikaṃ marukantāraṃ paṭipajji. Tasmaṃ kantāre sukhumavālikā mutṭhinā gahitā hatthe na tiṭṭhati, suriyuggamanato paṭṭhāya aṅgārārāsi viya uṇhā hoti, na sakkā akkamituṃ, tasmā taṃ paṭipajjantā dārūdakatelataṇḍulādīni sakatehi ādāya rattim eva gantvā aruṇuggamane¹ sakatāni parivattaṃ² katvā matthake maṇḍapaṃ karetvā kālass³ eva⁴ āhārakiccaṃ niṭṭhāpetvā chāyāya hisinnā divasaṃ khepetvā atthaṃ gate suriye sāyamāsaṃ bhuñjitvā bhūmiyā sītalāya jātāya sakatāni yojetvā gacchanti, samuddagamanasadisam eva gamanaṃ hoti, thalaniyāma⁵ nāma laddhuṃ vaṭṭati, so tāra-

¹ C¹ vā ti. ² C¹ maru-. ³ C¹ pāṇiyā. ⁴ C¹ bhikkhu. ⁵ C¹ C² sabbaññūta-.

⁶ C¹ aruṇugg-. ⁷ C¹ parivattakam. ⁸ C¹ sakalasseva corrected to kālasseva.

⁹ C¹ -niyyāma, C² phalanīyāma.

kasaññāya¹ sattham tāreti². So pi satthavāho tasmiñ kāle
 iminā va niyāmena³ tam kantāram gacchanto ekūnasatthiyojanāni
 gantvā „idāni ekaratten⁴ eva marukantārā nikkhamanāni bhavis-
 satīti“ sāyamāsāni bhuñjītvā sabbam dārūdakaṃ khepetvā sakatāni
 yojetvā pāyāsi. Niyāmako⁵ purimasakate āsandiṃ santharāpetvā
 ākāse tārakā⁶ olokento „ito pājethā“⁷ ti vadamāno nipajji. So
 dīgham addhānaṃ aniddāyanabhāvena kilanto niddaṃ okkami,
 goṇe⁸ nivattitvā⁹ āgataṃaggam eva gaṇhante na aññāsi¹⁰. Goṇa¹⁰
 sabbarattim āgamaṃsu. Niyāmako⁴ aruṇuggamanavelāya¹¹ pa-
 buddho nakkhattaṃ oloketvā „sakatāni nivattetha“¹² nivattethā¹³
 ti āha. Sakatāni nivattetvā paṭipātim karontānaṃ yeva aruṇo
 uggamano¹³. Manussā „biyyo amhakaṃ nivittthakhandhāvā-
 rattānaṃ ev¹⁴ etaṃ, dārūdakaṃ pi no“¹⁴ khīnaṃ¹⁵, idāni 'mhā
 natthā¹⁶ ti sakatāni mocetvā parivattakena tthāpetvā matthake
 maṇḍapaṃ katvā attano attano sakatassa hetthā anusocantā
 nipajjimsu. Bodhisatto „mayi viriyaṃ ossajante“¹⁶ sabbe vinas-
 sissantīti¹⁷ pāto sītalavelāyam eva āhiṇḍanto ekaṃ dabbatipa-
 gacchaṃ disvā „imāni tīṇāni hetthā udakasinehena utthitāni
 bhavissantīti“ cintetvā kuddālaṃ gāhāpetvā¹⁷ tam padesaṃ
 khaṇāpesi. Satthihatthattānaṃ khaṇimsu. Ettakaṃ thānaṃ
 khaṇitvā paharantānaṃ kuddālo hetthā pāsāne paṭihaññi¹⁸, pa-
 haṭamatte sabbe viriyaṃ ossajimsu. Bodhisatto pana „imassa
 pāsānassa hetthā udakena bhavitabban“ ti otaritvā pāsāne
 thito onamitvā¹⁹ soṭaṃ odahitvā saddaṃ āvajjento hetthā
 udakassa pavattanasaddaṃ sutvā uttaritvā cūlūpatthākaṃ āha:
 „tāta, tayā viriye ossatthe sabbe vinassissāma, tvaṃ viriyaṃ
 anossajitvā imaṃ ayakūtaṃ gahetvā āvātaṃ otaritvā etasmiṃ
 pāsāne pahāraṃ dehīti“²⁰. So tassa vacanaṃ sampañicchitvā

¹ C² C³ -saññāya. ² C² tāresi. ³ C² niyyāmena. ⁴ C² C³ niyyāmako. ⁵ C²
 kārakā. ⁶ C² ito pājetha ito pājethā. ⁷ C² C³ goṇo. ⁸ C² nivattetvā. ⁹ C²
 C³ aññāsi. ¹⁰ C² goṇo. ¹¹ C² aruṇugg-. ¹² C² omits nivattetha. ¹³ uggato?
 C² uggamato, C³ aruṇe uggamanato. ¹⁴ C² no. ¹⁵ C² khīnaṃ. ¹⁶ C² ossajante.
¹⁷ C² gāhāpetvā, C³ gāhanhāpetvā corrected to gahāpetvā, C² gahāpetvā corrected
 to gāhāpetvā. ¹⁸ C² C³ -haññi. ¹⁹ C² onamitvā. ²⁰ C² adds āha.

sabbesu viriyam ossajitvā thitesu pi¹ viriyam anossajanto otaritvā pāsāne pahāram adāsi. Pāsāno majjhe bhijjitvā heṭṭhā patitvā sotam sannirumbhitvā² atthāsi. Tālakkhandhappamāṇā³ udakavattī⁴ uggañchi⁵. Sabbe pānīyam pivitvā nahāyimsu. Atirekāni akkhayugādini phāletvā⁶ yāgubhattam pacitvā bhuñjitvā⁷ gone ca bhojetvā suriye attham gate udakāvātasamipe⁸ dhajam⁹ bandhitvā icchitatthānam agamimsu. Te tattha bhaṇḍam vikkinivā dvigunam¹⁰ catuggunam bhogam labhitvā attano vasaṇatthānam eva agamimsu. Te tattha yāvātāyukam thitvā yathākammam gatā. Bodhisatto pi dānādini puññāni¹¹ katvā yathākammam eva gato.

Sammāsambuddho imam dhammadesanam kathetvā abhisambuddho va imam gātham kathesi:

Akilāsuno vannupathe¹² khaṇantā
udaṅgane tattha papam avindum,
evam muni¹³ viriyabalūpapanno
akilāsu vinde hadayassa santin ti. 2.

Tattha akilāsuno ti nikkosajjā araddhaviriya, vannupathe ti, vannu vuccati vālukā, vālokāmagge ti attho, khaṇantā ti bhūmiṃ khaṇamānā¹⁴, udaṅgane ti, ettha uda iti nipāto, aṅgane ti attho, manussānam sāhacaranatthāne anāvaṭe¹⁵ bhūmibhāge ti attho, tatthā ti tasmiṃ vannupathe, papam avindum ti udakam labhimsu, udakam¹⁶ hi pāpiyanabhāvena¹⁷ papā ti vuccati, pavattam¹⁸ vā āpaṃ papam, mahodakan ti attho; evaṃ ti opamma-paṭipādanam¹⁹, munī²⁰, monam vuccati nāgam, kāyamoneyyādisu²¹ vā aññataram²², tena samannāgatattā puggalo munī²³ vuccati, so paṇ' esa agāriyamuni anagāriyamuni sekkhamuni asekhamuni munimunī²⁴ anekavidho, tattha agāriyamunīti gihī āgataphalo viññātasāsano²⁵, anagāriyamunīti tathārūpo va pabbajito, sekkhamunīti sattasekhā, asekhamunīti²⁶ khīṇāsavo, paccakamunīti paccakasambuddho, munimunīti sammāsambuddho, imasmīṃ paṇ' atthe sabba-

¹ C^o omits pi. ² C^o sannirumbhitvā. ³ C^o -ṇam. ⁴ C^o C^o udakavaddhi. C^o -vattī corrected to -vaddhi. ⁵ C^o uggañchi. ⁶ C^o phāletvā. ⁷ C^o adds thito. ⁸ C^o C^o udakavātasamipe. ⁹ C^o dhajam. ¹⁰ C^o C^o digunam. ¹¹ C^o C^o puññāni. ¹² C^o vannu-. ¹³ C^o muni. C^o munī. ¹⁴ C^o khaṇantā. ¹⁵ C^o anāvaṭe. ¹⁶ C^o C^o udakam. ¹⁷ C^o pāpiyana- corrected, as it appears, to pivaṇa-. ¹⁸ C^o pavattam corrected, as it appears, to pavattam. ¹⁹ C^o -paṭipādanam, C^o -paṭipādanam. ²⁰ C^o mūnī. ²¹ C^o C^o -moneyyādisu. ²² C^o C^o aññataram. ²³ C^o munimunī. ²⁴ C^o viññāta-. ²⁵ C^o -mūnīti.

sabbāhikavasena¹ moneyyasamkhātāya paññāya² samannāgato munīti vedītabbo, viriyabalūpapanno ti viriyena c' eva kāyabalāṇāpabalena ca³ samannāgato, akilāsū ti nikkosajjo, kāmān⁴ tacco ca⁵ nahārū⁶ ca atthi⁷ ca avasussatu upasussatu⁸ sarīre mahāsalohitan ti evaṃ vuttena caturaṅgasamannāgatena viriyena samannāgatattā analaso, vinde hadayassa santin ti cittaassa pi hadayarūpasea pi sītalabbhāvakarapena santin ti sammān gataṃ jhānavipassanābhīññā-arāhattamaggañāgasamkhātān⁹ ariyadhammān vindati paṭilabhatīti attho. Bhagavatā hi: „dukkhān bhikkhave kusīto viharati vokiṇṇo pāpakehi akusalehi dhammehi mahantaṃ ca sadatthān parihāpeti, āradhvaviriyo ca¹⁰ kho bhikkhave sukhān viharati pavivitto pāpakehi akusalehi dhammehi mahantaṃ ca sadatthān paripūreti¹¹, na bhikkhave hinena aggassa paṭti¹² hotīti¹³ evaṃ anekehi suttehi kusītasā dukkhavihāro āradhvaviriyaassa sukhavihāro samvannito, idhāpi āradhvaviriyaassa akatābhīnivesassa¹⁴ vipassakassa viriyabalena adhigantabbān, tam eva sukhavihārān dassento „evaṃ munī¹⁵ viriyabalūpapanno akilāsū vinde hadayassa santin“ ti āha. Idam vuttaṃ hoti: „yathā ta vāṇijā akilāsuno vannupathe¹⁶ khaṇanta udakam labhinso evaṃ imasmim pi¹⁷ sāsane akilāsū hutvā vāyamamāno paṇḍito¹⁸ bhikkhu imān jhānādibhedān hadayasantīn¹⁹ labhati, so tvaṃ bhikkhu pubbe udakamattassa atthāya viriyam katvā idāni evarūpe maggaphalattāya²⁰ niyyānikasāsane kasmā viriyam ossajāsīti“.

Evam imān dhammadesanān dassetvā cattāri saccāni pakāsehi. Saccapariyosāne ossatthaviriyo bhikkhu aggaphale arāhatte patitthāsi.

Satthā dve vatthūni kathetvā anusandhim ghaṭetvā jātakaṃ samodhānetvā dassesi: „Tasmim samaye viriyam anossajitvā pāsānam bhinditvā mahājanassa udakadāyako cūlupatthāko²¹ ayam ossatthaviriyo bhikkhu abosi, avasesaparīsā idāni Buddhaparīsā jātā, satthavāha-jetthako pana aham eva abosin“ ti desanān nitthāpesi. Vannupathajātakaṃ²².

3. Serivāṇijātaka.

Idha ce hi naṃ virādhesīti. Imam²³ pi dhammadesanān Bhagavā Sāvattthiyaṃ viharanto ekam ossatthaviriyaṃ eva bhikkhūn ārabba kathesi. Tam hi purimanayen²⁴ eva bhikkhūhi ānītam Satthā āha: „tvaṃ bhikkhu²⁵ evarūpe maggaphaladāyake

¹ C² sabbāhikavasena. ² C² C² paññāya. ³ C² viriyabalūpapanno ti kāyabalena eva ānabalena ca. ⁴ C² kāmān, C² kāmān corrected to kāmān. ⁵ C² omits ca. ⁶ C² C² nahārū. ⁷ C² C² atthi. ⁸ C² omits upasussatu. ⁹ C² C² -bhīññā-.

¹⁰ C² va. ¹¹ C² pūreti. ¹² so all three MSS. ¹³ C² akatābhīnī-. ¹⁴ C² munī.

¹⁵ C² vanna-. ¹⁶ C² hi. ¹⁷ C² paṇḍite. ¹⁸ C² C² hadayassa santīn. ¹⁹ C² magge-. ²⁰ C² -tthāke. ²¹ C² C² idam. ²² C² bhikkhu tvaṃ.

sāsane pabbajitvā viriyam ossajanto sataṣaḥassagghanikāya¹ kañ-
canapāṭiyā parihīno Serivānījo² viya ciraṃ socissasīti³. Bhikkhū
tassa atthassāvibhāvattham⁴ Bhagavantam yācimsu. Bhagavā bhavan-
tarena paṭicchannam kīraṇam pākāṇam akāsi:

Atīte ito pañcame kappe Bodhisatto Serivaratthe Se-
rivo nāma kacchaputavānījo⁵ ahosi. So Serivā nāma ekena
lolakacchaputavānījena⁶ saddhim Telavāham⁷ nāma nadiṃ utta-
ritvā Andhapuram nāma nagaram pavisanto nagaravithiyo
bhājetvā attano pattavithiyā bhaṇḍam vikkinanto⁸ cari. Itaro
attano pattam⁹ vithim gaṇhi. Tasmiṃ ca nagare ekaṃ setṭhi-
kulam pariṇnam ahosi, sabbe puttabhātikā ca dhanā ca
parikkhayam agamāsi. Ekā¹⁰ dārikā ayyakāya saddhim avasesā
ahosi. Tā dve pi paresam bhatim katvā jivanti. Gehe pana
tesam mahāsetṭhinā paribhuttapubbā suvaṇṇapāṭi bhājanantare
nikkhittā digharattam avalaṇṇiyamānā¹¹ malaggahitā¹² ahosi. Tā
tassā suvaṇṇapāṭibhavam pi na jānantī. So lolavānījo tasmiṃ
samaye „maṇike gaṇhatha¹³, maṇike gaṇhatha“¹⁴ 'ti vicaranto
gharadvaram pāpuṇi. Sā kumārikā tam disvā ayyakam āha:
„amma mayham ekaṃ pilandhanam¹⁵ gaṇhā“¹⁶ 'ti. „Ammā
mayam duggatā, kiṃ datvā gaṇhissāmā“¹⁷ 'ti. „Ayaṃ no pāṭi
atthi¹⁸ no ca ambākam upakārā, imam datvā gaṇhā“¹⁹
'ti. Sā vānījam²⁰ pakkosāpetvā āsane nisidāpetva tam pātim
datvā „ayya imam gahetvā tava bhaginiyā kiñcid eva dehīti“
āha. Vānījo²¹ pātim batthena gahetvā „suvaṇṇapāṭi bhavis-
satīti“ parivattetvā pātipitthiyā²² sūciyā lekham kaḍḍhitvā²³
suvaṇṇabhavam datvā²⁴ „imesam kiñci adatvā va imam pātim²⁵
harissāmīti“ „ayaṃ kiṃ agghati²⁶, addhamāsako pi 'ssā mūlam

¹ so all three MSS. ² C¹ serivānījo, C² serivavānījo corrected to serivānījo.

³ C¹ tassatthāvibhā-, C² tassatthassāvi-. ⁴ C¹ C² -vānījo, C³ adds vohāratthāya
gacchanto. ⁵ C¹ -vānījena. ⁶ C¹ kelavāham, C² adds in parenthesis tilavāham.

⁷ C¹ vikkinanto. ⁸ C¹ pattam corrected to patta. ⁹ C¹ C² eka. ¹⁰ C¹ avarijī-
yamānā corrected to avajijyamānā, C² avalaṇṇiyamānā. ¹¹ C¹ malaggahitā. ¹² C¹
omits maṇike gaṇhatha. ¹³ C¹ pilandhanam. ¹⁴ C¹ C² anatti. ¹⁵ C¹ vānījam.

¹⁶ C¹ vānījo. ¹⁷ C¹ C² pātipitthim, C³ pātipitthiyā corrected to pātipitthim.

¹⁸ C¹ kaḍḍhitvā. ¹⁹ C¹ jānitvā. ²⁰ C¹ pāti. ²¹ C¹ agghiti.

na hotīti¹ bhūmiyaṃ khipitvā utthāyāsanaṃ pakkāmi. Tena² pavisitvā nikkhantavithiṃ³ itaro pavisituṃ labbhatīti Bodhisatto taṃ vithiṃ⁴ pavisitvā „maṇike gaṇhathā“⁵ 'ti taṃ eva gharadvāraṃ pāpuṇi. Puna sā kumārīkā tath' eva ayyakaṃ āha. Atha naṃ ayyakā „amma, paṭhamāṃ āgatavāṇiyo pātiṃ bhūmiyaṃ⁶ khipitvā gato, idāni kiṃ datvā gaṇhissāmā“⁷ 'ti āha. „Amma, so vāṇiyo pharusavāco, ayaṃ pana piyadassano mudusallāpo, app-eva nāma naṃ gaṇheyyā“⁸ 'ti. „Tena hi pakkosā“⁹ 'ti. Sā taṃ pakkosi. Ath' assa gehaṃ pavisitvā nisinnassa taṃ pātiṃ adamsu. So tassā suvaṇṇapātibhāvaṃ ōtvā „amma, ayaṃ pāti satasahassaṃ agghati, pātiagghanaka-bhaṇḍam¹⁰ mayhaṃ hatthe n' atthīti“¹¹ āha. „Ayya, paṭhamāṃ āgatavāṇiyo 'ayaṃ addhamāsakam pi na agghatīti' bhūmiyaṃ khipitvā gato, ayaṃ pana tava puññaṃ suvaṇṇapāti jātā bhavissatīti mayhaṃ imaṃ tuyhaṃ dema, kiñcid eva no datvā imaṃ gahetvā yāhīti“¹². Bodhisatto tasmiṃ khane hatthagatāni pañca kahāpanasatāni¹³ pañcasatagghanakaṃ¹⁴ ca bhaṇḍam sabbam datvā „mayhaṃ imaṃ tulaṃ ca pasibbakaṃ ca attha ca kahāpane¹⁵ dethā“¹⁶ 'ti ettakaṃ yācitvā ādāya pakkāmi. So siṅgham eva nadītiraṃ gantvā nāvīkassa attha kahāpane¹⁷ datvā nāvaṃ abhirūhi. Tato lolavāṇiyo¹⁸ pi puna gehaṃ¹⁹ gantvā „āhara-tha taṃ²⁰ pātiṃ, tumhākaṃ kiñcid eva dassāmīti“²¹ āha. Sā taṃ paribhāsītvā „tvaṃ amhākaṃ satasahassagghanikaṃ²² suvaṇṇapātiṃ addhamāsakagghanikaṃ²³ pi na akāsi, tuyhaṃ pana sāmīkasadiso eko dhammīkavāṇiyo amhākaṃ sahasaṃ datvā taṃ ādāya gato“²⁴ 'ti āha. Taṃ sutvā „tassa satasahassagghanikāya²⁵ hi²⁶ suvaṇṇapātiyā parihīno 'mhi, mahājānikaro vata me ayaṃ²⁷ 'ti sañjātabalavasoko satim²⁸ paccupatthāpetuṃ asak-

¹ C² kena, C⁶ ekena. ² C² -vithi, C⁶ -vithi. ³ C⁶ vithi. ⁴ C⁶ bhūmimā. ⁵ so all three MSS. ⁶ C⁶ kahāpana-. ⁷ C⁶ C⁶ -satagghana-. ⁸ C⁶ attha kahāpane ca, C² C⁶ attha ca kahāpane. ⁹ C⁶ C⁶ kahāpane. ¹⁰ C² -vāṇiyo. ¹¹ C² puna gehā. ¹² C⁶ nam? ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C⁶ omits hi. ¹⁵ C⁶ ayaṃ. ¹⁶ all three MSS. satī.

konto *visaṇṇī*¹ *hutvā* *attano* *hatthagate* *kaḥāpane*² *c'* *eva*
bhaṇḍakaṃ *ca* *gharadvāre* *yeva* *vikiritvā* *nivāsanapārūpanam*
*pahāya*³ *tulādaṇḍam* *muggaram* *katvā* *ādāya* *Bodhisattassa*
anupadam *pakkanto* *naḍṭīram* *gantvā* *Bodhisattam* *gacchantam*
disvā „*ambho*⁴ *nāvika*⁵ *nāvaṃ* *nivattehi*“ *āha*. *Bodhisatto*
 „*mā* *nivattayīti*“⁶ *paṭisedheti*. *Itarassāpi* *Bodhisattam* *gac-*
chantam *passantassa* *passantassa* *balavasoko* *udapādi*. *Hadayaṃ*
unhaṃ *ahosi*, *mukhato* *lohitaṃ* *uggañchi*, *vāpikaddamo* *viya*
hadayaṃ *phali*. *So* *Bodhisatte* *āghātam* *bandhitvā* *tatth'* *eva*
jīvitakkhayaṃ *pāpuṇi*. *Idaṃ* *paṭhamam* *Devadattassa* *Bodhi-*
satte *āghātabandhanam*. *Bodhisatto* *dānādīni* *puṇṇāni* *karitvā*
yathākammaṃ *agamāsi*.

Sammāsambuddho *imaṃ* *dhammadeśanam* *kathetvā* *abhisambuddho*
va *imaṃ* *gātham* *kathesi*:

Idha *ce* *hi* *naṃ* *virādhesi* *saddhammassa* *niyāmatam*
ciraṃ *tvam* *anutapessasi* *Serivāyam* *va* *vāṇijo* *tī*. 3.

Tattha *idha* *ce* *hi* *naṃ* *virādhesi* *saddhammassa* *niyāmatam* *ti*
imasmiṃ *sāsane* *etaṃ* *saddhammassa* *niyāmatasārikkhātam*⁷ *etūpattimaggam* *virādhesi*
yadi *virādhesi* *viriyam* *ossajanto* *nādhigacchasi* *na* *paṭilabhasīti* *attho*, *ciraṃ*
tvam *anutapessasīti* *evaṃ* *sante* *tvam* *līgham* *addhānam* *socanto* *pari-*
devanto *anutapessasi*, *athavā* *ossatthaviriyatāya* *ariyamagassa* *virādhitatā* *ḍigha-*
rattam *nirayādisu*⁸ *uppanno* *nānappakārāni* *dukkhāni* *anubhavanto* *anutapessasi*
*kiṃamissasīti*⁹, *ayam* *ettha* *attho*; *katham*: *Serivāyam* *va* *vāṇijo*¹⁰ *tī*, *Serivā*
tī *evamnamako* *yam*, *vā* *tī* *yathā*, *idaṃ* *vuttam* *hoti*: *yathā* *pubbe* *Serivā* *nāma*
vāṇijo *satasahasasagghanikam*¹¹ *suvaṇṇapātīm* *labhitvā* *tassa* *gahanaṭṭhāya*¹² *viriyam*
akatvā *tato* *parihīno* *anutappi* *evam* *eva* *tvam*¹³ *pī* *imasmiṃ* *sāsane* *paṭiyatta-*
suvaṇṇapātīsadisam *ariyamaggaṃ* *ossatthaviriyatāya* *anadhigacchanto* *tato*
parihīno *ḍigharattam* *anutappissasi*¹⁴, *sace* *pana* *viriyam* *na* *ossajissasi*¹⁵ *paṇḍita-*
vāṇijo *suvaṇṇapātīm* *viya* *mama* *sāsane* *navavidham* *pī* *lokuttaradhammaṃ*¹⁶
*paṭilabhisasīti*¹⁷.

¹ C^k C^v *visaṇṇī*. ² C^k *kaḥāpane*. ³ C^v *-pārūpanam* *pahāya*. ⁴ C^k *ambo*. ⁵ C^k
nāvika. ⁶ C^v *nivattehi* corrected to *nivatteyīti*. ⁷ all three MSS. *-tā*. ⁸ C^v
-disu. ⁹ C^k *kiṃamissasīti*. ¹⁰ C^k *vāṇijo*. ¹¹ so all three MSS. ¹² C^k *gahana-*
¹³ C^v *tvam*. ¹⁴ C^v *anutapissasi*, C^v *anutappissasi* corrected to *anutapissasi*.
¹⁵ C^v *ossajissasi*. ¹⁶ C^v *lokuttaram*. ¹⁷ all three MSS. *-asatīti*.

Evam assa Satthā arahattena¹ kūṭam gaṇhanto imaṃ dhamma-desanaṃ dassetvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossatthaviriyo bhikkhu aggaṇḍhale arahatte² paṭiṭṭhāsi.

Satthāpi dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānetvā dassesi: „Tadā bālavāṇijo³ Devadatto ahosi, paṇḍitavāṇijo aham eva ahosi“ ti desanaṃ niṭṭhāpesi. Serivāṇijajātakaṃ⁴.

4. Cullakaseṭṭhi-jātaka.

Appakena pi medhāviti. Imaṃ dhamma-desanaṃ Bhagavā Rājagahaṃ upanissāya Jīvakaṃbavane viharanto Cullapanthakatttheraṃ ārabha kathesi. Tattha⁵ Cullapanthakassa tāva nibbatti kathetabbā. Rājagahe kira dhanaseṭṭhikulassa dhītā attano dāsen⁶ eva saddhiṃ santhavaṃ katvā „aṇṇe pi me imaṃ kammaṃ jāneyyūn“ ti bhūtā evam āha: „amhehi imasmiṃ thāne vasituṃ na sakkā, sace me mātāpitāro imaṃ dosaṃ jāmissanti khaṇḍākhaṇḍaṃ karissanti, videsaṃ gantvā vasissāmā“⁷ ti hatthasāraṃ gaḥetvā aggadvārena nikkhamitvā „yattha vā tattha vā aṇṇehi ajānanaṭṭhānaṃ gantvā vasissāmā“⁸ ti ubbo pi agamaṃsu. Tesāṃ ekasmiṃ thāne vasantānaṃ saṇivāsāṃ anvāya tassā kucchiyaṃ gabbho paṭiṭṭhāsi. Sā gabbhaparipākāṃ āgamma sāmikena saddhiṃ mantesi: „gabbho me paripākāṃ gato, nātibandhuvirahite ca thāne gabbhavuṭṭhānaṃ nāma ubhinnaṃ pi amhākaṃ dukkhaṃ eva, kulagehaṃ gacchāmā“⁹ ti. So „ajja gacchāma, sve gacchāmā“¹⁰ ti¹¹ divase¹² atikkāmesi. Sā cintesi: „ayaṃ bālo attano dosamahantatāya gantuṃ na ussahati, mātāpitāro nāma ekantahitā, ayaṃ gacchatu vā mā vā mayā gantuṃ vaṭṭatitī“¹³. Tasmīṃ gehā nikkhante gebhaparikkhāraṃ paṭisaṃmetvā attano kulagharāṃ gatabbhāvaṃ anantaragehavāsīnaṃ¹⁴ ārocetvā maggaṃ paṭipajji. Atha so puriso gharāṃ āgato taṃ adisvā¹⁵ paṭivissake pucchitvā „kulagharāṃ gatā“ ti sutvā vegena anubandhitvā antarāmagge¹⁶ sampāpuni. Tassāpi tatth¹⁷ eva gabbhavuṭṭhānaṃ ahosi. So „kiṃ idaṃ bhadde“ ti pucchi. „Sāmi, eko putto jāto“ ti. „Idāni kiṃ karissāmā“¹⁸ ti. „Yass¹⁹ atthāya mayā kulagharāṃ gaccheyyāma taṃ kammaṃ antaraṃ vā nippannaṃ“²⁰, tattha gantvā kiṃ karissāma, nivattāmā“²¹ ti dve pi ekacittā hutvā nivattiṃsu. Tassa ca dāra-kassa panthe jātattā Panthako ti nāmaṃ

¹ C¹ arahatte. ² C² arahattaṃ. ³ C³ -vāṇijo. ⁴ C⁴ -vāṇija-. ⁵ C⁵ omits tattha.

⁶ C⁶ so ajja gacchāmā ti. ⁷ C⁷ divade. ⁸ C⁸ C⁹ vaddhatiti. ⁹ C⁹ antarageha-, C¹⁰ anantaragehavāsīnaṃ. ¹⁰ C¹⁰ divā. ¹¹ C¹¹ antarā-. ¹² C¹² nippanno.

akāmsu. Tassā na cirass' eva aparo pi gabbho patitṭhahī. Sabbaṃ purimanāyena' eva vitthāretabbaṃ. Tassa pi dārakassa panthe jātattā paṭhamajātassa Mahāpanthako ti nāmaṃ katvā itarassa Cullapanthako ti nāmaṃ akāmsu. Te dve pi dārake gahetvā attano vasaṇatṭhānam eva āgatā. Tesam tattha vasaṇtānam ayaṃ Panthadārako aññe' dārake² cullapitā ti ayyako ti ayyakā ti³ vadante⁴ sutvā mātaraṃ pucchi: „amma aññe' dārakā cullapitā ti ayyako ti ayyakā ti³ vadanti, amhākaṃ nātakā n' atthīti“. „Ama tāta, tumhākaṃ ettha nātakā n' atthī, Rājagaha-nagare pana⁵ vo dhanaseṭṭhi⁶ nāma ayyako, tattha tumhākaṃ bahuṇā-takā“ ti. „Kasmā tattha na gacchāma amma“ ti. Sā attano agamanakā-
rapaṃ⁷ puttassa kathetvā puttesu punappuna kathentesu sāmikaṃ āha: „ime dārakā ativiya kilamenti, kiṃ no mātāpitāro disvā maṃsaṃ khā-dissanti, ehi dārakānaṃ ayyakakulaṃ dassemā“ ti. „Ahaṃ sammukhā va
thātum na sakkhissāmi, taṃ pana tattha nayissāmi“⁸. „Sādu ayya, yena kenaci nayena dārakānaṃ ayyakakulam¹⁰ eva datṭhum vaṭṭatīti“¹¹. Dve pi janā dārake ādāya anupubbena Rājagahaṃ¹² patvā nagaradvāre¹³ ekissā sālāya nivāsaṃ kappetvā dārakamātā dve dārake gahetvā¹⁴ āgatabhāvaṃ mātāpitunnaṃ ārocāpesi. Te taṃ sāsanaṃ sutvā „saṃsāre carantānaṃ na putto dhītā“¹⁵ nāma n' atthī, te amhākaṃ mahāparā-dhikā, na sakkā tehi amhākaṃ cakkhupathe thātum, ettakaṃ pana nāma dhanam gahetvā dve pi janā phāsukaṭṭhānaṃ gantvā jīvantu, dārake¹⁶ pana idha pesentū“ ti. Seṭṭhidhītā mātāpitūhi¹⁷ pesitaṃ dhanam gahetvā dārake āgatatūtaṃ yeva hatthe datvā pesesi. Dārakā ayyakakule vaddhanti. Tesu Cullapanthako atidaharo, Mahāpanthako pana ayyakena saddhiṃ Dasabalassa dhammakathaṃ sotum gacchati. Tassa niccaṃ Satthu sammukhā dhammaṃ suṇantassa pabbajjāya cittaṃ namī. So ayyakaṃ āha: „sace tumhe sampa-
ṭicchatha ahaṃ pabbajeyyan“ ti. „Kiṃ vadesi tāta, mayhaṃ sakalalo-kassāpi pabbajato tav' eva¹⁸ pabbajjā bhaddikā, sace sakkosi pabbaja
tātā“ ti sampatichetvā Satthu santikaṃ gato. Satthā „kiṃ mahāseṭṭhi dārako te laddho“ ti. „Ama bhante, ayaṃ dārako mayhaṃ nattā“¹⁹

¹ C² C¹ aññe. ² C² dārako. ³ C² cullapitā ayyako ayyakāti, C¹ cullapitā ayya-
kotia ayyakāti. ⁴ C² vadantesu. ⁵ C² cullapitā ayyikotia ayyikāti, C¹ cullapitā-
ayya ayyakāti, C¹ cullapitā ayyakotia ayyakāti. ⁶ C¹ omits pana. ⁷ so all three
MSS. ⁸ C² āgamaṇa-. ⁹ C² na sakkhissāmi tvaṃ pana tattha nayissāmi, C¹
na sakkhissāmi taṃ pana nayissāmi. ¹⁰ C² ayyakulam. ¹¹ C² C¹ vaddhatīti.
¹² C¹ -gaham. ¹³ C² -dvārena. ¹⁴ C² ādāya. ¹⁵ C² repeats dhītā, C¹ na dhītā.
¹⁶ C² dārako. ¹⁷ C¹ -pitūhi. ¹⁸ C¹ tameva. ¹⁹ C² nattaṃ.

‘tumahākaṃ santike pabbajāmīti’¹ āha². Satthā aññatarā³ piṇḍa-
cārikaṃ „imaṃ dāraṃ pabbājeḥīti” āpāpesi⁴. Thero tassa ta-
paṇḍakakammaṭṭhānaṃ ācikkhivā pabbājesi. So bahū⁵ Buddha-
vacanaṃ uggaṇḥivā paripūṇṇavasso upasampadaṃ labhi, upasampanno
yoniso manasikāre kammaṃ karento arahattaṃ⁶ pāpuṇi⁷. So jhāna-
sukhena maggasukhena ca vitināmento cintesi: „sakkā nu kho imaṃ
sukhaṃ Cullapanthakassa dātun” ti. Tato ayyakasetṭhi⁸ssa santikaṃ
gantvā „mahāsetṭhi sace tumhe sampañcchatha ahaṃ Cullapanthakaṃ
pabbājeyyaṃ” ti āha. „Pabbājetha bhante” ti. Thero Cullapanthaka-
dāraṃ pabbājetvā dasasu sīlesu patitṭhāpesi. Cullapanthakasāmaṇero
pabbajivā va dandho nhoṣi.

Padumaṃ yathā kokanadaṃ sugandhaṃ
pāto siyā phullaṃ avitagandhaṃ
Aṅgīrasaṃ passa⁹ virocamaṇaṃ
tapantaṃ ādiccaṃ iv¹⁰ antalikkhe ti

imaṃ ekaṃ gātham catuḥi¹¹ māsehi gaṇhituṃ nāsakkhi. So kira
Kassapasammāsambuddhakāle pabbajivā pañṇavā¹² hutvā aññatarassa¹³
dandhabhikkhuno uddesagahaṇakāle parihasakeliṃ¹⁴ akāsi. So bhikkhu
tena paribhāsena¹⁵ lajjito n¹⁶ eva uddesaṃ gaṇhi na sajjhāyam akāsi.
Tena kammenāyaṃ pabbajivā va¹⁷ dandho jāto, gaṇhitagahaṇitaṃ padaṃ
upari upari gaṇhantaṃ nassati, tassa imaṃ eva gātham gaṇhetuṃ vāyama-
tassa cattāro māsā atikkantā. Atha naṃ Mahāpanthako āha: „Panthaka,
tvaṃ imasmiṃ sāsane abhabbo, catuḥi¹⁸ māsehi ekaṃ gātham pi
gaṇhetuṃ na sakkosi¹⁹, pabbajitakiccaṃ pana tvaṃ kathaṃ matthakaṃ
pāpessasi, nikkhama ito vihāra” ti nikkadḍhi. Cullapanthako Buddha-
sāsane sinehena gihibhāvaṃ²⁰ na pattheti. Tasmīṃ ca kāle Mahā-
panthako bhattuddesako hoti. Jīvako Komārabhacca²¹ bahū²² gandha-
mālaṃ ādāya attano ambavanaṃ gantvā Satthāraṃ pūjetvā dhammaṃ
sutvā utṭhāyāsanaṃ Dasabalaṃ vanditvā Mahāpanthakaṃ upasāṃkamitvā
„kittakā bhante Satthu santike bhikkhū” ti pucchi. „Pañcamattāni
satānīti.” „Sve bhante buddhapamukhāni pañca bhikkhusatāni ādāya
amhākaṃ nivesane bhikkhaṃ gaṇhathā” ti. „Upāsaka, Cullapanthako
nāma dandho avirūḍhi²³hammo²⁴, taṃ tṭhapetvā sesānaṃ nimantaṇaṃ²⁵

¹ C² pabbajjāmīti. ² C² C^v añña-. ³ C^v ānāpesi. ⁴ C² arahattāni. ⁵ C²
pāpuṇi. ⁶ C² phassa. ⁷ so all three MSS. ⁸ C² C^v pañṇavā. ⁹ C² -kelāni,
C^v paribhāsakeliṃ. ¹⁰ C^v paribhāsena. ¹¹ C^v omits va. ¹² C^v gaṇhetumasakkosi.
¹³ C² C^v gihī-. ¹⁴ C² -bhaṇḍo. ¹⁵ C^v avirūḍhi-. ¹⁶ C^v nimantaṇaṃ.

paṭicchāmiti¹ there āha. Tam sutvā Cullapanthako cintesi: „thero ettakānaṃ bhikkhūnaṃ nimantanaṃ paṭicchanto maṃ bāhiraṃ katvā paṭicchati, nissamsayaṃ mayhaṃ bhātikassa mayi cittaṃ² bhinnaṃ bhaviṣṣati, kiṃ dāni mayhaṃ iminā sāsanena, gihī hutvā dānādini punāni³ karonto jīviṣṣāmiti⁴ so punadivase pāto va „gihī bhaviṣṣāmiti⁵ pāyāsi. Satthā paccūsakāle yeva lokam olokeno imaṃ kāraṇam divā paṭhamataram gantvā Cullapanthakassa gamanamaḥge dvāra-koṭṭhake caṃkamanto atthāsi. Cullapanthako gharā nikkhamanto Satthāraṃ divā upasaṃkamitvā vandi. Atha naṃ Satthā „kahaṃ pana tvaṃ Cullapanthaka imāya velāya gacchasīti⁶ āha. „Bhūtā maṃ bhante nikkadḍhati, tenāhaṃ vibbhamituṃ gacchāmiti⁷. „Cullapanthaka, tava pabbajjā nāma mama santakā, bhātara nikkadḍhito kasmā mama santikaṃ nāgañchi, ehi kin te gihibhāvena⁸, mama santike bhaviṣṣasīti⁹ Cullapanthakaṃ ādāya gantvā gandhakuṭipamukhe nisīdāpetvā „Cullapanthaka purattābhimukho hutvā imaṃ pilotikaṃ rajoharaṇaṃ rajoharaṇaṃ ti parimajjanto idh¹⁰ eva hohīti¹¹ iddhiyā abhisamkhaṇaṃ parisuddhaṃ pilotikaṃ datvā kāle ārocite bhikkhusaṃghaparivuto Jivakassa gehaṃ gantvā paṇṇattāsane¹² nisīdi. Cullapanthako¹³ pi suriyaṃ olokeno tam¹⁴ pilotikakhaṇaṃ rajoharaṇaṃ rajoharaṇaṃ ti parimajjanto nisīdi. Tassa tam pilotikakhaṇaṃ parimajjantassa parimajjantassa kiliṭṭhaṃ ahosi. Tato cintesi: „idam pilotikakhaṇaṃ ativiya¹⁵ parisuddhaṃ, imaṃ pana attabhāvaṃ nissāya purimapakatīṃ vijahitvā evaṃ kiliṭṭhaṃ jātaṃ, aniccā vata saṃkhārā¹⁶ ti khayavayaṃ paṭṭhapento vipassanaṃ vadḍhesi. Satthā Cullapanthakassa¹⁷ cittaṃ vipassanaṃ¹⁸ ārūḥhaṃ ti natvā „Cullapanthaka¹⁹, tvaṃ etam pilotikakhaṇaṃ eva saṃkiliṭṭhaṃ rajaraḍḍitaṃ²⁰ jātaṃ ti mā saṇṇaṃ kari, abbhantare pana²¹ te rāgarajādāyo atthi, te harāhīti²² vatvā obhāsaṃ viṣajjētvā purato nisinno viya paṇṇāyamānarūpo²³ hutvā imā gāthā abhāsi:

Rāgo rajo na ca pana reṇu²⁴, vuccati,
rāgaṃ²⁵ etaṃ adhivacanaṃ rajo ti;
etaṃ rajaṃ vippajahitvā bhikkhavo
viharanti te vigataraḥassa sāsane.

¹ C^o nissamsayaṃ mayi bhātikassa cittaṃ. ² C^o C^o punāni. ³ C^o C^o gihī.

⁴ C^o paṇḍiatte āsane, C^o C^o paṇṇattāsane. ⁵ C^o C^o cūla-. ⁶ C^o tā. ⁷ C^o ati.

⁸ C^o vipassanā. ⁹ C^o rajaḍḍitaṃ corrected to raḍḍitaṃ. ¹⁰ C^o omits pana.

¹¹ C^o C^o paṇḍā-. ¹² C^o reṇu.

Doso rajo -pe-.

Moho rajo na ca pana reṇu¹ vuccati,
mohass' etaṃ adhivacanaṃ rajo ti;
etaṃ rajaṃ vippajāhīvā bhikkhavo
viharanti te vīgatarajassa sāsane ti.

Gāthāpariyosāne Cullapanthako² saha paṭisambhidāhi arahattam³ pāpuni⁴.
Paṭisambhidāhi yev' assa tiṇi⁵ Piṭakāni āgamiṃsu⁶. So kira pubbe
rājā butvā nagaraṃ padakkhipaṃ karonto⁷ nalātato sede muñcante⁸
parisuddhena sātakena nalātantaṃ puñji⁹. Sātako kiliṭṭho ahoṣi. So
„imaṃ sariraṃ nissāya evarūpo parisuddho sātako pakatiṃ jahīvā
kiliṭṭho jāto, aniccā vata saṃkhāra¹⁰ ti aniccasaññaṃ¹¹ paṭilabhi, tena
kāraṇeṃ¹² assa rajabaraṇaṃ eva paccayo jāto. Jivako pi kho¹³ Komāra-
bhacco¹⁴ Dasabalassa dakkhiṇodakaṃ upanāmesi. Satthā „nanu Jivaka
vihāre bhikkhū¹⁵ atthīti“¹⁶ hatthena pattaṃ pidahi. Mahāpanthako
„nanu bhante vihāre n' atthi bhikkhū ti“¹⁷ āha. Satthā „atthi Jivakā“
ti āha. Jivako „tena hi bhante¹⁸ gaccha¹⁹, vihāre bhikkhūnaṃ atthi-
bhāvaṃ vā natthibhāvaṃ vā jānāhīti“²⁰ purisaṃ pesesi. Tasmim' khaṇe
Cullapanthako²¹ „mayhaṃ bhātiko 'vihāre bhikkhū n' atthīti' bhaṇati,
vihāre²² bhikkhūnaṃ atthibhāvaṃ assa pakāsaṃsāmiti“²³ sakalaṃ ambava-
naṃ bhikkhūnaṃ āeva²⁴ pūresi. Ekacce bhikkhū cīvarakammaṃ
karonti, ekacce rajanakaṃmaṃ²⁵, ekacce sajjhāyaṃ karontīti evaṃ
aññamaññaṃ²⁶ asadisāṃ bhikkhusaṃsaṃ māpesi. So puriso vihāre
bahū bhikkhū disvā nivattivā „ayya sakalaṃ ambavanaṃ bhikkhūhi
paripunnaṃ“²⁷ ti Jivakassa ārocesi. Thero pi kho tatth' eva²⁸

„Sahassakkhattuṃ attānaṃ nimminivāna Panthako
nisīdi ambavane ranne yāva kālappavedanā“²⁹ ti.

Atha Satthā taṃ purisaṃ āha: „vihāraṃ gantvā 'Satthā Cullapanthakaṃ³⁰
nāma pakkosati' vadehīti“³¹. Tena gantvā tathā vutte „ahaṃ Culla-
panthako³² ahaṃ Cullapanthako³³“³⁴ ti mukhasaṃsaṃ utthahi. Puriso
gantvā „sabbe pi kira bhante Cullapanthakā³⁵ yeva nāma“³⁶ ti āha.
„Tena hi tvaṃ gantvā yo 'ahaṃ Cullapanthako³⁷ ti paṭhamam' vadati

¹ C² reṇu. ² C² C² cūla-. ³ C² arahattam. ⁴ C² papuni. ⁵ C² tiṇi. ⁶ C² agamiṃsu. ⁷ C² karonte. ⁸ C² muccante. ⁹ C² puñji corrected to puñchi. ¹⁰ C² C² -saññaṃ. ¹¹ C² omits kho. ¹² C² -bhaṇdo corrected to -bhacco? C² -bhaddho. ¹³ C² bhikkhū. ¹⁴ C² vihāre bhikkhū natthīti. ¹⁵ C² bhante. ¹⁶ C² repeats gaccha. ¹⁷ C² adds natthi. ¹⁸ C² C² bhikkhūnaṃ āeva. ¹⁹ C² rajatakammaṃ? ²⁰ C² aññamaññaṃ. ²¹ C² nattheva. ²² C² cūla-, C² cūla-. ²³ C² C² cūla-.

tañ hatthe gaṇha, avasesā antaradhāyissanti¹. So tathā akāsi. Tāvad eva saḥassamattā bhikkhū antaradhāyimsu. Thero gatenā purisena saddhīm agamāsi. Satthā bhattakiccapariyosāne Jivakaṃ āmantesi: „Jivaka, Cullapanthakassa² pattaṃ gaṇha, ayaṃ³ te anumodanaṃ karissanti⁴. Jivako tathā akāsi. Thero sihanādaṃ nadanto⁵ taruṇasiho viya tīhi Piṭakehi saṃkhabhetvā anumodanaṃ akāsi. Satthā utthāyāsanaṃ bhikkhusaṃghaparivāro vihāraṃ gantvā bhikkhūhi vatte dassite utthāyāsanaṃ gandhakutiṭṭhanukhe⁶ thatvā bhikkhusaṃghassa Sugatovādaṃ datvā kammaṭṭhānaṃ kathetvā bhikkhusaṃghaṃ uyyojetvā surabhogandhavāsitaṃ⁷ gandhakutiṃ pavisitvā dakkhiṇena passena siḥaseyyaṃ upagato. Atha sāyaṇhasamaye dhammasabbhāyaṃ bhikkhū ito e' ito ca samosaritvā rattakambalasānīm parikkhipantā viya nisīditvā Satthu guṇakathaṃ ābrahmiṃsu: „āvuso, Mahāpanthako Cullapanthakassa ajjhāsayaṃ ajānanto 'catuḥ⁸ māsehi ekaṃ gātham gaṇhituṃ na sakkoti, dandho ayaṃ⁹ ti vihārā nikkadḍhi. Sammā-sambuddho paṇa attano anuttaradhammārājatāya ekasmiṃ yev' assa antarabhatte saba paṭisambhīdāya¹⁰ arahattaṃ adāsi, tiṇi Piṭakāni paṭisambhīdāhi yeva āgatāni¹¹, aho Buddhānaṃ balan¹² nāma mahantaṃ¹³ ti. Atha Bhagavā dhammasabbhāyaṃ imaṃ kathāpavattim ātvā „ajja mayā gantuṃ vattatīti¹⁴. Buddhasēyyāya utthāya surattadupattāṃ nivāsetvā vijjullatā viya kāyabandhanaṃ bandhitvā rattakambalasādi-saṃ Sugatamahācīvaraṃ pārupitvā¹⁵ surabhogandhakutiṭṭhe nikkhamma mattavaravāraṇasiḥavikkantavilāsena¹⁶ anantāya Buddhalīlāya dhammasabbhāyaṃ gantvā alaṃkatamaṇḍapamañjhe supannāttavarabuddhāsanaṃ¹⁷ abhiruḍḍha chabbannabuddharasmiyo viassaṃjento aṇṇavakuccim obhāsayaṃāno Yugandharamatthake bālasuriyo viya āsanamañjhe nisīdi. Sammā-sambuddhe paṇa āgatamatte bhikkhusaṃgho kathaṃ pacchinditvā tuṇhi ahoṣi. Satthā mudukena mettacittena paṇaṃ oloketvā „ayaṃ paṇiṣā ativiya sobhati, ekaṃsa¹⁸ pi hatthakokkuceṇā vā pādakokkuceṇā vā ukkāsitāsaddo vā khipitāsaddo vā n' atthi, sabbe p' ime Buddha-gāraveṇa sagāravā Buddhatejasa tajjitā mayi āyukappam pi akathetvā nisinne paṭhamāṃ kathaṃ samuṭṭhāpetvā na kathessanti, kathāsamuṭṭhāpanavattānā nāma mayā va jānitabbā, ahaṃ eva paṭhamāṃ kathessāmi¹⁹ madhureṇa brahmasāreṇa bhikkhū āmantetvā „kāya nu 'ttha

¹ C² cullapanthakassa. ² C² ayaṃ. ³ C² nadantena. ⁴ C² surabhogandhavāsavāsitaṃ, C² surabhogandhavāsasāsitāṃ. ⁵ so all three MSS. ⁶ C² paṭisambhīdāhi. ⁷ C² paṭisambhīdāyeva āgatā. ⁸ C² balan. ⁹ C² vaddhatīti, C² vaddhatīti. ¹⁰ C² pārupitvā? ¹¹ C² mattavarāna-. ¹² C² C² supannātta-. ¹³ C² phassa.

bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā, kā ca pana vo antarākathā vippakatā¹ ti āha. „Bhante, na mayam imasmim thāne nisinā aññam tiracchānakatham katham, tumhākaṃ yeva pana guṇe vaṇṇayamānā² nisin³ ambā“ ti. „āvuso, Mahāpanthako Cullapanthakassa ajjhāsayaṃ ajānanto -pe- aho Buddhānaṃ balan nāma mahantaṃ“ ti. Satthā bhikkhūnaṃ katham sutvā „bhikkhave, Cullapanthako maṃ nissāya idāni tāva dhammesu dhammamahantataṃ patto, pubbe pana maṃ nissāya bhogesu pi bhogamahantataṃ pāpuṇi⁴“ āha. Bhikkhū tass⁵ atthassa āvibhāvattamaṃ Bhagavantaṃ yācimsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Atite Kāsiraṭṭhe Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto seṭṭhikule nibbattitvā vayappatto seṭṭhitthānaṃ labhitvā Cullakaseṭṭhi⁶ nāma ahoṣi. So paṇḍito vyatto sabbanimittāni jānāti. So ekadivasam rājupattihānaṃ gacchanto antaravithiyaṃ matamūsikaṃ disvā tamkhaṇe nakhattam samānetvā idam āha: „sakkā⁷ cakkhumatā kulaputtana imaṃ unduraṃ gahetvā dārābharaṇaṃ vā⁸ kātuṃ kammante ca⁹ payojetuṃ“ ti. Aññatara duggatakulaputto tam seṭṭhiassa vacanaṃ sutvā „nāyaṃ ajānitvā¹⁰ kathessatīti“ mūsikaṃ gahetvā ekasmim āpaṇe¹¹ bilālass¹² atthāya datvā kākaṇikaṃ¹³ labhi. Tāya kākaṇikāya¹⁴ phāṇitaṃ¹⁵ gahetvā ekena kuṭena pāṇiyaṃ¹⁶ gaṇhi. So araṇṇato¹⁷ āgacchante mālākāre¹⁸ disvā thokaṃ thokaṃ phāṇitakhaṇḍaṃ¹⁹ datvā ulūkenā pāṇiyaṃ²⁰ adāsi. Te tassa ekekaṃ pupphamutthiṃ adāmsu. So tena pupphamūlena punadivase pi phāṇitaṃ²¹ ca pāṇiyaghaṭaṃ ca gahetvā pupphārāmaṃ eva gato. Tassa tam divasaṃ mālākārā²² adḍhacitake²³ pupphagacche datvā agamaṃsu. So na cirass²⁴ eva iminā upāyena attha kaḥapaṇe labhi. Puna ekasmim vātavutthidivase rājuyyāne bahū²⁵ sukkhadaṇḍakā ca sākhā ca palāsaṃ ca vātena patitaṃ hoti. Uyyānapālo chaḍḍetuṃ²⁶ upāyaṃ na

¹ C² vippakathā, C³ vippakathā corrected to vippakatā. ² C² vaṇṇayamānā.

³ so all three MSS. ⁴ C² sakkhā. ⁵ C² kammantena. ⁶ C² ajānetva. ⁷ C² C³ āpaṇe. ⁸ C² kākaṇi-. ⁹ C² phāṇitaṃ. ¹⁰ C² pāṇiyaṃ, C³ pāṇiyam. ¹¹ C² aññasotā, C² C³ araṇṇato. ¹² C² C³ mālākāre. ¹³ C² C³ phāṇita-. ¹⁴ C² pāṇiyaṃ.

¹⁵ C² phāṇitaṃ. ¹⁶ C² C³ mālākārā. ¹⁷ C² -vitake, C³ -mitake. ¹⁸ C² C³ bahu.

¹⁹ C² jadḍetuṃ, C³ chaḍḍetuṃ.

passati. So tattha gantvā „sace imāni dārupaṇṇāni mayhaṃ
dassasi ahaṃ¹ te imāni sabbāni niharissāmīti“ uyyānapālaṃ
āha. So „gaṇha ayyā“² ti sampāṭicchī. Cullantevāsiko dāra-
kānaṃ keḷimaṇḍalaṃ³ gantvā phāṇitaṃ⁴ datvā muhuttēna sab-
bāni dārupaṇṇāni niharāpetvā uyyānadvāre rāsiṃ kāresi⁵. Tada
rājakumbhakāro rājakulānaṃ bhājanānaṃ pacanattāya dārūni
pariyesaṃāno uyyānadvāre tāni disvā tassa hatthato vikkīṇitvā
gaṇhi. Tam divasaṃ Cullantevāsiko dāruvikkayena soḷasa
kaḥāpaṇe cāṭiādini ca pañca bhājanāni⁶ labhi. So catuvisatiyā
kaḥāpanesu jātesu „atthi ayaṃ upāyo mayhaṃ“⁷ ti nagaradvārato
avidūratthāne ekaṃ pāṇiyacāṭiṃ thapetvā pañcasate tiṇahārake
pāṇiyena upatthahi. Te āhaṃsu: „tvaṃ samma amhākaṃ
bahūpakāro“⁸, kin⁹ te karomā“¹⁰ ti. So „mayhaṃ kīce uppanne
karissathā“¹¹ ti vatvā ito c¹² ito ca¹³ vicaranto thalapatha-
kammikena ca jalapathakammikena¹⁴ ca saddhiṃ mittasanthavaṃ
akāsi. Tassa thalapathakammiko „sve“¹⁵ imāṃ nagaraṃ assa-
vāṇijako¹⁶ pañca assasatāni gaḥetvā āgamissatīti¹⁷ ācikkhi. So
tassa vacanaṃ sutvā tiṇahārake āha: „ujja mayhaṃ ekekaṃ
tiṇakalāpaṃ detha, mayā ca tiṇe avikkite“¹⁸ attano tiṇaṃ mā
vikkīṇathā“¹⁹ ti. Te „sādhū“²⁰ ti sampāṭicchitvā pañca tiṇa-
kalāpasatāni āharitvā tassa ghare pātayimisu. Assavāṇijo²¹
sakalanagare assānaṃ tiṇaṃ²² alabhitvā tassa sahasaṃ datvā
taṃ tiṇaṃ gaṇhi. Tato katipāhaccayena tassa²³ jalapatha-
kammikasahāyako ārocesi: „pattanaṃ mahānāvā āgatā“²⁴ ti.
So „atthi ayaṃ upāyo“²⁵ ti atthahi kaḥāpaṇehi sabbaparivāra-
sampaṇṇaṃ²⁶ tāvakālikaṃ²⁷ rathaṃ gaḥetvā mahantena yasena
nāvāpattanaṃ gantvā ekaṃ aṅgulimuddikaṃ nāvāya saccakāraṃ
datvā avidūratthāne sāṇiṃ parikkhipāpetvā nisinno purise
āpāpesi: „bāhirato vāṇijesu“²⁸ āgatesu tatiyena pāṭihārena²⁹

¹ C^o ahaṃ. ² C^o keli-, C^o keḷimaṇḍalaṃ. ³ C^o phāṇi-. ⁴ C^o karesi. ⁵ C^o omits
pañca bhājanāni. ⁶ C^o C^o bahū upakāro. ⁷ C^o kin. ⁸ C^o omits ca. ⁹ C^o jala-
kammikena. ¹⁰ C^o ssa. ¹¹ C^o -vāṇi-. ¹² C^o C^o avikkite. ¹³ C^o C^o cārithi.

¹⁴ C^o C^o ssa. ¹⁵ C^o -parivāra-. ¹⁶ C^o -kālikaṃ. ¹⁷ C^o pāṭihāriyena.

ārocethā¹ 'ti. „Nāvā āgatā²“ ti sutvā Bārānasito satamattā³ vāṇijā „bhaṇḍam gaṇhāmā⁴“ ti āgamiṃsu. „Bhaṇḍam tumhe na labhissatha, asukattāhāne nāma mahāvāṇijena saccakāro dinno⁵“ ti. Te taṃ⁶ sutvā tassa santikam āgatā. Pādamūlikapurisā purimasāññāvasena tatiyena pāṭihārena tesam⁷ āgatabhāvam ārocesuṃ. Te satamattāpi⁸ vāṇijā ekekaṃ sahaṣsam datvā tena saddhiṃ nāvāya pattikā hutvā puna ekekaṃ sahaṣsam datvā pattim viṣajjāpetvā bhaṇḍam attano santikam akāmu. Cullantevāsiko dve satasahassāni gaṇhitvā Bārānasim āgantvā „kataññunā⁹ bhavitum¹⁰ vattatīti¹¹“ ekaṃ satasahassam gāhāpetvā¹² Cullakasetthissa samīpam gato. Atha naṃ setthi¹³ „kin te tāta katvā idaṃ dhanam laddhan¹⁴“ ti pucchi. So „tumhe¹⁵ kathitaupāye thatvā catumāsabbhantaren¹⁶ eva laddhan¹⁷“ ti mata-mūsikam ādim katvā sabbam vatthum kathesi. Cullamahāsetthi¹⁸ tassa vacanam sutvā „na dāni evarūpam dārakam parasantakam katum vattatīti¹⁹“ vayappattaṃ dhītaṃ datvā sakalakuṭumbassa sāmikam akāsi²⁰. So setthino accayena tasmim nagare setthitthānam labhi. Bodhisatto pi yathākamman āgamāsi.

Sammāsambuddho pi imaṃ dhammadesanāṃ kathetvā abhi-sambuddho va imaṃ gātham kathesi:

Appakena pi medhāvī²¹ pābhatena vicakkhaṇo
samuttāpeti attānam aṇum aggiva santhaman ti. 4.

Tattha appakena pīti thokenāpi parittakenāpi, medhāvīti paññavā²², pābhatenā²³ 'ti bhaṇḍamūlena, vicakkhaṇo ti vohārakusalo²⁴, samuttāpeti attānam ti mahantaṃ dhanam ca yasaṃ ca²⁵ uppādetvā tattha attānam saṃthāpeti²⁶ patiṭṭhāpeti, yathā kim: aṇum aggiva santhaman, yathā paṇḍito puriso parittam aggiṃ anukkameṇa gomayacunnādini pakkhiplivā mukhavātena²⁷ dhamanto samuttāpeti vaddhetī mahantaṃ aggiṃkhandhaṃ karoti evam eva paṇḍito thekam pi pābhatam labhivā nānāupāyehi payojetvā dhanam ca yasaṃ ca²⁸

¹ O² sattamattā, C² sattamattāni. ² C² saṃ. ³ C² omits tesam. ⁴ C² sakamattāpi.

⁵ C² kataññunā? ⁶ C² bhāvitum. ⁷ C² gāhāpetvā. ⁸ so all three MSS. instead of tumhehi? ⁹ C² C² vaddhatiti. ¹⁰ C² ādasi, C² ādasi.

¹¹ C² medhāvī. ¹² C² C² paññavā. ¹³ C² C² vohārake kusalo. ¹⁴ C² mahantaṃ dhanasañcayanī. ¹⁵ C² saṃthāpeti. ¹⁶ C² aukhavātena. ¹⁷ C² dhanasañ-

cayanā, C² omits yasaṃ ca.

vaḍḍheti vaḍḍhetvā ca pana tattha attānaṃ paṭitthāpeti, tāya eva va pana dhanayasamahantatāya attānaṃ samutthāpeti, abhiññātāṃ¹ pākataṃ karotīti attho.

Iti Bhagavā „bhikkhave, Cullapanthako maṃ nissāya idāni dhammesu dhammamahantatāṃ patto, pubbe pana bhogesu pi bhoga-mahantatāṃ pāpuṇīti“.

Evam imaṃ dhammadesanāṃ dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Cullantevāsiko Cullapanthako ahoṣi, Cullakamahāseṭṭhi² pana ahaṃ eva ahoṣin“ ti desanāṃ niṭṭhapesi. Cullakaseṭṭhi-jātakam³.

5. Tandulanālijātaka.

Kim agghati taṇḍulanālikā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Lāludāyittheraṃ⁴ ārabha kathesi. Tasmim samaye āyasmā Dabbo Mallaputto saṃghassa bhattuddesako hoti. Tasmim pāto va salākabhattāni uddisamāne⁵ Udāyittherassa⁶ kadāci varabbhattaṃ pāpuṇāti⁷ kadāci lāmakabhattāni. So lāmakabhattassa pattadivase salākaggaṃ⁸ ākulam karoti: „kim Dabbo va⁹ salākam dātum jānāti, ambe na jānāmā“ ti¹⁰ vadati. Tasmim salākaggaṃ ākulam karonte „handa dāni tvam eva salākā dehīti“ salākapaecchiṃ adāmsu. Tato paṭṭhāya so saṃghassa salākam adāsi, dadanto pana idam varabbhattan ti vā lāmakabhattan ti vā asukavassagge varabbhattaṃ ṭhitam asukavassagge lāmakabhattan ti vā na jānāti, ṭhītikam karonte pi asukavassagge ṭhītikā ti na sallakkheti, bhikkhūnaṃ ṭhitavelāya imasmiṃ ṭhāne ayaṃ ṭhītikā ṭhitā imasmiṃ ṭhāne¹¹ ayaṃ ti bhūmiyaṃ vā bhittiyaṃ vā lekhaṃ kaḍḍhati¹². Pupadivase salākagge bhikkhū mandatarā vā honti bahutarā vā, tesu mandataresu lekhaṃ heṭṭhā hoti bahūtaresu upari, so ṭhītikam ajānanto lekhasānāya¹³ salākam deti. Atha naṃ bhikkhū „āvuso Udāyi“¹⁴ lekhaṃ nāma heṭṭhā vā hoti¹⁵ upari vā, varabbhattaṃ pana asukavassagge ṭhitam lāmakabhattāni asukavassagge¹⁶ ti āhaṃsu. So bhikkhū¹⁷ paṭippharanto „yadi evam ayaṃ lekhaṃ kasmā evam ṭhitā, kim ahaṃ tumbākam saddahāmi, imissā lekhaṃ saddahāmi“ vadati. Atha naṃ daharā ca sāmaṇerā¹⁸ ca „āvuso

¹ C² C³ abhiññātāṃ. ² so all three MSS. ³ C² cullaseṭṭhi-. ⁴ C² C³ lāludāyittheraṃ, C¹ lāludāyittheraṃ. ⁵ C² uddisamāne. ⁶ C² C³ udāyittherassa. ⁷ C² pāpuṇāti. ⁸ C² salākabhattāni. ⁹ C² omits va, C³ dabbam va. ¹⁰ C² adds pi.

¹¹ C² omits ayaṃ. ṭhāne. ¹² C² kaḍḍheti. ¹³ C² C³ -sānāya. ¹⁴ C² udāyi.

¹⁵ C² omits hoti. ¹⁶ C² C³ bhikkhū. ¹⁷ C² sāmaṇerā.

Lāḷudāyī¹, tayi salākā² dente bhikkhū lābhena parihāyanti, na tvaṃ dātum anucchaviko, niggaṇṇa ito³ ti salākkagato nikkadḍhimsu. Tasmīṃ khaṇe salākkagge mahantaṃ kolāhalaṃ abosi. Taṃ sutvā Satthā Anandatheraṃ⁴ pucchi: „Ananda, salākkagge mahantaṃ kolāhalaṃ, kiṃsaddo nāṃ⁵ eso⁶ ti. Thero Tathāgatassa taṃ atthaṃ ārocesi. „Ananda, na idāṃ⁷ eva Udāyī⁸ attano bālatāya paresaṃ lābhahāniṃ karoti, pubbe pi akāsi yevā⁹ ti āha. Thero tassa¹⁰ atthassa āvibhāvatthaṃ Bhagavantaṃ yāci. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pakaṭaṃ akāsi:

Atīte Kāsiratthe Bārāṇasīyaṃ Brahma datto rājā abosi. Tadā ambhakaṃ Bōdhisatto tassa agghakārako abosi, hatthiassādini¹¹ c' eva maṇisuvannādini ca agghāpeti, agghāpetvā bhaṇḍasāmikānaṃ¹² bhaṇḍānurūpaṃ eva mūlaṃ dāpesi. Rājā pana luddho hoti, so lobhapakatiyā¹³ evaṃ cintesi: „ayaṃ agghāpanako evaṃ agghāpento na cirass' eva mama gehe dhanam parikkhayaṃ gamissati¹⁴, aññaṃ¹⁵ agghāpanakaṃ karissāmīti¹⁶ so sihapañjaraṃ ugghātetvā rājaṇgaṇaṃ olokeno ekaṃ gāmika-manussaṃ lolabalaṃ rājaṇgaṇena gacchantam disvā „esa mayhaṃ agghāpanakakammaṃ kātum sakkhissatīti¹⁷ taṃ pakkosāpetvā „sakkhissasi bhaṇe ambhakaṃ agghāpanakakammaṃ¹⁸ kātum¹⁹ ti āha. „Sakkhissāmi devā²⁰ ti. Rājā attano dhanarakkhanatthāya²¹ taṃ balaṃ agghāpanakakamme²² thāpesi. Tato patthāya so bālo hatthiassādini agghāpento agghaṃ hāpetvā yathāruciya²³ katheti, tassa thānantare thitattā yaṃ so katheti taṃ eva mūlaṃ hoti. Tasmīṃ kāle uttarāpathato eko assa-vāṇijo²⁴ pañca assasatāni ānesi. Rājā taṃ purisaṃ pakkosāpetvā asse agghāpesi. So pañcannaṃ assasatānaṃ ekaṃ taṇḍulanālikaṃ²⁵ agghaṃ akāsi, katvā ca pana „assavāṇijassa²⁶ ekaṃ taṇḍulanālikaṃ²⁷ dethā²⁸ ti vatvā asse assa-

¹ C² lāḷudāyī. ² C² salākā corrected to salāke. ³ C² C³ ānandatheraṃ. ⁴ so all three MSS. instead of gamissati? ⁵ C² sāmikānaṃ. ⁶ C² C³ -pakatitāya. ⁷ C² aññaṃ. ⁸ C² agghāpanika-, C³ agghāpanika-. ⁹ C² C³ -rakkhana-. ¹⁰ C² agghāpaniyakamme, C³ agghāpaniyakamme. ¹¹ C² -rūciyā. ¹² C² -vāṇijo. ¹³ C² -vāṇijassa. ¹⁴ C² -vāṇijassa.

sālāyaṃ saṇṭhāpesi. Assavaṇiyo¹ porāṇakaagghāpanikassa² santikaṃ gantvā taṃ pavattiṃ ārocetvā „idāni kiṃ kattabban“ ti pucchī. So āha: „tassa purisassa laṇcaṃ³ datvā evaṃ pucchatha: „amhākaṃ tava assā ekaṃ taṇḍulanālikaṃ⁴ agghantīti⁵ nātam etaṃ, tumhe pana nissāya taṇḍulanāliya⁶ agghaṃ jānitukāṃ⁷ amha⁸, sakkhissatha no raṇṇo⁹ santike tathvā ‘sā taṇḍulanālikā¹⁰ idaṃ nāma agghatīti¹¹ vattun ti, sace ‘sakkomīti¹² vadati taṃ gahetvā raṇṇo¹³ santikaṃ gacchatha, aham pi tattha āgamissāmīti¹⁴. Assavaṇiyo¹⁵ „sādhū“ ti Bodhisattassa vacanaṃ sampañicchitvā agghāpanikassa laṇcaṃ¹⁶ datvā taṃ atthaṃ ārocāpesi. So laṇcaṃ¹⁷ labhītvā va „sakkhissāmi taṇḍulanāliṃ agghāpetun“ ti. „Tena hi gacchāma rājakulan“ ti taṃ ādāya raṇṇo¹⁸ santikaṃ agamāsi. Bodhisatto pi aññe pi bahuamaccā agamaṃsu. Assavaṇiyo¹⁹ rājānaṃ vanditvā „aham deva pañcannaṃ assasatānaṃ ekaṃ taṇḍulanāliṃ²⁰ agghanabbhāvaṃ jāniṃ, ‘sā pana taṇḍulanāli kiṃ agghatīti²¹ agghāpanikaṃ puccha devā²² ti. Rājā taṃ pavattiṃ ajānanto „ambho agghāpanika pañca assasatāni kiṃ agghantīti²³“ pucchī. „Taṇḍulanāliṃ²⁴ devā“ ti. „Hotu bhāṇe, pañca assasatāni²⁵ tava taṇḍulanāliṃ²⁶ agghantu, sā pana kim agghati taṇḍulanālikā²⁷“ ti pucchī. So bālapuriso „Bārāṇasīṃ²⁸ santarabāhiraṃ agghati taṇḍulanālikā²⁹“ ti āha. So kira pubbe rājānaṃ anuvattanto ekaṃ sālitaṇḍulanāliṃ³⁰ assānaṃ agghaṃ³¹ akāsi, puna vāṇijakassa³² hatthato laṇcaṃ³³ labhītvā tassā³⁴ taṇḍulanālikāya³⁵ Bārāṇasīṃ santarabāhiraṃ agghaṃ akāsi. Tadā pana Bārāṇasiyā pākārāparikkhepo dvādasayojaniko hoti, idaṃ assā³⁶ antarabāhiraṃ³⁷ pana tiyojana-satikaratthaṃ³⁸, iti so bālo evaṃ mahantaṃ Bārāṇasīṃ³⁹ saantarabāhiraṃ⁴⁰ taṇḍulanālikāya⁴¹ agghaṃ akāsi. Taṃ sutvā amaccā

¹ C² -vāṇiyo. ² C² porāṇika-. ³ C² laṇcaṃ. ⁴ C² -nāliṃ, C² -nālikam. ⁵ C² C² agghatīti, C² agghatīti corrected to agghantīti. ⁶ C² -nāli-. ⁷ C² jānitum kāmamha. ⁸ C² C² raṇṇo. ⁹ C² C² -nāliṃ. ¹⁰ C² agghatīti. ¹¹ C² C² -sata. ¹² C² -nāliṃ. ¹³ C² C² -nālikā. ¹⁴ C² Bārāṇasī, C² Bārāṇasī corrected to Bārāṇasīṃ. ¹⁵ C² -nālikā. ¹⁶ C² sālīṃ, C² -nāliṃ. ¹⁷ C² agghīṃ. ¹⁸ C² vāṇi-. ¹⁹ C² C² tassa. ²⁰ C² C² assa. ²¹ C² C² antarabāhiraṃ. ²² C² -satikaṃ-. ²³ C² Bārāṇasiyaṃ. ²⁴ C² mahantaṃ sā antaraṃ bāhiraṃ corrected to mahantaṃ Bārāṇasīṃ antarabāhiraṃ, C² saantarabāhiraṃ, C² antaraṃ sabāhiraṃ.

pāṇin¹ paharitvā hasamānā „mayam pubbe pathaviṃ ca rajjaṃ
ca anagghan ti saññino² abumha, evaṃ mahantaṃ kira sarāja-
kaṃ Bārāṇasirajjaṃ taṇḍulanālimattaṃ³ agghati, aho agghā-
panikassa paññāsampadā⁴, khaṃ ettakaṃ kālaṃ agghāpaniko
vihāsi, amhākaṃ rañño⁵ eva anucchaviko⁶“ ti parihāsaṃ akaṃsu.
Tasmiṃ kāle rājā lajjito taṃ bālaṃ nikkadḍhāpetvā Bodhi-
sattass⁷ eva agghāpanikatthanaṃ adāsi. Bodhisatto pi yathā-
kammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā dassetvā dve vatthūni
kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā gāmika-
bālaagghāpaniko Lāludāyī⁸ ahosi, paṇḍitaagghāpaniko aham eva
ahosi⁹“ ti desanaṃ niṭṭhapesi. Taṇḍulanālijātakaṃ¹⁰.

6. Devadhammajātaka.

Hiriottappasampannā ti. Idam Bhagavā Jetavane
viharanto aññatarāṃ¹ bahubhaṇḍaṃ bhikkhūṃ ārabha kathesi.
Sāvattvivāsi² kir³ eko kuṭumbiko⁴ bhariyāya kālakatāya pabbaji. So
pabbajanto attano pariveṇaṃ⁵ ca aggisālāṃ ca bhaṇḍagabbhaṃ ca kāretvā
bhaṇḍagabbhaṃ sappitaṇḍulādīhi pūretvā pabbaji, pabbajitvā pana
attano dāse pakkosāpetvā yathārucitaṃ āhāraṃ pacāpetvā bhuñjati.
bahuparikkhāro ca ahosi, rattiṃ aññaṃ⁶ nivāsanaṃ⁷ paripannaṃ⁸ hoti divā
aññaṃ, viharapaccante vasati. Tass⁹ ekadivasaṃ cīvarapaccattharaṇādini
niharitvā¹⁰ pariveṇe¹¹ pattharitvā sukkhāpentassa sambahulā jānapadā
bhikkhū senāsana-cārikaṃ āhiṇḍantaṃ pariveṇaṃ gantvā cīvarādini
disvā „kass¹² imāṇi“ pucchimsu. So „mayham āvuso“ ti āha. „Āvuso
idam pi cīvaraṃ idam pi cīvaraṃ idam pi nivāsanaṃ idam pi nivā-
sanaṃ idam pi¹³ paccattharaṇaṃ¹⁴ sabbaṃ tuyham evā“ ti. „Ama
mayham evā“ ti. „Āvuso, Bhagavatā tiṇi¹⁵ cīvarāni anuññātāni¹⁶,
tvaṃ evaṃ appicchassa Buddhassa sāsane pabbajitvā evaṃ bahu-
parikkhāro jāto, ehi taṃ Dasabalassa santikaṃ nesaṃā¹⁷“ ti taṃ
ādāya Satthu santikaṃ agamaṃsu. Satthā disvā „kin nu kho bhik-

¹ C^o paṇi, C^o pāṇin. ² C^o C^o saññino. ³ C^o -nālī-. ⁴ C^o paṇḍā-. ⁵ C^o C^o rañño. ⁶ C^o C^o -dāyī. 6. Cfr. Dasaratha-j. p. 29. ⁷ C^o C^o aññatarāṃ. ⁸ C^o C^o -vāsi. ⁹ C^o kuṭumbiko corrected to kuṭumbiko, C^o C^o kuṭumbiko. ¹⁰ C^o pariveṇaṃ. ¹¹ C^o C^o aññaṃ. ¹² C^o omits nivāsana. ¹³ C^o -pādīhi niharitvā. ¹⁴ C^o C^o pariveṇe. ¹⁵ C^o omits idam pi. ¹⁶ C^o sapacca-. ¹⁷ C^o ti. ¹⁸ C^o C^o anuññātāni.

khave aniechamānakam yeva bhikkhum gahetvā¹ āgat' atthā² ti āha.
 „Bhante ayaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo bahuparikkhāro“ ti. „Saccam
 kira tvaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo“ ti. „Saccam Bhagavā“ ti. „Kasmā
 pana tvaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo jāto, nanu ahaṃ appicchatāya san-
 tutthiyā -pe- pavivekassa viriyārambhassa vaṇṇam vadāmi“³. So
 Satthu vacanam sutvā kupito „iminā dāni nīharena carissāmi“⁴
 pārupanam chaḍḍetvā⁵ parisamajjhe ekacivaro atthāsi. Atha naṃ
 Satthā upatthambhayamāno „nanu tvaṃ bhikkhu pubbe hirottappa-
 gavesako⁶ dakarakkhasakāle pi hirottappam gavesamāno dvādasa saṃ-
 vaccharāni vihāsi. atha kasmā idāni evaṃgaruke Buddhasāsane
 pabbajitvā catuparisamajjhe pārupanam chaḍḍetvā⁷ hirottappam pahāya
 chito sīti“⁸. So Satthu vacanam sutvā hirottappam paccupaṭṭhāpetvā
 taṃ civaram pārupitvā Satthhāraṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Bhikkhū
 tass' atthassa āvibhāvattham Bhagavantaṃ yācimsu. Bhagavā bha-
 vantarena paṭicchannam kāraṇam pākātaṃ akāsi:

Atite Kāsiraṭṭhe Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭo rājā
 ahoṣi. Tadā Bodhisatto tassa aggamaheṣiyā kucchisimhi
 paṭisandhim ganhi¹, tassa nāmagahaṇadivase Mahimsā-
 sakumāro ti nāmaṃ akāmsu. Tassa ādhāvitvā paridhāvitvā
 vicaraṇakāle raṇṇo² aṇṇo pi putto jāto, tassa Candakumāro
 ti nāmaṃ akāmsu. Tassa pana ādhāvitvā paridhāvitvā vicaraṇa-
 kāle Bodhisattamātā kalam akāsi. Rājā aṇṇam³ aggamahe-
 siṭṭhāne thāpesi. Sā raṇṇo⁴ piyā ahoṣi manāpā. Sā piyaṃ-
 vāsam anvāya ekaṃ puttam vijāyi, Suriyakumāro ti tassa
 nāmaṃ akāmsu. Rājā puttam disvā tutthacitto „bhadde put-
 tassa te⁵ varam dammīti“ āha. Devī varam icchitakāle
 gahetabbam katvā thāpesi. Sā putte vayappatte rājānam āha:
 „devena mayham puttassa jātakāle varo dinno, puttassa me⁶
 rajjam dehīti“⁷. Rājā „mayham dve puttā aggikkhandhā
 viya jalamānā vicaranti, na sakkā tava puttassa rajjam dātun“⁸
 ti paṭikkhipitvā taṃ punappuna⁹ yācamānam eva disvā „ayaṃ

¹ C² C³ ganhitvā. ² C³ jaṇḍetvā. ³ C² C³ hirottappagavesako. ⁴ C² adds in the margin dasamāsaccayena puttam vijāyi. ⁵ C² C³ raṇṇo. ⁶ C² C³ aṇṇam.

⁷ C² ne. ⁸ C² C³ add va. ⁹ C² punappunam.

mayham puttānaṃ pāpakam pi cinteyyā¹ "ti putte pakkosāpetvā āha: „tātā, ahaṃ Suriyakumārassa jātakāle varam adāsiṃ, idāni 'ssa mātā rajjaṃ yācati, ahaṃ tassa na dātukāmo, mātugāmo nāma pāpo, tumhākaṃ pāpakam pi cinteyya, tumhe araṇṇaṃ² pavisitvā mam' accayena kulasantake nagare rajjaṃ kareyyāthā³“ "ti kanditvā roditvā sīse cumbitvā uyyojesi. Te⁴ pitarāṃ vanditvā pāsādā orohante rājaṅgaṇe⁵ kilamāno⁶ Suriyakumāro pi disvā taṃ kārāṇaṃ űatvā „aham pi bhātikehi saddhiṃ gamissāmi⁷“ tehi saddhiṃ yeva nikkhami. Te Himavantaṃ pavisiṃsu. Bodhisatto maggā okkamma rukkhamaḷe nisiditvā Suriyakumāraṃ āmantesi: „tātā Suriya etaṃ saraṃ gantvā nahātvā ca pīvitvā ca paduminipaṇṇehi⁸ amhākaṃ pi pāṇiyaṃ ānehīti⁹“. Taṃ pana saraṃ Vessavaṇassa¹⁰ santikā ekena¹¹ dakarakkhasena laddhaṃ hoti, Vessavaṇo¹² ca taṃ āha: „tha-petvā devadhammajānanake ye añṇe¹³ imaṃ saraṃ otaranti te khādituṃ labhasi, anotinne na labhasīti¹⁴“. Tato paṭṭhāya so rakkhaso ye taṃ saraṃ otaranti te devadhamme¹⁵ pucchitvā ye na jānanti¹⁶ te khādati. Atha kho Suriyakumāro taṃ saraṃ gantvā avimaṃsitvā¹⁷ va otari. Atha naṃ so rakkhaso gahe tvā¹⁸ „devadhammaṃ jānāsīti¹⁹“ pucchi. So „devadhammā nāma Canda-Suriyā“ ti āha. Atha naṃ „tvaṃ devadhamme na jānāsīti“ udakaṃ pavesetvā attano vasanaṭṭhāne ṭhapesi. Bodhisatto pi taṃ cirāyantaṃ²⁰ disvā Candakumāraṃ pesesi. Rakkhaso taṃ pi gaṇhitvā „devadhamme jānāsīti“ pucchi. „Āma jānāmi, devadhammo nāma²¹ catasso disā“ ti. Rakkhaso „na tvaṃ devadhamme jānāsīti“ taṃ pi gahe tvā tatth' eva ṭhapesi. Bodhisatto taṃ pi cirāyante „ekena antarāyena bhavitabbaṃ“ ti sayam tattha gantvā dvinnam pi otaraṇa-

¹ C^k araṇṇaṃ, C^v āraṇṇa. ² C^k kareyyāthā. ³ C^k C^v ne. ⁴ C^k C^v rājaṅgaṇe. ⁵ C^k kila-. ⁶ C^k -pannehi. C^k C^v -nassa. ⁷ C^k eko. ⁸ C^k C^v -no. ⁹ C^k añṇe, C^v añṇe. ¹⁰ C^k labbhasīti. ¹¹ C^k -dhammesu. ¹² C^v jānti. ¹³ C^k avimaṃsitvā. ¹⁴ C^v gantvā. ¹⁵ C^v pitarāṃ cirāyantaṃ corrected to pitaṃ atci-rāyantaṃ. ¹⁶ C^v adds in the margin cattāro dissati.

padavalañjam¹ disvā „rakkhasapariggahītena² iminā sarena bhavitabban³“ ti khaggaṃ sannayhitvā⁴ dhanuṃ gahetvā atthāsi. Dakarakkhaso Bodhisattaṃ udakaṃ anotarantaṃ disvā vana-kammikapuriso⁵ viya hutvā Bodhisattaṃ āha: „bho purisa, tvaṃ maggakilanto, kasmā imaṃ saraṃ otaritvā nahātvā⁶ pīvitvā bhisamulālaṃ⁷ khādītva pupphāni pilandhitvā⁸ yathā-sukhaṃ na gacchasīti“. Bodhisatto taṃ disvā „eso yakkho bhavissatīti“⁹ natvā „tayā me bhātikā gahitā“ ti āha. „Āma mayā“ ti. „Kiṃkāraṇā“ ti. „Ahaṃ imaṃ saraṃ otiṇṇake labhāmīti“. „Kiṃ pana sabbe va labhasīti“¹⁰. „Ye deva-dhamme jānanti te tthapetvā avasese labhāmīti“. „Atthi pana te devadhammehi attho“ ti. „Āma atthi“. „Yadi evaṃ ahan¹¹ te devadhamme kathessāmīti“. „Tena hi kathehi, ahaṃ deva-dhamme suṇissāmīti“. Bodhisatto „ahaṃ devadhamme ka-theyyaṃ, kilīṭthagatto paṇ’ amhīti“ āha. Yakkho Bodhisattaṃ nahāpetvā bhojanaṃ bhojetvā pāṇiyaṃ pāyetvā pupphāni pilandhāpetvā¹² gandhehi vilimpāpetvā alaṃkatamaṇḍapamajjhe pallaṅkaṃ attharitvā adāsi. Bodhisatto āsane nisīditvā yakkhaṃ pādamūle nisīdāpetvā „tena hi ohitasoto sakkaccaṃ deva-dhamme suṇāhīti“¹³ imaṃ gātham āha:

Hiriottappasampannā sukkadhammasamāhita

santo¹⁴ sappurisā loke devadhammā ti vuccare ti. 5.

Tattha hiriottappasampannā ti hiriyaṃ ca ottappena ca samannāgata, tesu kāyaduccaritādīhi hiriyaṭṭhi hiri, lajjā¹⁵ etaṃ adhivacanaṃ, tehi yeva ottapatīti¹⁶ ottappaṇi, pāpato ubbegass’ etaṃ adhivacanaṃ, tattha ajjhattasamuttāhāṇā hiri bahiddhāsamuttāhāṇaṃ ottappaṇi, attādhīpateyyā¹⁷ hiri lokādhīpateyyaṃ ottappaṇi, lajjāsabbhāvasaṇṭhitaṃ hiri bhayasabbhāvasaṇṭhitaṃ ottappaṇi, sappatissavalakkhaṇā hiri vajjabbhīrukaḥayaḍassāvilakkhaṇaṃ¹⁸ ottappaṇi; tattha ajjhattasamuttāhāṇaṃ hiriṃ¹⁹ catuḥ²⁰ kāraṇehi samuttāpeti, jātinaṃ paccavekkhitvā vayaṃ paccā-

¹ C² -valaṇjam. ² C² -parigahītena, C³ -pariggahītena. ³ C² sannayhitvā. ⁴ C² vata-, C³ vana-? C⁴ vanakampika-. ⁵ C² nahāyitvā. ⁶ C² -mulālaṃ, C³ -mūlālaṃ. ⁷ C² pīlandhitvā. ⁸ C² C³ labbhasīti. ⁹ C² ahaṃ. ¹⁰ C² pīlandhāpetvā. ¹¹ C² suṇāhīti. ¹² C² satto. ¹³ C² ottappatīti. ¹⁴ C² -teyyaṃ, C³ -teyyaṃ corrected to -teyyā. ¹⁵ so all three MSS. ¹⁶ all three MSS. -nā hiri.

vekkhitvā sūrabhāvaṃ paccavekkhitvā bāhusaccaṃ paccavekkhitvā, katham' ¹ „pāpakaṛaṇaṃ nāṃ" etaṃ na jātisampannānaṃ kammaṃ, hīnajaccānaṃ kevaṭṭādīnaṃ idaṃ kammaṃ, tādīsassa jātisampannassa idaṃ kammaṃ kātun' na yuttan' ² ti evaṃ ³ tāva jātīṃ paccavekkhitvā pānātipātādīpāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti, tathā „pāpakaṛaṇaṃ nāṃ" etaṃ dabarehi kattabbakammaṃ ⁴, tādīsassa vaye ṭhitassa idaṃ kammaṃ ⁵ kātun' na yuttan' ⁶ ti evaṃ vayaṃ paccavekkhitvā pānātipātādīpāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti, tathā „pāpaṃ nāṃ" etaṃ dubbala-jātīkānaṃ kammaṃ, tādīsassa sūrabhāvasampannassa idaṃ kammaṃ kātun' na yuttan' ⁷ ti evaṃ sūrabhāvaṃ paccavekkhitvā pānātipātādīpāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti, tathā „pāpakammaṃ nāṃ" etaṃ andhabālānaṃ kammaṃ na paṇḍitānaṃ, tādīsassa paṇḍitassa bahussutassa idaṃ kammaṃ kātun' na yuttan' ⁸ ti evaṃ bāhusaccaṃ paccavekkhitvā pānātipātādīpāpaṃ akaronto hiriṃ samuṭṭhāpeti, evaṃ ajjhattasamuṭṭhānaṃ hiriṃ ⁹ catuhi ¹⁰ kāraṇehi samuṭṭhāpeti, samuṭṭhāpetvā ca pana attano citte hiriṃ pavesetvā pāpakammaṃ na karoti, evaṃ hiri ajjhattasamuṭṭhānā nāma hoti; katham' ottappaṃ bahiddhāsamuṭṭhānaṃ nāma, „sace tvaṃ pāpakammaṃ karissasi catusu ¹¹ parisaṣu garahappatto bhavissasi,

Garahissanti taṃ viññū asuciṃ nāgariko yathā,
vivajjito ¹² sīlavantehi katham' bhikkhu karissatīti ¹³”

paccavekkhanto ¹⁴ bahiddhāsamuṭṭhānaṃ ottappena pāpakammaṃ na karoti, evaṃ ottappaṃ bahiddhāsamuṭṭhānaṃ nāma hoti; katham' hiri attādhipateyyā nāma, idh' ekacco kulaputto attānaṃ adhipatiṃ jeṭṭhakaṃ katvā „tādīsassa saddhāpabbajitassa bahussutassa dhutavādissa na yuttaṃ pāpakammaṃ kātun' ¹⁵ ti pāpaṃ na karoti, evaṃ hiri attādhipateyyā nāma hoti, tenāha Bhagavā: „Yo attānaṃ yeva adhipatiṃ katvā akusalaṃ pajahati kusalaṃ bhāveti sāvajjaṃ pajahati anavajjaṃ bhāveti suddham attānaṃ pariharatīti ¹⁶”; katham' ottappaṃ lokādhipateyyaṃ nāma, idh' ekacco kulaputto lokaṃ adhipatiṃ jeṭṭhakaṃ katvā pāpakammaṃ na karoti, yathāha: „Mahā kho paṇāyasaṃ lokasannivāso, tasmīṃ ¹⁷ kho pana lokasannivāse santi samaṇabrāhmaṇā iddhimanto ¹⁸ dibbacakkhukā paracittaviduno ¹⁹, te dūrato pi passanti āsanne pi ²⁰ dissanti, cetasāpi cittaṃ pajānanti, te pi maṃ evaṃ jānissanti: ‘passatha bho imaṃ kulaputtaṃ, saddhāya agārasmā anagāriyaṃ pabbajito samāno ²¹ vokiṇno ²² viharati pāpakehi akusalehi dhammehi ²³, santi devatā iddhimanto dibbacakkhukā paracittaviduniyo ²⁴, tā dūrato pi passanti āsanne pi ²⁵ dissanti, cetasāpi cittaṃ pajānanti, tāpi maṃ ²⁶ jānissanti: ‘passatha bho imaṃ kulaputtaṃ, saddhāya agārasmā anagāriyaṃ

¹ C² C³ evaṃ. ² C² kattabbam kammaṃ. ³ C² omits kammaṃ. ⁴ C² -ṭṭhānā hiri. ⁵ so all three MSS. ⁶ C² vajjito. ⁷ C² karissatīti. ⁸ C² adds hi. ⁹ C² mahan tasmīṃ. ¹⁰ C² iddhimantā. ¹¹ C² -vidūne, C³ -vidūne. ¹² C² adds na. ¹³ C² omits samāno. ¹⁴ C² vokiṇne. ¹⁵ C² dhammehi. ¹⁶ C² -vidūtiyo. ¹⁷ C² adds na. ¹⁸ C² adds evaṃ.

pabbajito samāno vokiṇṇo¹ viharati pāpakehi akusalehi dhammehi², so lokam
yeva adhīpatin karitvā akusalam pajabati kusalam³ bhāveti sāvajjam pajabati
anavajjam⁴ bhāveti suddham attānam pariharati⁵, evaṃ ottappam lokādhi-
pateyyam nāma hoti⁶; lajjasabbhāvasaṅghitā hiri bhayasabbhāvasaṅghitam⁷ ottappam
ti, ettha pana lajja ti lajjanākāro tena sabbhāvena saṅghitā hiri, bhayan ti
apāyabbhayan tena sabbhāvena saṅghitam ottappam, tadubhayam pi pāpāri-
vajjane pākataṃ hoti, ekacco⁸ hi yathā nāma⁹ eko kulaputto uccārapassāvādini
karonto lajjitabbayuttamā¹⁰ ekam disvā lajjanākārappatto bhavesya hīlito¹¹ evam
evaṃ ajjhataṃ lajjidhammā okkametvā pāpakammaṃ na karoti, ekacco¹²
apāyabbhayaḥ hitvā pāpakammaṃ na karoti, tat¹³ idam opammaṃ: yathā
hi¹⁴ divisu ayogulesu eko sītalo bhavesya¹⁵ gūthamakkhito eko unho āditto
tattha paṇḍito sītalam gūthamakkhitatā jigucchanto na saṅghāti itaram dāhabha-
yena¹⁶ tattha sītalaṃ gūthamakkhitaṃ jigucchāya agañhanam¹⁷ viya ajjhataṃ
lajjidhammā okkametvā¹⁸ pūpassa akaraṇam uḥassa dāhabhayaṃ agañhanam¹⁹
viya apāyabbhayaṃ pūpassa akaraṇam veditabbam; sappatisavallakkaṇā²⁰ hiri
vajjabhīrukabhayaḍassavilakkhaṇam²¹ ottappam ti, idam pi divyaṃ pāpāri-
vajjane yeva pākataṃ hoti²², ekacco hi jātimaṇṇapaccavekkhaṇā²³ satthu-
maṇṇapaccavekkhaṇā dāyajjamahantapaccavekkhaṇā sabrahmacārimahantapacca-
vekkhaṇā²⁴ ti catuhi²⁵ kāraṇehi sappatisavallakkaṇam hiriṃ samuṭṭhāpetvā
pāpam na karoti, ekacco attānuvādabbhayaṃ parānuvādabbhayaṃ daṇḍabbhayaṃ
duggatibhayaṃ²⁶ ti catuhi²⁷ kāraṇehi vajjabhīrukabhayaḍassavilakkhaṇam ottappam
samuṭṭhāpetvā pāpam na karoti, tattha jātimaṇṇapaccavekkhaṇādini e²⁸ eva
attānuvādabbhayaḍini ca vitthāretvā kathetabbāni, tesam vitthāro Aṅguttaraṭṭha-
kathāya vutto²⁹; sukkadhammasamāhitā ti idam eva³⁰ hirottappam ādim
katvā kattabbā³¹ kusala dhammā sukkadhammā nāma, te sabbasaṅghāhikanayena
catubbūmakalokiyalokuttaradhammā, tehi samāhitā samannāgatā ti attho;
santo sappurisa loko ti kīyakammādinam santatāya santo kataññūkata-
veditāya³² sobhanapurisa³³ ti sappurisa, loko ti pana saṃkhāraloko sattaloko
okāsaloko khaṇḍhaloko āyatana-loko dhātuloko ti anekavidho, tattha eko loko
sabbe sattā ābhāratihitā³⁴ -pe- atthārasaloko atthārasa dhātuyo ti, ettha saṃ-
khāraloko vutto, khaṇḍhalokādayo tadantogadhā yeva, ayaṃ loko paraloko
devaloko manussaloko ti ādisu pana sattaloko³⁵ vutto,

¹ C² vokiṇṇo. ² C² C³ kusalam. ³ C² C³ anavajjam. ⁴ C² hoti. ⁵ C² C³
-saṅghitā. ⁶ C² ekacce. ⁷ C² C³ lajjitabbayuttam. ⁸ C² hīlito, C³ hīlito.
C² hīlito. ⁹ C² adda hi. ¹⁰ C² omite hi. ¹¹ C² bhavesyam. ¹² C² dāha-
yena. ¹³ C² agañhanam, C³ agañhātam. ¹⁴ C² C³ okkamitvā. ¹⁵ C² agañhanam. ¹⁶ C²
-dassavi-. ¹⁷ C² omits hoti. ¹⁸ C² -nā. ¹⁹ C² -nā, C³ -cāri-. ²⁰ so all
three MSS. ²¹ C² -bhayan. ²² C² vutte. ²³ C² idameva. ²⁴ C² kattabba.
²⁵ C² katavedikāya. ²⁶ C² sobhana-. ²⁷ C² āhara-. ²⁸ C² ādisupantassantaloko.

Yāvatā candimasuriyā pariharanti virocana
tāva sahasadhū loko ettha te vattatī¹ vāso ti

ettha okāsaloko vutto, tesu idha sattaloko adhippeto, sattalokasmim hi yeva evarūpā sappurisa; te devadhammā ti vuccare, tattha devā ti sammuti-devā uppattidevā visuddhidevā ti tividhā, tesu Mahāsammatakalato patthāya lokena devā ti sammatattā² rūjarājakumārādayo sammutidevā nāma, devaloke uppannā uppattidevā nāma, khīṇāsavā visuddhidevā nāma, vuttam pi c' etaṃ: sammutidevā nāma rājāno deviyo kumārā³, uppattidevā nāma bhummadeve upādāya tatuttarim devā, visuddhidevā nāma Buddhapacceka-buddhakhīṇāsavā ti, imesaṃ devānaṃ dhammā ti devadhammā ti⁴, vuccare ti vuccanti, hīrottappamūlakā hi kusala-dhammā⁵, kusalsampadāya c' eva devaloke nibbattiya ca visuddhibhāvass' eva⁶ kāraṇattā⁷ kāraṇatthēna tividhānaṃ tesaṃ devānaṃ dhammā ti devadhammā, tehi devadhammehi samannāgatā puggalāpi devadhammā, tasmā puggalādhiṭṭhānāya desanāya⁸ te dhamme dassento santo sappurisa loka devadhammā ti vuccare ti āha.

Yakkho imaṃ dhammadeśanaṃ sutvā pasanno Bodhisattaṃ āha: „paṇḍita, ahaṃ tumhākaṃ pasanno, ekaṃ bhātaraṃ demi, katarāṃ ānemīti“. „Kaniṭṭhaṃ⁹ ānehīti“. „Paṇḍita, tvaṃ kevalaṃ devadhamme jānāsi yeva, na pana tesu vattasīti“. „Kiṃkāraṇa“ ti. „Yamkāraṇa jettthaṃ tthapetvā kaniṭṭhaṃ¹⁰ ānāpento jettthāpacāyikakammaṃ nāma na karosīti¹¹“. „Devadhamme cāhaṃ yakkha jānāmi tesu ca vattāmi, mayaṃ hi imaṃ araṇṇaṃ¹² etaṃ nissāya pavitthā, etassa hi atthāya amhākaṃ pitaraṃ etassa mātā rajjaṃ yāci, amhākaṃ pana pitā taṃ¹³ varaṃ adatvā amhākaṃ anurakkhaṇatthāya¹⁴ araṇṇa-vāsaṃ¹⁵ anujāni, so kumāro anivattitvā amhehi saddhim āgato, 'taṃ araṇṇe eko¹⁶ yakkho khādīti' vutte pi na koci sad-dahissati, tenāhaṃ garaḥabhaya-bhīto¹⁷ taṃ eva ānāpemiiti“. „Sādhu sādhu paṇḍita; tvaṃ devadhamme ca jānāsi tesu ca

¹ C² vattatīti. ² C² sammattā. ³ C² kumārā corrected to rājakumārā. ⁴ C² omits ti. ⁵ C² kusalā-. ⁶ C² visuddhiyāvassava corrected to visuddhibhāvassava. ⁷ C² kāraṇantā. ⁸ C² omits desanāya. ⁹ C² kaniṭṭhaṃ corrected to kaniṭṭhaṃ. ¹⁰ C² kaniṭṭhaṃ. ¹¹ C² C² nāma karosīti, C² nāma karosīti corrected to na karosīti. ¹² C² C² araṇṇaṃ. ¹³ C² naṃ. ¹⁴ C² C² anurakkhaṇa-. ¹⁵ C² C² araṇṇa-, C² araṇṇe-. ¹⁶ C² aṇṇaṇṇaṇṇevako corrected to aṇṇevako, C² araṇṇe eko. ¹⁷ so all three MSS.

vattasīti¹ pasannacitto yakkho Bodhisattassa sādhu-kāraṇaṃ datvā dve pi bhātaro ānetvā adāsī. Atha naṃ Bodhisatto āha: „samma, tvaṃ pubbe attanā katena pāpakammena paresaṃ maṃsalohitakhādako² yakkho hutvā nibbatto, idāni puna pi pāpam eva³ karosi, idāni te pāpakammaṃ nirayādihi muccituṃ na dassati, tasmā ito patthāya pāpaṃ pahāya kusalaṃ karohīti⁴, asakkhi ca pana taṃ⁵ dametuṃ. So taṃ yakkhaṃ dametvā tena⁶ saṃvihitārakkho⁷ tatth⁸ eva vasanto ekadivasaṃ nak-khattaṃ oloketvā pitu kālakatabhāvaṃ ūtvā yakkhaṃ ādāya Bārāṇasīṃ gantvā rajjaṃ gahe tvā Candakumārassa oparajjaṃ Suriyakumārassa senāpatitthānaṃ datvā yakkhassa ramaṇiye thāne āyatanāṃ kāretvā yathā so aggamaṃlaṃ aggapupphaṃ aggabhattaṃ ca labhati tathā akāsi. So dhammena rajjaṃ kāretvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā dassetvā⁹ saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpatti-phale patitthahi. Sammā-sambuddho pi dve¹ vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā ḍakarakkhaso bahubhaṇḍikabhikkhu aho si, Suriya-kumāro Ānando, Candakumāro Sāriputto, jeṭṭhakabbhūtā Mahimsāsakumāro aham eva aho si² ti. Devadhammajātakaṃ.

7. Kaṭṭhahārijātaka.

Putto tyāhaṃ³ mahārājā ti. Idāni Satthā Jetavane viharanto Vāsabhakkhattiyāya vatthum ārabha kathesi. Vatthum Dvādasanipāte Bhaddasālajātaka āvibhavissati. Sā kira Mahānāma-ssa Sakka-ssa dhītā Nāgamundāya nāma dāsiyā kucchisimā jātā Kosala-rājassa aggamahesi aho si. Sā⁴ raṇṇo¹⁰ puttāṃ vijāyī. Rājā paṇ-assā pacchā dāsibhāvaṃ ūtvā thānaṃ parihāpesi, puttassa Viḍḍa-bhassāpi thānaṃ parihāpesi yeva. Ubho pi antonivesane yeva vasanti. Satthā taṃ kāraṇaṃ ūtvā pubbaṇhasamayo¹¹ pañcasatabhikkhupari-

¹ C^k C^e maṃsaṃ-. ² C^e pāpakammaṃ eva corrected to pāpakameva. ³ C^k C^e naṃ. ⁴ C^k te. ⁵ C^e saṃvihita-. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^e adds pi. ⁸ Cfr. Dbpd. p. 216. ⁹ C^k tyāha, C^e tyāha corrected to tyāhaṃ. ¹⁰ C^k omits sā. ¹¹ C^e raṇṇo. ¹² C^k C^e pubbaṇha-.

vuto¹ rañño² nivesanaṃ gantvā paṇṇattāsane³ nisīditvā „mahārāja kahaṃ Vāsabhakkhattiya“ ti āha. Rājā taṃ kārāṇaṃ ārocesi. „Mahārāja Vāsabhakkhattiya kassa dhītā“ ti. „Mahānāmassa bhante“ ti. „Āgacchamānā kassa āgatā“ ti. „Mayhaṃ bhante“ ti. „Mahārāja, esā rañño⁴ dhītā, rañño⁵ va āgatā, rājānaṃ yeva⁶ paṭicca puttāṃ labhi, so⁷ putto kīṃkāraṇā pitu santakassa raḍḍassa sāmiko na hoti. pubbe rājāno mahuttikāya kaṭṭhahārikāya kucchismiṃ puttāṃ labhivā puttassa raḍḍaṃ adamsū“ ti. Rājā tass’ atthassāvibhāvattāya Bhagavantaṃ yāci. Bhagavā bhavantaṛena paṭicchannaṃ kārāṇaṃ pa-
kaṭaṃ akāsi:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatto rājā mahantena yasena uyyānaṃ gantvā tattha pupphaphalalobhena vicaranto uyyānavanasaṇḍe⁸ gāyivā⁹ gāyivā⁹ dārūni¹⁰ uddharamānaṃ ekaṃ itthiṃ disvā paṭibaddhacitto saṃvāsāṃ kappesi. Taṃ khaṇaṃ yeva Bodhisatto tassā kucchiyaṃ yeva paṭisandhiṃ gaṇhi. Tāvad eva tassā vajirapūrītā viya garukā kucchi¹¹ ahoṣi. Sā gabbhassa paṭiṭṭhitabhāvaṃ nātvā „gabbho me deva paṭiṭṭhito“ ti āha. Rājā aṅgulimuddikaṃ datvā „sace dhītā hoti imaṃ vissajjetvā poseyyāsi, sace putto hoti muddikāya saddhiṃ mama santikaṃ āneyyāsīti“¹² vatvā pakkāmi. Sāpi paripākagabbhā¹³ Bodhisattaṃ vijāyi. Tassa ādhāvitvā paridhāvitvā vicarāṇakāle keḷimaṇḍale¹⁴ kiḷantassa¹⁵ evaṃ vattāro¹⁶ honti „nippitiken’ amhā¹⁷ pahaṭā“ ti. Taṃ sutvā Bodhisatto mātu santikaṃ gantvā „amma ko mayhaṃ pitā“ ti pucchi. „Tāta tvaṃ Bārāṇasirañño¹⁸ putto“ ti. „Amma atthi pana koci sakkhīti“. „Tāta rājā imaṃ muddikaṃ datvā ‘sace dhītā hoti imaṃ vissajjetvā poseyyāsi, sace putto hoti imāya muddikāya saddhiṃ āneyyāsīti’ vatvā gato“ ti. „Amma evaṃ sante kasu māṃ pitu santikaṃ

¹ C^o dvesata-. ² C^h C^o rañño. ³ C^h C^o paṇṇattā-. ⁴ C^o eva sā rañño va corrected to evaṃ sā rañño va, C^h esā rañño. ⁵ C^h yena. ⁶ C^o labhito. ⁷ C^h -vanasaṇḍena. ⁸ C^o omits one gāyivā. ⁹ C^h dārūni. ¹⁰ C^o has later added ssa. ¹¹ C^h -siti. ¹² C^o paripākka- corrected to paripakka-. ¹³ C^o keḷimaṇḍale, C^h keḷimaṇḍale keḷimaṇḍale. ¹⁴ C^h kiḷantassa. ¹⁵ C^h cattāro, C^o vattā corrected to vattāro. ¹⁶ C^o nippitikenamhi, C^h nippitikenamahā.

nānesīti¹. Sā puttassa ajjhāsayaṃ nātvā rājadvāraṃ gantvā rañño² ārocāpesi rañño³ ca⁴ pakkosāpitā pavisitvā rājānaṃ vanditvā „ayaṃ te deva putto“ ti āha. Rājā jānanto pi parisamajjhe lajjāya „na mayhaṃ putto“ ti āha. „Ayaṃ⁵ te deva muddikā, imaṃ sañjānāsīti⁶. „Ayaṃ pi mayhaṃ muddikā na hotīti⁷. „Deva idāni⁸ ṭhapetvā saccakiriyaṃ añño⁹ mama sakkhī¹⁰ n' atthi, sac' ayaṃ dārako tumhe paṭicca jāto ākāse tiṭṭhatu, noce bhūmiyaṃ patitvā maraṇo¹¹ 'ti Bodhisattaṃ pāde gahetvā ākāse khipi. Bodhisatto ākāse pallamaṃ ābhujitvā nisinno madhurassarena pitu dhammaṃ kathento imaṃ gātham āha:

Putto ty-āhaṃ mahārāja, tvaṃ maṃ posa janādhipa,
añño¹² pi devo poseti kiñca devo sakaṃ pajaṃ ti. 6.

Tattha putto tyāhaṃ ti putto te ahaṃ, puttā ca naṃ¹³ ete¹⁴ atrajo khettajo antevāsiko dīnnaḥ¹⁵ ti catubbidhā¹⁶, tattha attānaṃ paṭicca¹⁷ jāto atrajo nāma, sayanapīṭhe pallamike ure ti evaṃ ādisu¹⁸ nibbatto khettajo nāma, santike sippuggaṇhanako¹⁹ antevāsiko nāma, posāvanatthāya dīno dīnnaḥ²⁰ nāma, idha pana atrajaṃ sandhāya putto ti vuttaṃ, catuḥ²¹ saṅghavattthūhi janasi rañjati rājā, mahanto rājā mahārāja, taṃ āmantento āha: mahārāja ti, tvaṃ maṃ posa janādhipa ti janādhipa mahājanaśeṭṭhaḥ tvaṃ maṃ posa bharassu vadḍhehi, añño²² pi devo posetīti añño²³ pi hatthibandhādayo manusse hatthiassādayo tiracchānagale bahujane ca devo poseti, kiñca devo sakaṃ pajaṃ ti, ettha pana kiñcā ti garahatthe ca anuggahatthe²⁴ ca nīpāto, sakaṃ pajaṃ attano puttāṃ maṃ devo na posetīti pi²⁵ vadanto garahati nāma, añño²⁶ bahujane²⁷ posetīti vadanto anuggaṇhati²⁸ nāma, iti Bodhisatto garahanto pi anuggaṇhanto²⁹ pi kiñca devo sakaṃ pajaṃ ti āha.

Rājā Bodhisattassa ākāse nisīditvā evaṃ dhammaṃ desentassa sutvā „ehi tāta, ahaṃ eva poṣṣāmi ahaṃ eva poṣṣāmi“ hattham pasāresi. Hatthasahassaṃ pasārayittha³⁰.

¹ C^k C^v -rañño. ² C^v omitta ca. ³ C^v ayaṃ. ⁴ C^v has later added imaṃ. ⁵ C^k C^v añño. ⁶ C^k C^v sakkhī. ⁷ C^k añño. ⁸ C^v nāmete corrected to nāmesa. ⁹ C^v catubbidhā corrected to catubbidho. ¹⁰ C^k paṭi. ¹¹ C^k C^v ādisu. ¹² C^k C^v sippuggaṇhanako. ¹³ so all three MSS. ¹⁴ C^k añño, C^v añño. ¹⁵ C^k C^v añño. ¹⁶ C^k C^v anuggaṇhanatthe. ¹⁷ C^k posetīti. ¹⁸ C^v bahujā. ¹⁹ C^v anuggaṇhati. ²⁰ C^v anuggaṇhanto. ²¹ pasāriyittha? C^k pasāresiyittha.

Bodhisatto aññassa¹ hatthe anotaritvā rañño² va hatthe otaritvā amke nisīdi³. Rājā tassa oparajjān datvā mātaram aggamahe-sim akāsi. So pitu accayena Katthavāhanarājā⁴ nāma hutvā dhammena rajjān karetvā yathākamman gato.

Satthā Kosalarañño⁵ imān dhammadesanān āharitvā dve vatthūni dassetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā mātā Mahāmāyā ahoṣi, pitā Suddhodanamahārājā, Katthavāhanarājā⁶ aham eva ahoṣin“ ti⁷. Katthahārījātakaṃ.

8. Gāmanijātaka.

Api ataramānānaṃ ti. Idān Satthā Jetavane viharanto ossatthaviriyaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Imasmiṃ pana jātake paccuppannavatthuṃ ca atītavatthuṃ ca Ekādasanipāte Saṃvarajātake āvibhavissati, vatthuṃ hi tasmiṃ ca imasmiṃ ca ekasadisam eva, gāthā pana nānā. Gāmanikumāro⁸ Bodhisattassa ovāde thatvā bhūtikasatassa kaṇiṭṭho⁹ pi hutvā bhūtikasataparivāro se-tacchattassa heṭṭhā varapallamke¹⁰ nisinno attano yasasampattiṃ oloketvā „ayaṃ mayhaṃ yasasampatti ambhakaṃ¹¹ ācariyassa santakā¹²“ ti tuṭṭho imān udānaṃ udānesi:

Api ataramānānaṃ phalāsā¹³ va samijjhati.

vipakkabrahmacariyo smi, evaṃ jānāhi Gāmanīti¹⁴. 7.

Tattha apīti nipātamatthaṃ, ataramānānaṃ ti paṇḍitānaṃ ovāde thatvā aturitvā avegā hītvā¹⁵ upāyena kamman karontānaṃ, phalāsā¹⁶ va samijjhatīti yathāpatthitaphale āsā¹⁷ tassa phalassa nipphattiya¹⁸ samijjhati yeva, atha vā phalāsā¹⁹ ti āsāphalaṃ, yathāpatthitān²⁰ phalaṃ samijjhati yevā ti attho, vipakkabrahmacariyo smīti ettha cattāri saṅgahavatthūni²¹ seṭṭhacariyattā brahmacariyaṃ nāma taṃ ca tammulikāya yasasampattiya paṭi-laddhattā vipakkaṇ²² nāma, so vāssa yaso nipphanno²³ so pi seṭṭhatthena brahmacariyaṃ nāma, tenāha vipakkabrahmacariyo smīti, evaṃ jānāhi Gā-

¹ Ck C^v aññassa. ² Ck C^v rañño. ³ Ck nisīdi. ⁴ C^v katthavāhana-. ⁵ C^v -rañño. ⁶ Ck omits Satthā ... ahoṣinti. ⁷ Ck C^v gāmani-. ⁸ C^v kaṇiṭṭho. ⁹ Ck C^v varapallamke. ¹⁰ C^v mayhaṃ. ¹¹ C^v phalāsā, C^v phalāsā corrected to phalāsā. ¹² Ck C^v gāmanīti. ¹³ C^v āvegāhītvā, C^v āvegāhītvā corrected to āvegāhītvā. ¹⁴ C^v phalāsā. ¹⁵ C^v āsā. ¹⁶ Ck nipphattiya. ¹⁷ C^v phalāsā. ¹⁸ C^v omits yathā. ¹⁹ Ck C^v saṅgaha-. ²⁰ C^v vipakkaṇaṃ, C^v vipakkata corrected to vipakkaṇ. ²¹ Ck nipphanno.

maññi¹ katthaci gāmikapuriso² pi gāmaññako pi gāmani³, idha pana sabba-janaññakam attānam sandhāya: „ambho Gāmani⁴, tvaṃ etaṃ kāraṇaṃ evaṃ⁵ jāñhi, ācariyaṃ nissāya bhātikasataṃ atikkamivā idaṃ mahārajjam patto ‘amhi’⁶ udānam udānesi.

* Tasmim pana rajjam patte sattaññadivasaccayena sabbe pi bhātaro attano vasanaññānam gutā. Gāmanirājā⁷ dhammena rajjam kāretvā yathākammanā gato. Bodhisatto pi puññāni⁸ katvā yathā-kammanā gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā dassetvā⁹ saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossaṇṇhaviṛiyo bhikkhu arahatte patiṭṭhito ti. Satthā dve vatthūni kathetvā anusandhim ghaṭetva jātakaṃ samodhānesi. Gāmanijātakaṃ¹⁰.

9. Makhādevajātaka.

Uttamañgaruhā¹¹ mayhan ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto mahānekkhammanā ārabba kathesi. Taṃ hetthā Nidānakathāyaṃ kathitam eva. Tasmim pana kāle bhikkhū Dasaballassa nekkhammanā vaṇṇentā nisīdiṃsu. Atha Satthā dhammasabham āgantvā Buddhasāne nisīno bhikkhū āmantesi: „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā’¹² ti pucchitvā „bhante na aṇṇāya kathāya, tumhākaṃ yeva’¹³ pana nekkhammanā vaṇṇayamānā nisīna’ amhā’¹⁴ ti „bhikkhave, na Tathāgato etarahi yeva nekkhammanā nikkhanto, pubbe pi nikkhanto yevā’¹⁵ ti āha. Bhikkhū tass’ atthassā-vibhāvattam¹⁶ Bhagavantam yācīṃsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannam¹⁷ kāraṇaṃ pākaṇaṃ akāsi:

Atite Videharatthe Mithilāyaṃ Makhādevo nāma rājā ahosi dhammiko dhammarājā. So caturāsativassasabassāni kumārakilāni¹⁸ tathā oparajjam tathā mahārajjam katvā dīgham addhānam khetvā ekadivasam kappakaṃ āmantesi: „yadā me samma kappaka sirasim phalitāni passeyyāsi atha me āroceyyāsi’¹⁹. Kappako pi²⁰ dīgham addhānam khetvā eka-

¹ C^o gāmaññi. ² C^o gāmaka-. ³ C^b C^o gāmaññi. ⁴ C^o eva. ⁵ C^o gāmanirājā, C^b gāmanirājā, C^o gāmanirājā. ⁶ C^b puññāni. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^o gāmani-. ⁹ C^b C^o uttamañga-. ¹⁰ C^o omits yeva. ¹¹ C^o -bhāvattam corrected to -bhāvattāya. ¹² C^o paṭicchanna. ¹³ C^b -kilāni. ¹⁴ C^o omits pi.

divasaṃ raṇṇo¹ añjanavappānaṃ kesānaṃ antare ekam eva phalitāṃ disvā „deva ekan te² phalitāṃ dissatīti“ ārocesi, „tena hi me samma taṃ phalitāṃ uddharitvā pāṇimhi tha-pehīti“ ca³ vutto suvaṇṇasandāsena uddharitvā raṇṇo⁴ pāṇimhi patitthāpesi. Tadā raṇṇo⁵ caturāsītivassasahassāni āyūṃ avasiṭṭhaṃ hoti. Evaṃ sante pi phalitāṃ disvā va⁶ maccurājānaṃ āgantvā samīpe thitaṃ viya attānaṃ ādittapannasālaṃ pavitthaṃ viya ca maññamāno⁷ saṃvegaṃ āpajjivā⁸ „bāla Makhādeva yāva phalitass⁹ uppādā¹⁰ va ime kilese jahitūṃ nāsakkhīti“ cintesi¹¹. Tass¹² evaṃ phalitapātubhāvaṃ¹³ āvajjantassa āvajjantassa antodāho uppajji, sarirā sedā muccimṃsu, sātakaṃ pīletvā apanetabbākārappattā ahesuṃ. So „ajj¹⁴ eva mayā nikkhamitvā pabbajitūṃ vāṭṭatīti“¹⁵ kappakassa satasahas-sutthānaṃ gāṃvavaṃ datvā jetthaputtaṃ pakkosāpetvā „tāta, mama sīse phalitāṃ¹⁶ pātubhūtaṃ, mahallako 'mhi jāto¹⁷, bhuttā kho pana me mānusakā kāmā, idāni dībbakāme pariyesissāmi, nekkhammakālo¹⁸ mayhaṃ, tvaṃ imaṃ rajjaṃ paṭipajja, ahaṃ pana¹⁹ pabbajivā Makhādevambavanuyyāne²⁰ vasanto samaṇadhammaṃ karissāmīti“ āha. Taṃ evaṃ pabbajitukāmaṃ amaccā upasaṃkamitvā „deva kiṃ tumbhakaṃ pabbajjākāraṇaṃ“ ti pucchimṃsu. Rājā phalitāṃ²¹ hatthena²² gahetvā amaccānaṃ imaṃ gātham āha:

Uttamaṅgaruhā mayhaṃ ime jātā vayoharā
pātubhūtā devadūtā, pabbajjāsamayo mamā 'ti. 8.

Tattha uttamaṅgaruhā²³ ti kesā²⁴, kesā hi sabbesaṃ hatthapādādināṃ aṅgānaṃ uttāme sīrasaṃ rūhātā²⁵ uttamaṅgaruhā²⁶ nāmā 'ti vuccanti, ime jātā vayoharā ti passatha tāta phalitapātubhāvena²⁷ tiṇaṃ vayānaṃ

¹ Ck C^o raṇṇo. ² C^o tena. ³ C^o omits ca. ⁴ C^o omits va. ⁵ Ck C^o maññamāno. ⁶ C^o has later added cintesi. ⁷ C^o phali- corrected to pali-. ⁸ C^o omits cintesi. ⁹ C^o palita-. ¹⁰ Ck C^o vaddhatīti. ¹¹ C^o palitaṃ. ¹² C^o pāto. ¹³ C^o nekkhammakālo. ¹⁴ C^o omits pana. ¹⁵ C^o makhādevambavanuyyāne. ¹⁶ C^o hatthe. ¹⁷ Ck C^o uttamaṅga-. ¹⁸ Ck kesāruhātikesā. ¹⁹ Ck rūhātā. ²⁰ C^o C^o uttamaṅga-. ²¹ C^o palita.

haraṇato ime jūtā vayo harā, pātubhūtā ti nibbattā, devadūtā ti, devo ti maccu, tassa dūtā ti devadūtā, sīrasmiṇ hi phallitesu pātubhūtesu maccurājassa santike t̥hito viya hoti, tasmā phallitāni maccudevassa dūtā ti vuccanti, devā viya dūtā ti pi devadūtā, yathā hi alaṇkatapaṇiyattāya devatāya ākāse t̥hatvā „asukadivase marissasitī“ vutte taṇi tath' eva hoti evaṇ sīrasmiṇ phallitesu pātubhūtesu devatāya vyākaraṇasādisam eva hoti, tasmā phallitāni devasādisā dūtā ti vuccanti, visuddhīdevānaṃ dūtā ti pi devadūtā, sabbabodhisattā hi jīṇavyūdhimatapabbajjite diṣvā va samvegāni āpajjivā nikkhamma pabbajanti, yathāha:

Jinnaṇ ca diṣvā dukkhitaṇ¹ ca vyūdhitaṇ
mataṇ ca diṣvā gatam āyasaṇṇhayaṇ
kāśāyavattṇaṇ pabbajjitaṇ ca diṣvā
tasmā ahaṇi pabbajito 'mhi rājā ti,

imīnā pariāyena phallitāni visuddhīdevānaṃ dūtattā devadūtā ti vuccanti, pabbajjāsamayo mamaṇ² ti gīṇbhāvato nikkhantaṭṭhena pabbajjā ti laddhaṇa-massa samaṇallīgagahaṇassa³ kālo mayhaṇ ti dasseti.

So evaṇ vatvā⁴ taṇi divasaṇ eva rajjaṇ pahāya isipab-bajjaṇ pabbajivā tasmiṇ⁵ űeva Makhādevambavane viharanto caturāsītivassasahassāni cattāro brahmavihāre bhāvetvā aparihīnājjhāne t̥hito kālaṇ katvā Brahma-loke nibbattitvā puna tato cuto Mithilāyaṇ yeva Nimi nāma rājā hutva ossakka-mānaṇ⁶ attano vaṇsaṇ ghaṭetvā tatth' eva ambavane pabbajivā brahmavihāre bhāvetvā puna brahmalokūpago va ahoṣi.

Satthāpi „na bhikkhave Tathāgato idāṇ' eva mahābhinnikkhamanaṇ nikkhanto, pubbe pi nikkhanto yevā“ 'ti imāni dhammadeṣanaṇ āharitvā dassetvā cattāri saccāni pakāseṣi. Keci sotāpannā ahesuṇi, keci sakadāgāmino, keci anāgāmino. Iti Bhagavā imāni dve vatthūni ka-thetvā anusandhiṇ ghaṭetvā jātakāṇi samodhāneṣi: „Tadā kappako Ānando ahoṣi, putto Bāhulo, Makhādevarājā pana ahaṇ evā ti. Makhādevajātakāṇi.

¹ C^o dukkhitaṇ. ² C^o mamaṇ corrected to mamā. ³ C^o -gahaṇassa. ⁴ C^k C^v vattā. ⁵ C^k C^v tasmiṇ. ⁶ sic! C^v ossakkaṇāmaṇi.

10. Sukhavihārijātaka.

Yaṇ ca aññe¹ na rakkhantīti. Idam Satthā Anūpiyanagaram² nissāya Anūpiyambavane³ viharanto sukhavihāriṃ Bhaddiyattheram⁴ ārabha kathesi. Sukhavihāri⁵ Bhaddiyatthero⁶ chakhattiyasamāgame⁷ Upāli-sattamo pabbajito. Tesu Bhaddiyatthero⁸ ca Kimbilatthero⁹ ca Bhagutthero ca Upālithero ca arahattam pattā, Anandatthero sotāpanno jāto, Anuruddhatthero dibbacakkhuko, Devadatto jhānalābhi¹⁰ jāto. Channam pana khattiyānam vatthum yāva Anūpiyanagarā¹¹ Khaṇḍabālajātaka āvibhavissati. Ayasmā pana Bhaddiyo rājakāle attānam rakkhanto rakkhāsāmvihānadevatā va¹² bahūhi¹³ rakkhāhi rakkhiyamānassa upari pāsādatale mahāsāyane samparivattamānassāpi¹⁴ attano bhayapattin¹⁵ ca idāni arahattam patvā araṇṇādisu¹⁶ yattha katthaci vicaranto pi attano vigatabhayataṇ ca samanupassanto „aho sukham aho sukham“ ti udānam udānesi. Tam bhikkhū „āyasmā Bhaddiyo aññam¹⁷ vyākaroṭīti“ Bhagavato ārocesum. Bhagavā „bhikkhave, Bhaddiyo na idān’ eva sukhavihāri¹⁸, pubbe pi sukhavihāri yevā“ ti āha. Bhikkhū tass’ atthassāvibhāvavattāya Bhagavantam yācimsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannam kāraṇam pakatam akāsi:

Attite Bārānasiyam Brahmadatte rajjam kārayamāne Bodhisatto udiccabrāhmaṇamahāsalo hutva kāmesu ādinavam¹⁹ nekkhamme cānisamsam diavā kāme pahāya Himavantam pavisitvā isipabbajjam pabbajitvā attha samāpattiyo nibbatesi. Parivāro pi ’ssa mahā ahosi pañca tāpasasatāni. So vassakāle Himavantato nikkhamitvā tāpasagaṇaparivuto gāmanigamādisu²⁰ cārikaṃ caranto Bārānasiṃ patvā rājānam nissāya rājuyyāne vāsam kappesi. Tattha vassike²¹ cattāro māse vasitvā rājānam āpucchi. Atha nam rājā „tumhe bhante mahallakā, kiṃ vō Himavantena, antevāsike Himavantam pe-

¹ C^o aññe. ² C^o C^o anupiya-. ³ C^o C^o bhaddiyattheram. ⁴ C^o C^o -vihāri.

⁵ C^o C^o bhaddiyatthero. ⁶ C^o omits cha, C^o jakhattiya-. ⁷ C^o C^o kimbilatthero.

⁸ C^o C^o -lābhi. ⁹ all three MSS. anupiya-. ¹⁰ -devatāhiva? C^o attānam rakkhanto

viriya rakkhāsāmvihānāneva tāva corrected to attano rakkhāvihānam devatāva,

C^o C^o -sāmvihānādevatāva. ¹¹ C^o C^o bahūhi. ¹² C^o -mānassapi. ¹³ C^o -pattāni.

¹⁴ C^o C^o araṇṇādisu. ¹⁵ C^o C^o aññam. ¹⁶ C^o -hāri. ¹⁷ C^o ādinavam.

¹⁸ C^o C^o -mādisu. ¹⁹ C^o vassiko.

setvā idh' eva vasathā¹ "ti yāci. Bodhisatto jetṭhantevāsikaṃ pañca tāpasasatāni paṭicchāpetvā „gaccha tvaṃ, imehi saddhīm Himavante vasa, aham pana idh' eva vasissamīti²“ te uyyojetvā tatth' eva vasaṃ kappesi. So pan' assa jetṭhantevāsiko rāja-pabbajito³ mahantaṃ rajjaṃ pahāya pabbajitvā kasinaparikammaṃ⁴ katvā aṭṭhasamāpattilābhi⁵ ahosi. So tāpasehi saddhīm Himavante vasamāno ekadivasaṃ ācariyaṃ datthukāmo hutvā te tāpase āmantetvā „tumhe anukkanṭhamānā idh' eva vasatha, ahaṃ ācariyaṃ vanditvā āgamissamīti⁶“ ācariyassa santikaṃ gantvā vanditvā paṭisanthāraṃ⁷ katvā ekaṃ taṭṭhikaṃ⁸ attharhitvā ācariyassa santike yeva nipajji. Tasmiṃ ca samaye rājā „tāpasam passissamīti⁹“ uyyānaṃ gantvā¹⁰ vanditvā ekamantaṃ nisīdi¹¹. Antevāsītāpaso¹² rājānaṃ disvāpi n' eva vuṭṭhāsi¹³, nipannako yeva pana¹⁴ „aho sukhaṃ aho sukhaṃ“ ti udānaṃ udānesi. Rājā „ayaṃ tāpaso maṃ disvāpi¹⁵“ na utṭhito¹⁶ ti anattamano Bodhisattaṃ āha: „bhante, ayaṃ tāpaso yadicchakaṃ bhutto bhavissati, udānaṃ udānento sukhaseyyam eva kappetīti¹⁷. „Mahārāja, ayaṃ tāpaso pubbe tumbhādiso eko rājā ahosi, sv-āyaṃ 'aham pubbe gihikāle¹⁸ rajjasiriṃ anubhavanto āvudhahatthehi bahūhi rakkhiyamāno pi evarūpaṃ sukhaṃ nāma nālatthan' ti attano pabbajjāsukhaṃ jhānasukhaṃ ārabha imaṃ udānaṃ udānetīti¹⁹, evaṃ ca pana vatvā Bodhisatto raṇṇo²⁰ dhammakathaṃ kathetuṃ imaṃ gātham āha:

Yaṇ ca aññe²¹ na rakkhanti yo ca aññe²² na rakkhati
sa ve rāja sukhaṃ seti kāmesu anapekkhavā ti. 9.

Tattha yaṇ ca aññe²³ na rakkhanti²⁴ ti yaṃ puggalaṃ aññe²⁵ bahū²⁶ puggalā na rakkhanti, yo ca aññe²⁷ na rakkhatīti yo ca „ekako ahaṃ rajjaṃ kāremīti“ aññe²⁸ bahū²⁹ na rakkhati, sa ve rāja sukhaṃ seti ti mahārāja

¹ C^o rājā. ² C^o kasina-. ³ C^o C^o -lābhi. ⁴ C^o paṭisanikkhāraṃ. ⁵ C^o taddhitaṃ, C^o taddhikaṃ. ⁶ C^o āgantvā. ⁷ C^o nisīdi. ⁸ C^o antevāsi-. ⁹ C^o vuṭṭhāsi. ¹⁰ C^o omīti pana. ¹¹ C^o disvā. ¹² C^o C^o gihī-. ¹³ C^o raṇṇo. ¹⁴ C^o aññe. ¹⁵ C^o C^o aññe. ¹⁶ C^o C^o bahu. ¹⁷ C^o C^o caññe. ¹⁸ C^o bahu, C^o bahujane, jane being added later.

so puggalo eko adutiyo pavivitto kāyikacetasikasukhasamaṅgī¹ hutvā sukhān seti, idaṃ ca desanāsisaṃ eva: na kevalaṃ pana seti yeva, evarūpo pana puggalo sukhān gacchati tiṭṭhati nisidati sayatiti sabbiriyāpathesu sukhappatto va hoti, kāmesu anapekkhavā ti vatthukāmakilesakāmesu apekkhārahito vigatacchandarāgo nittanho, evarūpo puggalo sabbiriyāpathesu sukhān viharati mahārājā² 'ti.

Rājā dhammadesanaṃ sutvā tutṭhamānaso vanditvā nive-sanam eva gato. Antevāsiko pi ācariyaṃ vanditvā Hima-vantam eva gato. Bodhisatto pana tatth³ eva viharanto apa-rihīnājjhāno kālaṃ katvā Brahmaloce nibbatti.

Satthā imaṃ desanaṃ⁴ āharitvā dassetvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghetvā jātakam samodhānesi: „Tadā antevāsiko Bhaddi-yatthero⁵ ahoṣi, gaṇasatthā ahaṃ evā⁶“ 'ti. Sukhavihārijātakam. Apanṇakavaggo paṭhamo.

2. SĪLAVAGGA.

1. Lakkhaṇajātaka.

Hoti sīlavataṃ attho ti. Idaṃ Satthā Rājagahaṃ upa-nissāya Veḷuvane viharanto Devadattaṃ ārabbhā kathesi. Devadattassa vatthunā yāva Abhiṃsārapayojanā Khaṇḍahālaajātake āvibhavissati yāva Dhanapālakavissajjanā pana Cullahaṃsajātake āvibhavissati yāva Paṭhavipavesanā Soḷasaṇipāte Samuddavāṇijajātake āvibhavissati. Ekasmiṃ hi samaye Devadatto pañca vatthūni yācitvā alabhanto saṃghaṃ bhinditvā pañca bhikkhusatāni ādāya Gayāsīse viharati. Atha tesaṃ bhikkhūnaṃ āṇaṃ⁷ paripākaṃ agamāsi. Taṃ ātvā Satthā dve aggasāvake āmantesi: „Sāriputta, tumbhakaṃ nissitakā pañcasatā bhikkhū Devadattassa laddhiṃ rocetvā tena saddhiṃ gatā, idāni pana tesaṃ⁸ āṇaṃ⁹ paripākaṃ gataṃ¹⁰, tumbhe bahūhi bhikkhūhi saddhiṃ tattha gantvā tesaṃ dhammaṃ desetvā te bhikkhū maggaphalehi sambodhetvā gahetvā āgacchathā¹¹“ 'ti. Te tath¹² eva gantvā tesaṃ dhammaṃ desetvā maggaphalehi pabodhetvā punadivase

¹ C^k -samaṅgī, C^v samāṅgī. ² C^v dhammadesanaṃ. ³ C^k C^v bhaddiyatthero.

⁴ C^v āṇa. ⁵ C^k nesath. ⁶ all three MSS. gatā.

aruṇuggamanavelāya te bhikkhū ādāya Veluvanam eva agamaṃsu. Āgantvā ca pana Sāriputtathero¹ Bhagavantaṃ vanditvā² thitakāle bhikkhū theram pasamsitvā Bhagavantaṃ āhaṃsu: „bhante, amhākaṃ jeṭṭhakabhātiko dhammasenāpati pañcahi bhikkhusatehi parivuto āgacchanto ativiya sobhi, Devadatto pana pahīnaparivāro jāto“³ ti. „Na bhikkhave Sāriputto idān' eva nātisaṃghaparivuto āgacchanto sobhati, pubbe pi sobhi yeva, Devadatto pi na idān' eva gaṇato parihīno, pubbe pi parihīno yevā“⁴ ti. Bhikkhū tass' atthassāvibhāvattathāya Bhagavantaṃ yācumsu. Bhagavā bhavantarena⁵ paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Atite Magadharatṭhe Rājagahanagare eko Magadharājā rajjaṃ kāresi. Tada Bodhisatto migayoniyaṃ paṭisandhiṃ gahetvā vuddhippatto migasahassaparivāro araṇṇe⁶ vasati. Tassa Lakkhaṇo⁷ ca Kālo⁸ cā 'ti dve puttā ahesuṃ. So attano mahallakakāle „tātā, ahaṃ idāni mahallako, tumhe imaṃ gaṇaṃ pariharathā“⁹ 'ti pañca pañca migasatāni ekekaṃ puttaṃ paṭicchāpesi. Tato paṭṭhāya te dve janā¹⁰ migagaṇaṃ pariharanti. Magadharatṭhasmiṃ¹¹ ca sassasamaye kiṭṭhasambādhe araṇṇe¹² migānaṃ paripantho hoti. Manussā sassakhādakānaṃ māraṇattathāya¹³ tattha tattha opātaṃ khananti¹⁴ sūlāni ropenti pāsāṇayantāni¹⁵ sajjenti kūṭapāsādayo pāse oḍḍenti¹⁶. Bahū¹⁷ migā vināsaṃ āpajjanti. Bodhisatto kiṭṭhasambādhasamayam ūtvā putte pakkosāpetvā āha: „tātā¹⁸, ayaṃ kiṭṭhasambādhasamayo, bahū¹⁹ migā vināsaṃ pāpuṇanti, mayaṃ mahallakā, yena ken' upāyena ekasmiṃ thāne vitināmessāma, tumhe tumhākaṃ migagaṇe gahetvā araṇṇe²⁰ pabbatapādaṃ pavisitvā sassānaṃ uddhaṭakāle āgaccheyyāthā“²¹ ti. Te „sādhū“²² 'ti pitu vacanaṃ sutvā saparivārā nikkhamimsu. Tesāṃ pana gamana-magge manussā jānanti: „imasmiṃ kāle migā pabbataṃ ārohani, imasmiṃ kāle orohantīti“²³. Te tattha tattha²⁴ pa-

¹ C¹ -tthero. ² so all three MSS. ³ C¹ C² -tarepa. ⁴ C¹ araṇṇe. ⁵ C¹ lakkhaṇo. ⁶ C¹ C² kālo. ⁷ C¹ gaṇā. ⁸ C¹ C² -smiṃ. ⁹ C¹ araṇṇe, C² āraṇṇe. ¹⁰ C¹ maraṇa-, C² carāṇa- corrected to maraṇa-. ¹¹ C¹ khaṇanti. ¹² C¹ C² pāsāna-. ¹³ C¹ oḍḍenti. ¹⁴ C¹ C² bahū. ¹⁵ C¹ tātā. ¹⁶ C¹ āgaccheyyāthā. ¹⁷ C¹ omits one tattha.

ticchannatthāne nilinā bahumige vijjhitvā mārenti. Kālamigo¹ pi attano dandhatāya „imāya nāma velāya gantabbaṃ, imāya velāya na gantabbaṃ“ ti ajānanto migagaṇaṃ ādāya pubbaṇhe pi sāyaṇhe² pi padose pi paccūse pi³ gāmadvārena⁴ gacchati. Manussā tattha tattha pakatiyā va tthitā ca nilinā ca bahū⁵ mige vināsaṃ gamenti. Evaṃ so attano dandhatāya bahū⁶ mige vināsaṃ pāpetvā appakeh⁷ eva migeḥi araṇṇaṃ⁸ pāvisi. Lakkhaṇamigo pana paṇḍito vyatto upāyakusalo „imāya velāya gantabbaṃ“, imāya velāya na gantabbaṃ“ ti jānāti, so gāmadvārena pi na gacchati, divāpi na gacchati, padose pi paccūse pi na gacchati, migagaṇaṃ ādāya addharattasamayeṇ⁹ eva gacchati, tasmā ekam pi migam avināsetvā¹⁰ araṇṇaṃ¹¹ pāvisi. Te tattha cattāro māsē vasitvā sassesu uddhātesu pabbatā otarimsu. Kālo¹² pacchā gacchanto pi purimanayeṇ¹³ eva avasesamige vināsaṃ pāpento ekako va āgami. Lakkhaṇo¹⁴ pana ekamigam pi avināsetvā pañcahi pi migasatehi parivuto mātāpitunnāṃ santikaṃ āgami. Bodhisatto dve putte āgacchante disvā migagaṇena saddhīm mantento imaṃ gātham samutthāpesi:

Hoti sīlavataṃ attho paṭisanthāravuttināṃ, (Dhp. p. 146).

Lakkhaṇaṃ passa āyantaṃ nātisaṃghapurakkhataṃ,

atha passas¹⁵ imaṃ Kālaṃ¹⁶ suvihinaṃ va nātihīti¹⁷. 10.

Tattha sīlavataṃ ti sukkasīlatāya sīlavantānaṃ ācārasampannānaṃ, attho ti¹⁸ vaddhī, paṭisanthāravuttināṃ ti dhammapaṭisanthāro ca āmisapaṭisanthāro ca etesaṃ vuttitī paṭisanthāravuttino, tesam paṭisanthāravuttināṃ¹⁹, ettha ca pāpanivāraṇaovādānusāsanaivasena dhammapaṭisanthāro ca gocaraḷbhaṃ pana gilānupaṭṭhānadhammikarakkhāvasena āmisapaṭisanthāro veditabbo, imaṃ vuttaṃ hoti: imesu dvīsu paṭisanthāreṣu tthitānaṃ²⁰ paṇḍitānaṃ vaddhī nāma hoti, idāni taṃ vaddhīṃ dassetum puttamataram ālapento viya Lakkhaṇaṃ passā ti ādim āha, tatrayaṃ saṃkhepattho: ācārapaṭisanthārasampannānaṃ attano

¹ all three MSS. kāla-. ² C^o sāyaṇhe. ³ C^o omits paccūse pi. ⁴ C^o C^o -dvārena. ⁵ C^o babu. ⁶ C^o C^o babu. ⁷ C^o araṇṇaṃ, C^o araṇṇaṃ. ⁸ C^o omits imāya velāya gantabbaṃ. ⁹ C^o vināsetvā. ¹⁰ C^o kāle, C^o kālo. ¹¹ C^o -no. ¹² all three MSS. kālam. ¹³ C^o nātihīti. ¹⁴ C^o omits ti. ¹⁵ C^o vuttināni. ¹⁶ C^o adds ācārasampannānaṃ.

puttañ ekamigam pi avināsetvā ñātisaṅghena purakkhataparivārītañ āgacchantān passa, tēya pana ācārapaṭisaṅghārasampadāya vihīnañ dandhapāṇān¹ atha passasīmañ Kālān² ekam pi ñātīn anavasesetvā suvihīnam eva ñātīhi³ ekakañ āgacchantān ti.

Evañ puttañ⁴ abhinanditvā pana Bodhisatto yāvatāyukañ thatvā yathākammañ gato.

Satthāpi „na bhikkhave Sāriputto idān' eva ñātisaṅghaparivārīto⁵ sobhati, pubbe pi sobhi yeva, na ca Devadatto etarahi yēva gaṇamhā parihiṇo, pubbe pi parihiṇo⁶ yevā⁷ 'ti imañ dhammadesanañ dassetvā dve vatthūni ghaṭetvā anusandhiñ yojetvā⁸ jātakañ samodhānesi: „Tadā Kālo⁹ Devadatto aho si, paṭisāpi 'ssa Devadattassa paṭisā va, Lakkhaṇo Sāriputto, paṭisā pan' assa Buddhapaṭisā, mātā Rāhulamātā aho si, pitā pana aham eva aho sin¹⁰ ti. Lakkhaṇajātakañ.

2. Nigrodhamigajātaka.

Nigrodham eva seveyyā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Kumārakassapatherassa mātarañ ārabha kathesi. Sā kira Rājagahanagare mahāvibhavassa setthiṇo dhītā aho si ussanna-kusalamūlā parimaddhitasamkhārā pacchimabhavikā, antokūṭe¹¹ padīpo viy¹² assā¹³ hadaye¹⁴ arahattūpanissayo¹⁵ jalati. Sā attānañ jānana-kālato paṭṭhāya gehe anabhīratā pabbajitukāmā hutvā mātāpitara āha: „amma tātā¹⁶, mayham gharāvāse cittañ nābhīramati, aham niyyānike Buddhasūsaṇe pabbajitukāmā, pabbājetha mañ¹⁷ ti. „Amma, kiñ vadesi, imañ kulam bahuvibhavañ, tvañ ca amhākañ ekadhitakā¹⁸, na labbhā tayā pabbajitun¹⁹ ti. Sā punappuna yācitvāpi mātāpitunnāñ santikā pabbajjān alabhamānā cintesi: „hotu, patikulañ gatā sāmikam ārādhetyā pabbajissāmīti²⁰ sā vayappattā patikulañ gantvā patidevatā hutvā silavatī²¹ kalyāṇadhammā agārañ ajjhāvasi. Ath' assā samvāsam anvāya kucchiyañ gabbho paṭiṭṭhahi. Sā gabbhaṇa paṭiṭṭhita-bhāvañ na aññāsi²². Atha tasmīn nagare nakkhattam ghoṣayimsu.

¹ C² C⁶ -paṇṇān, C² -paṇṇā. ² C² kālān. ³ C⁶ ñātīhi. ⁴ C⁶ vuttān.

⁵ C⁶ -parivuto. ⁶ C⁶ omits pubbe pi parihiṇo. ⁷ C² sopevā? ⁸ C² kālo.

⁹ Cfr. Dhpd. p. 327. ¹⁰ C² -kūṭe. ¹¹ C² viya issā corrected to viya assā.

¹² C² hadayo. ¹³ C⁶ arahattūpa-, C⁶ arahattūpa- corrected to arahattūpa-.

¹⁴ C² tātā. ¹⁵ C² -dhītākā, C⁶ -dhītākā. ¹⁶ C² C⁶ silavatī. ¹⁷ C⁶ aññāsi.

Sakalanagaravāsino nakkhattam kilīṃsu¹. Nagaram devanagaram viya alamkatapatiyattam ahoṣi. Sā pana tāva ulārāya² pi nakkhatta-kilāya³ vattamānāya attano sarīram na vilimpati nālaṃkaroti, pakati-vesen' eva carati. Atha nam sāmiko āha: „bhaddo, sakalanagaram nakkhattaniissitam⁴, tvam pana sarīram na-ppatijaggasiti⁵“. „Ayya, dvattimsāya me kuṇapehi⁶ pūritam sarīram, kim iminā alamkatena, ayaṃ hi kāyo n' eva devanimmito na brahmanimmito na suvaṇṇamayo na maṇimayo na haricandanamayo na puṇḍarikakamaluppalaḡabbha-sambhūto na amatoṣadhapūrito⁷, atha kho kuṇape⁸ jāto mātāpettika-sambhavo aniceucchādanaparimaddanabhedanavidhamsanadhammo kaṭa-sivaddhano taṇhupādīno⁹ sokānam nidānam paridevānam vatthu sabba-roḡānam ālayo kammakaraṇānam paṭiggaho antopūtibhūticcapaggharano kimikulānam āvāso sīvathikapāyāto maraṇapariyosāno sabbalokassa cakkhupathe vattamāno pi

Atthinahārusamīyutto¹⁰ tacamaṃsavilepano¹¹
chaviyā kāyo paṭicchanno yathābhūtam na dissati

Antapūro udarapūro yakapelaṣṣa¹² vatthino
hadayassa papphāsaṣṣa¹³ vakkassa pihakassa ca
Sīṅghāṇikāya¹⁴ khelassa¹⁵ sedassa medassa ca¹⁶
lohitassa lasikāya¹⁷ pittassa ca vasaṃ ca.

Ath' assa navahi sotehi asūci¹⁸ savati sabbadā
akkhimhā akkhigūthako kaṇṇamhā kaṇṇagūthako
Sīṅghāṇikā¹⁹ ca nāsāto mukhena vamaṭi ekadā
pittam semhaṇ ca vamaṭi kāyamhā sedajallikā.

Ath' assa susiram sisam matthaluṅgena pūritam,
subhato nam maṇṇati²⁰ bālo avijjāya purakkhato.

Anantādinavo kāyo visarukkkhasamūpamo
āvāso sabbarogānam puñño dukkhassa kevalo.

Sace imaṣṣa kāyassa anto bāhirato siyā
daḍḍam nūna gaheṭvāna kāke soṇe ca vāraye.

Duggandho asucikāyo²¹ kuṇapo²² ukkarūpamo
nindito cakkhubhūtehi kāyo bālābhinandito.

¹ Ck kilīṃsu. ² Ck C' ulārāya. ³ C' -kilāya. ⁴ Ck nakkhattam-. ⁵ Ck C' kuṇapehi.
⁶ Ck -pūjito. ⁷ C' kuṇape. ⁸ Ck taṇhupādīno, C' taṇhupādīno. ⁹ C' atthi-
nāharu-. ¹⁰ Ck -ne. ¹¹ C' C' -pelassa. ¹² Ck papphāsaṣṣa. ¹³ Ck, C' sīṅghāṇikāya.
¹⁴ C' khelassa. ¹⁵ so all three MSS. ¹⁶ C' lasikāya. ¹⁷ Ck asūci. ¹⁸ C' -nikā.
¹⁹ C' maṇṇati. ²⁰ C' asūci-. ²¹ C' kuṇapo.

Ayyaputta, imaṃ kāyaṃ alaṃkaritvā kiṃ karissāmi, nannu imassa alaṃkaraṇaṃ gūthapupphaghaṭassa bahicittakammakaraṇaṃ viya hotīti¹. Setṭhiputto taṃ tassā vacanaṃ sutvā āha: „bhadde tvaṃ imassa sarirassa evaṃ dose passanānā kasmā na pabbajasīti“. „Ayyaputta ahaṃ pabbajjaṃ labhamānā aji² eva pabbajeyyan“ ti. Setṭhiputto „sādhū, ahaṃ taṃ pabbājessāmi³“ ratvā mahādānaṃ pavattetvā mahāsakkāraṃ katvā mahantena parivārena bhikkhuniupassayaṃ netvā taṃ pabbājento Devadatta-pakkhiyānaṃ bhikkhuniṇaṃ santike pabbājezi. Sā pabbajjaṃ labhitvā paripupphasamkappā attamanā abosi. Atha assā gabbhe paripākāṃ gacchante indriyānaṃ aṇṇathattaṃ hatthapādapitṭhinā⁴ bahalattaṃ udarapaṭaḷassa ca mahantataṃ disvā bhikkhuniyo taṃ pucchimsu: „ayye tvaṃ gabbhī⁵ viya paṇṇāyasi⁶, kiṃ etaṃ⁷“ ti. „Ayye idāṃ nāma kāraṇaṃ⁸ ti na jānāmi, sīlam pana me paripuppan⁹“ ti. Atha naṃ tā³ bhikkhuniyo Devadattassa santikaṃ netvā Devadattaṃ pucchimsu: „ayya, ayaṃ kuladhītā kicchena sāmikaṃ āradhetvā pabbajjaṃ labhi, idāṃ⁸ pan⁸ assā gabbho paṇṇāyati⁶, mayā imassa gabbhassa gihikāle⁹ vā pabbajitakāle vā laddhabbhāvaṃ na jānāma, kiṃ dāni karomā¹⁰“ ti. Devadatto attano abuddhabbhāvena khantimettānuddayaṇaṃ ca natthitāya evaṃ cintesi: „Devadattassa pakkhikā bhikkhuni⁹ kucchina¹⁰ gabbhaṃ pariharati, Devadatto ca taṃ aji²bupekkhatīti¹¹ mayhaṃ garabā uppajjissati, mayā imaṃ uppabbājetuṃ vaṭṭatīti¹²“ so avimamsitvā¹³ vā selagulaṃ¹⁴ pavattayamāno¹⁵ viya pakkhanditvā „gacchatha, imaṃ uppabbājethā¹⁶“ ti āha. Tā tassa vacanaṃ sutvā utthāya vanditvā upassayaṃ gatā. Atha sā daharā tā bhikkhuniyo āha: „ayye, na Devadattathero Buddho, na pi mayhaṃ tassa santike pabbajjā, loke pana aggapuggalaṃ Sammasambuddhassa santike mayhaṃ pabbajjā, yā¹⁵ ca pana me dukkhena laddhā¹⁶ mā naṃ¹⁷ antaradhāpetha, etha¹⁸ maṃ gahetvā Satthu santikaṃ Jetavanaṃ gacchathā¹⁹“ ti. Tā taṃ ādāya Rājagaha²⁰ pañcacaṭāḷisayojanaṃ²⁰ maggaṃ atikkamma anupubbena Jetavanaṃ patvā Satthāraṃ vanditvā taṃ atthaṃ ārocesuṃ. Satthā cintesi: „kiṃ¹ āpi gihikāle⁹ etissā gabbho patiṭṭhito evaṃ sante pi ‘Samaṇo Gotamo

¹ C² C³ -piṭṭhinā. ² C² C³ gabbhīni. ³ C³ paṇṇāyasi. ⁴ C² etaṃ. ⁵ C² nā. ⁶ C³ dāni. ⁷ C³ paṇṇāyati. ⁸ C² C³ gihī-. ⁹ C² C³ bhikkhuni. ¹⁰ C² kucchito. ¹¹ C³ vaddhatīti. ¹² C² avi-. ¹³ C² sevala-, C³ selagulaṃ. ¹⁴ all three MSS. pavaddhayamāno. ¹⁵ C² C³ sā. ¹⁶ C² laddha, C³ laddhāna. ¹⁷ C² na. ¹⁸ C² omits etha. ¹⁹ C² rājagaha. ²⁰ C² -lisa-.

Devadattena jahitikaṃ ādāya caratīti¹ titthiyānaṃ okāso bhavissati. tasmā imaṃ kathaṃ pacchinditūṃ sarājikāya parisāya majjhe imaṃ adhikaraṇaṃ vinicchitūṃ² vaṭṭatīti³ punadivase rājānaṃ Pasenadikosalaṃ Mahānāthapindikam Cūlanāthapindikam⁴ Visākhaṃ mahāupāsikam añ-
 ānā⁵ ca abhiññātāni⁶ mahākulāni pakkosāpetvā sāyaṇhasamaye⁷ catusu⁸
 parisāsu sannipatitāsu Upālitherāni⁹ āmantesi: „gaccha, catuparisamajjhe
 imissā daharabbhikkhuniyā kammaṃ sodhehi“. „Sādhu bhānte“ ti
 therō parisamajjhaṃ gantvā attano pattāsane nisīditvā raṇṇo¹⁰ purato
 Visākhaṃ upāsikam pakkosāpetvā imaṃ adhikaraṇaṃ paṭicchāpesi:
 „gaccha Visākhe, ‘ayaṃ daharā asukamāse asukadivase pabbajitā’ ti
 tattato nātvā imassa gabbhassa pure vā pacchā vā laddhabbhāvaṃ
 jānāhīti“. Upāsikā „sadhū“ ti sampatichchitvā sāniṃ¹¹ parikkhipāpetvā
 antosāniyam¹² daharabbhikkhuniyā hatthapādanābhiudarapariyosānāni olo-
 ketvā māsadivase samānetvā gihibhāve¹³ gabbhassa laddhabbhāvaṃ tattato
 nātvā therassa santikaṃ gantvā taṃ atthaṃ ārocesi. Thero catu-
 parisamajjhe taṃ bhikkhuniṃ suद्धhiṃ¹⁴ akāsi. Sā suद्धhā hutvā
 bhikkhusaṃghaṃ¹⁵ ca Satthhāraṇ¹⁶ ca vanditvā bhikkhunībhi suद्धhiṃ
 upassayam eva gatā. Sā gabbhaparipākam anvāya Padumuttarapāda-
 mūle patthitapatthanaṃ mahānubbhāvaṃ puttāṃ vijāyī. Atha ekadi-
 vasaṃ rājā bhikkhuniupassayasamāpennā¹⁷ gacchanto dārakasaddam
 sutvā amacce pucchi. Amaccā taṃ kāraṇaṃ nātvā „deva, sā dahara-
 bhikkhuni puttāṃ vijātā, tass’ eso saddo“ ti āhaṃsu. „Bhikkhuniṃ
 bhane“ dārakajagganaṃ nāma¹⁸ palibodho, mayāṃ naṃ jaggissāmā“ ti.
 Rājā taṃ dārakaṃ nātakitthiṇaṃ dāpetvā kumārāparihāreṇa vaddhā-
 pesi. Nāmagahānadivase c’ assa Kassapo ti nāmaṃ akāṃsu. Atha
 naṃ kumārāparihāreṇa vaddhitattā Kumārakassapo ti sañjānimsu¹⁹.
 So sattavassikakāle Satthu santike pabbajitvā paripuṇṇavasso upasaṃ-
 padaṃ labhitvā gacchante gacchante²⁰ kāle dhammakathikesu citra-
 kathā²¹ ahoṣi. Atha naṃ Satthā „etadaggaṃ bhikkhave mama sāva-
 kānaṃ citrakathinaṃ²² yadidaṃ Kumārakassapo“ ti etadagge thāpesi.
 So pacchā Vammikasutte²³ aṭahattaṃ pāpuṇi. Mātāpi ’ssa bhikkhuni²⁴
 vipassitvā aggaṃ phalaṃ pattā. Kumārakassapo therō Buddhānaṃ sāsane²⁵

¹ C^v vinicchinitūṃ. ² C^v cūla-. ³ so all three MSS. ⁴ C^k C^v abhiññātāni.
⁵ C^v sāyaṇha-. ⁶ C^v raṇṇo. ⁷ C^v sāniṃ. ⁸ C^v -sāni-. ⁹ C^k C^v gihī-. ¹⁰ C^v
 -saṃghaṇ. ¹¹ C^k C^v -raṇ. ¹² C^v -samāpe. ¹³ C^k C^v -jagganantāma pali-, C^v
 -jagganānāpali- corrected to -jagganāpali-. ¹⁴ C^k C^v sañjānimsu. ¹⁵ C^v omits
 one gacchante. ¹⁶ C^v citrakathī corrected to cittakathī. ¹⁷ C^k -kathinaṃ, C^v
 cittakathinaṃ. ¹⁸ C^k C^v vammika-. ¹⁹ C^k C^v bhikkhuni. ²⁰ C^v buddhasāsane.

gaganamajjhe punṇacando viya pākato jāto. Ath' ekadivasam Tathāgato pacchābhattaṃ piṇḍapātapaṭikkanto¹ bhikkhūnaṃ ovādaṃ datvā gandhakuṭṭim pāvisi. Bhikkhū ovādaṃ gahetvā attano rattiṭṭhāna-divatthānesu² divasabhāgaṃ khetvā sāyaṇhasamaye³ dhammasabbhāyaṃ sannipatitvā „āvuso, Devadattena attano abuddhabhāvena c' eva khantimettādīnaṃ ca abbāvena Kumārakassapathero ca therī⁴ ca manam⁵ nāsita, Sammāsambuddho pana attano dhammarājatāya c' eva khantimettānuddayasampattiyaṃ ca ubhinnaṃ pi tesam paccayo jāto" ti Buddhagūṇe vaṇṇayamānā nisīdiṃsu. Satthā Buddhalīlāya⁶ dhammasabbhaṃ āgantvā paṇṇattāsane⁷ nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā" ti pucchi. „Bhante tumbākam eva guṇa-kathāya" ti sabbhaṃ ārocayīṃsu. „Na bhikkhave Tathāgato idāṃ eva imesaṃ ubhinnaṃ paccayo ca paṭiṭṭhā ca jāto, pubbe pi aho si yevā" ti. Bhikkhū tass' atthassāvibhāvattāya Bhagavantaṃ yāciṃsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākataṃ akāsi:

Atite Bārāṇasiyaṃ Brahma datte rajjaṃ kārayamāne Bodhisatto migayoniyaṃ paṭisandhiṃ ganhi. So mātu kucchito nikkhanto suvaṇṇavaṇṇo aho si, akkhini c' assa maṇi-gulasadisāni⁸ ahesuṃ, siṅgāni rajatavaṇṇāni, mukhaṃ ratta-kambalapūñjavannaṃ, hatthapādapariyantā lākhā parikkammakātā viya, vāladhī camarassa viya aho si, sariraṃ pan' assa mahantaṃ assapotakappamānaṃ⁹ aho si. So pañcasatamigaparivāro araṇṇe¹⁰ vāsaṃ kappesi nāmena Nigrodhamigarājā nāma. Avidūre pan' assa aṇṇe¹¹ pi pañcasatamigaparivāro Sākhamico nāma vasati, so pi suvaṇṇavaṇṇo va aho si. Tena samayena Bārāṇasirājā¹² migavadhapasuto¹³ hoti, vinā maṃsena na bhuñjati, manussānaṃ kammacchedaṃ¹⁴ katvā sabbe¹⁵ negamajānapade¹⁶ sannipātetvā devasikaṃ migavaṃ gacchati. Manussā cintesuṃ: „ayaṃ rājā amhākaṃ kammacchedaṃ karoti, yaṃ nūna mayaṃ ?

¹ C² -paṭipakkanto. ² C² C³ -divatthānesu. ³ C² C³ sāyaṇha-. ⁴ C² therī.
⁵ C² manena. ⁶ C² -līlāya, C² -līlāya. ⁷ C² paṇṇattā. ⁸ C² maṇigula-
⁹ C² -mānaṃ, C² -potappamānaṃ. ¹⁰ C² C³ araṇṇe. ¹¹ C² aṇṇe. ¹² C² -si-
¹³ C² migavadhapasuto. ¹⁴ C² kammacchedaṃ. ¹⁵ C² omits sabbe. ¹⁶ C²
 C² -janapade.

uyyāne migānaṃ nivāpaṃ vapitvā¹ pāṇiyaṃ² sampādetvā bahu-
 mige uyyāne pavesetvā dvāraṃ bandhitvā rañño³ niyyādemā⁴“
 'ti te sabbe uyyāne nivāpaṇaṃ⁵ ropetvā udakaṃ sampādetvā
 dvāraṃ yojāpetvā nāgare ādāya muggarādinānāvudhahatthā⁶
 araṇṇaṃ⁷ pavisitvā mige pariyesaṃānā „majjhe tthe mige
 gaṇhissāmā⁸“ 'ti yojanamattaṃ thānaṃ parikkhipitvā saṃkhi-
 pamānā Nigrodhamiga-Sākhāmigānaṃ vasanaṭṭhānaṃ majjhe
 katvā parikkhipiṃsu. Atha naṃ migagaṇaṃ disvā rukkha-
 gumbhādāyo ca bhūmiṃ ca muggarehi paharantā migagaṇaṃ
 gahanaṭṭhānato nīharitvā asisattidhanuādīni⁹ āvudhāni uggritvā
 mahānādaṃ nadantā naṃ migagaṇaṃ uyyānaṃ pavesetvā
 dvāraṃ pidhāya rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva, nibaddhaṃ
 migavaṃ gacchantā amhākaṃ kammaṃ nāsetha, amhehi araṇ-
 ñato¹⁰ mige ānetvā tumhākaṃ uyyānaṃ pūritaṃ, ito paṭṭhāya
 tesāṃ maṃsaṃ khādatha“ 'ti rājānaṃ āpucchitvā pakkamiṃsu.
 Rājā tesāṃ vacanaṃ sutvā uyyānaṃ gantvā mige olokento dve
 suvaṇṇamige disvā tesāṃ abhayaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya pana
 kadāci sāmaṃ gantvā ekamigaṃ vijjhितvā āneti, kadāci 'ssa
 bhattakārako gantvā vijjhितvā āharati. Migā dhanuṃ disvā va
 maraṇabhayaena tajjitā palāyanti, dve tayo pahāre labhitvā
 kilamanti pi gilānāpi honti maraṇaṃ pi pāpuṇanti. Migagaṇo
 taṃ pavattiṃ Bodhisattassa ārocesi. So Sākhāṃ pakkosāpetvā
 āha: „samma, bahu¹¹ migā nassanti, ekasena maritabbe sati¹²
 ito paṭṭhāya mā kaṇḍena mige vijjhantu, dhammagāṇhikaṭṭhāne¹³
 migānaṃ vāro¹⁴ hotu, ekadivasāṃ mama parisāya vāro pāpuṇātu,
 ekadivasāṃ tava parisāya vāro pāpuṇātu, vārappatto migo
 gantvā dhammagāṇhikāya¹⁵ sīsaṃ tṭhapetvā nipajjatu, evaṃ
 sante migā vaṇitā¹⁶ na bhavissanti“ So „sādhū“ 'ti sam-
 paṭicchī. Tato paṭṭhāya vārappatto va migo gantvā dhamma-

¹ C^o vasitvā. ² C^o C^o pāṇiyaṃ. ³ C^o rañño. ⁴ C^o niyyā-. ⁵ C^o -tanam, C^o
 -tinam. ⁶ C^o -nānāvudha-. ⁷ C^o C^o araṇṇaṃ. ⁸ C^o gaṇhi-. ⁹ C^o -ādīni.
¹⁰ C^o C^o araṇṇato. ¹¹ C^o bahu. ¹² C^o ekasenasassitabbe sati. ¹³ C^o C^o
 -gaṇhika-. ¹⁴ C^o dvāro. ¹⁵ C^o C^o -gaṇḍi-, C^o -gaṇḍhi-. ¹⁶ C^o vaṇitā.

gaṇṭhikāya¹ gīvaṃ tṭapetvā nipajjati. Bhattakārako āgantvā
tatttha nipannakam eva gahetvā gacchati. Ath' ekadivasam
Sākhānigassa parisāya ekissā gabbhinimigiya² vāro pāpuṇi.
Sā Sākhān upasaṅkamtivā „sāmi, aham pi gabbhini³, puttakaṃ
vijāyitvā dve janā vāraṃ gamissāma, mayhaṃ vāraṃ atikka-
mehiti“ āha. So „na sakkā tava vāraṃ aññesaṃ⁴ pāpetum,
tvam eva tuyhaṃ pattān jānissasi, gacchāhiti“ āha. Sā tassa
santikā anuggahaṃ alabhamānā Bodhisattān upasaṅkamtivā
tam atthaṃ ārocesi. So tassā vacanaṃ sutvā „hotu, gaccha
tvam, ahan te vāraṃ atikkamessāmi“ sayān gantvā dhamma-
gaṇṭhikāya⁵ sisān katvā nipajji. Bhattakārako taṃ disvā
„laddhābhayo migarājā gaṇṭhikāya⁶ nipanno, kin nu kāraṇaṃ“
ti vegena gantvā rañño⁷ ārocesi. Rājā tāvad eva rathaṃ
āruya mahantena parivārena āgantvā Bodhisattān disvā āha:
„samma migarājā⁸, nanu mayā tuyhaṃ abhayaṃ dinnān, kasmā
tvam⁹ idha nipanno“ ti. „Mahārāja, gabbhini¹⁰ migi¹¹ āgantvā¹²
‘mama vāraṃ aññassa¹³ pāpehiti’ āha, na sakkā kho pana
mayā ekassa maraṇadukkhaṃ aññassa¹⁴ upari pakkhipitum,
sv-āhaṃ attano jīvitaṃ tassā datvā tassā santakaṃ maraṇaṃ
gahetvā idha nipanno, mā aññaṃ¹⁵ kiñci āsānkittha mahārājā“
ti. Rājā āha: „sāmi suvaṇṇavannaṃ migarājā¹⁶, mayā tādiso
khantimettānuddayasampanno manussesu pi na diṭṭhapubbo, tena
te pasanno ‘smi, uttāhehi, tuyhaṃ ca tassā ca abhayaṃ dam-
mīti“ „Dvīhi abhaye laddhe avasesā kiṃ karissanti narindā“
ti. „Avasesānam pi abhayaṃ damma¹⁷ sāmiti“ „Mahārāja,
evam pi uyyāne yeva migā abhayaṃ labhissanti, sesā kiṃ
karissantīti“ „Etesam pi abhayaṃ dammi sāmiti“ „Mahā-
rāja, migā tāva abhayaṃ labhantu, sesā catuppadā kiṃ karis-

¹ C^o -gaṇṭhikāya, C^o -gaṇṭhikāya. ² C^o gabbhini-. ³ C^o gabbhini. ⁴ C^o C^o aññesaṃ. ⁵ all three MSS. -gaṇṭhi-. ⁶ all three MSS. gaṇṭhi-. ⁷ C^o C^o rañño. ⁸ C^o -rājā. ⁹ C^o tvam. ¹⁰ C^o C^o gabbhini. ¹¹ C^o migi. ¹² C^o gantvā. ¹³ C^o C^o aññassa. ¹⁴ C^o aññassa. ¹⁵ C^o C^o aññaṃ. ¹⁶ C^o suvaṇṇa-
varāramigarāja. ¹⁷ C^o dammi.

santīti¹. „Etesam pi abhayaṃ dammi sāmīti². „Mahārāja, catuppadā tāva abhayaṃ labhantu, dvijagaṇā kiṃ karissantīti³. „Etesam pi⁴ dammi sāmīti⁵. „Mahārāja, dvijagaṇā⁶ tāva abhayaṃ labhissanti, udae vasantā macchā kiṃ karissantīti⁷. „Etesam pi abhayaṃ dammi sāmīti⁸. Evaṃ Mahāsatto rājānaṃ sabbasattānaṃ abhayaṃ yācitvā uttāya rājānaṃ pañcasu silesu patitthāpetvā „dhammaṃ cara mahārāja, mātāpitusu⁹ puttadhītāsu brāhmaṇagahapatikesu negamajānapadesu¹⁰ dhammaṃ caranto samaṃ caranto¹¹ kāyassa bhedā sugatīṃ Saggam lokaṃ gamissasīti¹²“ rañño Buddhalīhāya¹³ dhammaṃ desetvā katipāhaṃ uyyāne vasitvā rañño¹⁴ ovādaṃ datvā migagaṇa-parivuto araṇṇaṃ¹⁵ pāvisi. Sāpi kho migadhenū pupphakaṇṇikasādisaṃ puttaṃ vijāyi. So kiḷamāno¹⁶ Sākhānigassa santikaṃ gacchati. Atha naṃ mātā tassa santikaṃ gacchantāṃ disvā „putta, ito paṭṭhāya mā etassa santikaṃ gaccha, Nigrodhass¹⁷ eva santikaṃ gaccheyyāsīti¹⁸“ ovaḍanti¹⁹ imaṃ gātham āha:

Nigrodham eva seveyya, na Sākhān²⁰ upasaṃvase,

Nigrodhasmiṃ mataṃ seyyo yañce Sākhasmiṃ²¹ jīvitaṃ ti. 11.

Tattha nigrodham eva seveyyā ti tāta tvaṃ vā añño²² vā attano hitakāmo Nigrodham eva seveyya bhajeyya upasaṃkameyya, na sākham upasaṃvase ti Sākhānigaṃ pana na upasaṃvase, upagamma na saṃvaseyya, etaṃ nissāya jīvikaṃ na kappeyya, nigrodhasmiṃ mataṃ seyyo ti Nigrodharañño²³ pādamūle maraṇaṃ pi seyyo varaṃ uttamaṃ, yañce sākhasmiṃ jīvitaṃ ti yaṃ pana Sākhassa santike jīvitaṃ taṃ n²⁴ eva seyyo na varaṃ na uttamaṃ ti attho.

Tato paṭṭhāya ca pana abhayaḷaddhakā migā manussānaṃ sassāni khādanti. Manussā „laddhābhayaṃ ime migā“ ti paharitaṃ vā palāpetuṃ vā na visahanti. Te rājaṅgaṇe²⁵ sannipatitvā rañño²⁶ taṃ atthaṃ ārocesuṃ. Rājā „mayā pasānena

¹ C^v adds abhayaṃ. ² C^v dvijagaṇā. ³ so all three MSS. ⁴ C^v -janapadesu.

⁵ C^v omits samaṃ caranto. ⁶ C^k gamissanti corrected to gamissasīti, C^v gamissasīti. ⁷ C^v -līhāya. ⁸ C^k C^v rañño. ⁹ C^k C^v araṇṇaṃ. ¹⁰ C^v kiḷa-. ¹¹ C^k

C^v ovaḍanti. ¹² C^v añño. ¹³ C^k C^v -rañño. ¹⁴ C^v rājaṅgaṇe, C^v rājaṅgaṇe.

¹⁵ C^v rañño.

Nigrodhamigavarassa varo dinno, ahaṃ rajjaṃ jaheyyaṃ¹ na ca taṃ² paṭiññaṃ³, gacchatha, na koci mama vijite mige paharituṃ labhatīti⁴. Nigrodhamigo taṃ pavattiṃ sutvā migaggaṃ sannipātāpetvā „ito paṭṭhāya paresaṃ sassaṃ khādituṃ na⁵ labhathā“⁶ 'ti mige vāretvā manussaṇaṃ ārocāpesi: „ito paṭṭhāya sassakārakamanussā sassarakkhanatthaṃ⁷ vatīṃ⁸ mā karontu, khettaṃ pana āvijjhivā⁹ paṇṇasaññaṃ¹⁰ bandhantū“¹¹ 'ti. Tato paṭṭhāya kira khettesu paṇṇabandhanasaññaṃ¹² udapādi, tato paṭṭhāya paṇṇasaññaṃ¹³ atikkamaṇakamigo nāma n' atthi, ayaṃ kira nesaṃ Bodhisattato laddhaovādo. Evaṃ migaggaṃ ovaditvā Bodhisatto yāvatāyukaṃ thatvā saddhiṃ mige hi yathā-kammaṃ gato. Rājāpi Bodhisattassa ovāde thatvā puññaṃ¹⁴ katvā yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave idāṃ¹ evāhaṃ theriyā ca Kumārakassapassa ca avassayo, pubbe pi avassayo evā“² 'ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā catuṣaccadhammaḍḍesaṇaṃ vinivattētvā dve vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Sākhmigo Devadatto aho si, paṇḍita³ 'ssa Devadattapaṇḍita⁴ va“⁵, migadhenu therī⁶ aho si, putto Kumārakassapo, rājā Anando, Nigrodhamigarājā pana ahaṃ eva aho si“⁷ ti. Nigrodhamigajātakaṃ.

3. Kaṇḍīnajaṭaka.

Dhirathu kaṇḍīnaṃ sallan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto purāṇadutiyaikapalobhanaṃ ārabha kathesi. Taṃ Atthaniṇipāte Indriyajaṭake āvibhavissati. Bhagavā pana taṃ bhikkhuṃ etad avoca: „bhikkhu pubbe pi tvaṃ etaṃ mātugāmaṃ nissāya jīvita-kkhaṃ patvā vitaccikesu¹ āgāresu² pakko“³ ti. Bhikkhū tass' atthassāvibhāvathāya Bhagavantaṃ yācīsu. Bhagavā bhavantarena paṭicchannaṃ kāraṇaṃ pākāṇaṃ akāsi. Itoparaṃ pana bhikkhūnaṃ

¹ C¹ haheyyaṃ. ² C² naṃ. ³ C³ paṭiññaṃ. ⁴ C⁴ omits na. ⁵ so C⁵ C⁶, C⁷ -rakkhana. ⁶ C⁸ tth. ⁷ C⁹ avijjhivā. ⁸ C¹⁰ paṇṇasaṃ, C¹¹ paṇṇasaññaṃ, C¹² paṇṇasaññaṃ. ⁹ C¹³ paṇṇa-, C¹⁴ C¹⁵ -saññaṃ. ¹⁰ C¹⁶ C¹⁷ -saññaṃ, C¹⁸ paṇṇasaññaṃ. ¹¹ C¹⁹ C²⁰ puññaṃ. ¹² C²¹ ca. ¹³ C²² C²³ therī. ¹⁴ C²⁴ vitaccikesu, C²⁵ vitakaccikesu.

yācanān bhavantarapaṭicchannatān ca avatvā „atītaṃ āharitī“ ettakam eva vakkhāma, ettake vutte pi āyācanān valāhakagabbhato candanīharaṇūpamā ca bhavantarapaṭicchannakāraṇabhāvo cā 'ti sabbam etaṃ hotthāvuttanāyen' eva yojetvā vedittabbam¹.

Atīte Magadharatthe Rājagahe Magadharājā rajjān kāreti. Magadhavāsikānān sassasamaye migānān² mahāparipantho hoti. Te araṇṇe³ pabbatapādaṃ pavisanti. Tattha eko araṇṇavāsipabbateyyamigo⁴ ekāya gāmantavāsiniyā⁵ migapotikāya saddhiṃ santhavaṃ katvā tesān migānān pabbatapādato oruḃha puna gāmantān osaraṇakāle migapotikāya paṭibaddhacittattā tehi saddhiṃ yeva otari⁶. Atha naṃ sā āha: „tvam kho si ayya pabbateyyo bālamigo, gāmato ca nāma sāsānko sappatibhayo, mā amhehi saddhiṃ otarāhīti“⁷. So tassā paṭibaddhacittatāya anivattitvā saddhiṃ yeva agamāsi. Magadhavāsino „idāni migānān pabbatapādā otaraṇakālo“ ti ṇatvā magge paṭicchannakotṭhakesu tiṭṭhanti. Tesān pi dvinnān āgamanamagge eko luddako paṭicchannakotṭhake ṭhito hoti. Migapotikā manussagandhaṃ ghāyitvā „eko luddako ṭhito bhavissatīti“ taṃ bālamigaṃ purato katvā sayān pacchato ahosi. Luddako ekena sarappahārena migaṃ tath' eva pātesi. Migapotikā tassa viddhabhāvaṃ ṇatvā uppattitvā⁸ vātagatiyā palāyi. Luddako koṭṭhakā nikkhamitvā migaṃ okkantitvā aggiṃ katvā vitaccikesu⁹ aṅgāresu¹⁰ madhuramaṃsaṃ pacitvā khādītva pāṇiyan¹¹ pivitvā avasesān lohitabindūhi¹² paggharantehi kācenādāya¹³ dārake tosentto gharān agamāsi. Tadā Bodhisatto tasmiṃ vanasaṇḍe devatā hutvā nibbatto hoti. So taṃ kāraṇaṃ disvā „imassa bālamigassa maraṇaṃ n' eva mātaraṃ nissāya na pitaraṃ nissāya atha kho kāmān nissāya,

¹ Ck C^v vedittabbā. ² Ck omits migānān. ³ C^v araṇṇe. ⁴ Ck araṇṇa-, C^v araṇṇa-, C^v araṇṇavāsi-. ⁵ C^v gāmantā-. ⁶ C^v otari. ⁷ Ck otārāhīti. ⁸ Ck uppattitvā, C^v uppattitvā corrected to uppattitvā. ⁹ C^v vitaccikesu, C^v vitasi-kesu. ¹⁰ Ck aṅgārikesu. ¹¹ C^v pāṇiyan. ¹² Ck C^v -bindūhi. ¹³ C^v C^v kācenādāya.

kāmanimittamhi. sattā¹ sugati yāva hatthacehedā² duggatiyañ
 ca pañcavidhabandhanādinānappakārakam dukkham pāpuṇanti,
 paresam maraṇadukkhuppādanam pi nāma imasmim loke garahi-
 tam eva, yañ janapadam mātugāmo vicāreti anusāsati so itthi-
 parināyako³ janapado garahito va, ye sattā mātugāmassa vasam
 gacchanti te pi garahitā vā⁴ 'ti ekāya gāthāya tiṇi garaha-
 vatthūni dassetvā vanadevatāsu sādhu-kāram datvā gandha-
 pupphādīhi pūjayamāṇasu madhurena sarena tam vanasaṇḍam
 unnādeto imāya gāthāya dhammam deseti:

Dhi-r-atthu⁵ kaṇḍinam sallam purisam gālhavedhinam,
 dhi-r-atthu⁶ tam janapadam yatth' itthi⁷ parināyikā⁸,
 te cāpi dhikkita⁹ sattā ye itthinam vasam gatā ti. 12.

Tattha dhiratthū 'ti garahanatthe¹⁰ nīpāto, sv-āyam idha uttāsaubbegavasena
 garahane¹¹ datthabbo, uttasitubbiggā¹² hi honto Bodhisatto evam āha, kaṇḍam
 assa atthiti kaṇḍitam¹³ kaṇḍinam¹⁴, tam¹⁵ pana kaṇḍam anupavisanatthēna¹⁶
 sallan ti vuccati, tasmā kaṇḍinam sallan ti, ettha sallam kaṇḍin ti attho, sallam
 vā assa atthiti sallo¹⁷, tam¹⁸ sallā ca¹⁹ mahantañ vaṇamukham²⁰ katvā bala-
 vappahārañ²¹ dento gāhāñ²² vijjhatīti gālhavedhitañ²³ gālhavedhinam²⁴,
 nānappakārakena kaṇḍena kumudapattasaṇḍhānathalena²⁵ ujukagamanen' eva²⁶
 sallena ca samannāgatañ gālhavedhinam²⁷ purisam dhiratthū 'ti ayam ettha
 attho, parināyikā²⁸ ti issarā sañvidhāyikā, dhikkita²⁹ ti garahitā, sesam
 ettha uttāsaṇṭham eva, itoparañ pana ettakam pi avatvā yañ yañ anuttānañ
 tam tad eva vaṇṇayissāma.

Evam ekāya gāthāya tiṇi garahavatthūni dassetvā Bodhi-
 satto vanam unnādetvā Buddhalīhāya³⁰ dhammam desesi.

Satthā imam dhammaḍeṣanāñ āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-
 pariyoṣāne ukkaṇṭhitabhikkhu³¹ sotāpattiphale patiṭṭhahi. Satthā dve

¹ read sattānañ? ² C² C³ -chedādi. ³ C² itthiparināyako, C³ itthiparināyako.

⁴ C² dhi-, C³ dhi- corrected to dhi-. ⁵ C² dhi-. ⁶ C² itthi. ⁷ C² C³ parināyikā.

⁸ so all three MSS. ⁹ C² C³ kaṇḍinam? ¹⁰ C² kaṇḍinam, C³ kaṇḍinam later
 put in parenthesis. ¹¹ C² nañ. ¹² C² -itthe. ¹³ C² sallā. ¹⁴ C² nañ. ¹⁵ C²

sallanti. ¹⁶ C² vana-. ¹⁷ C² -haram. ¹⁸ C² gāhām. ¹⁹ C² gālhavedhitañ,
 C³ gālhavedhita, C² gālhavedhitañ. ²⁰ C² gālhavedhitañ, C³ gālhavedhinam.

²¹ C² -sañhāna-. ²² C² ujugamaneneva. ²³ C² -vedhitañ, C³ gālhavedhinam.

²⁴ C² C³ parināyikā. ²⁵ C² dhikkikā. ²⁶ C² -līhāya. ²⁷ C² ukkaṇṭhita-.

vatthūni kathetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi. Itoparamā pana „dve vatthūni kathetvā“ ti imaṃ avatvā „anusandhiṃ ghaṭetvā“ ti ettakam eva¹ vakkhāma, avuttam pi pana heṭṭhāvuttanāyen² eva yojetvā gahetabbam. „Tadā pabbateyyo migo ukkaṇṭhitabhikkhu“³ ahosi, migapotikā purāṇadutiyaikā⁴, kāmesu dosaṃ dassetvā dhammam desitadevatā pana aham eva ahoṣin“ ti. Kaṇḍinajātakam.

4. Vātamigajātaka.

Na kiratthi raṭṭhehi pāpiyo ti. Idam Saṭṭhā Jetavane viharanto Cullapiṇḍapātikatissatheram⁵ ārabhu kathesi. Satthari kira Rājagaham upanissāya Veluvane viharante Tissakumāro nāma mahāvibhavassa seṭṭhikulassa putto ekadivasaṃ Veluvanaṃ gantvā Satthu dhammadesanaṃ sutvā pabbajitukāmo pabbajjāṃ yācivā mātāpitūhi⁶ ananuñātattā paṭikkhitto suttāham bhattachchedaṃ katvā Raṭṭhapālathero⁷ viya mātāpitāro anujānapetvā Satthu santike pabbajī. Satthā taṃ pabbājetvā addhamāsamattaṃ Veluvane viharitvā Jetavanaṃ agamāsi. Tatrāyaṃ kulaputto terasa dhutaṅgāni samādāya Sāvattiyaṃ sapadānaṃ piṇḍāya caramāno kālaṃ vītinaṃeti. Cullapiṇḍapātikatissatthero⁸ nāma ti vutte⁹ gaganatale cando viya Buddhasāsane pākato paṇṇāto ahosi. Tasmim kāle Rājagahe nakkhattakīlaya vattamānāya therassa mātāpitāro yaṃ tassa gihikāle¹⁰ ahosi ābharapabbhaḍḍakaṃ¹¹ taṃ rajatacaṃgoṭake nikklipitvā ure ṭhapetvā „aṇṇāsu nakkhattakīlāsu amhākaṃ putto iminā iminā alaṃkārena alaṃkato nakkhattaṃ kilāti. taṃ no ekaputtakam gahetvā Samaṇo Gotamo Sāvattiṇagaram guto, kahaṃ nu kho so etarahi nisīno, kahaṃ ṭhito“ ti vatvā rodanti. Ath¹² ekā vaṇṇadāsī¹³ taṃ kulam gantvā seṭṭhibhāriyaṃ rodantiṃ disvā pucchi: „kiṃ ayye rodasīti“. Sā taṃ atthaṃ ārocesi. „Kiṃ pana ayye ayyaputto piyāyatīti“. „Asukaṃ ca asukaṃ cā“ ti. „Sace tume imasmiṃ gehe sabbaṃ issariyaṃ mayhaṃ detha ahaṃ vo puttaṃ ānessāmiti“. Seṭṭhibhāriya¹⁴ „sādhū“ ti sampatiucchitvā paribbayaṃ datvā mahantena parivārena taṃ uyyojesi: „gaccha, attano balena mama puttaṃ ānehīti“. Sā paṭicchannayāne nisīnā Sāvattiṃ gantvā therassa bhikkhācāravithiyaṃ nivāsaṃ gahetvā seṭṭhikulā āgata-

¹ C^o etthakameva. ² C^o ukkaṇṭhita-. ³ C^o -duti-. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^o -pitūhi. ⁶ C^o -tissathero ti, C^o -tissatthero ti. ⁷ so all three MSS. instead of vutto?

⁸ C^o C^o gihī-. ⁹ C^o -kaṃ corrected to -kaṃ. ¹⁰ C^o vaṇṇadāsīnaṃ, C^o vaṇṇadāsī.

manusse therassa adassetvā attano parivāren' eva parivutā therassa piṇḍāya pavittḥassa ādito va ulūṃkabhikkhaṃ sarakabhikkhaṃ ca datvā rasataphāya bandhitvā anukkamena gehe nisīdāpetvā bhikkhaṃ dadamānā attano vasaṃ upagatabhāvaṃ ātvā gilānālayaṃ dassetvā antogabbhe nipajji. Thero pi bhikkhācāraṇelāya sapadānaṃ caranto gehadvāraṃ agamāsi. Parijano therassa pattam gahetvā theram ghare nisīdāpesi¹. Thero nisīditvā va „kahaṃ upāsikā“ ti pucchi. „Gilānā bhante, tumhākaṃ dassanaṃ icchatīti“. So rasataphāya² baddho attano ratasamādānaṃ³ bhinditvā tassāpi⁴ nipannaṭṭhānaṃ pāvisi. Sā attano āgatakāraṇaṃ kathetvā taṃ palobhetvā rasataphāya⁵ bandhitvā uppabbājetvā attano vasaṃ⁶ ṭhāpetvā yāne nisīdāpetvā mahantena parivārena Rājagaham eva agamāsi. Sā pavatti pākāṭā jāta. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannisinā „Cullapiṇḍapātikatissattheraṃ“ kira ekā vaṇṇadāsī⁷ rasataphāya⁸ bandhitvā ādāya gatā⁹ ti kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā dhammasabhaṃ upagantvā alaṃkatāsane nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti āha. Te taṃ pavattim kathayimsu. „Na bhikkhave idān' eva eso bhikkhu rasataphāya bandhitvā¹⁰ tassā vasaṃ gato, pubbe pi tassā vasaṃ gato yevā“ ti vatvā atitān āharī¹¹:

Atīte Bārāṇasīyaṃ raṇṇo Brahmadattassa Saṅjayo nāma uyyānapālo ahoṣi. Ath' eko vātamigo taṃ¹² uyyānaṃ āgantvā Saṅjayaṃ disvā palāyati. Saṅjayo pi na taṃ tajjetvā nīharati. So punappuna āgantvā uyyāne yeva carati. Uyyānapālo uyyāne nānappakāraṇāni pupphaphalāni gahetvā divase divase raṇṇo abhiharati. Atha naṃ ekadivasaṃ rājā pucchi: „atthi pana samma uyyānapāla uyyāne kiñci acchariyaṃ passasīti“¹³. „Deva aññaṃ na passāmi, eko pana vātamigo āgantvā uyyāne carati, etaṃ passāmiti“. „Sakkhissasi pana taṃ gahetun“ ti. „Thokaṃ madhuṃ labhanto imaṃ antorājanivesanaṃ pi taṃ ānetuṃ sakkhissāmiti“. Rājā tassa madhuṃ dāpesi. So taṃ gahetvā uyyānaṃ gantvā vātamigassa caraṇaṭṭhāne¹⁴ tiṇāni

¹ C^o -pesi. ² C^o -tumhāya. ³ C^o -dānaṃ. ⁴ C^o tasmāpi. ⁵ C^o attanā vese.

⁶ C^o -tissatheraṃ. ⁷ C^o vaṇṇadāsī, C^o vaṇṇadāsī. ⁸ C^o bajjhivā. ⁹ C^o āharī. ¹⁰ C^o omits taṃ. ¹¹ C^o acchariyaṃ passatīti. ¹² C^o maraṇa-, C^o varana-corrected to carana-.

madhunā makkhetvā nilīyi¹. Migo āgantvā madhumakkhitāni
 tiṇāni khāditvā rasataphāya baddho aññattha agantvā² uyyānam
 eva āgacchati. Uyyānapālo tassa madhumakkhitatiṇesu pa-
 luddhabhāvaṃ ūtvā anukkamena attānaṃ dassesi. So taṃ
 disvā katipāhaṃ palāyitvā punappuna passanto vissāsaṃ āpajjitvā
 anukkamena uyyānapālassa hatthe thitatiṇāni khādituṃ āradhho.
 So tassa vissāsaṃ āpannabhāvaṃ ūtvā yāva³ rājanivesanā⁴
 vithiṃ kilāñjehi parikkhipitvā vatahaṃ sākḥābhāṅgaṃ pūtetvā
 madhulābukaṃ aṃse laggetvā⁵ tiṇakalāpaṃ upakacchake tha-
 petvā madhumakkhitāni tiṇāni migassa purato purato vikiranto
 antorājanivesanaṃ yeva agamāsi. Mige⁶ antopaviṭṭhe⁷ dvāraṃ
 pidahiṃsu. Migo manusse disvā kampamāno maraṇabhayaabhito
 antonivesanaṃ gato⁸ ādhāvati paridhāvati. Rājā pāsādā oruyha
 taṃ kampamānaṃ disvā „vātamigo nāma manussānaṃ diṭṭhatṭhā-
 naṃ sattāhaṃ na gacchati, tajjitatṭṭhānaṃ yāvajjivaṃ na gacchati,
 so evarūpo gahanaṇissito⁹ vātamigo rasataphāya baddho idāni
 evarūpaṃ ṭhānaṃ¹⁰ āgato, n' atthi vata bho loke rasataphāya
 pāpakataraṃ nāmā¹¹ 'ti imāya gāthāya dhammadeśanaṃ
 paṭṭhapesi:

Na kir' atthi rasehi pāpiyo
 āvāsehi vā santhavehi vā,
 vātamigaṃ gehaniṣṣitaṃ
 vasam ānesi rasehi Saṅjayo ti. 13.

Tattha kirā ti anussavatthe nipāto, rasehi ti jivhāvīññeyyehi¹² madhuraṃ-
 bilādīhi, pāpiyo ti pāpataro, āvāsehi vā santhavehi vā ti nibaddha-
 vasaṇatṭhānaṃ khātesu hi āvāsesu pi mittasanthavesu pi chandarāgo pāpako va
 tehi pana sacchandarāgaparibhogehi¹³ āvāsehi vā mittasanthavehi vā satagunena
 sahasagunena madhuvapaṭisevanatṭhena¹⁴ āhāraṃ vinā jīvitindriyapālānāya¹⁵
 abhāvena ca sacchandarāgaparibhogarāsaṃ va pāpatarā¹⁶ ti Bodhisatto pana anu-

¹ C^o nilīyi, C^v nilīyl. ² C^v āgantvā, C^k āgantvā corrected to nāgantvā. ³ C^o
 omits yāva. ⁴ C^o -nivesanaṃ. ⁵ C^k lagetvā. ⁶ C^k C^o migo. ⁷ C^k -paṭṭitthe.
⁸ C^v -nivesanaṃ gato corrected to -nivesanaṃ gano, C^o -nivesanaṃ gane. ⁹ C^v
 gahanaṇissito. ¹⁰ C^k evarūpatṭhānaṃ. ¹¹ C^k -vīññeyyāhi. ¹² C^v -rāgabhogehi.
¹³ C^k C^o cadhuva-. ¹⁴ C^v jīvitindri-. ¹⁵ C^k pāpataro.

svāgataṃ viya imam atthaṃ katvā na kiratthi rasehi pāpiyo āvāsehi vā santhavehi vā ti āha, idāni tesaṃ pāpiyabbhāvaṃ dassento vātamigan-ti-ādim āha, tattha gehanissitaṃ ti gahanaṭṭhānanissitaṃ, idāni vuttāni hoti: passatha¹ rasānaṃ pāpiyabbhāvaṃ, imaṃ nāma² araṇṇāyatane gahananissitaṃ vātamigaṃ Saṅjayo uyyānapāle madhurāsehi attano vasaṃ ānesi, sabbathāpi sacchan-darāgaparibhogehi rasehi samaṃ aṇṇaṃ pāpakatarāṃ lāmakatarāṃ n' atthiti rasatanhāya ādinavaṃ³ kathesi kathetvā ca pana taṃ migam araṇṇam eva pesesi.

Satthā „na bhikkhave sā vaṇṇadāsī⁴ idāni etaṃ rasatanhāya bandhitvā attano vase karoti, pubbe pi akāsi yevā”⁵ ti imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Saṅjayo ayaṃ vaṇṇadāsī⁶ ahoṣi, vātamigo Cullapiṇḍapātiyo, Bārāṇasirājā pana aham eva ahoṣi” ti. Vātamigajātakaṃ.

5. Kharāḍiyajātaka.

Aṭṭhakhuraṃ Kharāḍiye ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aṇṇatarāṃ dubbacabhikkhuṃ ārabha kathesi. So kira bhikkhu dubbaco ovādaṃ na gaṇhati. Atha naṃ Satthā pucchi: „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu dubbaco ovādaṃ na gaṇhasīti”. „Saccaṃ Bhagavā” ti. Satthā „pubbe pi tvaṃ dubbacatāya paṇḍitānaṃ ovādaṃ agahetvā pāsena baddho va jīvitaḥkhayaṃ patto” ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kareṇte Bodhisatto migo hutvā migagaṇaparivuto araṇṇe vasati. Atha⁷ assa bhagini⁸ migi puttakaṃ dassetvā „bhātika, ayaṃ te bhāgineyyo, etaṃ migamāyaṃ uggaṇhāpehīti”⁹ paṭicchāpesi. So taṃ bhāgineyyaṃ „asukavelāya nāma āgantvā uggaṇhāhīti” āha. So vuttavelāya na gacchati, yathā ekadivasam evaṃ sattadivase sattovāde atikkanto so migamāyaṃ anuggaṇhitvā¹⁰ va vicaranto pāse bajjhi. Mātāpi¹¹ ssa bhātaraṃ upasaṃkamitvā „kin te bhātika bhāgineyyo migamāyaṃ uggaṇhāpito”¹² ti pucchi. Bodhisatto ca „tassa anovādakassa mā cintayi”,

¹ C² passa. ² C² C² nāmaṃ. ³ all three MSS. ādinavaṃ. ⁴ C² C² vaṇṇadāsī, C² vaṇṇadāsī. ⁵ C² bhagini. ⁶ C² aya, C² ayaṃ. ⁷ C² uggaṇhā-. ⁸ C² anuggaṇhitvā. ⁹ C² cintayi.

na te¹ puttena migamāyā² uggahitā³ ti vatvā idāni pi taṃ anovaditukāmo va hutvā imaṃ gātham āha:

Atthakhuraṃ Kharādiye migam vaṃkātivaṃkinam
sattahi kālāh⁴ atikkantaṃ na naṃ ovadit⁵ ussahe ti. 14.

Tattha atthakhuraṃ ti ekekasmīṃ pāde dvīnaṃ dvīnaṃ vasena atthakhuraṃ, Kharādiye ti taṃ nāmena ālapati, migam ti sabbasaṃghāhikavacanaṃ⁶, vaṃkātivaṃkinam ti mūle vaṃkāni agge ativaṃkāni tādīsāni sūgāni assa atthīti vaṃkātivaṃkinam, sattahi kālāhatikkantaṃ ti sattahi ovādakālehi ovādaṃ atikkantaṃ, na naṃ ovaditussahe ti evaṃ dubbacamigaṃ⁷ ahaṃ ovaditum na ussahāmi, etassa me ovādanatthāya cittaṃ pi na uppajjati dasseti.

Atha naṃ dubbacamigaṃ pāse baddhaṃ luddo māretvā maṃsaṃ ādāya pakkāmi.

Satthāpi „na tvaṃ bhikkhu idān⁸ eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yevā“ ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi⁹: „Tadā bhāgineyyo migo dubbacabhikkhu¹⁰ abosi, bhagini¹¹ Uppalavaṇṇā, ovādakamigo pana ahaṃ eva ahoṣi“ ti. Kharādiya-jātakaṃ.

6. Tipallatthamigajātaka.

Migam tipallatthan ti. Idam Satthā Kosambiyam Badarikāraṃ¹² viharanto sikkhākāmaṃ Rāhulāttheraṃ ārabha kathesi. Ekasmīṃ hi kāle Satthari Ālavinagaraṃ¹³ nissāya Aggālave¹⁴ Cetiye viharante bahu¹⁵ upāsikā ca bhikkhuniyo ca vihāraṃ dhammasavanāya gacchanti. Divā dhammasavanam hoti, gacchante pana kāle upāsikā ca bhikkhuniyo ca na gacchiṃsu, bhikkhū c¹⁶ eva upāsakā ca ahesuṃ. Tato paṭṭhāya rattim¹⁷ dhammasavanam jātam. Dhammasavanapariyosāne therā bhikkhū¹⁸ attano attano vasanaṭṭhānāni gacchanti. Daharā upāsakehi saddhiṃ upaṭṭhānasālāya sayanti. Tesu¹⁹ niddam upagatesu ekacce ghurughurupassasā²⁰ kākacchamānā daṇṭe khādantā nipajjiṃsu.

¹ C^o tesu. ² C^o C^o -māyam. ³ C^o uggahitā corrected to uggahitā. ⁴ C^o sabbasaṃghāhika-, C^o sabbasaṃghāhika-. ⁵ C^o dubbacamigaṃ, C^o dubbamīdaraṃ. ⁶ C^o omits dubbacamigaṃ ahaṃ... samodhānesi. ⁷ C^o dubbaja-, C^o dubbaja- corrected to dubbaca-. ⁸ all three MSS. bhagini. ⁹ C^o khabadārikā-, C^o badirakā-. ¹⁰ C^o ālavi-. ¹¹ C^o aggālave. ¹² C^o C^o bahu. ¹³ C^o rattim corrected to rattī. ¹⁴ C^o atthabhikkhu, C^o C^o bhikkhu. ¹⁵ C^o tesu corrected to kesu. ¹⁶ C^o -passasā, C^o ghurughuru-, C^o ghurughuru- corrected to ghurughurū-.

ekacce muhuttaṃ niddāyivā utthahimsu. Te taṃ vippakāraṃ disvā Bhagavato ārocesuṃ. Bhagavā „yo pana bhikkhū¹ anupasampanna saba seyyaṃ kappeyya pācittiyaṃ“ ti sikkhāpadaṃ paññāpetvā Kosambhiṃ agamāsi. Tattha bhikkhū² āyasmantaṃ Rāhulaṃ āhaṃsu: „āvuso Rāhula, Bhagavatā sikkhāpadaṃ paññattaṃ, idāni tvaṃ attano vasaṇatthānaṃ jānāhīti“. Pubbe pana te bhikkhū Bhagavati ca gāravaṃ tassa cāyasmato sikkhākāmataṃ paṭicca taṃ attano vasaṇatthānaṃ āgataṃ ativiya saṃgaṇhanti, khuddakamañcakaṃ paññāpetvā ussisa karaṇatthāya cīvaraṃ denti, taṃ divasaṃ pana sikkhāpadabhayaena vasaṇatthānaṃ pi na adāsu. Rāhulabhaddo „pitā me“ ti Dasabalassa vā „upajjhāyo“³ me“ ti dhammasenāpatino vā „ācariyo me“ ti Mahāmoggallānassa vā „cullapitā me“ ti Ānandatherassa⁴ vā santikaṃ⁵ agantvā⁶ Dasabalassa valañjanavaccakuṭim⁷ brahmavimānaṃ pavisanto viya pavisitvā vāsaṃ kappesi. Buddhānaṃ hi⁸ valañjanakuṭiyā⁹ dvāraṃ supihitaṃ hoti, gandhaparibhaṇḍakatā bhūmi, gandhadāmaṃālādāmāni¹⁰ osaritaṃ¹¹ eva honti, sabbarattim dīpo jhāyati¹². Rāhulabhaddo pana na¹³ tassa¹⁴ kuṭiyā imaṃ sampattim paṭicca tattha vāsaṃ upagato, bhikkhūhi pana „vasaṇatthānaṃ jānāhīti“ vuttattā ovādagāravana sikkhākāmatāya tattha vāsaṃ upagato, antarantarā¹⁵ hi bhikkhū pi taṃ āyasmantaṃ dūrato vā gacchantiṃ disvā tassa vimaṇasanatthāya¹⁶ muṭṭhisammuṭṭjanim¹⁷ vā kacavarachaddanakaṃ¹⁸ vā bahi khipitvā tasmim āgate „āvuso imaṃ kena chadditaṃ“ ti vadanti, tattha kehici „Rāhulo iminā maggena gato“ ti vutte¹⁹ so āyasmā „nāhaṃ bhante etaṃ jānāmi“²⁰ avatvā vā²¹ taṃ paṭisaṃmetvā vā „khamatha me bhante“ ti khamāpetvā gacchati, evaṃ esa sikkhākāmo, so taṃ sikkhākāmataṃ yeva paṭicca tattha vāsaṃ upagato, Atha Satthā pure aruṇaṃ yeva vaccaṇḍivāre thatvā ukkāsi, so paṇāyasmā ukkāsi: „ko eso“ ti. „Ahaṃ Rāhulo“ ti nikkhamitvā vandi. „Kasmā tvaṃ Rāhula idha nipanno“ ti. „Vasaṇatthānassa abhāvato, pubbe hi bhante bhikkhū mama saṃgahaṃ²² karonti, idāni attano āpattibhayaena vasa-

¹ C² C³ bhikkhū. ² C² bhikkhu. ³ C² adds vā. ⁴ so all three MSS. ⁵ C² adds na. ⁶ C² C³ agantvā, C² agantvā corrected to agantvā. ⁷ C² valañjana-, C² valañjana corrected to valañjana-. ⁸ C² buddhānaṃ, C² -nampi, C² buddhānaṃ corrected to buddhānaṃ. ⁹ C² valañjana- corrected to valañjana-. ¹⁰ C² -mālā-. ¹¹ C² jhāyati, C² jhāyati corrected to jhāyati. ¹² C² C³ pana, omitting na, C² pana corrected to pana na. ¹³ C² nassā. ¹⁴ C² antanta, C² antantarā corrected to antantarā. ¹⁵ C² vimaṇasanatthāya. ¹⁶ C² -sammuṭṭja- corrected to -sammuṭṭja-, C² -sammuṭṭja-. ¹⁷ C² -chaddana-, C² chaddana corrected to chaddana. ¹⁸ C² vutte. ¹⁹ C² omits vā. ²⁰ C² saṃgahaṃ.

naṭṭhānaṃ na denti, sv-āhaṃ 'idaṃ aṇṇesaṃ asaṃghaṭṭanaṭṭhānaṃ' ti iminā kāraṇena idha nipanno¹ ti. Atha Bhagavato „Rāhulaṃ tava bhikkhū evaṃ pariccajantā aṇṇe kuladārake pabbājetvā kiṃ karissanti²“ dhammasaṃvego udapādi. Atha pāto va bhikkhū sannipādetvā dhammasenāpatiṃ paṭipucchi: „jānāsi pana tvaṃ Sāriputta ajja katthaci Rāhulassa vutthabhāvanā“ ti. „Na jānāmi bhante“ ti. „Sāriputta ajja Rāhulo vacca³kuṭiyaṃ vasi, Sāriputta tumhe Rāhulaṃ evaṃ pariccajantā aṇṇe kuladārake pabbājetvā kiṃ karissatha, evaṃ hi sante⁴ imasmiṃ sāsane pabbajitā na-ppaṭiṭṭhā bhavissanti, ito dāni paṭṭhāya anupasampannena ekadve va divase attano santike vasa⁵petvā tatiya⁶divase tesāṃ vasa⁷naṭṭhānaṃ ātvā bahi vāsethā“ ti imaṃ anuppaṇṇattim⁸ katvā puna sikkhāpadaṃ paṇṇāpesi. Tasmīṃ samaye dhammasabbhāyaṃ sannisinnā bhikkhū Rāhulassa guṇaṃ kathenti: „passathāvuso yāva sikkhākāmo vatāyaṃ Rāhulo 'tava vasa⁹naṭṭhānaṃ jānāhiti' vutto nāma 'ahaṃ Dasabalassa putto, tumhe ke senāsana¹⁰ssa, tumhe yeva nikkhamathā' ti ekabhikkhum pi appaṭippharitvā vacca¹¹kuṭiyaṃ¹² vasaṃ kappesi¹³ti“. Evan tesu kathayamānesu Satthā dhammasabhaṃ upagantvā alaṃkatāsane nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti āha. „Bhante Rāhulassa sikkhākāma¹⁴ kathāya¹⁵, na amāya kathāya¹⁶“ ti. Satthā „na bhikkhave Rāhulo idāṃ eva sikkhākāmo, pubbe tiracchānaya¹⁷niyaṃ nibbatta pi sikkhākāmo yevā“ ti vatvā atītaṃ āhara¹⁸:

Atīte Rājagahe eko Magadharājā rajjaṃ kāreti. Tadā Bodhisatto migayoniyaṃ nibbattitvā migagaṇaparivuto araṇṇe vasati. Ath' assa bhaginī attano puttakaṃ upanetvā „bhātika imaṃ bhāgineyyaṃ migamāyaṃ sikkhāpehīti“ āha. Bodhisatto „sādhū“ ti paṭisunītvā „gaccha tāta, asukavelāya nāma āgantvā sikkheyyāsīti“ āha. So mātulena vuttavelaṃ anatikkamētvā taṃ upasaṃkamitvā migamāyaṃ sikkhi. So ekadivasaṃ vane vicaranto pāsena baddho baddharāvaṃ ravi. Migagaṇo palāyitvā „putto te pāsena baddho“ ti tassa mātuyā ārocesi. Sā bhātu santikaṃ gantvā „bhātika bhāgineyyo te migamāyaṃ sikkhāpito“ ti pucchi. Bodhisatto „mā tvaṃ

¹ C² bhante. ² C¹ idaṃ maṃ anuppattim. ³ C² -kuṭiyaṃ. ⁴ C² -kathāya.

⁵ C² omits na amāya kathāya.

puttassa kiñci pāpakam āsamki¹, suggahitā² nena³ migamāyā,
idāni tam⁴ hāsaya māno āgacchissatīti⁵ vatvā imam gātham āha:

Migan tipallattham anekamāyaṃ
atthakhuram adḍharattāvapāyīm
ekena sotena chamāssasanto⁶
chahi⁷ kalāh⁸ atibhoti⁹ bhāgineyyo ti. 15.

Tattha migan ti bhāgineyyamigan, tipallattham ti pallattham vuccati
sayanam, ubbohi passehi ujukam eva ca gonisinnakavasena ti tih¹ ākārehi
pallattham assa, tīol vā pallatthāni assā ti tipallattho, tam² tipallattham
anekamāyaṃ ti bahumāyaṃ³ bahuvañcanam⁴, atthakhuram ti ekekasmiñ
pāde dvinnam dvinnam vasena atthahi khurehi samannāgataṃ, adḍharattāva-
pāyīm ti purimayāmaṃ atikkamitvā majjhimayāme araṇṇato āgama paṇiyassa⁵
pivanato adḍharatte avapivatīti adḍharattāvapāyi tam adḍharatte apāyīm ti attho,
mama bhāgineyyam migan aham ādhukam migamāyaṃ uggaṇhapesīm, katham:
yathā⁶ ekena sotena chamāssasanto⁷ chahi⁸ kalāhatibhoti⁹
bhāgineyyo ti, idam vuttam hoti: aham hi tava puttam tathā uggaṇhapesīm
yathā ekasmiñ uparimānāsikasota¹⁰ vātam sannirumhitvā pathaviyaṃ allinena
ekena hetthimasotena tatth¹¹ eva chamāyaṃ assasanto¹² chahi¹³ kalāhi luddakam
atibhoti¹⁴ chahi¹⁵ kotthāsehi ajjhottharati vañcetīti¹⁶ attho, katamāhi chahi:
cattāro pāde pasāretvā ekena passena seyyāya¹⁷ khurehi tinapamsukkhanena¹⁸
jivhāninnāmanena udarassa uddhumātābhāvakaraneṇa¹⁹ uccharapassāvavissajjanena
vātam sannirumbhanena²⁰ ti, aparo nayo: pādesu gahetvā abhimukhākaḍḍhanena²¹
paṭipānāmanena²² ubhato passesu sañcaraneṇa uddham ukkhipaneṇa adho
avakkhipaneṇa²³ ti imāhi chahi kalāhi yathā atibhoti²⁴, mato ayaṃ ti samānam²⁵
uppādetvā vañceti, evam nam migamāyaṃ uggaṇhapesīm ti dīpeti, aparo nayo:
tathā nam uggaṇhapesīm yathā ekena sotena chamāssasanto²⁶ chahi kalāhati
dvīsu²⁷ pi navesu dasāsehi chahi kāraṇehi kalāhati²⁸ kalāyissati luddakam

¹ C^a asamki, ² C^a suggahitā. ³ C^a tena. ⁴ C^a omits tam. ⁵ C^a jamāssasanto.
⁶ C^a chabhi, C^a jahi. ⁷ C^a kalāhatibhoti. ⁸ C^a nam, C^a tam. ⁹ C^a bahumāyaṃ
ti bahumāyaṃ, C^a bahumāyaṃti. ¹⁰ C^a bahuvacanam, C^a bahuvacanam, C^a bahu-
vacanam corrected to bahuvañcanam. ¹¹ C^a paṇiyassa. ¹² C^a kathamkathāya.
¹³ C^a chamāssasanto, C^a C^a jamāssasanto. ¹⁴ C^a C^a jahi. ¹⁵ C^a kalāhatibhoti.
¹⁶ C^a uparimānāsika-. ¹⁷ C^a C^a assasanto. ¹⁸ C^a jahi. ¹⁹ C^a atibhoti.
²⁰ C^a jahi. ²¹ C^a vañcetīti, C^a vañcetīti corrected to vañcetīti. ²² C^a C^a
seyyāyaṃ, C^a seyyaya corrected to seyyāya. ²³ C^a tinapamsukkhanante. ²⁴ C^a
uddhumātābhāva-. ²⁵ C^a sannirumbhanena, C^a sannirumbhanto. ²⁶ C^a kaḍḍha-
ganena. ²⁷ C^a -pāmanena. ²⁸ C^a C^a atibhoti. ²⁹ so all three MSS. ³⁰ C^a
chamāssasanto. ³¹ C^a -dvīsu. ³² C^a omits kalāhati.

vañcessatīti, bhōtīti¹ bhāginīm ālapati, bhāgineyyo ti evaṃ chahi² kāranehi vañcanakam bhāgineyyam niddisati³.

Evam Bodhisatto bhāgineyyassa migamāyāya sādhuḥkam uggahitabhāvaṃ dassento bhāginīm samassāsesi. So pi migapotako pāse baddho avipphanditvā yeva bhūmiyaṃ mahāphāsukapassena⁴ pāde pasāretvā nipanno pādānaṃ āsannatthāne khureh⁵ eva paharitvā paṃsu ca tināni ca uppādetvā uccārapassāvaṃ vissajjetvā sīsaṃ pādetvā jīvhaṃ ninnāmetvā sarīraṃ kheḷakilinnam⁶ katvā vātaggahanena udaraṃ uddhumātakaṃ katvā akkhini parivattetvā hetthānāsikasotena vātaṃ sañcarāpento⁷ uparimanāsikasotena⁸ vātaṃ sannirumbhitvā⁹ sakalasarīraṃ thaddhabhāvaṃ gāhāpetvā¹⁰ matakākāraṃ dassesi. Nīlamakkhikāpi naṃ samparivāresuṃ. Tasmīm tasmīm thāne kākā nīliyimsu. Luddo āgantvā udare hatthena paharitvā „pāto va baddho bhavissati, pūtika jāto“ ti tassa bandhanarajjukaṃ mocetvā¹¹ „etth¹² eva dāni naṃ ukkantitvā maṃsaṃ ādāya gamissāmīti“ nīrasamko hutvā sakhāpalāsaṃ gabhetuṃ āradhho. Migapotako pi utthāya catūhi¹³ pādehi thatvā kāyaṃ vidhūnitvā¹⁴ gīvaṃ pasāretvā mahāvātena chinnavalāhako¹⁵ viya vegena mātu santikaṃ agamāsi.

Satthāpi „na bhikkhave Rāhulo idān¹ eva sikkhākāmo, pubbe pi sikkhākāmo“ yevā² ti imaṃ dhammaḍḍesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā bhāgineyyo migapotako Rāhulo ahoṣi, mātā Uppalavaṇṇā, mātulamigo paṇa aham eva ahoṣin“ ti. Tipallatthamigajātakaṃ.

7. Māluta-jātaka.

Kāle¹³ vā yadi vā juṇhe ti. Idam Satthā Jetavane viharanto dve buddhapabbajite ārabha kathesi. Te kira Kosala-

¹ C¹ C² hotīti. ² C¹ jahi. ³ C¹ niddissati. ⁴ C¹ -phāsūpassena. ⁵ C¹ C² khela-. ⁶ C¹ sañcarā-. ⁷ C¹ uparimāna-, C² uparimanāsikasote. ⁸ C¹ sannirumbhitva. ⁹ C¹ C² gahāpetva. ¹⁰ C¹ mocetvā. ¹¹ C¹ C² catūhi. ¹² C¹ vidhūnitva. ¹³ C¹ C² jinna-. ¹⁴ C¹ adda pi. ¹⁵ C¹ kālo, C² kālo corrected to kāle, C³ kāle.

janapade ekasmiñ araṇṇavāse¹ vasanti eko Kālātthero² nāma eko
 Juṇhatthero³ nāma. Ath' ekadivasam Juṇho Kālām⁴ pucchi:
 „bhante⁵ sītam⁶ nāma kasmim kāle hotīti“. So „kāle⁷ hotīti“ āha.
 Ath' ekadivasam Kālo⁸ Juṇham⁹ pucchi: „bhante Juṇha sītam nāma
 kasmim kāle hotīti“. So „juṇhe¹⁰ hotīti“ āha. Te ubho pi attano
 kaṃkham chinditum¹¹ asakkontā Satthu santikam gantvā Satthāram
 vanditvā „bhante sītam nāma kasmim kāle hotīti“ pucchimsu. “Satthā
 tesam katham sutvā „pubbe p' āham bhikkhave tumhākam imam
 pañham kathesiṃ, bhavasamkhepagatattā pana na sallakkhayitthā“¹² ti
 ratvā atītam āhari:

Atīte ekasmiñ pabbatapāde siho ca¹³ vyaggho ca dve
 sahāyakā ekissā yeva guhāyam vasanti. Tadā Bodhisatto pi
 isipabbajjam pabbajitvā tasmim yeva¹⁴ pabbatapāde vasati.
 Ath' ekadivasam tesam sahāyakānam sītam nissāya vivādo
 udapādi, vyaggho „kāle¹⁵ yeva sītam hotīti“ āha, siho „juṇhe¹⁶
 yevā“ ti. Te ubho pi attano kaṃkham chinditum¹⁷ asakkontā
 Bodhisattam pucchimsu. Bodhisatto imam gātham āha:

Kāle¹⁷ vā yadi vā juṇhe¹⁸ yadā vāyati māluto,
 vātajāni¹⁹ hi sītāni, ubho 'ttha-m-aparājita ti. 16.

Tattha kāle¹⁷ vā yadi vā juṇhe¹⁸ ti kālapakkhe¹⁹ vā juṇhapakkhe²⁰
 vā, yadā vāyati māluto ti yasmim samaye puratthimādibhedo vāto vāyati
 tasmim samaye sītam hoti, kīṃkāraṇa: vātajāni²¹ hi sītāni²² yasmā vāte²³
 vijante yeva sītāni²⁴ honti, kālapakkhe¹⁹ vā juṇhapakkhe vā ettha appamāṇo ti
 vuttam hoti, ubhotthamaparājita ti ubho pi tumhe imasmiṃ pañhe
 aparājita ti.

Evam Bodhisatto te sahāyake saññāpesi.

Satthāpi „bhikkhave pubbe pi mayā tumhākam ayaṃ pañho
 kathito“ ti imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-

¹ C^a araṇṇe vāse, C^b araṇṇavāse. ² all three MSS. kālā-. ³ C^a juṇha-
⁴ C^a kālām. ⁵ C^a omits kālām pucchi bhante. ⁶ C^a C^b sītam. ⁷ C^a kālō,
 C^a kāle. ⁸ C^a C^b kālō. ⁹ C^a juṇham. ¹⁰ C^a C^b juṇho. ¹¹ C^a C^b jinditum.
¹² C^a omits ca. ¹³ C^a tasmim samaye ca. ¹⁴ C^a C^b kāle. ¹⁵ C^a juṇhe.
¹⁶ C^a jinditum. ¹⁷ C^a kāle. ¹⁸ C^a -jāni, C^b jātajāni corrected to vātajāni.
¹⁹ C^a kālā-. ²⁰ C^a juṇha-. ²¹ C^a vātajāni, C^b jātajāni, C^c jātajāni corrected
 to vātajāni. ²² C^a sītāni. ²³ C^a yasmim te.

pariyosāne dve pi te therā sotāpattiphale patitthahimsu. Satthā anu-sandhim ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā vyagghe Kālo¹ ahoṣi, siho Juṇṇo, pañhavissajjanakatāpaso pana aham eva ahoṣin“ ti. Mālu-tajātakam.

8. Matakabhattajātaka.

Evan ce sattā jāneyyun ti. Idam Satthā Jetavane viha-ranto matakabhattam ārabha kathesi. Tasmim hi kāle manussā bahū² ajeḷakādayo³ māretvā kālakate nātaka uddissa matakabhattam nāma denti. Bhikkhū te manusse tathā karonte disvā Satthāraṃ pucchimsu: „etarahi bhante manussā bahū⁴ paṇe jīvitakkhayaṃ pā-petvā matakabhattam nāma denti, atthi nu kho bhante ettha vaḍḍhīti⁵“. Satthā „na bhikkhave matakabhattam dassāmā ti, kate pi pāṇātipāte kāci vaḍḍhi nāma atthi, pubbe paṇḍitā ākāse nisajja dhammaṃ desetvā ettha ādinavaṃ⁶ kathetvā sakalajambudīpavāsike etaṃ kammaṃ jahā-pesuṃ, idāni pana bhavasamkhepagatattā⁷ puna pātubhūtan“ ti vatvā atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente eko tiṇṇaṃ vedānaṃ pāragū⁸ disāpāmokkho ācariyo brāhmaṇo „matakabhattam dassāmīti“⁹ ekaṃ eḷakaṃ gāhāpetvā¹⁰ ante-vāsike āha: „tātā imaṃ eḷakaṃ nadiṃ netvā nahāpetvā kaṇthe“¹¹ mālāṃ parikkhipitvā pañcaṅgulikaṃ datvā maṇḍetvā ānethā¹² ti. Te „sādhū“ ti paṭisunītvā taṃ ādāya nadiṃ gantvā nahā-petvā maṇḍetvā nadītīre ṭhapesuṃ. So eḷako¹³ attano pubba-kammaṃ disvā „evarūpā nāma dukkhā ajja muccissāmīti“ so-manassajāto ghaṭam bhindanto viya mahāhasitaṃ hasitvā puna „ayaṃ brāhmaṇo¹⁴ maṃ ghātetvā mayā laddhaṃ dukkhaṃ labhissatīti“¹⁵ brāhmaṇe¹⁶ kāraṇṇaṃ uppādetvā mahantena sad-dena parodī. Atha naṃ te māṇavakā pucchimsu: „samma

¹ C² kālo. ² C¹ omits bahū, C² has later added bahū. ³ C² C³ ajeḷakā-, C¹ ajeḷakā. ⁴ C² C³ bahū. ⁵ C² vaḍḍhīti. ⁶ all three MSS. ādinavaṃ. ⁷ C² -khepatantā, C¹ -khepanattā? corrected to -khepaganattā. ⁸ C² C³ pāragu. ⁹ C² dassāmīti. ¹⁰ C¹ gāhāpetvā. ¹¹ C² kaṇthe. ¹² C² C³ elako. ¹³ C² brāhmaṇe. ¹⁴ so all three MSS. instead of labhissatīti. ¹⁵ C² brāhmaṇo, C¹ brāhmaṇo.

elaka, tvaṃ mahāsaddena hasi c' eva rodi ca¹, kena nu kāraṇena hasi, kena kāraṇena roditi². „Tumhe maṃ imaṃ kāraṇaṃ attano ācariyassa santike puccheyyāthā³“ ti. Te taṃ ādāya gantvā idaṃ kāraṇaṃ ācariyassa ārocesuṃ. Ācariyo tesam vacanaṃ sutvā elakaṃ pucchi: „kasmā tvaṃ elaka hasi, kasmā roditi⁴. Elako attanā katakamman⁵ jātiissaraṇāṇena⁶ anussaritvā brāhmaṇassa kathesi: „ahaṃ brāhmaṇa pubbe tādiso va mantajjhāyakabrāhmaṇo⁷ hutvā 'matakabhattachaṃ dassāmiti' elakaṃ māretvā adāsiṃ, sv-āhaṃ ekassa elakassa ghātītattā eken⁸ ūnesu⁹ pañcasu attabhāvasatesu sīsacchedaṃ pāpuṇiṃ, ayaṃ me koṭiyaṃ tthito pañcasatimo attabhāvo, 'sv-āhaṃ ajja evarūpā dukkhā muccissāmiti' somanassajāto iminā kāraṇena hasiṃ, rodanto pana 'ahaṃ tāva ekaṃ elakaṃ māretvā pañcājātisatāni' sīsacchedadukkhāṃ patvā ajja tasmā dukkhā muccissāmiti, ayaṃ pana brāhmaṇo maṃ māretvā ahaṃ viya pañcājātisatāni sīsacchedadukkhāṃ labhissatitī' tayi kāruṇṇena rodin¹⁰“ ti. „Elaka, mā bhāyi, nāhaṃ taṃ māressāmiti¹¹. „Brāhmaṇa, kiṃ vadesi, tayi mārente pi amārente pi na sakkā ajja mayā maraṇā muccitun¹²“ ti. „Elaka, mā bhāyi, ahaṃ te ārakkhaṃ gahetvā tayā saddhiṃ yeva vicarissāmiti¹³. „Brāhmaṇa, appamattako tava ārakkho, mayā katapāpaṃ pana¹⁴ mahantaṃ balavan¹⁵“ ti. Brāhmaṇo elakaṃ muñcivā „imaṃ elakaṃ kassaci pi māretuṃ na dassāma¹⁶“ ti antevāsike ādāya elaken¹⁷ eva saddhiṃ vicari. Elako vissatṭhamatto va ekaṃ pāsānapitṭhaṃ nissāya jātagumbe¹⁸ gīvaṃ ukkhipivā paṇṇāni khādituṃ āraddho. Taṃ khaṇaṃ yeva¹⁹ tasmīṃ pāsānapitṭhe asani patitā. Ekā pāsānasakalikā²⁰ chijjivā elakassa pasāritagivāya patitvā sīsaṃ chindī. Mahājano sannipati. Tada

¹ C^k hasitaṃ ce rodi ca, C^s hasitañce rodita corrected to -rodica, C^v hasikaṃ ceva rodi ca corrected to hasi ceva rodi ca. ² C^k C^s puccheyyāthā. ³ C^k omits kata. ⁴ C^s jātirahāṇāna, C^v jātiissaraṇāṇāna corrected to jātiissaraṇāṇena. ⁵ C^s mantasajjhāyaka-. ⁶ C^s ekenunesu. ⁷ C^k pañcājāti. ⁸ C^k adds ca. ⁹ C^v māretvā. ¹⁰ C^s jātagumbe. ¹¹ C^k omits yeva. ¹² C^s -sakkhalikā.

Bodhisatto tasmiñ thāne rukkhadevatā hutvā nibbatto. So passantass' eva tassa' mahājanassa devatānubhāvena ākāse pallamkena nisīditvā „ime sattā evaṃ pāpassa phalaṃ jāna-mānā app-eva nāma pāṇātipātān na kareyyun“ ti madhurena sarena dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

„Evaṃ ce sattā jāneyyūṃ 'dukkh' āyaṃ jātisambhavo'
na paṇo paṇinaṃ haññe, pāṇaghātī hi socatīti. 17.

Tattha evaṃ ce sattā jāneyyūṃ ti ime sattā evaṃ ce jāneyyūṃ, katham: dukkhāyaṃ jātisambhavo ti ayaṃ tattha tattha jāti¹ ca jātassa anukka-mena vadāhisamkhūto sambhavo ca jarāvādhimarāṇasappiyasampayogapiyavippa-yogahatthapādacechedādināṃ² dukkhānaṃ vatthubhūtattā³ dukkho ti yadi jā-neyyūṃ, na paṇo paṇinaṃ haññe ti paraṃ vadhento jātisambhavo vadhaṃ labhati pīlento pīlaṃ labhatīti jātisambhavassa dukkhavattutāya dukkhasbhāvaṃ jānanto koci paṇo aññaṃ paṇinaṃ na haññe, zatto sattānā na hañeyyā ti attho, kinkāraṇā: pāṇaghātī hi socatī yasmā sāhatthikādīsu chasu payogesu yena kenaci payogena parassa jīvītindriyupacchedanena pāṇaghātāpuggalo aṭṭhasu mahānirāyesu soḷasasu ussadanirāyesu nūnappakārāya tiracchānayoṇiyā petti-visaye⁴ asurakāye ti imesu catūsu apāyesu mahādukkhaṃ anubhavamāno di-gharattaṃ antoniṭṭhāyanalakkhaṇena sokena socatī, yathā vā ayaṃ elako maraṇa-bhayena soci evaṃ diḡharattaṃ socatīti pi ūtvā na paṇo paṇinaṃ haññe, koci pāṇātipātakammaṃ nāma na kareyya, mohena pana mūlha avijjāya andhikata⁵ imaṃ ādinavaṃ⁶ apassantā pāṇātipātān karontīti.

Evaṃ Mahāsatto nirayabhayena tajjētvā dhammaṃ desesi. Manussā taṃ dhammadesanaṃ sutvā nirayabhayabhūtā pāṇāti-pātā viramīṃsu. Bodhisatto pi dhammaṃ desētvā mahāja-naṃ sile patitthāpetvā⁷ yathākamaṃ gato. Mahājano pi Bo-dhisattassa ovāde thatvā⁸ dānādīni puñṇāni katvā devana-garaṃ pūresi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭētvā jātakam samodhānesi: „Ahaṃ tena samayena rukkhadevatā ahoṣiṃ“ ti. Matakabhattajātakam.

¹ C¹ omits tassa. ² C² jāti. ³ C³ -dināṃ. ⁴ C⁴ C⁵ -bhūtattā corrected to bhūtattā. ⁵ C⁶ -visayesu. ⁶ C⁷ andhikathā. ⁷ C⁸ C⁹ ādinavaṃ. ⁸ C¹⁰ patittha-petvā. ⁹ C¹¹ thapetvā.

9. Ayācitabhaddajātaka.

Sace muñce ti. Idam Satthā Jetavane viharanto devatānam āyācanabalikammaṃ ārabbhā kathesi. Tadā kira manussā vanijjāya¹ gacchantā paṇe vadhitvā devatānaṃ balikammaṃ katvā „mayam anantarāyena atthasiddhiṃ patvā āgantvā puna tumbhākaṃ balikammaṃ karissāma“ ti āyācivā gacchanti. Tattha anantarāyena atthasiddhiṃ patvā āgatā „devatānubhāvena idam jātan“ ti maññamānā bahū² paṇe vadhitvā āyācanato muccituṃ balikammaṃ karonti. Tam divā bhikkhū „atthi nu kho bhante ettha attho“ ti Bhagavantam pucchimsu. Bhagavā atitam āhari:

Atite Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ gāmake kuṭimbiko gāma-dvāre ṭhite³ nigrodharukkhe devatāya balikammaṃ patijānitvā anantarāyena āgantvā bahū paṇe vadhitvā „āyācanato⁴ muccis-sāmiti“ rukkhamūlaṃ gato. Rukkhadevatā khandhaviṭape ṭhatvā imam gātham āha:

Sace muñce pecca muñce, muccamāno hi bajjhati,
na h' evam dhīra muccanti, mutti bālassa bandhanan ti.

Tattha sace muñce pecca muñce ti bho purisa tvaṃ sace muñce yadi muccitukāmo si pecca muñce yathā paralokena bajjhasi, evam muccamāno hi bajjhatīti yathā pana tvaṃ pāpaṃ vadhitvā muccituṃ lehasi evam muccamāno hi pāpakammaṃ bajjhasīti, tasmā na hevaṃ dhīra muccanti ye paṇḍita-purisā te evam patissavato na muccanti, kiṃkāraṇa: evarūpā hi mutti bālassa bandhanan eṣā pāṇātipātā⁵ katvā mutti nāma bālassa bandhanam eva hotīti dhammaṃ desesi.

Tato paṭṭhāya manussā evarūpā pāṇātipātakammā⁶ viratā dhammaṃ caritvā devanagaraṃ pūrayimsu.

Satthā imam dhammadeśanam āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Ahaṃ⁷ tena samayena rukkhadevatā ahoṣin“ ti. Āyācitabhaddajātakaṃ.

¹ all three MSS. vanijjāya. ² C² C³ bahu, C¹ bahu corrected to bahū. ³ C¹ ṭhito corrected to ṭhite. ⁴ C² C³ āyācantā, C¹ āyācantā corrected to āyācanato. ⁵ C² pāṇātipātā, C³ pāṇātipātā, C¹ pāṇātipātā corrected to -tam. ⁶ C² pāṇātipātā-, C³ pāṇātipātā-, C¹ pāṇātipāpākammā. ⁷ C¹ ahaṃ.

10. Naḷapānājātaka.

Disvā padam anuttiṇṇan ti. Idam Satthā Kosalesu cārikaṃ¹ caramāno Naḷapānagāmaṃ² patvā Naḷapānapokkharaniyam³ Ketakavane⁴ viharanto naḷadaṇḍake ārabha kathesi. Tadā pana bhikkhū Naḷapānapokkharaniyam⁵ nahātvā sūcigharatthāya⁶ sāmaṇerehi naḷadaṇḍake⁷ gāhāpetvā⁸ te sabbatthakam eva chidde disvā Satthāraṃ upasāṃkamitvā „bhante mayam sūcigharatthāya naḷadaṇḍake⁹ gaṇhāpema, te mūlato yāva aggā sabbatthakam eva chiddā, kin nu kho etan“ ti pucchimsu. Satthā „idam bhikkhave mayham porāṇakādhittāhanan“¹⁰ ti vatvā atitāṃ āhari:

Pubbe kira so vanasaṇḍo araṇṇo ahoṣi. Tassāpi pokkharaniyā eko dakarakkhaso otiṇṇotiṇṇe¹¹ khādati. Tadā Bodhisatto rohitamigapotappamāno¹² kapirājā hutvā asītisahassamattavānaraparivuto yūtham pariharanto tasmim araṇṇe vasati. So vānaragaṇassa ovādam adāsi: „tātā imasmim araṇṇe visarukkhaṇi amanussapariggahitā¹³ pokkharaniyo pi honti, tumhe akhāditaṇṇaṃ phalāphalaṃ khādantā vā apitaṇṇaṃ pāṇiyam¹⁴ pivantā vā maṃ¹⁵ paṭipuccheyyāthā“ ti. Te „sādhū“ ti paṭisutvā¹⁶ ekadivasam agatapubbatthānam gatā. Tattha bahu-d-eva divasam caritvā pāṇiyam¹⁷ gavesamānā ekaṃ pokkharaniṃ disvā pāṇiyam¹⁸ apivtvā va Bodhisattassa āgamanam olokayamānā nisīdiṃsu. Bodhisatto āgantvā „kim tātā pāṇiyam¹⁹ na pivathā“ ti āha. „Tumhākaṃ āgamanam olokema“ ti. „Sutthū tātā“ ti Bodhisatto pokkharaniṃ avijjhivā²⁰ paḍam paricchindanto otiṇṇam eva passi na uttiṇṇam. So „nissamsayam esā²¹ amanussapariggahitā²²“ ti ūtvā „sutthū vo kataṃ tātā²³ pāṇiyam²⁴ apivantehi, amanussapariggahitā²⁵ ayan“ ti āha. Dakarakkhaso pi tesam anotarāṇa-

10. Cfr. supra p. 126 and Dh. p. 304. ¹ C¹ cārikaṃ, C² kārīkaṃ corrected to cārikaṃ. ² C¹ nalaka-. ³ C¹ nalaka-, C² -niyam. ⁴ C¹ ketavana. ⁵ C¹ C² -niyam, C³ nalaka-. ⁶ C¹ sūci. ⁷ C¹ nala-. ⁸ C¹ gahāpetvā corrected to gāhāpetvā. ⁹ C¹ porāṇakādi-. ¹⁰ C¹ C² otiṇṇotiṇṇo, C³ otinno. ¹¹ C¹ -potakappamāno. ¹² C¹ C² -hitā. ¹³ C¹ pāṇiyam. ¹⁴ C¹ nah. ¹⁵ C¹ C² -sunitvā. ¹⁶ C¹ pāni-. ¹⁷ C¹ avijjhivā. ¹⁸ all three MSS. esa. ¹⁹ all three MSS. -ggahitā. ²⁰ C¹ adds ti. ²¹ C¹ C² -ggahitā.

bhāvaṃ nātvā nilodaro paṇḍaramukho surattahatthapādo bhī-
bhacchadassano¹ hutvā udakaṃ dvidhā katvā nikkhamitvā
„kasmā nisinn' attha, otaritvā pāṇiyaṃ² pivathā“ ti āha. Atha
naṃ Bodhisatto pucchi: „tvam idha nibbattadakarakkhaso“ ti.
„Āma ahan“³ ti. „Tvaṃ pokkharaniṃ otiṇṇake⁴ labhasīti“.
„Āma labhāmīti⁵, ahaṃ idh' otiṇṇaṃ antamaso sakunikaṃ⁶
upādāya na kiñci muñcāmi, tumhe pi sabbe khādissāmīti“.
„Na mayaṃ attānaṃ tuyhaṃ khādituṃ dassāmā“ ti. „Pāṇi-
yaṃ⁷ pana pivissathā“ ti. „Āma pāṇiyaṃ⁸ ca pivissāma, na
ca te vasaṃ⁹ gamissāmā“ ti. „Atha kathaṃ pāṇiyaṃ⁷ pi-
vissathā“ ti. „Kiṃ pana tvaṃ maññasi¹⁰ 'otaritvā pivissantīti',
mayaṃ hi anotaritvā asīsahassāpi¹¹ ekamekaṃ naḷadaṇḍakaṃ¹²
gahetvā uppalanālena¹³ udakaṃ pivantā viya tava pokkha-
raniyā pāṇiyaṃ⁷ pivissāma, evaṃ nō tvaṃ khādituṃ na sakkhis-
sasīti“¹⁴. Etam atthaṃ vīditvā Satthā abhisambuddho hutvā
imissā gāthāya purimapaḍadvayaṃ abhāsi:

Disvā padam anuttiṇṇaṃ disvā¹⁵ otaritaṃ padan ti
[naḷena vārim pivissāma n' eva maṃ tvaṃ vadhissasīti]¹⁶. 19.

Tass' attho: bhikkhave, so kapiṛājā tassā pokkharaniyā ekam pi uttiṇṇaṃ
padaṃ nāddasa, otaritaṃ pana otiṇṇapadam eva addasa, evaṃ disvā padaṃ
anuttiṇṇaṃ disvā¹⁵ otaritaṃ padaṃ, addhā ayaṃ pokkharani¹² ama-
nussapariggahitā¹⁴ ti nātvā tena saddhūṃ sallapanto apariso āha: naḷena¹³
vārim pivissāmā ti, tass' attho: mayaṃ tava pokkharaniyā naḷena¹³ pāṇi-
yaṃ⁷ pivissāmā ti, puna Mahāsatto va āha: neva maṃ tvaṃ vadhissasīti
evaṃ naḷena¹³ pāṇiyaṃ⁷ pivantaṃ aparisaṃ pi maṃ tvaṃ n' eva vadhissa-
sīti attho.

Evaṃ vatvā pana Bodhisatto ekaṃ naḷadaṇḍakaṃ¹² āharā-
petvā pāramiyo āvajjitvā saccakiriyaṃ katvā mukhena pumi.

¹ C² -ddassano. ² C² pāṇi-. ³ C² āhan, C² āhan corrected to ahan. ⁴ C²
adda va. ⁵ C² labhāmīti corrected to labhāmi. ⁶ C² sakunikaṃ. ⁷ C² sam-
vasaṃ. ⁸ C² C² maññasi, C² maññasi. ⁹ C² -sahassānīpi corrected to -sahas-
sāpi, C² -sahassānāpi. ¹⁰ C² nala-. ¹¹ C² -nālena. ¹² This hemistich is omitted
in all three MSS., but I have supplied it from the comment. ¹³ C² C² -niṃ,
C² -niṃ corrected to nī. ¹⁴ C² C² -ggahitā. ¹⁵ C² naḷena. ¹⁶ C² C² pāṇiyaṃ,
C² pāṇiyaṃ. ¹⁷ C² C² nala-.

Nalo¹ anto kiñci gaṇṭhiṃ asesetvā sabbatthakam eva susiro ahoṣi. Iminā niyāmena aparam pi aparam pi āharāpetvā pumitvā adāsiti evaṃ sante pi na² sakkā niṭṭhapetuṃ, tasmā evaṃ na gaheṭabbaṃ. Bodhisatto pana imaṃ pokkharaniṃ parivāretvā „jātā sabbe pi na³ ekacchiddā hontū“⁴ ti adhiṭṭhāsi. Bodhisattānaṃ hi hitupacārassa⁵ mahautatāya adhiṭṭhānaṃ samijjhati. Tato paṭṭhāya sabbe pi taṃ pokkharaniṃ parivāretvā utṭhitana⁶ na⁷ ekacchiddā jātā. Imasmiṃ kappe cattāri kappatṭhiyapāṭihāriyāni nāma, katamāni cattāri: candassa sasalakkaṇaṃ sakalam pi imaṃ kappam ṭhassati, Vattakajātaka⁸ aggito nibbutatṭhānaṃ sakalam pi imaṃ kappam aggi na jhāpessati, ghaṭikāranivesanattṭhānaṃ⁹ sakalam pi imaṃ kappam anovassakam ṭhassati, imaṃ pokkharaniṃ parivāretvā utṭhitana¹⁰ na¹¹ sakalam pi imaṃ kappam ekacchiddā bhavissantīti, imāni cattāri kappatṭhiyapāṭihāriyāni nāma. Bodhisatto evaṃ adhiṭṭhahitvā ekaṃ na¹² ādāya nisīdi. Te pi asītisahassavānarā ekekaṃ ādāya pokkharaniṃ parivāretvā nisīdiṃsu. Te pi Bodhisattassa na¹³ lena¹⁴ ākaḍḍhitvā pāṇiyaṃ¹⁵ pivanakāle sabbe tīre nisinnā va pivīṃsu. Evaṃ¹⁶ tehi pāṇīye¹⁷ pīte dakarakkhaso kiñci alabhītvā anattamano sakanivesanam eva gato. Bodhisatto pi saparivāro araṇṇam eva pāvisi.

Satthā pana „imesaṃ bhikkhave na¹⁸ ānaṃ¹⁹ ekacchiddabhāvo mayham ev²⁰ etaṃ porāṇakam adhiṭṭhānaṃ“ ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā dakarakkhaso Devadatto ahoṣi, asītisahassavānarā Buddhaparisā, upāyakuṣalo pana kapiṛājā aham eva ahoṣin“ ti. Na²¹ āpāna²² jātakaṃ. Silavaggo dutiyo.

¹ C¹ nalo. ² C² sante pana na, C³ sante pana corrected to sante pi na, C⁴ sante na.

³ C⁵ na³. ⁴ C⁶ gi hitupavārassa, C⁷ hi hitupacārassa. ⁵ C⁸ -na³. ⁶ C⁹ vaddhaka-. ⁷ C¹⁰ ghaṭi-. ⁸ C¹¹ na³am. ⁹ C¹² na³lena. ¹⁰ C¹³ pāni-. ¹¹ C¹⁴ evaṃ.

¹² C¹⁵ na³ānaṃ.

3. KURUṄGAVAGGA.

1. Kuruṅgamigajātaka.

Nātam etaṃ kuruṅgassā ti. Idam Satthā Veļuvane viharanto Devadattaṃ ārabba kathesi. Ekasmiṃ hi samaye dhammasabbhāyaṃ sannipatitā bhikkhū „āvuso Devadatto Tathāgataṃ ghaṭanattāya¹ dhanuggahe payojesi silaṃ pavijjhi Dhanapālakaṃ vissajjesi, sabbathāpi Dasabalassa vadhāya parisakkatīti“ Devadattassa avannaṃ² kathentā nisidimsu. Satthā āgantvā paññattāsane nisinno „kāya nu ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti puechi. „Bhante ‘Devadatto tumhākaṃ vadhāya parisakkatīti’ tassa agunakathāya³ sannisinn’ amhā“ ti. Satthā „na bhikkhave Devadatto idān’ eva mama vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati yeva, na ca pana vadhituṃ asakkhīti“ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmādatte rajjaṃ karente Bodhisatto kuruṅgamigo hutvā ekasmiṃ araṇṇāyatane phalāni khādanto vasati. So ekasmiṃ kāle phalasampanne sepaṇṇirukkhe⁴ sepaṇṇiphalāni⁵ khādāti. Ath’ eko gāmaṇḍiattakaluddako phalarukkhamūlesu migānaṃ padāni upadhāretvā uparirukkhe attakaṃ bandhītvā tattha nisidītvā phalāni khādituṃ āgatāgate mige sattiya vijjhītvā tesaṃ maṃsaṃ vikkiṇanto jivikaṃ kappeti. So ekadivasaṃ tasmiṃ rukkhāmūle Bodhisattassa padavalaṇṇaṃ disvā tasmiṃ sepaṇṇirukkhe⁶ attakaṃ bandhītvā pāto va bhuñjitvā sattiya ādāya vanaṃ pavisitvā taṃ rukkhaṃ abhirūhitvā⁷ attake⁸ nisīdi. Bodhisatto pi pāto va vasaṇatthānā nikkhamītvā „sepaṇṇiphalāni⁹ khādissāmīti“ āgamma taṃ rukkhāmūlaṃ sahasā va apavisitvā „kadāci attakaluddakā rukkhesu attakaṃ¹⁰ bandhanti, atthi nu kho evarūpo upaddavo“ ti parigaṇhanto bāhirato va atthāsi. Luddako pi Bodhisattassa anāgamanabhāvaṃ ñatvā attake¹¹

¹ C² ghātata-, C¹ ghātaka-. ² C³ devadattassavannaṃ. ³ C⁴ tassāguna-. ⁴ C⁵ sepaṇṇi-. ⁵ C⁶ -rūhitvā. ⁶ C⁷ C⁸ addhake. ⁷ C⁹ C¹⁰ addhakaṃ.

nisinno va sepaṇṇiphalāni¹ khipitvā tassa purato pātesi. Bodhisatto „imāni phalāni āgantvā mayhaṃ purato patanti, atthi nu kho upari luddako“ ti punappuna ullokenanto luddakaṃ disvā apassanto viya hutvā „ambho² rukkha, pubbe tvaṃ olambakaṃ cārento viya ujukam eva phalāni pātesi, ajja pana te rukkha-dhammo pariccatto, evaṃ tayā rukkhadhamme pariccatte³ aham pi aññaṃ rukkhamūlaṃ upasaṃkamitvā mayhaṃ āhāraṃ pariyessāmi⁴“ vatvā imaṃ gātham āha:

Nātam etaṃ kuruṅgassa yaṃ tvaṃ sepaṇṇi⁵ seyyasi,
aññaṃ sepaṇṇiṃ⁶ gacchami, na me te ruccate phalaṃ ti. 20.

Tattha nātam ti pākāsaṃ jātāṃ, etaṃ ti idaṃ⁷, kuruṅgassa ti kuruṅgamigassa, yaṃ tvaṃ sepaṇṇi⁸ seyyasīti yaṃ tvaṃ hambho sepaṇṇirukkha⁹ purato purato phalāni pātayamāno seyyasi viṣeyyasi¹⁰ viṣiṇṇaphalo¹¹ hoti¹² taṃ sabbaṃ kuruṅgassa pākāsaṃ jātāṃ, na me ruccate ti evaṃ phalaṃ dadamāṇāya me¹³ tava phalaṃ na ruccati, tiṭṭha tvaṃ, ahaṃ aññattha gamissāmi agamāsi.

Ath' assa luddako aṭṭake¹⁴ nisinno va sattima khipitvā „gaccha, viraddho dāni 'mhi tan“ ti āha. Bodhisatto nivattitvā tṭhito āha: „ambho¹⁵ purisa¹⁶, idāni si¹⁷ kinc' āpi maṃ viraddho, aṭṭha pana mahāniraye soḷasa ussadaniraye pañcavidhabandhanādīni ca kammakaraṇāni aviraddho¹⁸ yevāsīti“ evaṃ ca pana vatvā palāyitvā yathārucciṃ gato. Luddako pi otaritvā yathārucciṃ gato.

Satthāpi „na bhikkhave Devadatto idān' eva mama vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati, na ca pana vadhituṃ asakkhīti“ imaṃ dhammadesanāṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā aṭṭakaluddo¹⁹ Devadatto ahosi, kuruṅgamigo pana²⁰ aham eva“ ti. Kuruṅgāmigajātakaṃ.

¹ C^o C^o sepaṇṇi-. ² C^o C^o ambho. ³ C^o omits evaṃ . . . pariccatte. ⁴ C^o sepaṇṇi. ⁵ C^o sepaṇṇiṃ. ⁶ C^o imaṃ. ⁷ C^o sepaṇṇi-. ⁸ C^o viṣeyya. ⁹ C^o siṇṇa-. ¹⁰ C^o viṣiṇṇa-. ¹¹ C^o hosi. ¹² C^o omits me. ¹³ C^o C^o addhake. ¹⁴ C^o sepaṇṇirisa corrected to sepaṇṇirisa. ¹⁵ C^o omits si. ¹⁶ C^o aviraddho. ¹⁷ C^o -luddako. ¹⁸ C^o omits pana.

2. Kukkurajātaka.

Ye kukkurā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto nā-tatthacariyam¹ ārabha kathesi. Sā Dvādasanipāte Bhaddasālajātake āvibhavissati. Idam pana vatthum patitthapetvā² atitam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto tathārūpaṃ³ kammaṃ paṭicca kukkurayoniyam nibbattitvā anekasatakukkuraparivuto mahāsusāne vasati. Ath' ekadivasam rājā setasindhavayuttaṃ sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ ratham abhiruyha uyyānaṃ gantvā tattha divasabhāgaṃ kḷitvā attham gate suriye nagaram pāvisi. Tassa taṃ rathavarattaṃ⁴ yathānaddham eva rājamgaṇe thapayimsu. So rattim deve vassante tinto. Uparipāsādato koleyyakasunakhā otaritvā tassa cammaṃ ca nandiṃ ca khādiṃsu. Punadivase raṇṇo ārocayimsu: „deva niddhamanamukhena sunakhā pavisitvā rathassa cammaṃ ca nandiṃ ca khādiṃsu“⁵ 'ti. Rājā sunakhānaṃ kujjhitvā „ditthaditthattāhāne sunakhe ghātethā“⁶ 'ti āha. Tato patthāya sunakhānaṃ mahāvyaśanaṃ udapādi. Te ditthaditthattāhāne ghātiyamānā palāyitvā susānaṃ gantvā Bodhisattassa santikaṃ agamaṃsu. Bodhisatto „tumhe bahū sannipatitā, kin nu kho kāraṇaṃ“⁷ ti pucchi. Te „antepure kira rathassa cammaṃ ca nandiṃ⁸ ca sunakhehi khāditaṃ⁹ ti kuddho rājā sunakhavadhaṃ ānāpesi, bahū sunakhā vinassanti, mahābhayaṃ uppannaṃ“¹⁰ ti āhaṃsu. Bodhisatto cintesi: „ārakkhattāhāne¹¹ bahi sunakhānaṃ okāso n' atthi, anto rājanivesane koleyyakasunakhānaṃ yeva taṃ kammaṃ bhavissati, idāni pana corānaṃ kiñci n' atthi, acorā maraṇaṃ labhanti, yaṃ nūnāhaṃ core raṇṇo dassetvā nātisaṃghassa jīvitadānaṃ dadeyyaṃ“¹² ti so nātake samassāsetvā „tumhe mā bhāyittha, ahaṃ vo abhayaṃ āharissāmi,

¹ C¹ nātatta- corrected to nātakattha-. ² C² patitthapetvā corrected to -tthāpetvā. ³ C³ C⁴ yathārūpaṃ. ⁴ C⁵ rathavattaṃ, C⁶ rathavarattānaṃ corrected to rathavattaṃ, C⁷ rathavarattaṃ corrected to rathavaraṇaṃ. ⁸ so all three MSS. instead of nandi? ⁹ C⁸ ārakhattāhāne.

yāva rājānaṃ passāmi tāva idh' eva hothā" 'ti pāramiyo āvaj-jetvā mettābhāvanāṃ purecārikaṃ katvā „mayhaṃ upari ledduṃ vā muggaraṃ vā mā koci khipituṃ ussahīti" adhiṭṭhāya ekako va autonagaraṃ pāvisi. Atha naṃ disvā ekasatto pi kujjhitvā olokeno nāma nāhosi¹. Rājāpi sunakhavadhaṃ ānāpetvā sayāṃ vinicchaye nisīno hoti. Bodhisatto tatth' eva gantvā pakkhanditvā raṇṇo āsanassa heṭṭhā pāvisi. Atha naṃ rājapurisā nīharitūṃ āradbhā. Rājā pana vāresi. So thokaṃ samassasitvā² heṭṭhāsanā nikkhamitvā rājānaṃ vanditvā „tumhe kukkure mārāpethā" 'ti pucchi. „Āma ahan" ti. „Ko tesaṃ aparādhō narindā" 'ti. „Rathassa me parivāracammaṃ" ca nan-diṇ ca khādīmsu" 'ti. „Ye khādīmsu te jānāthā" 'ti. „Na jānāma" 'ti. „Ime nāma cammakhāḍakacorā' ti tatvato³ ajānitvā va dīṭṭhadīṭṭhatthāne⁴ yeva mārāpanaṃ na yuttaṃ devā" 'ti. „Rathacammaṃ kukkurehi khādītattā dīṭṭhadīṭṭhe sabbe va mārethā" 'ti sunakhavadhaṃ ānāpesin" ti. „Kiṃ pana vo manussā sabbe ca kukkure mārenti udāhu maraṇaṃ alabhaṇtāpi atthīti". „Atthi, ambhākaṃ ghare koleyyakā maraṇaṃ na labhaṇtīti". „Mahārāja, idāṃ eva tumhe 'rathacammaṃ kukkurehi khādītattā dīṭṭhadīṭṭhe va sabbe mārethā ti sunakhavadhaṃ ānāpesin' ti avocuttha, idāni pana 'ambhākaṃ ghare koleyyakā maraṇaṃ na labhaṇtīti' vadeṭṭha, naṇu evaṃ sante tumhe chandādivasena agatigamaṇaṃ gacchathā 'ti, agatigamaṇaṃ ca nāma na yuttaṃ, na ca rājadhammo. raṇṇo" nāma kāraṇagavesakena tulāsadisena bhavitūṃ vaṭṭati⁵, idāni ca koleyyakā maraṇaṃ na labhanti dubbalasunakhā va labhanti, evaṃ sante nāyaṃ sabbasunakhaghaccā⁶, dubbalaghāṭikā nāma esā" ti evaṃ ca pana vatvā Mahāsatto madhurassaraṃ nicchāretvā „mahārāja yaṃ tumhe karoṭha nāyaṃ dhammo" ti raṇṇo dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

¹ C^o nahosi. ² C^o C^o samassāsivā. ³ C^o parivāricammaṃ corrected to parivāritacammaṃ. ⁴ C^o tatthato corrected to tattato, C^o tattaso corrected to tathato. ⁵ C^o dīṭṭhadīṭṭhatthāne. ⁶ C^o raṇṇā. ⁷ C^o C^o vaddhati, C^o vaddhati corrected to vaṭṭati. ⁸ C^o -ghāccā.

Ye kukkurā rājakulasmi¹ vaddhā
 koleyyakā vaṇṇabalūpapannā
 te 'me na vajjhā, mayam asma² vajjhā,
 nāyaṃ saghaccā dubbalaghātikāyaṃ ti. 21.

Tattha ye kukkurā ti ye sunakkhā, yathā hi dhārunho pi passāvo pūti-
 muttan ti tadahujāto pi sigālo jarasigālo ti komalāpi galocclatā³ pūtilatā ti
 suvaṇṇavaṇṇo pi kāyo pūtikāyo ti vuccati evamevaṃ vassasatiko pi sunakho
 kukkuro ti vuccati, tasmā mahallakā⁴ kāyūpāpannāpi te kukkurā t' eva vuttā,
 vaddhā ti vadḍhitā, koleyyakā ti rājakule jātā sambhūtā⁵ samvaddhā,
 vaṇṇabalūpapannā ti sariravaṇṇena c' eva kāyabalena ca sampantā, te me
 na vajjhā ti te ime sassāmikā sārakkhā na vajjhā, mayam asma⁶ vajjhā
 ti assāmikā anārakkhā mayam vajjhā nāma jātā, nāyaṃ saghaccā ti evaṃ
 saṃte ayaṃ avisesena saghaccā nāma na hoti, dubbalaghātikāyaṃ ti ayaṃ
 pana dubbalānaṃ yeva ghātanato dubbalaghātikā nāma hoti, rājūhi nāma corā
 niggaḥhitabbā no acorā, idha pana corānaṃ kiñci n' atthi, acorā maraṇaṃ
 labhanti, aho imasmiṃ loke ayuttamā vattatī, aho adhammo vattatīti.

Rājā Bodhisattassa vacanaṃ sutvā āha: „jānāsi tvaṃ
 paṇḍita asukaṃ nāma rathacammaṃ khāditaṃ“ ti. „Āma
 jānāmīti“. „Kehi khāditaṃ“ ti. „Tumhākaṃ gehe vaṇanakehi
 koleyyakasunakhehiti“. „Kathaṃ tehi khāditaḥhāvo jānitabbo“
 ti. „Ahaṃ tehi khāditaḥhāvaṃ dassessāmīti“. „Dassehi
 paṇḍita“ 'ti. „Tumhākaṃ ghare koleyyakasunakhe ānāpetvā
 thokaṃ takkaṃ ca dabbatīṇāni ca āharāpethā“ 'ti. Rājā tathā
 akāsi. Atha naṃ Mahāsatto „imāni tipāni takke maddāpetvā
 ete sunakhe pāyethā“ 'ti āha. Rājā tathā katvā pāyāpesi.
 Pitapītasunakkhā saddhīm cammehi vamiṃsu. Rājā sabbaññū-
 Buddhassa vyākaraṇaṃ viyā 'ti tuṭṭho Bodhisattassa setacchattena
 pūjaṃ akāsi. Bodhisatto „dhammaṃ cara⁷ mahārāja mātā-
 pitusu⁸ khattiyā“ 'ti ādīhi Tesakupaḷātaka⁹ āgatāhi¹⁰ dasahi
 dhammacariyagāthāhi raṇṇo dhammaṃ desetvā „mahārāja ito
 paṭṭhāya appamatto hohīti“ rājānaṃ pañcasu silesu patitṭhā-
 petvā¹¹ setacchattam raṇṇo va¹² paṭiādāsi. Rājā Mahāsattassa

¹ C^o C^o -kulasmiṃ. ² C^o mayamasva. ³ so all three MSS. ⁴ all three MSS.
 mayamassa. ⁵ C^o dhammaṇicāra. ⁶ C^o tesakuna-. ⁷ C^o patitṭhapetvā. ⁸ C^o
 va corrected to ca.

dhammakathanāṃ sutvā sabbasattānaṃ abhayaṃ datvā Bodhisattaṃ ādiṃ katvā sabbasunakhānaṃ attano bhojanasadisam eva niccabbattaṃ paṭṭhapetvā Bodhisattassa ovāde t̥hito yāvatāyukaṃ dānādīni puññāni karitvā kālaṃ katvā devaloke uppajji. Kukku-rovādo dasavassasahassāni pavatti. Bodhisatto pi yāvatāyukaṃ thatvā yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave Tathāgato idān' eva nātakānaṃ atthaṃ carati, pubbe pi carī yevā" 'ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahoṣi, avasesā¹ Buddhapariṣā, kukkuro pana aham evā" 'ti. Kukku-rajātaṃ.

3. Bhojājānīyajātaka.

Api passena semāno ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ ossatṭhavīriyaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Tasmim hi samaye Satthā taṃ bhikkhuṃ āmantetvā „bhikkhave pubbe paṇḍitā anāyatane pi viriyaṃ akaṃsu, pahāraṃ laddhāpi n' eva ossajimsū" ti vatvā atitaṃ āhari:

Atite Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto bhojājānīyasindhavakule nibbatta sabbālaṃkārasampanno Bārāṇasirañño maṅgalaṃso ahoṣi. So satasahas-sagghanikāya² suvaṇṇapāṭiyaṃ yeva nānaggarasasampannaṃ tivas-sikasālibhojanaṃ bhuñjati catujātikagandhūpalittāyaṃ³ eva bhūmiyaṃ tiṭṭhati. Taṃ thānaṃ rattakambalasānīparikkhittaṃ⁴ upari suvaṇṇatārakhacitaṃ celavitānaṃ samosaritagandhadāma-māladāmaṃ avijahitagandhatelappadipaṃ hoti. Bārāṇasirajjaṃ pana apatthentā rājāno nāma n' atthi. Ekaṃ samayaṃ satta rājāno Bārāṇasīn⁵ parikkhipitvā „amhākaṃ rajjaṃ vā detu yuddhaṃ vā" ti Bārāṇasirañño paṇṇaṃ pesayimsu. Rājā amacce sannipātetvā taṃ pavattim ācikkhitvā „idāni kiṃ karoma tātā" 'ti pucchi. „Deva, tumhehi tāva ādito va yuddhāya na gantabbam,

¹ C² C³ avasso. ² so all three MSS. ³ C² -gandhupa-. ⁴ C² C³ -sāni-.

⁵ all three MSS. -nāsīyaṃ.

asukaṃ¹ nāma assārohaṃ pesetvā yuddhaṃ kāretha, tasmim
 asakkonte paccā jānissāmā² 'ti. Rājā taṃ pakkosāpetvā
 „sakkhissasi tāta sattahi rājūhi yuddhaṃ kātun³“ ti āha. „Deva,
 sace bhojājānīyasindhavaṃ⁴ labhāmi tiṭṭhantu satta rājāno,
 sakala-Jambudīpe rājūhi⁵ saddhiṃ yujjhituṃ sakkhissāmīti⁶.
 „Tāta, bhojājānīyasindhavo vā hotu añño vā, yaṃ icchasi taṃ
 gahetvā yuddhaṃ karohīti⁷. So „sādhu devā⁸“ 'ti rājānaṃ
 vanditvā pāsādā oruḥa bhojājānīyasindhavaṃ āharāpetvā su-
 vammitaṃ katvā attanāpi⁹ sabbasannāhasannaddho khaggaṃ
 bandhitvā sindhavapitṭhivaragato nagarā nikkhamma vijju viya
 vicaramāno paṭhamāṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā ekaṃ¹⁰ rājānaṃ
 jīvagāhaṃ eva gahetvā āgantvā nagare balassa niyyādetvā
 puna gantvā dutiyaṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā tatiyaṃ ti evaṃ
 pañca rājāno jīvagāhaṃ gahetvā chaṭṭhaṃ balakoṭṭhakaṃ bhin-
 ditvā¹¹ chaṭṭhassa rañño gahitakāle bhojājāniyo¹² pahāraṃ labhi.
 Lohitaṃ paggharati, vedanā balavatiyo vattanti. Assāroho
 tassa pahaṭabhavaṃ nātvā bhojājānīyasindhavaṃ¹³ rājadvāre
 nipajjāpetvā sannāhaṃ sithilaṃ katvā aññaṃ assaṃ sannayhituṃ
 āradddho. Bodhisatto mahāphāsukapassena¹⁴ nipanno va akkhini
 ummīletvā¹⁵ assārohaṃ disvā „ayaṃ aññaṃ assaṃ sannayhati,
 ayaṃ ca asso sattamaṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā sattamaṃ
 rājānaṃ gaṇhituṃ na sakkhissati, mayā katakammaṃ vinas-
 sissati, appaṭisamo assāroho pi nassissati, rājāpi parahatthaṃ
 gamissati, ṭhapetvā maṃ añño asso sattamaṃ balakoṭṭhakaṃ
 bhinditvā sattamaṃ rājānaṃ gahetuṃ samattho nāma n' atthīti¹⁶
 nipannako va assārohaṃ pakkosāpetvā „samma assāroha satta-
 maṃ balakoṭṭhakaṃ bhinditvā sattamaṃ rājānaṃ gahetuṃ
 samattho ṭhapetvā maṃ añño asso nāma n' atthi, nāhaṃ mayā
 katakammaṃ nāsessāmi, mamaṃ nēva utṭhapetvā sannayhā¹⁷
 'ti vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

¹ C^o asukan. ² C^k -jāniya-. ³ C^o rājūhi. ⁴ C^o attanā. ⁵ C^k eka. ⁶ C^o chin-
 ditvā. ⁷ C^o -jāniyyo. ⁸ C^k C^o -jāniya. ⁹ C^o -pāsuka-. ¹⁰ C^k C^o ummīletvā
 corrected to ummīletvā.

Api passena semāno sallehi sallalīkato

seyyo va vaḷavā¹ bhojjho², yuñja mañ ñeva sārathīti. 22.

Tartha api passena semāno ti ekena passena sayamāno pi, sallehi sallalīkato ti sallehi viddho pi semāno, seyyo va vaḷavā¹ bhojjho² ti, vaḷavo³ ti sindhavakule ajāto khaṭṭukasso⁴, bhojjho² ti bhojjānīya-sindhavo, iti etasmā vaḷavā¹ sallehi viddho pi bhojjānīyasindhavo va seyyo varo uttamo, yuñja mañ ñeva sārathīti yasmā evaṃ gato pi aham eva seyyo tasmā mamañ ñeva⁵ yohehi, mañ vammehīti vadeti.

Assāroho Bodhisattam utthapetvā⁶ vaṇaṃ bandhitvā susan-naddhaṃ sannayhitvā tassa piṭṭhiyaṃ nisīditvā sattamañ bala-kotṭhakaṃ bhinditvā sattamañ rājānaṃ jīvagahaṃ gahetvā rājabalassa niyyādesi⁷. Bodhisattam⁸ pi rājadvāraṃ ānayimsu. Rājā tassa dassanattāya nikkhami. Mahāsatto rājānaṃ āha: „mahārāja, satta rājāno mā ghātayittha, sapathaṃ kāretvā vissajjetha, mayhañ ca assārohassa ca⁹ dātubbaṃ yasaṃ assā-rohassa⁹ eva detha, satta rājāno gahetvā dinnayodhanāma nāsetum na vaṭṭati¹⁰, tumhe pi dānaṃ detha, sīlaṃ rakkhatha, dhammena samena rajjaṃ kārethā¹¹ ti. Evaṃ Bodhisattena rañño ovāde dinne Bodhisattassa sannāhaṃ mocayimsu. So sannāhe muñcante muñcante yeva nirujjhi. Rājā tassa sarīra-kiccaṃ kāretvā assārohassa mahantaṃ yasaṃ datvā satta rājāno puna attano adūbhāyasapathaṃ¹² kāretvā sakatṭhānāni pesetvā dhammena samena rajjaṃ kāretvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā „evaṃ bhikkhave pubbe paṇḍitā anāyatane pi viriyaṃ akāmsu, evarūpaṃ pahāraṃ laddhāpi na ossajjimsu¹³, tvaṃ pana evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kasmā viriyaṃ ossajjasīti¹³“ vatvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossatṭhaviriyo bhikkhu arahattaphale patitṭhāsī. Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā

¹ C² vaḷavā. ² C² bhojjo. ³ C² C² vaḷavo. ⁴ C² kaṭṭukasso. ⁵ C² mamaññeva.

⁶ C² utthapetvā. ⁷ C² niyyādesi, C² niyyādesi corrected to -desi. ⁸ so all three MSS.

⁹ C² C² assārohassaṇa, C² -hassaṇa corrected to -hassuca. ¹⁰ all three MSS.

vaddhati. ¹¹ C² adubhāya-. ¹² C² ossajjimsu, C² ossajjisu. ¹³ C² ossajjisi, C² ossajjisi corrected to ossajjasi.

anusandhim ghatetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā rājā ānando ahoṣi, assāroho Sāriputto, bhojājānīyasindhavo pana aham eva ahoṣin” ti. Bhojājānīyajātakaṃ¹.

4. Ājaññajātaka.

Yadā yadā ti. Idam pi Satthā Jetavane viharanto ossatthā-viriyam eva ārabbhā kathesi. Tam pana bhikkhūṃ Satthā āmantetvā „bhikkhu pubbe paṇḍitā anāyatanā pi laddhappahārā hutvā viriyam akāmsū” ti vatvā atitāṃ āharī:

Atīte Bārānasiyam Brahmadatte rajjam kārente purimanayen’ eva satta rājāno nagaram parivārayimṣu. Ath’ eko rathikayodho² dve bhātikasindhavo rathe yojetvā nagarā nikkhamma cha balakotthake bhinditvā cha rājāno aggahesi³. Tasmim khane jetthakaasso pahāram labhi. Rathiko ratham pesento rājadvāram āgantvā jetthakabhātikam rathā mocetvā sannāham sithilam katvā ekena passena nipajjāpetvā aññam assam sannayhitum⁴ āradhho. Bodhisatto tam disvā purimanayen’ eva cintetvā rathikam pakkosāpetvā nipannako va imam gātham āha:

Yadā yadā yattha yadā yattha yattha yadā yadā
ājañño kurute vegam hāyanti tattha vālavā⁵ ti. 23.

Tattha yadā yadā ti pubbaṇḍisu yasmim yasmim kāle, yatthā ti yasmim thāne magge vā saṅgamasāse vā, yadā ti yasmim khane, yattha yatthā ti suttantaṃ balakotthakānam vasena bahusū⁶ yuddhamagalesu, yadā yadā ti yasmim yasmim kāle pahāram laddhakāle vā aladdhakāle vā, ājañño kurute vegam ti sārathissa cittarucitā⁷ kāraṇam ājānana-sabbhavo⁸ ājañño varasindhavo vegam karoti vāyamaṭṭi viriyam ārabhati, hāyanti tattha vālavā⁹ ti tasmim vege kayiramāne itare valavasāṃkhātā¹⁰ khaṇḍakassā hāyanti parihāyanti, tasmā imasmim rathe mam yeva yojeṇhī āha.

Sārathī Bodhisattam utthāpetvā yojetvā sattamaṃ balakotthakam bhinditvā sattamaṃ rājānam ādāya ratham pesento

¹ C² -jānīya-. ² C² rathiyodho. ³ C² agahesi. ⁴ C² sannayhitum. ⁵ C² vālavā. ⁶ C² bahu. ⁷ C² mittharucitā. ⁸ C² ājānana-. C² ājānana- corrected to ājānana-. ⁹ C² vālavā. ¹⁰ C² valava-.

rājadvāraṃ āgantvā sindhavaṃ mocesi. Bodhisatto ekena passena nīpanho purimanayen' eva rañño ovādaṃ datvā nirujjhi. Rājā tassa sarīrakiccaṃ kāretvā rathikassa¹ sammānaṃ katvā dhammena rajjaṃ kāretvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu arahatte patitthāsi) „Tadā rājā Anandathero ahoṣi, asso Sammāsambuddho“ ti. Ajaññajātakaṃ.

5. Titthajātaka.

Aññamaññehi titthehīti. Idam Satthā Jetavane viharanto dhammasenāpatissa saddhivihārikaṃ ekaṃ suvaṇṇakārapubbakaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Āsayānusayaññāṇaṃ hi Buddhānaṃ yeva hoti na aññesaṃ, tasmā dhammasenāpatī attano āsayānusayaññāṇassa natthitāya saddhivihārikassa āsayānusayaññāṇaṃ² ajānanto asubhakammaṭṭhānaṃ eva kathesi. Tassa taṃ na sappāyam ahoṣi, kasmā? so kira paṭipāṭiyā pañca jātisutāni suvaṇṇakāragehe yeva paṭisandhiṃ gaṇhi. Ath' assa dīgharattaṃ parisuddhasuvaṇṇadassanaṃ³ eva paricittatā asubhaṃ na sappāyam ahoṣi. So tattha nimittamattam pi uppādetum asakkonto cattāro māse khepesi. Dhammasenāpatī attano saddhivihārikassa arahattaṃ dātuṃ asakkonto „addhā ayaṃ Buddhaveneyyo bhavissati, Tathāgatassa santikaṃ nesaṃmiti“ cintevā pāto va taṃ ādāya Satthu santikaṃ agamāsi. Satthā „kin nu kho Sāriputta ekaṃ bhikkhuṃ ādāya āgato sīti“ pucchi. „Ahaṃ bhante imassa kammaṭṭhānaṃ adāsiṃ, catuḥ māsehi nimittamattam pi na uppādesi, sv-āyaṃ⁴ ‘Buddhaveneyyo eso bhavissatīti’ cintevā tumhākaṃ santikaṃ ādāya āgato“ ti. „Sāriputta kataraṃ pana te kammaṭṭhānaṃ saddhivihārikassa dinnam“ ti. „Asubhakammaṭṭhānaṃ bhagavā“ ti. „Sāriputta, n' atthi tava sattānaṃ⁵ āsayānusayaññāṇaṃ, gaccha tvaṃ, sāyaṇhasamaye⁶ āgantvā tava saddhivihārikaṃ ādāya gaccheyyāsīti“. Evaṃ Satthā theram uyyojevā tassa bhikkhussa maññāpanivāsanaṃ ca cīvaraṃ ca dāpetvā taṃ ādāya⁷ yeva piṇḍāya pavisitvā paṇītaṃ⁸ khādaniyabhojanīyaṃ⁹ dāpetvā mahābhikkhusaṃghaparivāro puna vihāraṃ āgantvā gandhakuṭiyam divasabhāgaṃ

¹ C^o sarāthikassa. ² so all three MSS. ³ C^o santānaṃ. ⁴ C^o sāyaṇha-, C^o sāyaṇha- corrected to sāyaṇha-. ⁵ C^o adāsi, C^o ādā. ⁶ C^o paṇītaṃ.

khepetvā sāyaṇhasamaye¹ taṃ bhikkhuṃ gahetvā vihāracārikam²
 caramāno ambavane ekaṃ pokkharaniṃ māpetvā tattha mahantaṃ
 paduminigacchaṃ tatrāpi ca mahantaṃ ekaṃ padumapupphaṃ māpetvā
 „bhikkhu imaṃ pupphaṃ olokeno nisīdāhīti“³ nisīdāpetvā gandhakutiṃ
 pāvisi. So bhikkhu taṃ pupphaṃ punappuna oloketi⁴. Bhagavā taṃ
 pupphaṃ jaraṃ pāpesi. Taṃ tassa passantass⁵ eva jaraṃ patvā
 vivannaṃ ahosi. Ath' assa pariyaṇṭato⁶ paṭṭhāya pattāni patantāni,
 muhuttena sabbāni patimsu. Tato kiṇṇakkhaṃ⁷ pati, kaṇṇikā va
 avasissi. So bhikkhu taṃ passanto cintesi: „idaṃ padumapupphaṃ
 idān' eva abhirūpaṃ ahosi dassaniyaṃ, ath' assa vaṇṇo parinato⁸
 pattāni ca kiṇṇakkhaṃ ca patitaṃ kaṇṇikamattam eva ṭhitaṃ, eva-
 rūpassa nāma padumassa jarā pattā, mayhaṃ sarīrassa kiṃ⁹ na
 pāpuṇissasīti, sabbe saṃkhārā aniccā“ ti vipassanaṃ paṭṭhapesi.
 Satthā „tassa cittaṃ vipassanaṃ ārūhaṃ“ ti ūtvā gandhakutiyaṃ
 nisinno va obhāsaṃ pharitvā imaṃ gātham āha:

Ucchinda sineham attano
 kumudaṃ sārādikaṃ va pāṇinā,
 santimaggam eva brūhaya
 nibbānaṃ Sugatena desitaṃ ti. (Dhp. v. 285).

So bhikkhu gāthāpariyosāne arahattaṃ patvā „mutto rat' amhi sab-
 babbhavehīti“ cintetvā

So vutthavāso paripuṇṇamānaso
 khīṇāsavo antimadehadhārī¹⁰
 visuddhasīlo susamāhitindriyo
 cando yathā Rāhumukhā pamutto
 Samo tataṃ¹¹ mohamahandhakāraṃ
 vinodayiṃ sabbamalaṃ asesam
 ālokaṃ ujjetakaro pabhaṃkaro
 saḥassaraṃsī viya bhānumā nabhe ti

ādīhi gāthāhi udānaṃ udānesi udānetvā ca pana gantvā Bhagavantaṃ
 vandi. Thero pi āgantvā Satthāraṃ vanditvā attano saddhivihārikam
 gahetvā agamāsi. Ayaṃ pavatti bhikkhūnaṃ antare pākatā jāta.

¹ C² C² sāyaṇha-, C² sāyaṇha-. ² C² -cārikaṃ. ³ C² olokesiti. ⁴ C² parisaṇṭato,
 C² parisaṇṭato corrected to parisaṇṭato. ⁵ C² C² kiṇṇakkhaṃ. ⁶ C² paritoto,
 C² paritoto. ⁷ C² kiṇ. ⁸ C² -dhārī. ⁹ C² nataṃ.

Bhikkhū dhammasabbhāyaṃ Dasabalassa guṇe vaṇṇayamānā nisīdimāu: „āvuso Sāriputtathero āsayānusayaṇṇassa¹ abbhāvena attano saddhivihārikassa āsayam na jānāti, Satthā pana ūtvā ekadivaseṇ² eva tassa saha paṭisambhidāhi arahattaṃ adāsi, aho Buddhā nāma mahānubhāvā³“ ti. Satthā āgantvā paññattāsane nisīditvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā⁴“ ti pucchi. „Na Bhagavā aññāya tumbhākaṃ ñeva pana dhammasenāpatino saddhivihārikassa āsayānusayaṇṇakathāyā⁵“ ti. Satthā „na bhikkhave etaṃ acchariyam, sv-āhaṃ etarahi Buddho hutvā tassa āsayam jānāmi, pubbe p' āhaṃ tassa āsayam jānāmi yevā⁶“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Attite Bārāṇasīyaṃ Brāhmadatto rajjaṃ kāresi. Tadā Bodhisatto taṃ rājānaṃ atthe ca dhamme ca anusāsaṭi. Tadā rañño maṅgalassanahānatitthe aññataraṃ vaḷavaṃ⁷ khaḷumkaṃ nahāpesuṃ. Maṅgalasso vaḷavena⁸ nahāpitattitthaṃ otariyamāno⁹ jigucchitvā otarituṃ na icchi. Assagopako⁹ gantvā rañño ārocesi: „deva maṅgalasso titthaṃ otarituṃ na icchatīti“. Rājā Bodhisattaṃ pesesi: „gaccha paṇḍita, jānāhi kena kāraṇena asso titthaṃ otariyamāno na otaratīti“¹⁰. Bodhisatto „sādhū devā“¹¹ ti naditiraṃ gantvā assaṃ oloketvā nirogabdhāvassa¹² ūtvā „kena nu kho kāraṇena ayaṃ imaṃ titthaṃ na otaratīti“ upadhārento „paṭhamataraṃ ettha añño nahāpito bhavissati, ten' esa jigucchiyamāno titthaṃ na otarati¹³ maññe“ ti cintetvā assagopake pucchi: „hambho¹⁴ imasmiṃ titthe kaṃ pathamaṃ nahāpayitthā¹⁵“ ti. „Aññataraṃ vaḷavassaṃ¹⁶ sāmīti“. Bodhisatto „esa attano siṅgārātāya jigucchanto ettha nahāyitum na icchati, imaṃ aññasmiṃ titthe nahāpetum vaṭṭatīti“¹⁷ tassa āsayam ūtvā „bho assagopaka, sappimadhupphāṇitābhisamkhatam¹⁸“ pāyāsam pi tāva punappuna bhuñjantassa titti hoti, ayaṃ asso bahuvāre idha titthe nahāto, aññaṃ pi tāva naṃ¹⁹

¹ C² -ñānasa, C² ñānassa. ² C² C² vaḷavaṃ. ³ C² vaḷa-. ⁴ C² C² otarimāno.

⁵ C² assa assagopako, C² assa assagopako corrected to assagopako. ⁶ C² otaritīti corrected to otaratīti, C² otaritīti corrected to otaratīti. ⁷ so all three MSS. ⁸ C² otarīti. ⁹ C² hambho, C² omits hambho. ¹⁰ all three MSS. vaddhatīti. ¹¹ C² -tāhisamkhatam, C² sassappimadhupphāṇitābhisamkhatam. ¹² C² C² taṃ.

tittham otāretvā nahāpetha ca pāyetha cā“ 'ti vatvā imaṃ
gātham āha:

Aññamaññehi titthehi assaṃ pāyehi sārathi,
accāsanassa puriso pāyāsassa pi tappatīti. 24.

Tattha aññamaññehi¹ aññehi aññehi, pāyehi² desanāsisam etaṃ
nahāpeti³ ca pāyehi ca ti attho, accāsanassa⁴ 'ti karaṇatthe sāmivacanāṃ,
atīsaṇena atībhuttenā ti attho, pāyāsassa pi tappatīti sappādiabhi-
saṃkhatena madhurapāyāsena tappati titto⁵ hoti dhāto sūhito na puna bhuñjitu-
kīmatā āpajjati, tasmā ayam pi asso imasmiṃ titthe nibaddhanahānena⁶ pari-
yattim āpanno bhavissati, aññattha taṃ⁷ nahāpethā ti.

Te tassa vacanāṃ sutvā assaṃ aññatittham otāretvā
pāyesuṃ c' eva nahāpesuṃ ca⁸. Bodhisatto assassa pāṇiyāṃ
pivītvā nahānakāle rañño santikaṃ agamāsi. Rājā „kiṃ tāta
asso nahāto ca pito cā“ ti. „Ama devā“ ti. „Paṭhamam
kiṃkāraṇā na icchatīti“. „Iminā nāma pakārena“ 'ti sabbam
ācikkhi. Rājā „evarūpassa tiracchānassāpi nāma āsayam jānāti,
aho paṇḍito“ ti Bodhisattassa mahantaṃ yasam datvā jīvita-
pariyosāne yathākammaṃ gato. Bodhisatto pi yathākammam
eva gato.

Satthā „na bhikkhave ahaṃ etassa idāṃ' eva āsayam jānāmi,
pubbe pi jānāmi yevā“ ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ
ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā maṅgalasso ayam bhikkhu
ahosi. rājā Anando, paṇḍitaamacco pana aham evā“ ti. Tittha-
jātakam.

6. Mahilāmukhajātaka.

Purāṇacoraṇaṃ vace nisammā ti. Idam Satthā Veļu-
vane viharanto Devadattaṃ ārabha kathesi. Devadatto Ajā-
tasattukumāraṃ pasādetvā lābhasakkāraṃ nippādesi⁹. Ajātasattu-
kumāro Devadattassa Gayāsīse vihāraṃ kāretvā nānaggarasehi tivassi-

¹ all three MSS. nahāpeti. ² C^v nibandha-. ³ C^v aññattha na taṃ corrected
to aññatittham na taṃ. ⁴ C^k C^v omit ca, C^v pāyesuṃ ce nahāpesuṃ ca cor-
rected to pāyesuṃ ca nahāpesuṃ ca. ⁵ C^v nippādesi.

kagandhasālībhojanassa divase divase pañca thālīpākasatāni abbihari. Lābhasakkāraṃ nissāya Devadattassa parivāro mahanto jāto. Devadatto parivārena saddhiṃ vihāre yeva hoti. Tena samayena Rājagaha-vāsikā dve sahāyā. Tesu eko Satthu santike pabbajito, eko Devadattassa. Te aññamaññaṃ tasmīṃ tasmīṃ thāne pi passanti vihāraṃ gantvāpi passanti yeva. Ath' ekadivasaṃ Devadattassa nissitako itaraṃ āha: „āvuso kiṃ tvaṃ devasikaṃ sedehi muccamānehi piṇḍāya carasi, Devadatto Gayāsīsavihāre nisīditvā va nānaggarasehi subhojanaṃ bhuñjati, evarūpe upāyo n' atthi, kiṃ tvaṃ dukkhaṃ anubhosi, kiṃ te pāto va Gayāsīsam āgantvā sauttaribhaṅgaṃ yāgum pīvitvā atthārasavidhaṃ khajjakaṃ khādītva nānaggarasehi subhojanaṃ bhuñjitum na vaṭṭatīti". So punappuna vuccamāno gantukāmo hutvā tato paṭṭhāya Gayāsīsam gantvā bhuñjitvā bhuñjitvā kālass' eva Veluvanaṃ āgacchati. So sabbakāle paṭicchādetum nāsakkhi, „Gayāsīsam gantvā Devadattassa paṭṭhapitaṃ bhattaṃ bhuñjatīti" na cirass' eva pākaṇo jāto. Atha naṃ sahāyā pucchimsu: „saccaṃ kira tvaṃ āvuso Devadattassa paṭṭhapitaṃ bhattaṃ bhuñjasīti". „Ko evam āhā" 'ti. „Asuko ca asuko cā" 'ti. „Saccaṃ ahaṃ āvuso Gayāsīsam gantvā bhuñjāmi, na pana me Devadatto bhattaṃ deti, aññe¹ manussā dentīti". Avuso, Devadatto Buddhānaṃ patikaṇṭako, dussilo Ajātasattum pasādetvā adhammena attano lābhasakkāraṃ uppādesi, tvaṃ evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā Devadattassa adhammena uppannaṃ bhojanaṃ bhuñjasi, ehi taṃ Satthu santikaṃ nessāmā" 'ti taṃ bhikkhuṃ ādāya dhammasabhaṃ āgamiṃsu. Satthā disvā va „kiṃ bhikkhave etaṃ bhikkhuṃ anicchantāṃ ñeva ādāya āgat' atthā" 'ti. „Āma bhante, ayaṃ bhikkhu tumhākaṃ santike pabbajitvā Devadattassa adhammena uppannaṃ bhojanaṃ bhuñjatīti". „Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu Devadattassa adhammena uppannaṃ bhojanaṃ bhuñjasīti". „Na bhante Devadatto mayhaṃ deti, aññe² manussā denti, taṃ ahaṃ bhuñjāmi". Satthā „mā bhikkhu ettha parihāraṃ kari, Devadatto anācāro dussilo, kathaṃ hi nāma tvaṃ idha pabbajitvā mama sāsanaṃ bhajanto yeva Devadattassa bhattaṃ bhuñjasi, nicca-kālam pi bhajanasīlako va tvaṃ diṭṭhe diṭṭhe yeva bhajasīti"³ vatvā atitāṃ āhari:

Atīte Bārānasiyaṃ Brahmadatte rājāṃ kārente Bodhisatto tassa amacco ahosi. Tadā rañño Mahilāmukho

¹ C^a añña. ² Instead of yam aññe? ³ C^b bhuñjasīti.

nāma maṅgalahatthi¹ ahoṣi sīlavā ācūrasampanno, na kiñci viheṭṭheti. Ath' ekadivasaṃ tassā sālāya samīpe rattibhāga-samanantare corā āgantvā tassa avidūre nisinnā corā mantam mantayimsu: „evam ummaggo bhinditabbo, evam sandhicchedakammaṃ kattabbaṃ, ummaggaṃ ca sandhicchedaṃ ca maggasadisam titthasadisam nijjaṭam nigumbam katvā bhaṇḍam haritum vaṭṭati, harantena māretvā va haritabbaṃ, evam utthātum samattho nāma na bhaviṣṣati, corena ca nāma sīlācārayuttena na bhavitabbaṃ, kakkhaleṇa² pharusena sāhasikena bhavitabbaṃ“ ti evam mantevā aññamaññaṃ uggaṇhāpetvā agamaṃsu. Eten' eva upāyena punadivase pīti bahudivase tattha āgantvā mantayimsu. So tesaṃ vacanaṃ sutvā „maṃ sikkhāpentīti“ saññāya „idāni mayā kakkhaleṇa³ pharusena sāhasikena bhavitabbaṃ“ ti tathārūpo va⁴ ahoṣi, pāto va āgataṃ hatthigopakaṃ soḍḍāya gahetvā bhūmiyaṃ pothetvā māresi, aparaṃ pi tathā aparaṃ pi tathā ti āgatāgataṃ māreti⁵ yeva. „Mahilāmukho ummattako jāto ditthaditthe māreti⁶“ rañño ārocayimsu. Rājā Bodhisattaṃ paṇi: „gaccha paṇḍita, jānāhi kena kāraṇena so duṭṭho jāto“ ti. Bodhisatto gantvā tassa sarīre rogābhavaṃ ūtvā „kena nu kho kāraṇen' esa duṭṭho jāto“ ti upadhāretvā „addhā avidūre kesañci vacanaṃ sutvā 'maṃ ete⁷ sikkhāpentīti' saññāya duṭṭho jāto“ ti sannitthānaṃ katvā hatthigopake pucchi: „atthi nu kho hatthisālāsamīpe⁸ rattibhāge kehiñ kiñci kathitapubbaṃ“ ti. „Āma sāmi, corā āgantvā kathayimsu“ ti. Bodhisatto gantvā rañño ārocesi: „deva, añño hatthissa sarīre vikāro n' atthi, corānaṃ kathaṃ sutvā duṭṭho jāto“ ti. „Idāni kiṃ kātum vaṭṭatīti⁹“. „Sīlavante samānabrāhmaṇe hatthisālāyaṃ nisīdāpetvā sīlācārakathaṃ kathetum vaṭṭatīti¹⁰“. „Evam kārehi tātā“ ti. Bodhisatto sīlavante samānabrāhmaṇe hatthisālāya nisīdāpetvā

¹ C^k -hatthim. ² C^k kakkhaleṇa, C^s kakkhaleṇa. ³ C^s -lena. ⁴ C^s ca. ⁵ C^k māresi. ⁶ C^k eke. ⁷ C^s -sāla-. ⁸ C^s vaddhatīti.

„sīlakatham kathetha bhante“ ti āha. Te hatthissa avidūre nisinnā „na koci parāmasitabbo na māretabbo, sīlacārasampannena khantimettānuddayayuttena bhavitum vaṭṭatīti“¹ sīlakatham kathayimsu. So taṃ sutvā „maṃ ete sikkhāpentī, ito dānī paṭṭhāya sīlavatā bhavitabban“ ti sīlavā ahoṣi. Rājā Bodhisattaṃ pucchi: „kiṃ tāta sīlavanto jāto“ ti. Bodhisatto „āma devā ‘ti, evarūpo dutṭhahatthi paṇḍite nissāya porāṇakadhamme yeva paṭiṭṭhito“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Purāṇacorāṇa² vaco nisamma
 Mahilāmukho pothayam ānucāri,
 susaṇṇatānaṃ hi vaco nisamma
 gajuttamo sabbagūṇesu atṭhā ti. 25.

Tattha purāṇacorāṇaṃ ‘ti purāṇacorāṇaṃ, nisammā ‘ti sutvā, paṭhamam corāṇaṃ vacanaṃ sutvā ti attho, Mahilāmukho ti hatthinimukhena sadisa-mukho, yathā va³ mahilā purato elokiyamāṇā sobhati na pacchato tathā so pi purato elokiyamāṇo sobhati, tasmā Mahilāmukho ti ‘ssa nāmaṃ akāṃsu, pothayamānucāriti⁴ pothayanto mārento⁵, ānucāri ayaṃ eva vā pāṭho, susaṇṇatānaṃ ti suṭṭhu saṇṇatānaṃ sīlavantānaṃ, gajuttamo ti uttamagajo maṅgalahatthi, sabbagūṇesu atṭhā ti sabbesu porāṇakagūṇesu paṭiṭṭhito.

Rājā „tiracchānagatassāpi āsayaṃ jānātīti“⁶ Bodhisattassa mahantaṃ yasaṃ adāsi. So yāvatāyukam tathvā saddhīm Bodhisattena yathākammaṃ gato.

Satthā „pubbe pi tvam bhikkhu diṭṭhaditṭhake vā bhajī, corāṇaṃ vacanaṃ sutvā core bhajī, dhammikānaṃ vacanaṃ sutvā dhammike bhajīti“ imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhīm ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Mahilāmukho vipakḥasevakabhikkhu ahoṣi. rājā Ānando, amacco pana gham evā“ ti. Mahilāmukhajātakam.

7. Abhinḥajātaka.

Nālaṃ kabalaṃ padātave ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ upāsakaṃ ca mahallakatheraṇ ca ārabha

¹ C² vaddhatīti. ² C² purāṇacorāṇa, C² purāṇacorāṇaṃ. ³ C² C² vati. ⁴ C² C² pothayamanucāriti. ⁵ C² cārento. ⁶ C² jānāsīti.

kathesi. Sāvattiyaṃ kira dve sahāyakā. Tesu¹ eko pabbajitvā devasikaṃ itarassa gharaṃ gacchati. So tassa bhikkhaṃ datvā sayam pi bhuñjitvā ten² eva saddhiṃ vihāraṃ āgantvā³ yāva suriyass⁴ atthaṅgamā allāpasallāpena nisīditvā nagaraṃ pavisati. Itaro pi naṃ yāva nagaradvāraṃ anugantvā nivattati. So tesam vissāso bhikkhūnaṃ antare pākaṇṇo jāto. Ath' ekadivasaṃ bhikkhū tesam vissāsakathaṃ kathentā dhammasabbhāyaṃ nisīdīmsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. Te „imāya nāma bhante“ ti kathayīmsu. Satthā „na bhikkhave ime idān' eva vissāsikā, pubbe pi vissāsikā ahesu“ ti atitāṃ āhari:

Atite Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto amacco ahosi. Tadā eko kukkuro maṅgala-hatthisālaṃ gantvā maṅgalahatthissa bhuñjanatthāne patitāni bhattasitthāni⁵ khādāti. So ten' eva bhojanena samvattamāno⁶ maṅgalahatthissa vissāsiko jāto hatthiss' eva santike bhuñjati. Ubho pi vinā vattitum na sakkonti. So hatthino soṇḍāya gahetvā aparāparaṃ karonto kilāti. Ath' ekadivasaṃ eko gāmikamanusso hatthigopakassa mūlaṃ datvā taṃ kukkuraṃ ādāya attano gāmaṃ agamāsi. Tato paṭṭhāya so hatthi kukkuraṃ apassanto n' eva khādāti na pivati na nahāyati. Tam atthaṃ rañño ārocayīmsu. Rājā Bodhisattaṃ pabhi: „gaccha paṇḍita, jānāhi kiṃkāraṇaṃ hatthi evaṃ karotīti“. Bodhisatto hatthisālaṃ gantvā hatthissa dummanabhāvaṃ natvā „imassa sarīre rogo na paññāyati, kenaci pan' assa saddhiṃ mittasanthavena bhavitabbam, taṃ apassanto esa maññe⁷ sokā-bhibhūto“ ti hatthigopake pucchi: „atthi nu kho imassa kenaci saddhiṃ vissāso“ ti. „Āma sāmī, ekena sunakhena saddhiṃ balavā mettīti“. „Kahaṃ so etarahīti“. „Ekena manussena nīto“ ti. „Jānātha pan' assa nivāsanaṭṭhānaṃ“ ti. „Na jānāma sāmīti“. Bodhisatto rañño santikaṃ gantvā „n' atthi deva hatthissa koci ābādho, ekena pan' assa sunakhena saddhiṃ

¹ C^o te etesu. ² C^o gantvā. ³ C^o -sittāni corrected to sittāni. ⁴ C^o sah-vaddhamāno. ⁵ C^o C^o mañño.

balavavissāso, taṃ apassanto na bhuñjati maññe¹ ti vatvā
imaṃ gātham āha:

Nālaṃ kabalaṃ padātave
na ca piṇḍaṃ na kuse, na ghaṃsitum,
maññāmi: abhinhadassanā
nāgo sineham akāsi kukkure ti. 26.

Tattha nālaṃ ti na samatto, kabalaṃ ti bhojanakāle paṭhamam eva
dinnam kaṭukakabalaṃ, padātave ti padātave² sandhivasena ākārālopo³ vedi-
tabbo, gahetun ti attho, na piṇḍaṃ ti vaddhetvā diyamānaṃ hatthapiṇḍam pi
nālaṃ gahetum, na kuse ti khādamatthāya dinnāni tīṇāni pi nālaṃ gahetum,
na ghaṃsitun ti nahāpiyamano sarīram pi ghasitum⁴ nālaṃ; evaṃ yaṃ yaṃ
so hatthi kāmum na samatto taṃ sabbaṃ rañño ārocetvā tassa asamatthabhāve
attanā sallakkhitakāraṇaṃ āroceto maññāmīti ādīm āha.

Rājā tassa vacanaṃ sutvā „idāni kiṃ kātappaṃ paṇḍitā“
ti pucchī. „Amhākaṃ kira maṅgalahatthissa sabāyasunakhaṃ
eko manusso gahetvā gato, yassa ghare taṃ sunakhaṃ passanti
tassa ayaṃ nāma daṇḍo⁵ ti bheriṃ carāpetha⁶ devā“ ti. Rājā
tathā kāresi. Taṃ pavattim sutvā so puriso sunakhaṃ vis-
sajjesi. Sunakho vegena gantvā hatthisantikam eva agamāsi.
Hatthi⁷ taṃ soṇḍāya gahetvā kumbhe ṭhapetvā roditvā pari-
devitvā kumbhā otāretvā tena bhutte pacchā attanā bhuñji.
„Tiracchānagatassa āsayam jānīti“ rājā Bodhisattassa ma-
hantaṃ yaṃ adāsi.

Satthā „na bhikkhave ime idān⁸ eva vissāsikā, pubbe pi vis-
sāsikā“ ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā catusaccakathāya vini-
vaṭṭetvā⁹ anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: (Idaṃ catusacca-
kathāya vinivaṭṭanā nāma sabbaajātakesu pi atthi yeva, mayam pana
naṃ yatth¹⁰ assa ānisaṃso paññāyati tatth¹¹ eva dassayissāma) „Tadā
sunakho upāsako ahoṃ, hatthi mahallako therō, amaccapaṇḍito pana
aham eva ahoṃ“ ti. Abhinhajātakam.

¹ C^o padātave corrected to pādātave. ² C^o akāra-. ³ C^o ghasitum corrected
to ghaṃsitum. ⁴ C^o heridvārāpetha, C^o bheriṇcarāpetha corrected to -carāpetha.
⁵ C^o C^o hatthi. ⁶ C^o vinivaddhetvā.

8. Nandivisāla-jātaka.

Manuññam eva bhāseyyā¹ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto chabbaggiyānam bhikkhūnam omasavādam ārabha kathesi. Tasmiñ hi samaye chabbaggiyā kalahañ karontā pesale bhikkhū khumsenti vambenti ovijjhanti dasahī akkosavatthūhi akkosanti. Bhikkhū Bhagavato ārocesuñ. Bhagavā chabbaggiye pakkosāpetvā „saccañ kira bhikkhave“ ti pucchitvā „saccañ“ ti vutte vigarahitvā „bhikkhave pharusā vācā nāma tiracchānagatānam pi aṇāpā, pubbe pi eko tiracchānagato attānañ pharusena samudācarantañ sahaṣsañ parājesīti“ vatvā atitañ āhari:

Atite Gandhāraratthe Takkaṣilāyañ Gandhārarājā rajjañ kāresi. Bodhisatto goyoniyañ nibbatti. Atha nañ taruṇavacchakakāle² yeva eko brāhmaṇo godakkhinā-dāyakaṇaṃ³ santikañ gantvā goṇaṃ⁴ labhitvā Nandivisālo ti nāmañ katvā puttattāhane tṭhapetvā sampiyāyamāno yāgu-bhattādīni datvā posesi. Bodhisatto vayappatto cintesi: „ahañ iminā brāhmaṇena kicchena paṭijaggito, mayā ca⁵ saddhiñ sakala-Jambudīpe añño samadhuro goṇo⁶ nāma n' atthi, yañ nūnāhañ attano balañ dassetvā brāhmaṇassa posāvaniyañ dadeyyan“ ti. So ekadivasañ brāhmaṇaṃ āha: „gaccha brāhmaṇa ekañ govittakañ seṭṭhiñ upasaṃkamitvā ‘mayhañ balivaddo atibaddhasakaṭasatañ pavattetiti’“ vatvā sahaṣsena abbhutañ karohīti⁷. So brāhmaṇo seṭṭhiṃ saddhiṃ gantvā kathañ samuttṭhāpesi: „imasmiñ nagare kassa goṇā⁸ thāma-sampannā“ ti. Atha nañ seṭṭhi „asukassa asukassa cā“ ti vatvā „sakalanagare pañā ambhakañ goṇehi⁹ sadiso n' atthīti“ āha. Brāhmaṇo „mayhañ eko goṇo¹⁰ atibaddhañ sakakaṭasatañ pavattetum samattho atthīti“ āha. Seṭṭhi gahapati „kuto evarūpo goṇo¹¹“ ti āha. Brāhmaṇo „mayhañ gehe atthīti“. „Tena hi abbhutañ karohīti“. „Sādhū karomīti“ sahaṣsena

¹ C^o -vacchaka- corrected to -vaccha-. ² C^o -dakkhina-, C^k -dakkhina-. ³ C^k C^o omit goṇaṃ, C^o goṇaṃ. ⁴ C^k omits ca, C^o va. ⁵ C^k C^o goṇo. ⁶ all three MSS. pavaddhetiti. ⁷ C^k C^o goṇā. ⁸ C^k C^o goṇehi. ⁹ C^k C^o goṇo. ¹⁰ C^o goṇo

abbhutaṃ akāsi. So sakatasataṃ vālikasakkharapāsāṇānaṃ
 yeva pūretvā paṭipāṭiyaṃ thapetvā sabbāni akkhabandhanayottena
 ekato bandhitvā Nandivīsālaṃ pahāpetvā gandhena pañcaṅgulim
 datvā kaṇthe mālaṃ piḷandhitvā¹ purimasakaṭadhure ekakam
 eva yojetvā sayam dhure nisīditvā patodaṃ ukkhipitvā² „aṇja”
 kūṭa vahasu kūṭa³ ti āha. Bodhisatto „ayam maṃ akūtaṃ
 kūṭavādena samudācaratīti” cattāro pāde thambhe viya niccale
 katvā atthāsi. Setthi taṃ khaṇaṃ űeva brāhmaṇaṃ sahasaṃ
 āharāpesi. Brāhmaṇo sahasaṃ parājito goṇaṃ muñcitvā
 gharaṃ gantvā sokābhibhūto nipajji. Nandivīsālo caritvā
 āgato brāhmaṇaṃ sokābhibhūtaṃ disvā upasaṃkamitvā „kiṃ
 brāhmaṇa niddāyasīti” āha. „Kuto me niddā sahasaṃ parā-
 jitassā” ti. „Brāhmaṇa mayā ettakaṃ kālaṃ tava gehe
 vasantena atthi kiñci bhājanam vā bhinnapubbaṃ koci vā
 madditapubbo atthāne vā pana uccārapassāvo katapubbo” ti.
 „N” atthi tātā” ti. „Atha maṃ kasmā kūṭavādena samudā-
 carasi, tav’ eso doso, mayhaṃ doso n’ atthi, gaccha tena
 saddhiṃ dvīhi sahassehi abbhutaṃ karohi, kevalaṃ maṃ
 akūtaṃ kūṭavādena na samudācarā” ti. Brāhmaṇo tassa
 vacanaṃ sutvā gantvā dvīhi sahassehi abbhutaṃ katvā puri-
 manayen’ eva sakatasataṃ atibandhitvā Nandivīsālaṃ maṇḍetvā
 purimasakaṭadhure yojesi, kathaṃ yojesīti yugaṃ dhure nic-
 calaṃ bandhitvā ekāya koṭiyā Nandivīsālaṃ yojetvā ekam
 koṭim dhurayottena palivethetvā yugakoṭiṃ ca akkhāni pādaṃ
 ca nissāya muṇḍarukkhaḍḍakaṃ datvā tena yottena niccalaṃ
 bandhitvā thapesi, evaṃ hi kate⁴ yugaṃ etto vā ito vā na
 gacchati, sakkā hoti eka⁵ eva goṇena ākaḍḍhituṃ. Ath’ assa
 brāhmaṇo dhure nisīditvā Nandivīsālaṃ pitthiṃ parimajjitvā
 „aṇja bhaddra vahasu bhadrā” ti āha. Bodhisatto atibaddhaṃ
 sakatasataṃ ekavegen’ eva ākaḍḍhitvā pacchāthitaṃ sakataṃ

¹ C^a piḷandhitvā. ² C^a C^b aṇjana, C^b aṇjana corrected to aṇja. ³ C^a evaṃ
 kate, C^b tavaṃ hi kate corrected to tathā hi kate.

puratoṭhitasakatassa thāne ṭhapesi. Govittakasetthi parājito brāhmaṇassa dve sahaṣṣāni adāsi, aññe pi manussā Bodhisattassa bahum' dhamam adāmsu, sabbaṃ brāhmaṇass' eva ahosi. Evaṃ Bodhisattam nissāya bahum' dhamam labhi.

Satthā „na bhikkhave pharusavacanam nāma kassaci manāpan“ ti chabbaggiye garahitvā sikkhāpadaṃ paṇṇāpetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Manuṇṇam eva bhāseyya nāmanuṇṇam kudācanam,
manuṇṇam bhāsamānassa garuṃ bhāram udaddhari,
dhanā ca naṃ alabbhesi¹, tena c' attamano ahū 'ti. 27.

Tattha manuṇṇam eva bhāseyya ti parena saddhīm bhāsamāno catu-dosavīrahitam madhuraṃ² manāpan saṅgam mudukaṃ piyavacanam eva bhāseyya, garuṃ bhāram udaddharitī Nandivīsālabalivaddo amanāpan bhāsamānassa bhāram anuddharitvā paccā manāpan piyavacanam bhāsamānassa brāhmaṇassa garuṃ bhāram udaddhari, uddharitvā kaḍḍhitvā pavaṭṭesi³ attho, dakāro pan' ettha vyañjanasandhivasena padasandhikāro.

Iti Satthā manuṇṇam eva bhāseyya ti imaṃ dhammadesanam āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā brāhmaṇo Ānando ahosi, Nandivīsālo pana aham eva“ 'ti. Nandivīsāljātakaṃ.

9. Kaṇhajātaka.

Yato yato garu dhuraṃ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto yamakapāṭihāriyam ārabha kathesi. Tam saddhīm devorohaṇena Terasanipāte Sarabhamigajātaka āvibhavissati. Sammā-sambuddho pana yamakapāṭihāriyam katvā devaloke vasitvā mahā-pāvāraṇāya Saṃkassanagare oruḥa mahantena parivārena Jetavanam pavitthe¹. Bhikkhū dhammasabhāyam sannipatitā „āvuso, Tathāgato nāma asamadhuro, Tathāgatena vūḷham dhuraṃ añño vahitum samattho nāma n' atthi, cha satthāro 'mayam eva pāṭihāriyam karissāma, mayam eva pāṭihāriyam karissāma' 'ti vatvā ekam pi pāṭihāriyam na akāmsu, aho Satthā asamadhuro“ ti Satthu guṇakatham² kathentā nisīdīmsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sanni-

¹ C^o bahu. ² C^o C^o madhura, C^o madhura corrected to madhuraṃ. ³ all three MSS. pavaddhesi. ⁴ so all three MSS. ⁵ C^o guṇakatham.

simhā¹ ti pucchi. „Na bhante aññāya evarūpāya nāma tumhākam eva guṇakathāyā²“ ti. Satthā „bhikkhave, idāni mayā vūlham³ dhuraṃ ko vahissati, pubbe tiracchānayanoniyam nibbatto pi aham attanā sama-dhuraṃ kañci nālatthan⁴“ ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasīyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto goyoniyam paṭisandhim gaṇhi. Atha naṃ sāmikā taruṇavacchakakāle yeva ekissā mahallikāya ghare vasitvā nivāsavetanam⁵ paricchinditvā adamsu. Sā taṃ yāgu-bhattādīhi⁶ paṭijaggamanā puttattṭhāne tṭhapetvā vadḍhesi. So Ayyakākālako⁷ t' eva paññāyittha, vayappatto ca⁸ añjanavaṇṇo hutvā gāmagonehi saddhim carati, silācārasampanno ahoṣi. Gāmadārakā siṅgesu pi kaṇṇesu pi galesu pi gahetvā olambanti, naṅgutṭhe pi gahetvā kilaṃti, piṭṭhiyam pi nisīdanti. So ekadivasam cintesi: „mayham mātā duggatā, maṃ puttattṭhāne tṭhapetvā dukkhena posesi, yaṃ nūnāham bhatim katvā imam duggatabhāvato moceyyāmi⁹“. So tato paṭṭhāya bhatim upadhārento carati. Ath' ekadivasam eko satthavāhaputto pañcahi sakaṭasatehi visamatittham sampatto. Tassa goṇā sakaṭāni uttāretum na sakkonti, pañcasu sakaṭasatesu goṇā yugaparamparāya yojitā ekam pi sakaṭam uttāretum nā-sakkhimsu. Bodhisatto pi gāmagorūpehi saddhim titthasamīpe carati. Satthavāhaputto pi gosuttavittako, so „atthi nu kho etesaṃ gunnaṃ antare imāni sakaṭāni uttāretum samattho usabhājāniyo¹⁰“ ti upadhārayamāno Bodhisattam disvā „ayam ajāniyo¹¹ sakkhissati mayham sakaṭāni uttāretum, ko nu kho assa sāmiko“ ti goṇālake pucchi: „ko nu kho bho imassa sāmiko, aham imam sakaṭe yojetvā sakaṭesu uttāritesu vetanam dassāmi¹²“. Te āhamsu¹³: „gahetvā naṃ yojetha, n' atthi imassa imasmiṃ tṭhāne sāmiko“ ti. So taṃ nāsāya rajjukena ban-

¹ C² vūlhā, C³ culham, C⁴ vūlham. ² C² -vetana, C³ -vetana corrected to -vetanam, C⁴ vetanato. ³ C² -dīhi. ⁴ C² -kālako. ⁵ C² va. ⁶ C² -jāniyo. ⁷ C² ajāniyyo. ⁸ C² C³ ahaṃsu.

dhitvā kaḍḍhento cāletum nāsakkhi. Bodhisatto kira „bhatiyā kathitāya gamissāmīti“ na agamāsi. Satthavāhaputto tassā-dhippāyaṃ nātvā „sāmi tayā pañcasu sakatasatesu uttāritesu ekasakataṣṣa dve kaḥapaṇāni bhatim katvā sahaṣṣaṃ dassā-mīti“ āha. Tada Bodhisatto sayam eva agamāsi. Atha naṃ purisā sakatesu yojesuṃ. Atha naṃ ekavegen' eva ukkhipitvā thale patitṭhāpesi, eten' upāyena sabbasakataṇi uttāresi. Satthavāhaputto ekassa sakataṣṣa ekam katvā pañca satāni bhaṇḍikaṃ katvā tassa gale bandhi. So „ayaṃ mayhaṃ yathā-paricchinnam' bhatim na deti, na dāni 'ssa gantum dassāmīti“ gantvā sabbapurimassa sakataṣṣa purato maggaṃ nivāretvā aṭṭhāsi², apānetum vāyamantāpi naṃ apānetum nāsakkhiṃsu. Satthavāhaputto „jānāti maññe esa attano bhatiyā unabhāvan“ ti ekasmiṃ sātaka³ sahaṣṣaṃ bhaṇḍikaṃ bandhitvā „ayan te sakataṭṭarapaḥbatitī“ gīvāya laggesi. So sahaṣṣabhaṇḍikaṃ ādāya mātu santikaṃ agamāsi. Gāmadārakā „kiṃ nāṃ' etaṃ Ayyakākāḷassa⁴ gale“ ti Bodhisattassa santikaṃ āgacchanti. So te anubandhitvā dūrato va palāpento mātu santikaṃ gato. Pañcannaṃ pana sakataṣṣatānaṃ uttāritattā rattehi akkhihi kilantarūpo paññāyittha. Upāsikā⁵ tassa gīvāya sahaṣṣatthavikaṃ disvā „tāta ayan te kahaṃ laddhaṃ“ ti gopāladārake pucchitvā tam atthaṃ sutvā „tāta kiṃ ahaṃ tayā laddhabhatiyā jivitukāmā, kiṃkāraṇā evarūpaṃ dukkhaṃ anubhosīti“ vatvā Bodhisattaṃ uṇhodakena nahāpetvā sakalasarīraṃ telena makkhetvā pāṇiyaṃ⁶ pāyetvā sappāyabhojanaṃ bhojetvā jivita-pariyosāne saddhiṃ Bodhisattena yathākammaṃ gatā.

Satthā „na bhikkhave Tathāgato idān' eva asaṃadhuro, pubbe pi asaṃadhuro yevā“ ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

¹ C² -echinna. ² C² aṭṭhāsīti. ³ C² sātaka corrected to sakate. ⁴ C² -kāḷassa.

⁵ C² upāsikā, C² upāvāsikā corrected to upāsikā. ⁶ so all three MSS. instead of laddhā. ⁷ C² pāṇiyaṃ.

Yato yato garu dhuraṃ yato gambhīravattani
tad' assu kaṇhaṃ yuñjanti sv-āssu taṃ vahate dhuraṃ ti. 28.

Tattha yato yato garu dhuraṃ ti yasmiṃ yasmiṃ thāne dhuraṃ garuṃ¹ bhārikam² hoti aññe balivaddā ukkhipitum na sakkonti, yato gambhīravattanti, vattanti etthā 'ti vattani, maggass' etaṃ nāmaṃ, yasmiṃ thāne udakacikkhallamahantatāya vā visamacchinnaṭaḥbhāvena vā maggo gambhīro hoti³ attho, tadassu kaṇhaṃ yuñjanti⁴, assū ti nipātamattaṃ, tadā kaṇhaṃ yuñjanti⁵ attho, yadā dhuraṃ ca garuṃ⁶ hoti maggo ca gambhīro tadā aññe balivadda apanetvā kaṇham eva yojeti⁷ vuttaṃ hoti, svāssu taṃ vahate dhuraṃ ti, etthāpi assū 'ti nipātamattam eva, so taṃ dhuraṃ vaha⁸ti attho.

Evaṃ Bhagavā „tadā bhikkhave kaṇho va taṃ dhuraṃ vaha⁹ti“ dassetvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam¹⁰ samodhānesi: „Tadā mahallikā Uppalavaṇṇā ahosi, Ayyakākā¹¹lako¹² pana aham evā“ ti. Kaṇhajātakaṃ.

10. Muṇikajātaka.

Mā muṇikassā¹ 'ti. Idam² Satthā Jetavane viharanto thullakumārīkapalobhanaṃ ārabha kathesi. Taṃ Terasanipāte Cullanāradakassapajātake āvibhavissati. Satthā pana taṃ bhikkhum „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchi. „Ama bhante“ ti. „Kiṃ nissāyā“ ti. „Thullakumārīkapalobhanaṃ bhante“ ti. Satthā „bhikkhu, esā tava anattakārīkā, pubbe pi tvaṃ imissā vivāhadivase jīvitakkhayaṃ patvā mahājanassa uttaribhaṇḍagabbhavaṃ patto“ ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahma³datte rajjaṃ kārente Bodhisatto ekasmiṃ gāmake ekassa kuṭimbikassa gehe goyoniyaṃ nibbatti Mahālohito ti nāmena. Kaniṭṭhabhātāpi 'ssa Cullalohito nāma ahosi. Te yeva dve bhātike nissāya tasmiṃ kule kammadhuraṃ vadḍhati. Tasmiṃ pana kule ekā kumārīkā atthi. Taṃ eko nagaravāsīkulaputto attano puttassa vāreti⁴. Tassā mātāpitara kumārīkāya vivāhakāle „āgatānaṃ

¹ C^o C^o garu. ² C^o guruṃ. ³ C^o ayakikākā¹¹lako corrected to ayakākā¹¹lako, C^o ayakhikākā¹¹lako, C^o ayakahhikākā¹¹lako. ⁴ C^o muni-. ⁵ C^o vāresi.

pāhunakānaṃ uttaribhaṅgo bhavissatīti¹ yāgubhattaṃ datvā Muṇikaṃ² nāma sūkaraṃ posesuṃ. Taṃ disvā Cullalohito bhātaraṃ pucchi: „imasmim kule kammadhuraṃ vaddhamānaṃ amhe dve bhātike nissāya vaddhati, ime pane amhākaṃ tiṇapalālādīn' eva denti, sūkaraṃ yāgubhattena posenti, kena nu kho kāraṇen' esa etaṃ labhatīti³. Ath' assa bhātā „tāta Cullalohita, mā tvaṃ etassa bhojanaṃ pihayi, ayaṃ sūkaro maraṇabbhattaṃ⁴ bhuñjati, 'etissā hi kumārikāya vivāhakāle āgatānaṃ pāhunakānaṃ uttaribhaṅgo bhavissatīti' ime etaṃ sūkaraṃ posenti, ito kṭipāhass' accayena te manussā āgamiṣṣanti, atha naṃ sūkaraṃ pādesu gahe tvā kadḍhentā heṭṭhāmaṇcato nīharitvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā pāhunakānaṃ sūpavyañjanaṃ kāriyamānaṃ passissasīti⁵ vatvā imaṃ gātham āha:

Mā Muṇikassa⁶ pihayi, āturannāni⁷ bhuñjati,
appossukko bhusaṃ khāda, etaṃ dīghāyulakkhaṇaṃ ti. 29.

Tattha mā Muṇikassa⁶ pihayīti Muṇikassa⁶ bhojane pīham mā uppādesi, esa subhojanaṃ bhuñjatīti mā Muṇikassa⁶ pihayi, kadā nu kho ahaṃ pl evaṃ sukhito bhaveyyaṃ ti mā Muṇikabhāvaṃ⁸ patthayi, ayaṃ pl āturannāni bhuñjatīti āturannānīti maraṇabbhojanāni, appossukko bhusaṃ khādā 'ti tassa bhojane nirussukko hutvā attanā laddhaṃ bhusaṃ khāda, etaṃ dīghāyulakkhaṇaṃ ti etaṃ dīghāyubbhāvassa kāraṇaṃ.

Tato na cirass' eva te manussā āgamiṃsu. Muṇikaṃ ghāte tvā nānappakārehi pacīṃsu. Bodhisatto Cullalohitaṃ āha: „dīṭṭho te tāta Muṇiko⁹ ti. „Dīṭṭham me bhātika Muṇikassa⁶ bhojanaphalaṃ, etassa bhattato sataguṇena sahaṣṣaguṇena amhākaṃ tiṇapalālabbhusamattāṃ eva uttamaṃ ca anavajjaṃ ca dīghāyulakkhaṇaṃ ca¹⁰ ti.

Satthā „evaṃ kho tvaṃ bhikkhu pubbe pi imaṃ kumārikaṃ nissāya jīvitakkhayaṃ patvā mahājanassa uttaribhaṅgikabhāvaṃ

¹ C² C³ bhavissasīti. ² C² muṇikaṃ. ³ C³ -bhatte. ⁴ C² muni-. ⁵ C³ āturannāni corrected to āturannāni, C² C³ āturannāni. ⁶ C² C³ muni-.

gato" ti imam dhammadesanam āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpatti-phale patiṭṭhāsi. Satthāpi anusandhiṃ ghatetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Muṇikasūkaro¹ ukkaṇṭhitabhikkhu ahosi, thullakumārīkā sū eva, Cullalohito Ānando, Mahālohito pana aham evā" ti. Muṇikajātakaṃ¹. Kuruṅgavaggo tatiyo.

4. KULĀVAKAVAGGA.

1. Kulāvakajātaka.

Kulāvakā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aparissāvetvā pāṇīyaṃ pītaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Sāvattthito kira dve saḥāyakā daharā bhikkhū janapadaṃ gantvā ekasmiṃ phāsukatṭhāne yathājjhāsayaṃ vasitvā „Sammāsambuddhaṃ passissāmā" ti puna tato nikkhamitvā jetavanābhimukhā pāyimsu. Ekassa hatthe parissāvanaṃ atthi, ekassa n' atthi, dve pi ekato pāṇīyaṃ parissāvetvā pīvanti. Te ekadivasam vivādaṃ akaṃsu. Parissāvanasāmiko itarassa parissāvanaṃ adatvā sayam eva pāṇīyaṃ parissāvetvā pīvi. Itaro pana parissāvanaṃ alabhivā pipāsaṃ sandhāretuṃ asakkonto aparissāvetvā pāṇīyaṃ pīvi. Te ubho pi anupubbena Jetavanaṃ āgantvā Satthāraṃ vanditvā nisidimsu. Satthā sammodaniyaṃ kathaṃ katvā „kuto āgat" atthā" ti pucchī. „Bhante mayaṃ Kosālanapade ekasmiṃ gāmake vasitvā tato nikkhamitvā tumbhakaṃ dassanattḥāya āgatā" ti. „Kacci pana samaggā āgat" atthā" ti. Aparissāvanaṃ āha: „ayaṃ bhante antarāmagge mayā saddhiṃ vivādaṃ katvā parissāvanaṃ na² dāsiti." Itaro „ayaṃ bhante aparissāvetvā va jānaṃ sappāṇakaṃ udakaṃ pīviti" āha. „Saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu jānaṃ sappāṇakaṃ udakaṃ pīviti." „Āma bhante aparissāvitaṃ udakaṃ pītaṃ mayā" ti. Satthā „bhikkhu pubbe paṇḍitā devanagare raḍḍhaṃ kārentā³ yuddhaparājitaṃ samuddapiṭṭhena pulāyantaṃ issariyaṃ nissāya pāṇavadaṃ na karissāmā" ti tvaṃ mahantaṃ yasaṃ pariccajivā supaṇṇapotakānaṃ jīvitam datvā rathaṃ nivattayimsu" ti vatvā atītaṃ āhari:

1. Cfr. Dhammapaḍa p. 186. ¹ C^o muni-. ² C^o nā. ³ C^o C^o kārento.

Attīte Magadharatṭhe Rājagahe eko Magadharājā
 rajjam karesi. Tadā Bodhisatto yathā etarahi Sakko purime
 attabhāve Magadharatṭhe Macalagāmake nibbatti evaṃ tasmiṃ
 yeva Macalagāmake mahākulassa putto hutvā nibbatti, nāma-
 gahaṇadivase c' assa Maghakumāro tv-eva nāmaṃ akaṃsu.
 So vayappatto Maghamāṇavo ti paññāyittha. Ath' assa mā-
 tāpitāro samānajatīyaṃ kulato dārikaṃ ānayaṃsu. So putta-
 dhītāhi vaddhamāno dānapatī¹ ahoṣi, pañca silāni rakkhati.
 Tasmiṃ ca gāme tiṃs' eva kulāni honti, te ca tiṃsa kulama-
 nussā ekadivasaṃ gāmamajjhe tṭatvā gāmakammaṃ karonti.
 Bodhisatto tṭitatṭhāne pādehi paṃsuṃ viyūhitvā taṃ padesaṃ
 ramaṇiyaṃ katvā atṭhāsi, atṭh' añño eko āgantvā tasmiṃ thāne
 tṭhito. Bodhisatto aparaṃ thānaṃ ramaṇiyaṃ katvā atṭhāsi,
 tatthāpi añño tṭhito. Bodhisatto aparaṃ pi aparaṃ pīti sabbe-
 sam² pi tṭitatṭhānaṃ³ ramaṇiyaṃ katvā aparena samayena
 tasmiṃ thāne maṇḍapaṃ karesi, maṇḍapam pi apantvā sālāṃ
 karesi, tattha phalakāsanāni santharitvā paṇiyacātiṃ tṭapesi.
 Aparena samayena te pi tiṃsa janā⁴ Bodhisattena samā-
 nacchandā ahesuṃ. Te Bodhisatto pañcasu⁵ silesu patitṭhā-
 petvā tato patṭhāya tehi saddhiṃ puñṇāni karonto vicarati.
 Te pi ten' eva saddhiṃ puñṇāni karontā kālāss' eva vuṭṭhāya
 vāsipharasumusalahatthā catumahāpathādīsu⁶ musalena pāsāne
 ubbattetvā pavattenti⁷, yānānaṃ akkhapaṭighātārukkhe haranti,
 visamaṃ samaṃ karonti, setuṃ attharanti, pokkharaniyo
 khaṇanti⁸, sālāṃ karonti, dānāni denti, silāṃ rakkhanti, evaṃ
 yebhuyyena sakalagāmaṃvāsino Bodhisattassa ovāde tṭatvā
 silāni rakkhiṃsu. Atha nesaṃ gāmaḥhojako cintesi: „ahaṃ
 pubbe etesu suram pivantesu pāṇātipātādīni karontesu cātīkahā-
 paṇādivasena c' eva daṇḍabalivasena ca dhanāṃ labhāmi, idāni
 pana Magho māṇavo 'silāṃ rakkhāpemīti' tesam⁹ pāṇātipātādīni

¹ so all three MSS. ² C² C³ sabbesam. ³ C² tṭitatṭhātṭhānaṃ. ⁴ C² jātā
 corrected to jātā, C³ jānā corrected to jānā. ⁵ C² pañcā. ⁶ C² C³ -pathādīsu.
⁷ C² C³ pavaddhenti, C³ pavaddhenti corrected to pavattenti. ⁸ C³ nesaṃ.

kātuṃ na deti, idāni pana te pañca sīlāni rakkhāpessāmiti¹ kuddho rājānaṃ upasāṃkamitvā „deva bahū² corā gāmaghātā-kādīni karontā vicarantīti“ āha. Rājā tassa vacanaṃ sutvā „gaccha, te ānehīti“ āha. So gantvā sabbe pi te bandhitvā ānetvā „ānītā deva corā“ ti raṇṇo ārocesi. Rājā tesaṃ kamamaṃ asodhetvā va „hatthinā te maddāpethā“ ti āha. Tato sabbe pi te rājāṅgaṇe nipajjāpetvā hatthiṃ ānayaṃsu. Bodhisatto tesaṃ ovādaṃ adāsi: „tumhe sīlāni āvajjetha, pesuñña-kārake ca raṇṇe ca hatthimhi ca attano sarīre ca ekasadisam eva mettaṃ bhāvethā“ ti. Te tathā akaṃsu. Atha nesaṃ maddanattāya hatthiṃ upanesuṃ. So upanīyamāno³ pi na upagacchati, mahāviraṇṇaṃ viravitvā palāyati. Aññaṃ aññaṃ hatthiṃ ānayaṃsu. Te pi tath' eva palāyīsu. Rājā „etesāṃ hatthe kiñci osadhaṃ bhavissatīti“ cintetvā „vicinathā“ ti āha. Vicinantā adisvā⁴ „n' atthi devā“ ti āhaṃsu. „Tena hi kiñci mantaṃ parivattessanti, pucchatha te: ‘atthi vo parivattanamantā’“ ti. Rājapurisā pucchīsu. Bodhisatto „atthīti“ āha. Rājapurisā „atthi kira devā“ ti ārocayīsu. Rājā sabbe pi te pakkosāpetvā „tumhākaṃ jānanamantaṃ kathethā“ ti āha. Bodhisatto avoca: „deva añño amhākaṃ manto nāma n' atthi, amhe pana tiṃsamattā janā pāpaṃ na hanāma, adinnaṃ nādiyāma, micchā na carāma, musāvādaṃ na kathema, majjaṃ na pivāma, mettaṃ bhāvema, dānaṃ dema, maggaṃ samaṃ karoma, pokkharaniyo khanāma⁵, sālaṃ kārema⁶, ayaṃ amhākaṃ manto ca parittaṃ ca vaḍḍhiṃ⁷ cā“ ti. Rājā tesaṃ pasanno pesuñña-kārakassa sabbāṃ gehavibhavaṃ taṃ ca tesaṃ⁸ ñeva dāsaṃ katvā adāsi, taṃ hatthiṃ ca gāmaṃ ca tesaṃ⁹ ñeva adāsi. Te tato paṭṭhāya yathāruciyā puññāni karontā „catumahāpathe mahantaṃ¹⁰ sālaṃ kāressāmā“ ti vaḍḍhakiṃ pakkosāpetvā sālaṃ paṭṭhapesuṃ, mātagāmesu pana viga-

¹ C^o bahu. ² all three MSS. upanīyamāno. ³ C^o adisvā. ⁴ C^o C^o khaṇāma.

⁵ C^o karema, C^o karoma. ⁶ so all three MSS. ⁷ C^o C^o tesaṃ. ⁸ C^o mahatthiṃ. ⁹ C^o C^o karessāmā.

tacchandatāya tassā sālāya mātugāmānaṃ pattim nādaṃsu. Tena samayena Bodhisattassa gehe Sudhammā Cittā Nandā Sujātā ti catasso itthiyo honti. Tāsu Sudhammā vadḍhakinaṃ saddhiṃ ekato hutvā „bhātika imissā sālāyaṃ maṃ jeṭṭhikaṃ karohīti“ vatvā laṇcaṃ adāsi. So „sādhū“¹ ti sampaticchitvā paṭhamam eva kaṇṇikaruḍḍhaṃ sukkhāpetvā tacchetvā vijjhivā kaṇṇikaṃ niṭṭhapetvā² vatthena paliveṭhetvā ṭhapesi. Atha sālāṃ niṭṭhapetvā³ kaṇṇikāropanakāle „aho“⁴ ayyā ekaṃ na ka-rimbhā“⁵ ti āha. „Kin nāma hoti“. „Kaṇṇikā laddhuṃ vaṭṭa-tīti“. „Hotu, āharissāmā“⁶ ti. „Idāni chinnaṃ ruḍḍhena kātum na sakkā, pubbe yeva chinditvā tacchetvā vijjhivā ṭhapita-kaṇṇikā laddhuṃ vaṭṭatīti“. „Idāni kiṃ kātubban“ ti. „Sace kassaci gehe niṭṭhapetvā⁷ ṭhapitavikkāyikakaṇṇikā atthi sā pariyesitabbā“ ti. Te pariyesantā Sudhammāya gehe disvā mūlena na labhiṃsu. „Sace maṃ sālāya pattikaṃ karoṭha dassāmīti“ vutte pana „mayāṃ mātugāmānaṃ pattim na dambhā“⁸ ti āhaṃsu. Atha ne vadḍhaki⁹ āha: „ayyā tumhe kiṃ ka-thetha, ṭhapetvā Brahmaloḥkaṃ aṇṇaṃ mātugāmarahitaṭṭhānaṃ nāma n' atthi, gaṇhatha kaṇṇikaṃ, evaṃ sante ambhakaṃ kammaṃ niṭṭhaṃ gamissatīti“. Te „sādhū“¹⁰ ti kaṇṇikaṃ gahetvā sālāṃ niṭṭhapetvā āsanaphalakāni santharitvā pāṇi-yacāṭiyo¹¹ ṭhapetvā yāgubhattaṃ nibandhiṃsu, sālāṃ pākārena parikkhipitvā dvāraṃ yojetvā anto pākāre vālukaṃ¹² ākiritvā bahi pākāre tālapantiṃ¹³ ropesuṃ. Cittāpi tasmiṃ ṭhāne uyyānaṃ kāresi, „pupphūpagaphalūpagaruḍḍho“¹⁴ asuko nāma tasmiṃ n' atthīti¹⁵ nāhosi. Nandāpi tasmiṃ yeva ṭhāne pokkharāṇiṃ kāresi pañcavaṇṇehi padumehi sañchannaṃ ra-manīyaṃ. Sujātā kiñci na¹⁶ akāsi. Bodhisatto „mātu upatṭhā-naṃ pitu upatṭhānaṃ kule jeṭṭhāpacāyikakammaṃ saccavācaṃ

¹ C² niṭṭhāpetvā. ² C² C³ niṭṭhāpetvā. ³ C² abosi. ⁴ C³ sarimbhā. ⁵ so all three MSS. ⁶ C³ pāṇiya-. ⁷ C³ vālukaṃ. ⁸ C³ -pannāṃ. ⁹ C³ pupphūpaga-phalūpaga-. ¹⁰ C² omits na.

apharusavācam¹ apisunavācam¹ maccheravinayan² ti imāni
satta vatapadāni pūretvā

Mātāpettibharam³ jantuṃ kule jetthāpacāyinaṃ
saṅham⁴ sakhilasambhāsam⁵ pesuneyyappahāyinaṃ⁶
Maccheravinaye yuttaṃ saccam⁷ kodhābhībhūṃ naraṃ
taṃ ve devā tāvatimsā āhu sappuriso itīti

evaṃ pasamsiyabhāvaṃ āpajjivā jīvitapariyosāne tāvatimsa-
bhavane Sakko va⁸ devarājā hutvā nibbatti. Te pi 'ssa sahāyā
tatth' eva nibbattiṃsu. Tasmīṃ Kāle tāvatimsabhavane asurā
paṭivasanti. Sakko devarājā „kiṃ no sādharāṇena rajjena⁹“
'ti asure dibbapānaṃ pāyevā matte samāne pādesu gahetvā
Sinerupapāte khipāpesi. Te asurabhavanam eva sampā-
punīṃsu. Asurabhavanam nāma Sinerussa hetthimatale tāva-
timsadevalokappamānam eva, tattha devānaṃ pāricchattako
viya Cittapātali¹⁰ nāma kappatthiyarukkho hoti. Te Cittapātaliyā
pupphitāya jānanti: „nāyaṃ amhākaṃ devaloko, devalokasmiṃ
hi pāricchattako pupphatīti“. Atha te „jara-Sakko amhe
matte katvā mahāsamuddapitthe khipitvā amhākaṃ devana-
garam gaṇhi“. Te „mayam¹¹ tena saddhiṃ yujjhivā amhākaṃ
devanagaram eva gaṇhissāmā“ 'ti pipillikā viya thambhaṃ
Sineruṃ anusaṅcaramānā utthahiṃsu. Sakko „asurā kira
utthitā“ ti sutvā samuddapitthe yeva abbhuggantvā yujjhamāno
tehi parājito diyaḍḍhayaḥjanasatikena Vejayantarathena dakkhiṇa-
samuddassa matthakamatthakena palāyituṃ āraddho. Ath'
assa ratho samuddapitthena vegena gacchanto Simbalivanam¹²
pakkhanto¹³. Tassa gamanamagge Simbalivanam¹⁴ tālavanaṃ
viya chijjivā chijjivā samuddapitthe patati. Supannapotakā
samuddapitthe parivattentā mahāravaṃ ravīṃsu. Sakko Mā-
taliṃ puechi: „samma Mātali, kiṃsaddo nām' esa, atikaruṇo

¹ C^k -suna-, C^v -sūna-. ² C^e C^k taṃ maccheravinayaṃ. ³ C^e -haram, C^v -hāram.

⁴ C^k pesuneyya-. ⁵ C^e ca, C^v va added. ⁶ C^v -pātali. ⁷ C^e C^v mayam. ⁸ C^e simbalī-. ⁹ C^k pakkhante.

ravo vattatīti¹. „Deva tumhākaṃ rathavegavicunṇite Simbalivane patante supaṇṇapotakā maraṇabhayaatajjitā ekaviravaṃ viravantīti². Mahāsatto „samma³ Mātali⁴, mā amhe nissāya ete kilamantu, na mayaṃ issariyaṃ nissāya pāṇavadhakammaṃ karoma, etesaṃ pana atthāya mayaṃ jīvitaṃ pariccajivā asurānaṃ dassāma, nivattay⁵ etaṃ rathan⁶“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Kulāvakā Mātali Simbalismiṃ
isāmukhena parivajjayassu,
kāmaṃ cajāma asuresu pāṇaṃ,
mā-y-ime dijā vikulāvā ahesun ti. 30.

Tattha kulāvakā ti supaṇṇapotakā, Mātali⁷ sārathīṃ āmante⁸, Simbalismiṃ ti passa ete simbalirokkhe⁹ olambantā thitā ti dasseti, isāmukhena parivajjayassu¹⁰ ti ete etassa rathassa isāmukhena yuthā na haññanti eva te parivajjayassu, kāmaṃ cajāma asuresu pāṇaṃ ti ya¹¹di amhesu asurānaṃ pāṇaṃ cajantesu etesaṃ sotthi hoti kāmaṃ¹² cajāma ekaṃsen¹³ eva mayaṃ asuresu amhākaṃ pāṇaṃ¹⁴ cajāma, māyime dijā vikulāvā ahesun ti ime pana dijā ime garuḷapotakā viddhastavicunṇitakulāvakatāya¹⁵ vikulāvā mā ahesun mā amhākaṃ dukkhaṃ etesaṃ upari¹⁶kkhīpa, nivattaya nivattaya rathan ti.

Mātali¹⁷ saṃgāhako tassa vacanaṃ sutvā rathaṃ nivattetvā aññena maggena devalokābhimukhaṃ akāsi. Asurā pana taṃ nivattayamānaṃ eva disvā „addhā aññehi pi cakkavālehi Sakka āgacchanti, balaṃ labhitvā ratho nivatto bhavissatīti¹⁸“ maraṇabhayaabhītā palāyitvā asurabhavanaṃ eva pavisiṃsu. Sakko pi devanagaraṃ pavisitvā dvīsu devalokesu devagaṇena parivuto nagaramajjhe atthāsi. Tasmiṃ khane paṭhaviṃ bhinditvā yojanasahasubbedho Vejayantapāsādo utthahi. Vijayante utthitattā Vejayanto t¹⁹ eva nāmaṃ akaṃsu. Atha Sakko puna asurānaṃ anāgamanatthāya pañcasu thānesu ārakkhaṃ thapesi, yaṃ sandhāya vuttaṃ:

¹ C^o sammā. ² C^o C^o mātali. ³ C^o simballi. ⁴ C^o kāmaṃ. ⁵ C^o pāṇaṃ.
⁶ C^o viddhvasta. ⁷ C^o mātali.

Antarā dvinnān¹ ayujjhapurānañ
 pañcavidhā t̥hapitā abhirakkhā;
 uragakaroṭi payassa ca hāri²
 madanayutā caturo ca mahantā ti.

Dve nagarāni pi yuddhena gahetuñ asakkuṇṇeyyatāya ayujjhapurāni nāma jātāni devanagarañ ca asuranagarañ ca, yadā hi asurā balavantā honti atha devehi palāyitvā devanagarañ pavisitvā dvāre pihite asurānañ satasahassam pi kiñci kātuñ na sakkoti³, yadā devā balavantā honti atha asurehi palāyitvā asuranagaraassa dvāre pihite Sakkānañ satasahassam pi kiñci kātuñ na sakkoti⁴. Iti imāni dve nagarāni ayujjhapurāni nāma. Nesañ antarā etesu uragādisu pañcasu t̥hānesu Sakkena rakkhā t̥hapitā. Tattha uragasaddena nāgā gahitā, te udae balavantā honti, tasmā Sinerussa paṭhamālinde⁵ tesāñ ārakkhā, karoṭisaddena supaṇṇā gahitā, tesāñ kira karoṭi nāma pānabhojanañ, tena nāmañ labbhissu, dutiyālinde⁶ tesāñ ārakkhā, payassa hārisaddena kumbhaṇḍā gahitā, dānavarakkhasā kir⁷ ete, tatiyālinde⁸ tesāñ ārakkhā, madanayutasaddena yakkhā gahitā, visamacārino kir⁹ ete yuddhamūḍḍā¹⁰, catutthālinde¹¹ tesāñ ārakkhā, caturo ca mahantā ti cattāro mahārājāno vuttā, pañcamālinde¹² tesāñ ārakkhā, tasmā yadā asurā kupitā āvilacittā devapurāñ upayanti pañcavidhesu yañ girino paṭhamāñ paribhaṇḍañ tañ uragā paribāhiya tittanti, evaṃ sesesu sesā.

Imesu pana pañcasu t̥hānesu ārakkhañ t̥hapetvā Sakko¹³ devānañ indo¹⁴ dibbasampattiñ anubhavamāṇe Sudhammā cavitvā tass¹⁵ eva pādapariṇāṇikā hutvā nibbatti, kaṇṇikāya diṇṇanissandena c¹⁶ assā pañcayojanasatikā Sudhammā nāma devamaṇisabhā udapādi, yattha dibbasetacchattassa hetṭhā yojanappamāṇe kañcanapallāṇike¹⁷ nisinno Sakko devānañ indo devamanussānañ kattabbakiccāni karoṭi. Cittāpi cavitvā tass¹⁸ eva pādapariṇāṇikā hutvā nibbatti, uyyānassa karaṇanissandena c¹⁹ assā Cittalatāvanañ nāma uyyānañ udapādi. Nandāpi cavitvā tass²⁰ eva pādapariṇāṇikā hutvā nibbatti, pokkharāṇinissandena²¹ c²² assā Nandā nāma pokkharāṇi udapādi. Sujātā

¹ C^v dinnāñ. ² C^v hāri. ³ C^s sakkonti. ⁴ C^s sakkonti corrected to sakkoti.
⁵ C^s -linde. ⁶ C^s C^v -linde. ⁷ C^v yuddhamūḍḍā. ⁸ so all three MSS., instead of Sakke? ⁹ so all three MSS., instead of inde? ¹⁰ C^v -pallāṇike. ¹¹ C^s pokkharāṇi-.

pana kusalakammassa akatattā ekasmiñ araññe kandarāya
 bakasakuṇikā hutvā nibbattā. Sakko „Sujātā na paññāyati,
 kattha nu kho nibbattā“ ti āvajjento disvā tattha gantvā taṃ
 ādāya devalokaṃ gantvā tassā ramaṇīyaṃ devanagaraṃ Su-
 dhammaṃ devasabhaṃ Cittalatāvanaṃ Nandāpokkharāṇiṃ ca
 dassetvā „etā kusalaṃ katvā mayhaṃ pādaparicārikā hutvā
 nibbattā, tvaṃ pana kusalaṃ akatvā tiracchānayaṇiyaṃ nibbattā,
 ito paṭṭhāya sīlaṃ rakkhā“¹ ti taṃ ovaḍitvā pañcasu silesu
 paṭiṭṭhapetvā² tatth³ eva netvā vissajjesi. Sāpi tato paṭṭhāya
 sīlaṃ rakkhati. Sakko katipāhaccayena „sakkā nu kho sīlaṃ
 rakkhitu“ ti gantvā maccharūpena uttāno hutvā purato nipajji.
 Sā „matamacchako“ ti saññāya sīse aggahesi, maccho nañ-
 gutṭhaṃ⁴ cālesi, atha naṃ „jīvati, maññe“ ti vissajjesi. Sakko
 „sādhū sādhū, sakkhissasi sīlaṃ rakkhitu“ ti agamāsi. Sā
 tato cutā Bārāṇasīyaṃ kumbhakāragehe nibbatti. Sakko „kahaṃ⁵
 nu kho nibbattā“ ti tattha nibbattabhāvaṃ ūtvā suvaṇṇa-
 elālūkānaṃ⁶ yānakaṃ pūretvā majjhe gāmaṃ mahallakave-
 sena nisīditvā „elālūkāni“ gaṇhatha, elālūkāni⁷ gaṇhathā“ ti
 ugghosesi. Manussā āgantvā „dehi tātā“ ti āhaṃsu. „Ahaṃ
 sīlaṃ⁸ rakkhakānaṃ demī, tumhe sīlaṃ rakkhathā“ ti. „Mayhaṃ
 sīlaṃ nāma na jānāma, mūlena dehīti“. „Na mayhaṃ mūlena
 attho, sīlarakkhakānaṃ⁹ ūvāhaṃ dammīti“. Manussā „koci
 ayaṃ lālako“¹⁰ ti pakkamīṃsu. Sujātā taṃ¹¹ pavattinīṃ sutvā
 „mayhaṃ ānītaṃ bhavissatīti“ cintetvā gantvā „dehi tātā“ ti
 āha. „Sīlaṃ rakkhasi amma“ ti. „Ama rakkhāmīti“. „Idaṃ
 mayā tuyhaṃ eva atthāya ābhatan“ ti saddhīm yānakena
 gehadvāre ṭhapetvā pakkāmi. Sāpi yāvajjivaṃ sīlaṃ rakkhitvā
 tato cutā Vepacittiyassa asurindassa dhītā hutvā nibbatti,
 sīlānisaṃsena abhirūpā ahoṣi. So tassā vayappattakāle „mayhaṃ
 dhītā attano cittarucitaṃ sāmikaṃ gaṇhatū“ ti asure sannī-

¹ C¹ paṭiṭṭhapetvā. ² C² nañgu-. ³ C³ kahaṃ. ⁴ C⁴ suvaṇṇalūkānaṃ. ⁵ C⁵
 elālūkāni. ⁶ C⁶ sīla. ⁷ C⁷ sīlaṃ-. ⁸ C⁸ elālūko. ⁹ C⁹ nañ.

pātesi. Sakko „kahaṃ nu sā nibbattā“ ti olokeno tattha nibbattabhāvaṃ ātvā „Sujātā cittarucitaṃ sāmikaṃ gaṇhantī¹ maṃ gaṇhissatīti“ asuravaṇṇaṃ māpetvā tattha agamāsi. Sujātā² alaṃkaritvā sannipātattṭhānaṃ ānetvā „cittarucitaṃ sāmikaṃ gaṇhā“ ti āhaṃsu. Sā olokenā³ Sakkaṃ disvā pubbe pi sinehavasena „ayam me sāmiko“ ti aggahesi. So taṃ devanagaram ānetvā adḍhatiyānaṃ nāṭakakoṭṭinaṃ jeṭṭhikaṃ katvā yāvatāyukaṃ tathā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesanaṃ āharitvā „evaṃ bhikkhave pubbe paṇḍitā devarājaṃ kārayamānā attano jīvitāṃ pariccajantāpi pānātipātāṃ na karāṃsu, tvaṃ nāma evarūpe nīyyānikasāsane pabbajjtvā aparissāvitaṃ sappāpakaṃ udakaṃ pivissasīti“ taṃ bhikkhuṃ garuhitvā anusaṇḍhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā Mātali saṃgāhako Anando ahoṣi, Sakko pana ahaṃ evā“ ti. Kulāvakaḍḍatākaṃ.

2. Naccajātaḍḍaka.

Rudāṃ manuṇṇaṃ ti. Idāṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ bahubhaṇḍikaṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Vatthuṃ heṭṭhā Devadhammajātake vuttasadisam eva. Satthā taṃ bhikkhuṃ „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu bahubhaṇḍo“ ti pucchi. „Āma bhante“ ti. „Kiṃkāraṇā tvaṃ bahubhaṇḍo jāto“ ti. So ettakaṃ sutvā va kuddho nivāsanaṇḍarūpanaṃ⁴ chaḍḍetvā⁵ „iminā dāni nīhārena vicarāmiti“ Satthu purato naggo atṭṭhāsi. Manussa dhi⁶ dhīti āhaṃsu. So tato palāyitvā hināyāvatto. Bhikkhū dhammasabbhāyaṃ sannisinnā „Satthu nāma purato evarūpaṃ karissasīti“ tassa aggaṇakathaṃ kathesun. Satthā āgantvā „kāya nu ttha bhikkhave etaraha kathāy. sannisinnā“ ti bhikkhū pucchi. „Bhante ‘so hi nāma bhikkhu tumhākaṃ purato catuparisaṃmaḍḍhe hīrottappaṃ pahāya gāmadārako viya naggo tathā⁷ manussehi jigucchīyamāno hināya vattitvā sāsanaṃ parihīno“ ti tassa aggaṇakathāya nissinnā⁸ ambhā“ ti. Satthā „na bhikkhave idāṃ⁹ ev’ eso¹⁰ bhikkhu hīrottappābhāvena ratanaṇḍasanaṃ parihīno, pubbe itthiratanapaṭilābhato pi parihīno yevā“ ti vatvā atītaṃ āhari:

¹ C^k C^v gaṇhantī, C^s gaṇhantī. ² all three MSS. sujātā. ³ all three MSS. olokenā. ⁴ C^k -pārūpanaṃ. ⁵ C^s chaḍḍetvā. ⁶ C^v dhi. ⁷ C^s gāmadārako viya naggo viya hutvā. ⁸ C^k idānevaso.

Atīte paṭhamakappe catuppadā Siham rājānaṃ akāṃsu,
macchā Anandamacchaṃ, sakunā Suvannahaṃsaṃ. Tassa
pana Suvannarājahaṃsassa dhītā haṃsapotikā abhirūpā ahoṣīti
so tassā varaṃ adāsī. Sā attano cittarucitaṃ sāmikaṃ
vāresi. Haṃsarājā tassā varaṃ datvā Himavante sabbasakuṇe
sannipātāpesi. Nānappakārā¹ haṃsamorādayo sakunagaṇā samā-
gantvā ekasmiṃ mahante pāsānatale sannipatiṃsu. Haṃsarājā
„attano cittarucitaṃ sāmikaṃ āgantvā gaṇhatū“² ti dhītaraṃ
pakkosāpesi. Sā sakunasamghaṃ olokeṇti³ maṇivaṇṇagivaṃ
citrapekhuṇaṃ⁴ moraṃ disvā „ayaṃ me sāmiko hotū“⁵ ti
rocesi. Sakunasamghā moraṃ upasamkamitvā āhaṃsu: „samma
mora ayaṃ rājadhītā ettakānaṃ sakunānaṃ majjhe sāmikaṃ
rocenti“⁶ tayi ruciṃ uppādesīti⁷. Moro „ajjāpi tāva me balaṃ
na passasīti“⁸ atituttiyā⁹ hirottappaṃ bhinditvā tāva mahato
sakunasamghassa majjhe pakkhe pasāretvā naccituṃ ārabhi,
naccanto appaticchanno ahoṣi. Suvannahaṃsarājā lajjito imassa
n' eva ajjhattasamuttiḥānā hiri atthi na bahiddhāsamuttiḥānaṃ
ottappaṃ, nāssa bhinnahirottappaṃ mama dhītaraṃ dassāmīti¹⁰
sakunasamghamajjhe imaṃ gātham āha:

Rudam¹ manuññaṃ rucirā ca piṭṭhi
veluriyavaṇṇūpanibhā ca givā
vyāmaṃmattāni ca pekkhuṇāni,
naccena te dhītaraṃ no dadāmi. 31.

Tattha rudam manuññaṃ ti, takārassa dakāro kato, rudam manūpani,
vassitasaddo madhuro ti attho, rucirā ca piṭṭhīti piṭṭhi² pi te citrā c' eva
sobhanā ca, veluriyavaṇṇūpanibhā ti veluriyamaṇivaṇṇasaddisā, vyāma-
mattāni ti ekavyāmaṃmattāni, pekkhuṇāni ti piṭṭhāni, naccena te dhī-
taraṃ no dadāmi ti hirottappaṃ bhinditvā naccitabbāven³ eva te evarūpassa
nillajjassa dhītaraṃ no dadāmi ti vatvā

Haṃsarājā tasmiṃ yeva parisamajjhe attano bhāgiṇey-
yahaṃsapotakassa dhītaraṃ adāsī. Moro haṃsapotikaṃ ala-

¹ C^v -kārānaṃ, C^s -kāra. ² all three MSS. olokeṇti. ³ C^k -pekusaṃ, C^s -pekhu-
naṃ. ⁴ all three MSS. rocenti. ⁵ C^v atituttiyā. ⁶ C^k C^s rudam. ⁷ C^s C^v piṭṭhi.

bhītvā lajjītvā tato va uttāhītvā palāyi. Hamsarājāpi attano vasaṇatthānam eva gato.

Satthā „na bhikkhave idān' ev' esa hirottappaṃ bhindītvā ratanaśāsanā parihiṇo, pubbe itthiratanapaṭilābhato pi parihiṇo yevā" 'ti imaṃ dhammaśāsanān āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakān samodhānesi: „Tadā moro bahubhaṇḍiko ahosi, hamsarājā pana aham evā" 'ti. Naccajātakān.

3. Sammodamānajātaka.

Sammodamānā ti. Idam Satthā Kapilavatthum upanissāya nigrodhārāme viharanto cumbaṭṭakalāham ārabha kathesi. So Kuṇḍalajātake āvibhavissati. Tadā pana Satthā nātaka āmantetvā „mahārājāno, nātakānaṃ aññamaññaṃ viggaho nāma na yutto, tiracchānagatāpi pubbe samaggakāle paccāmitte abhibhavītvā yadā vivādam āpannā tadā mahāvīnāsaṃ pattā" ti nātirajakulehi āyācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rājān kārente Bodhisatto vaṭṭakayoniyaṃ nibbattītvā anekavaṭṭakasahassaparivāro araṇṇe vasati. Tadā eko vaṭṭakaluddako tesam vasaṇatthānaṃ gantvā vaṭṭakavassitaṃ katvā tesam sannipatitabhāvaṃ nātva tesam upari jālaṃ khipītvā pariyaṇtesu maddanto sabbe ekato katvā pacchiṃ pūretvā gharaṃ gantvā te¹ vikkiṇītvā tena mūlena jīvikaṃ kappeti. Ath' ekadivasaṃ Bodhisatto te vaṭṭake āha: „ayaṃ sākuṇiko² amhakaṃ nātaka vināsaṃ pāpeti, ahaṃ ekaṃ upāyaṃ jānāmi yen' esa amhe gaṇhitum na sakkhissati, ito dāni paṭṭhāya etena³ tumbhakaṃ upari jāle khittamatte ekeko ekekasmim jālakkhike sīsaṃ thaṇetvā jālaṃ ukkhipītvā icchitaṭṭhānaṃ haritvā ekasmim kaṭṭakagumbe pakkhipatha, evaṃ sante tena tena ṭhānena palāyissāmā" 'ti. Te sabbe „sādhū" 'ti paṭisaṇṇimsu. Dutiyadivase upari jālaṃkhitte⁴ Bodhisattena vuttanāyen' eva jālaṃ ukkhi-

3. Cfr. J. R. A. S. December, 1870. ¹ C¹ ne. ² C² C³ sakunako, C⁴ sakuniko. ³ C¹ etc. ⁴ so all three MSS.

pītvā ekasmiñ kaṇṭakagumbe khipītvā sayam hetthābhāgena tato palāyimsu. Sākuṇikassa gumbato jālam mocentass' eva vikālo jāto. So tucchahattho va' agamāsi. Punadivasato patthāya pi vaṭṭakā tath' eva karonti. So pi yāva suriyass' atthagamanā jālam eva mocento kiñci alabhītvā tucchahattho va geham gacchati. Ath' assa bhariyā kujjhītvā „tvam divase divase tucchahattho āgacchasi, aññam pi te bāhi positabbaṭṭhānam atthi maññe“ ti āha. Sākuṇiko „bhadde mama aññam² positabbaṭṭhānam n' atthi, api ca kho pana te vaṭṭakā samaggā hutvā caranti, mayā khittamattaṃ jālam ādāya kaṇṭakagumbe khipītvā gacchanti, na kho pana te sabbakālam eva sammodamānā viharissanti, tvam mā cintayī³, yadā te vivādam āpajjissanti tadā te sabbe vādāya tava mukham hāsaya-māno āgacchissāmīti“ vatvā bhariyāya⁴ imam gātham āha:

Sammodamānā gacchanti jālam ādāya pakkhino,
yadā te vivadissanti tadā ehinti me vasaṃ ti. 32.

Tattha yadā te vivadissanti¹ti yasmiñ kāle te vaṭṭakā nānāladbhikā nānāgūhā hutvā vivadissanti kalaham karissanti²ti attho, tadā ehinti me vasaṃ ti tasmīñ kāle sabbe pi te mama vasaṃ āgacchissanti, athāhan te gahetvā tava mukham hāsayanto āgacchissāmīti bhariyam samassāsesi.

Katipāhass' eva pana accayena eko vaṭṭako gocarabhūmim otaranto asallakkhetvā aññassa sīsam akkami⁵. Itaro „ko mam sīse akkamīti“ kujjhi. „Aham asallakkhetvā akkamim, mā kujjhiti“ vutte pi ca kujjhi yeva. Te punappuna kathentā „tvam eva maññe jālam ukkhipasīti“ aññamaññam vivādam karimsu. Tesu vivadantesu Bodhisatto cintesi: vivā-dake sotthibhāvo nāma n' atthi, idān' eva te jālam no ukkhipissanti, tato mahantaṃ vināsaṃ pāpuṇissanti, sākuṇiko okāsaṃ labhissati, mayā imasmiñ thāne na sakkā vasitun⁶ ti so attano parisam ādāya aññattha gato. Sākuṇiko pi kho

¹ C² omits va. ² C² mamaññam. ³ C² cintayī. ⁴ C² omits bhariyāya. ⁵ C² akkamī.

katipāhaccayena āgantvā vaṭṭakavassitaṃ vassitvā tesam sanni-
patitānaṃ upari jālaṃ pakkhipi. Ath' eko vaṭṭako „tuyhaṃ
kira jālaṃ ukkhipantass' eva matthake lomāni patitāni, idāni
ukkhipā“ 'ti āha. Aparo „tuyhaṃ kira jālaṃ ukkhipantass'
eva dvīsu pakkhesu pattāni patitāni, idāni ukkhipā“ 'ti āha.
Iti tesam „tvam ukkhipā“ 'ti vadantānaṃ¹ ñeva sākuniko jālaṃ
ukkhipitvā sabbe va te ekato katvā pacchimā pūretvā bhariyaṃ
hāsayamāno gehaṃ agamāsi.

Satthā „evaṃ mahārāja nātakānaṃ kalaho nāma na yutto, kalaho
vināsamūlam eva hotīti“ imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ
ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā apapāditavaṭṭako Devadatto aho-
si, paṇḍitavaṭṭako pana aham evā“ 'ti. Sammodamānajaṭakam.

4. Macchajātaka.

Na maṃ sītaṃ na maṃ uphan ti. Idaṃ Satthā Jetavane
viharanto purāṇadutiyaikapalobhanaṃ² ārabha kathesi. Tadā
hi Satthā taṃ bhikkhuṃ „saccaṃ kira tvam bhikkhu“ ukkaṇṭhito³
ti pucchi. „Saccaṃ Bhagavā“ 'ti. „Kenāsi ukkaṇṭhāpito“ ti. „Pu-
rāṇadutiyaikā“ me bhante madhurahattharasā, naṃ jahitum na sakko-
mīti⁴. Atha naṃ Satthā „bhikkhu, esā itthi“ tava anattakārikā,
pubbe pi tvam etaṃ nissāya maraṇaṃ pāpuṇanto maṃ āgamma
maraṇamutto⁵ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
Bodhisatto tassa purohito aho-⁶si. Tadā kevaṭṭā nadiyaṃ
jālaṃ khipiṃsu. Ath' eko mahāmaccho rativasena attanā
macchiyā saddhiṃ kiḷamāno āgacchati. Tassa sā macchi⁷
purato gacchamānā jalāgandhaṃ ghāyitvā jālaṃ pariharamānā
gatā. So pana kāmaggiḥho lolamaccho jalakucchim eva pa-
viṭṭho. Kevaṭṭā tassa jālaṃ pavitṭhabhavaṃ natvā jālaṃ
ukkhipitvā macchaṃ gahetva amāretvā va vālikapiṭṭhe⁸ khi-

¹ C¹ C² -naṃ. ² C¹ C² -dūti-. ³ C¹ C² omīti saccaṃ kira tvam bhikkhu. ⁴ C¹
itthi. ⁵ C¹ macchi. ⁶ C¹ vālina-.

pitvā „imāṃ aṅgāresu pacitvā khādissāmā“ 'ti aṅgāre karonti sūlaṃ tacchenti. Maccho „etaṃ¹ aṅgāratāpanaṃ² vā sūlavedhanaṃ vā aññaṃ vā pana dukkhaṃ na maṃ kilameti, yaṃ pana sā macchi³ 'aññaṃ so nūna gato' ti mayi domanassaṃ āpajjati tad eva maṃ bādhatīti“ paridevamāno imāṃ gātham āha:

Na maṃ sītaṃ na maṃ uḥhaṃ na maṃ jālasmiṃ bādhanāṃ,
yaṃ ca maṃ maññate macchi⁴ 'aññaṃ so ratiyā gato' ti. 33.

Tattha na maṃ sītaṃ na maṃ uḥhaṃ ti macchānaṃ udakā nihatākāle⁵ sītaṃ hoti, tasmiṃ vigate uḥhaṃ hoti, tadubhayaṃ sandhāya na maṃ sītaṃ na maṃ uḥhaṃ bādhatīti paridevati, yaṃ⁶ pi taṃ aṅgāresu paccanamūlakaṃ dukkhaṃ bhavissati tam pi sandhāya na maṃ uḥhaṃ ti paridevat⁷ eva, na maṃ jālasmiṃ bādhanāṃ ti yaṃ pi me jālasmiṃ bādhanāṃ ahosi tam pi maṃ na bādhesīti paridevati, yaṃ ca maṃ ti ādīsu⁸ ayaṃ piṇḍatto: sā macchi mama jāle patitassa imehi kevaṭṭehi gaḥitabhāvaṃ ajānanti⁹ maṃ apassamānā „so maccho idāni aññaṃ macchiṃ kūmaratiyā gato¹⁰ bhavissatīti“ cintetī, taṃ tassā domanassappattāya cintanaṃ maṃ bādhatīti vālikapiṭṭhe nīpanno paridevati.

Tasmiṃ samaye purohito dāsapisaparivuto nahānatthāya nadītiraṃ āgato. So pana sabbarutaññu¹¹ hoti. Ten' assa macchaparidevitaṃ sutvā etad ahosi: „ayaṃ maccho kilesa-paridevitaṃ paridevati, evaṃ āturacitto kho paṇ' esa miyamāno niraye yeva nibbattissati, aham¹² assa avassayo bhavissāmiti“ kevaṭṭānaṃ santikaṃ gantvā „ambho tumhe amhākaṃ ekadivasam pi vyañjanatthāya macchaṃ na dethā“ 'ti āha. Kevaṭṭā „kiṃ vadetha sāmī, tumhākaṃ ruccanaka-macchaṃ gaṇhitvā gacchathā“ 'ti āhaṃsu. „Amhākaṃ aññena kammaṃ n' atthi, imaṃ¹³ nēva dethā“ 'ti. „Gaṇhatha sāmīti“. Bodhisatto taṃ ubhoḥi hatthehi gaḥetvā nadītīre nisīditvā „ambho¹⁴ maccha, sace t' āhaṃ ajja na passeyyaṃ jīvitakkhayaṃ pāpuṇeyyāsi, idāni ito paṭṭhāya mā kilesavasiko¹⁵ ahosi“ ovaditvā udae vissajjetvā nagaraṃ pāvisi.

¹ C^o ekaṃ, C^o emiṃs etaṃ. ² C^o aṅgāre-. ³ so all three MSS. ⁴ C^o nihatā-, C^o uhaṭa-. ⁵ C^o yaṃ. ⁶ C^o ādīsu. ⁷ C^o C^o ajānanti. ⁸ C^o hato. ⁹ C^o āhaṃ, C^o amhaṃ. ¹⁰ C^o C^o imaṃ. ¹¹ C^o amho. ¹² C^o -vasito.

Satthā imāṃ dhammadesanāṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiṭṭhāsi. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakāṃ samodhānesi: „Tadā macchī¹ purāṇa-dutiyikā² ahosi, maccho ukkaṇṭhitabhikkhu, purohito aham eva ahoṣin³“ ti. Macchajātakaṃ.

5. Vattakajātaka.

Santi pakkhā ti. Idam Satthā Magadhesu cārikaṃ caramāno dāvagginibbānaṃ ārabhha kathesi. Ekasmiṃ hi samaye Satthā Magadhesu cārikaṃ caramāno aññatarasmiṃ Magadhagāmake piṇḍāya caritvā pacchābhattaṃ piṇḍapātaṭṭikkanto bhikkhuganapari-vuto maggaṃ paṭipajji. Tasmīṃ samaye mahādāvo utthahi. Purato ca pacchato ca bahū bhikkhū⁴. So pi kho aggi ekadhūmo ekajālo hutvā avattharamāno āgacchat⁵ eva. Tatra eke⁶ puthujjanabhikkhū maraṇabhayaabhītā „paṭaggaṃ dassāma, tena daddhatṭhānaṃ itaro aggi na ottharissatīti⁷“ arañi⁸ sahitā⁹ niharitva aggaṃ karonti. Apare āhaṃsu: „āvuso, tumhe kin nāma karotha, gaganamajjhe¹⁰ ṭhitāṃ candam pācīnalokadhātuto uggacchantāṃ saḥassaramsipatimaṇḍitaṃ suriyamaṇḍalaṃ¹¹ velāṭṭire ṭhitā samuddaṃ Sineruṃ nissāya ṭhitā Sineruṃ aṇassantā viya sadevake loke aggapuggalaṃ attanā saddhiṃ gacchantāṃ eva Sammāsambuddhaṃ anoloketvā ‘paṭaggaṃ demā¹² ti vadetha, Buddhabalaṃ nāma na jānātha, etha Satthu santikaṃ gamis-sāmā¹³ ti purato ca pacchato ca gacchantā sabbe pi ekato hutvā Dasa-balassa santikaṃ agamaṃsu. Satthā mahābhikkhūsaṃghaparivāro¹⁴ aññatarasmiṃ padese aṭṭhāsi. Dāvaggi abhivhavanto viya viravanto āgacchati, āganvā Tathāgatassa ṭhatṭhānaṃ¹⁵ patvā tassa padessaṃ samantā soḷasakarisaṃattam¹⁶ ṭhānaṃ patto uḍake opilāpitaṭṭikkā¹⁷ viya nibbāyi, vibbedhato dvattiṃsakarisaṃattatṭhānaṃ avattharituṃ nāsakkhi. Bhikkhū Satthu guṇakathaṃ¹⁸ ārabhiṃsu: „aho Buddhānaṃ guṇāṃ nāma, ayaṃ hi nāma acetano agga Buddhānaṃ ṭhatṭhānaṃ avattharituṃ na sakkoti, uḍake ṭṭikkā viya nibbāyati, aho Buddhā-

¹ C^k macchī. ² C^k -dū-. ³ C^k C^e bahu bhikkhu, C^e bahu bhikkhu corrected to bahū bhikkhū. ⁴ C^k C^e etc. ⁵ C^k ottharissatīti. ⁶ C^e arañi. ⁷ C^k C^e sahita, C^e sahita corrected to sahitā. ⁸ C^e C^e gagana-. ⁹ C^k suriya-. ¹⁰ C^e -saṅgha-. ¹¹ C^e -nam. ¹² C^k C^e solasa-. ¹³ C^e -ṭṭikkā. ¹⁴ C^k guṇakathaṃ.

naṃ ānubhāvo nāmā" 'ti. Satthā tesam katham sutvā „na bhikkhave idaṃ etarahi mayham balaṃ, yaṃ imaṃ bhūmippadesaṃ patvā esa aggo nibbāyati idaṃ pana mayham porāṇakasaccabalaṃ, imasmiṃ hi padese sakalam pi imaṃ kappam aggi na jalissati, kappatthiya-pāṭihāriyam nām' etan" ti āha. Athāyasmā Ānando Satthu nisīdanatthāya catugguṇaṃ saṃghātiṃ paññāpesi. Nisīdi Satthā. Palāṃkaṃ ābhujitvā¹ bhikkhusaṃgho pi Tathāgataṃ vanditvā parivāretvā nisīdi. Atha Satthā „idaṃ tva bhante ambhakaṃ pākataṃ, atitāṃ paṭicchannaṃ, taṃ no pākataṃ karothā" 'ti bhikkhūhi āyācito atitāṃ āhari:

Atīte Magadharatthe tasmim yeva padese Bodhisatto vaṭṭakayoniyam paṭisandhim gahetvā mātu kucchito jāto andako sampadāletvā nikkhantakāle mahābhendukappamāṇo vaṭṭakapotako ahosi. Atha naṃ mātāpitāro kulāvake nipajjāpetvā mukhatuṇḍakena gocaraṃ āharitvā posenti. Tassa pakkhe pasāretvā ākāśagamanabalaṃ vā pāde ukkhipitvā thale gamanabalaṃ vā n' atthi. Taṃ ca padesaṃ saṃvacchare saṃvacchare dāvaggi gaṇhāti. So tasmim² pi samaye mahāravaṃ ravanto taṃ padesaṃ gaṇhi. Sakūṇasaṃghā attano attano kulāvakehi nikkhamitvā maraṇabhayaabhītā viravantā palāyanti. Bodhisattassa pi mātāpitāro maraṇabhayaabhītā Bodhisattaṃ chaḍḍetvā palāyimsu. Bodhisatto kulāvake nipannako va gīvaṃ ukkhipitvā avattharitvā āgacchantāṃ aggiṃ disvā cintesi: „sace mayham pakkhe pasāretvā ākāśena gamanabalaṃ bhaveyya uppatitvā aññattha gaccheyyam, sace pāde ukkhipitvā gamanabalaṃ bhaveyya pādavarena aññattha gaccheyyam, mātāpitāro pi kho me maraṇabhayaabhītā maṃ ekakaṃ paḥāya attānaṃ parittāyantaṃ palātā, idāni me aññāṃ paṭisaraṇaṃ n' atthi, attāno³ 'mhi asāraṇo, kin nu kho ajja mayā kātuṃ vaṭṭatīti". Ath' assa etad ahoṣi: „imasmiṃ loke sīlaguṇo nāma atthi, sacca-guṇo nāma atthi, atīte pāramiyo pūretvā bodhitale nisīditvā abhisambuddhā sīlasamādhipaññāvimuttivimuttiñāṇadassanasam-

¹ C² ābhujitvā. ² C² C³ tasmim. ³ all three MSS. attāno.

pannā saccānuddayakāruṇṇākhantisamannāgatā sabbasattesu samapavattametta bhāvanā sabbāññu-Buddhā nāma atthi, tehi ca paṭividdhā dhammaguṇā nāma atthi, mayham cāpi ekaṃ¹ saccaṃ atthi, samvijjāmāno eko sabhāvadhammo paññāyati, tasmā atīte Buddhe c' eva tehi paṭividdhagūṇe ca āvajjitvā mayi vijjāmānaṃ saccasabhāvadhammaṃ gahetvā saccakiriyaṃ katvā aggim paṭikkamāpetvā ajja mayā attano c' eva sesasa-kūṇānaṃ ca sotthibhāvaṃ kātum vaṭṭatīti². Tena vuttaṃ:

Atthi loke sīlaguṇo, saccaṃ soceyy' anuddayā,
tena saccena kāhāmi saccakiriyaṃ anuttamaṃ.
Āvajjitvā dhammabalaṃ saritvā pubbake Jine
saccabalaṃ apassāya saccakiriyaṃ akāś' ahan ti.

Atha Bodhisatto atīte parinibbutānaṃ Buddhānaṃ guṇe āvajjitvā attani vijjāmānaṃ saccasabhāvaṃ ārabhha saccakiriyaṃ karonto imaṃ gātham³ āha:

Santi pakkhā apatanā, santi pādā avañcanā,
mātāpitā ca nikkhantā, jātaveda paṭikkamā ti. 34.

Tattha santi pakkhā apatanā ti mayham pakkhā nāma atthi upalabbhanti, na ca kho sakkā etehi uppatitum ākāsa gantun ti apatanā, santi pādā avañcanā ti pādāpi me atthi tehi pana vañcītum pādacāragamanena gantum na sakkā ti avañcanā, mātāpitā ca nikkhantā ti ye ca maṃ aññattha neyyuṃ te pi maraṇabhayaṇa mātāpitāro nikkhantā, jātavedā ti aggaṃ ālapati, so hi jāto vediyati paññāyati, tasmā jātavedo ti vuccati, paṭikkamā ti paṭigaccha nivattā 'ti jātavedaṃ āpēti⁴. Iti Mahāsatto sace mayham pakkhānaṃ atthibhāvo c' eva te ca pasāretvā ākāse apatanabhāvaṃ saccānaṃ pādānaṃ atthibhāvo te ca ukkhāpitvā avañcanabhāvo mātāpitunnaṃ maṃ kulāvake yeva chaḍḍetvā, palātabhāvo ca sacco sabhāvabhūto yeva, jātaveda etena saccena tvaṃ ito paṭikkamā ti kulāvake nīpanno yeva saccakiriyaṃ akāśi.

Tassa⁵ saha saccakiriyaṃ soḷasakarisaṃmatte⁶ thāne jātavedo paṭikkamā, paṭikkamanto ca na-jjhāpayamāno va⁷ araṇṇānaṃ gato, uḍake pana opilāpitā ukkā viya tatth' eva nibbāyi. Tena vuttaṃ:

¹ C^o eka. ² C^o C^o ānāpeti. ³ C^o C^o nassa. ⁴ C^o -matta. ⁵ C^o ca.

Saha saccakate mayhaṃ mahā pajjali sikhī¹,
vajjesi soḷasa karisāni udakaṃ patvā yathā sikhīti.

Tam pan' etaṃ thānaṃ sakale pi imasmiṃ kappe agginā ana-
bhībhavanīyattā kappatthiyapāṭihāriyaṃ nāma jātaṃ. Evaṃ Bo-
ddhisatto saccakiriyaṃ katvā jivitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave imassa vanassa agginā anajjhottharaṇaṃ
etarahi mayhaṃ balaṃ, porāṇaṃ pan' etaṃ vaṭṭakapotakakāle mayham
eva saccabalaṃ“ ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā saccāni pakāsesi.
Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ, keci sakadāgāmino keci
anāgāmino ahesuṃ, keci arahattaṃ pattā ti. Satthāpi anusandhiṃ
ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā mātāpitāro etarahi mātāpitāro
va² ahesuṃ, vaṭṭakarājā pana aham evā“³ ti. Vaṭṭakajātakaṃ.

6. Sakunajātaka.

Yaṃ⁴ nissitā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto daḍ-
ḍhapannaśālāṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Eko kira bhikkhu
Satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā Jetavanato nikkhamma Ko-
salesu ekaṃ paccantaḡāmaṃ upanissāya ekasmiṃ araṇṇe senāsane
vasati. Ath' assa paṭhamamāse yeva paṇṇasālā dayhittha. So
„paṇṇasālā me daḍḍhā, dukkhaṃ vasāmiti“ manussānaṃ ācikkhī.
Manussā „idāni no khettaṃ parisukkhaṃ, kedāre pāyetvā karissāma,
tasmiṃ pāyite bijaṃ vapitvā bīje vutte⁵ vatīṃ katvā vatīyā katāya
niḍḍāyitvā lāyitvā madditvā“ ti evaṃ⁶ taṃ taṃ kammaṃ apadisantā
yeva temāsāṃ vītināmesuṃ. So bhikkhu temāsāṃ abbhokāse dukkhaṃ
vasanto kammaṭṭhānaṃ vaddhetvā viśesaṃ nibbattetuṃ nāsakkhi,
pavāretvā pana Satthu santikaṃ gantvā vanditvā ekamante nisīdi.
Satthā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā „kiṃ bhikkhu sukkena
vassaṃ vuttho si, kammaṭṭhānaṃ te matthakaṃ pattaṃ“ ti pucchi.
So taṃ pavattim ācikkhitvā „senānnaṃ sappaṃyassa me abbhāvena kam-
maṭṭhānaṃ matthakaṃ na pattaṃ“ ti āha. Satthā „pubbe bhikkhu
tiracchānagatāpi attano sappaṃyāsappaṃyaṃ jānīṃsu, tvaṃ kasmā na
aṇṇāsīti“⁷ ratvā atītaṃ āhari:

¹ so all three MSS. ² C^v ca. ³ C^k yaṃ. ⁴ C^v vutte, C^v vunte. ⁵ C^v evaṃ.

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto sakunayoniyaṃ nibbattitvā sakunasamghapari-vuto araṇṇāyatane sākāhaviṭṭasampannaṃ mahārakkhaṃ nissāya vasati. Ath' ekadivasaṃ tassa rukkhassa sākāsu aññamaññaṃ ghaṃsantiṃsu cunṇaṃ patati. Dhūmo utthāti. Taṃ disvā Bodhisatto cintesi: „imā dve sākā evaṃ ghaṃsamānā aggiṃ vissajjessanti, so patitvā purāṇapaṇṇāni gaṇhissati, tato paṭṭhāya imaṃ pi rukkhāṃ jhāpessati¹, na sakkā idha amhehi vasitum, ito palāyitvā aññattha gantum vaṭṭatīti“ so sakuna-samghassa imaṃ gātham āha:

Yaṃ nissitā jagatiruhaṃ² vihaṃgamā

sv-āyaṃ aggiṃ pamuṇcati,

disā bhajatha vakkamā, jātaṃ saraṇato bhayaṃ ti. 35.

Tattha jagatiruhaṃ³ ti, jagati vuccati paṭhavi, tattha jātattā rukkho jagatiraho ti vuccati, vihaṃgamā ti vihaṃ vuccati ākāsaṃ, tattha gamanato pakkhī vihaṃgamā ti vuccanti, disā bhajatha ti imaṃ rukkhāṃ muṇcitvā aññato palāyanti eṭṭasso disā bhajatha, vakkamā ti sakuna ālapati, te hi uttamaṃgalaṃ galaṃ⁴ kadāci kadāci vakkam⁵ karonti, tasmā vakkamā ti vuccanti, vaṃkā vā tesaṃ ubhoṃ passesu pakkhā jāta ti pi vakkamā, jātaṃ saraṇato bhayaṃ ti amhākaṃ avassayarukkhato yeva bhayaṃ nibbattaṃ, etha aññattha gacchāmi ti.

Bodhisattassa vacanakarā paṇḍitā sakunā tena saddhiṃ ekappahāren' eva uppatitvā aññattha gatā, ye pana apaṇḍitā te „evamevaṃ esa bindumatte udake kumbhile passatīti“ tassa vacanaṃ agahetvā tatth' eva vasiṃsu. Tato na cirass' eva Bodhisattena cintitākāren' eva aggi nibbattitvā naṃ rukkhāṃ aggahehi. Dhūmo ca jālāsu ca utthitāsu dhūmandhā sakunā aññattha gantum nāsakkhiṃsu, aggimhi patitvā patitvā vināsaṃ pāpunimisu.

Satthā „evaṃ bhikkhu pubbe tiracchānagatāpi rukkhagge vasantā attano sappāyā-sappāyaṃ jānanti, tvaṃ kasmā na aññāsīti“

¹ Ck C^o jhāpessasi, C^o pessati. ² C^o -rūhaṃ. Is jagatiruhaṃ an interpolation?
³ C^o -rūhaṃ. ⁴ Ck C^o uttamaṃgalaṃ. ⁵ C^o vaṃkāni.

imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiṃ phale paṭiṭṭhito. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Bodhisattassa vacanakarā sakunā Buddhapariṣā ahesuṃ, paṇḍitasakupo pana aham evā“ ti. Sakunajātakam.

7. Tittirajātaka.

Ye vaddham apacāyanti, Idam Satthā Sāvattthim¹ gacchanto Sāriputtatherassa senāsanapaṭibāhanam² ārabha katesi. Anāthapiṇḍikena hi vihāram karetvā dūte pesiṭe Satthā Rājagahā nikkhamma Vesālīm patvā tattha yathābhīrantam viharitvā „Sāvattthim gamissāmi“ maggam paṭipajji. Tena ca samayena Chabbaggikānam antevāsikā purato gantvā therānam senāsanesu agahitesv-eva „Idam senāsanam ambakam upajjhāyassa idam ācariyassa idam amhākam eva bhavissatī“ senāsanāni palibuddhanti. Pacchā āgatā therā senāsanāni na labhanti. Sāriputtatherassāpi antevāsikā therassa senāsanam pariyesantā na labhiṃsu. Thero senāsanam alabhanto Satthu senāsanassa avidūre ekasmiṃ rukkhamūle nisajjāya caṅkameṇa³ ca vitināmesi. Satthā paccūsasamaye nikkhamitvā ukkāsi. Thero pi ukkāsi. „Ko eso“ ti. „Aham bhante Sāriputto“ ti. „Sāriputta imāya velāya idha kiṃ karosīti“. So tam pavattim ārocesi. Satthā therassa vacanam sutvā „idāni tāva mayi jīvante yeva bhikkhū aññamaññam agāravā appatissā, parinibbute nu kho kiṃ karissanti“ āvaṇṇantassa dhammasamvego udapādi. So pabbhātāya rattiyā bhikkhusaṅgham sannipātāpetvā bhikkhū pucchi: „saccam kira bhikkhave Chabbaggiyā purato purato gantvā therānam bhikkhūnam senāsanam paṭibāhanti“. „Saccam Bhagavā“ ti. Tato chabbaggiye garahitvā dhammakatham kathetvā bhikkhū amantesi: „ko kho bhikkhave aggāsanaṃ aggodakaṃ aggapinḍam arahatīti“. Ekacce „khattiyakulā pabbajito“ ti āhaṃsu, ekacce „brāhmaṇakulā gahapatikulā pabbajito“ ti, apare „vinayadhāro dhammakathiko paṭhamassa jhānassa lābhi⁴ dutiyassa tatiyassa catutthassa jhānassa lābhi“, apare „sotāpanno sakadāgāmi⁵ anāgāmi⁶ arabh tevijjo chala-bhiṇṇo“ ti āhaṃsu. Evaṃ tehi bhikkhūhi attano attano rudivasena aggāsanaṇḍirahānam⁷ kathitakāle⁸ Satthā āha: „na hi bhikkhave

¹ C^s sāvattthiyam. ² C^s senāsanam-. ³ C^v caṅkameṇa. ⁴ C^s lābhi. ⁵ C^s C^v -gāmi. ⁶ all three MSS. anāgāmi. ⁷ so all three MSS. ⁸ C^s karita-.

mayham sāsane aggāsanaḍḍini patvā khattiyakulā¹ pabbajito pamāṇam,
 na brāhmaṇakulā na gahapatikulā pabbajito na vinayadharo na suttan-
 tiko nābhiddhammiko na paṭhamajjhānāḍḍilābhino na sotāpannādayo
 pamāṇam, atha kho bhikkhave imasmim sāsane yathābuddham²
 abhivādanapaccuttānaṃ añjalikammaṃ sāmīcikkammaṃ kātabbhaṃ,
 aggāsanaṃ aggodakaṃ aggapiṇḍo laddhabbo, idam ettha pamāṇam,
 tasmā buddhataro bhikkhu etesaṃ anucchaviko, idāni kho pana
 bhikkhave Sāriputto mayham aggasāvako anudhammacakkaṃ pa-
 rattako mamānantaraṃ senāsanaṃ laddhuṃ arahati, so imaṃ rattiṃ
 senāsanaṃ alabhanto rukkhamūle vitināmesi, tumhe idāni³ eva evaṃ
 agāravā appatissā gacchante gacchante kāle kin ti katvā viharissathā⁴
 'ti. Atha nesaṃ ovāḍḍanattāya „pubbe bhikkhave tiracchāna-
 gatāpi 'na kho pan' etaṃ amhākaṃ patirūpaṃ yaṃ mayam añña-
 maññaṃ agāravā appatissā asabhāgavuttino vihareyyāma, amhesu
 mahallakataruṃ jānitvā tassa abhivādanāḍḍini karissāma' ti sādhukaṃ
 vimaṃsitvā 'ayam no mahallako' ti ōtvā tassa abhivādanāḍḍini katvā
 devapathaṃ purayamānā gatā⁵ ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Himavantapasse ekaṃ mahānigrodham upanī-
 sāya tayo sahāyā viharimsu: tittiro makkato batthīti. Te
 aññamaññaṃ agāravā appatissā asabhāgavuttino ahesuṃ. Atha
 nesaṃ etad ahoṣi: „na yuttaṃ amhākaṃ evaṃ viharituṃ, yaṃ
 nūna mayam yo no mahallakataro tassa abhivādanāḍḍini karontā
 vihareyyāma' ti. „Ko pana no mahallakataro' ti cintetvā
 ekadivasam „atth' eso upāyo' ti tayo pi janā nigrodhamūle
 nisīditvā tittiro ca makkato ca hatthim pucchimsu: „samma
 hatthi tvaṃ imaṃ nigrodharukkhaṃ kīvappamāṇakālato paṭ-
 thāya jānāsīti“. So āha: „samma' ahaṃ' taruṇapotakakāle
 imaṃ nigrodhagacchaṃ antarasatthīsu katvā gacchāmi, anta-
 taritvā⁶ thitakāle ca pana me etassa aggasākhā nābhim ghaṭ-
 teti, ev' ahaṃ' imaṃ gacchakālato paṭthāya jānāmi' ti. Puna
 ubho janā purimanayen' eva makkataṃ pucchimsu. So āha:
 „ahaṃ samma makkatacchāpako samāno bhūmiyaṃ nisīditvā

¹ C^o -kula. ² C^o -vuddham. ³ C^o sammā, C² sammā corrected to samsma.

⁴ C² ahaṃ. ⁵ so all three MSS. ⁶ all three MSS. evāha.

gīvaṃ anukkipitvā va imassa nigrodhapotakassa aggaṃkure khādāmi, evaṃ ahaṃ imaṃ khuddakakālato paṭṭhāya jānāmi¹. Atha itare ubho purimanayen' eva tittiraṃ pucchāmsu. So āha: „samma pubbe asukasmim nāma tṭhāne mahānigrodharukkho ahosi, ahaṃ tassa phalāni khāditvā etasmim tṭhāne vaccaṃ pātesim, tato esa rukkho jāto, ev' āhaṃ² imaṃ ajātakālato paṭṭhāya jānāmi, tasmā ahaṃ tumhehi jātiyā mahallakataro³ ti. Evaṃ vutte makato ca hatthi ca tittirapaṇḍitaṃ āhaṃsu: „samma, tvaṃ amhehi mahallakataro, ito paṭṭhāya mayā tava sakkāragarukāramānanavandanapūjanāni c' eva abhivādanapaccuttṭhānaañjalikammasāmīcikkammāni ca karissāma, ovāde ca te tṭhassāma, tvaṃ pana ito paṭṭhāya amhākaṃ ovādānusāsaniyā⁴ dadeyyāsi⁵. Tato paṭṭhāya tittiro tesāṃ ovādaṃ adāsi⁶, silesu paṭiṭṭhāpesi, sayam pi sīlāni samādiyi. Te tayo pi janā pañcasilesu paṭiṭṭhāya aññamaññaṃ sagāravā sappatisā sabbhāgavuttino hutvā jīvitapariyosāne devaloka-parāyanā⁷ ahesuṃ.

„Tesāṃ tiṇṇaṃ samādānaṃ tittiriyaabrahmacariyaṃ nāma ahosi, te hi nāma bhikkhave tiracchānagatā aññamaññaṃ⁸ sagāravā sappatisā viharāmsu, tumhe evaṃ svākkhāte dhammavinaye pabbajitvā kasmā aññamaññaṃ agāravā appatisā viharatha, anujānāmi bhikkhave ito paṭṭhāya tumhākaṃ yathābuddhaṃ abhivādanapaccuttṭhānaṃ añjalikammaṃ⁹ sāmīcikkammaṃ yathābuddhaṃ aggāsanaṃ aggodakaṃ agga-piṇḍaṃ ito paṭṭhāya ca navakatarena buddhataro senāsanena na paṭibāhitabbo, yo paṭibāheyya āpatti dukkatassā¹⁰ ti.

• Evaṃ Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Ye vaddham apacāyanti narā dhammassa kovidā
ditṭhe va dhamme pāsamsā samparāye ca sugatīti. 36.

Tattha ye vaddham apacāyanti jātivaddho vayo vaddho guṇavaddho ti tayo vaddhā, tesu jātisampanno jātivaddho nāma, vaye tṭho vayo vaddho

¹ C^k C^v evāha. ² C^v -niyaṃ. ³ C^k adāsi. ⁴ C^k devaloke. ⁵ C^v aññamañña.

⁶ C^v -kamma. ⁷ C^k dukkatassa.

nāma, guṇasampanno guṇavaddho nāma, tesu guṇasampanno vayoavaddho imasmiṃ thāne vaddho ti adhippeto, apacāyanti ti jeṭṭhāpacāyikakammena pūjenti, dhammassa kovidā ti jeṭṭhāpacāyanadhammassa kovidā ti kusalā, ditthe va dhamme ti imasmiṃ yeva attabhāve, pāsamsā ti pasamsārāhā, samparāye ca sugatāti samparetabbe imaṃ lokam hitvā gantabbe paraloke pi tesam sugatā yeva koritī; ayam pan' ettha pīṇattho: bhikkhave khattiyā vā hontu brāhmaṇā vā vessā vā suddā vā gahattā vā pabbajitā vā tiracchānagatā vā ye keci sattā jeṭṭhāpacitikamme chekā kusalā guṇasampannānaṃ vayo-vuddhānaṃ apacitīm karonti te imasmiṃ¹ ca attabhāve jeṭṭhāpacitikārakā ti pasamsaṃ vaṇṇanaṃ thomaṇaṃ labhanti kāyassa ca bhedaṃ sagge nibbattanti.

Evam Sattā jeṭṭhāpacitikammassa guṇam kathetvā anusandhim ghatetvā jātakam samodhānesi: „Tadā hatthināgo Moggallāno abosi, makkho Sāriputto, tittirapaṇḍito pana aham evā“² ti. Tittirajātakam.

8. Bakajātaka.

Nācanta nikatippaṇṇo ti. Idam Satthā Jetavane viharanto cīvaravaddhakam bhikkhum ārabha kathesi. Eko kira jetavannāsiko bhikkhu yaṃ kiñci cīvare kattabham chedanaghaṭṭana-vicāraṇasibbanādikam³ kammaṃ tattha sukusalo. So tāya kusalatāya cīvaram vaddheti, tasmā cīvaravaddhako t' eva paṇṇāyittha. Kim pan' esa karotīti jīṇapilotikāsu hatthakammaṃ dassetvā suphassitam⁴ manāpam cīvaram katvā rajanapariyosāne piṭṭhodakena rañjitvā samkhena ghaṇsitvā⁵ ujjalam manuṇṇam katvā nikkipati⁶. Cīvarakammaṃ kātuṃ ajānantā bhikkhū ahate sātaka gahetvā tassa santikam āgantvā „mayam cīvaram kātuṃ na jānāma, cīvaram no katvā dethā“⁷ ti vadanti. So „cīvaram āvuso kayiramānaṃ cirena niṭṭhāti, mayā katacīvaram eva atthi, ime sātaka ṭhapetvā gaṇhitvā gacchathā“⁸ ti niharitvā dasseti⁹. Te tassa vaṇṇasampattiṃ yeva diṣvā antaram ajānantā thiraṇ ti saṇṇāya ahatasātaka cīvaravaddhakassa datvā gaṇhitvā gacchanti. Tan tehi thokam kilīṭṭhakāle uṇhodakena dho-viyamānaṃ attano pakatiṃ dassesi, tattha tattha jīṇatthānaṃ paṇṇāyati. Te vippatīsārino honti. Evam āgatāgate pilotikāhi vañcento so bhikkhu sabbattha pākaṇḍo jāto. Yathā c' esa Jetavane tathā aññatarasmiṃ gāmake pi eko cīvaravaddhako lokam vañceti.

¹ C¹ Imasmiṃ. ² C¹ C² -vicāraṇa-. ³ C¹ C² supassitam. ⁴ C¹ ghaṇsitvā. ⁵ C¹ nikkipati, C² nikkipati. ⁶ C¹ C² dassesitī, C³ dassesitī corrected to dasseti.

Tassa sambhattā¹ bhikkhū „bhante Jetavane kira eko cīvaravaḍḍhako evaṃ lokam vañceti“ ārocayīṃsu. Ath' assa etaḍ ahoṣi: „haṇ' ahaṇ taṃ nagaravāsikam vañcemūti“ pilotikacīvaram atimanāpam katvā surattaṃ rañjivā² taṃ pārupitvā Jetavanam agamāsi. Itaro taṃ disvā va lobham uppādetvā „bhante imam cīvaram tumhehi katan“ ti pucchi. „Āma āvuso“ ti. „Bhante, imam cīvaram mayham detha, tumhe aññam labhissathā“ ti. „Āvuso, mayam gāmaṃvāsikā dullabhapaṇṇayā, im' āham tuyham datvā attanā kiṃ pārupissāmīti“. „Bhante, mama santike ahatasātakā atthi, te gaḥetvā tumbākam cīvaram karoṭhā“ ti. „Āvuso, mayā ettha haṭṭhakammaṃ dassitam, tayi pana evaṃ vadante kiṃ sakkā kātuṃ, gaṇḍhāhi naṃ“ ti tassa pilotikacīvaram datvā ahatasātake ādāya taṃ vañcetvā pakkāmi. Jetavanavāsiko pi taṃ cīvaram pārupitvā katipāhaccayena uṇhodakena dhovanto jīṇṇapilotikam disvā lajjito. „Gāmaṃvāsicīvaravaḍḍhakena kira Jetavanavāsiko vañceto“ ti tassa vañcitabhāvo saṃghamaññe pākaṇo jāto. Ath' ekadivasam bhikkhū dhammasabbhāyam taṃ katham kathentā nīṇḍimīsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. Te taṃ attham ārocesuṃ. Satthā „na bhikkhave jetavanavāsicīvaravaḍḍhako³ idāṇ' eva aññe vañceti, pubbe pi vañceti yeva, na gāmaṃvāsikenāpi idāṇ' eva esa jetavanavāsicīvaravaḍḍhako vañceto, pubbe pi vañceto yevā“ ti vatvā atitāṃ āhari:

Atīte ekasmiṃ araṇṇāyatane Bodhisatto aññataram padumasaram nissāya tīthe rukke rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tadaññatarasmim nātimahante sare nidāghasamaye udakam mandam ahoṣi, bahū c' ettha macchā honti. Ath' eko bako te macche disvā „eken' upāyena ime macche vañcetvā khāḍissāmīti“ gantvā udakapariyante cintento nisidi. Atha taṃ macchā disvā „kiṃ ayya cintento nisinno sīti“ pucchīṃsu. „Tumbākam cintento nisinno 'mhīti“. „Amhākam kiṃ cintesi ayyā“ ti. „Imasmim sare udakam parittam goṇaro ca mando nidāgho ca mahanto, 'idāṇ' ime macchā kiṃ nāma karissanti' tumhākam cintento nisinno 'mhīti“. „Atha kiṃ karoma ayyā“ ti. „Tumhe sace mayham vacanam ka-

¹ C^o sampattā. ² C^o C^o rajivā. ³ C² C^o -vāsi-.

reyyātha ahaṃ vo ekekaṃ mukhatuṇḍakena gahetvā etaṃ pañcavaṇṇapadumasañchannaṃ¹ mahāsaraṃ netvā vissajjeyyaṃ² ti. „Ayya, paṭhamakappikato paṭṭhāya macchānaṃ cintanakabako nāma n' atthi, tvaṃ amhesu ekekaṃ khāditukāmo sīti³. „Nāhaṃ tumhe mayhaṃ saddahante khādissāmi, sace pana sarassa atthibhāvaṃ mayhaṃ na saddahatha ekaṃ macchaṃ mayā saddhiṃ saraṃ passitum pesethā⁴ ti. Macchā tassa saddahitvā „ayaṃ jale pi thale pi samattho⁵ ti ekaṃ kāṇamahāmacchaṃ adāṃsu. „Imaṃ gahetvā gacchathā⁶ ti. So taṃ gahetvā netvā sare vissajjetvā sabbhaṃ saraṃ dassetvā puna ānetvā tesāṃ macchānaṃ santike vissajjesi. So tesāṃ macchānaṃ sarassa sampattiṃ vaṇṇesi. Te tassa kathaṃ sutvā gantukāmā hutvā „sādhū ayya amhe gaṇhitvā gacchāhīti⁷ āhaṃsu. Bako paṭhaman taṃ kāṇamahāmacchaṃ eva gahetvā saratīraṃ netvā saraṃ dassetvā saratīre jāte varaṇarukkhe niliyitvā taṃ viṭapantare pakkhipitvā tuṇḍena vijjhanto jivitaṃ kakhayaṃ pāpetvā maṃsaṃ khāditvā kaṇṭake⁸ rukkhamūle pāpetvā⁹ puna gantvā „vissattho me so maccho, añño āgacchatu¹⁰ ti eten¹¹ upāyena ekekaṃ gahetvā sabbamacchake khāditvā puna āgato ekamacchaṃ pi nāddasa. Eko paṇ¹² ettha kakkāṭako avasiṭṭho. Bako taṃ pi khāditukāmo hutvā „bho kakkāṭaka, mayā sabbe te macchā netvā padumasañchanne¹³ mahāsare vissajjitā, ehi tvaṃ pi nessāmi¹⁴. „Maṃ gahetvā gacchanto kathaṃ gaṇhissasīti¹⁵. „Dasitvā gaṇhissāmi¹⁶. „Tvaṃ evaṃ gahetvā gacchanto maṃ pātesasi, nāhaṃ tayā saddhiṃ gaṃmissāmi¹⁷. „Mā bhāyi, ahaṃ taṃ sugahitaṃ¹⁸ gahetvā gaṃmissāmi¹⁹. Kakkāṭako cintesi: „imassa macche netvā sare vissajjanaṃ nāma n' atthi, sace pana maṃ sare vissajjessati icc-etaṃ kusalaṃ, noce vissajjessati gīvaṃ assa chinditvā jīvitaṃ harissāmi²⁰. Atha naṃ evaṃ āha: „samma baka, na kho tvaṃ sugahitaṃ²¹ gahetuṃ sakkhissasi, amhākaṃ pana gahaṇaṃ

¹ C* -sañchannaṃ. ² C* kaṇṭhake. ³ C* pāpetvā. ⁴ C* -sañchanne. ⁵ so all three MSS.

sugahanam, sac' āham ālena' tava gīvaṃ gabhetum labhissāmi¹
 tava gīvaṃ sugahitam² katvā tayā saddhiṃ gamissāmi³. So
 taṃ „vañcetukāmo esa maṃ“ ti ajānanto „sādhū“ 'ti sam-
 paṭicchī. Kakkatāko attano ālehi⁴ kammārasaṇḍāsena viya
 tassa gīvaṃ sugahitam katvā „idāni gacchā“ 'ti āha. So taṃ
 netvā saram dassetvā varaṇarukkhābhimukho pāyāsi. Kak-
 katāko āha: „mātula, ayaṃ saro etto, tvaṃ pana ito nesīti⁵.
 Bako „piyamātulako atibhaginiputto si me tvaṃ“ ti vatvā
 „tvaṃ 'esa maṃ ukkhipitvā vicaranto mayhaṃ dāso' ti saññaṃ
 karosi, maññe, pass' etaṃ varaṇarukkhamaṇe kaṇṭakarāsīm,
 yathā me te sabbamacchā khādītā taṃ pi tath' eva khādis-
 sāmīti⁶“ āha. Kakkatāko „ete macchā attano bālatāya tayā
 khādītā, āhaṃ pana te maṃ khādītum na dassāmi, taṃ ñeva⁷
 pana vināsaṃ pāpessāmi, tvaṃ hi⁸ bālatāya mayā vañcita-
 bhāvaṃ na jānāsi, marantā ubho pi marissāma, esa te sīsaṃ
 chinditvā bhūmīyaṃ khipissāmīti⁹“ vatvā saṇḍāsena viya ālehi¹⁰
 tassa gīvaṃ nippīlesi. So vattakatena mukhena akkhihi assunā
 paggharantena maraṇabhayaṭajjito „sāmi, ahaṃ taṃ na khā-
 dissāmi, jīvitaṃ me dehīti¹¹“ āha. „Yadi evaṃ otaritvā sara-
 sīm maṃ vissajjehīti¹²“. So nivattitvā saram eva otaritvā
 kakkatākaṃ sarapariyante paṃkapitṭhe ṭhapesi. Kakkatāko
 kattarikāya kumudanaṃ kappento viya tassa gīvaṃ kappetvā
 udakaṃ pāvīsi. Taṃ acchariyaṃ disvā varaṇarukkhe adhi-
 vatthā devatā sādhuḥkāraṃ dadamānā vanaṃ unnādayamānā
 madhurassarena imaṃ gātham āha:

Nāccanta nikatippaṇṇo nikatyā sukham edhati,
 ārādhe nikatippaṇṇo bako kakkatākā-m-ivā ti. 37.

Tattha nāccantanikatippaṇṇo nikatyā sukham edhatīti, nikati
 vuccati vañcanā, nikatipaṇṇo vañcanapaṇṇo puggalo¹, tāya nikatyā nikatiyā

¹ C^o alena, C^o analena. ² C^k C^o labhissāmīti. ³ so all three MSS. ⁴ C^o
 alehi. ⁵ C^o tañce, C^k taññeva. ⁶ C^k C^o tvaṃñahi, C^o tvañhi. ⁷ all three
 MSS. alehi. ⁸ C^k puggala, C^o puggalā.

vañcanāya na accantaṃ sukhāṃ edhati nīccakāle sukhassmim̐ ñeva paṭitthāturū
na sakkoti, ekasmiṃ pana vināsaṃ¹ pāpunāti yevā ti attho, ārādheti²
paṭilabhati, nīkatipaṇṇo³ ti kerāṭikabhāvaṃ sikkhitapaṇṇo pāpappuggalo attanā
katassa pāpassa phalaṃ paṭilabhati vindati ti attho, kathaṃ? bako kakkā-
takūmiva yathā bako kakkātakā gīvacchedanaṃ pāpuṃ evaṃ pāpappuggalo
attanā katapāpato diṭṭhadhamme vā samparāyaṃ vā bhayaṃ ārādheti paṭilabhati ti,
imaṃ atthaṃ pakāseṃto Mahāsatto vanaṃ unnāseṃto dhammaṃ daseṃsi.

Satthā „na bhikkhave idāṃ’ eva gāmaṃvāsīcīvaravaḍḍhaken’ esa
vañcīto, atīte pi vañcīto yevā” ’ti imaṃ dhammaḍḍesanaṃ āharitvā
anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā so jetavanavāsīcīvara-
vaḍḍhako ahoṃ, kakkātakā gāmaṃvāsīcīvaravaḍḍhako, rukkhadevatā
pana ahaṃ evā” ’ti. Bakajātakaṃ.

9. Nandajāṭaka.

Maññe sovaṇṇayo rāsīti. Idāṃ Satthā Jetavane viha-
ranto Sāriputtatherassa saddhivihārikaṃ ārabba kathesi.
So kira bhikkhu suvaco ahoṃ vacanakkhāmo, therassa mahanten’
ussāhena upakāraṃ karoti. Ath’ ekam̐ samayaṃ therō Satthāraṃ
āpuccitvā cārikaṃ pakkanto Dakkhiṇāgiriṇanapadaṃ⁴ agamāsi. So
bhikkhu tattha gatakalē mānatthaddho hutvā therassa vacanaṃ na
karoti, „āvuso idāṃ nāma karohīti” vutte pana therassa paṭipakkho
hoti. Therō tassa āsayaṃ na jānāti. So tattha cārikaṃ caritvā
puna Jetavanaṃ āgato. So bhikkhu therassa Jetavanavihāraṃ āga-
takālato paṭṭhāya puna tādiso va jāto. Therō Tathāgatassa ārocesi:
„bhante, mayhaṃ eko saddhivihāriko ekasmiṃ ṭhāne satena kīṭadāso
viya hoti, ekasmiṃ ṭhāne mānatthaddho hutvā ‘idāṃ nāma karohīti’
vutte paṭipakkho hotīti”. Satthā „nāyaṃ Sāriputta bhikkhu idāṃ’
eva evaṃsilo, pubbe p’ esa ekam̐⁵ ṭhānaṃ gato satena kīṭadāso viya
hoti ekam̐ ṭhānaṃ gato paṭipakkho paṭisattu hotīti” vatvā therena
yācīto atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente
Bodhisatto ekasmiṃ kuṭumbiyakule⁶ paṭisandhiṃ gaṇhi.
Tass’ eko sahāyako kuṭumbiko’ sayaṃ mahallako, bhariyā

¹ C¹ C² vināsaṃ. ² so all three MSS. ³ C¹ nīkatipaṇṇo. ⁴ C¹ dakkhiṇa-.

⁵ C¹ ekaṃ. ⁶ C¹ C² kuṭumbiya-. ⁷ C¹ kuṭumbiko.

pan' assa taruṇī. Sā taṃ nissāya puttāṃ paṭilabhi¹. So cintesi: „ayaṃ itthikā tarupattā maṃ accayena kañcid eva purisaṃ gahetvā imaṃ dhanāṃ vināseyya, puttassa me na dadeyya, yaṃ nūnāhaṃ imaṃ dhanāṃ paṭhavigataṃ kareyyan“ ti ghare Nandaṃ nāma dāsaṃ gahetvā araṇṇaṃ gantvā ekasmiṃ thāne taṃ dhanāṃ nidahitvā tassa ācikkhitvā „tāta Nanda, imaṃ dhanāṃ mama accayena mayhaṃ puttassa ācikkheyyāsi, mā vanaṃ pariccajīthā“² 'ti ovaditvā kālam akāsi. Putto pi 'ssa anukkamena vayappatto jāto. Atha naṃ mātā āha: „tāta tava pitā Nandaṃ dāsaṃ gahetvā dhanāṃ nidhesi, taṃ āharāpetvā kuṭumbaṃ saṇṭhapehīti“³. So ekadivasāṃ Nandaṃ āha: „mātula atthi kiñci mayhaṃ pitarā dhanāṃ nidahitan“ ti. „Āma sāmiti“⁴. „Kuhim taṃ nidahitan“ ti. „Araṇṇe sāmiti“⁵. „Tena hi gacchāmā“ 'ti kuddālapitakaṃ ādāya nidhiṭṭhānaṃ gantvā „kahaṃ mātula dhanan“ ti āha. Nando āruya dhanamatthake thatvā dhanāṃ nissāya mānaṃ uppādetvā „are dāsiputtaceṭṭaka, kuto te imasmiṃ thāne dhanan“ ti kumāraṃ akkosati. Kumāro tassa pharusavaṇaṇaṃ sutvā asuṇanto viya „tena hi gacchāmā“ 'ti taṃ⁶ gahetvā paṇinivatitvā puna dve tayo divase atikkamitvā agamāsi. Nando tath' eva akkosati. Kumāro tena saddhiṃ pharusavacaṇaṃ avatvā va nivattitvā „ayaṃ dāso 'ito paṭṭhāya dhanāṃ ācikkhissāmīti' gacchati, gantvā pana akkosati, tattha kāraṇaṃ na jānāmi, atthi kho pana me pitu sabāyo kuṭumbiko, taṃ paṭipucchitvā „ānissāmīti“ Bodhisattassa santikaṃ gantvā sabbaṃ taṃ pavattiṃ ārocetvā „kin nu kho tāta kāraṇan“ ti pucchi. Bodhisatto „yasmiṃ te tāta thāne thito Nando akkosati tatth' eva te pitu santakaṃ dhanāṃ, tasmā yadā te Nando akkosati tadā naṃ⁷ 'ehi re dāsa, kiṃ akkosasīti' kaḍḍhitvā kuddālaṃ gahetva taṃ thānaṃ bhinditvā kulasantakaṃ dhanāṃ nīharitvā dāsaṃ ukkhipāpetvā dhanāṃ āharā“ 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

¹ C² labhī. ² C² saṇṭhapehīti. ³ C² naṃ. ⁴ C² taṃ.

Maññe sovaṇṇayo rāsi sovaṇṇamālā ca Nandako
yattha dāso āmajāto t̥hito thullāni gajjatīti. 38.

Tattha maññe ti evaṃ ahaṃ jānāmi, sovaṇṇayo ti sundaro vanno etesaṃ
ti suvaṇṇāni, kāni tāni rajatamaṇikaucanapavāḍḍiratanāni imasmiṃ hi thāne
sabbā¹ etāni suvaṇṇāni adhippetāni, tesāṃ rāsi sovaṇṇayo rāsi, sovaṇṇa-
mālā cā² ti tuyaṃ pītu santakā suvaṇṇamālāpi ca etth³ evā⁴ ti maññāmi,
Nandako yattha dāso ti yasmiṃ thāne t̥hito Nandako dāso, āmajāto ti
āma ahaṃ vo dāsi⁵ti evaṃ dāsavyaṃ upagatāya āmadāsisaṃkhātāya¹ dāsiyā
putto, t̥hito thullāni gajjatīti so yasmiṃ thāne t̥hito thullāni pharusava-
canāni vadati tatth² eva te kuladhanaṃ, evaṃ ahaṃ taṃ maññāmi³ti Bodhisatto
kumārassa dhanagahaṇupāyaṃ² ācikkhi.

Kumāro Bodhisattaṃ vanditvā gharaṃ gantvā Nandaṃ ādāya
nidhiṭṭhānaṃ gantvā yathānusiṭṭhaṃ paṭipajjitvā taṃ dhanam
āharitvā kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā¹ Bodhisattassa ovāde t̥hito dā-
nādāni puṇṇāni katvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā „pubbe p'esa evaṃsilo yevā“ ti vatvā imaṃ dhammade-
sanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā
Nando Sāriputtassa saddhivihāriko ahesi, paṇḍitakuṭumbiyo pana ahaṃ
evā“ ti. Nandajātakaṃ.

10. Khadiraṅgārajātaka.

Kāmaṃ patāmi nirayaṃ ti. Idam Satthā Jetavane vi-
haranto Anāthapiṇḍikaṃ ārabba kathesi. Anāthapiṇḍiko hi vi-
hāraṃ eva ārabba catuppaṇṇāsakoṭṭidhanaṃ Buddhasāsane vikiritvā
ṭhapetvā tīpi ratanāni aṇṇattha ratanasāṇṇam eva anuppādetvā Sa-
ṭhari Jetavane viharante devasikaṃ tīpi mahāupaṭṭhānāni gacchati, pāto
va ekavāraṃ gacchati, kutaṭapatarāso ekavāraṃ, sāyaṇhe ekavāraṃ,
aṇṇāni pi antarūpaṭṭhānāni¹ honti yeva, gacchanto ca „kin nu kho
ādāya āgato“ ti „āmaṇerā vā daharā vā battham pi me olokeyyūn“
ti² tucchahattho nāma na gatapubbo, pāto va gacchanto yāguṃ gā-

¹ C¹ dāsi-, C² omits dāsisaṃkhātāya. ² C¹ -gahaṇupāyaṃ, C² -gahaṇupāyaṃ,
C³ -gahaṇupāyaṃ. ³ C¹ saṇṭhapetvā. ⁴ C¹ antagarūpaṭṭhāni, C² antarūpaṭṭhāni,
⁵ C² adds ca.

hāpetvā gacchati, katapātarāso sappinavanītamadhupphāṇitādini pi, sāyaṇhasamaye¹ gandhamālāvattahattho ti, evaṃ divase divase paricajantassa pan' assa pariccāge pamāṇaṃ n' atthi, bahū vohārūpajivino pi 'ssa hatthato panne āropetvā atthārasakoṭṭhasamkhaṃ dhanam iṇaṃ gaphimsu. Te mahāseṭṭhi na āharūpeti. Aññā pan' assa kulasantakā atthārasakoṭṭhiyo naditīre nidahitvā ṭhapitā vātodakena nadikūle blinne mahāsamuddam pavittā, tā yathā pihitalaṇchitā va loha-cātiyo anṇavakucchiyaṃ pavattantā vicaranti. Gehe pan' assa pañcannaṃ bhikkhusatānaṃ niccabhattaṃ nibaddham eva hoti, seṭṭhino hi gehaṃ bhikkhusaṅghassa catumahāpathe khaṇitapokkharāṇisadisam², sabbabhikkhūnaṃ mātāpitittihāne ṭhitaṃ, ten' assa gharaṃ Sammāsambuddho pi gacchati, asītimahātherāpi gacchanti yeva, sesabhikkhūnaṃ pana āgacchantānaṃ ca gacchantānaṃ³ ca pamāṇaṃ n' atthi, Taṃ pana gharaṃ sattabhūmakam saddavārakoṭṭhakapatimaṇḍitaṃ⁴. Tassa catutthe dvārakoṭṭhake⁵ ekā micchādittihikā devatā vasati. Sammāsambuddhe gehaṃ pavisante attano vimāne ṭhātuṃ na sakkoti, dārake gahetvā otarivā bhūmiyaṃ tiṭṭhati, asītimahātheresu pi avasesatheresu pi pavisantesu ca nikkhamantesu ca tath' eva karoti. Sā cintesi: „samaṇe ca Gotame sāvakesu⁶ c' assa imaṃ gehaṃ pavisantesu mayhaṃ sukhaṃ nāma n' atthi, niccakālaṃ otarivā otarivā bhūmiyaṃ ṭhātuṃ na sakkhissāmi, yathā ime etaṃ gharaṃ na pvisanti tathā mayā kātuṃ vaṭṭatīti“. Ath' ekadivasaṃ sayanūpagatass' eva mahākammantikassa santikaṃ gantvā obhāsaṃ pharivā atthāsi, „ko etthā⁷ 'ti ca vutte „ahaṃ catutthadvārakoṭṭhake nibbattadevatā“ ti āha. „Kasmā āgatāsi“. „Tumhe seṭṭhissa kiriyaṃ na passatha, attano pacchimakālaṃ anolo- ketvā dhanam niharitvā samaṇaṃ Gotamaṃ yeva pūreti, n' eva vaṇijjaṃ payojeti na kammante paṭṭhapeti, tumhe seṭṭhiṃ tathā ovadatha yathā attano kammaṃ karoti, yathā ca samaṇo Gotamo sasāvako imaṃ gharaṃ na pavisati tathā karoṭhā⁸ 'ti. Atha naṃ so āha: „bāladevate seṭṭhi dhanam vissajjento niyyānike Buddhasāsane vissajjeti, so sace maṃ cūḷāya gahetvā vikkiṇissati n' evāhaṃ kiñci kathessāmi, gaccha tvaṃ“ ti. Sā pan' ekadivasaṃ seṭṭhino jeṭṭhaputtaṃ upasaṃkhamitvā tath' eva ovadi⁹. So pi naṃ purimanayen' eva tajjesi. Seṭṭhinā pana saddhiṃ kathetuṃ yeva na sakkoti. Seṭṭhino pi niraṇtaṃ dānaṃ

¹ C¹ sāyanha-, C² sāyanha-. ² C¹ khatapokkharāpi-, C² khatapokkharāpi-, C³ khaṇitapokkharāpi-. ³ C¹ gacchantānaṃ. ⁴ C¹ C² -koddhaka-, C³ -koṭṭaka-.

⁵ C¹ C² -koddhake, C³ -koṭṭake. ⁶ C¹ C² nibbattidevatā. ⁷ C¹ adds va.

dentassa rohāre akarontassa āye mandibhūte¹ dhanam parikkhayaṃ
 agamāsi. Ath' assa anukkamena dāḷiddiyappattassa paribhogasāṭaka-
 sayanabhojanāni pi purāṇasadisāni na bhaviṃsu, evaṃbhūto pi bhikk-
 khusaṃghassa² dānam deti, paṇitam pana katvā dātum na sakkoti.
 Atha nam ekadivasaṃ vanditvā nisinnam Satthā „diyyati pana te ga-
 hapati kule dānam“ ti pucchi. So „diyyati bhante, tañ ca kho ka-
 nājakaṃ³ bilaṅgadutiyaṃ⁴“ ti āha. Atha nam Satthā „gahapati lūkham
 dānam demiti“ mā cittaṃ saṃkocayittha, cittaṃ hi paṇite Buddha-
 paccabuddhabuddhasāvakanāṃ dinnam dānam lūkham⁵ nāma nā
 hoti, kasmā: vipākamahantattā“ ti āha. Cittaṃ⁶ hi paṇitam kātum
 sakkontassa dānam lūkham⁷ nāma n' atthi c'etaṃ evaṃ veditabbaṃ:

N' atthi citte pasannamhi appikā nāma dakkhiṇā
 Tathāgate vā Sambuddhe atha vā tassa sāvake.
 Na kir' atthi anomadassisu
 pāricariyā Buddhesu appikā,
 sukkhāya alonikāya⁸ ca
 passa phalaṃ kummiāsapiṇḍiyā ti.

Aparam pi nam āha: „gahapati, tvaṃ tāva lūkham⁹ dānam da-
 damāno atthamnam ariyapuggalānam desi, aham Velāmakāle sakala-
 Jambudīpaṃ unnaṃgalaṃ katvā satta ratanāni dadamāno pañca mahā-
 nadiyo ekoghapuṇṇam katvā viya ca mahādānam pavattayamāno tisa-
 ranagataṃ vā pañcasīlarakkhānakam vā kiñci nālattham, dakkhiṇeyya-
 puggalā nāma evaṃ dullabhā, tasmā 'lūkham' me dānam ti mā cittaṃ
 saṃkocayitthā“ ti, evaṃ ca pana vatvā Velāmakasuttaṃ kathesi. Atha
 kho sū devatā issarakāle seṭṭhinā saddhim kathetum pi asakkonti¹⁰
 „idān' āyam duggatattā mama vacanam gāhissatīti“ maññamānā
 adḍharattasāmaye sirigabbhaṃ pavisitvā obhāsam pharitvā ākāse atthāsi.
 Seṭṭhi disvā „ko eso“ ti āha. „Aham mahāseṭṭhi catutthadvāṇa-
 koṭṭhake adhiṇatthā¹¹ devatā“ ti. „Kimattham āgatāsīti“. „Tuyham
 ovādam kathetukāmaṃ butvā“ ti. „Tena hi kathehīti“. „Mahāseṭṭhi,
 tvaṃ pacchimakālam na cintesi, puttadhītaro na olokesi, samapassa te
 Gotamassa sāsane bahum¹² dhanam vipakiṇṇam, so tvaṃ ativelaṃ

¹ C^o mandi-. ² C^o -saṃghassa. ³ C^o kanājam, C^o kanājakaṃ. ⁴ C^o bilaṅga-
 dūtiyaṃ? ⁵ C^o lūkham, C^o lūkhan. ⁶ all three MSS. cittaṃ, all three MSS.
 aloni-. ⁷ C^o lūkham. ⁸ all three MSS. asakkonti. ¹⁰ C^o adhiṇatthā, C^o adhi-
 vatvā. ¹¹ C^o bahu.

dhanavissajjanena vā navakammantānaṃ akaraṇena vā¹ samaṇaṃ Gotamaṃ nissāya duggato jāto, evambhūto pi samaṇaṃ Gotamaṃ na muñcasi, ajjāpi te samaṇā gharaṃ pavāsanti yeva, yān tāva tehi nītaṃ taṃ na sakkā paccāharāpetuṃ, gahitakam eva hotu, ito paṭṭhāya pana sayāṃ ca samaṇassa Gotamassa santikaṃ mā gamittha sāvakaṇaṃ e' assa imaṃ gharaṃ pavāsituṃ mā adāsi, samaṇaṃ Gotamaṃ nivattitvāpi anolokento attano vohāre ca vaṇijjaṃ ca katvā kuṭumbam saṇṭhapehīti". Atha naṃ so evaṃ āha: „ayaṃ tayā mayhaṃ dāttabbo vādo" ti. „Ama ayaṃ" ti. „Tādisānaṃ devatānaṃ satena pi sahasseṇa pi satasahasseṇa pi akampanīyo ahaṃ Dasabalena kato, mama hi saddhā Sineru rīya acalā suppatitṭhitā, mayā niyyānike ratanasāsane² dhanam viṣajjitam, ayuttam te kathitam, Buddhasāsane pahāro dinno evarūpāya anāraṇya³ dussīlāya kālakaṇṇiyā⁴, saddhīm tayā mama ekagehe vasanakiṇṇaṃ n' atthi, sīgham mama gehā nikkhamitvā ānānttha gacchā" ti. Sā sotāpannassa ariyasāvakaṇṇiyaṃ vācanaṃ sutvā thātum asakkonti⁵ attano vasanaṭṭhānaṃ gantvā dārake hatthena gabetvā nikkhami⁶, nikkhamitvā ca pana „ānānttha vasanaṭṭhānaṃ alabhamānā seṭṭhīm khamāpetvā tatth' eva vasissāmīti" nagarapariggāhakadevaputtassa santikaṃ gantvā taṃ vanditvā aṭṭhāsi, „ken' atthena āgatāsīti" ca vuttā „ahaṃ sāmī anupadhāretvā Anāthapiṇḍikena saddhīm kathesiṃ, so maṃ kujjhivā vasanaṭṭhānā nikkaddhi, maṃ seṭṭhissa santikaṃ netvā khamāpetvā vasanaṭṭhānaṃ me dethā" ti. „Kim pana tayā seṭṭhi vutto" ti. „Ito paṭṭhāya Buddhupaṭṭhānaṃ saṃghupaṭṭhānaṃ mā kari, samaṇassa Gotamassa ghare pavesanaṃ mā adāsīti" evaṃ me⁷ vutto sāmīti". „Ayuttam tayā vuttam, sāsane pahāro dinno, ahaṃ⁸ taṃ ādāya seṭṭhino santikaṃ gantum na ussahāmīti". Sā tassa santikā saṃgahaṃ alabbhivā catunnaṃ Mahārājānaṃ santikaṃ agamāsi⁹. Tehi pi tath' eva paṭikkhittā Sakkaṃ devārājaṃ upasamkhamitvā taṃ pavattim ācikkhitvā „ahaṃ deva vasanaṭṭhānaṃ alabhamānā dārake hatthena gabetvā attāpā vicarāmi, tumhākaṃ siriyā mayhaṃ vasanaṭṭhānaṃ dāpethā" ti sutṭhetaraṃ yāci. So pi naṃ āha: „tayā ayuttam kataṃ, Jinasāsane pahāro dinno, ahaṃ pi taṃ nissāya seṭṭhinā saddhīm kathetuṃ na sakkomi, ekam pana te seṭṭhissa

¹ all three MSS. omit vā. ² C² adds masāsane, C⁴ adds mama sāsane.

³ C² anācārāya. ⁴ C² kālā-, C² kālakaṇṇiyāya. ⁵ all three MSS. asakkonti.

⁶ C² C⁴ omit nikkhami. ⁷ C² omits me. ⁸ C² ahaṃ. ⁹ C² C⁴ agamā.

khamanūpāyaṃ kathesaṃmīti¹. „Sādhū deva kathehīti“. „Mahāseṭṭhiṃsa hatthato manusseli paṇṇe āropetvā atthārasakoṭṭisaṃkhaṃ dhanam gahitaṃ atthi, tvam tassa āyuttakavesaṃ gahetvā kañci ajānūpetvā tāni paṇṇāni ādāya katipayehi yakkhataruṇehi parivāritā ekena hatthena paṇṇaṃ ekena lekhaṃ² gahetvā tesam gehaṃ gantvā gehamajjhe thitā attano yakkhānūbhāvena te uttāsetvā idam tumhākaṃ inspanṇaṃ³, amhākaṃ seṭṭhi attano issaraṅkāle tumhe na kiñci āha, idāni duggato jāto, tumhehi gahitakabhāpaṇāni dethā⁴ ti attano yakkhānūbhāvaṃ dassetvā sabbāpi tā atthārasa hiraṇṇakoṭṭiyo sādhetvā seṭṭhiṃsa tocchakoṭṭhake pūretvā aṇṇaṃ Aciravatīnaditīre nīhitadhaṇaṃ nadikūle bhimme samuddaṃ pavitthaṃ atthi tam pi attano ānubhāvena āharitvā kotthe pūretvā aṇṇaṃ pi asukattihāne nāma assāṃmikaṃ atthārasakoṭṭimattam eva dhanam atthi tam pi āharitvā tucchakoṭṭhe pūrehi, imāhi catuppaṇṇāsakoṭṭihi imaṃ tucchakoṭṭhake pūraṇena dāṇḍakammaṃ katvā mahāseṭṭhiṃ⁵ khamāpehīti“. Sā „sādhū devā“ ti tassa vacanaṃ sampacchichitvā vuttanāyen⁶ eva sabbam dhanam āharitvā addharattasamaye seṭṭhiṃsa sirigabbaṃ pavisitvā obhāsaṃ pharitvā ākāse atthāsi, „ko eso“ ti rutte „ahaṃ te mahāseṭṭhi catutthadvāraṇakoṭṭhake⁷ adhi-vatthā andhabāladevatā, mayā mahāmohamūḥhāya Buddhagūṇe ajānitvā purimesu divasesu tumhehi saddhiṃ kiñci kathitaṃ, tam me dosaṃ khamatha, Sakkassa hi me devarājassa vacanena tumhākaṃ iṇaṃ sādhetvā atthārasa koṭṭiyo samuddaṃ gatā atthārasa koṭṭiyo tasmim tasmim thāne assāṃmikaḍḍhaṇassa atthārasa koṭṭiyo ti catuppaṇṇāsakoṭṭiyo āharitvā tucchakoṭṭhaṃ pūraṇena dāṇḍakammaṃ kataṃ, Jetavanavihāraṃ ārabha parikkhayaṃ gatadhaṇaṃ sabbam sampiṇḍitaṃ, vasaṇatthānaṃ alabhamānā kilamāmi, mayā aṇṇānatāya kataṃ manasi akatvā khamatha mahāseṭṭhi⁸ āha, Anāthapiṇḍiko tassā vacanaṃ sutvā cintesi: „ayaṃ ca devatā, dāṇḍakammaṃ⁹ ca“ me katan¹⁰ ti vadati, attano ca dosaṃ paṭijānāti, Sattā imaṃ cintetvā attano guṇe jānāpessati, Sammāsaṃbuddhassa naṃ dassessāmīti“. Atha naṃ āha: „amma devate, sace si maṃ khamāpetukāṃ Satthu santike maṃ khamāpehīti“. „Sādhū evaṃ karissāmi, Satthu pana maṃ santikaṃ gahetvā gacchāhīti“. So „sādhū“ ti vatvā vibhātāya rattiyā pāto va tam gahetvā Satthu santikaṃ gantvā tāya katakammaṃ sabbam Tathāgatassa ārocesi. Sattā tassa vacanaṃ sutvā idha gahapati pāpapuggalo pi yāva pāpaṃ na

¹ C¹ lekhaṇi. ² C² iṇa-, C³ upaṇṇaṇaṃ. ³ C⁴ -seṭṭhiṇaṃ. ⁴ C⁵ catutthe.

⁵ C⁶ C⁷ -kammaṃ. ⁶ C⁸ omits ca.

paccati tāva bhadrāni passati, yadā paṇ' assa pāpaṃ paccati tadā pāpaṃ eva passati. bhadrappuggalo pi yāva bhadrāṃ na paccati tāva pāpāni passati, yadā paṇ' assa bhadrāṃ paccati tadā bhadrāṃ eva passati" vatvā imā Dhammapade dve gāthā abhāsi:

Pāpo pi passati bhadrāṃ yāva pāpaṃ na paccati. (Dhp. vv. yadā ca paccati pāpaṃ atha pāpo pāpāni passati. 119-120.)

Bhadro pi passati pāpaṃ yāva bhadrāṃ na paccati, yadā ca paccati bhadrāṃ atha bhadro bhadrāni passati.

Imāya¹ ca pana gāthānaṃ pariyosāne sū devatā sotāpattiphale patiṭṭhāsi. Sā cakkamkitesu Satthu pādesu nipatitvā „mayā bhante rāgarattāya dosaduttāya mohamūlāya avijjandhāya tumhākaṃ guṇe ajānantiyā pāpakaṃ vacanaṃ vuttaṃ, taṃ me khamathā" 'ti Satthāraṃ khamāpetvā mahāsetthim khamāpesi. Tasmiṃ samaye Anāthapiṇḍiko Satthu purato attano guṇaṃ kathesi: „bhante ayaṃ devatā 'Buddhupatthānādini mā karohi' vāriyamānāpi² maṃ vāretuṃ nāsakkhi, 'dānaṃ na dātubban' ti imāya vāriyamāno p' ahaṃ adāsiṃ eva. nanu esa bhante mayhaṃ guṇo" ti. Satthā „tvam kho si gahapati sotāpanno ariyasāvako acalasaddho visuddhadassano, tuyhaṃ imāya appesakkha-devatāya vārentiyā avāritabhāvo nācchariyo, yaṃ pana pubbe paṇḍitā anuppanne Buddhe aparipakke³ nāpe tthitā kāmavacarissarena Mārena ākāse tthatvā 'sace dānaṃ dassasi imasmiṃ niraye paccissasiti' asiti-hatthagambhīraṃ aṅgārakāsuṃ dassetvā 'mā dānaṃ adāsiti' vāritā padumakannikamajjhe tthatvā dānaṃ adāsu idam acchariyaṃ" ti vatvā Anāthapiṇḍikena yācito atūtam āhari:

Atite Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto Bārāṇasissetthissa kule nibbattitvā nānappa-kārehi sukhupaharaṇehi⁴ devakumāro viya saṃvaddhīyamāno⁵ anukkamena viññūtaṃ⁶ patvā soḷasavassakāle yeva sabbasippesu nipphattiṃ patto. So pitu accayena setthitthāne tthatvā catusu nagaradvāresu catasso dānasālā majjhe nagarassa ekaṃ attano nivesanadvāre ekaṃ ti cha dānasālā kāretvā mahādānaṃ deti

¹ so all three MSS. instead of imāsaṃ? ² so all three MSS. instead of vāriyamānāpi? ³ C¹ aparipakkhe, C² aparipakke corr. to aparipakke.

⁴ C¹ sukhupaharaṇehi, C² sukhupakarāṇehi. ⁵ C¹ saṃvaddhīyamāno, C² saḍ-dhīyamāno. ⁶ C¹ viññūtaṃ.

sīlaṃ rakkhati uposathakammaṃ karoti. Ath' ekadivasam pātārāsavelāya Bodhisattassa nānaggarase manuññabhōjane upanīyamāne eko paccekabuddho sattāhaccayena nirodhā vutthāya bhikkhācāra-velaṃ sallakkhetvā „ajja mayā Bārāṇasīsēthissa gehadvāraṃ gantum vattatīti“ nāgalatādantakattḥaṃ khādītvā Anotattadāhe mukhaṃ dhovītvā Manosilātale tḥito nivāsetvā kāyabandhanaṃ bandhītvā cīvaraṃ pārupītvā iddhi-mayamattikāpattam ādāya ākāsenāgantvā Bodhisattassa bhatte upanītamatte gehadvāre attḥāsi. Bodhisatto taṃ disvā va āsanā vutthāya nipaccākāraṃ dassētvā parikkammakāraṃ olokesi, „kiṃ karomī sāmīti“ ca vutte „ayyassa pattam āharathā“¹ ti āha. Taṃ khaṇaṃ yeva Māro pāpimā vikampamāno utthāya „ayaṃ paccekabuddho ito sattame divase āhāraṃ labhi, ajja alabhanto vinassissati, imaṃ ca vināsessāmi setthino ca dānantarāyaṃ karissāmīti“ taṃ khaṇaṃ ūeva² āgantvā antara-vatthumhi asītībatthamattaṃ aṅgārakāsu³ nimmini, sā khadiraṅgarapunnā⁴ sampajjalitā sajotibhūtā Avīcimahānirayo viya khāyīthā, taṃ pana māpetvā sayam ākāse attḥāsi. Pattaharaṇatthāya gacchamāno puriso taṃ disvā mahābhayapatto nivatti. Bodhisatto „kiṃ tāta nivatto sīti“ pucehi. Ayaṃ „sāmi antaravatthumhi mahati⁵ aṅgārakāsu⁶ sampajjalitā sajotibhūtā“ ti. Ath' añño ath' añño ti evaṃ āgatāgatā sabbe pi bhayappattā vegena palāyīṃsu. Bodhisatto cintesi: „ajja mayhaṃ dānantarāyaṃ kātukāmo Vasavatti Māro uyyutto bhavissati, na kho pana jānāmi Mārasatena Mārasabhassenāpi mayhaṃ akampiya-bhāvaṃ, ajja dāni mayhaṃ vā Mārassa vā balamahantatam ānubhāvamahantatam jānissāmīti“ taṃ yathāsajjitam eva bhattapātim sayam ādāya gehā nikkhamma aṅgārakāsutate⁷ tḥatvā ākāsaṃ ulloketvā Māraṃ disvā „ko si tvaṃ“ ti āha. „Ahaṃ Māro“ ti. „Ayaṃ aṅgārakāsu⁸ tayā nimmitā“ ti. „Āma mayā“

¹ C² khaṇaṃ yeva. ² C² C³ aṅgāra-. ³ C² C³ khadiraṅgarā-. ⁴ C² mahati.
⁵ C² C³ aṅgārakāsuṃ, C³ aṅgārakāsu. ⁶ C³ aṅgārakāsu.

ti. „Kimatthāyā“ 'ti. „Tava dānassa antarāyakaṇaṭṭhāya
ca paccekabuddhassa ca jīvitanaṣaṇaṭṭhāyā“ 'ti. Bodhisatto
„n' eva te ahaṃ attano dānassa antarāyaṃ na paccekabuddhassa
jīvitantarāyaṃ katuṃ dassāmi, aḷḷa dāni mayhaṃ vā tuyhaṃ
vā balamahantataṃ jānissāmi“ aṅgārakāsuyā¹ taṭe thatvā
„bhante paccekabuddha“², ahaṃ imassā aṅgārakāsuyā³ adhosiso
patamāno pi na nivattissāmi, kevalaṃ tumhe mayā dinnabhoja-
naṃ patigaṇhathā“ 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

Kāmaṃ⁴ patāmi nīrayaṃ uddhapādo avamsiro,
nānariyaṃ karissāmi, handa piṇḍaṃ paṭiggahā 'ti. 39.

Tatrāyaṃ piṇḍattho: bhante paccekavarabuddha, sace p' ahaṃ tumhākaṃ
piṇḍapātaṃ deṇṭo ekamsen⁵ eva imaṃ nīrayaṃ uddhapādo avamsiro hutvā patāmi
tathāpi yad idaṃ adānaṃ ca aḷḷiyaṃ ca ariyehi akūṭabbattā anariyehi ca kūṭab-
battā anariyaṃ ti vuccati na taṃ anariyaṃ karissāmi, handa imaṃ mayā
diyyamānaṃ piṇḍaṃ paṭiggahaṃ patigaṇhāhmi, ettha ca handā 'ti vavassaggaṭṭhe
nipāto.

Evaṃ vatvā Bodhisatto dalhasamādānena bhattapātim ga-
hetvā aṅgārakāsumatthakena⁶ pakkanto⁷. Tāvad eva asitihat-
thāya gambhīrāya aṅgārakāsuyā⁸ talato uparūpari jātaṃ atta-
sattamaṃ ekaṃ mahāpadumaṃ uggantvā Bodhisattassa pāde
paṭicehi. Tato mahātumbamatto reṇu uggantvā Mahāsattassa
muddhani thatvā sakalasarīraṃ suvaṇṇacunṇasamokinnam iva
akāsi. So padumakaṇṇikāya thatvā nānaggarasabhojanaṃ pac-
cekabuddhassa patte patitthāpesi. So taṃ paṭiggahetvā anu-
modanaṃ katvā pattaṃ ākāse khipitvā passantass' eva mahā-
janassa sāyaṃ pi vehāsaṃ abbhuggantvā nānappakāraṃ valā-
hakapantiṃ maddamāno viya Himavantam eva gato. Māro pi
parājito domavassaṃ patvā attano vasanaṭṭhānam eva gato.
Bodhisatto pana padumakaṇṇikāya thitako va mahājanassa

¹ C^o aṅgārakāsu-. ² C^o paccekavarabuddha. ³ C^o C^o aṅgārakāsuyā. ⁴ C^o kā-
maṃ. ⁵ C^o C^o aṅgāra-. ⁶ C^o C^o pakkhanto. ⁷ C^o aṅgāra-.

dānasīlasamvappanena dhammaṃ desetvā mahājanena parivuto attano nivesanam eva pavisitvā yāvajīvaṃ dānādīni puññāni karitvā yathākammaṃ gato.

Satthā „na idaṃ gahapati acchariyaṃ yaṃ tvaṃ evaṃ dassana-sampanno etarahi devatāya na kampito, pubbe paṇḍitehi katam eva acchariyaṃ“ ti imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā atusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā paccekabuddho tatth' eva parinibbāyi, Māraṃ parājayitvā padumakannikāya itatvā paccekabuddhassa piṇḍa-pātadāyako Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā“ ti. Khadiraṅgāra-jātakam. Kulāvakaṃvaggo catuttho.

5. ATTHAKĀMAṆGA.

1. Losakajātaka.

Yo atthakāmassā 'ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto Losakatissattheraṃ nāma¹ ārabha kathesi. Ko pan' esa Losakatissatthero nāma² 'ti Kosalaratthē eko attano kulāsāsako kevaṭṭa-puttako, ulābbi bhikkhu. So kira nibbattaṭṭhānato cavitvā Kosalaratthē ekasmiṃ kulasaḥassavāse³ kevaṭṭagāme ekissā⁴ kevaṭṭiyā kucchismiṃ paṭisandhiṃ-gaṇhi. Tassa paṭisandhigahaṇādivase taṃ⁵ kulasaḥassam⁶ jālahattham nadiyaṃ ca taḷākādisu⁷ ca macche pariyesantaṃ ekam khuddakamaccham pi nālattha. Tato paṭṭhāya ca te kevaṭṭā parihāyanti yeva. Tasmīṃ pi kucchigate yeva nesaṃ gāmo sattavāre agginā daḍḍho sattavāre raṇṇā daḍḍito. Evaṃ anukkamena duggatā jāta. Te cintayāsu: „pubbe amhākaṃ evarūpaṃ n' atthi, idāni pana parihāyāma, amhākaṃ antare ekāya kālakānniyā bhavitabbaṃ, dve vaggā homā“ ti pañca pañca kulasatāni ekato ahesuṃ. Tato yattha tassa mātāpitāro so koṭṭhāso parihāyati itaro vaḍḍhati. Te „tam pi koṭṭhāsam dvidhā tam pi dvidhā“ ti evaṃ yāva tam eva kulam ekam ahoṣi tāva vibhajitvā tesam kālakānnibhāvaṃ ātvā pothetvā nikkāḍḍhimsu⁷.

¹ C^k omits nāma. ² C^k kulasaḥassa-. ³ C^v ekasā. ⁴ C^k nam. ⁵ C^k kulasaḥassam. ⁶ C^v taḷā-, C^v taḷā- corr. to taḷā-. ⁷ C^k nika-.

Ath' assa mātā kicchena jīvamānā paripakke gabbhe ekasmiṃ thāne vijāyi. Pacchimabhavikasattam na sakkā nāsetum, antoghaṭe dīpo viya hi 'ssa' hadaye arabattassa upanissayo jalati. Sā tam dāraḥkaṃ paṭijaggitvā ādhāvitvā paridhāvitvā² vicaraṇakāle ekam assa kapālakaṃ hatthe datvā puttam „ekam gharaṃ pavisā“³ 'ti pesetvā palātā. So tato paṭṭhāya ekako va hutvā tattha bhikkhaṃ pariyesitvā ekasmiṃ thāne sayati na⁴ nahāyati na sarīraṃ paṭijaggati paṃsupisācako viya kicchena jīvikam kappeti. So annukkamena sattavassiko hutvā ekasmiṃ gehadvāre ukkhalidhovanassa chaḍḍitattṭhāne kāko viya ekekaṃ sitham uccinitvā khādati. Atha nam dhammasenāpati Sāvattihim piṇḍāya caramāno disvā „ayaṃ satto atikāruṇāppatto kataragāmaṃvāsiko nu kho“⁵ ti tasmim mettacittam vadḍhitvā „ehi re“⁶ ti āha. So gantvā theram vanditvā aṭṭhāsi. Atha nam thero „kataragāmaṃvāsiko si, kham vā te mātāpitaro“⁷ ti pucchi. „Ahaṃ bhante nippaccayo, mayham mātāpitaro maṃ nissāya 'kilant amhā' 'ti maṃ chaḍḍetvā palātā“⁸ ti. „Apī pana pabbajjassati“⁹. „Bhante, ahaṃ tāva pabbajeyyam, mādisaṃ pana kapaṇam“¹⁰ ko pabbājessati“¹¹. „Ahaṃ pabbājessāmi“¹². „Sādhū pabbājethā“¹³ ti. Thero tassa khādaniyam bhojanīyam¹⁴ datvā tam viharāṃ netvā sahatthen¹⁵ eva nahāpetvā pabbājetvā paripuṇṇavassam upasampādesi. So mahallakakāle Losakatissatthero ti paññāyittha nippaṇṇo appalābho. Tena kira asadisadāne pi kucchipūro na laddha-pubbo jīvitaghaṭanamattakam eva labhati. Tassa hi¹⁶ patte ekasmiṃ ōeva yāguulomke dinne patto samatiṭṭiko hutvā paññāyati. Atha manussā „imassa patto pūro“¹⁷ ti paññāyittha¹⁸ heṭṭhā yāguṃ denti. Tassa patte yāguṃ dānakāle manussānaṃ bhājane yāguṃ antaradhāyatīti pi vadanti. Khajjakādisu pi es¹⁹ eva nayo. So aparena samayena vipassanaṃ vadḍhetvā aggāphale arahatte patiṭṭhito pi appalābho va ahosi²⁰. Ath' assa anupubbena āyusamkhāresu parihīnesu parinibbānadivaso sampāpuṇi. Dhammasenāpati āvajjento tassa parinibbānabhāvaṃ natvā „ayaṃ Losakatissatthero ajja parinibbāyissati, ajja mayā etassa yāvadattham āhāraṃ dātum vattatīti“²¹ tam ādāya Sāvattihim piṇḍāya pavisi. Thero tam nissāya tāva bahumanussāya Sāvattihīyā hattham pasāretvā vandanamattam pi nālattha. Atha nam thero „gacchāvuso, āsanasālāya nisidā“²² ti uyyojetvā „imaṃ Losakassa detbā“

¹ C^o omits ssa. ² C^o omits paridhāvitvā. ³ C^o omits na. ⁴ C^o chaḍḍhita.

⁵ C^o kapana, C^o kapaṇā, C^o kapaṇa corr. to kapaṇam. ⁶ all three MSS. -jessasīti.

⁷ C^o C^o -niyam -niyam. ⁸ so all three MSS. instead of paññāyitvā? ⁹ C^o appalābho si.

'ti laddhāhāraṃ pesesi. Tam gahetvā gatā Losakatheraṃ asaritvā sayam eva bhuñjimsu. Atha therassa utthāya vihāraṃ gamanakāle Losakatissatthero gantvā therāṃ vandi. Thero nivattitvā tītako va „laddhan te āvuso bhattacha“ ti pucchi. „Labhissāma no bhante“ ti. Thero samvegappatto kālaṃ olokesi. Kālo atikkanto. Thero „hot' āvuso, idh' eva nisīdā“ 'ti Losakatheraṃ āsanasālāya nisīdāpetvā Kosalarañño nivesanaṃ agamāsi. Rājā therassa pattāṃ gāhāpetvā „bhattacha akālo“ ti pattapūraṃ catumadhuraṃ dāpesi. Thero tam ādāya gantvā „eh' āvuso Tissa, imaṃ catumadhuraṃ bhuñjā“ 'ti vatvā pattāṃ gahetvā va atthāsi. So thero gāravena lajjanto na paribhuñjati. Atha nam thero „eh' āvuso Tissa, āhaṃ imaṃ pattāṃ gahetvā va tthassāmi, tvaṃ nisīditvā paribhuñjasi, sace imaṃ pattāṃ hatthato muñceyyaṃ kiñci na bhaveyyā“ 'ti āha. Athāyasmā Losakatissatthero¹ aggissare dhammasenāpatimhi pattāṃ gahetvā tīthe² catumadhuraṃ paribhuñji. Tam therassa ariyaddhibalena parikkhayaṃ na agamāsi. Tadā Losakatissatthero¹ yāvadatthaṃ udarapūraṃ katvā paribhuñji, tam divasaṃ yeva ca anupādisesāya nibbānadhātuyā parinibbāyi. Sammāsambuddho santike thatvā sarīranikkhepaṃ karesi. Dhātuyo gahetvā cetiyaṃ karimsu. Tadā bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannipatitvā „āvuso, Losakathero apuñño appalābhī, evarūpena nāma apuññena appalābhīnā kathaṃ ariyadhammo laddho“ ti kathentā³ nisīdimsu. Satthā dhammasabhāyaṃ gantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ 'ti pucchi. Te „imāya nāma bhante“ ti ārocesuṃ. Satthā „bhikkhave, eso bhikkhu attano alābbhibhāvaṃ ca⁴ ariyadhammalābbhibhāvaṃ⁵ ca attanā va akāsi⁶, ayaṃ hi pubbe paresuṃ lābhantarāyaṃ katvā appalābhī⁷ jāto, 'aniccaṃ dukkhaṃ ananta' ti vipassanāya yuttabhāvassa phalena ariyadhammalābhī⁸ jāto“ ti vatvā atitāṃ āhāsi:

Atīte Kassapasammāsambuddhakāle⁹ aññatāro bhikkhu ekaṃ kuṭumbikaṃ¹⁰ nissāya gāmakāvāse vasati pakatatto sīlavā vipassanāya yuttapayutto. Ath' eko khīṇāsavathero samavattasamvāsaṃ¹¹ vasamāno pubbe na tassa bhikkhuno upatthākakūṭumbikassa¹² vasaṇagāmaṃ sampatto. Kuṭumbiko

¹ C^o -tissathero. ² C^k tīta. ³ C^k C^o kathento. ⁴ C^o alābbhibhāvaddhaṇa.

⁵ C^k -lābhī-. ⁶ C^k C^o katāsi. ⁷ C^k C^o -bhi, C^o -lābhī corr. to -lābhī.

⁸ C^k C^o -bhi. ⁹ C^k kassapasambuddha-. ¹⁰ C^k C^o kuṭumbikāṃ. ¹¹ C^o samavattavāsaṃ, C^o samavattasavāsaṃ corr. to samavattavāsaṃ. ¹² C^k C^o -kuṭumbi-.

therassa iriyāpathe yeva pasīditvā pattaṃ ādāya gharaṃ pave-
setvā sakkaccaṃ bhojetvā thokaṃ dhammakathaṃ sutvā therāṃ
vanditvā „bhante, amhākaṃ dhuravihāraṃ¹ eva gacchatha,
mayam sāyaṇhasamaye² āgantvā passissāmā“³ ti āha. Thero
vihāraṃ gantvā nevāsikatheraṃ vanditvā āpucchitvā ekamantaṃ
nisīdi. So pi tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā „laddho te
āvuso bhikkhāhāro“ ti pucchi. „Āma laddho“ ti. „Kahaṃ
laddho“ ti. „Tumhākaṃ dhuragāme kuṭumbiyaghare“ ti evaṇ
ca pana vatvā attano senāsanaṃ pucchitvā paṭijaggitvā patta-
cīvaraṃ paṭisāmetvā jhānasukhena phalasukhena vitināmento
nisīdi. So pi kuṭumbiko sāyaṇhe⁴ gandhamālaṃ c⁵ eva dīpate-
laṃ ca gāhāpetvā vihāraṃ gantvā nevāsikatheraṃ vanditvā
„bhante, eko āgantukathero atthi, āgato nu kho“ ti pucchi.
„Āma āgato“ ti. „Idāni kahaṃ“ ti. „Asukasenāsane nāmā“
ti. So tassa santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisinno
dhammakathaṃ sutvā sītalavelāya cetiyaṃ ca bodhiṃ ca⁶ pūjetvā
dīpe jāletvā ubho pi jane nimantetvā gato. Nevāsikathero pi
kho „ayaṃ kuṭumbiko paribhinno, sac⁷ āyaṃ bhikkhu imasmiṃ
vihāre vasissati na maṃ esa kismiṃca gaṇayissatīti“ therō⁸
anattamanataṃ⁹ āpajjitvā „imasmiṃ vihāre etassa avasanākāro
mayā kātuṃ vaṭṭatīti“ tena upaṭṭhānavelāya āgatenā saddhiṃ
kiñci na kathesi. Khīṇāsavathero tassa ajjhāsayam jānitvā
„ayaṃ thero mama kule vā gaṇe vā apalibuddhabbhāvāṃ na
jānātīti“ attano vasanaṭṭhānaṃ gantvā jhānasukhena phala-
sukhena vitināmesi. Nevāsiko pi punadivasena kaṭiṭṭhena gaṇ-
ḍiṃ paharitvā nakhena dvāraṃ ākoṭetvā kuṭumbiyassa gehaṃ
agamāsi. So tassa pattaṃ gaḥetvā paṇṇattāsane nisīdāpetvā
„āgantukathero kahaṃ bhante“ ti pucchi. „Nāhaṃ tava kulū-
pakassa pavattiṃ jānāmi, gaṇḍiṃ¹⁰ paharanto dvāraṃ āko-
tento pabodhetuṃ nāsakkhiṃ, hiyyo tava gehe paṇiṭṭabhojanaṃ

¹ C^v dhūra-. ² C^k sāyaṇha-, C^s sāyaṇha-. ³ C^v bodhiyāna. ⁴ C^s C^v there.

⁵ C^v anattamanataṃ, C^s anattamattaṃ corr. to anattamatataṃ. ⁶ so all three MSS.

bhūñjitvā jīrāpetum asakkonto 'idāni niddam okkanto yeva bhavissatīti' tvaṃ pasīdamāno evarūpesu thānesu yeva pasīdasīti¹ āha. Khīṇāsavathero pi attano bhikkhācāraṇaṃ sallakkhetvā sarīraṃ paṭijaggitvā puttacivaram ādāya ākāse uppatitvā aññattha agamāsi. So kuṭumbiko nevāsikatheraṃ sappimadhusakkarābhisamkhattaṃ pāyasaṃ pāyevā pattaṃ gaudhacunnehi ubbatṭetvā puna pūretvā „bhante, so thero maggakilanto bhavissati, idam assa harathā“² 'ti adāsi. Itaro apaṭikkhipitvā va gahetvā gacchanto „sace so bhikkhu imaṃ pāyasaṃ pivissati gīvāya gahetvā nikkadḍhiyamāno pi na gamissati, sace panāhaṃ imaṃ pāyasaṃ manussassa dassāmi pākāṭam me kammaṃ bhavissati, sace uḍake opilāpessāmi udakapaṭṭhe sappi paññāyissati, sace bhūmiyaṃ chaḍḍessāmi³ kākasannipātena paññāyissati, kattha nu kho imaṃ chaḍḍeyyan“⁴ ti upadhārento ekaṃ jhāmakhettaṃ disvā aṃgāre viyūhitvā⁵ tattha pakkhipitvā upari aṃgārehi paṭicchādetvā vihāraṃ gato. Taṃ bhikkhuṃ adisvā cintesi: „addhā so bhikkhu khīṇāsavo mama ajjhāsayaṃ viditvā aññattha gato bhavissati, aho mayā udarahetu ayuttaṃ katan“⁶ ti tāvad ev' assa mahantaṃ domanassaṃ udapādi, tato paṭṭhāy' eva ca manussapeto hutvā na cirass' eva kālaṃ katvā niraye nibbatti. So bahūni vassasatasahassāni niraye paccitvā pakkāvasesena paṭipāṭiyā pañcajāṭisatesu yakkho hutvā ekadivasaṃ pi udarapūraṃ āhāraṃ na labhi. Ekadivasaṃ pana gabbhamaṇaṃ udarapūraṃ labhi. Puna pañca jāṭisatāni⁷ sunakho ahosi. Tadāpi ekadivasaṃ bhattavamaṇaṃ udarapūraṃ labhi. Sesakāḷe pana tena udarapūro āhāro nāma na laddhapubbo. Sunakhaṇito pana cavitvā Kāsiratṭhe ekasmiṃ gāme duggatakule nibbatti. Tassa nibbattito paṭṭhāya taṃ kulaṃ paramadoggataṃ eva jātāṃ. Nābhito uddhaṃ udakakañjikamattam⁸ pi na labhi. Tassa pana Mittavindako ti nāmaṃ ahosi. Mātā-

¹ C² chaḍḍessāmi. ² C² chaḍḍeyyan. ³ C² viyūhitvā, C² viyūhitvā corr. to viyūhitvā. ⁴ C² pañcasatāni. ⁵ C² -kañjika-.

pitaro jātakadukkhān adhivāsetuṃ asakkontā „gaccha kāla-
kaṇṇikā“¹ 'ti taṃ pothetvā nīhariṃsu. So appaṭisaraṇo vica-
ranto Bārāṇasīn agamāsi. Tadā Bodhisatto Bārāṇasiyaṃ
disāpāmekkha ācariyo hutvā pañca māṇavakasatāni sippaṃ
vācesi. Tadā Bārāṇasivāsino duggatānaṃ paribbayaṃ datvā
sippaṃ sikkhāpenti. Ayam pi Mittavindako Bodhisattassa san-
tike puññasippaṃ sikkhati. So pharuso anovādakkhamo taṃ
taṃ paharanto² vicarati, Bodhisattena ovadiyamāno pi ovādaṃ
na gaṇhāti, taṃ nissāya āyo pi 'ssa mando jāto.³ Atha so
māṇavakehi saddhiṃ bhaṇḍitvā ovādaṃ agaṇhanto tato palāyitvā
āhiṇḍanto ekaṃ paccantagāmaṃ gantvā bhaṭṭiṃ katvā jīvati.
So tattha ekāya duggatitthiyā saddhiṃ saṃvāsaṃ kappesi. Sā
taṃ nissāya dve dārake vijāyi. Gāmaṃvāsino „amhākaṃ susā-
sanaṃ dussāsanaṃ āroceyyāseṭi“⁴ Mittavindakassa bhaṭṭiṃ⁵ datvā
taṃ⁶ gāmadvāre kuṭikāya vasāpesuṃ. Taṃ pana Mittavindakaṃ
nissāya te paccantagāmaṃvāsino sattakkhattuṃ rājadaṇḍaṃ adaṃsu,
sattakkhattuṃ tesāṃ gehāni nijjhāyimsu, sattakkhattuṃ talākaṃ
chijji. Te cintayimsu: „amhākaṃ pubbe imassa Mittavinda-
kassa anāgamanakāle⁷ evarūpaṃ n' atthi, idāni paṇ' assa āga-
takālato patthāya parihāyāmā“⁸ 'ti taṃ pothetvā nīhariṃsu.
So attano dārake gaḥetvā aññattha gacchanto ekaṃ amanussa-
pariggahaṃ aṭaviṃ pāvīsi. Tatth' assa amanussā dārake ca
bhariyaṃ ca māretvā maṃsaṃ khādiṃsu. So tato palāyitvā
tato tato āhiṇḍanto ekaṃ Gambhīraṃ nāma paṭṭanagāmaṃ
gāvāvissajjanadvase⁹ yeva patvā kammakaro hutvā nāvāṃ
abhirūhi. Nāvā samuddapitthe sattāhaṃ gantvā sattame divase
samuddamaṃjhe ākotetvā ṭhapitā viya¹⁰ atthāsi. Te kālakāṇṇi-
salākaṃ vāresuṃ. Sattakkhattuṃ Mittavindakass' eva¹¹ pāpuṇi¹².
Manussā tass' ekaṃ veṇukalāpakāṃ datvā hatthe gaḥetvā sa-
mudde khipiṃsu. Tasmīṃ khittamatte nāvā agamāsi. Mitta-

¹ C¹ pahārento. ² C² addo va. ³ C³ naṃ. ⁴ C⁴ anāgamanakāle. ⁵ C⁵ nāvāṃ.

⁶ C⁶ vindakasassa. ⁷ C⁷ C⁸ -vā.

vindako veṇukalāpe nipajjivā samuddapitthe gacchanto Kassa-
pasammāsambuddhassa kāle rakkhitasīlassa phalena samudda-
pitthe ekasmiṃ phalikavimāṇe catasso devadhītā paṭilabhitvā
tāsaṃ santike sukhāṃ anubhavamāno sattāhaṃ vasi. Tā pana
vimānapetiyo sattāhaṃ sukhāṃ anubhavanti. Sattāhaṃ duk-
khāṃ anubhavitum gacchamānā „yāva mayāṃ āgacchāma tāva
idh' eva hobhīti“ vatvā agamaṃsu. Mittavindako tāsaṃ gatakāle
veṇukalāpe nipajjivā parato gacchanto rajatavimāṇe attha de-
vadhītaro labhi. Tato pi param gacchanto maṇivimāṇe soḷasa
kanakavimāṇe dvattiṃsa devadhītaro labhi. Tāsaṃ pi vacanaṃ
akatvā parato gacchanto antaradīpake ekaṃ yakkhanagaraṃ
addasa. Tatth' ekā yakkhiṇī ajarūpena vicarati. Mittavindako
tassā yakkhiṇībhaṇaṃ ajānanto „ajamaṃsaṃ khādissāmiti“ taṃ
pāde aggahesi. Sāyaṃ yakkhānubbāvena taṃ ukkhipivā khipi.
So tāya khitte samuddamatthakena gantvā Bārāṇasiyaṃ pari-
khāpitthe ekasmiṃ kaṇṭakagumbamatthake pativā pavattamāno
bhūmiyaṃ patitthāsi. Tasmiṃ ca samāye tasmiṃ parikhāpitthe
rañño ajikā caramānā corā haranti. Ajikagopakā „core gaṇ-
hissāmā“¹ 'ti ekamantaṃ nilīnā atthaṃsu. Mittavindako pavaṭ-
itvā bhūmiyaṃ thito tā ajikā disvā cintesi: „ahaṃ samudde
ekasmiṃ dīpake ajikaṃ pāde gahetvā tāya khitto idha patito,
sace pan' idāni ekaṃ ajikaṃ pāde gahissāmi sā maṃ parato
samuddapitthe vimānadevatānaṃ santike khipissatīti“² so evaṃ
ayoniso manasi karitvā ajikaṃ pāde gaṇhi. Sā gahitamattā vi-
ravi. Ajikagopakā ito c' ito ca āgantvā taṃ gahetvā „ettakaṃ
kālaṃ rājakule ajikākhādako esa coro“³ ti taṃ koṭṭetvā bandhi-
tvā rañño santikaṃ nēnti. Tasmiṃ khaṇe Bodhisatto pañca-
satamāṇavakaparivuto nagarā nikkhamma nahāyitoṃ gacchanto
Mittavindakaṃ disvā sañjānitvā te manusse āha: „tāta, ayaṃ
amhākaṃ antevāsiko, kasmā taṃ gaṇhitthā“⁴ 'ti. „Ajikacorako
ayya ekaṃ ajikaṃ pāde gaṇhi, tasmā gahito“⁵ ti. „Tena h'

¹ C¹ C² khipissatīti, C³ khipissasīti.

kira tvaṃ bhikkhu lolo" ti pucchī. „Āma bhante" ti. Satthā „pubbe pi tvaṃ bhikkhu lolo, lolakāraṇā jīvitakkhayaṃ patto, paṇḍitāpi taṃ nissāya attano vasaṇatthānā parihīnā" ti vatvā atitāṃ ābharī:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto pārāpatayoniyaṃ nibbatti. Tadā Bārāṇasīvāsino puññakāmatāya tasmīṃ tasmīṃ thāne sakunānaṃ sukhavāsathāya thusapacchiyo¹ olambenti. Bārāṇasiseṭṭhino pi bhattakārako attano mahānase ekaṃ thusapacchiṃ olambetvā thapesi. Bodhisatto tattha vasaṃ kappesi. So pāto va nikkhamitvā gocare caritvā sāyaṃ āgantvā tattha vasanto kālaṃ khepeti. Ath' ekadivasaṃ eko kāko mahānasamattakena gacchanto ambilānambilamacchamaṃsānaṃ² dhūpanavāsaṃ ghāyitvā lobhaṃ uppādetvā „kin nu kho nissāya imaṃ macchamaṃsaṃ labhissāmīti" avidūre nisīditvā parigaṇhanto sāyaṃ Bodhisattaṃ āgantvā mahānasaṃ pavisaṇtaṃ disvā „imaṃ pārāpataṃ nissāya macchamaṃsaṃ labhissāmīti" punadivase pāto va āgantvā Bodhisattassa nikkhamitvā gocarathāya gamanakāle piṭṭhito piṭṭhito agamāsi. Atha naṃ Bodhisatto „kasmā tvaṃ samma amhehi saddhiṃ carasīti" āha. „Sāmi, tumhākaṃ kiriyā mayhaṃ ruccati, ito paṭṭhāya tumhe upaṭṭhahissāmīti". „Samma, tumhe aññagocarā mayaṃ aññagocarā, tumhehi ambhākaṃ upaṭṭhānaṃ dukkaraṃ" ti. „Sāmi tumhāgocaragahaṇakāle³ ahaṃ pi gocaraṃ gahetvā tumhehi saddhiṃ yeva gamissāmīti". „Sādhu, kevalaṃ te appamattena bhavitabbaṃ" ti. Evaṃ Bodhisatto kākaṃ ovaditvā gocare caranto tiṇabijādini⁴ khādati. Bodhisattassa pana gocaragahaṇakāle kāko gantvā gomayapiṇḍaṃ apanetvā pāṇake khādītva udaraṃ pūretvā Bodhisattassa santikaṃ āgantvā „sāmi, tumhe ativeḷaṃ caratha, atibahubhakkhena nāma bhavitoṃ na vaṭṭatīti" vatvā Bodhisattena gocaraṃ gahetvā sāyaṃ āgacchantena saddhiṃ yeva mahānasaṃ pavisi.

¹ C² -pacchayo. ² both MSS. ambilātambila-. ³ so both MSS. instead of tumhākaṃ-? ⁴ C² tiṇabijāni, C³ kiṇabijādini.

Bhattachārako „ambhākaṃ kapoto aññaṃ pi gahetvā āgato“ ti kākassa pi pacchiṃ ṭhapesi. Tato paṭṭhāya dve janā vasanti. Ath' ekadivasaṃ seṭṭhissa bahūṃ macchamaṃsaṃ āhariṃsu. Taṃ ādāya bhattachārako mahānase tattha tattha olambesi. Kāko taṃ disvā lobhaṃ uppādetvā „sve gocarabhūmiṃ agantvā¹ mayā idam eva khāditaḥ“ ti rattiṃ tintiṇanto nipajji. Punadivase Bodhisatto gocarāya gacchanto „ehi samma kākā“² ti āha. „Sāmi, tumhe gacchatha, mayhaṃ kucchirogo atthi“³. „Samma, kākānaṃ kucchirogo nāma kadāci na bhūtapubbo, rattiṃ tisu yāmesu ekekasmīṃ yāme mucchitā honti, dīpavattiṃ gilītakāle pana nesaṃ muhuttaṃ titti⁴ hoti, tvaṃ imaṃ macchamaṃsaṃ khādītukāmo bhavissasi, ehi manussaparibhogo nāma tumhākaṃ dupparibhuñjiyo, mā evarūpaṃ akāsi, mayā saddhiṃ yeva gocarāya gacchāhi“⁵. „Na sakkomi sāmīti“⁶. „Tena hi paññāyissasi sakena kammena, lobhavasāṃ agantvā⁷ appamatto hohi“ taṃ ovaḍitvā Bodhisatto gocarāya gato. Bhattachārako nānappakāraṃ macchamaṃsavikattiṃ⁸ sampādetvā usumanikkhamanattthaṃ bhājanāni thokaṃ vivaritvā rasaparissāvanakaroṭṭiṃ bhājanamatthake ṭhāpetvā bahi nikkhamitvā seditvā muñcamāno atthāsi. Tasmiṃ khaṇe kāko pacchito sīsaṃ ukkhipitvā bhattagehaṃ olokento tassa nikkhamitabhāvaṃ ñatvā „ayaṃ dāni mayhaṃ manorathaṃ pūretvā maṃsaṃ khādituṃ kālo, kin nu kho mahāmaṃsaṃ khādāmi udāhu cuṇṇikamaṃsaṃ“ ti cintetvā „cuṇṇikamaṃsena nāma khippaṃ kucchiṃ pūretuṃ na sakkā, mahantaṃ maṃsakhaṇḍaṃ āharitvā pacchiyaṃ nikkhipitvā khādamaṃso nipajjissāmīti“ pacchito uppatitvā rasakaroṭṭiyaṃ nilīyi. Sā kilīti saddam akāsi. Bhattachārako taṃ saddaṃ sutvā „kin nu kho etan“ ti pavittṭho kākāṃ disvā „ayaṃ dutṭhakāko mayā seṭṭhino pakkamaṃsaṃ khādītukāmo, ahaṃ kho pana seṭṭhiṃ nissāya jīvissāmi na imaṃ balaṃ, kiṃ me iminā“ ti dvāraṃ pidhāya kākāṃ gahetvā sakalasarīre pat-

¹ C² āgantvā. ² C¹ tinti. ³ C² āgantvā, C¹ āgantvā corr. to agantvā. ⁴ both MSS. -atti-.

tāni luñcitvā addasiṅgiveraṃ loṇajīrakāya¹ kottetvā ambilatak-
kena ālojetvā ten' assa sakalasariraṃ makkhetvā taṃ kākāṃ
pacchiyaṃ khiṇi. So adhimattavedanābhībhūto tintiṇāyanto²
nipajji. Bodhisatto sāyaṃ āgantvā taṃ vyasanappattaṃ disvā
„lolakāka mama vacanaṃ akatvā tava lobhaṃ nissāya mahā-
dukkhaṃ patto sīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsaṇaṃ
kapotakassa vacanaṃ akatvā
amittahatthathagato va setīti. 41.

Tattha kapotakassa vacanaṃ akatvā-ti pārāpataṃ hitānukāsanivaca-
naṃ akatvā, amittahatthathagato va setīti amittānaṃ anattakāraṇānaṃ
dukkhuppāḍakapuggalānaṃ hatthatthaṃ hatthapathaṃ gato, ayaṃ kāko viya
puggalo mahantaṃ vyasaṇaṃ patvā anusocamāno setīti.

Bodhisatto imaṃ gātham vatvā „idāni mayā ca³ etasmiṃ
ṭhāne na sakkā vasitun“ ti aññattha gato. Kāko tatth' eva
jīvitakkhayaṃ patto. Atha naṃ bhattakārako saddhiṃ pacchiyā
gahetvā saṃkāraṭṭhāne chaḍḍesi.

Satthāpi „na tvaṃ bhikkhu idān' eva lolo pubbe pi lolo yeva,
taṃ ca pana te lolyaṃ nissāya paṇḍitāpi sakambhā āvāsā parihīnā“ ti
imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so
bhikkhu anāgāmiphalaṃ patto. Satthā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ
samedhānesi: „Tadā kāko lolabhikkhu ahoṃ, pārāpato pana ahaṃ
evā“ 'ti. Kapotajātakaṃ.

3. Veḷukajātaka.

Yo atthakāmassā 'ti. Imaṃ Satthā Jetavane viharanto
aññataraṃ dubbacabhikkhuṃ ārabha kathesi. Taṃ⁴ hi Bhagavā
„saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu dubbaco“ ti pucchitvā „saccam bhante“
ti vutte „na tvaṃ bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yeva,

¹ C^o loṇajīrakāya. ² C^k tintiṇāyanto. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. tam.

dubbacattā¹ yeva ca paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā sappamukhe² jīvitakkhayaṃ patto sīti³ vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Kāsiraṭṭhe mahābhogakule nibbatta viññūtaṃ patvā kāmesu ādīnavaṃ nekkhamme cānisaṃsaṃ disvā kāme pahāya Himavantaṃ pavisitvā isipabbajjaṃ pabbajitvā kaṣiṇa-parikammaṃ katvā pañca abhiññā attha samāpattiyo uppādetvā jhānasukhena vītinaṃto aparabhāge mahāparivāro pañcahi tāpasasatehi parivuto gaṇassa satthā hutvā vihāsi. Ath' eko āsīvisapotako attano dhammatāya caranto aṇṇatarassa tāpasassa assamaṇaṃ patto. Tāpaso tasmīṃ puttasiṇhaṃ uppādetvā taṃ ekasmiṃ velupabbe sayāpetvā paṭijaggati. Tassa velupabbe sayanato Veluko tv-eva nāmaṃ akaṃsu. Taṃ puttasiṇhena paṭijagganato tāpasassa Velukapitā tv-eva nāmaṃ akaṃsu. Tadā Bodhisatto „eko kira tāpaso āsīvisaṃ paṭijaggatīti“ sutvā pakkosivā „saccaṃ kira tvaṃ āsīvisaṃ jaggasīti“ pucchitvā „saccaṃ“ ti vutte „āsīvisena saddhiṃ viśāso nāma n' atthi, mā evaṃ jaggasīti“ āha. Tāpaso āha: „so⁴ me ācariyaputto, nāhaṃ tena vinā vattitum sakkhissāmi“ „Tena hi etass' eva santikā jīvitakkhayaṃ pāpuṇissasīti“. Tāpaso Bodhisattassa vacanaṃ na gaṇhi, āsīvisaṃ pi jahitum nāsakkihi. Tato katipāhaccayen' eva sabbe tāpasā phalāphalattāya gantvā gatattāhe phalāphalassa sulabbabhāvaṃ disvā dve tayo divase tatth' eva vasiṃsu. Velukapitāpi tehi saddhiṃ gacchanto āsīvisaṃ velupabbe yeva sayāpetvā pidahitvā gato. So puna tāpasehi saddhiṃ dvīhatihaccayena āgantvā „Velukassa gocaraṃ dassāmi“ velupabbaṃ ugghāṭetvā „ehi putta, chātako⁴ sīti“ hatthaṃ pasāresi. Āsīviso dvīhatihaṃ nirāhārātāya kujjhivā pasāritahatthe ḍasivā tāpasam tatth' eva jīvitakkhayaṃ pāpetvā araṇṇaṃ pāvisi. Tāpasā taṃ disvā Bodhisattassa ārocesuṃ.

¹ C² dubbacammattā. ² C² sappamukha. ³ C² omits āha so. ⁴ C² puttamacchātako, C² puttacchātako.

Bodhisatto tassa sarīrakiccaṃ kāretvā isigaṇassa majjhe nisīdītvā isiṇaṃ ovādasena imaṃ gātham āha:

Yo atthakāmassa hitānukampino
ovajjamāno na karoti sāsanaṃ
evaṃ so nihato seti Veḷukassa yathā pitā ti. 42.

Tattha evaṃ so nihato setīti yo hi isiṇaṃ ovādaṃ na gaṇhāti so yathā esa tīpaso āsīvisamukhe pūtibhāvaṃ¹ patvā nihato seti, evaṃ mahāvīṇāsaṃ patvā nihato setīti attho.

Evaṃ Bodhisatto isigaṇaṃ ovaditvā cattāro brahmavihāre bhāvetvā āyupariyosāne Brahmaloce uppajji.

Satthāpi „na tvaṃ bhikkhu idāṃ² eva dubbaco, pubbe pi dubbacabhāven³ eva ca āsīvisamukhe pūtibhāvaṃ patto“ ti imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Veḷukapitā dubbacabhikkhu ahoṣi, sesaparīsā Buddhaparīsā, gaṇasatthā pana aham evā“ ti. Veḷukajātakaṃ.

4. Makasajātaka.

Seyyo amitto ti. Idāṃ Satthā Magadhesu cārikaṃ caramāno aññatarasmiṃ gāmake bālagaṃikamanusse⁴ ārabha kathesi. Tathāgato kira ekasmiṃ samaye Sāvattitho Magadharatthāṃ gantvā tattha cārikaṃ caramāno aññatarasmiṃ gāmakeṃ sampāpuṇi. So ca gāmake yebhuyyena andhabālamanussehi yeva ussanno. Tatth⁵ ekadivasaṃ te andhabālamanusā sannipatitvā „bho amhe araṇṇaṃ pavisitva kammaṃ karonte makasā khādanti, tappaccayā ambhakaṃ kammacchedo hoti, sabbe va dhanūni c⁶ eva āvudhāni ca ādāya gantvā makasehi saddhiṃ yujjhītvā sabbatnakase vijjhītvā chindītvā ca mārema“ ti mantayitvā araṇṇaṃ gantvā „makase vijjhissāmā“ ti aññamaññaṃ vijjhītvā ca paharītvā ca dukkhappattā, āgantvā antogāme ca gāma-majjhe ca gāmaḍvāre ca nipajjimsu. Satthā bhikkhusaṃghapariyuto taṃ gāmaṃ pīṇḍāya pāvisi. Avasesā paṇḍitamanussā Bhagavantaṃ disvā gāmaḍvāre maṇḍapaṃ katvā buddhapamukhasa bhikkhusaṃ-

1. Cfr. Monatsbericht d. Kgl. Akad. d. Wiss. zu Berlin 1858 p. 265. and A. Weber's Ind. Stud. 4. Bd. p. 357. ¹ C^o -bhāvaṃ. ² C^o bāja-. ³ C^o aññatara.

ghassa mahādānaṃ datvā Satthāraṃ vanditvā nisīdimsu. Satthā tasmiṃ tasmiṃ tñāne vaṇitamanusse¹ disvā te upāsake pucchi: „bahū ime gilānamanussā, kiṃ etehi katan“ ti. „Bhante ete manussā ‘makasa-yuddhaṃ karissāmā’ ‘ti gantvā aññamaññaṃ vijjhivā sayam gilānā jātā“ ti. Satthā „na idān’ eva andhabālanamanussā ‘makase paharissāmā’ ‘ti attānaṃ paharanti, pubbe pi ‘makasaṃ’ paharissāmā’ ‘ti paraṃ paharaṇakamanussā’ ahesuṃ yevā“ ‘ti vatvā tehi manussehi yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto vaṇijjāya jivikaṃ kappeti. Tada Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ paccantagāme bahū vaḍḍhaki vasanti. Tatth’ eko phalitavaḍḍhaki² rukkhaṃ tacchati. Ath’ assa eko makaso tambalohathālakapiṭṭhisādise³ sīse nisīditvā sattiyā paharanto viya sīsaṃ⁴ mukhatuṇḍakena vijjhi. So attano santike nisinnaṃ puttaṃ āha: „tāta, mayhaṃ sīsaṃ makaso sattiyā paharanto viya vijjhati, vārehi tan“ ti. „Tāta, adhivāsehi, ekappahārena naṃ māressāmīti“. Tasmiṃ samaye Bodhisatto pi attano bhaṇḍaṃ pariyesamāno taṃ gāmaṃ patvā tassā vaḍḍhakisālāya nisinnō hoti. Atha so vaḍḍhaki puttaṃ āha: „tāta imaṃ makasaṃ vārehīti“. So „vāressāmi tātā“ ‘ti tikhiṇaṃ mahāpharasuṃ ukkhipivā pitu piṭṭhipasse tathvā „makasaṃ paharissāmīti“ pitu matthakaṃ dvidhā bhindī. Vaḍḍhaki tatth’ eva jīvita-khayaṃ patto. Bodhisatto tassa taṃ kammaṃ disvā „paccāmitto’ pi paṇḍito va seyyo, so hi daṇḍabhayenāpi manussānaṃ na māressatīti“ cintetvā imaṃ gāthaṃ āha:

Seyyo amitto matiyā upeto
na tv-eva mitto mativippahīno,
„makasaṃ vadhissan“ ti hi elamūgo⁵
putto pitu abbhida uttamaṅgan ti. 43.

¹ C¹ vaṇima-. ² C² makasā. ³ C³ pahāranaka-, C⁴ paharanaka-. ⁴ both MSS. -vaḍḍhaki. ⁵ C⁵ -thilapiṭṭhi-. ⁶ C⁶ sīsa. ⁷ C⁷ saccānimitto. ⁸ so both MSS.

Tattha seyyo ti pavaro uttamo, matiyā upeto ti paññāya samannāgato, elamūgo¹ ti lālāmukho bālo putto, pītu abbhīdā uttamamāṇa² ti attano bālāṭṭiya putto pi hutvā pītu uttamamāṇa³ matthakamā makasaṁ māreṣṣāmīti dvidhā bhīndi, tasmā bālamīttato paṇḍito amitto va seyyo ti.

Imaṁ gātham vatvā Bodhisatto utthāya yathākammaṁ gato. Vaddhakissāpi nātakā sarīrakiccaṁ akaṁsu.

Satthā „evam upāsakā pubbe pi ‘makasaṁ paharissāmā’⁴ ‘ti paramaṁ paharaṇakamanussā’⁵ ahesuṁ yevā”⁶ ‘ti imaṁ dhammaḍḍesaṇaṁ āharitvā anusandhiṁ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā gātham vatvā pakkanto paṇḍitavāṇiyo pana aham eva ahoṣiṁ”⁷ ti. Makasaṁ jātakam.

5. Rohiṇījātaka.

Seyyo amitto ti. Imaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ Anāthapiṇḍikaseṭṭhino dāsiṁ ārabha katthesi. Anāthapiṇḍikassa kira ekā Rohiṇī nāma dāsi⁸ ahoṣi. Tassā vihipaharaṇaṭṭhāne⁹ āgantvā mahallikamātā nipajji. Taṁ makkhikā parivāretvā sūciyā vijjhamānā viya khādanti. Sā dhītaraṁ āha: „amma, makkhikā maṁ khādanti, etā vārehitī”. Sā „vāreṣṣāmi amma”¹⁰ ‘ti musaleṇa ukkhiṭvā mātu sarīre makkhikā māretvā „vināsaṁ pāpeṣṣāmīti”¹¹ mātaraṁ musaleṇa paharitvā jīvitakkhayaṁ pāpesi. Taṁ diṣvā „mātā”¹² ti roditum ārabhi. Taṁ pavattim¹³ seṭṭhiṣṣa ārocesuṁ. Seṭṭhi tassā sarīrakiccaṁ kāretvā vihāraṁ gantvā sabbaṁ taṁ pavattim Satthu ārocesi. Satthā „na kho gahapati esā ‘mātu sarīre makkhikā māremīti’ idāṁ”¹⁴ eva musaleṇa paharitvā mātaraṁ māresi, pubbe pi māresi yevā”¹⁵ ‘ti vatvā tena yācito atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmaḍḍatte rajjaṁ kārente Bodhisatto seṭṭhikule nibbatitvā pītu accayena seṭṭhiṭṭhā¹⁶ naṁ pāpuṇi. Tassāpi Rohiṇī nāma dāsi¹⁷ ahoṣi. Sāpi attano vihipaharaṇaṭṭhānaṁ¹⁸ āgantvā nipaṇṇaṁ mātaraṁ „makkhikā me amma vārehitī”¹⁹ vuttā evaṁ evaṁ²⁰ musaleṇa paharitvā mātaraṁ jīvitakkhayaṁ pāpetvā roditum ārabhi. Bodhisatto taṁ

¹ so both MSS. ² both MSS. paharānaka-. ³ both MSS. dāsi. ⁴ C^k -pahā-rana-, C^v -paharāna-. ⁵ C^k pavatti, C^v pavatti corrected to pavattim. ⁶ both MSS. dāsi. ⁷ both MSS. -paharāna-. ⁸ so both MSS.

pavattiṃ sutvā „amitto pi hi imasmiṃ loke paṇḍito va seyyo“
ti cintetvā imaṃ gāthaṃ āha:

Seyyo amitto medhāvī¹ yañce bālānukampako,
passa Rohiṇikaṃ jammiṃ mātaraṃ hantvāna socatīti. 44.

Tattha medhāvīti paṇḍito ānāpi vibhāvī, yañce bālānukampako ti
ettha yaṇ ti līṅgavipallāso kato ce ti nāmatthe nipāto, yo nāma bālo anukam-
pako tato satagunena saḥassagunena paṇḍito amitto honto pi seyyo yevā² ti
attho, aha vā yaṇ ti patīsedhanatthe nipāto, noce bālānukampako ti attho,
jammiṃ ti lāṃlakaṃ dandhaṃ, mātaraṃ hantvā³ socatīti makkhikā mā-
ressāmiti mātaraṃ hantvā idāni ayaṃ bālā sayam eva rodati paridevatī, iminā
kāraṇena imasmiṃ loke amitto pi paṇḍito⁴ seyyo ti

Bodhisatto paṇḍitaṃ pasaṃsanto imāya gāthāya dhammaṃ
desesi.

Satthā „na kho gahapati esā idān’ eva „makkhikā māressāmiti“
mātaraṃ ghātesi, pubbe pi ghātesi yevā“⁵ ti imaṃ dhammadesanaṃ
āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā mātā yeva
mātā ahoṣi, dhītā yeva⁶ dhītā, mahāseṭṭhi⁷ pana aham eva ahoṣin“ ti.
Rohiṇijātakaṃ⁸.

6. Ārāmadūsakajātaka.

Na ve anattakusalenā⁹ ti. Idam Satthā aññatarasmiṃ
Kosalagāmaṃ uyyānadūsakaṃ ārabhva kathesi. Satthā kira Ko-
salesu cārikaṃ caramāno aññatarasmiṃ gāmaṃ sampāpuṇi. Tatth’ eko
kuṭumbiko Tathāgataṃ nimantetvā attano uyyāne nisīdāpetvā buddha-
pamukhassa saṃghassa dānaṃ datvā „bhante yathāruciyaṃ imasmiṃ
uyyāne vicarathā“¹⁰ ti āha. Bhikkhū utthāya uyyānapālaṃ gahetvā
uyyāne vicarantā ekaṃ aṅgaṇatthānaṃ disvā uyyānapālaṃ pucchimsu:
„upāsaka imaṃ uyyānaṃ aññattha sandacchāyaṃ, imasmiṃ pana thāne
koci rukkho vā gaccho vā n’ atthi, kiṃ nu kho kāraṇaṃ“ ti. „Bhante
imassa uyyānassa ropanakāle eko gāmadārako udakaṃ siṅcanto imas-
miṃ thāne rukkhapotake ummūlaṃ katvā mūlappamaṇena udakaṃ

¹ C^o medhāvī. ² so both MSS. ³ C^h adds pi. ⁴ C^h omits dhītā yeva, in
C^o dhītā yeva has been added afterwards. ⁵ C^o -seṭṭhi. ⁶ C^o rohiṇi-.

siñci. Te rukkapotakā milāyitvā matā, iminā kāraṇena idaṃ ṭhānaṃ aṅgaṇaṃ jātaṃ¹ ti. Bhikkhū Satthāraṃ upasaṃkamitvā etaṃ atthaṃ ārocesuṃ. Satthā „na bhikkhave so gāmadārako idāṃ² eva ārama-dūsako, pubbe pi āramadūsako yevā³ ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bārāṇasīyaṃ nakkhattaṃ ghosayimṣu. Nakkhattabherisaddasavanakālato paṭṭhāya sakalanagaravāsino nakkhattanissitakā hutvā vicaranti. Tadā rañño uyyāne bahū makkaṭā vasanti. Uyyānapālo cintesi: „nagare nakkhattaṃ ghuṭṭhaṃ, ime vānare ‘udakaṃ siñcathā’⁴ ti vatvā ahaṃ nakkhattaṃ kiṭṭissāmīti⁵ jeṭṭhakavānaraṃ upasaṃkamitvā „samma vānaraṇeṭṭhaka, imaṃ uyyānaṃ tumhākaṃ pi bahupakāraṃ, tumhe ettha pupphaphalapallavāni⁶ khādatha, nagare nakkhattaṃ ghuṭṭhaṃ, ahaṃ nakkhattaṃ kiṭṭissāmi, yāvāhaṃ āgacchāmi tāva imasmiṃ uyyāne rukkhapotakesu udakaṃ siñcituṃ sakkhissathā⁷ ti pucchi. „Sādhū, siñcissāmīti⁸“. „Tena hi appamattā hothā⁹ ti udakaṃ siñcanatthāya tesāṃ cammaṇḍe c’ eva dārukute ca datvā gato. Vānarā cammaṇḍe c’ eva dārukute ca gahetvā rukkhapotakesu udakaṃ siñcanti. Atha ne vānaraṇeṭṭhako evaṃ āha: „bho vānarā, udakaṃ nāma rakkhitaṃ, tumhe rukkhapotakesu udakaṃ siñcantā uppāṭetvā uppāṭetvā mūlaṃ oloketvā gambhīragatesu mūlesu bahū udakaṃ siñcatha agambhīragatesu appaṃ, pacchā amhākaṃ udakaṃ dullabhaṃ bhavissatīti¹⁰. Te „sādhū“ ti sampatichhitvā tathā akāṃsu. Tasmiṃ samaye eko paṇḍitapuriso rājuyyāne te vānare tathā karonte disvā evaṃ āha: „bho vānarā, kasmā tumhe rukkhapotake uppāṭetvā uppāṭetvā mūlappamāṇena udakaṃ siñcathā¹¹ ti. Te „evaṃ no vānaraṇeṭṭhako ovadatīti¹² ākaṃsu. So taṃ vacanaṃ sutvā „aho vata bho bālā apaṇḍitā ‘atthaṃ karissāmā’ ti anattaṃ eva karontīti¹³ cintetvā imaṃ gāthaṃ āha:

¹ C^k - phalavāni, C^p - phalavāni corrected to -palavāni. ² C^k siñcissāmi.

Na ve anattakusalena atthacariyā sukhāvahā,
hāpeti atthaṃ dummedho kapi ārāmiko yathā ti. 45.

Tattha ve ti nipātamattā, anattakusalenā 'ti anatto anāyatane kusaleṇa atthaṃ anāyatane¹ kāraṇe akusalena cā 'ti attho, atthacariyā ti vaddhakiriyā², sukhāvahā ti evarūpena anattakusalena kōyikacetasikasukhasamkhā-tassa atthassa cariyā na sukhāvahā, na sakkā āvahitun ti attho, kimkāraṇā: ekanten' eva hi hāpeti atthaṃ dummedho bālapuggalo atthaṃ karissāmā 'ti atthaṃ hāpetvā anattam eva karoti, kapi ārāmiko yathā ti yathā ārāme niyutto ārāmarakkhapaṇo³ makkaḷo atthaṃ karissāmi⁴ti anattam eva karoti evaṃ yo koci anattakusalo tena na sakkā atthacariyaṃ āvahitun, so ekamūseṇa atthaṃ hāpeti yevā 'ti.

Evam so paṇḍitapuriso imāya gāthāya vānarajettṭhakaṃ garahitvā attano parisam ādāya uyyānā nikkhami.

Satthā „na bhikkhave esa gūmadārako idān' eva ārāmadūsako, pubbe pi ārāmadūsako yevā“ 'ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā vānarajettṭhako ārāmadūsakagūmadārako ahoṣi, paṇḍitapuriso pana aham evā“ 'ti. Ārāmadūsakajātakaṃ.

7. Vāruṇijātaka.

Na ve anattakusalenā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto vāruṇidūsakaṃ⁵ ārabba kthesi. Anāthapiṇḍikassa kira sahāyo eko vāruṇivāṇijo tikhiṇaṃ vāruṇiṃ yojetvā hiraṇṇasuvappādini gahetvā vikkiṇanto mahājane sannipatite „tāta tvaṃ mūlaṃ gahetvā vāruṇi⁶ dehāti“ antevāsikaṃ āpāpetvā sayam⁷ nahāyitum agamāsi. Antevāsiko mahājanassa vāruṇiṃ dento manusse antarantarā⁸ loṇasakkharā āharāpetvā khādante disvā „surā aloṇikā bhavissati, loṇam ettha pakkhipissāmi⁹“ surācāṭṭiyam nālimattaṃ loṇam pakkhipitvā tesam suram adāsi. Te mukhaṃ pūretvā pūretvā chaḍḍetvā¹⁰ „kin te katan“ ti pucchimsu. „Tumhe suram pivitvā loṇam āharāpente disvā loṇena yojesi“ ti. „Evarūpaṃ nāma manāpaṃ vāruṇiṃ nāsesi bālā“ 'ti taṃ garahitvā utthāy¹¹ utthāya pakkantā. Vāruṇivāṇijo¹² āgantvā ekam pi

¹ C² anattam anāyatane, read: atthe āyatane? ² C² adds ti, for vaddha- read vaddhi-? ³ both MSS. -rakkhanako. ⁴ C² vāruṇi-. ⁵ so both MSS. ⁶ C² sayam.

⁷ C² antarā. ⁸ C² chaḍḍetvā.

adivā „vāruṇipāyakā kahaṃ gatā“ ti pucchī. So tam atthaṃ ārocesi. Atha naṃ ācariyo „bāla evarūpā nāma te surā nāsītā“ ti garaḥitvā imaṃ kāraṇaṃ Anāthapiṇḍikassa ārocesi. Anāthapiṇḍiko „atthi no idaṃ kathāpābhataṃ“ ti Jetavanaṃ gantvā Satthāraṃ vanditvā etam atthaṃ ārocesi. Satthā „na esa gahapati idān’ eva vāruṇidūsako, pubbe pi vāruṇidūsako yevā“ ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Bārāṇasīyaṃ seṭṭhi ahoṣi. Tam upanissāya eko vāruṇivāṇijo jivati. So tikkhaṃ suraṃ yojetvā „imaṃ vikkiṇāhīti“ antevāsikaṃ vatvā nahāyituṃ gato. Antevāsiko tasmiṃ gatamatte yeva surāya loṇaṃ pakkhipitvā iminā va nayeṇa suraṃ vināsesi. Ath’ assa ācariyo āgantvā taṃ kāraṇaṃ űatvā seṭṭhissa ārocesi. Seṭṭhi „anattakusalā nāma bālā ‘atthaṃ karissāmā’ ti anattam eva karontīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Na ve anattakusalena atthacariyā sukhāvahā,
hāpeti atthaṃ dummedho Koṇḍañño vāruṇiṃ yathā ti. 46.

Tattha Koṇḍañño vāruṇiṃ yathā ti yathā ayaṃ Koṇḍaññaṇāmaḥ antevāsiko atthaṃ karissāmiti loṇaṃ pakkhipitvā vāruṇiṃ hāpesi parihāpesi¹ vināsesi evaṃ sabbo pi anattakusalo² atthaṃ hāpeti

Bodhisatto imāya gāthāya dhammaṃ desesi.

Satthāpi „na esa gahapati idān’ eva vāruṇidūsako, pubbe pi vāruṇidūsako yevā“ ti vatvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā vāruṇidūsako idāni pi vāruṇidūsako ahoṣi, Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā“ ti. Vāruṇijātakaṃ.

8. Vedabbhajātaka.

Anupāyena yo atthan ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto dubbacam bhikkhuṃ ārabha kathesi. Tam hi bhikkhuṃ Satthā „na tvaṃ bhikkhu idān’ eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yeva,

¹ C² omits parihāpesi. ² C² anattarhi-.

ten' eva vacakāraṇena paṇḍitānaṃ vacanaṃ akatvā tiṇhena asinā dvidhā katvā chinno hutvā magge nipatittha, tañ ca ekakaṃ nissāya purisa-sahassaṃ jīvitakkhayaṃ pattan¹ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente ekasmiṃ gāmake aññataro brāhmaṇo Vedabbhaṃ nāma mantāṃ jānāti. So kira manto aggho² mahāraho. Nakkhattayoge laddhe taṃ mantāṃ parivattetvā ākāse ulloki, tato³ ākāśato sattaratanavassāṃ vassati. Tadā Bodhisatto tassa brāhmaṇassa santike sippaṃ uggaṇhāti. Ath' ekadivasāṃ brāhmaṇo Bodhisattaṃ ādāya kenacid eva karaṇīyena attano gāmā nikkhamitvā Cetiyaratthāṃ agamāsi. Antarāmagge ekasmiṃ araṇṇatthāne pañcasatā pesanakacorā nāma panthaghātāṃ⁴ karonti. Te Bodhisattaṃ ca Vedabbhabrāhmaṇaṃ ca gaṇhimsu. Kasmā pan' ete pesanakacorā ti vuccanti, te kira dve jane gahetvā ekaṃ dhanāharapatthāya pesenti, tasmā pesanakacorā t' eva vuccanti, te pi ca pitāputte gahetvā pitaraṃ „tvāṃ ambhakaṃ dhanāṃ āharitvā puttaṃ gahetvā yāhiti“ vadanti, eten' upāyena mātudhītaro gahetvā mātaraṃ vissajjenti, jeṭṭhakakaniṭṭhe gahetvā jeṭṭhakabhātikaṃ vissajjenti, ācariyantevāsike gahetvā antevāsikaṃ vissajjenti. Te tasmim pi kāle Vedabbhabrāhmaṇaṃ gahetvā Bodhisattaṃ vissajjesuṃ. Bodhisatto ācariyaṃ vanditvā „aham ekāhadvihaccayena āgamissāmi, tumhe mā bhāyittha, api ca kho pana mama vacanaṃ karotha, ajja dhanavassāpanakanakkhattayogo bhavissati, mā kho tumhe ōkkhaṃ asahanto mantāṃ⁵ parivattetvā dhanāṃ vassāpayittha, sace vassāpessatha⁶ tumhe vināsaṃ pāpuṇissatha ime ca pañcasatā corā“ ti. Evaṃ ācariyaṃ ovaditvā dhanatthāya agamāsi. Corāpi suriye atthaṃ gate brāhmaṇaṃ bandhitvā nipajjāpesuṃ. Taṃ khaṇaṃ yeva pācīnalokadhātuto paripuṇṇaṃ candamaṇḍalaṃ utthahi. Brāhmaṇo nakkhattaṃ olokeno „dhanavassā-

¹ C^v anaggho. ² C^k te. ³ C^k pattha-. ⁴ C^k pesanakorā. ⁵ C^k mānataṃ

⁶ C^v -pessātha.

panakanakkhattayogo laddho, kim me dukkheṇa anubhūtena, mantam parivattetvā ratanavassam vassāpetvā corānam dhanam datvā¹ yathāsukham gamissāmīti² cintetvā core āmantesi: „bho corā, tumhe maṃ kimatthāya gaṇhitthā“³ ti. „Dhanatthāya ayyā“⁴ ti. „Sace vo dhanena attho khippam maṃ bandhanā mocetvā sīsam nahāpetvā ahatavatthāni acchādetvā gandhehi vilimpāpetvā pupphāni pīlandhāpetvā⁵ ṭhapethā“⁶ ti. Corā tassa katham sutvā tathā akāmsu. Brāhmaṇo nakkhattayogam ūatva mantam parivattetvā ākāsam ullokesi. Tāvad eva ākāsa⁷ ratanāni patīmsu. Corā tam⁸ dhanam samkaḍḍhitvā uttarāsāgesu bhaṇḍikam katvā pāyīmsu. Brāhmaṇo pi tesam pacchato va agamāsi. Atha te core aññe pañcasatā corā gaṇhiṃsu. „Kimattham amhe gaṇhathā“⁹ ti ca vuttā¹⁰ „dhanatthāya“¹¹ ti āhamṃsu. „Yadi vo dhanena attho etam brāhmaṇam gaṇhatha, eso ākāsam ulloketvā dhanam vassāpesi, amhākam p'etam eten¹² eva dinnam“ ti. Corā core vissajjetvā „amhākam pi dhanam dehīti“¹³ brāhmaṇam gaṇhiṃsu. Brāhmaṇo „aham tumbākam dhanam dadeyyam, dhanavassāpananakkhattayogo pana ito samvaccharamatthake bhavissati, yadi vo dhanena attho adhivāsetha, tadā dhanavassam vassāpessāmīti“¹⁴ āha. Corā kujjhitvā „ambho duṭṭhabrāhmaṇa, aññesam idān¹⁵ eva dhanam vassāpetvā amhe aññam samvaccharam adhivāśāpesīti“¹⁶ tiṇheṇa asinā brāhmaṇam dvidhā chinditvā magge chaḍḍetvā vegena anubandhitvā tehi¹⁷ corehi saddhim yujjhitvā te sabbe pi māretvā dhanam ādāya puna dve koṭṭhāsā hutvā aññamaññam yujjhitvā aḍḍhatiyāni purisasatāni ghātetvā etena upāyena yāva dve janā avasiṭṭhā ahesum tāva aññamaññam ghātayīmsu. Evam tam purisasahassam vināsam pattam. Te pana dve janā upāyena tam dhanam āharitvā ekasmiṃ gāmasamīpe gahanatthāṇe dhanam paṭicchādetvā eko khaggaṃ ga-

¹ Ck dhatvā. ² so both MSS. ³ Ck ākāsa. ⁴ Ck nam. ⁵ C^v vutta corrected to vutte. ⁶ C^v tehi tehi.

hetvā rakkhanto nisīdi eko taṇḍule gahetvā bhattaṃ pacāpetum
 gāmaṃ pāvisi. „Lobho ca nāma¹ esa vināsamūlam evā“ ti
 dhanasantike nisīno cintesi: „tasmiṃ āgate imaṃ dhanam dve
 koṭṭhāsā bhavissanti, yaṃ nūnāhaṃ taṃ āgataṃ eva
 khaggena paharitvā ghāteṣṣaṃ² ti so khaggaṃ sannahitvā tassa
 āgamaṃ olokeno nisīdi. Itaro pi cintesi: „taṃ dhanam dve
 koṭṭhāsā bhavissanti, yaṃ nūnāhaṃ bhatte viṣaṃ pakkhipitvā
 taṃ purisaṃ bhojetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā ekako va dhanam
 gaṇheyyaṃ“ ti so nittithe bhatte sayam bhuñjitvā sesake viṣaṃ
 pakkhipitvā taṃ ādāya tattha agamāsi. Taṃ bhattaṃ otāretvā
 tthitaṃ eva itaro khaggena dvidhā chetvā taṃ paṭicchanne
 tthāne chaḍḍetvā taṃ ca bhattaṃ bhuñjitvā sayam pi tatth' eva
 jīvitakkhayaṃ pāpuṇi. Evaṃ taṃ dhanam nissāya sabbe pi
 vināsaṃ pāpuṇiṃsu. Bodhisatto pi kho ekāhadvīhaccayena
 dhanam ādāya āgato. Tasmiṃ tthāne ācariyaṃ adisvā vip-
 pa-kīṇaṃ pana dhanam disvā „ācariyena mama vacanaṃ akatvā
 dhanam vassāpitaṃ bhavissati, sabbehi vināsaṃ² pattehi bha-
 vitabbaṃ“ ti mahāmaggena pāyāsi. Gacchanto ācariyaṃ mahā-
 magge dvidhā chinnaṃ disvā „mama vacanaṃ akatvā mato“ ti
 dārūni uddharitvā citakaṃ katvā ācariyaṃ jhāpetvā vanapup-
 phehi pūjetvā parato gacchanto jīvitakkhayaṃ patte pañcasate
 parato aḍḍhatiyasate ti anukkamena avasāne dve jane jīvitak-
 khayaṃ patte disvā cintesi: „imaṃ dvīhi ūnaṃ purisaṃ sahaṃ
 vināsaṃ pattaṃ, aṇṇhehi dvīhi corehi bhavitabbaṃ, te pi san-
 thambhituṃ na sakkhissanti, kahan nu kho te gatā“ ti gac-
 chanto tesam dhanam ādāya gahanaṭṭhānapavittāmaggaṃ disvā
 gacchanto bhaṇḍikabaddhassa dhanassa pāsāṃ disvā ekam bha-
 tapātīṃ avattharitvā mataṃ addasa. Tato „idaṃ nāma tehi
 kataṃ bhavissatīti“ sabbaṃ ūtvā „kahan nu kho so puriso“
 ti vicinanto tam pi paṭicchanne tthāne apaviddhaṃ disvā „am-

¹ so both MSS. instead of ghāteyyaṃ? ² C^o vināsam.

hākaṃ ācariyo mama vacanaṃ akatvā attano¹ dubbacabhāvena² attanāpi vināsaṃ³ patto, aparaṃ pi tena purisaśaṇṇaṃ vināsitāṃ, anupāyena vata akāraṇena attano vaḍḍhiṃ patthayamānā ambhākaṃ ācariyo viya mahānāsaṃ eva pāpuṇissantīti⁴ cintetvā imaṃ gātham āha:

Anupāyena yo atthaṃ icchati so vihaṇṇati,

Cetā haniṃsu Vedabbhaṃ, sabbe te vyasanam ajjhaḡu ti. 47.

Tattha so vihaṇṇatīti so anupāyena attano atthaṃ⁵ vaḍḍhiṃ sukhaṃ icchāmiti akāle vāyamaṃ karonto puggala vihaṇṇati kilamati mahāvīnāsaṃ pāpuṇāti, Cetā ti Cetiyaraṭṭhavasīno corā, haniṃsu Vedabbhaṃ ti Vedabbhamantavasena Vedabbho ti Jaddhanāmaṃ brāhmaṇaṃ haniṃsu, sabbe te vyasanam ajjhaḡu ti te pi ca anavasesā aññaṃ ghātayamānā vyasanaṃ adhigacchiṃsu paṭṭilabhiṃsu⁶ ti.

Evam Bodhisatto „yathā ambhākaṃ ācariyo anupāyena atthāne parakkamaṃ karonto dhanam vassāpetvā attanā jīvita-kkhaṃ patto aññesaṃ⁷ ca vināsappaccayo jāto evam eva yo añño pi anupāyena attano atthaṃ icchitvā vāyamaṃ karissati sabbaso attanā ca vinassissati paresaṃ⁸ ca vināsappaccayo bhavissatīti⁹ vanaṃ unnādetvā devatāsu sādhu-kāraṃ dadamāṇāsu imāya gāthāya dhammaṃ desetvā taṃ dhanam upāyena attano gehaṃ āharitvā dānādīni puññaṇi karonto yavātāyukaṃ thatvā jīvitapariyosāne saggapathaṃ pūrayamāno agamāsi¹⁰.

Satthāpi „na tvim bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco ca, dubbacattā pana mahāvīnāsaṃ patto¹¹ ti imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā jātakaṃ saṃodhānesi: „Tadā Vedabbhabrāhmaṇo dubbacabhikkhu ahosi, antevāsiko pana aham evā¹² ti. Vedabbhaja-takaṃ.

¹ C^o omitta gatā ti gacchanto ... attano. ² C^o gabbhacabhāvena. ³ so both MSS. ⁴ C^k attha. ⁵ C^k aññesaṃ. ⁶ C^k paresaṃ. ⁷ C^k agamāsi.

9. Nakkhattajātaka.

Nakkhattam patimānentaṃ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññatarāṃ ājīvikaṃ ārabbhā kathesi. Sāvathhiyaṃ kir' ekaṃ kuladhītarāṃ janapade eko kulaputto attano puttassa vāretvā „asukadivase nāma gaṇhissāmiti“ divasaṃ ṭhapetvā tasmim divase sampatte attano kulūpakam' ājīvikaṃ pucchi: „bhante, ajja mayam ekaṃ maṃgalaṃ karissāma, sobhanam nu kho nakkhattan“ ti. So „ayam maṃ paṭhamam apucchitvā divasaṃ ṭhapetvā idāni paṭipucchati, hotu sikkhāpessāmi naṃ“ ti kujjhivā „ajja asobhanam nakkhattam, mā ajja maṃgalaṃ karittha, sace karissatha mahāvināso bhaviṣsatīti“ āha. Tasmim kule manussā tassa saddahitvā taṃ divasaṃ na gacchimsu. Nagaravāsino sabbaṃ maṃgalakiriyaṃ katvā tesam anāga-manam divā „tehi ajja divaso ṭhapito ne ca kho āgatā, amhākam pi bahum vayakammaṃ gataṃ, kim no tehi, amhākam dhītarāṃ aññassa dassāma“ ti yathākaten' eva maṃgalena dhītarāṃ aññassa adāmsu. Itare punadivase āgantvā „detha no dārikan“ ti āhamsu. Atha ne Sāvathhivāsino „janapadavāsino nāma tumhe gaḥapatikā pāpamanussā, divasaṃ ṭhapetvā avaññāya nāgatā, āgatamaggen' eva paṭigacchatha, amhehi aññesaṃ dārikā dinnā“ ti paribhāsimsu. Te tehi saddhim kalahaṃ katvā yathāgatamaggen' eva gatā. Tena pi ājivikena tesam manussānaṃ maṃgalantarāyakatabhāvo bhikkhūnaṃ² antare pākaṭo jāto. Te bhikkhū dhammasabbhāyaṃ sannipatitā „āvuso ājivikena kulassa maṃgalantarāyo kato“ ti kathayamānā nisīdimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi. Te „imāya nāma“ ti kathayimsu. „Na bhikkhave idān' eva ājiviko tassa kulassa maṃgalantarāyaṃ karoti, pubbe pi esa tesam kujjhivā maṃgalantarāyaṃ akāsi yevā“ ti vatvā atitāṃ āhari:

Atite Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjam kārente na-
garavāsino janapadavāsīnaṃ dhītarāṃ vāretvā divasaṃ ṭhapetvā
attano kulūpakam' ājivikaṃ pucchimsu: „bhante, ajja amhākam
ekā maṃgalakiriya, sobhanam nu kho nakkhattan“ ti. So „ime
attano ruciyā divasaṃ ṭhapetvā idāni maṃ pucchantīti“ kuj-
jhivā „ajja nesaṃ maṃgalantarāyaṃ karissāmiti“ cintetvā „ajja

¹ C¹ kulapakaṃ. ² C¹ bhikkhūnaṃ? C² bhikkhūnaṃ.

asobhanam nakkhattam, sace karotha mahāvināsam pāpunisathā“ 'ti āha. Te tassa saddahitvā nāgamimsu. Janapadavāsino tesam anāgamanam űatvā „te' aĵa divasam űapetvāpi na āgatā, kin no tehi“ aññesam dhitaram adamsu. Nagravāsino punadivase āgantvā dārikam yācimsu. Janapadavāsino „tumhe nagravāsino nāma chinnaĥirikā gahapatikā, divasam űapetvā dārikam na gañhittha, mayam tumhākam anāgamanabhāvena aññesam adamhā“ 'ti. „Mayam āĵivikam paṭipucchitvā 'nakkhattam na sobhanam“ ti nāgatā, detha no dārikan“ ti. „Amhehi tumhākam anāgamanabhāvena aññesam dinnā, idāni dinnadārikam katham puna ānessāmā“ 'ti. Evañ tesu aññamaññam kalaham karontesu eko nagravāsipaṇḍitapuriso ekena kammena janapadam gato. Tesam nagravāsinaṃ¹ „mayam āĵivikam pucchitvā nakkhattassa asobhanabhāvena nāgatā“ ti kathentānam sutvā „nakkhattena ko attho, nanu dārikāya ladhabbhāvo va nakkhattan“ ti vatvā imam gātham āha:

Nakkhattam patimānentam attho bālam upaccagā,
attho atthassa nakkhattam, kin karissanti tārakā ti. 48.

Tattha patimānentam ti oloketam, idāni nakkhattam bhavissati idāni² bhavissatitī āgamayamānam, attho bālam upaccagā ti etaṃ nagravāsikam bāladārikapaṭilābhasaṃkhāto attho³ atikkanto, attho atthassa nakkhattan ti yaṃ attham paṭiyesanto carati so paṭiladdho attho ca atthassa nakkhattam nāma, kin karissanti tārakā ti itare pana ākāse tārakā kin karissanti, kataram attham sādheasantitī attho.

Nagravāsino kalaham katvā dārikam alabbhitvā va agamamsu.

Satthāpi „na bhikkhave esa āĵiviko idān' ev' assa kulassa maṇḍalantarāyam karoti, pubbe pi akāsi yevā“ 'ti imam dhammadesanam āharitvā anusandhim ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā āĵiviko

¹ C² omits te. ² C² sobhanam. ³ so both MSS. ⁴ C² omits bhavissati idāni.

⁵ C² -saṃkhāttho corrected to -saṃkhāttho.

etarahi ājiviko va ahoṣi, tāni pi kulāni idāni kulān' eva, gātham vatvā t̥hito paṇḍitapuriso pana aham evā¹ 'ti. Nakkhattajātakaṃ.

10. Dummedhajātaka.

Dummedhānaṃ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto lokatthacariyaṃ ārabha kathesi. Sā Dvādasanipāte Mahākāṇha-jātake āvibhavissati.

Atte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa rañño aggamahesiyā kucchismiṃ patisaṇḍhiṃ gaṇhi. Tassa mātu kucchito nikkhantassa nāmagahana-divase Brahmaḍattakumāro ti nāmaṃ akaṃsu. So soḷa-savassapadesiko hutvā Takkaṣilāyaṃ sippaṃ uggaṇhitvā tiṇṇaṃ vedānaṃ pāraṃ gantvā aṭṭhārasannaṃ vijjatthānānaṃ nipphattiṃ pāpuni. Ath' assa pitā oparajjaṃ adāsi. Tasmim samaye Bārāṇasivāsino devatāmaṅgalikā honti, devatā namassanti, bahujelaḥkakukkūṭasūkarādayo vadhivā nānappakārehi puppha-gandhehi c' eva¹ maṃsaḷohitehi ca balikamunaṃ karonti. Bodhisatto cintesi: „idāni sattā devatāmaṅgalikā bahum pāṇavadhāṃ karonti, mahājano yebhuyyena adhammaṃsiṃ yeva nivitt̥ho, aham pitu accayena rajjaṃ labhitvā ekam pi akilametvā upāyen' eva pāṇavadhāṃ kātum na dassāmīti“ so ekadivasaṃ rathaṃ abhiruyha nagarā nikkhanto addasa ekasmiṃ mahante vaṭa-rukkhe mahājanaṃ sannipatitaṃ tasmiṃ rukkhe nibbattadevatāya santike² puttadhītuyasadhanādisu yaṃ yaṃ icchatī taṃ taṃ patthentaṃ. So rathā oruyha taṃ rukkhaṃ upasaṃka-mitvā gandhapupphehi pūjetvā udakena abhisekaṃ katvā rukkhaṃ padakkhipaṃ katvā devatāmaṅgaliko hutvā devataṃ namassitvā rathaṃ abhiruyha nagaram eva pāvīsi. Tato paṭ-thāya iminā va niyāmena antarantare tattha gantvā devatā-

¹ C^v meva, C^k eva. ² C^k -devatāyantike.

maṅgaliko viya pūjaṃ karoti. So aparena samayena pītu accayena rajje patiṭṭhāya catasso agatiyo vajjetvā dasa rāja-dhamme akopento dhammena rajjaṃ kārento cintesi: „mayhaṃ mano matthakaṃ patto, rajje patiṭṭhito 'smi, yaṃ pañāhaṃ pubbe ekaṃ atthaṃ cintayim idāni tam matthakaṃ pāpessā-mīti“ amacce ca brāhmaṇagahapatiādayo ca sannipātāpetvā āmantesi: „jānātha bho mayā kena kāraṇena rajjaṃ pattaṃ“ ti. „Na jānāma devā“¹ ti. „Api vo 'haṃ asukaṃ nāma vaṭa-rukkaṃ gandhādihi pūjetvā añjalim paggaḥetvā namassamāno dīṭṭhapubbo“ ti. „Āma devā“² ti. „Tadā ahaṃ patthanaṃ akāsim: 'sace rajjaṃ pāpuṇissāmi balikammaṃ te karissāmīti', tassā me devatāya ānubhāvena idaṃ rajjaṃ laddhaṃ, idāni 'ssā balikammaṃ karissāmi, tumhe papañcaṃ akatvā khippaṃ devatāya balikammaṃ sajjethā“³ ti. „Kiṃ kiṃ gaṇhāma devatā“⁴ ti. „Bho ahaṃ devatāya āyācamāno 'ye va' mayhaṃ rajje pānātipātādini pañca dussilakammāni dasa akusalakamma-pathe samādāya vattissanti te ghātetvā antavaddhimamsa-lohitādīhi' balikammaṃ karissāmīti' āyācim, tumhe evaṃ bherim carāpetha 'amhākaṃ rājā uparājakāle yeva evaṃ āyāci: sac' āhaṃ rajjaṃ pāpuṇissāmi ye me rajje dussilā bhavissanti te sabbe ghātetvā balikammaṃ karissāmīti so idāni pañcavidhaṃ dasavidhaṃ dussilakammaṃ samādāya vattamānānaṃ dussilānaṃ sahaṃsaṃ ghātāpetvā tesāṃ hadayaṃsaṃsādini gāhāpetvā devatāya balikammaṃ kāretukāmo, evaṃ⁵ ca nagaravāsino jānantū' ti, evaṃ ca pana vatvā ye dāni ito patṭhāya dussilakamme vattissanti tesāṃ sahaṃsaṃ ghātetvā yaññaṃ yajitvā āyācanato muccissāmīti“⁶. Etam atthaṃ pakāseṃto imaṃ gātham āha:

Dummedhānaṃ sahaṃsena yañño me upayācito,
idāni kho 'haṃ yajissāmi, bahū adhammiko jano ti. 49.

¹ so both MSS. instead of devā? ² Cv ca. ³ Ck attavaddhi-? ⁴ Ck evaṃ.

Tattha dummedhānaṃ sahasseṇā 'ti idaṃ kammaṃ kātuṃ vaṭṭati idaṃ na vaṭṭatīti aṇānaabhāvena dasasu vā pana akusalakammāpathesu samādāya vattanabhāvena duṭṭhā medhā etesaṃ ti dummedhā, tesuṃ dummedhānaṃ nīpapaññānaṃ bālapuggalānaṃ ganitvā gahitena sahasseṇa, yaññe me upayācīto ti mayā devataṃ upasādikamītvā evaṃ yajissāmi¹ti yaññe yācīto, idāni kho 'haṃ yajissāmi²ti so ahaṃ idāni³ āyācanena rajassa paṭiladdhattā idāni⁴ yajissāmi, kiṃkāraṇā: idāni hi bahū adhammiko jāno, tasmā idān' eva naṃ gahe⁵tvā bahikkamaṃ karissāmi⁶ti.

Amaccā Bodhisattassa vacanaṃ sutvā „sādhu devā“ 'ti dvādasayojanike Bārāṇasīnagare bheriṇṇ carāpesuṃ. Bheriyā āṇaṃ sutvā ekam pi dussīlakammaṃ samādāya t̥hito eko puriso pi nāhosi. Iti yāva Bodhisatto rajjāṃ kāresi tāva ekapuggalo pi pañcadasasu vā dussīlakammesu ekam pi kammaṃ karonto na paññāyittha. Evaṃ Bodhisatto ekapuggalam pi aḷaḷaṃto sakalarat̥thavāsīno sīlaṃ rakkhāpetvā sayam pi dānādīni puñṇāni karitvā jīvitapariyosāne attano parisāṃ ādāya devanagaraṃ pūrento agamāsi.

Satthāpi „na bhikkhave Tathāgato idān' eva lokassa atthaṃ carati, pubbe pi carī yevā“ 'ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anu-sandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā parisā Buddhaparisā ahesuṃ, Bārāṇasirājā pana aham evā“ 'ti. Dummedhajātakaṃ. Atthakāma⁷vaggo⁸ pañcama. Paṭhamo paṇṇāso.

6. ASĪMSAVAGGA.

1. Mahāsīlavajātaḥ.

Āsīmsetheva puriso ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ossat̥thaviriyaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Tam¹ hi Satthā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ossat̥thaviriyo“ ti pucchi „āma

¹ so both MSS. ² C² annakāma-, C³ attakāma-. ³ both MSS. tam.

bhante“ ti ca rutte „kasmā tvaṃ bhikkhu evarūpe niyyānikasāsanā vi-
riyaṃ ossaji, pubbe paṇḍitā rajjaṃ parihāyitvāpi attano viriye thatvā
va nattham pi yasaṃ uppādayimāsu“ ti vatvā attitaṃ āhari:

Attite Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
Bodhisatta rañño aggamahesiyaṃ kucchismiṃ¹ nibbatta. Tassa
nāmagahaṇadivase Sīlavakumāro ti nāmaṃ akaṃsu. So
solasavassapadesiko va sabbasippesu nipphattiṃ patvā aparā-
bhāge pitu accayena rajje patiṭṭhito Mahāsīlavarājā nāma
ahosi dhammiko dhammarājā. So nagarassa catusu dvāresu
catasso majjhe ekaṃ nīvesanadvāre ekaṃ ti cha dānasālā kāretvā
kapaṇaddhikānaṃ dānaṃ deti sīlaṃ rakkhati uposathakammaṃ
karoti khantimettānuddayasampanno, aṃke nisinnaṃ puttaṃ
paritosayamāno viya sabbasatte paritosayamāno dhammena raj-
jaṃ kāreti. Tass’ eko amacco antopure padubbhivā aparā-
bhāge pākato jāto. Amaccā rañño ārocesuṃ. Rājā parigaṇ-
hanto attanā paccakkhato natvā taṃ amaccaṃ pakkosāpetvā
„andhabāla, ayuttan te kataṃ, na tvaṃ mama vijjite vasituṃ
arahasi, attano dhanāṃ ca puttadāraṃ ca gahetvā aññattha
yāhiti“ ratthā pabbājesi. So Kāsiraṭṭhaṃ atikkamma Kosala-
rājānaṃ upaṭṭhahanto anukkamena rañño abbhantare vissāsiko
jāto. So ekadivasaṃ Kosalarājānaṃ āha: „deva, Bārāṇasi-
rajjaṃ nimmakkhikamadhupaṭaḥsadisaṃ, rājā atimuduko, appen’
eva balavāhanena sakkā Bārāṇasirajjaṃ gaṇhituṃ“ ti. Rājā
tassa vacanaṃ sutvā „Bārāṇasirajjaṃ nāma mahā, ayaṃ ca
‘appen’ eva balavāhanena sakkā gaṇhituṃ“ ti āha, kin nu kīḷo
payuttakacoro siyā“ ti cīntetvā „payuttako si, maññe“ ti āha.
„Nāhaṃ deva payuttako, saccam eva vadāmi, sace me na sad-
dahatha manusse pesetvā paccantagāmaṃ hanāpetvā² te ma-
nusse gahetvā attano santikaṃ nīte dhanāṃ datvā vissajjessa-
titi³. Rājā „ayaṃ ativiya sūro hutvā katheti, vīmaṃsissāmi

¹ C^o kucchimhi.² C^o nahāpetvā.³ so both MSS. instead of -ssathā ti or -ssasiti?

tāvā¹ 'ti attano purise pesetvā paccantagāmaṃ hanāpesi². Te core gahetvā Bārāṇasirāṇṇo³ dassesum. Rājā te⁴ disvā „tātā kasmā gāmaṃ hanathā“⁵ 'ti pucchi. „Jīvitum asakkontā devā“ 'ti. „Atha kasmā mama santikaṃ na āgamittha, ito dāni paṭṭhāya evarūpaṃ mā karitthā“ 'ti tesam dhanam datvā vissajjesi. Te gantvā Kosalarāṇṇo tam pavattiṃ ārocesum. So ettakenāpi gantum avisahanto puna majjhe janapadaṃ hanāpesi⁶. Te pi core rājā tath' eva dhanam datvā vissajjesi. So ettakenāpi agantvā⁷ puna pesetvā antaravithiyaṃ⁸ vilumpāpesi. Rājā tesam pi corānaṃ dhanam datvā vissajjesi yeva. Tada Kosalarājā „ativiya dhammiko rājā“ ti űatvā „Bārāṇasirajjaṃ gahessāmīti“⁹ balavāhanaṃ ādāya niyyāsi. Tada pana Bārāṇasirāṇṇo mattavārane abhimukhaṃ āgacchante anivattanadhammā asaniyāpi sise patantiyā asantasanasabhāvā¹⁰. Sīlavamahārājassa ruciyaṃ sati sakala-Jambudīpe rajjaṃ gahetum samatthā sahas-samattā abhejavarasūramahāyodhā honti. Te „Kosalarājā āgacchatīti“¹¹ sutvā rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva, Kosalarājā kira 'Bārāṇasirajjaṃ gaṇhissāmīti' āgacchati“¹², gacchāma, naṃ amhākaṃ rajjasīmaṃ anokkantamattam eva pothetvā gaṇhāmā“ 'ti vadiṃsu. „Tātā, maṃ nissāya aññesaṃ kilamanakiccaṃ n' atthi, rajjatthikā rajjaṃ gaṇhantu, mā gamitthā“ 'ti nivāresi. Kosalarājā siṃhaṃ atikkamitvā janapadamajjhaṃ pāvisi. Amaccā puna pi rājānaṃ upasaṃkamitvā tath' eva vadiṃsu. Rājā puri-manayen' eva nivāresi. Kosalarājā bahinagare thatvā „rajjaṃ vā detu yuddhaṃ vā“ ti Sīlavamahārājassa sāsaṇaṃ pesesi. Rājā tam sutvā „n' atthi mayā saddhiṃ yuddhaṃ, rajjaṃ gaṇhatū“¹³ 'ti paṭisāsaṇaṃ pesesi. Puna pi amaccā rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva, na mayāṃ Kosalarāṇṇo nagaraṃ pavisitum dema, bahinagare yeva naṃ pothetvā gaṇhāmā“ 'ti āhaṃsu. Rājā puri-manayen' eva nivāretvā nagaradvārāṇi avāpurāpetvā

¹ C¹ nahāpesi. ² C² bārāṇasiyaṃ raṇṇo. ³ C³ ne. ⁴ C⁴ nahathā. ⁵ C⁵ hatāpesi. ⁶ C⁶ āgantvā. ⁷ C⁷ antavithiyaṃ, C⁸ antaravithi. ⁸ C⁸ asanasanasabhāvā. ⁹ C⁹ āgacchatīti. ¹⁰ so both MSS.

saddhiṃ amaccasahassena mahātale pallāṃkamajjhe nisīdi. Kosalarājā mahantena balavāhanena Bārāṇasīṃ pāvīsi. So ekam pi paṭisattuṃ apassanto raṇṇo nivesanadvāraṃ gantvā amaccaganaparivuto apārutadvāre¹ nivesane alaṃkatapaṭiyattaṃ mahātalaṃ āruya nisinnaṃ niraparādhaṃ Silavamahārājānaṃ saddhiṃ amaccasahassena gaṇhāpetvā „gacchatha, imaṃ rājānaṃ saddhiṃ amaccehi pacchābāhaṃ gāḥbandhanaṃ bandhitvā āmakasusānaṃ netvā galappamāṇe āvāte khaṇitvā yathā eko pi batthaṃ ukkhipituṃ na sakkoti evaṃ paṃsuṃ pakkhipitvā nikhaṇatha, rattiṃ sigālā āgantvā etesaṃ kātābbayuttakaṃ karissanti²“ āha. Manussā coraraṇṇo ānaṃ sutvā rājānaṃ saddhiṃ amaccehi pacchābāhaṃ gāḥbandhanaṃ bandhitvā nikkhāmesuṃ. Tasmim pi kāle Silavamahārājā coraraṇṇo āghāta-mattam pi nākāsi. Tesu pi amaccesu evaṃ bandhitvā nīyamānesu³ eko pi raṇṇo vacanaṃ bhindituṃ samattho nāma nāhoṣi, evaṃ suvinītā kir’ assa parīsā. Atha te rājapurisā⁴ sāmaccāṃ Silavarājānaṃ āmakasusānaṃ netvā galappamāṇe āvāte khaṇitvā Silavamahārājānaṃ majjhe ubhosu passesu sesā⁵ amacce⁶ ti sabbe pi āvātesu otāretvā paṃsuṃ ākiritvā ghaṇaṃ⁷ ākoṭetvā agamaṃsu. Silavarājā amacce āmaṇṭetvā coraraṇṇo upari kopāṃ akatvā „mettam eva bhāvētha tātā“ ti ovadi. Atha aḍḍharattasamaye „manussamaṃsaṃ khādissāma“⁸ ti sigālā āgamiṃsu. Te disvā rājā ca amaccā ca ekappabāren’ eva saddaṃ akāṃsu. Sigālā bhītā palāyiṃsu. Te nivattitvā olokentā pacchato kassaci anāgamanabhāvaṃ ñatvā puna paccāgamiṃsu. Itare pi tath’ eva saddaṃ akāṃsu. Evaṃ yāva tatiyaṃ palāyitvā puna olokentā tesu ekassāpi anāgamanabhāvaṃ ñatvā „vajjhappattā ete bhavissantiti“ sūrā hutvā nivattitvā puna tesu saddaṃ karontesu pi na palāyiṃsu. Jetṭha-kasigālo rājānaṃ upagañchi, sesā⁹ sesūnaṃ santikaṃ agamaṃsu.

¹ C^k apārūta-, C^e apārūta- corr. to apārūta- ² C^k uḍḍiya-, C^e niyya-

³ C^k rājā-, C^e rājā corr. to rāja- ⁴ so both MSS ⁵ C^e amaccesu evaṃ

⁶ C^k ghaṇaṃ. ⁷ C^e omits sesā.

Upāyakusalo rājā tassa attano santikaṃ āgatabhāvaṃ ūtvā
 dasitum okāsaṃ dento viya gīvaṃ ukkhipitvā taṃ gīvāya da-
 samānaṃ hanukatṭhikena ākadḍhitvā yante pakkhipitvā viya
 gālhakaṃ gaṇhi. Nāgabalena raññaṃ hanukatṭhikena ākadḍhitvā
 gīvāya dalhagahitasigālo¹ attānaṃ mocetum asakkonto maraṇa-
 bhayatajjito mahāviraṇaṃ viravi. Avasesasigālā tassa taṃ
 aṭṭassaraṃ² sutvā „ekena purisen³ esa gahito bhavissatīti“
 amacce upasamkamitum asakkontā maraṇabhayatajjitā sabbe
 palāyimsu. Raññaṃ hanukatṭhikena dalhaṃ katvā gahitasigālo
 aparāparaṃ saṃsarante paṃsu sīthilā⁴ ahosi. So pi sigālo
 maraṇabhayabhīto catuhi⁵ pādehi raññaṃ uparimabhāge paṃsum
 apabbūhi. Rājā paṃsuno sīthilabhāvaṃ ūtvā sigālaṃ vissaj-
 jetvā nāgabalo thāmasampanno aparāparaṃ saṃcaranto ubho
 hatthe ukkhipitvā āvātamukhavatṭhiyaṃ olubbha vātaccinnava-
 lāhako viya nikkhamitvā thito amacce assāsetvā paṃsum viyū-
 hitvā sabbe uddharitvā amaccaparivuto āmakasusāne aṭṭhāsi.
 Tasmiṃ samaye manussaṃ ekam matamanussaṃ āmakasusāne
 chaḍḍentā dvinnam yakkhānaṃ sīmantarikāya chaḍḍesuṃ.
 Yakkhā⁶ taṃ⁷ matamanussaṃ bhājetum asakkontā „mayam
 imam bhājetum na sakkoma, ayaṃ Silavarājā dhammiko, esa
 no bhājetvā dassati, etassa santikaṃ gacchāma“⁸ ti taṃ mata-
 manussaṃ pāde gahetvā kaḍḍhantā raññaṃ santikaṃ gantvā
 „deva ambhakaṃ imam bhājetvā dehīti“⁹ āhaṃsu. „Bho yakkhā,
 ahaṃ imam tumbhakaṃ bhājetvā dadeyyam, aparisuddho pan¹⁰
 amhi, nahāyissāmi tāvā“¹¹ ti. Yakkhā coraraññaṃ thapitavāsita-
 udakaṃ attano ānubhāvena āharitvā raññaṃ nahānatthāya adaṃsu,
 nahātvā thitassa saṃharitvā thapite coraraññaṃ sātaka āharitvā
 adaṃsu, te nivāsetvā thitassa catujātigandhasumuggaṃ āharitva
 adaṃsu, gandhe vilimpitvā thitassa suvaṇṇasumugge maṇitālavaṇ-
 ṭesu thapitāni nānāpupphāni āharitvā adaṃsu, pupphāni pilandhi-
 tvā¹² thitakāle „aññaṃ kiṃ karomā“¹³ ti pucchimsu. Rājā attano

¹ C^o dalham. ² C^o aṭṭassaraṃ. ³ so both MSS. instead of -sigāle a-
 paṃsu sīthilo? ⁴ C^o catu ⁵ C^o ne yakkhā. ⁶ C^o nahi. ⁷ C^o piṇa.

chātakākāraṃ dassesi. Te gantvā coraraṇṇo sampāditam nānaggarasabhojanaṃ āharitvā adamsu. Rājā nahānūlutto maṇḍitapasādhito nānaggarasabhojanaṃ bhūñji. Yakkhā coraraṇṇo t̥hapitavāsitaṇḍīyaṃ¹ suvaṇṇabhikkāraṇa² eva suvaṇṇasarakena³ pi saddhiṃ āharimsu. Atha⁴ assa pāṇīyaṃ pivitvā mukhaṃ vikkhāletvā hatthe dhovitaḥkale coraraṇṇo sampāditam pañcasugandhikaparivāraṃ tambūlaṃ āharitvā adamsu, taṃ khāditvā t̥hitakāle „aṇṇaṃ kiṃ karomā“⁵ 'ti pucchimsu, „gantvā coraraṇṇo ussisaḥke nikkhittaṃ maṃgalakhaggaṃ āharathā“⁶ 'ti tam pi gantvā āharimsu. Rājā khaggaṃ gahetvā taṃ matamanussaṃ ujukaṃ t̥hapāpetvā matthakamajjhe asinā paharitvā dve kotthāse katvā dvinnam yakkhānaṃ samavibhattam eva vibhajitvā adāsi, datvā ca pana khaggaṃ dhovitvā sannahitvā⁷ atthāsi. Atha te yakkhā manussamaṃsaṃ khāditvā suhitā hutvā t̥tt̥hacittā „aṇṇaṃ te mahārāja kiṃ karomā“⁸ 'ti pucchimsu. „Tena hi tumhe attano āṇḍhāvena maṃ coraraṇṇo sirigabbhe otāretha, ime ca amacce attano attano gehe patiṭṭhāpethā“⁹ 'ti. Te „sādhu devā“¹⁰ 'ti sampatichitvā tathā akamsu. Tasmiṃ samaye corarājā alaṃkatasirigabbhe siri-sayanapiṭṭhe nipanno niddāyati. Rājā tassa pamattassa niddāyantassa khaggatalena udaraṃ pahari¹¹. So bhūto pabujjhivā dipālokena Silavamahārājānaṃ sañjānitvā sayanā vuttāya dhiṭṭiṃ upaṭṭhapetvā t̥hito rājānaṃ āha: „mahārāja evarūpāya rattiyā gahitārakkhe pihitadvāre bhavane ārakkhamanussehi nirokāse t̥hāne khaggaṃ sannayhitvā alaṃkatapatiyyatto¹² kathaṃ nāya tvaṃ imaṃ sayanapiṭṭhaṃ¹³ āgato“¹⁴ ti. Rājā attano āgamaṇākāraṃ sabbam vitthāratō kathesi. Taṃ sutvā corarājā samviggamaṇaso „mahārāja, ahaṃ manussabhūto pi samāno tumhākaṃ guṇaṃ na jānāmi, paresaṃ lohitamaṇḍasakhādaḥkehi pana kakkaḥkehi pharusehi yakkhehi tava guṇaṃ nātā, na dān' ahaṃ na-

¹ C¹ t̥hapitavāsitaṇḍīyaṇḍīyaṃ. ² C² -sarake. ³ C³ sannahitvā corr. to sannayhitvā. ⁴ C⁴ pahāri. ⁵ both MSS. -patiyyanto. ⁶ C⁶ sayanaṃ.

rinda evarūpe silasampanne taya dubbhissāmiti¹ khaggaṃ ādāya sapathaṃ katvā rājānaṃ khamāpetvā mahāsayane nipajjāpetvā attanā khuddakamañcake nipajjitvā pabhātāya rattiyaṃ utthite suriye bheriṃ carāpetvā sabbasenīyo ca amaccabrāhmaṇagahapati ke ca sannipātāpetvā tesaṃ purato ākāse puṇṇacandaṃ² ukkhipanto viya Silavaraṇṇo gūṇe kathetvā parisamajjhe yeva puna rājānaṃ khamāpetvā rājānaṃ paṭicchāpetvā „īto paṭṭhāya tumhākaṃ uppanno corūpaddavo³ mayhaṃ bhāro, mayā gahitārakkhā tumhākaṃ rājānaṃ karoṭhā“ ti vatvā pesuṇṇakārakassa āpaṃ katvā attano balavāhanaṃ ādāya sakaraṭṭham eva gato. Silavamahārājāpi kho alaṃkatapaṭiyatto setacohattassa heṭṭhā sarabhapāḍake kañcanapallaṃke nisinna attano sampattiṃ oloketvā „ayaṃ ca evarūpā sampatti amaccasahassassa ca jīvita-paṭilābho, mayi viriyaṃ akaronte⁴ na kiñci abhaviṣṣa, viriyabaleṇa paṇāhaṃ natṭhaṃ ca imaṃ yasaṃ⁵ paṭilābhim, amaccasahassassa ca jīvitadānaṃ adāsim, āsāchedaṃ vata akatvā viriyaṃ eva kattabbaṃ, kataviriyassa hi phalaṃ nāma evaṃ samijjhatīti“ cintetvā udānavasena imaṃ gātham āha:

Āsimseth' eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
passāmi vo haṃ attānaṃ, yathā icchīm tathā ahū ti. 50.

Tattha āsimsethevā 'ti evāhaṃ viriyaṃ ārabhanto imamaḥ dukkhā mucceisāmiti attano viriyabale āsaṃ karoṭh' eva, na nibbindeyya paṇḍito ti upāyakusalo yuttaṭṭhāne viriyaṃ karonto ahaṃ imassa viriyassa phalaṃ na labhissāmiti na ukkaṭṭheyya, āsāchedakammaṃ na karēyyasīti attho, passāmi vo haṃ attānaṃ ti, ettha vo ti nipātamaṃ, ahaṃ aṃ attānaṃ passāmi, yathā icchīm tathā ahū 'ti ahaṃ hi āvāse nikkhāto tamhā dukkhā mucceitvā puna attano rājasampattiṃ icchīm, so ahaṃ imaṃ sampattiṃ pattaṃ attānaṃ passāmi, yath' evāhaṃ pubbe icchīm tath' eva me attā jāto ti.

Evaṃ Bodhisatto „aho vata bho silasampannānaṃ viriya-phalaṃ nāma samijjhatīti“ imāya gāthāya udānaṃ udānetvā yāvajjivaṃ puṇṇāni karitvā yathākammaṃ gato.

¹ C² -candanāṃ. ² C² corūpaddavo, C³ corūpaddaco. ³ C³ karonte. ⁴ C² sayam.

Satthāpi imāni dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā succāni pakāsesi. Saccapariyosāne ossatthaviriyo bhikkhu arahatte patiṭṭhāsi. Satthā anu-sandhiṃ gūḍetvā jātakam samodhānesi : „Tadā duṭṭhāmacco¹ Devadatto ahoṣi, amaccasahassā Buddhaparisa, Silavamahārājā pana aham eva²” ti. Mahāsīlavajātakaṃ.

2. Cūḷajanakajātaka.

Vāyametheva puriso ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ossatthaviriyaṃ eva ārabha kathesi. Tattha yaṃ vattabhaṃ taṃ sabbaṃ Mahājanakajātake āvibhavissati. Rājā³ pana setacchattassa heṭṭhā nisīno imaṃ gātham āha :

Vāyameth' eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito,
passāmi vo 'haṃ attānaṃ udakā thalam ubbhataṃ ti. 51.

Tattha vāyamethevā 'ti vāyamaṃ karoth' eva, udakā thalam ubbhataṃ ti udakato thalam uttaraṃ, thale patiṭṭhitaṃ attānaṃ passāmiti.

Idhāpi ossatthaviriyo bhikkhu arahattaṃ patto, Janakarājā Sammāsambuddho va ahoṣīti. Cūḷajanakajātakaṃ⁴.

3. Puṇṇapātijātaka.

Tatheva puṇṇapāṭiyo ti. Idam Satthā Jetavane viharanto visavāruṇiṃ ārabha kathesi. Ekaṃ samayaṃ Sāvattiyaṃ surādhuttā sannipatitvā mantayimsu : „surāmūlaṃ⁵ no khīṇaṃ, kahaṇ⁶ nu kho labhissāmā” ti. Ath' eko kakkhaladhutto⁷ āha : „mā cintayittha, atth' eko upāyo” ti. „Katarūpāyo⁸ nāma” ti, „Anāthapiṇḍiko aṅgulimuddikā piḷandhitvā⁹ maccasātakanivatto¹⁰ rājupatthānaṃ¹¹ gacchati, mayam surāpāṭiyaṃ visaṇṇīkaraṇabhesajjaṃ¹² pakkhipitvā āpānaṃ sajjetvā nisiditvā Anāthapiṇḍikassa āgamanakāle 'ito ehi mahāseṭṭhīti' pakkosivā taṃ surāṃ pāyevā visaṇṇībhūtaṃ aṅgulimuddikā ca sātaka ca gahevā surāmūlaṃ karissāmā” ti. Te „sūdhū” ti sampatichitvā tathā katvā seṭṭhiṃ āgamanakāle paṭimaggam gantvā „sāmi, ito tāva

¹ C^o paduṭṭhā. ² C^o jārājā corr. to janakarājā. ³ C^o mūla. ⁴ C^o -mūlaṃ.

⁵ C^o kahaṇ. ⁶ C^o kakkhala. ⁷ C^o kataru. ⁸ so both MSS. ⁹ C^o maḍḍhasā.

¹⁰ C^o rāju. corr. to rāju. ¹¹ C^o -karapaṇḍhesajjaṃ.

āgacchatha, ayaṃ ambhākaṃ santike atimanāpā surā, thokaṃ pivitvā gacchathā" 'ti vadimsu. „Sotāpanno ariyasāvako kiṃ suraṃ pivissati, anattthiko samāno pi pana ime dhutte parigaṇhissāmīti" tesāṃ āpāna-bhūmiṃ gantvā tesāṃ kiriyaṃ oloketvā „ayaṃ surā imehi iminā nāma kāraṇena yojitā" ti ātvā „ito dāni paṭṭhāya ime ito palāpessāmīti" cintetvā āha: „are duṭṭhadhuttā tumhe 'surāpātiyaṃ bhesajjaṃ pak-khipitvā āgatāgate pāyevā visaṇṇikatvā' vilumpissāmā" 'ti āpāna-maṇḍalaṃ sajjetvā nisinnā kevalaṃ imaṃ suraṃ vaṇṇetha, eko pi vo ukkhipitvā pivituṃ na ussahati, sace ayaṃ ayojitakā assa tumhe va piveyyāthā" 'ti dhutte tajjetvā tato palāpetvā attano gehaṃ gantvā „dhutthehi katakāraṇaṃ Tathāgatassa ārocessāmīti" Jetavanaṃ gantvā ārocesi. Satthā „idāni tāva gahapati ne dhuttā taṃ vañcetukāmā jātā, pubbe pana paṇḍite pi vañcetukāmā ahesu" ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Bārāṇasiseṭṭhi ahoṣi. Tadāp' ete dhuttā evaṃ eva sammantetvā suraṃ yojetvā Bārāṇasiseṭṭhissa āgamanakāle paṭimaggāṃ gantvā evaṃ eva kathayimsu. Seṭṭhi anattthiko hutvā te parigaṇhitukāmo gantvā tesāṃ kiriyaṃ oloketvā „idan nāṃ' ete kātukāmā, palāpessāmi te ito" ti cintetvā evaṃ āha: „bho dhuttā, surā pivitvā rājakulaṃ gantuṃ nāma na yuttaṃ, rājānaṃ disvā puna āgacchante¹ jānissāmi, tumhe idh' eva nisi-dathā" 'ti rājupaṭṭhānaṃ² gantvā paccāgañchi. Dhuttā „ito etha sāmīti". So tattha gantvā bhesajjaṃ yojitā pātiyo oloketvā evaṃ āha: „bho dhuttā, tumhākaṃ kiriyaṃ mayhaṃ na ruccati, tumhākaṃ surāpātiyo yathāpūritā va ṭhitā, tumhe ke-valaṃ suraṃ vaṇṇetha na pana pivatha, sac' ayaṃ manāpā assa tumhe pi piveyyātha, imāya pana visasaṃyuttāya bhavi-tabban" ti tesāṃ manorathaṃ bhīndanto imaṃ gātham āha:

Tath' eva puṇṇapātiyo, aññāyaṃ vattate kathā,
ākārakena jānāmi: na cāyaṃ bhaddikā surā ti. 52.

¹ Ck² visahati. ² Ck² vijum. ³ both MSS. piveyyāthā. ⁴ so both MSS. instead of -nto? ⁵ so both MSS.

Tattha tathevā 'ti yathā mayā gamanakāle dīthā idāni pi imā surāpātiyo tath' eva punnā, aññāyaṃ vattate kathā ti yā ayaṃ tumhākaṃ surāvaṇṇa-nakathā vattati sā aññ' eva abbhūta ataccā¹, yadi hi esā surā manāpā assa tumhe piveyyātha, upaḍḍhapātiyo avasisseyyuṃ, tumhākaṃ pana ekenāpi surā na pītā, ākarakena jānāmi ti tasmā iminā karanena jānāmi, na cāyaṃ bhaddikā surā ti n' eva ayaṃ bhaddikā surā, viṣayojitāya etāya bhavitabbā ti dhutte gahetvā yathā na puna evarūpaṃ karonti tathā te 'ajjētvā vissajjesi.

So yāvajivam dānādīni puññāni karitvā yathakammam gato.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā dhuttā etarahi dhuttā, Bārāṇasīsetthi pana ahaṃ tena samayenā” 'ti. Puñṇapātijātaṃ.

4. Phalajātaka.

Nāyaṃ rukkho durāruho ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ phalakusalaṃ¹ upāsakaṃ ārabha kathesi. Eko kira Sāvattihivāsikuṭumbiko Buddhapaṃmukhasaṃghaṃ² nimantetvā attano ārame nisīdāpetvā yāgukhajjakaṃ datvā uyyānapālaṃ āpāsesi: „bhikkhūhi saddhiṃ uyyāne vicaritvā uyyānaṃ ambudāni nānāphalāni dehi”³. So „sādhū” 'ti sampāṭicchitvā bhikkhusaṃghaṃ ādāya uyyāne vicaranto rukkhaṃ oloketvā va „etaṃ phalaṃ āmaṃ, etaṃ na supakkaṃ, etaṃ supakkaṃ” ti jānāti, yaṃ so vadati taṃ tath' eva hoti. Bhikkhū gantvā Tathāgataṃ ārocesuṃ: „bhante, ayaṃ uyyānapālo phalakusalo, bhūmīyaṃ thito rukkhaṃ oloketvā 'etaṃ phalaṃ āmaṃ, etaṃ na supakkaṃ, etaṃ supakkaṃ' ti jānāti, yaṃ so vadati taṃ tath' eva hoti”⁴. Satthā „na bhikkhave ayaṃ eva uyyānapālo phalakusalo, pubbe pana paṇḍitā phalakusalaṃ ahesuṃ” ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto setthikule nibbattitvā vayappatto pañcahi sa-kaṭasatehi vaṇijjaṃ karonto ekasmiṃ kāle mahāvattaniatāvira-

¹ C^k ataccā. ² C^k phalaṃ, C^e phalaṃ- corr. to phala-. ³ C^e buddhapa-mukhaṃ.

patvā aṭavimukhe thatvā sabbe manusse sannipātāpetvā „imissā aṭaviyā visarukkā nāma honti yeva, pubbe tumhehi aparibbutaṁ yaṁ kiñci pattaṁ vā pupphaṁ vā phalaṁ vā maṁ aparipucchitvā mā khādithā“¹ ti āha. Te „sādhū“² ti sampaticchitvā aṭaviṁ otarimsu. Aṭavimukhe ca³ ekasmiṁ gāmadvāre kiṁphalarukkho⁴ nāma atthi, tassa khandhasākhāpalāsapuppha-phalāni sabbāni ambasadisān⁵ eva honti, na kevalaṁ vaṇṇasaṇṭhānato va gandharasehi pi 'ssa āmapakkāni phalāni ambasadisadisān⁶ eva, khādītāni pana halāhalavisāṁ viya taṁ khaṇaṁ yeva jīvitakkhayaṁ pāpeti⁷. Purato gacchantā⁸ ekacce lolapurisā „ambarukkho ayaṁ“ ti saññāya phalāni khādīmsu, ekacce „satthavāhaṁ pucchitvā va khādissāmā“⁹ ti hatthena gahetvā atṭhaṁsu. Te satthavāhe āgate „ayya“¹⁰ imāni ambaphalāni khādāmā¹¹ ti pucchīmsu. Bodhisatto „nāyaṁ ambarukkho“ ti űatvā „kiṁphalarukkho nāma¹² esa ambarukkho, mā khādithā“¹³ ti vāretvā ye khādīmsu te pi vamaṭetvā catumadhuraṁ pāyetvā āroge¹⁴ akāsi. Pubbe pana imasmiṁ rukkhamūle manussā nīvāsaṁ kappetvā ambaphalānīti imāni visaphalāni khādītva jīvitakkhayaṁ pāpuṇanti, punadivase gāmaवासino nikkhamitvā matamanusse disvā pāde gaṇhitvā paṭicchannaṭṭhāne chaddetvā sakatehi saddhiṁ yeva sabbaṁ tesaṁ santakaṁ¹⁵ gahetvā gacchanti. Te taṁ divasaṁ pi aruṇuggamanakāle yeva „mayhaṁ balivaddā bhavissanti mayhaṁ sakataṁ mayhaṁ bhaṇḍaṁ“ ti vegena taṁ rukkhamūlaṁ¹⁶ gantvā manusse niroge¹⁷ disvā „kathaṁ tumhe imaṁ rukkhaṁ 'nāyaṁ ambarukkho' ti jānitthā“¹⁸ ti pucchīmsu. Te „mayhaṁ na jānāma, satthavāha-jetṭhako no jānīti“¹⁹ āhaṁsu. Manussā Bodhisattaṁ pucchīmsu: „paṇḍita kiṁ ti katvā tvaṁ imassa rukkhasa naambarukkha-bhāvaṁ aṇṇāsīti“²⁰. So „dvīhi kāraṇehi aṇṇāsīnaṁ“²¹ ti vatvā imaṁ gātham āha:

¹ C^h va. ² C^h timphala-. ³ so both MSS. instead of pāpeti? ⁴ C^h gacchato.

⁵ C^h ayyā. ⁶ C^v aroge. ⁷ C^v sannakāsi. ⁸ C^h rukkhaṁ-. ⁹ both MSS. niroge.

Nāyaṃ rukkho durāruho, na pi gāmato ārakā,
ākārakena jānāmi: nāyaṃ sādhuṃphalo dumo ti. 53.

Tattha nāyaṃ rukkho durāruho ti ayaṃ visarukkho na dukkhāruho, ukkhipitvā (hapitanissepī)¹ viya sukkena ārohituṃ sakkā ti vadati, na hi² gāmato ārakā ti gāmato dūre (hito pi na hoti, gāmadvāre (hito yevā 'ti dīpeti, ākārakena jānāmi itīminā duvidhena kāraṇāhaṃ³ imaṃ rukkhaṃ jānāmi, kin ti nāyaṃ sādhuṃphalo dumo ti sace hi ayaṃ madhuraphalo ambarukkho abhaviṣṣa evaṃ sukhāruhe avidūre (hite etasmiṃ ekam pi phalaṃ na tiṭṭheyya, phalakhādakamanussehi niccaṃ parivuto va assa, evaṃ ahaṃ attano nāṇena paricchināditvā imassa visarukkhabhāvaṃ aññāsiṃ ti

mahājanassa dhammaṃ desetvā sotthigamaṇaṃ gato.

Satthāpi „evaṃ bhikkhave pubbe paṇḍitā phalakusālā abhesun“ ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā paṇḍitā Buddhapariṣā abhesun, satthavāho pana aham evā“ 'ti. Phalajātakaṃ.

5. Pañcāvudhajātaka.

Yo alīnena cīṭṭenā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ossatṭhaviriyaṃ bhikkhuṃ ārabha kathesi. Tam hi bhikkhuṃ Satthā āmantetvā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ossatṭhaviriyo“ ti pucchitvā „saccaṃ Bhagavā“ 'ti vutte „bhikkhu pubbe paṇḍitā viriyaṃ kātuṃ yuttatṭhāne viriyaṃ katvā rajjasampattiṃ pāpuṇisū“ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa rañño aggamahesiyā kucchismiṃ nibbaṇi. Tassa nāmagahanādivase atṭhasataṃ brāhmaṇe sabbakāmehi santappetvā lakkhaṇāni¹ paṭipucchimsu. Lakkhaṇakusālā brāhmaṇā lakkhaṇasampattiṃ diṣvā „puññasampanno mahārāja kumāro tumbhakaṃ accayena rajjaṃ pāpuṇissati, pañcāvudhakamme paññāto pākato Jambudīpe aggapuriso bhavissati“ vyākariṃsu.

¹ both MSS. -nīm. ² so both MSS. ³ C^k kāraṇena nāhaṃ.

Brāhmaṇānaṃ vacanaṃ sutvā kumārassa nāmaṃ gaṇhantā Pañcāvudhakumāro ti nāmaṃ akāmsu. Atha naṃ viññūtaṃ patvā soḷasavassapadese thitaṃ rājā āmantetvā „tāta sippaṃ uggaṇhāhīti“ āha. „Kassa santike uggaṇhāmi devā“¹ ti. „Gaccha tāta, Gandhāraraṭṭhe Takkaṣilānagare disāpāmoḁkhassa ācariyassa santike uggaṇha, idam assa ācariyassa bhāgaṃ da-deyyāsīti“ sahaṣsaṃ datvā uyyojesi. So tattha gantvā sippaṃ sikkhītvā ācariyena dinnam pañcāvudham gaṇetvā ācariyaṃ vanditvā Takkaṣilānagarato nikkhamitvā sannaddhapañcāvudho Bārāṇasimaggaṃ paṭipajji. So antarāmagge Silesalomaṃyakkhena nāma adhiṭṭhitaṃ ekaṃ aṭaviṃ pāpuṇi. Atha naṃ aṭavimukhe manussā disvā „bho māgava, mā imaṃ aṭaviṃ pāvīsi, Silesalomaṃyakkho nāma ettha atthi, so diṭṭhaditṭhamanusse² jīvitakkhayaṃ pāpetīti“ vārayiṃsu. Bodhisatto attānaṃ takkento asambhītakesarasīho viya aṭaviṃ pāvīsi yeva. Tasmiṃ aṭavimajjhaṃ sampatte so yakkho tālamatto hutvā kūtāgāramattaṃ sīsaṃ pattappamāṇāni akkhīni kandaṃakulamattā³ dve dāṭhā ca māpetvā senamukho⁴ kabarakucchi nīlahatthapādo hutvā Bodhisattassa attānaṃ dassetvā „kahaṃ yāsi, tiṭṭha, bhakkho“⁵ me“ ti āha. Atha naṃ Bodhisatto „yakkha, ahaṃ attānaṃ takketvā idha pavitṭho, tvaṃ appamatto hutvā maṃ upagaccheyyāsi, viṣapītena hi taṃ sarena vijjhītvā etth' eva pātessāmi“⁶ santajjetvā haḷaḷaḷavisam pītaṃ saraṃ sannahitvā muṇci. So yakkhassa lomesu yeva allīyi. Tato aññaṃ ti evaṃ paññāsare muṇci. Sabbe tassa lomesu yeva allīyiṃsu. Yakkho sabbe pi te sare poṭhetvā attano pādamūle yeva pātetvā Bodhisattaṃ upasaṃkami. Bodhisatto puna pi taṃ tajjetvā khaggaṃ kaḍḍhitvā pahari. Tettiṃsaṃgulāyato khaggo lomesu yeva allīyi⁷. Atha naṃ kaṇayena pahari. So pi lomesu yeva allīyi. Tassa allinabhāvaṃ ñatvā muggarena pahari. So pi lomesu yeva allīyi. Tassa allinabhāvaṃ ñatvā „bho yakkha, na te ahaṃ

¹ C^k so diṭṭhamanusse. ² C^v -kula-. ³ C^v seta-. ⁴ C^k bhakkho. ⁵ C^k allīyi.

Pañcāvudhakumāro nāmā ti sutapubbo, ahañi tayā adhiṭṭhitāñi aṭaviñi pavisanto na dhanuādini takketvā pavittḥo attānañi yeva pana takketvā pavittḥo, ajja tañ pothetvā cunṇavicunṇaṇi karissāmīti¹ adhiṭṭhitāñi nāma dassetvā unnaditvā dakkhiṇahatthena yakkhañi pahari. Hattho lomesu yeva alliyi. Vāmahatthena pahari. So pi alliyi. Dakkhiṇapādena pahari. So pi alliyi. Vāmapādena pahari. So pi alliyi. Sīsena tañ pothetvā „cunṇavicunṇaṇi karissāmīti“ sīsena pahari. Tañ pi lomesu yeva alliyi. So pañcodḍito pañcasu ṭhānesu baddho olambanto pi nibbhayo nissārajjō va ahosi. Yakkho va cintesi: „ayañ eko purisasiḥo purisājāniyo na purisamatto va, mādisena nām' assa yakkhena gahitassa santāsamattam pi na bhavissati, mayā imañi maggañi hanantena eko pi evarūpo puriso na diṭṭhapubbo, kasmā nu kho esa na bhāyatīti“ so tañ khādituñi avisahanto „kasmā nu kho tvañi māṇava maraṇabhayañi na bhāyasīti“ pucchi. „Kimkāraṇā yakkha bhāyissāmi, ekasmiñ hi attabbāve ekañi maraṇaṇi niyatam eva, api ca mayhañi kucchimhi vajirāvudhañi atthi, sace mañi khādissasi tañi āvudhañi jīretuñi² na sakkhissasi, tañ te antāni khaṇḍākhāṇaṇi chinditvā jīvitakkhayaṇi pāpessati, iti ubho pi nassissāma, iminā kāraṇenāhañi na bhāyāmīti“. Idañ kira Bodhisatto attano abbhantare nāpāvudhañi sandhāya kathesi. Tañi sutvā yakkho cintesi: „ayañ māṇavo taccham eva bhaṇati, imassa purisasiḥassa sarīrate muggabijamattam pi mañisakhaṇaṇi mayhañi kucchiñi³ jīretuñi na sakkhissati, vissajjessāmi nañ“ ti maraṇabhayatajjito Bodhisattañi vissajjetvā „māṇava, purisasiḥo tvañi, na te ahañi mañisāñi khādissāmi, tvañi ajja Rāhumaṇhā muttaccando viya mama hatthato muccitvā nātisubhajjamaṇḍalañi tosentō yāhīti“ āha. Atha nañi Bodhisatto āha: „yakkha, ahañi tāva gacchissāmi, tvañi pana pubbe pi akusalañi katvā luddo lohitaṭaṇi pararuhiramañisabhakkho yakkho hutvā nibbatto, sace

¹ C^o chīretuñi. ² so both MSS. instead of kucchiñi

idhāpi thatvā akusalam eva karissasi andhakārā andhakāraṃ gamissasi, maṃ dīṭṭhakālato paṭṭhāya pana na sakkā tayā akusalaṃ kātuṃ, pāpātipātakammaṃ nāma niraye tiracchāna-yoniyaṃ pettivisaye asurakāye ca nibbatteti, manussesu nibbat-taṭṭhāne appāyukasaṃvattanikaṃ hotīti¹ evamādinā nayena pañcannaṃ dussīlyakammānaṃ ādinavaṃ pañcannaṃ silānaṃ ānisaṃsaṃ kathetvā nānākāraṇehi yakkhaṃ tajjetvā dhammaṃ desetvā dametvā nibbisevanam katvā pañcasu sīlesu paṭiṭṭhāpetvā tassāsevanam aṭaviyā balipaṭiggāhakaṃ devataṃ² katvā appamādena ovaḍṭvā aṭavito nikkhamanto aṭavimukhe manus-sānaṃ ācikkhitvā sannaddhapañcāvudho Bārāṇasīṃ gantvā mātāpitāro disvā aparabhāge rajje paṭiṭṭhāya dhammena rajjaṃ karento dānādini puññāni karitvā yathākammaṃ agamāsi.

Satthāpi imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Yo alīnena cittaṇa alīnamanaso naro
bhāveti kusalaṃ dhammaṃ yogakkhemassa pattiyaṃ²
pāpuṇe anupubbena sabbasaṃyojanakkhayaṃ ti. 54.

Tatthāyaṃ piṇḍaṭṭho: yo puriso alīnena asaṃkucitena cittaṇa pakatiyāpi alīnamano alīnajjhāsaya hutvā anavaḍḍhaṭṭheṇa kusalaṃ sattatīḍṣabodhapakkhīya-bhedaṃ dhammaṃ bhāveti vaḍḍhetī visūlena cittaṇa vipassanaṃ anuyujjati catuḥ yogehi khemassa nibbānassa pattiyaṃ so evaṃ sabbasaṃkhāresu añceṇaṃ dukkhaṃ anattā ti tiḷakkhaṇaṃ āropetvā tarunavipassanato paṭṭhāya uppanne bodhapak-khīyadhamme bhāvento anupubbena ekasmiṃ yojanaṃ pi anavasesetvā sabba-saṃyojanānaṃ khayakarassa catutthamaggassa pariyoṣāne uppannattā sabbasaṃ-yojanakkhayaṃ ti saṃkhaṇḍa gataṃ arahattaṃ pāpuṇeyyā¹ ti.

Evam Satthā arahattena dhammadeśanāya kūṭaṃ gahetvā mat-thake cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyoṣāne so bhikkhu arahattaṃ pāpuṇi. Satthāpi anusandhiṃ gahetvā jātakam samodhānesi: „Tadā yakkho Aṅgulimālo ahosi. Pañcāvudhakumāro nāma aham evā¹ ti. Pañcāvudhajātakaṃ.

¹ C¹ devanaṃ, C² devanaṃ corr. to devataṃ. ² C¹ yogakkhemasapattiyaṃ, C² yogakkhemasapattiyaṃ corr. to yogakkhemassapattiyaṃ

6. Kañcanakkhandhajātaka.

Yo pahatthena cittenā 'ti. Idam Satthā Sāvattthiyam viharanto aññataram bhikkhum ārabba kathesi. Eko kira Sāvattthivāsikulaputto Satthu dhammadesanam sutvā ratanasāsane uram datvā pabbaji. Ath' assa ācariyupajjhāyā „āvuso ekavidhena silam nāma, duvidhena tividhena catubbidhena pañcavidhena chabbidhena sattavidhena atthavidhena navavidhena dasavidhena bahuvividhena silam nāma, idam cullasilam¹ nāma, idam majjhimasilam nāma, idam mahāsilaṃ nāma, idam pātimokkhasamvarasilam nāma, idam indriyasamvarasilam nāma, idam ājivapārisuddhisilam² nāma, idam pac-cayapaṭisevanasilam nāmā³ 'ti silam ācikkhanti. So cintesi: „idam silam nāma atibahum, aham ettakam samādāya vattitum na sakkhissāmi, silam pūretum asakkontassa nāma pabbajjāya ko attho, aham gihī⁴ hutvā dānādini puññāni karissāmi puttadāraṃ ca poṣeṣāmi⁵ evañ ca pana cintevā „bhante, aham silam rakkhitum na sakkhissāmi, asakkontassa ca nāma pabbajjāya ko attho, aham hināya vattissāmi⁶, tumhākam pattacivaram gaṇhathā⁷“ 'ti āha. Atha nam āhamsu: „evañ sante Dasabalaṃ vanditvā yābhi⁸“ ne tam ādāya Satthu santikaṃ dhammasabhaṃ agamāsu. Satthā disvā va⁹ „kim bhikkhave anattikaṃ bhikkhum ādāya āgat' atthā¹⁰“ 'ti āha. „Bhante, ayaṃ bhikkhu 'aham silam rakkhitum na sakkhissāmi' pattacivaram niyyādeti, atha nam mayam gahevā āgatā¹¹“ ti. „Kasmā pana tumhe bhikkhave imassa bhikkhuno bahum silam ācikkhatha¹², yattakam esa rakkhitum sakkoti tattakam eva rakkhissati, ito paṭṭhāya tumhe evam mā kiñci avacuttha¹³, aham ettha kattabbaṃ jānissāmi¹⁴“. „Ehi tvaṃ bhikkhu, kin te bahunā silena, tiṇi yeva silāni rakkhitum sakkhissasīti¹⁵“. „Sakkhissāmi bhante“ ti. „Tena hi tvaṃ ito paṭṭhāya kāyadvāram vacīdvāram manodvāraṃ¹⁶ ti tiṇi dvārāni rakkha, mā kāyena pāpakammaṃ kari mā vācīya mā manasā, gaccha mā hināya vattī, imāni tiṇi yeva silāni rakkhā¹⁷“ 'ti. • Ettāvatā so bhikkhu tuṭṭhamānaso „sādhu bhante rakkhissāmi imāni tiṇi silāni¹⁸“ Satthāraṃ vanditvā ācariyupajjhāyehi saddhīm yeva agamāsi. So tāni tiṇi silāni pūrento va aññasi: „ācariyupajjhāyehi mayhaṃ ācikkhitaṃ silam pi, ettakam eva te pana attano abuddhabhāvenna maṃ buj्jāpetum nāsakkhimsu, Sammāsam-

¹ C² cullam. ² C² -silam. ³ C² gahī, C² hihī. ⁴ C² hināvasanittissāmi.⁵ C² gaṇhathā. ⁶ C² omite va. ⁷ C² acikkhata. ⁸ C² avacuttha. ⁹ C² -dvāraṃ.

buddho attano buddhasuboddhatāya anuttaradhammarājatāya ettakaṃ silaṃ¹ tīsu yeva dvāresu pakkhipitvā maṃ gaṇhāpesi, avassayo vata² me³ satthā jāto⁴ ti vipassanaṃ vaddhetvā katipāhen⁵ eva arahatte patitthāsi. Tam pavattiṃ ātvā dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū „āvuso tam kira bhikkhuṃ 'sīlāni rakkhituṃ na sakkomīti'⁶ hīnāya vattantaṃ sabbasīlāni tīhi koṭṭhāsehi pakkhipitvā⁷ gāhāpetvā Satthā arahattaṃ pāpesi, aho Buddhā nāma acchariyamanussā⁸ ti Buddha-guṇe kathentā nisīdiṃsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā⁹ ti pucchī „imāya nāmā¹⁰ ti rutte „bhikkhave, atigaruko pi bhāro koṭṭhāsavasena bhājetvā dinno lahuko viya hoti, pubbe pi paṇḍitā mahantaṃ¹¹ kañcanakkhandhaṃ labhitvā ukkhipituṃ asakkonta vibhāgaṃ katvā ukkhipitvā agamaṃsū¹² ti vatvā atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rājāṃ kārente Bodhisatto ekasmiṃ gāmake kassako ahosi. So ekadivasaṃ aṇṇatarasmiṃ chaḍḍhitagāmake khette kaṣiṃ kaṣati. Pubbe ca tasmiṃ gāme eko vibhavasampanno seṭṭhi ūrumattapariṇāhaṃ¹ catuhatthāyāmaṃ kañcanakkhandhaṃ nidahitvā kālāṃ akāsi. Tasmīṃ Bodhisattassa naṅgalaṃ laggitvā atthāsi. So „mūlasantānakaṃ bhavissatīti² paṃsuṃ viyūhanto tam disvā paṃsunā paṭicchādetvā³ divasaṃ kasitvā atthaṃ gate suriye yuganaṅgalādīni⁴ ekamante nikkhipitvā „kañcanakkhandhaṃ gaṇhitvā gacchissāmīti⁵ tam ukkhipituṃ nāsakkhi⁶, asakkonto¹⁰ nisīditvā „ettakaṃ kucchihranāya bhavissati, ettakaṃ nidahitvā⁷ thapessāmi¹¹, ettakena kammante saṃyojessāmi, ettakaṃ dānādīpuṇṇakiriyāya¹² bhavissatīti⁸ cattāro koṭṭhāse akāsi. Tass⁹ evaṃ vibhattakāle so kañcanakkhandho sallahuko viya ahosi. So tam ukkhipitvā gharaṃ netvā catudhā vibhajitvā dānādīni puṇṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Bhagavā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

¹ C¹ sila. ² C² vana. ³ C³ meva. ⁴ C⁴ parikkhipitvā. ⁵ C⁵ adda na.

⁶ C⁶ -matthapariṇāhaṃ. ⁷ C⁷ paricchā-. ⁸ C⁸ yugalanāga-. ⁹ C⁹ nāsakkhi.

¹⁰ C¹⁰ asanto. ¹¹ C¹¹ -ssāmīti. ¹² both MSS. dānādīnipu-.

Yo pahaṭṭhena cittaṇa pahaṭṭhamanaṇo naro
bhāveti kusalaṃ dhammaṃ yogakkhemassa paṭṭiyā
pāpuna anupubbena sabbasamīyojanakkhayaṃ ti. 55.

Tattha pahaṭṭhenā¹ ti vinivarapena, pahaṭṭhamanaso ti tāya eva vinivarapaṭāya pahaṭṭhamanaso², suvaṇṇaṃ viya pahaṭṭhvā samujjotitasappabhāsakkatācittā³ hutvā ti attho.

Evam Satthā arahattaṅkūtena desanāṃ nīṭhapetrā anusandhiṃ
ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā kañcanakkhandham laddhapuriso
aham eva bhosiṃ“ ti. Kañcanakkhandhajātakam.

7. Vānarindajātaka.

Yassete caturō dhammā 'ti. Idam Satthā Veluvane viharanto Devadattassa vadhāya parisakkanaṃ ārabhha kathesi. Tasmīn hi samaye Satthā „Devadatto vadhāya parisakka-ti“ sutvā „na bhikkhave idān' eva Devadatto mayhaṃ vadhāya pari-sakkati, pubbe pi parisakkati yeva, nāsamattam pi pana kātum na sakkhīti“ vatvā atitān āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjhaṃ kārente Bodhisatto kapiyoniyaṃ nibbattitvā vuddhiṃ anvāya assa-
potappamaṇo thāmasampanno ekacaro hutvā naḍitire viharati.
Tassā pana nadiyā vemajjhe eko dipako nānappakārehi amba-
panasādihi phalarukkhehi sampanno. Bodhisatto nāgabalo
thāmasampanno nadiyā orimatīrato uppatitvā — dipakassa orato
naḍimajjhe eko piṭṭhīpāsāṇo atthi — tasmīṃ nipatati. Tato uppa-
titvā tasmīṃ dipake patati. Tattha nānappakārāṇi phalāṇi
khāditvā sāyaṃ³ ten'eva upāyena paccāgantvā attano vasa-
naṭṭhāne vasitvā punadivase pi tath'eva karoti. Iminā niyā-
mena tattha vāsaṃ kappeti. Tasmīṃ pana kāle eko kumbhilo
sapaṇāpatiko tassā nadiyā vasati. Tassa sā bhariyā Bodhisattaṃ
aparāparaṃ gacchantāṃ disvā Bodhisattassa hadayamaṇise do-

¹ Cv -mānaso. ² Ck -vitto, Cv -vitto corr. to -citto. ³ Ck sāyan.

haḷaṃ uppādetvā kumbhilaṃ āha: „mayhaṃ kho ayya imassa vānarindassa hadayamaṃse dohaḷo uppanno“ ti. Kumbhilo „sādhū hoti, lacchaṣīti“ vatvā „ajja taṃ sāyaṃ dīpakato āgacchantam eva gaṇhissāmi“ gantvā piṭṭhipāsāṇe nipajji. Bodhisatto divasaṃ caritvā sāyaṇhasamaye dīpake tṛito va pāsāṇaṃ oloketvā „ayaṃ pāsāṇo idāni uccataro khāyati, kin nu kāraṇaṃ“ ti cintesi. Tassa kira udakappamāṇaṃ ca pāsāṇappamāṇaṃ ca suvavatthāpitam eva, ten' assa etad ahoṣi: „ajja imissā nadiyā udakaṃ n'eva hāyati na vaddhati, atha ca paṇāyaṃ pāsāṇo mahā hutvā paṇṇāyati, kacci nu kho ettha mayhaṃ gahaṇatthāya kumbhilo nipanno“ ti so „vīmaṃsāmi tāva naṃ“ ti tatthi¹ eva tathvā pāsāṇena saddhiṃ kathento viya „bho pāsāṇā“ ti vatvā paṭivacanaṃ alabhanto yāvattatiyaṃ „pāsāṇā“ ti āha. Pāsāṇo kiṃ paṭivacanaṃ na dassati. Puna pi naṃ vānaro „kiṃ bho pāsāṇa ajja mayhaṃ paṭivacanaṃ na deṣīti“ āha. Kumbhilo „addhā aññesu divasesu ayaṃ pāsāṇo vānarindassa paṭivacanaṃ adāsi, dassāmi dāni 'ssa paṭivacanaṃ“ ti cintetvā „kiṃ bho vānarindā“ ti āha. „Ko si tvaṃ“ ti. „Ahaṃ kumbhilo“ ti. „Kimatthaṃ ettha nipanno sīti“. „Tava hadayamaṃsaṃ patthayamāno“ ti. Bodhisatto cintesi: „añño me gamanamaggo n' atthi, ajja mayā esa kumbhilo vañcetaḷlo“ ti. Atha naṃ evaṃ āha: „samma kumbhila, ahaṃ attānaṃ tuyhaṃ pariccajissāmi, tvaṃ mukhaṃ vivaritvā maṃ tava santikaṃ āgatakalē gaṇhāhīti“. Kumbhilaṇaṃ hi mukhavivāṭe² akkhīni nimilanti. So taṃ kāraṇaṃ asallakkhetvā mukhaṃ vivari. Ath' assa akkhīni pīṭhiyimsu. So mukhaṃ vivaritvā akkhīni nimiletvā nipajji. Bodhisatto tathābhāvāṃ nātvā dīpakā uppatito gantvā kumbhilaṃ matthakaṃ akkamitvā tato uppatito vijjullatā viya vijjotamāno paratīre atṭhāsi. Kumbhilo taṃ acchariyaṃ disvā „iminā vānarindena atiaccherakaṃ katan“ ti cintetvā „bho vānarinda, imasmiṃ loke catuhi dhammehi

¹ C² -naṃ. ² O' mukhavivāṭe corr. to mukhe-

samannāgato puggalo paccāmitte abhibhavati, te sabbe pi tuyhaṃ
abbhantare atthi, maññe¹ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Yass' ete caturō dhammā vānarinda yathā tava
saccaṃ dhammo dhiti² cāgo diṭṭham so ativattatīti. 56.

Tattha yassā 'ti yassa kassaci puggalassa, ete ti idāni vattabbo³ paccak-
khato niddisati, caturō dhammā ti cattāro guṇā, saccaṃ ti vacīsaccaṃ,
mama santikaṃ āgamissāmīti hi vatvā musāvādaṃ akatvā⁴ āgato yevā 'ti, etaṃ
te vacīsaccaṃ, dhammo ti vicāraṇapaṇṇā, evaṃ kate idāni nāma bhavissasīti,
esā te vicāraṇapaṇṇā, dhiti⁵ ti⁶ abbocehinnaviriyam vuccati, etaṃ pi te atthi,
cāgo ti attapariccāgo, tvaṃ attānaṃ pariccajītvā mama santikaṃ āgato, yaṃ
panāhaṃ gaṇhituṃ nāsakkhiṃ mayhaṃ ev' ettha⁷ doṣo, diṭṭhaṃ ti paccā-
mittaṃ, so ativattatīti yassa puggalassa yathā tava evaṃ ete cattāro dhammā
atthi so yathā maṃ aṇṇaṃ tvaṃ atikkanto tath' eva attano paccāmittaṃ atikkamati
abhibhavatīti.

Evaṃ kumbhilo Bodhisattaṃ pasamsitvā attano vasaṇaṭ-
ṭhānaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idāṇ' eva mayhaṃ vadhāya
parisakkati, pubbe pi parisakkī yevā" ti imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āha-
ritvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā kumbhilo
Devadatto abhosi, bhariyāssa Cīncamānavikā, vānarindo pana ahaṃ evā"
'ti. Vānarinda jātakaṃ.

8. Tayodhammajātaka.

Yassete ti. Idāṇi Satthā Veḷuvane viharanto vadhāya
parisakkanam eva ārabha kathesi.

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ karente
Devadatto vānarayoniyaṃ nibbattitvā Himavantaḍḍesā yūthaṃ
pariharanto attānaṃ paṭicca⁸ jātānaṃ vānarapotakānaṃ „vud-
dhippattā ime yūthaṃ parihareyyuṃ" ti bhayena dantehi dāsivā

¹ C^o dhīti corr. to dhiti. ² C^o vattabbo. ³ C^o akkhā. ⁴ C^o dhīti corr. to
dhiti. ⁵ C^o mayhaṃ mevettha, C^o mayhaṃ mevettha. ⁶ C^o paricca, C^o paricca
corr. to paṭicca.

tesaṃ bijāni uppāṭeti. Tada Bodhisatto pi taṃ yeva paṭicca ekissā vānariyā kucchimhi paṭisandhiṃ gaṇhi. Atha sā vānari¹ gabbhassa patitṭhitabhāvaṃ ūtvā attano gabbhaṃ anurakkhamānā araṇṇaṃ pabbatapādaṃ agamāsi. Sā paripakkagabbhā Bodhisattaṃ vijāyi². So vuddhiṃ anvāya viññūtaṃ patto thāmasampanno ahosi. So ekadivasam mātaraṃ pucchi: „amma mayhaṃ pitā kahaṃ“ ti. „Tāta asukasmiṃ nāma pabbatapāde yūthaṃ pariharanto vasatīti“. „Amma tassa maṃ santikaṃ nehīti“. „Tāta na sakkā tayā pitu santikaṃ gantuṃ, pitā hi³ te attānaṃ paṭicca jātānaṃ⁴ vānarapotakūnaṃ yūthapariharaṇabhayaena dantehi ḍasitvā bijāni uppāṭetīti“. „Amma, nehi maṃ⁵ tattha, ahaṃ jānissāmīti“. Sā puttāṃ ādāya tassa santikaṃ agamāsi. So vānaro attano puttāṃ disvā⁶ va „ayaṃ vaddhento mayhaṃ yūthaṃ pariharituṃ na dassati, idān’ eva haritabbo“ ti „etaṃ āliṅganto viya gāḷhaṃ pīletvā jīvitaḷḷhayaṃ pāpessāmīti“ cintetvā „ehi tāta, ettakaṃ kālāṃ kahaṃ gato sīti“ Bodhisattaṃ āliṅganto viya nippīlesi. Bodhisatto pana nāgabalo thāmasampanno, so pi taṃ nippīlesi. Ath’ assa aṭṭhīni bhijjanākārapattāni ahesuṃ. Ath’ assa etad ahosi: „ayaṃ vaddhento maṃ māressati⁷, kena nu kho upāyena puretaraṃ nēva mareyyaṃ“ ti. Tato cintesi: „ayaṃ avidūre rakkhasapariggahito saro, tattha taṃ⁸ rakkhasena khādāpessāmīti“. Atha naṃ⁹ evam āha: „tāta ahaṃ mahallako, imaṃ yūthaṃ tuyhaṃ niyyādemi, ajj’ eva taṃ rājānaṃ karomi, asukasmiṃ nāma thāne saro atthi, tattha dve kumudiniyo tisso uppaliniyo pañca paduminiyo pupphanti, gaccha tato pupphāni āharā“ ti. So „sādhū tāta āharissāmīti“ gantvā sahasā anotaritvā samantā padāni paricchindanto otinṇapadāni yeva addasa¹⁰ na uttinṇapadāni. So „iminā sarena rakkhasapariggahena bhavitabbaṃ, mayhaṃ pitā attanā asakkonto rakkhasena maṃ khādāpetukāmo¹⁰ bhaviṣsa-

¹ C^k -ri. ² C^e -yī. ³ C^e pahl. ⁴ C^k jātaṃ. ⁵ C^k omits maṃ. ⁶ both MSS. -ti. ⁷ C^e naṃ. ⁸ C^e taṃ. ⁹ C^k adassa. ¹⁰ C^k khāda-, C^e khāda- corr. to khādā-.

lanam patvā tatth' eva jivitakkhayam patto. Sesavānarā sannipatitvā Bodhisattam rājānam akaṃsu.

Satthā imam dhammaḍḍesaṇam āharitvā anusandhīm ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā yūthapatī Devadatto ahesi, yūthapatiputto¹ pana aham evā² 'ti. Tayodhammajātakam.

9. Bherivādajātaka.

Dhame dhame ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññataram dubbacam ārabha kathesi. Tam hi³ bhikkhum Satthā „saccam kira tam dubbaco sīti“ pucchitvā „saccam Bhagavā“ 'ti rutte „na tam bhikkhu idān' eva dubbaco, pubbe pi dubbaco yevā“ 'ti vatvā atitam āhari:

Atite Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto bherivādakakule nibbattitvā gāmake vasati. So „Bārāṇasiyam nakkhattam ghuṭṭhan“ ti sutvā „samajjamandale bherim vādetvā dhanam āharissāmīti“ puttam ādāya tattha gautvā bherim⁴ vādetvā bahum⁵ dhanam labhi. Tam ādāya attano gāmaṃ⁶ gacchanto corāṭavim patvā puttam nīrantaram bherim vādetam vāresi: „tāta nīrantaram avādetvā maggapaṭipannam issarabheri⁷ viya antarantarā vādehīti“. So pitarā vāriyamāno pi „bherisadden' eva core palāpessāmīti“ vatvā nīrantaram eva vādesi. Corā paṭhamam nēva bherisaddam sutvā „issarabheri bhavissatīti“ palāyitvā ativiya ekābaddham⁸ saddam sutvā „nāyam issarabheri bhavissatīti“ āgantvā upadhāretvā dve yeva jane disvā pothetvā vilumpimsu⁹. Bodhisatto „kicchena vata no laddham dhammā ekābaddham katvā vādento nāsesīti“ vatvā imam gātham āha:

Dhame dhame nātidhame, atidhantaṃ hi pāpakam,
dhantena satam laddham, atidhantena nāsitan ti. 58.

¹ C^v omits ahesi yūthapatī. ² both MSS. tamūhi. ³ C^k bheri, C^v bheri corr. to bherim. ⁴ C^v bahu. ⁵ C^k gāma, C^v gāma corr. to gāmaṃ. ⁶ so both MSS. instead of -bherim. ⁷ C^k eka-. ⁸ both MSS. vilumpimsu.

Tattha dhame dhame¹ ti dhameyya no na dhameyya bheriṃ vādeyya na na² vādeyyā ti attho, nātidhame ti atikkametvā pana nīrantaram eva katvā na vādeyya, kiṃkāraṇā: atidhantaṃ³ hi pāpakaṃ nīrantaraṃ bherivādaṃ idāni ambhakaṃ pāpakaṃ lāmakāṃ jātāṃ, dhantena sataṃ laddhaṃ ti na-gare bherivādanena kahāpanasataṃ laddhaṃ, atidhantena nāsitaṃ ti idāni pana me puttana vacanaṃ akatvā yaṃ idāni ataviyaṃ atidhantaṃ⁴ tena⁵ atidhan-tena sabbaṃ nāsitaṃ ti.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jā-takaṃ samodhānesi: „Tadā putto dubbacabhikkhu ahoṣi, pitā pana aham evā“ ti. Bherivāda-jātakaṃ.

10. Saṃkhadhamanajātaka.

Dhame dhame ti. Idāni Satthā Jetavane viharanto dubba-cam eva ārabbha kathesi.

Atite Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto saṃkhadhamakakule nibbattitvā Bārāṇasīyaṃ nakkhatte ghuṭṭhe pītaṃ ādāya saṃkhadhamanakammaṇa dhaṇaṃ labhitvā āgamanakāle corāṭaviyaṃ pītaṃ nīrantaraṃ saṃkhaṃ dhamantaṃ⁶ vāresi. So „saṃkhasaddena core palā-pessāmiti“ nīrantaram eva dhami. Corā purīmanayen⁷ eva āgantvā vilumpiṃsu. Bodhisatto pi purīmanayen⁸ eva gātham abhāsi:

Dhame dhame nātidhame, atidhantaṃ hi pāpakaṃ,
dhantenādhigatā bhogā, te tāto vidhaṃ dhaman ti. 59.

Tattha te tāto vidhaṃ dhaman ti te saṃkhaṃ dhamitvā laddhabhoge mama pitā punappuna dhamanto vidhamīti viddhamāsesi vināsesitī.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jā-takaṃ samodhānesi: „Tadā pitā dubbacabhikkhu ahoṣi, putto pana aham evā“ ti. Saṃkhadhamanajātakaṃ. Āsimsavaggo chaṭṭho.

¹ C¹ dhametidhame, C² dhametidhame corr. to dhamedhame. ² C¹ tana, C² tana corr. to nana. ³ both MSS. atidhantaṃ. ⁴ both MSS. atidhanti. ⁵ C¹ nena.

⁶ C² dhammantaṃ.

7. ITTHIVAGGA.

1. Asātamantajātaka.

Āsā lokitthiyo nāmā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhū ārabha kathesi. Tassa vatthum Ummadantijātaka āvibhavissati. Tam pana bhikkhū Satthā „bhikkhu itthiyo nāma āsā asatiyo lāmikā pacchimikā. tvaṃ evarūpaṃ lāmikaṃ itthiṃ nissāya kasmā ukkaṇṭhito“ ti vatvā atitāṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Gandhāraṭṭhe Takkaṣilāyaṃ brāhmaṇakule nibbattitvā viññūtaṃ patto tīsu vedesu sabbasippesu ca nipphattim patto disāpāmoṃkko ācariyo ahosi. Tadā Bārāṇasiyaṃ ekasmiṃ brāhmaṇakule puttassa jātadivase aggiṃ gahetvā anibbāyantaṃ¹ ṭhapayimsu. Atha naṃ brāhmaṇakumāraṃ soḷasa-vassakāle mātāpitaro āhaṃsu: „putta, mayaṃ tava² jātadivase aggiṃ gahetvā ṭhapayimha, sace brahmalokaparāyano bhavitukāmo taṃ aggiṃ ādāya araṇṇaṃ pavisitvā Aggiṃ³ Bhagavantaṃ namassamāno brahmalokaparāyano hohi, sace agāraṃ āvasitukāmo Takkaṣilaṃ gantvā disāpāmoṃkhassa ācariyassa santike sippaṃ uggaṇṭhitvā kuṭumbaṃ⁴ saṇṭhāpehīti“. Māṇavo „nāhaṃ sakkhissāmi⁵ araṇṇe aggiṃ paricaritum, kuṭumbaṃ eva saṇṭhāpessāmi⁶“ mātāpitaro vanditvā ācariyabhāgaṃ sahaṃsaṃ gahetvā Takkaṣilaṃ gantvā sippaṃ uggaṇṭhitvā pacchā agamāsi. Mātāpitaro pan' assa anattikā gharāvāsena araṇṇe hi aggiṃ paricarāpetukāma honti. Atha naṃ, mātā itthinaṃ⁷ dosaṃ dassetvā araṇṇaṃ pesetukāma „so ācariyo paṇḍito vyatto sakkhissati me puttassa itthinaṃ dosaṃ kathetun“ ti cintetvā āha: „uggahitaṃ te tāta sippaṃ“ ti. „Ama amma“⁸ 'ti. „Asātaman-

¹ C^o -yattaṃ. ² so both MSS. instead of tava? ³ both MSS. aggi. ⁴ C^k kuṭumba, C^o kuṭumba corr. to kuṭumbaṃ. ⁵ C^k -mīti, C^o -mī. ⁶ C^k adds mātā, in C^o mātā has been inked over.

tāpi te uggahitā¹ ti. „Na uggahitā amma²“ ti. „Tāta, yadi te asātamantañ na uggahitañ kin nāma te sippañ uggahitañ, gaccha uggahitvā ehīti³. So „sādhū“ ti puna takkasilābhimukho pāyāsi. Tassa pi ācariyassa mātā mahallikā vīsaṃvassasatikā. So tañ sahatthā nahāpento bhojento pāyento paṭijaggati. Aññe manussā nañ tathā karontañ jigucchanti. So cintesi: „yañ nūnāhañ araṇṇaṃ pavisitvā tattha mātarañ paṭijagganto vihareyya⁴“ ti. Ath’ ekasmiñ vivitte araṇṇe udakaphāsukaṭṭhāne paṇṇasālaṃ karetvā sappitaṇḍulādini āharāpetvā mātarañ ukkhipitvā tattha gantvā mātarañ paṭijagganto vāsañ kappesi. So pi kho māṇavo Takkasilañ gantvā ācariyañ aṇassanto „kahañ ācariyo“ ti pucchitvā tañ pavattiñ sutvā tattha gantvā vanditvā aṭṭhāsi. Atha nañ ācariyo „kin nu kho tāta atisighaṃ āgato sīti⁵. „Nanu ahañ’ tumhehi asātamanta nāma na uggaṇhāpito“ ti. Ko pana te⁶ asātamante uggaṇhetabbe⁷ katvā kathesi⁸ti. „Mayhañ mātā ācariyā“ ti. Bodhisatto cintesi: „asātamantā nāma keci n’ atthi, imassa pana mātā imañ itthidose jānāpetukāma bhavissati⁹. Atha nañ „sādhū tāta, dassāmi te asātamante, tvañ ajja ādiñ katvā mama ṭhāne ṭhatvā mātarañ sahatthā nahāpento bhojento pāyento paṭijaggāhi, hatthapādasasapitṭhisambāhanādini c’ assā karonto ‘ayye, jarañ pattakāle pi tāva te evarūpañ sarīrañ, daharakāle kīdisaṃ ahoṣīti’ hatthaparikammādikaraṇakāle hatthapādādinañ vaṇṇaṃ katheyyāsi, yañ ca te mama mātā kaṭheti’ tañ alajjanto anigūhanto mayhañ āroceyyāsi, evaṃ karonto asātamante lacchasi akaronto na lacchasīti¹⁰ āha. So „sādhū ācariyā“ ti taṇṇa vacanañ sampatiṇṇhitvā tato paṭiṭṭhāya sabbañ¹¹ yathāvuttavidhānañ akāsi. Ath’ assa¹² tasmīñ māṇave punappuna vaṇṇayamāne „ayañ mayā saddhiṃ abhiraṃmitukāma bhavissati¹³“ andhāya jarājinnāya abbhantare kilesa

¹ C² kahañ. ² C² ke. ³ C² -tabbo. ⁴ C² kathesi. ⁵ C² omits sabbañ.

⁶ so both MSS. instead of assā?

uppajji. Sā ekadivasam attano sarīravannaṃ kathayamānaṃ māṇavaṃ āha: „mayā saddhiṃ abhiraṃituṃ icchasi“¹. „Ayye, ahaṃ tāva iccheyyaṃ, ācariyo pana garuko“² ti. „Sace maṃ icchasi puttaṃ me mārehīti“³. „Ahaṃ ācariyassa santike etta-kaṃ sippaṃ uggaṇhitvā kilesamattaṃ nissāya kin ti katvā ācariyaṃ māressāmi“⁴. „Tena hi sace tvaṃ maṃ na paricca-jasi aham eva naṃ māressāmi“⁵. Evaṃ⁶ itthiyo nāma āsā-lāṃikā pacchimikā, tathārūpā nāma vaye tthitā rāgacittaṃ up-pādetvā kilesaṃ anuvattamānā evaṃ upakāraṃ puttaṃ māre-tukāma jātā. Māṇavo sabbam taṃ kathaṃ Bodhisattassa ārocesi. Bodhisatto „suṭṭhu te māṇava kataṃ mayhaṃ āro-centena“⁷ ‘ti vatvā mātu āyusaṃkhāraṃ olokento „ajj“⁸ eva marissatīti⁹ nātvā¹⁰ „ehi māṇava, vīmaṃsissāmi naṃ“¹¹ ti ekaṃ udumbararukkhaṃ chinditvā attano pamāṇena kaṭṭharūpaṃ¹² katvā sasisaṃ pārupitvā attano sayanaṭṭhāne uttānaṃ nipajjā-petvā rajjukaṃ bandhitvā antevāsikaṃ āha: „tāta pharasaṃ ādāya gantvā mama mātu saññaṃ dehīti“¹³. Māṇavo gantvā „ayye ācariyo paṇṇasālāyaṃ¹⁴ attano sayanaṭṭhāne nipanno, rajjusaññaṃ¹⁵ me baddhā, imaṃ pharasaṃ ādāya gantvā sace sakkosi mārehi taṃ“¹⁶ ti āha. „Tvam maṃ na pariccajissasi“¹⁷. „Kimkāraṇa pariccajissāmi“¹⁸. Sā pharasaṃ ādāya pavedhamānā utṭhāya rajjusaññaṃ gantvā hatthena parāmasitvā „ayaṃ me putto“¹⁹ ti saññaṃ kaṭṭharūpakassa mukhato sātake apanetvā pharasaṃ ādāya „ekappahāren“²⁰ eva māressāmi“²¹ gīvāyaṃ eva paharitvā taṃ ti sadde uppanne rukkhabhāvaṃ aṇṇāsi. Atha Bodhisattena „kiṃ karosi amma“²² ‘ti vutte „vañcitammīti“²³ tatth²⁴ eva maritvā patitā. Attano kira²⁵ paṇṇasālāya nipannāpi²⁶ taṃ khaṇaṃ tāya maritabbam eva. So tassā matabhāvaṃ nātvā sarīrakiccaṃ katvā ālāhanaṃ²⁷ nibbāpetvā vanapupphehi pūjetvā māṇavaṃ ādāya paṇṇasālādvāre²⁸ nisiditvā „tāta, pāṭiyekko

¹ C^v eva. ² C^v kūtva. ³ C^k -rūpaṃ. ⁴ C^v -sālāya. ⁵ C^k -ghaṇṇā. ⁶ so both MSS. instead of vañcit²³ amhīti? ⁷ so both MSS. instead of nipannāya? ⁸ C^k āla-. ⁹ C^v -sāla-.

asātamanto nāma n' atthi, itthiyo asatā nāma, tava mātā 'asā-
tamante ngganhā' 'ti mama santikaṃ pesayamānā itthinaṃ
dosāṃ jānanatthaṃ pesesi, idāni pana te paccakkham eva mama
mātu dosā diṭṭhā, iminā kāraṇena 'itthiyo nāma āsā lāmikā' ti
jāneyyāsīti¹ taṃ ovaditvā uyyojesi. So pi ācariyaṃ vāditvā
mātāpitunnāṃ santikaṃ agamāsi. Atha naṃ mātā pucchi:
„uggahitā te asātamantā“ ti. „Āma ammā“ ti. „Idāni kiṃ
karissasi², pabbajitvā aggaṃ paricarissasi³, agāramajjhe vasissa-
sīti⁴. Māṇavo „mayā paccakkhato itthinaṃ dosā diṭṭhā, agā-
rena me kiccaṃ n' atthi, pabbajissāṃ⁵ ahan“ ti attano adhip-
pāyaṃ pakāsento imaṃ gātham āha:

Āsā lokitthiyo nāma, velā tāsāṃ na vijjati,
sārattā ca pagabbhā ca sikhī sabbaghaso yathā,
tā hitvā pabbajissāmi vivekam anubrūhayan ti. - 60.

Tattha āsā ti asatiyo lāmikā, atha vā sātāṃ vuccati sukhaṃ taṃ tāsū n'
atthi, attani paṭibaddhacittā naṃ asātam eva dentitī pi asatā dukkhā dukkhavat-
thubbhūtā ti attho, imassa paṇ' atthassa sādhanatthāya idāṃ vuttaṃ⁶ āharitabbaṃ:

Māyā c' esā⁷ marici⁸ ca⁹ soko rogo c' upaddavo
kharā ca bandhanā c' etā maccupāso guhāsāyo,
tāsū yo vissase poso so nareṣu narādhamo ti.

Lokitthiyo ti loke itthiyo, velā tāsāṃ na vijjati¹⁰ amma tāsāṃ itthinaṃ
kilesasuppatthiṃ patvā velā saṃvaro mariyādā pamāṇaṃ nāṃ ekaṃ n' atthi,
sārattā ca pagabbhā cā 'ti velā¹¹ ca etesaṃ n' atthi, pañcasu kāmāgūṇesu
sārattā allinā, tathā kāyapagabbhīniyena vācāpagabbhīniyena manopagabbhīniyena
ti tividhena pagabbhīniyena samannāgatattā pagabbhā c'etā, etesaṃ hi anāre
kāyadvārādini patvā saṃvaro nāma n' atthi, lolā kakapaṭibhāgā ti dasseti, sikhī
sabbaghaso yathā ti amma yathā jālasikhāya sikhīti saṃkhaṃ gato aggaṃ nāma
gūṭhagatādibhedāṃ¹² asucim pi sappimadhuphāṇitādibhedāṃ sucim pi ittham pi
anittam pi yaṃ yad eva labhati sabbaṃ ghasati khūdati tasmā sabbaghaso ti
vuccati tath' eva tā itthiyo pi hatthimeṇaḍḍagomeṇaḍḍāyo vā hontu hīnajaṇṇa hīna-
kamantā¹³ khattiyādayo vā hontu uttamakammantā hīnukkatthabbhāvāṃ acintetvā

¹ C² karissati. ² C² paricarissa. ³ C² vuttaṃ corr. to suttam. ⁴ C² mayā so.

⁵ C² -ci. ⁶ both MSS. va. ⁷ C² phelā, C² phelā corr. to velā. ⁸ C² gūṭhahatā.

lokassādavasena kilesasanthave uppanne yaṃ yaṃ labhanti sabbam eva sevanti¹ sabbaghasasikkhisadisā² honti, taṃ sikkhī sabbaghaso yathā tathā³ v⁴ etā ti veditabbā⁵, tā hitvā pabbajissāmi⁶ ti aham tā lāmi⁷ dukkhavattubhūta itthiyo hitvā araṇṇiṃ pavisitvā isipabbajam pabbajissāmi⁸, vivekam anubrūhayan ti kāyaviveko cittaviveko upadhiviveko ti tayo vivekā, tesu idha kāyaviveko pi vaṭṭati citta⁹ viveko pi, idam vuttaṃ hoti: ahaṃ amma pabbajitvā kaṣṇaparikammaṃ katvā aṭṭhasamāpattiyo pañca abhiññā uppādetvā gaṇato kāyaṃ kilesaḥ ca cittaṃ vivecetvā imaṃ vivekaṃ brūhento vaḍḍhento brahmalokaparāyano bhavisāmi, ahaṃ me agārenā ti.

Evam itthiyo garahitvā mātāpitāro vanditvā pabbajitvā vuttappakāraṃ vivekaṃ brūhento brahmalokaparāyano ahoṣi.

Satthāpi „evam bhikkhu itthiyo nāma āsā lāmi¹⁰ dukkhadāyikā¹¹“¹² ti itthinam nguṇaṃ kathetvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpatti¹³phale patitthahi. Satthā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā mātā Kāpilānī, pitā Mahākassapo ahoṣi, antevāsiko Ānando, ācariyo pana aham evā“¹⁴ ti. Asātamanta¹⁵jātakaṃ.

2. Aṇḍabhūtajātaka.

Yaṃ brāhmaṇo ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ukkaṇṭhitam eva ārabha kathesi. Tam¹⁶ hi Satthā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccaṃ“ ti vutte „bhikkhu, itthiyo nāma arakkhiyā, pubbe paṇḍitā itthiṃ gabbhato paṭṭhāya rakkhantā rakkhitum nāsakkhimsū“¹⁷ ti vatvā atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bōdhisatto tassa aggamahesiyā kucchismiṃ nibbattitvā vappatto sabbasippesu nipphattiṃ patvā¹⁸ pitu accayena rajje patitthāya dhammena rajjaṃ kāresi. So purohītena saddhiṃ jūtaṃ kīlati, kīlanto pana:

Sabbā nadi vaṃkagatā, sabbe kaṭṭhamayā vanā,
sabbūthiyo kare pāpaṃ labhamānā nivātake ti

¹ C^k sabbaghasasikkhī-, C^v sabbaghasasikkhī- corr. to sabbaghasasikkhī-. ² C^k -tabba.

³ C^k -kāya, C^v -kāya corr. to -kā. ⁴ both MSS. tam.

jinān ūtagītaṃ gāyanto rajataphalake suvaṇṇapāsake khipati. Evaṃ kilānto pana rājā niccaṃ jināti, purohito parājiyati. So anukkamena ghare vibhave parikkhayaṃ gacchante cintesi: „evaṃ sante sabbaṃ imasmiṃ ghare dhanāṃ khiyissati, pariyesitvā purisantaraṃ agataṃ ekaṃ mātugāmaṃ ghare karissāmiti“. Atha etad ahoṣi: „aṇṇapurisaṃ diṭṭhapubbaṃ itthiṃ¹ rakkhituṃ na sakkhissāmiti² gabbhato paṭṭhāy³ ekaṃ mātugāmaṃ rakkhitvā taṃ vayappattaṃ vase ṭhapetvā ekapurisikaṃ katvā gālhaṃ ārakkhaṃ saṃvidahitvā rājakulato dhanāṃ āharissāmiti“. So ca aṅgavijjāya cheko hoti. Ath⁴ ekaṃ dugga-titthiṃ gabbhiṇiṃ diṣvā „dhītaraṃ vijāyissatiti“⁵ ūtvā taṃ pakkosāpetvā paribbayaṃ datvā ghare yeva vasāpetvā vijātakāle dhanāṃ datvā uyyojetvā taṃ kumārikaṃ aṇṇesaṃ purisānaṃ dātthuṃ adatvā itthiṇaṃ yeva hatthe datvā posāpetvā vayappattakāle taṃ attano vase ṭhapesi. Yāva c⁶ esā vaḍḍhati tāva raṇṇā saddhiṃ jūtaṃ na kiḷi⁷, taṃ pana vase ṭhapetvā „mahārāja jūtaṃ kiḷamā“⁸ ti āha. Rājā „sādhū“⁹ ti purimayen¹⁰ eva kiḷi¹¹. Purohito raṇṇā gāyitvā pāsakakhipanakāle¹² „ṭhapetvā mama mānavikan“¹³ ti āha. Tato paṭṭhāya purohito jināti, rājā parājiyati. Bodhisatto „imassa ghare ekapurisikāya ekāya itthiyā bhavitabban“¹⁴ ti parigaṇhāpento atthibhāvaṃ ūtvā „sīlaṃ assā bhindāpessāmiti“¹⁵ ekaṃ dhuttaṃ pakkosāpetvā „sakkasi“¹⁶ purohitassa itthiyā sīlaṃ bhinditun¹⁷ ti āha. „Sakkāmi devā“¹⁸ ti. Ath¹⁹ assa rājā dhanāṃ datvā „tena hi khipaṃ niṭṭhāpehīti“²⁰ taṃ paṇiṃ. So raṇṇo santikā dhanāṃ ādāya gandhadhūpacūṇṇakappūrādini²¹ gahetvā tassa gharato avidūre sabbagandhāpanaṃ paśāresi. Purohitassāpi gehaṃ sattabhūma-kaṃ sattadvārakoṭṭhakaṃ hoti, sabbesu pi dvārakoṭṭhakesu itthiṇaṃ űeva ārakkho, ṭhapetvā pana brāhmaṇaṃ aṇṇo puriso gehaṃ pavisituṃ labhanto nāma n²² atthi, kacavarachaddana-

¹ both MSS. itthi. ² C¹ kiḷi. ³ C² pāsakaṃ. ⁴ C¹ sakkhasi corr. to sakkasi, C² sakkhasi. ⁵ C¹ -cūṇṇakappurā. C² -dhupā- corr. to -dhupa-.

pacchim pi sodhetvā yeva pavesenti. Taṁ māṇavikaṁ purohito c' eva daṭṭhuṁ labhati tassā ca ekā paricārikā itthi. Ath' assā sā paricārikā gandhapupphamūlaṁ gahetvā gacchanti tass' eva dhuttassa āpaṇasamīpena gacchati. So „ayaṁ tassā paricārikā“ ti sutthu nātvā ekadivasāṁ taṁ āgacchantiṁ disvā va āpaṇā utthāya gantvā tassā pādamūle¹ patitvā ubho hi hatthehi pāde gāḥaṁ gahetvā „amma ettakaṁ kālaṁ kahaṁ gatāsīti“ paridevi. Atha sesāpi payuttakadhuttā ekamantaṁ thatvā „hatthapādamukhasaṇṭhānehi ca ākappena ca mātāputtā ekasadisā yevā“² ti āhaṁsu. Sā itthi tesu tesu kathentesu attano asaddahitvā „ayaṁ me putto bhavissatīti“ sayam pi roditum ārabhi. Teubho pi kanditvā roditvā aññamaññaṁ ālīngitvā atthaṁsu. Atha so dhutto āha: „amma kahaṁ vasasīti“. „Kinnaralīḥāya vasaṁnāya rūpaggappattāya“³ purohitassa daharittthiyā upatthānaṁ kurumānā vasāmi tātā“ ti. „Idāni kahaṁ yāsi amma“ ti. „Tassā gandhamālādīnaṁ atthāyā“ ti. „Amma, kin te aññatthagatena, ito patthāya mam' eva santikā harā“ ti mūlaṁ agahetvā va bahūni tambūlatakkolakādīni c' eva nānāpupphāni ca adāsi. Māṇavikā bahūni gandhapupphādīni⁴ disvā „kin amma aṇṇa amhākaṁ brāhmaṇo pasanno“ ti āha. „Kasmā evaṁ vadasīti“. „Imesaṁ bahubbhāvaṁ disvā“ ti. „Na brāhmaṇo bahum mūlaṁ adāsi, mayā paṇ' etaṁ mayhaṁ puttassa santikā aññāta“ ti. Tato patthāya brāhmaṇena dinnam mūlaṁ attanā gahetvā tass' eva santikā gandhapupphādīni āharati. Dhutto katipāhaccayena gilānālayaṁ katvā nipajji. Sā tassa āpaṇadvāraṁ gantvā taṁ adisvā „kahaṁ me putto“ ti pucchi. „Puttassa te aphāsukaṁ jātaṁ“ ti. So tassa nipannatthānaṁ gantvā nisiditvā piṭṭhiṁ parimajjanti „kin te tāta aphāsukan“ ti pucchi. So tuṇhi ahosi. „Kin na kathesi puttā“ ti. „Amma marantenāpi tuyhaṁ kathetum na sakkā“ ti. „Mayhaṁ aka-

¹ C¹ tassā mūle. ² C² omīta rūpa-. ³ C³ -dīni āharati dhutto corr. to -dīni āharanti.

thetvā kassa kathesi tātā¹ 'ti. „Amma, mayham aññam aphā-
sukam n' atthi, tassā pana mānavikāya vaṇṇam sutvā paṭi-
baddhacitto 'smi jāto, tam labhanto jivissāmi alabbanto idh'
eva marissāmiti². „Tāta, mayham esa bhāro, mā tvaṃ etaṃ
nissāya cintayīti³ tam assāsetvā bahūni gandhapupphādini ādaya
mānavikāya santikam gantvā „putto me amma mama santikā
tava vaṇṇam sutvā paṭibaddhacitto jāto, kiṃ kātābba⁴ ti.
„Sace ānetum sakkotha mayam katokāsā yevā⁵ 'ti. Sā tassā
vacanam sutvā tato paṭṭhāya tassa gehassa kaṇṇakannehi bahum
kacavaram saṃkaddhitvā pupphapupphapacchiyā gahetvā gac-
chantī sodhanakāle ārakkhitthiyā upari chaḍḍesi. Sā tena
atṭhiyamānā⁶ apeti, itarā ten⁷ eva niyāmena yā yā kiñci katheti
tassā tassā upari kacavaram chaḍḍesi. Tato paṭṭhāya yaṃ yaṃ
sā āharati vā harati vā tam na kāci sodhetum ussahati. Tas-
miṃ kāle sā tam dhuttaṃ pupphapacchiyaṃ nipajjāpetvā māna-
vikāya santikam atihari. Dhutto mānavikāya⁸ silam bhinditvā
ekāhadvīham pāsāde yeva ahosi. Parohite bahi nikkhante ubho
abhiramanti, tasmiṃ āgate dhutto nilīyati. Atha naṃ sā ekā-
kadvīhaccayena „sāmi idāni tava gantum vaṭṭatīti⁹ āha. „Ahaṃ
brāhmaṇam paharitvā gantukāmo¹⁰ ti. Sā „evam hotū¹¹ 'ti
dhuttaṃ nilīyāpetvā brāhmaṇe āgate evam āha: „ahaṃ ayya
tumhesu viṇaṃ vādetesu naccitum icchāmiti¹². „Sādhu bhadde
naccassū¹³ 'ti viṇaṃ¹⁴ vādesi. „Tumhesu olokentesu lajjāmi, su-
mukham pana vo sātakena bandhitvā naccissāmiti¹⁵. „Sace¹⁶
lajjasi¹⁷ evaṃ karohīti¹⁸. Mānavikā ghanasātakam gahetvā tassa
akkhīni pidahamānā mukham bandhi. Brāhmaṇo mukham
bandhāpetvā viṇaṃ vādesi. Sā muhuttaṃ naccitvā „ayya ahan¹⁹
te ekavāraṃ sīse paharitukāma²⁰ 'ti āha. Itthilolo brāhmaṇo
kiñci kāraṇam añjananto²¹ „paharāhīti²² āha. Mānavikā dhutta-
saññam²³ adāsi. So saṇikam²⁴ āgantvā brāhmaṇassa piṭṭhipasse

¹ both MSS. addhiyamānā. ² C^k -kā. ³ both MSS. viṇā. ⁴ C^k me, C^o ee
corr. to sace. ⁵ C^k lajjasi, C^o lajjāsi. ⁶ C^k ahaṃ. ⁷ C^k ājanento. ⁸ C^k pa-
hāra-. ⁹ C^k dhuttaṃ-, read: dhuttassa saññam? ¹⁰ C^k saṇikam.

thatvā 'sīse kapparena' pahari. Akkhīni patanākārapattāni
 ahesuṃ, sīse gaṇḍo utṭhahi. So vedanaṇḍo² hutvā „āhara te
 hatthan“ ti āha. Mānavikā attano hattham ukkhipitvā tassa
 hatthe ṭhapesi. Brāhmaṇo „hattho muduko, pahāro pana thad-
 dho“ ti āha. Dhutto brāhmaṇam paharitvā niliye. Mānavikā
 tasmim nilīne brāhmaṇassa mukhato sātakaṃ mocetvā telam
 ādāya sīse pahāram sambāhi. Brāhmaṇe bahi nikkhante puna
 sā itthi dhuttam pacchiyaṃ nipajjāpetvā nīhari. So raṇṇo
 santikaṃ gantvā sabban tam pavattiṃ ārocesi. Rājā attano
 upaṭṭhānam āgataṃ brāhmaṇam āha: „jūtam kilāma brāhmaṇa“
 'ti. „Sādhū mahārājā“ 'ti. Rājā jūtaṃḍalam sajjāpetvā
 purimanayen' eva jūtagitaṃ gāyitvā pāse khipati. Brāhmaṇo
 mānavikāya tapassa bhinnabhāvaṃ ajānanto „ṭhapetvā mama
 mānavikan“ ti āha, evaṃ vadanto pi parājito yeva. Rājā jā-
 nitvā „brāhmaṇa kiṃ ṭhapesi, mānavikāya te tapo bhinno, tvaṃ
 mātugāmaṃ gabbhato paṭṭhāya rakkhanto sattasu ṭhānesu
 ārakkham karonto 'rakkhituṃ sakkhissāmiti' maññesi, mātugāmo
 nāma kucchiyaṃ pakkhipitvā carantenāpi rakkhituṃ na sakkā,
 ekapurisikā itthi nāma n' atthi, tava mānavikā 'naccitukāṃ'
 amhīti³ vatvā viṇaṃ vādentassa tava sātakena mukham bandhi-
 tvā attano jāram tava sīse kapparena⁴ paharāpetvā⁵ uyyojesi⁶,
 idāni kiṃ ṭhapesiti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Yaṃ brāhmaṇo avādesi⁷ viṇaṃ sammukhaveṭhito,

• aṇḍabhūta bhatā bhariyā, tāsu ko jātu vissase ti. 61.

Tattha yaṃ brāhmaṇo avādesi⁷ viṇaṃ sammukhaveṭhito ti yena
 kāraṇena brāhmaṇo ghanasātakena saha mukhena veṭhito hutvā⁸ viṇaṃ vādesi
 naṃ kāraṇaṃ na jānāti attho, tam hi⁹ sā vañcetukāma evaṃ akāsi, brāhmaṇo
 pana tam itthinaṃ¹⁰ bahumāyabhāvaṃ na jānanto mātugāmaṃ saddahitvā maṃ
 esā lajjatīti evaṃ saṇṇi ahoṣi, ten' assa aññābhāvaṃ pakāsetto rājā evaṃ āha,

¹ C² kappahārena. ² so both MSS. instead of vedanaṇḍo? ³ C² kapahārena.

⁴ C² pahārāpetvā. ⁵ C² -aṭ. ⁶ C² āvādesi. ⁷ C² āvādesi. ⁸ C² sutvā.

⁹ C² tampihi corr. to tamhi, C² tamhi. ¹⁰ C² itthinaṃ.

ayam ettha adbhūppāyo, aṇḍabhūtā bhatā bhariyā ti, aṇḍam vuccati¹ bijam, bijabhūtā² mātu kucchito anikkhantakāle yeva ābhatā ānītā bhatā vā puṭṭhā vā ti attho, kū: sā bhariyā pajūpatī pādapariṇīkā, sā hi bhattavattādīhi bharitabbatāya³ bhinnasamivaratāya lokadhammehi bharitātāya⁴ vā bhariyā ti vuccati, tāsu ko jātu vissase ti, jātū ti ekasādhivaccanam, tāsu kucchito paṭṭhāya rakkhīyamānāsu pi evaṃ vikāram āpajjantīsu bhariyāsu ko nāma paṇḍitapuriso ekasīseṇa vissase, nibbikāra etā mayhaṃ ti ko saddaheyyā ti attho, asaddhammasena hi āmantakesu nimantakesu vijjamānesu mātugāmo nāma na sakkā rakkhītun ti.

Evam Bodhisatto brāhmaṇassa dhammaṃ desesi. Brāhmaṇo Bodhisattassa dhammaḍesanaṃ sutvā nivesanaṃ gantvā taṃ mānavikaṃ āha: „tayā kira evarūpaṃ pāpakammaṃ katan“ ti. „Ayya, ko evaṃ āha, na karomi, aham eva paharīṃ, na añño koci, sace na saddahatha ahaṃ ‘tumhe ṭhapetvā aññassa purisassa hatthasamphassaṃ⁵ na jānāmi’ saccakiriyaṃ⁶ katvā aggiṃ pavisitvā tumhe saddahāpessāmi“⁷. Brāhmaṇo „evaṃ hotū“⁸ ‘ti mahantaṃ dārurāsīṃ karetvā aggiṃ datvā taṃ pakkosāpetvā „sace attano saddahasi aggiṃ pavisā“⁹ ‘ti āha. Mānavikā attano paricārīkaṃ paṭhamam eva sikkhāpesi: „amma tava puttaṃ tattha gantvā mama aggiṃ pavisanakāle hatthagahaṇaṃ kātum vadehiti“. Sā gantvā tathā avaca. Dhutto āgantvā parisamajjhe atṭhāsi. Sā mānavikā brāhmaṇaṃ vañcetukāma mahājanamajjhe ṭhatvā „brāhmaṇa taṃ ṭhapetvā aññassa purisassa hatthasamphassaṃ na jānāmi, iminā saccena ayaṃ aggi mā maṃ jhāpesiti“ aggiṃ pavisitum āradhā. Tasmiṃ khaṇe dhutto „passatha purohitabrāhmaṇassa kammaṃ, evarūpaṃ mātugāmaṃ aggiṃ pavesāpetiti“ gantvā taṃ mānavikaṃ hatthe gaṇhi. Sā hatthaṃ vissajjāpetvā purohitaṃ āha: „ayya, mama saccakiriyaṃ bhinnā, na sakkā aggiṃ pavisitun“ ti. „Kiṃkāraṇā“ ti. „Ajja mayā evaṃ saccakiriyaṃ katā: ‘ṭhapetvā mama sāmikaṃ aññapurisassa hatthasamphassaṃ na

¹ both MSS. -ti. ² C² bhūtā. ³ C² bharitaritabbatāya, C³ bharitaritabbatāya corr. to bharitabbatāya. ⁴ C² bharittāya, C³ bharitanāya corr. to bharitātāya. ⁵ C² sampassa, C³ samphassa. ⁶ C² saccakiriyaṃ.

jānāmīti¹, idāni² c' amhi iminā purisena hatthe gahitā³ ti. Brāhmaṇo „vañcito ahaṃ imāyā⁴“ ti natvā taṃ pothetvā niharāpesi. Evaṃ asaddhammasamannāgatā kir' etā itthiyo, kīva-mahantam pi⁵ pāpakammaṃ katvā attano sāmikaṃ vañcetum „nāhaṃ evarūpaṃ karomīti“ divasam pi sapathaṃ kurumāna nānācittā va honti, tena vuttaṃ:

Coriṇaṃ bahubuddhinaṃ⁶ yāsu saccam sudullabham
thinaṃ bhāvo durājāno macchassēvōdake gataṃ.

Musā tāsam yathā saccam saccam tāsam yathā musā,
gāvo bahutiṇassēva mama santi varaṃ varaṃ.

Coriyo kaṭhinā h' etā vālā capalasakkharā,
na tā kiñci na jānanti yaṃ manussesu vācanan⁷ ti.

Satthā „evaṃ arakkhiyo mātugāmo“ ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotā-pattiṭṭhale patitṭhahi. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Bārāṇasirājā ahaṃ eva ahoṣi“ ti. Aṇḍabhūta-jātakaṃ.

3. Takkaĵātaka.

Kodhanā akataṇṇū cā⁸ ti. Idam Satthā Jetavāne viharanto ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ōeva ārabba kathesi. Tam⁹ hi Satthā „saccam kira taṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccan“ ti vutte „itthiyo nāma akataṇṇū mittadūbhā, kasmā tā nissāya ukkaṇṭhito sīti“ vatvā aṭṭam āhari:

• Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente
Bodhisatto isipabbajjaṃ pabbajitvā Gaṅgātīre assamaṃ
māpetvā samāpattiyo c'eva abhiññā¹⁰ nibbattetvā jhānarati-
sukhena viharati. Tasmiṃ samaye Bārāṇasiseṭṭhino dhītā
Duṭṭhakumārī¹¹ nāma caṇḍā ahoṣi pharusā, dāsakammakare ak-
kosati¹² paharati. Atha naṃ ekadivasaṃ gahetvā „Gaṅgāya

¹ both MSS. idāna. ² both MSS. imayā. ³ C^h mahamatamhi. ⁴ C^o -budhinaṃ.

⁵ both MSS. vacanan. ⁶ both MSS. taṃ. ⁷ both MSS. -ri. ⁸ both MSS. akkosātasati.

kilissāmā¹ "ti agamaṃsu. Tesam¹ kilantānaṃ yeva suriyatthaṇ-
gamanavelā jātā. Megho uttāhi. Manussā meghaṃ disvā ito
c' ito ca vegena palāyimsu. Setṭhidhītāya dāsakammakārā
„ajj' amhehi etissā piṭṭhiṃ² passitum vaṭṭatīti³“ taṃ anto udas-
sīmā nēva chaḍḍetvā uttarimsu. Devo pāvassi. Suriyo pi
atthaṅgato³. Andhakāraṃ jātāṃ. Tā⁴ tāya vinā va⁵ gehaṃ
gantvā „kahaṃ sā“ ti vutte „Gaṅgāto tāva uttiṇṇā, atha naṃ
na jānāma kahaṃ gatā“ ti. Nātakā vicinītvāpi na passimsu.
Sā mahāviraṇaṃ viravanti udakena vuyhamānā aḍḍharattasa-
maye Bodhisattassa paṇṇasālasamīpaṃ pāpuṇi. So tassā sad-
daṃ sutvā „mātugāmassa saddo, parittānaṃ assā karissāmīti⁶“
tinukkaṃ ādāya naditīraṃ gantvā taṃ disvā „mā bhāyi, mā
bhāyīti⁷“ assāsetvā nāgabalo thāmasampanno nadiṃ⁸ taramāno
gantvā taṃ ukkhipitvā assamapadaṃ ānetvā aggiṃ katvā
adāsi. Site vigate madhurāṇi phalāphalāṇi upanāmesi. Tāni
khāditvā thitaṃ „kattha vāsikāsi, kathaṃ ca Gaṅgāya
patitāsīti⁹“ pucchi. Sā taṃ pavattim ārocesi. Atha naṃ¹⁰ „tvaṃ
ettā¹¹ eva vasā“ ti paṇṇasālāya vasāpento dvīhatiṃsayā
abbhokāse vasitvā „idāni gacchā“ ti āha. Sā „imaṃ tāpasāṃ
silābhedaṃ pāpetvā gahetvā gamissāmīti¹²“ na gacchati. Atha
gacchante kāle itthikuttaṃ itthilīḥhaṃ dassetvā tassa¹³ sila-
bhedaṃ katvā jhānaṃ antaradhāpesi. So taṃ gahetvā araṇṇe
yeva¹⁴ vasati. Atha naṃ sā āha: „ayya, kin no araṇṇāvāsena¹⁵“,
manussapathaṃ gamissāmā¹⁶“ ti. So taṃ ādāya ekaṃ paccan-
tagāmakāṃ gantvā takkabhatiyā va jīvikaṃ kappetvā taṃ po-
seti. Tassa takkaṃ vikkiṇitvā jivatīti Takkapandito ti nāmaṃ
akaṃsu. Ath' assa te gāmaṇāsino paribbayaṃ datvā „amhā-
kaṃ suyuttaṃ¹⁷ duyuttaṃ¹⁸ ācikkhanto ettha vasā“ ti gāma-
dvāre kuṭiyaṃ vāsesuṃ. Tena ca samayena corā pabbatā
oruyha paccantaṃ paharanti. Te ekadivasaṃ taṃ gāmaṃ paha-

¹ C² nesāsi. ² C² piṭṭhiṃ. ³ C² atthagato. ⁴ both MSS. to. ⁵ C² vahi.
⁶ both MSS. tari-. ⁷ C² nadi, C² nādī. ⁸ C² na. ⁹ C² tassā. ¹⁰ C² amīse
va. ¹¹ C² amīāvāsena. ¹² C² suyutta. ¹³ so both MSS.

ritvā gāmaṇāsikehi yeva bhaṇḍikā pakkhipāpetvā¹ gacchantā tam pi seṭṭhidhitarāṇaṃ gahetvā attano vasaṇatthānaṃ gantvā sesajanaṃ vissajjesuṃ. Corajeṭṭhako pana tassā rūpe bajjhivā taṃ attano bhariyaṃ akāsi. Bodhisatto „itthannāma² kahan“ ti pucchi, „corajeṭṭhakena gahetvā attano bhariyā katā“ ti ca sutvāpi „na sā tattha mayā vinā vasissati“³ palāyitvā āgacchissatīti“ taṃ āgamaṇaṃ olokeno tathā⁴ eva vasi. Seṭṭhidhītapī cintesi: „ahaṃ idha sukhaṃ vasāmi, kadāci maṃ Takkapaṇḍito kiñcid eva nissāya āgantvā ito ādāya gaccheyya atha⁵ etasmā sukhaṃ parihāyissāmi, yaṃ nūnāhaṃ sampiyāyamaṇā viya taṃ pakkosāpetvā ghātāpeyyaṃ“ ti sā ekaṃ manussaṃ pakkositvā „ahaṃ idha dukkhaṃ jīvāmi, Takkapaṇḍito maṃ āgantvā ādāya gacchatu“ ti sāsanaṃ pesesi. So taṃ sāsanaṃ sutvā saddaḥitvā tattha gantvā gāmadvāre tathā⁶ sāsanaṃ pesesi. Sā nikkhamitvā taṃ disvā „ayya, sace mayaṃ idāni gacchissāma corajeṭṭhako anubandhitvā ubho pi amhe ghātessati, rattibhāge gacchissāma“⁷ ti taṃ ānetvā bhojetvā koṭṭhake nisīdāpetvā sāyaṃ corajeṭṭhakassa āgantvā suraṃ pītva⁸ mattakāle⁹ „sāmi sace imāya velāya tava sapattaṃ passeyyāsi kiṃ ti taṃ“ kareyyāsitīti“ āha. „Idaṃ c¹⁰ idaṃ ca karissāmīti“. „Kiṃ pana so dūre, nanu koṭṭhake nisīno“ ti. Corajeṭṭhako ukkaṃ ādāya tattha gantvā taṃ disvā gahetvā gehamajjhe pātetvā¹¹ kapparādīhi yathāruciṃ pothesi. So pothiyamāno pi aññaṃ kiñci avatvā¹² „kodhanā akataññū ca piṣuṇā mittadūbhikā“ ti etta-kaṃ eva vadati. Coro taṃ pothetvā bandhitvā nipajjāpetvā sāyamāsaṃ bhuñjitvā sayi¹³, pabuddho jīṇasayasurāya¹⁴ puna taṃ pothetvaṃ ārabhi. So pi tān¹⁵ eva¹⁶ cattāri padāni vadati. Coro cintesi: „ayaṃ evaṃ pothiyamāno pi¹⁷ aññaṃ kiñci avatvā imān¹⁸ eva cattāri padāni vadati, pucchissāmi naṃ“ ti tassāsutta- bhāvaṃ űatvā taṃ pucchi: „ambho tvaṃ evaṃ pothiyamāno pi

¹ C^o ukkhipā-. ² C^o itthinnāma. ³ both MSS. vasissasīti. ⁴ C^o pīvitvā.

⁵ C^o manta-. ⁶ C^o naḥ. ⁷ C^o pothetvā. ⁸ both MSS. avattha. ⁹ C^o sayi.

¹⁰ C^o chīṇa-, read: jīṇasāyasurāya? ¹¹ C^o omits pi.

kasmā etān' eva padāni vadasīti¹. Takkapaṇḍito „tena hi suṇāhīti“ taṁ kāraṇaṁ ādito paṭṭhāya kathesi: „aḥaṁ pubbe araṇṇāvāsiko eko tāpaso jhānalābhi, sv-āhaṁ etaṁ Gaṅgāya vuyhamānaṁ uttāretvā paṭijaggiṁ, atha maṁ esā palobhetvā jhānā pariḥāpesi, sv-āhaṁ araṇṇaṁ pahāya etaṁ posento pac-cantaḡāmake vasāmi, ath' esā corehi idhānītā 'ahaṁ dukkhaṁ vasāmi, āgantvā maṁ netū' 'ti mayhaṁ sāsanaṁ pesetvā idāni tava hatthe pātesi, iminā kāraṇenāhaṁ evaṁ kathemīti“. Coro cintesi: „yā esā evarūpe guṇasampanne upakārake evaṁ vip-paṭipajji sā mayhaṁ kataran nāma upaddavaṁ na kareyya, hāretabbā esā“ ti so Takkapaṇḍitaṁ assāsetvā taṁ pabodhetvā² khaggaṁ ādāya nikkhamma „etaṁ purisaṁ gāmadvāre ghātessāmīti“ vatvā tāya saddhiṁ bahigāmaṁ gantvā „etaṁ hatthe gaṇhā“ 'ti taṁ tāya hatthe gāhāpetvā khaggaṁ ādāya Takkapaṇḍitaṁ paharanto viya taṁ³ dvidhā chinditvā sasisaṁ⁴ nahāpetvā⁵ Takkapaṇḍitaṁ katipāhaṁ paṇitabhojanena santappa⁶ pena⁷ „idāni kahaṁ gamissasīti“ āha. Takkapaṇḍito „gharāvāsena me kiccaṁ n' atthi, isipabbajjaṁ pabbajitvā tatth' eva araṇṇe vasissāmīti“ āha. „Tena hi ahaṁ pi pabbajissāmīti“ ubho pi pabbajitvā taṁ araṇṇāyatanāṁ gantvā pañca abhiññā ca aṭṭha samāpattiyo⁸ nibbattetvā jīvita-pariyoṣāne brahmaloka-parāyaṇā ahesuṁ.

Satthā imāni dve vatthūni kathetvā anusandhiṁ ghatetvā abhi-sambuddho hutvā imāṁ gūtham āha:

Kodhaṇā akataññū ca piṣuṇā ca vibhedikā,
brahmacariyaṁ cara⁹ bhikkhu, so sukhaṁ na viḥāhisīti. 62.

Tatrāyaṁ piṇḍattho: bhikkhu, Itthiyo nāma¹⁰ etā kodhaṇā uppannaṁ kodhaṁ nivāretuṁ na sakkonti, akataññū ca atimahantaṁ pi upakāraṁ na jānanti,

¹ C^o pabbādheta. ² C^k omits taṁ. ³ C^k sāsisaṁ? ⁴ C^o nahātvā. ⁵ so C^k.
C^o santappeta? corr. to santappehi? read: santappetvā? ⁶ add: ca? ⁷ both
MSS. caraṁ corr. to cara.

piasuṇā ca piyasuṇṇābhāvakarāṇam eva kathasū kathenti, vibhedikā mitte bhindanti mittabhedanakathasū kathasasīlā yeva, evarūpehi pāpakamīhehi samannāgatā etā, kin te etāhi¹, brahmacariyaṁ cara bhikkhu, ayaṁ hi methunavirati parisuddhaṭṭhena brahmacariyaṁ nāma, taṁ cara, so sukhaṁ na vihāhisi so tvaṁ etaṁ brahmacariyavāsasū vasanto jhānasukhaṁ maggasukhaṁ phalasukhaṁ ca na vihāhisi, etaṁ sukhaṁ na vijahissasi, etasmā sukhaṁ na pariḥāyissatīti² attho, na pariḥāhisiṭi pi pāṭho, ayaṁ ev' attho.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpatti-phale patitṭhahi. Satthāpi jātakam samodhānesi: „Tadā corajetṭhako Ānando ahoṣi, Takkapaṇḍito pana aham evā“³ ti. Takkajātakaṁ.

4. Durājānajatāka.

Mā su nandi icchatī man ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṁ upāsakaṁ ārabba kathesi. Eko kira Sāvattvivāsiupāsako ti su ratanesu⁴ pañcasu ca sīlesu patitṭhito buddhamāmako dhammamāmako saṁghamāmako. Bhariyā pan' assa dussilā pāpadhammā, yaṁ divasaṁ micchācāraṁ⁵ carati taṁ divasaṁ satakitādāsi viya hoti, micchācārassa pana akatādivase sāmīnī hoti caṇḍā⁶ pharusā. So tassā bhāvaṁ jānitum na sakkoti. Atha tāya ubbālho Buddhupatṭhānaṁ⁷ na gacchati. Atha naṁ ekadivasaṁ gandhapupphāni ādāya āgantvā vanditvā nisīnaṁ Satthā āha: „kin nu kho tvaṁ upāsaka sattatṭhādivase Buddhupatṭhānaṁ nāgacchasiṭi“. „Gharāṇī me bhante ekasmiṁ divase satakitā dāsi⁸ viya hoti, ekasmiṁ sāmīnī viya caṇḍā pharusā, ahaṁ tassā bhāvaṁ jānitum na sakkomi, sv-āhaṁ tāya ubbālho Buddhupatṭhānaṁ nāgacchāmiṭi“. Ath' assa vacanaṁ sutvā Satthā „upāsaka, 'mātugā-massa bhāvo nāma dujjāno'⁹ ti pubbe pi te paṇḍitā kathayimsū¹⁰“ ti vatvā¹¹ pana „taṁ bhavasamkhepagatattā sallakkhetum na sakkotīti“ vatvā tena yācīto atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadaṭṭe rajjaṁ kārento Bodhisatto disāpāmokkho ācariyo hutvā pañcamānavaka-

¹ C^o etāhi. ² so both MSS. instead of -yissatīti? ³ C^o saranesu. ⁴ C^o -cāra, C^o -cāra corr. to -cāraṁ. ⁵ C^o caṇḍa. ⁶ C^o buddhu- corr. to buddhū- ⁷ C^o dāsi. ⁸ C^o dujjāto, C^o dujjāno corr. to dujjāno. ⁹ C^o kathayisu corr. to -yimsu. ¹⁰ C^o tvā corr. to tvaṁ.

satāni sippaṃ sikkhāpeti. Ath' eko tiroratt'havāsiko brāhma-
namānavako āgantvā tassa santike sippaṃ uggaṇhanto ekāya
itthiyā paṭibaddhacitto hutvā taṃ bhariyaṃ katvā tasmīṃ yeva
Bārāṇasīnagare vasanto dve tisso velāya ācariyassa upatthānaṃ
na gacchati. Sā paṇ' assa bhariyā dussilā pāpadhamṇā, mic-
chācāraṃ ciṇṇadivase dāsī¹ viya hoti, acīṇṇadivase sāmini viya
caṇḍā pharusā hoti. So tassā bhāvaṃ jānitum asakkonto tāya
ubbālho ākulacitto ācariyassa upatthānaṃ na gacchati. Atha
naṃ sattatthadivase atikkamitvā āgataṃ „kiṃ māṇava na paṇ-
ṇāyasīti“ ācariyo pucchi. So „bhariyā maṃ ācariya ekadivasaṃ
icchatī pattheti, dāsī² viya nihataṃ mānā hoti, ekadivase sāmini
viya thaddhā³ caṇḍā pharusā, ahaṃ tassā bhāvaṃ jānitum na
sakkomi, tāya ubbālho ākulacitto tumhākaṃ upatthānaṃ nāgato
'mhīti“. Ācariyo „evam etaṃ māṇava, itthiyo nāma anācāraṃ
ciṇṇadivase sāmikaṃ anuvattanti, dāsī viya nihataṃ mānā honti,
anāciṇṇadivase pana mānatthaddhā hutvā sāmikaṃ na gaṇenti,
evam itthiyo nāṃ' enā anācārā dussilā, tasmaṃ bhāvo nāma
dujjāno, taso icchantīsu pi anicchantīsu pi majjhatten' eva
bhavittabban“ ti vatvāna tass' ovādasasena imaṃ gātham āha:

Mā su nandi: icchatī maṃ, mā su soci: na icchatī,
thīnaṃ bhāvo durājāno macchassēvōdake gatan ti. 63.

Tattha mā su nandi icchatī maṃ ti, sukāro nipātamattaṃ, ayaṃ itthī
maṃ icchatī pattheti mayi sinehaṃ karotīti mā tussī, mā su soci na icchatīti
ayaṃ maṃ na icchatīti pi mā soci, icchamānāya nandīnaṃ na icchamānāya ca
sokaṃ akatvā majjhatto va hohīti dīpeti, thīnaṃ bhāvo durājāno ti itthi-
naṃ bhāvo nāma itthimāyāya paṭicchannattā durājāno, yathā kīṃ: maccha-
ssēvōdake gatan ti yathā macchagamanānaṃ udakena paṭicchannattā dujjānaṃ⁴
ten' eva so kevaṃ āgate udakena gamanaṃ paṭicchādetvā palāyati attānaṃ ga-
hitum na deti evam eva itthiyo mahantaṃ pi dussīlakasuttaṃ katvā mayānaṃ
evārūpaṃ na karomā 'ti attanā⁵ katakasuttaṃ itthimāyāya paṭicchādetvā sāmike

¹ C^o dāsī. ² C^o dāsī. ³ C^o thaddha. ⁴ C^o dujjānaṃ, C^o dujjānaṃ corr. to
dujjā-. ⁵ C^o attānaṃ corr. to attānaṃ.

vañcenti, evaṃ itthiyo nāma' etā pāpakammā durācārā, tūsu majjhato yeva su-
khito hotīti.

Evaṃ Bodhisatto antevāsikassa ovādaṃ adāsi. Tato paṭ-
thāya so tassā upari majjhato ahosi. Sāpi'ssa bhariyā „āca-
riyena kira me dussilabbhāvo ūto" ti tato paṭthāya na anācārāṃ
cari.

Sāpi tassa upāsakassa itthi „Sammāsambuddhena kira mayham
durācārabbhāvo ūto" ti tato paṭthāya pāpakammaṃ nāma na akāsi.

Satthāpi imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Sac-
capariyosāne upāsako sotāpattiṃphale paṭiṭṭhahi¹. Satthā anusandhiṃ
ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā jayampatikā yeva idāni jayam-
patikā, ācariyo pana aham eva ahoṣin" ti. Durājānajatakaṃ.

5. Anabhiratijātaka.

Yathā nadī ca pantho eā 'ti. Idam Satthā Jetavane
vihāranto tathārūpaṃ yeva² upāsakaṃ ārabha kathesi. So pana
parigaṇhanto tassā dussilabbhāvaṃ ūtvā bhaṇḍiketo³ cittavyākulātāya
sattapaṭṭhādivase upaṭṭhānaṃ na agamāsi. So ekaṃ divasaṃ vihāraṃ
gantvā Tathāgataṃ vanditvā nisīno „kasmā sattapaṭṭhādivasāni nāgato
sīti" vutto⁴ „bhariyā⁵ me bhante dussilā, tassā upari vyākulacittatāya
nāgato 'mhi" āha. Satthā „upāsaka, 'itthiṃsu nācārā⁶ etā ti kopāṃ
akatvā majjhatten' eva bhavitum vaṭṭatitī' pubbe pi te paṇḍitā katha-
yimsu, tvaṃ ca⁷ pana bhavantarena paṭicchannattā taṃ kārāṇaṃ na
sallakkhesīti" vatvā tena yācito atītaṃ āhāri:

Atite Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente
Bodhisatto purimanayen' eva disāpāmoḁkko ācariyo ahosi.
Ath' assa antevāsiko bhariyāya dosaṃ⁸ disvā vyākulacittatāya
katipāhaṃ anāgantvā ekadivasaṃ ācariyena pucchito taṃ kāra-
ṇaṃ nivedesi. Ath' assa ācariyo „tāta, itthiyo nāma sabba-

¹ C^o paṭiṭṭhāhi corr. to paṭiṭṭhahi. ² C^o yevā, C^o yevā corr. to yeva ³ so both
MSS. ⁴ C^o vutto. ⁵ C^o bhariyāya. ⁶ C^o nācārā corr. to anācārā. ⁷ C^o ka-
thayimsu ti vatvā ca, C^o kathayimsutvāma corr. to -sutvaṃ. ⁸ C^o dosa

sādhāraṇā, tāsu 'dussilā etā' ti paṇḍitā kopam na¹ karontīti² vatvā ovādavāsena imam gātham āha:

Yathā naḍi ca pantho ca pānāgāram sabhā papā
evam lokitthiyo nāma, nāsam kujjhanti paṇḍitā ti. 64.

Tattha yathā naḍi ti yathā anekatitthā naḍi nahānatthūya sampattānam³ caṇḍalādīnam khattiyādīnam pi sādhāraṇā, na tattha⁴ koci nahāyitum na labhati nāma, pantho ti ādisu pi yathā mahāmaggo pi sabbesaṃ sūdhāraṇo⁵, na koci tena gantum na labhati, pānāgāram pi surāgeham sabbesaṃ sūdhāraṇam, yo yo pātukāmo sabbo tattha pavisa⁶ eva⁷, puññatthikehi tattha tattha manussānam nivāsattāya katā⁸ sabbāpi sādhāraṇā⁹, na tattha¹⁰ koci pavisitum na labhati, mahāmagge paṇiyacāliyo thapetvā katā papāpi¹¹ sabbesaṃ sūdhāraṇo¹², na tattha¹³ koci paṇiyam plvītum na labhati, evam lokitthiyo nāma, evam evam tāta mānava imasmim loke itthiyo pi sabbasādhāraṇo, ten¹⁴ eva sādhāraṇatthena naḍi-panthapānāgārāsabhāpapāsādīsā, tasmā nāsam kujjhanti paṇḍitā etāsam¹⁵ itthīnam lāmikā etā anācārā dussilā sabbadhāraṇā ti cintetvā¹⁶ paṇḍitā chekā buddhisampannā na kujjhantīti.

Evam Bodhisatto antevāsikassa ovādam adāsi. So tam ovādam sutvā majjhato ahosi. Bhariyāpi 'ssa „ācariyena kir' amhi nātā¹⁷ ti tato paṭṭhāya pāpakammaṃ na akāsi.

Tassa pi upāsakassa bhariyā „Satthārā kir' amhi nātā¹⁸ ti tato paṭṭhāya pāpakammaṃ na akāsi.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā succāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne upāsako sotāpatti-phale paṭiṭṭhāsi. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā jayampatikā va etarahi jayampatikā. ācariyabrāhmaṇo pana aham eva ahosi¹⁹ ti. Anabhirati-jātakaṃ.

6. Mudulakkhaṇajātaka.

Ekā icchā pure āsīti. Idam Satthā Jetavane viharanto samkilesam ārabhha kathesi. Eko kira Sāvattihivāsikulaputto Satthu

¹ C^k kopantam. ² C^k sampattassampattanam. ³ C^k tatthā, C^v tatthā corr. to tattha. ⁴ both MSS. -pe. ⁵ C^k pavisaṇeva, C^v pavisaṇeva corr. to pavisateva.

⁶ C^k kathā. ⁷ C^k -na, C^v -ṇa. ⁸ C^k ntattha, C^v ntattha corr. to natattha.

⁹ both MSS. katapāpī. ¹⁰ C^k -ṇa. ¹¹ C^k ntattha, C^v nattha corr. to natattha.

¹² C^v sam. ¹³ C^v mittetvā.

dhammadesanāṃ sutvā ratanasāsane uraṃ datvā pabbajitvā paṭipannako yogāvucaro avissatṭhakammaṭṭhāno hutvā ekadivasaṃ Sāvattṭhiyaṃ piṇḍāya caramāno ekaṃ alaṃkatapaṭiyattam itthiṃ diśvā subhavasena indriyāni bhinditvā olokesi. Tass¹ abbhantare kilesa calī, vāsiyā ākoṭṭitakhīrarukkho viya ahoṣi. So tato paṭṭhāya kilesavāsiko² hutvā u³ eva kāyassādaṃ na cittaśādaṃ labhati, bhantamigusaṃpaṭṭibhāgo sāsane anabhirato parulhakesanakkhalomakiliṭṭhacivaro⁴ ahoṣi. Atha⁵ assa indriyavikāraṃ diśvā saḥāyaka⁶ bhikkhū⁷ „kin nu kho te āvuso na yathā porāṇāni indriyāni⁸“ pucchimsu. „Anabhirato⁹ smi āvuso“ ti. Atha naṃ te Satthu santikaṃ nayimsu. Satthā „kim bhikkhave aniccamānaṃ bhikkhūṃ ādāya āgat¹⁰“ atthā¹¹ ti pucchi. „Ayaṃ bhante bhikkhu anabhirato“ ti. „Saccam¹² bhikkhū¹³“ ti. „Saccam Bhagavā¹⁴“ ti. „Ko taṃ ukkaṇṭhāpesīti¹⁵“. „Ahaṃ bhante piṇḍāya caranto ekaṃ itthiṃ indriyāni bhinditvā olokesiṃ, atha me kilesa calī, ten¹⁶ aṃhi ukkaṇṭhito“ ti. Atha naṃ Satthā „anacchariyaṃ etaṃ bhikkhu yaṃ tvaṃ indriyāni bhinditvā visabhāgārammaṇaṃ subhavasena olovento kilesehi kampito, pubbe pañcābhinnāsaṭṭhasamāpattilābhino jhānabalena kilese vikkhambhetvā visuddhacittā gaganatalacārā Bodhisattāpi indriyāni bhinditvā visabhāgārammaṇaṃ olokayamānā jhānā paribhūyitvā kilesehi kampitā mahādukkhaṃ anubhaviṃsu, na hi Sineru-uppāṇanaka-vāto Hatthimatta-mundaṇapabbatakaṃ mahājambuumūlakavāto chinnaṭṭe virulhagacchakaṃ mahāsamuddaṃ vā pana sosanavāto khuddakatalākaṃ kismicid eva gaṇhati, evaṃ uttamaabuddhinaṃ nāma visuddhacittānaṃ Bodhisattānaṃ aññāabbhāvakaṃ kilesā taya kiṃ lajjissanti, visuddhāpi sattā saṃkilissanti, uttamayasasamaṃgino¹⁷ pi āyasakyaṃ pāpuṇantīti¹⁸“ vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjāṃ kārente
 Bodhisatto Kāṣirattṭhe ekassa mahāvibhavassa brāhmaṇa-
 kule nibbattitvā viññūtaṃ patto sabbasippānaṃ pāraṃ gantvā
 kāme pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā kaṣinaparikkammaṃ katvā
 abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā jhānasukheṇa vitināmento
 Himavantapadese vasaṃ kappesi. So ekasmiṃ kāle loṇambila-

¹ so both MSS. instead of -vasiko? ² C¹ pharūha-, C² pharūha-. ³ both MSS. bhikkhu. ⁴ C¹ sacca, C² sacca corr. to saccam. ⁵ C¹ -yassamābhino, C² -yassamābhino corr. to -yassamaṃgino.

sevanatthāya Himavantā otaritvā Bārāṇasīṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase katasarīrapaṭṭijaggano rattavākamayaṃ nivāsanaṃ parupanaṃ¹ saṇṭhapetvā ajiṇaṃ ekasmiṃ aṃse katvā jaṭamaṇḍalaṃ bandhitvā khārikājaṃ ādāya Bārāṇasiyaṃ bhikkhāya caramāno rañño gharadvāraṃ pāpuni. Rājā c' assa cariyāvihāre pasīditvā pakkosāpetvā mahārahe āsane nisīdāpetvā paṇitena khādaniyabhojanīyena² santappetvā katānumodanaṃ uyyāne vasanatthāya yāci. So sampaticchitvā rājagehe³ bhuñjitvā rājakulaṃ ovaḍamāno tasmīṃ uyyāne soḷasa vassāni vasi. Ath' ekadivasaṃ rājā kupitaṃ paccantaṃ vūpasametaṃ gacchanto Mudulakkhaṇaṃ nāma aggamaheṣiṃ⁴ „appamattā ayyassa upatthānaṃ karohīti“ vatvā agamāsi. Bodhisatto rañño gata-kālato patthāya attano ruccanavelāya gehaṃ gacchati. Ath' ekadivasaṃ Mudulakkhaṇā Bodhisattassa āhāraṃ sampādetvā „ajja ayyo cirāyatīti“ gandhodakena nahāyitvā sabbālaṃkārapatimaṇḍitā mahātale cullasayanaṃ paññāpetvā Bodhisattassa āgamaṇaṃ olokayamānā nipajji. Bodhisatto pi attano velaṃ sallakkhetvā jhānā vuṭṭhāya ākāsen' eva rājanivesanaṃ agamāsi. Mudulakkhaṇā vākacīrasaddaṃ sutvā va „ayyo āgato“ ti vegena utthahi. Tassā vegena utthahantiyā maṭṭasātako bhassī. Tāpaso sihaṇṇajarena pavisanto deviyā visabhāgarūpārammaṇaṃ indriyāni bhinditvā subhavasena⁵ olokesi. Ath' assa abbhantare kilesa caḷi, paṭaṭṭakkhīraṇṇaṃ viya ahoṣi. Tāvad ev' assa jhānaṃ antaradhāyi, chinnapakkho kūko viya ahoṣi. So ṭhitako va āhāraṃ gahetvā abhuñjitvā va kilesakampito pāsādā oruyha uyyānaṃ gantvā paṇṇasālaṃ pavisitvā phalakattharasayanaṃ⁶ heṭṭhā āhāraṃ ṭhapetvā visabhāgārammaṇe baddho kilesagginā ḍayhamāno nirāhāratāya sukkhamāno sattadivasaṃ phalakattharake nipajji. Sattame divase rājā paccantaṃ vūpasametvā āgato. Nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā nivesanaṃ āgantvā va

¹ C^k -parupanaṃ, C^v -pārūpanaṃ. ² so both MSS. ³ C^k rājagehe. ⁴ both MSS. -hesi. ⁵ C^k -kantha-.

„ayyaṃ passāmiti“ uyyānaṃ gantvā paṇṇasālaṃ pavasiṭvā taṃ
 nipaṇṇakaṃ disvā „ekaṃ aphāsukaṃ jātaṃ, maññe“ ti paṇṇa-
 sālāṃ sodhāpetvā pāde parimaḍḍanto „kiṃ ayya aphāsukaṃ“ ti
 pucchi. „Mahārāja, aññaṃ me aphāsukaṃ n'atthi, kilesavasena
 paṇ' amhi paṭibaddhacitto jāto“ ti. „Kahaṃ paṭibaddhaṃ te
 ayya cittaṃ“ ti. „Mudulakkhaṇāya mahārājā“ ti. „Sādhu
 ayya, ahaṃ Mudulakkhaṇaṃ tumhākaṃ dammīti“ tāpasāṃ
 ādāya nivesanaṃ pavasiṭvā devīṃ sabbalāmaṃkārapatimaṇḍitaṃ
 katvā tāpasassa adāsi. Dadamāno yeva Mudulakkhaṇāya saṇ-
 ṇaṃ adāsi: „taya attano balena ayyaṃ rakkhituṃ vāyamitabbaṃ“
 ti. „Sādhu deva, rakkhissāmiti“. Tāpaso devīṃ gahetvā rā-
 janivesanaṃ otari. Atha naṃ mahādvārato nikkhantakāle „ayya
 amhākaṃ ekaṃ gehaṃ laddhuṃ vaṭṭatīti¹“ gaccha rājānaṃ
 gehaṃ yācāhīti² āha. Tāpaso gehaṃ yāci. Rājā manussānaṃ
 vaccaṇṭhikiccaṃ sādhaṃyamaṇaṃ ekaṃ chaḍḍitagehaṃ³ dāpesi.
 So devīṃ gahetvā tattha agamāsi. Sā pavasiṭuṃ na icchatī.
 „Kiṃkāraṇā na pavissati“⁴. „Asucibhāvenā“⁵ ti. „Idāni kiṃ
 kāromīti, paṭijaggāhi naṃ“ ti vatvā rañño santikaṃ pesetvā
 „gaccha, kuddālaṃ āhara, pacchimā āharā“⁶ ti āharāpetvā
 asuciṃ ca saṃkāraṇā ca chaḍḍāpetvā⁷ gomayaṃ āharāpetvā
 limpāpetvā puna pi „gaccha, mañcaṃ āhara, piṭhaṃ āhara,
 attharaṇaṃ āhara, cāṭiṃ āhara, ghaṭaṃ āharā“⁸ ti ekamekaṃ
 āharāpetvā puna udakāharaṇādināṃ atthāya āpāpesi. So ghaṭaṃ
 ādāya udakaṃ āharitvā cāṭiṃ pūretvā nahānodakaṃ saḍḍetvā
 sayanaṃ atthari. Atha naṃ sayane ekato nisīdantaṃ dāṭhi-
 kāsū gahetvā „tava samaṇabhāvaṃ vā brāhmaṇabhāvaṃ vā na
 jānāhīti“⁹ onametvā¹⁰ attano abhimukhaṃ ākaḍḍhi. So tasmīṃ
 kāle satīṃ paṭilabhi, ettake pana kāle aññāṇi¹¹ ahoṣi. „Evaṃ
 aññāṇakāraṇā¹² kilesā nāma kāmacchandanaṇvaraṇā, bhikkhave

¹ so both MSS. ² C^o -chadḍitāṇ. ³ C^o pavissati? read: pavissati?

⁴ C^o chaḍḍhā. ⁵ so both MSS. instead of jānāhīti? ⁶ C^o oṇa-. ⁷ C^o aññāṇi.

⁸ C^o -kāra- corr. to -kāra-.

andhakaraṇaṃ aññāpakāraṇa¹ ti ādim ettha vattabbaṃ. So satim paṭilabbhivā cintesi: „ayaṃ taṇhā vadḍhamānā mama catuhi² apāyehi sīsaṃ ukkhipituṃ na dassati, ajj' eva mayā imaṃ rañño niyyādetvā Himavantaṃ pavisituṃ vattatīti“ so taṃ ādāya rājānaṃ upasaṃkamitvā „mahārāja, tava deviyā mayhaṃ attho n' atthi, kevalaṃ me imaṃ nissāya taṇhā vadḍhitā“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Ekā icchā pure āsi aladdhā Mudulakkhaṇaṃ,
yato laddhā alārakkhī³ icchā icchaṃ vijāyathā 'ti. 65.

Tatrāyaṃ piḍḍattho: mahārāja mayhaṃ imaṃ tava devīm Mudulakkhaṇaṃ alabbhivā pure aho vatāhaṃ etaṃ labheyyaṃ ti ekā icchā āsi, ekā va taṇhā upajji, yato pana me ayaṃ alārakkhī visulanettā sobhanalocaṇā laddhā atha sā purimikā⁴ icchā gehataṇhaṃ upakaraṇataṇhaṃ upabhogataṇhaṃ ti uparūpari aññaṃ nānappakāra icchā vijāyatha janesi uppādesi, sā kho pana me evaṃ vadḍhamānā icchā apāyato sīsaṃ ukkhipituṃ na dassati, alaṃ me imāya, tvaṃ yeva tava bhariyaṃ gaṇha, ahaṃ pana Himavantaṃ gamessāmīti.

Tāvad eva natthaṃ jhānaṃ uppādetvā ākāse nisinno dhammaṃ desetvā rañño ovādaṃ datvā ākāseṇ⁵ eva Himavantaṃ gantvā puna manussapathaṃ nāma nāgamāsi, brahmavihāre pana bhāvetvā aparihīnajjhāno Brahmaloce nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi. Sacca-pariyosāne so bhikkhu arabhatte yeva paṭiṭṭhāsi. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā rājā Anando, Mudulakkhaṇā Uppalavaṇṇā, isi pana ahaṃ evā“ ti. Mudulakkhaṇajātakaṃ.

7. Uccaṅgajātaka.

Uccaṅge deva me putto ti. Idaṃ Satthā Jetavane vibharanto aññatarāṃ jānapaditthiṃ ārabha katesi. Ekasmaṃ hi samaye Kosalaratṭhe tayo janā aññatarasmaṃ aṭavimukhe kasanti. Tasmiṃ samaye auto aṭaviyaṃ corā manusse vilumpitvā palāyīsu.

¹ C^v -kāra- corr. to -kara-.

² C^v catuhi.

³ C^k -kkhi, read ulārakkhī?

⁴ C^k supuri-.

Te core pariyesitvā apassantū taṃ thānaṃ āgantvā „tumhe aṭaviyaṃ vilumpitvā idāni kassakā viya lothā“¹ 'ti te „corā ime“² ti bandhitvā ānetvā Kosalarañño adamsu. Ath' ekā itthi³ āgantvā „acchādanam me detha, acchādanam me dethā“⁴ 'ti paridevantī punappuna rājanive-sanaṃ pariyāti. Rājā tassā saddaṃ sutvā „deh' imissā acchādanam“⁵ ti āha. Sātakam gahevā agamaṃsu. Sā taṃ⁶ disvā „nāhaṃ etaṃ acchādanam yācāmi“⁷ āha. Manussā gantvā rañño nivedayiṃsu: „na kir' esā imaṃ acchādanam katheti, sāmikacchādanam kathetīti“. Atha naṃ rājā pakkosūpetvā „tvam kira sāmikacchādanam yācasīti“⁸ puechi. „Ama deva, itthiyā hi sāmiko acchādanam nāma, sāmikamhi asati sa-hassamūlam pi sātakam nivatthā inaggā⁹ yeva nāma“. Imassa pan' atthassa sādhanattham

Naggā nadī anodikā, naggam raṭṭham arājikam,
itthi pi vidhavā naggā yassāpi dasa bhātaro ti

Idam suttaṃ āharitabbaṃ. Rājā tassā pasanno „te tayo janā kiṃ bontīti“¹⁰ puechi. „Eko me deva sāmiko, eko bhātā, eko putto“¹¹ ti. Rājā „ahan te tuṭṭho imesu tisu ekam deni, katamaṃ icchasīti“¹² puechi. Sā āha: „ahaṃ deva jivamānā ekam sāmikam labhissāmi“¹³ puttam pi labhissāmi¹⁴ eva, mātāpitunnaṃ pana me matattā bhātā va dullabho, bhātaram me dehi devā“¹⁵ 'ti. Rājā tussitvā tayo pi vissaj-jesi. Evaṃ taṃ ekikaṃ nissāya tayo janā dukkhato muttā. Taṃ kāraṇam bhikkhusaṃghe pākaṭam jātam. Ath' ekadivasaṃ bhikkhū¹⁶ dhammasabhāyaṃ sannipatitā „āvuso ekam itthiṃ nissāya tayo janā dukkhā muttā“¹⁷ ti tassā guṇakathāya nisīdiṃsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“¹⁸ ti puechitvā „imāya nāmā“¹⁹ 'ti vutte „na bhikkhave esā itthi idān' eva te tayo jane dukkhā mocesi, pubbe pi mocesi yevā“²⁰ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente
tayo janā aṭavimukhe kasantīti sabbam purimasadisam eva.
Tadā pana raññā „tisu janesu kam icchasīti“²¹ vutte sā āha
„tayo pi dātum na sakkotha devā“²² 'ti. „Ama na sakkomīti“.

¹ C^o itthi.² C^o naṃ.³ both MSS. Inaggā.⁴ C^o -asāmeva.⁵ both

MSS. bhikkhu.

„Sace tayo dātuṃ na sakkotha bhātaram me dethā“¹ ti. „Putta-
kaṃ vā sāmikaṃ vā gaṇha, kin te bhātara“² ti ca vuttā „ete
nāma deva sulabhā, bhātā pana dullabho“³ ti vatvā imaṃ
gātham āha:

Ucchaṅge deva me putto, pathe dhāvantiyā pati,
taṃ ca desam na passāmi yato sodariyam ānaye ti. 66.

Tattha ucchaṅge deva me putto ti deva mayhaṃ putto ucchaṅge yeva,
yathā hi araṇṇaṃ pavistvā ucchaṅge katvā sakaṃ¹ uccloṭtvā tattha pakkhipan-
tiyā ucchaṅge sakaṃ nāma sulabhaṃ hoti evaṃ itthiyā putto pi sulabho, ucchaṅge
sākasadiso va, tena vuttaṃ: ucchaṅge deva me putto ti, pathe dhāvantiyā
patiti maggaṃ āruya ekikāya gacchamānāya pi hi itthiyā pati nāma sulabho,
ditthadittho yeva hoti, tena vuttaṃ: pathe dhāvantiyā patiti, taṃ ca desam
na passāmi yato sodariyam ānaye ti yasmā pana me mātāpitā n' atthi
tasmā idāni taṃ mātukucchisaṃkhātāṃ aṇṇaṃ desam na passāmi yato ahaṃ
samāne udare jātattā sahaudariyasamkhātāṃ² bhātaraṃ āneyyaṃ, tasmā bhātaraṃ
yeva me dethā³ ti.

Rājā „saccaṃ esā vadatīti“⁴ tuṭṭhacitto tayo pi jane ban-
dhanāgārato ānetvā adāsi. Sā tayo pi te gahetvā gatā.

Satthāpi „na bhikkhave idān' eva, pubbe p'esā ime tayo jane
dukkhā mocesi yevā“⁵ ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ
gahetvā jātakaṃ samodhānesi: „Atīte cattāro etarahi cattāro va,
rājā pana ahaṃ tena samayenā“⁶ ti. Ucchaṅgajātakaṃ.

8. Sāketajātaka.

Yasmim mano nivisatīti. Idam Satthā Sāketam nissāya
Añjanavane viharanto aṇṇaṃ brāhmaṇaṃ ārabha kathesi. Bha-
gavato kira bhikkhusaṃghaparivutassa Sāketam nissāya¹ pavisanakāle
eko Sāketanagaravāsimahallakabrāhmaṇo nagaruto bahi gacchanto an-
taradvāre Dasabalaṃ diṣvā pādesu patitvā gopphakesu gaḷhaṃ gahetvā
„tāta, nanu nāma puttehi jīṇṇakāle mātāpitāro paṭijaggitabbā, kasmā

¹ C¹ sākhaṃ. ² C² -udariyamkhātāṃ, C³ -udariyamkhātāṃ corr. to -udari-
yasamkhātāṃ. ³ so both MSS., add Añjanavanaṃ?

ettakam kalam amhākam attānam na dassesi, mayā tāva dīṭṭho si, mātarāṃ pana passitum ehi¹“ Satthūraṃ gahetvā attano gehaṃ agamāsi. Satthā tattha gantvā nisīdi paṇāatte āsane saddhiṃ bhikkhusaṃghena. Brāhmaṇi pi āgantvā Satthu pādesu pativā „tāta ettakam¹ kalam kham gata si, nanu nāma mātāpitaro mahallakā upaṭṭhātabbā“ ti paridevi. Puttadhītarō pi „ettha. bhātaram vandathā“ ti vandāpeti. Ubho tuṭṭhamānasā mahādānam adamsu. Satthā bhattakiccāṃ niṭṭhāpetvā² tesāṃ dvimam pi janānaṃ Jarāsuttaṃ kathesi. Suttapariyosāne ubho pi anāgamiphale patitṭhahimsu. Satthā utṭhāyāsanaṃ Añjanavanam eva agamāsi. Bhikkhū dhammasabhāyam sannisinā kathāṃ samutṭhāpesuṃ: „āvuso, brāhmaṇo ‘Tathāgataṃ pitā Suddhodano, mātā Mahāmāyā’ ti jānāti, jānanto va saddhiṃ brāhmaṇiyyā Tathāgataṃ ‘amhākam putto’ ti vadāti, Satthāpi adhivāseti, kin nu kho kāraṇaṃ“ ti. Satthā tesāṃ kathāṃ sutvā „bhikkhave ubho pi te attano puttā eva ‘putto’ ti³ vadantīti“ vatvā atītaṃ āhāri:

Bhikkhave, ayaṃ brāhmaṇo atīte nīrantaraṃ pañcajātisa-tāni mayhaṃ pitā ahosi, pañcajātisatāni cullapitā, pañcajātisa-tāni mahāpitā, esāpi brāhmaṇi nīrantaraṃ eva pañcajātisatāni⁴ mātā ahosi, pañcajātisatāni cullamātā, pañcajātisatāni mahā-mātā, ev’ āhaṃ⁵ diyaḍḍhajātisahassaṃ brāhmaṇassa hatthe saṃvaddho diyaḍḍhajātisahassaṃ brāhmaṇiyyā hatthe saṃvaddho ti tīni jātisahassāni kathetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Yasmiṃ mano nivisati cittaṃ cāpi⁶ pasīdati
aditṭhapubbake pose kāmāṃ tasmim pi vissase ti. 67.

Tattha yasmiṃ mano nivisatīti yasmiṃ puggale dīṭṭhamatte yeva cittaṃ patitṭhāti, cittaṃ cāpi⁷ pasīdatīti yasmiṃ dīṭṭhamatte cittaṃ pasīdati mudukaṃ hoti aditṭhapubbake pose ti pakāṇiyyā tasmim attabhāve aditṭhapubbe pi puggale, kāmāṃ tasmim cāpi⁸ vissase ti anubhūtapubbasthene⁹ eva tasmim pi puggale ekasīkena vissase ti vissāsaṃ āpajjati yeva ti attho.

¹ C² ettakam. ² C² niṭṭha-. ³ C² omits ti. ⁴ both MSS. -satā. ⁵ C² ahaṃ, C² evamāhaṃ. ⁶ both MSS. vāpi. ⁷ C² cittañcāpi. ⁸ C² cāpi.

Evam Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā brāhmaṇo ca brāhmaṇi ca ete eva ahe-suṃ, putto pi aham evā“¹ ti. Sāketajātakaṃ.

9. Visavantajātaka.

Dhiratthu taṃ visavantaṃ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto dhammasenāpatiṃ ārabbhā kathesi. Therassa kira piṭṭhakkhujjakaṃ khādānakāle manussā saṃghassa bahuṃ piṭṭhakkhādaniyaṃ² gahe tvā vihāraṃ agamaṃsu. Bhikkhusaṃghassa gahitāvasesaṃ³ bahuṃ atirittaṃ aho si. Manussā „bhante antogāmagatānaṃ pi gaṇhathā“⁴ ti āhaṃsu. Tasmim khape therassa saddhivihāridaharo anto gāme hoti. Tassa koṭṭhāsaṃ gahe tvā tasmim anāgacchante „atidivā hotiti“ therassa adāṃsu. Therena tasmim paribhutte daharo agamāsi. Atha naṃ thero „mayam āvuso tuyham ṭhapitakhādaniyaṃ“⁵ paribhuñjimbhā“ ti āha. So „madhuraṃ nāma bhante kassa appiyan“ ti āha. Mahātherassa saṃvego udapādi. So „īto paṭṭhāya piṭṭhakkhādaniyaṃ“⁶ na khādissāmīti“ adhiṭṭhahi. Tato paṭṭhāya kira Sāriputtattherena piṭṭhakkhādaniyaṃ⁷ nāma na khādita pubbaṃ⁸. Tassa piṭṭhakkhādaniyaṃ⁹ akhādānabhāvo bhikkhusaṃghe pākaṇo jāto. Bhikkhū taṃ¹⁰ kathaṃ kathentā dhammasabbhāyaṃ sannisiddiṃsu. Atha Satthā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchi „imāya nāma“ ti ca vutte „bhikkhave Sāriputto ekavāraṃ jahitakaṃ jivitaṃ paricējanto pi na gaṇhati yevā“ ti vatvā atitaṃ āhāsi:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto pi visavejjakule¹ nibbattitvā vejjakammena jivikaṃ kappeti. Ath' ekaṃ janapadamanussaṃ sappo dāsi. Tassa nātakā pamādaṃ akatvā khippaṃ vejjaṃ ānayaṃsu. Vejjo āha: „kin tāva² osadhena paribhāvitvā visaṃ harāmi, daṭṭhasappaṃ āvāhetvā daṭṭhaṭṭhānato ten' eva visaṃ ākaḍḍhāpemi³“ āha. „Sappaṃ āvāhetvā visaṃ ākaḍḍhāpehi⁴“ ti. So sappaṃ āvāhetvā „tayā ayaṃ daṭṭho“⁵ ti āha. „Āma mayā“

¹ so both MSS. ² C^k -sasa. ³ so both MSS. ⁴ so both MSS. instead of khāditaṃ? ⁵ C^k naṃ. ⁶ C^k -vejjanakule. ⁷ C^v ākaḍḍhāmīti. ⁸ C^v adattho.

ti. „Tayā datṭhatṭhānato tvaṃ yeva mukhena viṣaṃ ākaḍḍhāhīti“. „Mayā ekavāraṃ jahitavisakaṃ puna na¹ gahitapubbaṃ, nāhaṃ mayā jahitaviṣaṃ kaḍḍhissāmi“. So dārūni āharāpetvā aggiṃ katvā āha: „sace attano viṣaṃ nākaḍḍhasi imaṃ aggiṃ pavisa“² ti. Sappo „api aggiṃ pavissāmi na c' attanā ekavāraṃ jahitaviṣaṃ paccāvamissāmi“³ vatvā imaṃ gātham āha:

Dhi-r-atthu taṃ viṣaṃ vantaṃ yaṃ ahaṃ⁴ jīvitakāraṇā
vantaṃ paccāvamissāmi, matam me jīvitaṃ varan ti. 68.

Tattha dhiratthū 'ti garahanatthe nipāto, taṃ viṣaṃ ti yaṃ yaṃ⁵ jīvitakāraṇā vantaṃ viṣaṃ paccāharissāmi taṃ vantaṃ viṣaṃ dhi-r-atthu, matam me jīvitaṃ varan ti tassa viṣassa apaccāvamanakāraṇāya aggiṃ pavisitvā maraṇaṃ taṃ mama jīvitato varan ti attho.

Evaṃ ca pana vatvā aggiṃ pavisituṃ pāyāsi. Atha naṃ vejjo nivāretvā naṃ purisaṃ osadhehi ca manteli ca nibbisāṃ ārogaṃ⁶ katvā sappassa silāni datvā „ito paṭṭhāya mā kañci vihetṭhehīti“⁷ vissajjesi.

Satthāpi „na bhikkhave Sāriputto ekavāraṃ jahitakaṃ jīvitam pi pariccajanto puna gahīti“⁸ imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā sappo Sāriputto ahoṣi, vejjo pana ahaṃ evā“⁹ ti. Visavantaĵātakaṃ.

10. Kuddālaĵātaka.

Na taṃ jitaṃ sādhu jitaṃ ti. Imaṃ Satthā Jetavane āharanto Cittahatthasāriputtattheraṃ ārabba kathesi. So kira Sāvatthiyaṃ eko kuladārako. Ath' ekadivaṣaṃ kasitvā āgacchanto vihāraṃ pavisitvā ekassa therassa paṇato siniddhaṃ madhuraṃ paṇitabhōjanaṃ labhītvā cintesi: „mayam rattindivaṃ sahatthena nānākamamāni kurumānāpi evarūpaṃ madhurāhāraṃ na labhāma, mayāpi samaṇena bhavitabban“¹⁰ ti so pabbañjitvā māsaddhamāsaccayena ayoṇisomanasikaronto kilesavasiko hutvā vibbhamitvā puna bhaddena

¹ C^o punata. ² C^o yambhaṃ? C^k yamhaṃ? ³ C^k yamayaṃ. ⁴ C^o arogaṃ.

⁵ C^o gahīti corr. to gahatīti.

kilamanto āgantvā pabbajitvā abhidhammaṃ uggaṇhi. imināpi cā¹
upāyena chavāro² vibbhamitvā pabbajitvā tato³ sattame bhikkhubhāve
sattappakaraṇiko hutvā bahu bhikkhudhammaṃ⁴ vācento vipassanaṃ
vaddhetvā arahattaṃ⁵ pāpuṇi. Ath' assa sabhāyaka bhikkhū „kin
nu kho āvuso cittaṃ pubbe viya te⁶ etarahi kilesā na vaddhanti?⁷“
parihāsaṃ karimsu. „āvuso abhabbo dān' āhaṃ ito patthāya gihī-
bhāvassa⁸“ ti. Evaṃ tasmīn arahattaṃ patte dhammasabhāyaṃ kathā
udapādi: „āvuso, evarūpassa nāma arahattassa upanissaye satī āyaṃmā
Cittahatthasārīputto chakkhattuṃ uppabbajito, aho mahādeso puthuj-
janabhāvo“ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi
kathāya sannisinna“ ti pucchitvā „imāya nāma“ ti vutte „bhikkhave,
puthujjanacittān nāma lahukāṃ dunniggahāṃ āramanavāsena gantvā
alliyati, ekavāraṃ allīnaṃ⁹ na sakkā hoti khippaṃ mocetuṃ, evarū-
passa cittaṃ damatho sādhu, dantaṃ eva hitaṃ sukhaṃ āvaḥati:

Dunniggahassa lahuno yatthakāmanipātino (Dhp. v. 35)
cittassa damatho sādhu, cittaṃ dantaṃ sukhāvahaṃ.

Tassa pana dunniggahanātāya pubbe paṇḍitā ekaṃ kuddālakāṃ nissāya
taṃ jāhūtūṃ asakkontā lobhavasena chakkhattuṃ uppabbajitvā sattame
pabbajitabhāve jhānaṃ uppādetvā taṃ lobhaṃ niggaṇhiṃsū¹⁰ ti vatvā
atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
Bodhisātto paṇṇikakule nibbattitvā viññūtaṃ pāpuṇi.
Kuddālakapaṇḍito ti 'ssa nāmaṃ ahosi. Kuddālakena
bhūmiparikammaṃ katvā sākaṃ c' eva ālābukumbhaṇḍielālu-
kādiṇi¹¹ ca vapitvā tāni pi vikkīnanto kapaṇajivikaṃ kappeti.
Taṃ hi 'ssa ekaṃ kuddālakāṃ tṭhapetvā aññaṃ dhanāṃ nāma
n' atthi. So ekadivasaṃ cintesi: „kīṃ me gharāvāsena, nikkha-
mitvā pabbajissāmīti“? Ath' ekadivasaṃ taṃ kuddālakāṃ
paṭicchannatthāne tṭhapetvā isipabbajjaṃ pabbajitvā taṃ kuddā-
lakāṃ anussaritvā lobhaṃ chinditūṃ asakkonto kuṇṭhakuddā-

¹ Ck va, C^e va corr. to ca ² C^e chadvāro? ³ Ck to, C^e to corr. to tato.

⁴ C^e bahū. ⁵ both MSS. arahantaṃ, ⁶ Ck ne ⁷ C^e vaddhanti. ⁸ so both
MSS. ⁹ both MSS. allīna. ¹⁰ both MSS. ālābūh-.

lakam nissāya uppabbaji. Evaṃ dutiyaṃ tatiyaṃ pīti cha
vāre taṃ¹ kuddālakam paṭicchanne thāne nikkhipitvā pabbajito
e' ev' uppabbajito ca. Sattame pana vāre cintesi: „ahaṃ imaṃ
kuṇṭakuddālakam² nissāya punappuna uppabbajito, idāni taṃ
mahānadiyaṃ pakkhipitvā pabbajissāmi³“ naditīraṃ gantvā
„sa⁴ assa patitattṭhānaṃ passissāmi puna āgantvā uddharitu-
kāmatā bhaveyyā⁵“ ti taṃ kuddālakam danḍe gahetvā nāgabalo
thāmasampanno sīsassa uparibhāge tikkhattuṃ āvijjhितvā ak-
khīni nimmiletvā nadimajjhe khipitvā „jītaṃ me, jītaṃ me“ ti
tikkhattuṃ sīhanādaṃ nadi⁶. Tasmīṃ khaṇe Bārāṇasirājā pac-
cantaṃ vūpasametvā āgato, nadiyā sīsam nahāyitvā sabbālaṃ-
kārapatimaṇḍito hatthikkhandhena gacchamāno taṃ Bodhisattassa
saddaṃ sutvā „ayaṃ puriso 'jītaṃ me' ti vadati, ko nu kho
etena jīto, pakkosatha naṃ“ ti pakkosāpetvā „bho purisa,
ahaṃ tāva vijitasamgāmo⁷, idāni jayaṃ gahetvā āgacchāmi,
tayā pana ko jīto“ ti pucchi. Bodhisatto „mahārāja, tayā
saṃgāmasahassam pi saṃgāmasatasahassam pi jinantena⁸ duj-
jītaṃ eva kilesānaṃ ajitattā⁹, ahaṃ paṇa mama abbhantare
lobhaṃ niggāṇhanto kilese jinin¹⁰“ ti kathento¹¹ yeva mahānadiṃ
oloketvā āpokasiṇārammaṇaṃ jhānaṃ nibbattetvā sampattā-
nubhāvo ākāse nisīditvā raṇṇo dhammaṃ desento imaṃ gātham
āha:

Na taṃ jītaṃ sādhu jītaṃ yaṃ jītaṃ avajīyati,

taṃ kho jītaṃ sādhu jītaṃ yaṃ jītaṃ nāvajīyatīti. 69.

Tattha na taṃ jītaṃ sādhu jītaṃ yaṃ jītaṃ avajīyatīti¹² yaṃ
pacceṃmitte paraḥsitvā ratthaṃ jītaṃ paṭiladdhaṃ puna jitehi¹⁰ pacceṃmittehi ava-
jīyati¹¹ taṃ jītaṃ sādhu nāma na hoti, kasmā: puna avajīyanato¹², aparo nayo:
jītaṃ vuccati jayo, yo pacceṃmittehi saddhiṃ yujjhितvā adhigato jayo puna tesu

¹ C² omits taṃ. ² so both MSS. ³ C² nadi. ⁴ C² -me. ⁵ C² jītanena.

⁶ both MSS. ajinattā. ⁷ C² jinin corr. to jinan. ⁸ C² kathento kathento.

⁹ both MSS. -jīyyatīti ¹⁰ so both MSS. instead of pi tehi? ¹¹ C² -jīyyati.

¹² both MSS -jīyya-

jīnantesu parājayo hoti so na sādhu na sobhano, tasmā yasmā¹ puna parājayo² va hoti, taṃ kho jitaṃ sādhu jitaṃ yaṃ jitaṃ nāvajīyatīti³ yaṃ kho pana paccāmitte nimmathetvā jitaṃ puna tēhi nāvajīyatī⁴ yo vā ekavāraṃ laddho jayo puna parājayo na hoti taṃ jitaṃ sādhu jitaṃ sobhanaṃ so jayo sādhu sobhano nāma hoti, kasmā: puna nāvajīyanato⁵, tasmā tvaṃ mahārāja sahas-sakkhattum pi satasahasassakkhattum pi⁶ saṃgāmasīsaṃ jīnitvāpi tvaṃ saṃgāma-yodho nāma na hosi, kinkārapā: attano kilesānaṃ ajitattā⁷, yo pana ekavāraṃ pi attano abbhantare kilese jīnāti ayaṃ uttamo saṃgāmasīse yodho ti ākāse nisīnnako⁸ evaṃ Buddhaṃhīhāya raṇṇo dhammaṃ desesi. Uttamasāṃgāmayodha-bhāvo paṇ⁹ ettha

Yo sahasasaṃ sahasasena saṃgāme mānuse jīne (Dhp. v. 103)

ekaṇ¹⁰ ca jeyyāṃ attānaṃ sa ve saṃgāmajuttamo ti

idaṃ suttaṃ sādhaṃ¹¹.

Raṇṇo pana dhammaṃ suṇantass' eva tadaṅgappahānava-sena kilesā pahīnā, pabbajjāya cittaṃ namī, rājabalassāpi tath' eva kilesā pahīyimsu¹². Rājā „idāni tumhe kahaṃ gamissathā“ 'ti Bodhisattassa pucchi. „Himavantaṃ pavisitvā isipabbajjāṃ pabbajjissāmi mahārāja“ 'ti. „Tena hi aham pi pabbajjissāmi¹³ Bodhisatten' eva saddhiṃ nikkhami. Balakāyo brāhmaṇagaha-patikā sabbaseniyo ti sabbo pi tasmiṃ thāne sannipatito jana-kāyo raṇṇā saddhiṃ yeva nikkhami. Bārāṇasivāsino „amhākaṃ kira rājā Kuddālapaṇḍitassa dhammadeśanaṃ sutvā pabbajjā-bhimukho hutvā saddhiṃ balakāyena nikkhanto, mayaṃ idha kiṃ karissāma“ 'ti¹⁴ dvādasayojanikāya Bārāṇasīyā sakalana-garavāsino nikkhamimsu. Dvādasayojanikā parisā ahoṣi. Taṃ ādāya Bodhisatto Himavantaṃ pāvisi. Sakkassa devaraṇṇo nisīnnāsanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. So āvaṃjamaṇo „Kuddāla-paṇḍito mahābhinnikkhamaṇaṃ nikkhanto“ ti disvā „mahāsama-gamo bhavissati, vasaṇatthānaṃ laddhuṃ vaṭṭatīti“ Vissakamaṃ āmantetvā „tāta, Kuddālapaṇḍito mahābhinnikkhamaṇaṃ

¹ C^o omits yasmā. ² both MSS. -jiyo. ³ both MSS. -jīyya-. ⁴ C^k -jīyya-, C^o -jīyya-. ⁵ C^o omits sata - pi. ⁶ C^o achittatā. ⁷ C^o nisīnnako corr. to nisīnnako, C^k nisīnnako. ⁸ C^k ekaṇ. ⁹ C^k sadhaṃ. ¹⁰ C^k -hi-. ¹¹ both MSS. hi.

nikkhanto¹, vasanaṭṭhānaṃ laddhuṃ vaṭṭati, tvaṃ Himavanta-
padesaṃ gantvā samabbhūmibhāge dīghato-timsayojanaṃ vitthā-
rato pannarasayojanaṃ assamapadaṃ māpehīti² āha. So
„sādhu devā“³ 'ti paṭissutvā gantvā tathā akāsi. Ayam ettha
saṃkhepo, vitthāro pana Hatthipālajātaka āvibhavissati. Idaṃ
ca hi taṃ ca ekaparicchedam eva. Vissakammo pi assamapade
paṇṇasālaṃ māpetvā dussadde mige ca sakuṇe ca amanusse ca
paṭikkamāpetvā tena tena disābhāgena ekapadikamaggaṃ nīha-
rītvā attano vasanaṭṭhānaṃ eva agamāsi. Kuddālapaṇḍito pi
taṃ parisāṃ ādāya Himavantaṃ pavisitvā sakkadattiyaṃ assa-
mapadaṃ gantvā Vissakammena māpitaṃ pabbajitaparikkhāraṃ
gahetvā paṭhamaṃ attanā⁴ pabbajitvā pacchā parisāṃ pabbāje-
tvā assamapadaṃ bhājetvā adāsi. Sakkattarajjāni⁵ chaddayimsu⁶.
Timsayojanaṃ assamapadaṃ pūri⁷. Kuddālakapaṇḍito sesaka-
siṇesu pi parikammaṃ katvā brahmavihāre bhāvetvā parisāya
kammaṭṭhānaṃ ācikkhi. Sabbe samāpattilābhino hutvā brah-
malokaparāyaṇā ahesuṃ, ye pana tesāṃ pāricariyaṃ akāmsu te
devalokaparāyaṇā ahesuṃ.

Satthā „evaṃ bhikkhave cittaṃ nāṃ⁸ etaṃ kilesavasena allīnaṃ
dummocayaṃ hoti, uppannā lobhadhammā duppajāhā evarūpe pi paṇ-
ḍite aññāṇe karontīti“ imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā saccāni pakāsesi.
Saccapariyosāne keci sotāpannā ahesuṃ keci sakadāgāmino keci anā-
gāmino, keci arahattaṃ pāpuṃsu. Satthāpi anusandhiṃ ghaṭetvā
jātakaṃ samodhānesi: „Tadā rājā Anando ahoṣi, parisā Buddhaparisā,
Kuddālakapaṇḍito pana aham evā“⁹ 'ti. Kuddālaĵātakaṃ. Itthi-
vaggō¹⁰ sattamo.

¹ C² nikkhamanto² so both MSS.³ C² attano.⁴ C² satarajjāni.⁵ C² chaddha-⁶ both MSS puri.⁷ C² itivaggo.

8. VARANAVAGGA.

1. Varanajātaka.

Yo pubbe karanīyāniti. Idam Satthā Jetavane viharanto Kuṭumbiyaputtatissattheraṃ ārabbha kathesi. Ekasmiṃ kira divase Sāvatthirāsino aññamaññaṃ¹ sahāyakā tiṃsamattā kulaputtā gandhapupphavatthādini² gahetvā „Satthu dhammaḍḍesaṇaṃ suṇissāma“³ 'ti mahājānapadaparivutā Jetavanaṃ gantvā nāgamālaka-sālamālakādisu⁴ thokaṃ nisīditvā sāyanhasamaye⁵ Satthari surabhiḅgan-dhavāsītāya gandhakuṭito⁶ nikkhamitvā dhammasabhaṃ gantvā alaṃ-katabuddhāsane nisinne saporivārā dhammasabhaṃ gantvā Satthāraṃ gandhapuppheli pūjetvā cakkamkītalesu phullapadumasasirikesu pādesu vanditvā ekamantaṃ nisinnā dhammaṃ suṇissu. Atha nesaṃ etad ahoṣi: „yathā yathā kho mayaṃ Bhagavatā dhammaṃ desitaṃ ājānāma pabbajeyyāma“⁷ 'ti te Tathāgatassa dhammasabhato nikkhan-takāle Tathāgataṃ opasaṃkamitvā vanditvā pabbajjāṃ yācissu. Tesāṃ Satthā pabbajjāṃ adāsi. Te ācariyupajjhāye ārādhetvā upasampadaṃ labhitvā pañca vassāni ācariyupajjhāyānaṃ santike vasitvā dve mātikā paguṇaṃ katvā kappiyākappiyaṃ ātvā tisso anumodanā uggaṇhitvā cīvarāni sībbetvā rajitvā „samaṇadhammaṃ karissāma“⁸ 'ti ācariyupajjhāye āpucchitvā Satthāraṃ opasaṃkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā „mayaṃ bhante bhavesu ukkaṇṭhitā jātijarāvyādhimarapa-bbayabhūtā, tesāṃ no saṃsāraparimocamatthāya kammaṭṭhānaṃ kathe-thā“⁹ 'ti yācissu. Satthā tesāṃ atthatiṃsāya kammaṭṭhānesu sappāyaṃ vicinitvā kammaṭṭhānaṃ kathesi. Te¹⁰ Satthu santike kammaṭṭhānaṃ gahetvā Satthāraṃ vanditvā padakkhiṇaṃ katvā pariveṇaṃ gantvā ācariyupajjhāye oloketvā pattacīvaraṃ ādāya „samaṇadhammaṃ karissāma“¹¹ 'ti nikkhamissu. Atha nesaṃ abbhantare eko bhikkhu nāmena Kuṭumbikaputtatissatthero¹² nāma kusīto hīnaviriyo¹³ rasagiddho. So evaṃ cintesi: „ahaṃ n' eva araṇṇe vasitum na padhānaṃ padahi-tum na bhikkhācariyāya yāpetum sakkbhissāmi, ko me gamanena attho, nivattissāmi“¹⁴ so viriyaṃ ossajitvā te bhikkhū anugantvā nivatti. Te pi kho bhikkhū Kosalesu cārikaṃ caramānā¹⁵ aññataraṃ paccantaḅā-

¹ C^o -ñña. ² C^o -gandhā- ³ so both MSS. ⁴ C² -kuṭato. ⁵ C² tesāni.

⁶ C² kuṭimbi-. ⁷ C² -virīyo. ⁸ C² -māno.

mañ gantvā tañ upanissāya ekasmīñ araṇṇāyatane vassañ upagantvā anto temāsāñ ghaṭantā vāyamañtā vipassanāgabbhañ gāhāpetvā¹ paṭhaviñ unnādayamānā arahattañ patvā vutthavassā pavāretvā „paṭiladdhagūṇaṃ Satthu ārocessāmā”² ‘ti tato nikkhamitvā anupubbena Jetavanañ patvā pattacīvarañ paṭisāmetvā ācariyupajjhāye disvā Tathāgatañ daṭṭhukāmā Satthu santikañ gantvā vanditvā nisīdiṃsu. Satthā tehi saddhiṃ madhuraṭṭisañthārañ akāsi. Te kaṭapaṭṭisañthārā attanā laddhagūṇaṃ Tathāgatassa ārocesuñ. Satthā te bhikkhū pa-saṃsi. Kuṭumbikaputtatissatthero³ Satthārañ tesāñ guṇakathañ kathentañ disvā sayam pi samañadhammañ kātukāmo jāto. Te pi kho bhikkhū „mayāñ bhante tañ eva araṇṇāvāsañ gantvā vasissāmā”⁴ ‘ti Satthārañ āpucchīṃsu. Satthā „sādhū”⁵ ‘ti anujāni. Te vanditvā pariveṇañ agamaṃsu. Atha so Kuṭumbiyaput⁶tatissatthero rattibhāga-samanantare accāraddhavariyo hutvā ativegena samañadhammañ karonto majjhimayāmasamanantare ālambanaphalakañ nissāya ṭhitako va niddāyanto parivattitvā patito⁷, ūratthikañ bhijji, vedanā mahanta jāta, tesāñ bhikkhūnañ tañ paṭijaggantānañ gamaṇaṃ na sampajji. Atha ne upatthānavelāyañ⁸ āgate Satthā puechi: „nanu tumhe bhikkhave ‘sve gamiṣāmā’ ‘ti hiyyo’⁹ āpucchitā ti”. Ama bhante, api ca kho pan’ amhākañ¹⁰ sahāyako Kuṭumbikaputtatissatthero akāle ativegena samañadhammañ karonto niddābhūto parivattitvā patito, ūratthik’¹¹ assa bhīno¹², tañ nissāya amhākañ gamaṇaṃ na sampannañ¹³ ti. Satthā „na bhikkhave idāñ’ ev’ esa attano hīnaviriyabhāvena akāle ativegena viriyañ karonto tumhākañ gamañantarāyañ karoti, pubbe p’ esa tumhākañ gamañantarāyañ akāsi yevā”¹⁴ ‘ti vatvā tehi yācito atītañ āhāri:

Atīte Gandhāraratthe Takkaṣilāyañ Bodhisatto di-sāpāmokkho ācariyo hutvā pañcamāṇavakasatāni sippañ uggañhāpeti. Ath’ assa te māgavā ekadivasañ dāruāharaṇat-thāya¹⁵ araṇṇañ gantvā dārūni uddharīṃsu. Tesāñ antare eko kusītamāṇavo mahantañ varaṇarukkhañ disvā „sukkarukkho”¹⁶ eso¹⁷ ti saṇṇāya „muhuttan tāva nipajjitvā pacchā rukkhañ

¹ both MSS. gahā-. ² C^k kuṭumbi-. ³ both MSS. patitvā. ⁴ C^k upatthātive-.
⁵ C^k hiyyo, C^e bhīyyo. ⁶ C^e panamhākañ corr. to pana amhākañ. ⁷ so both MSS. instead of -kañ assa bhīnañ? ⁸ C^k āhāraṇa-. ⁹ C^k surukkho. ¹⁰ C^k eto.

abhirūhitvā dārūni pādetvā¹ ādāya gamissāmīti²“ uttarisātakam pattharitvā nipajjitvā kākacchamāno niddam okkami. Itare mānavakā dārūkalāpe bandhitvā ādāya gacchantā tam pādena piṭṭhiyaṃ paharitvā pabodhetvā agamaṃsu. Kusitamāṇavo utthāya akkhini puñjitvā puñjitvā avigataniddo va tam rukkham abhirūhitvā sakkham gahetvā attano abhimukham ākaḍḍhitvā³ bhañjanto bhijjitvā uṭṭhitakoṭṭhiyā attano akkhim bhindāpetvā ekena hatthena tam pidhāya ekena hatthena alladārūni bhañjitvā rukkhato oruya dārūkalāpam bandhitvā ukkhipitvā vegena gantvā tehi pātītānaṃ dārūnaṃ⁴ upari pātesi. Tam divasaṃ ca janapadagāmakato ekakulam „sve brāhmaṇavācanakam karissāmā“⁵ ‘ti ācariyaṃ nimantayimso. Ācariyo māṇavake āha: „tātā, sve ekaṃ gāmaṃ gantabbam, tumhe pana nirāhārā na⁶ sakkhissatha gantum, pāto va yāgum pacāpetvā tattha gantvā attanā laddham⁷ koṭṭhāsaṃ ca amhākaṃ pattakoṭṭhāsaṃ ca sabbam ādāya āgacchathā“⁸ ‘ti. Te pāto va yāgupācanatthāya dāsiṃ utthāpetvā „khippam no yāgum pacāhīti“⁹ āhaṃsu. Sā¹⁰ dārūni gaṇhanti¹¹ upari ṭhitāni allavarāṇadārūni gahetvā punappuna mukhavātam dadamānāpi aggiṃ ujjāletum¹² asakkonti suriyaṃ utthāpesi. Māṇavakā „atidivā jāto, idāni na sakkā gantum“ ti ācariyassa santikaṃ agamimso. Ācariyo „kiṃ tātā na gacchathā“¹³ ‘ti. „Āma ācariya na¹⁴ gat’ amhā“¹⁵ ‘ti. „Kiṃkāraṇā“¹⁶ ti. „Asuko nāma kusitamāṇavo amhehi saddhim dārūnaṃ¹⁷ gantvā varāṇarukkhamaḷe niddāyitvā pacchā vegenāruya akkhim bhindāpetvā allavarāṇadārūni āharitvā amhehi ānītadārūnaṃ¹⁸ upari pakkhipi, yāgupācikaṃ tāni sukkhadārūsaññāya gahetvā yāva suriyass’ uggaṃmanā ujjāletum nāsakkehi, iminā no kāraṇena gamanantarāyo jāto“¹⁹ ti. Ācariyo māṇavena katakammaṃ sutvā „andhabālānaṃ kammaṃ nissāya evarūpā va parihāni hotīti“²⁰ vatvā imaṃ gātham samuṭthāpesi:

¹ C^k pāpetvā. ² C^m ākaḍḍi-. ³ C^k dārūnaṃ. ⁴ C^k nā. ⁵ C^k laddhā.

⁶ C^k omits nā. ⁷ both MSS. - ti. ⁸ both MSS. ujjāletum. ⁹ C^k āga-

¹⁰ C^m nu. ¹¹ so both MSS. instead of dārūnaṃ atthāya? ¹² C^k -naṃ.

Yo pubbe karaṇīyāni pacchā so kātum icchatī
varaṇakatṭhabhaṇṇo va sa pacchā-m-anutappatīti. 70.

Tattha sa pacchāmanutappatīti yo koḷi puggalo idaṃ pubbe kattab-
baṃ idaṃ pacchā ti avīmaṇisitvā pubbe karaṇīyāni paṭhamam eva kattabbaṃ-
māni pacchā karoti ayaṃ varaṇakatṭhabhaṇṇo amhūkaṃ māṇavako¹ viya so bāla-
puggalo pacchā anutappati socati paridevatīti attho.

Evam Bodhisatto antevāsikānaṃ imaṃ kāraṇaṃ kathetvā
dānādīni puñṇāni katvā jīvitapariyosāne yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave esa idān' eva tumhākaṃ antarāyaṃ karoti,
pubbe pi akāsi yevā“ ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anu-
sandiṃsu. Satthā ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā akkhibhedam patto
māṇavo ūrubhedam patto² bhikkhu ahoṣi, sesamāṇavā Buddhapariśā,
ācariyabrāhmaṇo pana aham evā“ ti. Varaṇajātakaṃ.

2. Sīlavanāgaḷātaka.

Akataññussa poṣaṇṇā³ ti. Idaṃ Satthā Veḷuvane viha-
ranto Devadattaṃ ārabhva kathesi. Dhammasabhāyaṃ bhikkhū
„āvuso Devadatto akataññū Tathāgataṃ guṇe na jānātīti“ kathentā
nisīdiṃsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya
sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave idān'
eva Devadatto akataññū, pubbe pi akataññū yeva, na kaḍāci mayhaṃ
guṇaṃ jānātīti“ vatvā tehi yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente
Bodhisatto Himavantapadese hatthiyoniyaṃ nibbatti. So
mātukucchito nikkhanto sabbaseto ahoṣi rajatapūñjasannibho,
akkhīni pan' assa maṇigūlasadisāni paññāyamāṇapañcappasādāni
aheṣuṃ⁴, mukhaṃ rattakambalasadisāṃ, soṇḍā⁵ rattasuvanna-
bindupatimaṇḍitarajatadāmaṃ viya, cattāro pādā katalākhā-
parikammā viya, evam assa dasahi pāramīhi alamkato rūpag-
gappatto attabhāvo ahoṣi. Atha naṃ viññūtaṃ pattaṃ sakala-

¹ both MSS. māṇavako. ² C^o patta. ³ C² soṇḍāya.

Himavante vāraṇā sannipatitvā upatṭhahantā vicariṃsu. Evaṃ so asītisahassavāraṇaparivāro Himavantapadese vasamāno aparabhāge gaṇe dosaṃ disvā gaṇamhā kāyavivekassa' ekako va araṇṇe vasaṃ kappesi, sīlavantatāya ca paṇ' assa Sīlavanāgarājā tv-eva nāmaṃ ahosi. Ath' eko Bārāṇasivāsiko vana-carako Himavantaṃ pavisitvā attano ājīvabhaṇḍakaṃ gavesamāno disā vavatthāpetuṃ asakkonto maggamūlho hutvā maraṇabhayaabhīto bāhā paggayha paridevamāno carati. Bodhisatto tassa taṃ balavaparidevitaṃ sutvā „imaṃ purisaṃ dukkhā mocessāmīti“ kāruṇṇena codito tassa santikaṃ agamāsi. So taṃ disvā va bhīto palāyi. Bodhisatto taṃ palāyantaṃ disvā tatth' eva atṭhāsi. So puriso Bodhisattaṃ tṭhitaṃ disvā atṭhāsi. Bodhisatto puna agamāsi. So puna palāyitvā tassa tṭhitaḷe tṭhatvā cintesi: „ayaṃ vāraṇo mama palāyanakāle tṭṭhati tṭhitaḷe āgacchati, nāyaṃ mayhaṃ anattakāmo, imamhā pana dukkhā mocetukāmo va bhavissatīti“ sūro hutvā atṭhāsi. Bodhisatto taṃ upasaṃkamitvā „kasmā bho tvaṃ purisa paridevamāno vicarasīti“ pucchi. „Sāmi disā vavatthāpetuṃ asakkonto maggamūlho hutvā maraṇabhayena“¹ ti. Atha naṃ Bodhisatto attano vasanaṭṭhānaṃ netvā katipāhaṃ phalāphalehi santappetvā „bho purisa, mā bhāyi, ahaṃ taṃ manussapathaṃ nessāmīti“ attano piṭṭhe nisīdāpetvā manussapathaṃ pāyāsi. Atha kho so mittadūbhī puriso „sace koci pucchissati ācikkhitabbaṃ bhavissatīti“ Bodhisattassa piṭṭhe nisīno yeva rukkhanimittaṃ pabbatanimittaṃ upadhārento va gacchati. Atha taṃ² Bodhisatto araṇṇā niharitvā Bārāṇasigāminihāmagge tṭhapetvā „bho purisa, iminā maggena gaccha, mayhaṃ pana vasanaṭṭhānaṃ pucchito pi apucchito pi mā kassaci ācikkhīti“ taṃ³ uyyojetvā attano vasanaṭṭhānaṃ yeva agamāsi. Atha so puriso Bārāṇasīṃ gantvā anuvicaranto dantakāravithiṃ⁴ patvā dantakāre dantavikatiyo kurumāne disvā „kim⁵ pana bho

¹ so both MSS. ² C^o naṃ. ³ C^o naṃ. ⁴ C^o -kāraṇa-. ⁵ C^o kim.

jīvadantam pi labhītvā gaṇheyyāthā¹ "ti. „Bho kiṃ vadesi, jīvadanto nāma matabatthidantato mahagghataran² ti. „Tena hi ahaṃ vo jīvadantaṃ āharissāmīti“³ pātheyyaṃ gahe tvā kharakakacaṃ ādāya Bodhisattassa vasaṇatthānaṃ agamāsi. Bodhisatto taṃ diṣvā „kimatthaṃ āgato sīti“⁴ pucchi. „Ahaṃ sāmi duggato kapaṇo jīvitum asakkonto tumhe dantakhaṇḍaṃ yācītvā sace dassatha taṃ ādāya gantvā vikkīṇitvā tena mūlena jīviṣṣāmīti āgato“⁵ ti. „Hotu bho, dantaṃ te dassāmi, sace dantakappanattāya kakacakhaṇḍaṃ atthīti“. „Kakacaṃ gahe tvā āgato 'mhi sāmī“⁶. „Tena hi dante kakacena kantītvā ādāya gacchā“⁷ ti Bodhisatto pāde sammiñjetvā gonisinnakaṃ nisīdi. So tassa dve pi aggadante chindī. Bodhisatto te dante soṇḍāya „bho purisa, nāhaṃ 'ete dantā mayhaṃ appiyā amanāpā' ti dammi, ime hi paṇa me saḥassaguṇena sataḥassaguṇena sabbadhammapaṭivedhanasamatthā sabbaññūtañāpadantā⁸ va piyatarā, tassa⁹ me idaṃ dantaḍānaṃ¹⁰ sabbaññūtañānaṃ paṭi-vijjhanattāya hotū“¹¹ ti sabbaññūtañānaṃ āvapanam katvā dantayugaḷaṃ adāsi. So taṃ ādāya gantvā vikkīṇitvā tasmim mūle khīṇe puna Bodhisattassa santikaṃ gantvā „sāmi tumhākaṃ dante vikkīṇitvā laddhamūlaṃ mayhaṃ ipasodhanamattam eva jātaṃ, avasesadante dethā“¹² ti āha. Bodhisatto „sādhū“¹³ ti paṭisunītvā purimanāyen¹⁴ eva kappāpetvā avasesadante adāsi. So te pi vikkīṇitvā puna āgantvā „sāmi jīvitum na sakkomi, mūladāthā me dehīti“¹⁵ āha. Bodhisatto „sādhū“¹⁶ ti vatvā purimanāyen¹⁷ eva nisīdi. So pāpapuriso Mahāsattassa rajatadāmasadisam soṇḍaṃ maddamāno Kelāsakūṭa-sadisam kumbhaṃ abhirūhitvā ubho dantakoṭiyo paṇhiyā paharanto maṃsaṃ viyūhitvā kumbhaṃ āruyha kharakakacena mūladāthā kappetvā pakkāmi. Bodhisattassa dassanūpacāraṃ vijahante yeva paṇ'assa tasmim¹⁸ pāpapurise catunahutādhikāni dveyojanasatasahassāni bahala-

¹ both MSS. -yyathā. ² so both MSS. ³ both MSS. -ñāna-. ⁴ so both MSS. instead of tasmā? ⁵ both MSS. -dāna. ⁶ so both MSS. instead of paṇa tasmim?

ghanapaṭhavī Sineru-Yugandharādayo mahābhāro duggandhe¹ jegucchānī gūthamuttādini ca dhāretuṃ samatthāpi tassa guṇarāsiṃ dhāretuṃ asakkontī viya bhijjītvā vivaram adāsi. Tāvad eva avīcimahānirayato jālā nikkhamitvā taṃ mittadūbhipurisaṃ kusalantakena kambalena pārupantī viya parikkhipitvā gaṇhi. Evaṃ tassa pāpapuggalassa paṭhavipavittakāle tasmīṃ vana-
saṇḍe adhivatthā rukkhadevatā „akataññumittadūbhipuggalo cakkavattirajjaṃ datvāpi tosetuṃ na sakkā“ ti vanaṃ unnādetvā dhammaṃ desayamānā imaṃ gātham āha:

Akataññussa posassa niccaṃ vivaradassino

sabbaṃ ce paṭhaviṃ dajjā n' eva naṃ abhirādhaye ti. 71.

Tattha akataññussā 'ti attano katagūṇaṃ ajānantassa, posassā 'ti puri-
sassa, vivaradassino ti chiddam eva okāsaṃ eva oloketassa, sabbaṃ ce
paṭhaviṃ dajjā ti sace pi tādisassa puggalassa sakalaṃ cakkavattirajjaṃ imaṃ
vā pana mahāpaṭhaviṃ parivattetvā paṭhavojaṃ dadeyya, neva naṃ abhirā-
dhaye ti evaṃ karonto pi evarūpaṃ katagupavidhānaṃ koci paritosetuṃ vā
pasādetuṃ² vā na sakkuneyyā 'ti attho.

Evaṃ sā devatā taṃ vanaṃ unnādetvā dhammaṃ desesi.
Bodhisatto yāvatāyukaṃ tathā yathākammaṃ agamāsi.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva akataññū, pubbe pi
akataññū yevā“ 'ti imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhā-
nesi: „Tadā mittadūbhipuggalo Devadatto ahosi, rukkhadevatā Sāri-
putto, Sīlavanāgarājā pana ahaṃ evā“ ti. Sīlavanāgajātakaṃ.

3. Saccamkirajātika.

Saccaṃ kirevaṃ āhamsū 'ti. Idam Satthā Veleuvane
viharanto vadhāya parisakkanaṃ ārabha katesi. Bhikkhu-
saṃghasmiṃ hi³ dhammasabhāyaṃ nisīditvā „āvuso Devadatto Satthu
guṇaṃ na jānāti, vadhāya yeva parisakkatīti“ Devadattassa agūṇaṃ
kathente Satthā āgantvā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi kathāya

¹ so both MSS. instead of mahābhāre du gandha? ² C^k papāsādetuṃ, C^e papa-
sādetuṃ. ³ C^k omits hi.

sannisinā¹ ti pucchitvā „imāya nāmā²“ ti vutte „na bhikkhave idān’
eva Devadatto mayhaṃ vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakki yevā³“
ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaddatto rajjaṃ kāresi.
Tassa Duṭṭhakumāro nāma putto ahosi kakkhaḷo pharuso
pahaṭṭāsivisopamo, anakkosivā vā apaharivā vā kenaci saddhiṃ
na katheti, so antojanassa ca bahujanassa ca akkhiṃhi patita-
rajaṃ viya khāditaṃ āgatapisāco viya ca amanāpo ahosi ub-
bejaṇiyo⁴. So ekadivasaṃ nadikīḷaṃ kīḷitukāmō mahantena
parivārena naditīraṃ agamāsi. Tasmiṃ khaṇe mahāmegho ut-
ṭhahī. Disā andhakārā jātā. So dāsapessajanaṃ āha: „etha
bhaṇe, maṃ gahetvā nādimajjhaṃ netvā nahāpetvā ānethā⁵“ ti.
Te⁶ taṃ tattha netvā „kin no rājā karissati, imaṃ pāpapurisaṃ
etth’ eva māremā⁷“ ti mantayitvā „ettha gaccha kāḷakappaṇi⁸“
udake naṃ opilāpetvā paccuttarivā tīre aṭṭhaṃsu. „Kahaṃ
kumāro’ ti ca vutte na mayhaṃ kumāraṃ passāma, meghaṃ
utṭhitaṃ disvā udaye nimujjitvā purato āgato bhavissatīti⁹“
amaccā raṇṇo santikaṃ agamaṃsu. Rājā „kahaṃ me putto“
ti pucchi. „Na jānāma deva, megho utṭhito¹⁰, purato āgato
bhavissatīti saṇṇāya āgat’ ambā¹¹“ ti. Rājā dvāraṃ viva-
rāpetvā naditīraṃ gantvā „vicinathā¹²“ ti tattha tattha vi-
cināpesi. Koci kumāraṃ nāddasa. So pi kho meghandhakāre
deve vassante nadiyā vuyhamāno ekaṃ dārukkaṇḍhaṃ disvā
tattha nisiditvā maraṇabhayaatajjito paridevamāno gacchati.
Tasmiṃ pana kāle Bārāṇasi-vāsi¹³ eko seṭṭhi naditīre cattālisa-
koṭṭidhanaṃ nidahitvā dhanatanhāya dhanapiṭṭhe sappo hutvā
nibbatti. Aparo tasmiṃ yeva padese tiṃsakotiyo nidahitvā
dhanatanhāya tatth’ eva unduro hutvā nibbatti. Tesāṃ vasa-
natṭhānaṃ udakaṃ pāvisi. Te udakassa pavitṭhamaggen’ eva
nikkhamitvā sotaṃ chindantā gantvā naṃ rājakumārena abhini-

¹ C¹ -niyo. ² C² na. ³ both MSS. utṭhite. ⁴ both MSS. -vāsi.

sinnam rukkhakkhandham patvā eko ekaṃ koṭim itaro itaram
 āruyha khandhapitthe va nipajjimsu. Tassā yeva kho pana
 nadiyā tīre eko simbalirukkho atthi, tatth' eko suvapotako va-
 sati. So pi rukkho udakena dhotamūlo nadipitthe pati. Su-
 vapotako deve vassante uppatitvā gantum asakkonto gantvā
 tass' eva khandhassa ekapasse nīlyi. Evam te cattāro janā
 ekato vuyhamānā gacchanti. Bodhisatto pi kho tasmim
 kāle Kāsiratthe udicca brāhmaṇakule nibbattitvā vuddhip-
 patto isipabbajjam pabbajitvā ekasmim nadinivattane paṇṇa-
 sālam māpetvā vasati. So adḍharattasamaye caṃkamamāno
 tassa rājakumārassa balavaparidevanasaddam sutvā cintesi:
 „mādisse nāma mettānuddayasampanne tāpase passante etassa
 purisassa maraṇam ayuttam, udakato uddharitvā tassa jīvita-
 dānam dassāmiti“ so tam „mā bhāyi, mā bhāyiti“ assāsetvā
 udakasotaṃ chindanto gantvā tam dārukkhandham ekāya koṭiyā
 gahetvā ākaḍḍhanto nāgabalo thāmasampanno ekavegena tīram
 patvā kumāram ukkhipitvā tīre patiṭṭhāpesi. Te pi sappādayo
 disvā ukkhipitvā assamapadam netvā aggim jāletvā „te dubba-
 latarā“¹ ti paṭhamam sappādinam sariram sedetvā pacchā
 rājakumārassa sariram sedetvā tam pi ārogaṃ² katvā āharam
 dento pi paṭhamam sappādinam yeva datvā pacchā tassa pha-
 lāphalāni upanāmesi. Rājakumāro „ayam kūṭatāpaso maṃ
 rājakumāram aganetvā“³ tiracchānagatānam sammānam karotīti“
 Bodhisatte āghātam bandhi. Tato katipāhaccayena sabbesu pi
 tesu thāmalappattesu nadiyā oghe pacchinne sappo tāpasaṃ
 vanditvā āha: „bhante tumhehi mayham mahā upakāro kato,
 na kho panāham daliddo, asukaṭṭhāne me cattālisa hirañña-
 koṭiyo nidahitā, tumhākam dhanena kicce sati sabbam etaṃ
 dhanam tumhākam dātum sakkomi, tam thānam āgantvā 'dighā'
 'ti pakkoseyyāthā“ 'ti vatvā pakkāmi. Unduro tath' eva tāpa-
 sam nimantetvā „asukaṭṭhāne thatvā 'undurā' 'ti pakkosey-

¹ C^v -narā. ² C^v arogaṃ. ³ both MSS. aganetvā.

yāthā¹ 'ti vatvā pakkāmi. Suvo pana tāpasam vanditvā „bhante mayham dhanam n' atthi, rattasālihi pana vo atthe sati asukan nāma mayham vasanatthānam, tattha gantvā 'suva' 'ti pakkosseyyātha, aham nātakānam ārocetvā anekasakatāpūramatte² rattasāliyo āharāpetvā³ dātum sakkomīti⁴“ vatvā pakkāmi. Itaro pana mittadūbhidhammesu dhammatāya kiñci avatvā eva „tam attano santikam āgataṃ māressāmīti⁵“ cintetvā „bhante mayi rajje patitthite āgaccheyyātha, aham vo catuhi⁶ paccayehi upatthahissāmīti⁷“ vatvā pakkāmi. So gantvā na cirass⁸ eva rajje patitthāsi. Bodhisatto „vīmaṇissāmi tāva te“ ti paṭhamam sappassa santikam gantvā avidūre thatvā „dighā“ 'ti pakkosi. So ekavacanen⁹ eva nikkhamitvā Bodhisattam vanditvā „bhante imasmim thāne cattālisa hiraṇṇakoṭiyo, tā sabbāpi nīharitvā gaṇhathā“ 'ti āha. Bodhisatto „evam atthu, uppanne kicce jānissāmīti¹⁰“ tam nivattetvā undurassa santikam gantvā saddam akāsi. So pi tath¹¹ eva paṭipajji. Bodhisatto tam pi nivattetvā suvassa santikam gantvā „suvā“ 'ti pakkosi. So pi ekavacanen¹² eva rukkhaggato otaritvā Bodhisattam vanditvā „kiṃ bhante mayham nātakānam vatvā Himavantapadesato tumhākam sayanājatasālim¹³ āharāpemi¹⁴“ pucchi. Bodhisatto „atthe sati jānissāmīti¹⁵“ tam pi nivattetvā „idāni rājānam pari-gaṇhissāmīti¹⁶“ gantvā rājuyyāne vasitvā punadivase ākappasam-pattim katvā bhikkhācāravattena nagaram pāvisi. Tasmim khane so mittadūbhirājā alamkatabhatthikkhandhavaragato maharajena parivārena nagaram padakkhiṇam karoti. So Bodhisattam dūrato va disvā „ayam so kūtātāpaso mama santike bhutvā bhutvā vasitukāmo āgato, yāva¹⁷ parisamajjhe attano mayham kataggaṃ na-ppakāseti tāvad ev¹⁸ assa sisam chindāpessāmīti¹⁹“ purise olokesi, „kiṃ karoma devā“ 'ti ca vutte „esa kūtātāpaso maṃ kiñci yācītukāmo āgacchatī maṇe, etassa kālakamṇikatāpasassa maṃ passitum adatvā va etaṃ gahetvā

¹ C^o -mante. ² C^o āhārā-. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. -sālī.

pacchā bhāṃ bandhitvā catukke catukke paharantā¹ nagarā nik-
khāmetvā āghātane sīsam assa chinditvā sarīraṃ sūle² uttāsethā³
'ti āha. Te „sādhū“ 'ti sampaticchitvā gantvā niraparādhaṃ
Mahāsattaṃ bandhitvā catukke catukke paharantā āghātanaṃ
netuṃ ārabhiṃsu. Bodhisatto pahaṭapahaṭaṭṭhāne „amma tātā“
'ti akanditvā nibbikāro imaṃ gātham āha:

Saccaṃ kir' evaṃ āhaṃsu narā ekacciya idha:

kaṭṭhavipalāvitaṃ seyyo na tv-ev' ekacciyo naro ti. 72.

Tattha saccaṃ kīrevam āhaṃsū 'ti avitatham eva kira evaṃ vadanti,
narā ekacciya idhā 'ti idh' ekacce paṇḍitapurisā, kaṭṭhaṃ nīpalāvitaṃ⁴
seyyo ti nadiyā vuyhamānaṃ sukkhadāruṃ nīpalāvitaṃ uttāretvā thale thapitaṃ
seyyo suṇḍarataraṃ etan ti vadamānā te purisā saccaṃ kira vadanti, khīṇkāraṇā:
tam⁵ hi yāgubhattādināṃ paccanattāya sītāturaṇaṃ visīvanattāya aṇṇesam pi
ca paṭissayānaṃ hāranattāya upakāraṃ hoti, na tvevekaacciyo naro ti
ekacco pana mittadūbhi⁶ akataññū pāpapuriso oghena vuyhamāno hatthe gahetvā
uttārito⁷ n' atth' eva varaṃ, tathā hi āharā imaṃ pāpapurisaṃ uttāretvā imaṃ
attano dukkhaṃ āharā ti.

Evaṃ pahaṭapahaṭaṭṭhāne imaṃ gātham āha. Tam sutvā
ye tattha paṇḍitapurisā te⁸ āhaṃsu: „kiṃ pana bho pabbajita
tayā amhākaṃ rañño atthi, koci⁹ guṇo kato“ ti. Bodhisatto
taṃ pavattiṃ ārocetvā „evaṃ imaṃ mahoghato uttārento aham
eva attano dukkhaṃ akāsim, 'na vata me porāṇakapaṇḍitānaṃ
vacanaṃ katan' ti anussaritvā evaṃ vadāmīti“ āha. Tam sutvā
khattiyabrāhmaṇādayo nagaravāsino „sv-āyaṃ mittadūbhi' rājā
evaṃ guṇasampanassa attano jīvitadāyakaṃ guṇamattaṃ pi
na jānāti, taṃ nissāya kuto amhākaṃ vaddhi¹⁰, gaṇhatha naṃ“
ti kupitā samantato uttāhitvā ususattipāsānamuggarādippahārehi¹¹
hatthikkhandhagatam eva naṃ ghātetvā pāde gahetvā kaḍḍhitvā
parikhāpiṭṭhe chaḍḍetvā Bodhisattaṃ abhisīncitvā rajje paṭi-
ṭhāpesuṃ. So dhammena rajjaṃ karento puna ekadivasam

¹ C^k paharantānaintā. ² C^k sūlaṃ. ³ so both MSS. ⁴ C^k uttarito. ⁵ C^k ne.

⁶ both MSS. keci. ⁷ C^k -bhl. ⁸ both MSS. vaddhiṃ. ⁹ both MSS. -pāsāna-

sappādayo parigaṇhitukāmo mahantena parivārena sappassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā „dīghā“ 'ti pakkosi. Sappo āgantvā vanditvā „īdan te sāmi dhanam, gaṇhā“ 'ti āha. Rājā cattālissahiraññakotidhanaṃ amacce paṭicchāpetvā¹ undurassa santikaṃ gantvā „undurā“ 'ti pakkosi. So pi āgantvā vanditvā tiṃsakotidhanaṃ niyyādesi. Rājā tam pi amacce paṭicchāpetvā suvassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā „suvā“ 'ti pakkosi. So pi āgantvā pāde vanditvā „kiṃ sāmi sāliṃ āharāmīti“ āha. Rājā „sālihi atthe sati āharissasi, ehi gacchāma“ 'ti sattatiyā hiraññakotihi saddhiṃ te tayo pi jane gāhāpetvā nagaraṃ gantvā pāsādavare mahātalaṃ āruya dhanam saṃgopāpetvā sappassa vasanaṭṭhāya suvaṇṇanālīṃ undurassa phalīkaguhaṃ suvassa suvaṇṇapañjaraṃ kārāpetvā sappassa ca suvassa ca bhojanatthāya devasikaṃ kañcanatattake madhulāje undurassa gandhasālitaṇḍule dāpesi², dānādini ca puññāni karoti. Evan te cattāro pi janā yāvajjivaṃ samaggā sammodamānā viharitvā jīvitakkhaye yathākammaṃ agamaṃsu.

Satthā „na bhikkhave Devadatto idān' eva mayhaṃ vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati yevā“ 'ti vatvā imaṃ dhammaḍḍesaṃ āharitvā anusandhiṃ ghetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Dutṭharājā Devadatto abosi, sappo Sāriputto, unduro Moggallāno, suvo Anando, pacchā rajjaṃ patto dhammarājā pana aham evā“ 'ti. Saccaṃ kira-jātakaṃ.

4. Rukkhadhammajātaka.

Sādhū sambahulā nātīti. Idam Satthā Jetavane viharanto udakakalahe attano nātakānaṃ mahāvīnaṣaṃ paccupaṭṭhitam ūtvā ākāseṇa gantvā Rohiṇiyā nadiyā upari pallaṃkeha nisīditvā nīlaraṃsiṃ vissajjetvā nātake saṃvejetvā ākāse oruḃha naditīre nisiṃso tam kalahaṃ ārabba kathesi. Ayam ettha saṃkhepo, vitthāro pana Kuṇḍalajātaka āvibhavissati. Tadā pana Satthā nātake āmantetvā

¹ C^k paṭicchādetvā. ² C^k dāpesi.

„mahārāja tumhe nātakā nātakehi nāma samaggehi sammodamānehi bhavitum vaṭṭatitī“ „nātakānaṃ hi sāmaggiyā sati paccāmittā¹ okāsaṃ na labhanti, tiṭṭhantu tāva manussabhūtā, acetanānaṃ rukkhānaṃ pi samaggiṃ laddhuṃ vaṭṭatitī“² „atītasmiṃ hi Himavantapadese mahāvāto sālavanam pahari, tassa pana sālavanassa aññamaññaṃ rukkhagacchagumbalatāhi sambaddhattā ekarukkham pi pātetum asakkonto matthakamatthaken³ eva agamāsi, ekaṃ pana aṅgaṇe ṭhitam sākkhaviṭapasaṃpannam pi mahārukkham aññehi rukkhehi asambaddhattā ummūletvā bhūmiyaṃ pātesi, iminā kāraṇena tumhehi pi samaggehi sammodamānehi vasitum vaṭṭatitī“⁴ vatvā tehi⁵ yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente paṭhamam uppanno⁶ Vessavaṇo mahārājā cavi. Sakko aññaṃ Vessavaṇam ṭhapesi. Etasmiṃ Vessavaṇe parivatte pacchānibhatta-Vessavaṇo rukkhagacchagumbalatānaṃ „attano attano ruccanatthāne vimānaṃ gaṇhantū“⁷ 'ti sāsanaṃ pesesi. Tada Bodhisatto Himavantapadese ekasmiṃ sālavane rukkhadevatā hutvā nibbatti. So nātake āha: „tumhe vimānāni gaṇhantā aṅgaṇe ṭhitarukkhesu mā gaṇhittha, imasmiṃ pana sālavane mayā gahitavimānaṃ parivāretvā va gaṇhathā“⁸ 'ti. Tattha Bodhisattassa vacanakarā paṇḍitadevatā Bodhisattassa vimānaṃ parivāretvā va vimānāni gaṇhiṃsu, apaṇḍitā pana „kiṃ ambhakaṃ araṇṇe vimānehi, mayaṃ manussapathe gāmanigamarāja-dhānidvāresu vimānāni gaṇhissāma, gāmādayo hi upanissāya vasamānā devatā lābhaggayasaggappattā hontīti“⁹ manussapathe aṅganatthāne nibbattamahārukkesu vimānāni gaṇhiṃsu. Ath¹⁰ ekasmiṃ divase mahatī vātavutthi¹¹ uppajjitvā tassa¹² atitaddhatāya¹³ dalhamulā vanajettharukkhaṃ pi sambhaggasākkhaviṭapā samulā nipatiṃsu. Tam¹⁴ pana aññamaññaṃ sambandhanena¹⁵ ṭhitasālavanam patvā ito c' ito ca paharanto ekarukkham pi pātetum nāsakkhī. Bhaggavimānā devatā nippaṭisaraṇā dārake hatthesu gahetvā Himavantaṃ gantvā attano pavattim sālavane

¹ C² -mittānaṃ, C⁹ -mittāna. ² C⁹ vaddhatitī. ³ C² nehi. ⁴ C² adds va.

⁵ C² -vutthim. ⁶ so both MSS. instead of uppajji, vātassa? ⁷ so both MSS. instead of atittha-? ⁸ both MSS. sambaddha-.

devatānaṃ kathayīmsu. Tā tāsāṃ evaṃ āgatabhāvaṃ Bodhisattassa ārocesuṃ. Bodhisatto „paṇḍitānaṃ vacanaṃ agahetvā nippaccayaṭṭhānaṃ gatā nāma evarupā va' hontīti“ vatvā dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

Sādhu sambahulā nāti api rukkhā araṇṇajā,
vāto vahati ekatṭhaṃ brahantaṃ pi vanaspatin ti. 73.

Tattha sambahulā nātīti cattāro upādāya tatuttariṃ satasahassam pi sambahulā nāma, evaṃ sambahulā aṇṇamaṇṇānaṃ nissāya vasantā nātakā sādhu sobhanā pasatthā parehi appadhamasiyā ti attho, api rukkhā araṇṇajā ti tiṭṭhantu manussabhūtā araṇṇe jātarukkhāpi sambahulā aṇṇamaṇṇūpatthambhena ṭhitā sādhu yeva, rukkhānaṃ pi hi sapaccayabhāvo va laddhuṃ vaṭṭati, vāto vahati ekatṭhaṃ ti puratthimādibhedo vāto vāyanto aṅgapatṭhāne ṭhitaṃ ekatṭhaṃ ekakam eva ṭhitaṃ, brahantaṃ pi vanaspatin ti sākāvaṭṭasampannaṃ mahārukkham pi vahati, ummūletvā pāteṭīti attho.

Bodhisatto imaṃ kāraṇaṃ kathetvā āyukkhaye yathākammaṃ gato.

Satthāpi „evaṃ mahārāja¹ nātakānaṃ tāva sāmaggi² yeva laddhuṃ vaṭṭatīti, samaggā sammodamānā piyavāsam eva vasathā“³ ti. Satthā imaṃ dhammaḍḍesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā devatā Buddhaparisā ahesuṃ, paṇḍitadevatā pana aham evā“⁴ ti. Rukkha-dhammajātakaṃ.

5. Macchajātaka.

Abhittthanaya Pajjunnā 'ti. Imaṃ Satthā Jetavane viharanto attanā vassāpitavassam ārabba kathesi. Ekasmiṃ kira samaye Kosalaratṭhe devo na vassi, sassāni ṇilāyanti, tesu tesu thānesu talākapokkharaniṣarā sussanti. Jetavanadvārakoṭṭhakasamipe⁴ Jetavanapokkharaniyāpi udakam chiṭṭi, kalalagahanaṃ pavisitvā nīpanne macchakacchape kākakulalāḍayo kaṇṇayaggasadisehi tuṇḍehi koṭṭetvā nīharitvā nīharitvā vipphandamāne khādanti. Satthā macchakacchapānaṃ taṃ vyasanaṃ disvā mahākaruṇāya ussāhitahadāyo „ajja mayā

¹ C¹ ca. ² C⁰ -jā, C² -jātā. ³ so both MSS. ⁴ both MSS.- koddhaka-

devaṃ vassāpetuṃ vaṭṭatīti¹ pabbhātāya rattiyā sarīrapaṭijagganaṃ katvā
bhikkhācāravelaṃ² sallakkhetvā mahābhikkhusaṃghaparivuto Buddha-
līhāya Sāvattthiṃ piṇḍāya pavisitvā paccehābhattaṃ piṇḍapātaṃ³ paṭi-
kanto Sāvattthito vihāraṃ gacchanto Jetavanapokkharāṇiyā⁴ sopāne thatvā
Ānandattheraṃ āmantesi: „Ānanda, udakasāṭikaṃ āhara, Jetavanapok-
kharāṇiyaṃ nahāyissāmiti⁵“. „Nana bhante Jetavanapokkharāṇiyaṃ
udakaṃ chinnaṃ, kalalamattam eva avasiṭṭhan“ ti. „Ānanda, Bud-
dhabalaṃ nāma mahantaṃ, āhara tvaṃ udakasāṭikaṃ“ ti. Thero
āharitvā adāsi. Satthā eken⁶ antena udakasāṭiṃ nivāsetvā eken⁷ antena
sarīraṃ pārupitvā „Jetavanapokkharāṇiyaṃ nahāyissāmiti“ sopāne
atṭhāsi. Taṃ khaṇaṃ ūva Sakkassa paṇḍukambalasilāsaṇaṃ uṇhā-
kāraṃ dassesi. So „kin nu kho“ ti āvajjanto taṃ kāraṇaṃ ūtvā
vassavalāhakaḍevārājānaṃ pakkosāpetvā „tāta, Satthā ‘Jetavanapokkha-
raṇiyaṃ nahāyissāmiti’ dhurasopāne tṭhito, khippaṃ sakala-Kosalaraṭṭhaṃ
ekam oghaṃ katvā vassāpehiti“. So „sādhū“ ti sampaticchitvā ekam
valākaṃ nivāsetvā ekam pārupitvā meghagītaṃ⁸ gāyanto pācīnaloka-
dhātumukho pakkhandi, pācīnadisābhāge khalamaṇḍalamattaṃ ekam
meghapataḷaṃ utṭhāya satapaṭalasahassapaṭalaṃ hutvā abhiṭṭhanantaṃ
vijjutā nicchārentaṃ adhomukhaṃ tṭhapitaudakakumbhākāreṇa vassa-
mānaṃ sakalaṃ Kosalaraṭṭhaṃ mahoghena viya añjhattari. Devo
acchinnadhāraṃ vassanto muhuttaṃ⁹ eva Jetavanapokkharāṇiṃ pūresi,
dhurasopānaṃ āhacca udakaṃ atṭhāsi. Satthā pokkharāṇiyaṃ nahā-
yitvā rattadupattāṃ nivāsetvā kāyabandhanaṃ bandhitvā Sugatama-
hācīvaraṃ ekamsagataṃ katvā bhikkhusaṃghaparivuto gantvā gandha-
kuṭipariveṇe paṇḍattavarabuddhāsane nisīditvā bhikkhusaṃghena vatte
dassite utṭhāya maṇisopānaphalake thatvā bhikkhusaṃghassa ovādaṃ
datvā uyyojetvā surabhigandhakuṭiṃ pavisitvā dakkhiṇena passena
sīhaseyyaṃ kappetvā sāyaṇhasamaye¹⁰ dhammasabhāyaṃ sannipatitā-
naṃ bhikkhūnaṃ „passathāvuso“ Dasabalassa khantimettānuddayasam-
pattin vividhasassesu milāyantesu nānājalāsuyesu sussantesu¹¹ maceha-
kacehapesu mahādukkhaṃ pāpuṇantesu kāruṇāṃ paṭicca ‘mahājanaṃ
dukkhā mocessāmiti’ udakasāṭikaṃ nivāsetvā Jetavanapokkharāṇiyā
dhurasopāne thatvā muhuttēna sakala-Kosalaraṭṭhaṃ mahoghena opilā-
pento viya devaṃ vassāpetvā mahājanaṃ kāyikacetasikadukkhaṃ mo-

¹ C^k vaṭṭati, C^v vaddhatīti. ² C^k -raṇvelaṃ. ³ C^k -pāta. ⁴ C^v -vanam-.

⁵ both MSS. -mi. ⁶ C^v -hitaṃ. ⁷ C^k sāyana-. ⁸ C^k passasāvuso. ⁹ C^k omits
nānā . . . tesu.

cetvā vihāraṃ pavittḥo¹ ti kathāya vattamānāya gandhakuṭito nikkhamitvā dhammasabhaṃ āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā² ti pucchitvā „imāya nāmā³ 'ti vutte „na bhikkhave Tathāgato idān⁴ eva mahājane kilamante devaṃ vassāpesi⁵, pubbe tiracchāṇayoniyāṃ nibbattitvā maccharājakāle pi vassāpesi⁶ yevā⁷ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte imasmim yeva Kosalaratṭhe imissā ca Sāvattḥiyā imasmim yeva Jetavanapokkharāṇiyatṭhāne ekā valligahanāṃ parikkhittā kandarā ahoṣi. Bodhisatto macchayoniyāṃ nibbattitvā macchaganaparivuto tattha pativasati. Yathā pana idāni evaṃ evaṃ² tadāpi tasmim ratṭhe devo na vassi. Manussānaṃ sassāni milāyimsu, vāpiādisu udakaṃ chiḍḍi, macchakacchapā kalalagahanāṃ pavisimsu. Imissāpi kandarāya macchā kalalagahanāṃ pavisitvā tasmim tasmim tṭhāne niliyimsu, kākādayo tuṇḍena kottetvā³ niharitvā khādisu. Bodhisatto nātisaṃghassa taṃ vyasanāṃ disvā „imaṃ hi etesaṃ dukkhāṃ tṭhapetvā maṃ aṇṇo mocetuṃ samattho nāma n⁴ atthi, sacca-kiriyaṃ katvā devaṃ vassāpetvā nātake maraṇadukkhā mocessaṃ⁵ sāmīti⁶ kālavaṇṇaṃ⁷ kaddamaṃ dvidhā viyūhitvā nikkhamitvā aṇṇanarukkhasāraghaṭṭikavaṇṇamahāmaccho sudhotalohitaṃkamaṇisadisāni akkhini ummīletvā ākāsaṃ ulloketvā Pajjunnadeva-marājassa saddaṃ datvā „bho Pajjunna, ahaṃ nātake nissāya dukkhito, tvaṃ⁸ mayi silavante kilamante kasmā devaṃ na vassāpesi, mayā samānajatikānaṃ khādanatṭhāne nibbattitvā taṇḍulapamāṇaṃ⁹ pi macchaṃ ādim katvā¹⁰ khāditapubbo nāma n⁴ atthi, aṇṇo pi me pāṇo jīvitaṃ na voropitapubbo, iminā saccena devaṃ vassāpetvā nātisaṃghaṃ me dukkhā mocheḥīti¹¹ vatvā paricārakaceṭakaṃ āpāpento viya Pajjunnaṃ devarājānaṃ ālapanto imaṃ gātham āha:

¹ C² -siri. ² so both MSS. ³ both MSS. koddhetvā. ⁴ C² tvaṃ. ⁵ both MSS. -nam. ⁶ both MSS. ādikatvā.

Abhiththanaya Pajjunna, nidhiṃ kākassa nāsaya,
kākāṃ sokāya randhehi, mañ ca sokā pamocayā ti. 74.

Tattha abhiththanaya Pajjunna 'ti pajjunno vuccati megho, ayaṃ pana meghavasena laddhanāmaṃ vassavalāhakaḍḍharājānaṃ ālapati, ayaṃ kir' assa adhippāyo: devo nāma anabhiththananto vijjutā aniechārento vassanto pi na sobhati, tasmā tvāṃ abhiththananto vijjutā niechārento vassāpehīti, nidhiṃ kākassa nāsaya ti kākā kalalaṃ pavisitvā thite macche tuḍḍena kottetvā¹ nīharitvā khādanti, tasmā nesaṃ anto kalale macchā nidhīti vuccanti, taṃ kākasaṃghassa nidhiṃ devaṃ vassāpento udake paticchādetvā nāsehīti, kākāṃ sokāya randhehīti kākasaṃgho imissā kandarāya udakena punṇāya macche alabhamāno sociesati, tam kākaganaṃ tvāṃ imaṃ kandarāṃ pūrento sokāya randhehi sokassa' atthāya, pāpa yatha² antoniḷḷhānalakkhaṇaṃ sokāṃ pāpuṇāti evaṃ karohīti attho, mañ ca sokā pamocayā ti ettha cakāro sampiṇḍanatto, evaṃ mañ ca mama ūtāke ca sabbe va imāṃhā maraṇasokā mocēhīti.

Evaṃ Bodhisatto paricārakacetakāṃ ānāpento viya Pajjunnaṃ ālapitvā sakala-Kosalaratthe mahāvassaṃ vassāpetvā mahājānaṃ maraṇadukkhā mocetvā jīvitapariyosāne yathākamaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave Tathāgato idāṃ' eva devaṃ vassāpeti, pubbe pi macchayoniyaṃ nibbatto pi vassāpesi yevā“ 'ti vatvā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghatetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā macchagaṇo Buddhapaṇisā ahoṣi, Pajjunnadevarājā Anando, maccharājā pana aham evā“ 'ti. Macchajātakaṃ.

6. Asaṃkiyajātaka.

Asaṃkiyomhi gāmaṃhīti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ Sāvatti-vāsīṃ upāsakaṃ ārabbhva kathesi. So kira sotāpanno ariyasāvako kenaci¹ eva karaṇiyena ekena² sakatasatthavāhena³ saddhiṃ maggaṃ paṭipajjitvā ekasmiṃ araṇṇatthāne sakataṃ mocetvā khandhāvāraṃ khandhe⁴ kate satthavāhassa avidūre aññatarasmiṃ rukkhamaḷe caṅkamati. Ath' attano kālaṃ sallakkhetvā pañcasatā cerā „khandhāvāraṃ vilumpissāma“ 'ti dhanumuggarādīhatthā taṃ

¹ both MSS. koddhetvā ² so both MSS. instead of pāpa yathā? ³ C^o omits ekena. ⁴ both MSS. -satthavāhena. ⁵ so both MSS. of khandhāvārakhandhe?

thānaṃ parivārayiṃsu. Upāsako pi caṅkama¹ yeva. Corā naṃ disvā „addhā esa khandhāvāraṃ rakkhako bhavissati, imissa niddaṃ okkanta-kāle vilumpissāmā“² 'ti ajjibbotarituṃ asakkontā tattha tatth'eva atthāṃsu. So pi upāsako paṭhamayāme pi majjhimayāme pi pacchamayāme pi caṅkamaṃ ũeva adhiṭṭhāsi³. Paccūsakāle jāte corā okāsaṃ alabhantā gahite pāsāṇamuggarādayo chaḍḍetvā palāyiṃsu. Upāsako pi attano kammaṃ niṭṭhāpetvā puna Sāvatthiṃ āgantvā Satthhāraṃ upasaṅka-mitvā „bhante attānaṃ rakkhamānā paraṃ rakkhikā hontīti“⁴ puechi. „Ama upāsaka, attānaṃ rakkhanto⁵ paraṃ⁶ rakkhati, paraṃ rakkhanto attānaṃ rakkhatīti“. So „yāva subhāsitaṃ c' idaṃ⁷ bhante Bhaga-vatā, ahaṃ ekena satthavāhena saddhiṃ maggaṃ paṭipanno 'rakkha-mūle caṅkamanto maṃ rakkhiṣāmi' sakalasatthaṃ rakkhiṃ“⁸ ti āha. Satthā „upāsaka pubbe pi paṇḍitā attānaṃ rakkhantā paraṃ rak-khiṃsū“⁹ 'ti vatvā tena yācito atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmādatte rajjaṃ kārente Bodhisatto brāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto kāmesu ādinavaṃ disvā isipabbajjaṃ pabbajitvā Himavante vaśanto loṇambilasevanatthāya janapadaṃ āgantvā janapadacārikaṃ ca-ranto ekena satthavāhena saddhiṃ maggaṃ paṭipajjitvā ekas-miṃ araṇṇatthāne satthe nivṛṭṭhe satthato avidūre jhānasukhena vītiṇāmento aṇṇatarasmiṃ rukkhamūle caṅkamaṃ adhiṭṭhāsi. Atha kho pañcasatā corā sāyamaśabbhattassa bhuttakāle „taṃ sakatasatthaṃ vilumpissāmā“¹⁰ 'ti āgantvā parivārayiṃsu. Ne¹¹ taṃ tāpasāṃ disvā „sace ayaṃ amhe passissati satthavāsikānaṃ ārocessati, etassa¹² niddūpagatavelāya vilumpissāmā“¹³ ti tatth'eva atthāṃsu. Tāpaso sakalam pi rattiṃ caṅkamaṃ yeva. Corā okāsaṃ alabhitvā gahitagahite muggarapāsāne chaḍḍetvā sakata-satthavāsinaṃ saddaṃ datvā „bho satthavāsino, sace esa ruk-khamūle caṅkamanatāpaso ajja nābhaviṣsa“¹⁴ sabbe mahāvilopaṃ pattā abhavissatha, sve tāpasassa mahāsakkāraṃ kareyyāthā“¹⁵ 'ti vatvā pakkamiṃsu. Te pabhātāya rattiyaṃ corehi chaḍḍite

¹ both MSS. caṅkama.² C^k adhiṭṭhāyimi?³ both MSS. rakkhantu.⁴ C^k aparāṇi.⁵ C^k subhāsitamidaṃ?⁶ C^k rakkhisaṇ.⁷ so both MSS.⁸ C^v ekassa.⁹ C^k nābhaviṣati.

muggarapāsānādayo disvā bhītā Bodhisattassa santikaṃ gantvā vanditvā „bhante dīṭṭhā vo corā“ ti pucchimsu. „Āmāvuso dīṭṭhā“ ti. „Bhante ettake vo core disvā bhayaṃ vā sārājjaṃ vā na uppajjīti“. Bodhisatto „āvuso core disvā bhayaṃ nāma sadhanassa¹ hoti, ahaṃ pana niddhano, sv-āhaṃ kiṃ bhāyissāmi, mayhaṃ hi gāme pi araṇṇe pi vasantassa bhayaṃ vā sārājjaṃ vā n' atthīti“ vatvā tesāṃ dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

Asaṅkiyo 'mhi gāmaṃhi, araṇṇe n' atthi me bhayaṃ,
ujumaggaṃ samārūḷho mettāya karuṇāya cā ti. 75.

Tattha saṅkāya nityutto patiṭṭhito ti saṅkiyo na saṅkiyo asaṅkiyo, ahaṃ gāme vasanto pi saṅkāya appatiṭṭhitattā asaṅkiyo nibbhayo nirāsaṅko ti dīpeti. araṇṇe ti gāmagāmūpacāraviniṃutte thāne, ujumaggaṃ samārūḷho mettāya karuṇāya cā 'ti ahaṃ tikacatukkajjhānīkāhi mettākaruṇāhi kāyavaṃkādivirahitā² ujubrahmalokagāmimaggaṃ ārūḷho ti vadati, aha vā parisuddhasīlātāya kāyavacīmanovāṃkavirahitā ujuṃ devalokamaggaṃ ārūḷho 'mhi dassetvā tato uttarīṃ mettāya karuṇāya cā patiṭṭhitattā ujuṃ Brahmālokaṃ maggaṃ pi ārūḷho 'mhi dassetvā pi, aparībhajjhānassa hi ekaekantena Brahmālokaṃ parāyanattā mettākaruṇādayo ujumaggā nāma.

Evam Bodhisatto imāya gāthāya dhammaṃ desetvā tuṭṭha-cittehi tehi manussehi sakkatapūjito yāvañjivaṃ cattāro Brahmavihāre bhāvetvā Brahmāloke nibbatti.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesanaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakāṃ samodhānesi: „Tadā satthavāsino Buddhaparisā ahesuṃ, tūpaso pana ahaṃ evā“ 'ti. Asaṅkiyajātakāṃ.

7. Mahāsupinajātaka.

Lūpūni sīdantīti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto soḷasa mahāsupine ārabba kathesi. Ekadivasāṃ kira Kosalamahārājā rattiṃ niddūpagato³ pacchimayāme soḷasa mahāsupine disvā

¹ C^k sadhanassā. ² C^k -ta. ³ C^k niddu-.

bhītatasiṭo pabujjhivā „imesaṃ supinaṇaṃ diṭṭhā kin nu kho me bhavissatīti“ maraṇabhayaṭajjito sayanapiṭṭhe nisinnako va vitināmesi. Atha naṃ pabbhātāya rattiyā brāhmaṇapurohiṭā upasaṅkamitvā „sukham asayittha¹ mahārāja“ ti pucchimsu. „Kuto me ācariyā sukhaṃ, ajjāhaṃ paccūsasamaye soḷasa mahāsupine paṇṇāsiṃ, so 'mhi tesaṃ diṭṭhakālato paṭṭhāya bhayappatto, vadetha ācariyā“ ti. „Sutvā jānissāma“ ti vutte brāhmaṇaṇaṃ diṭṭhasupine kathetvā „kin nu kho me imesaṃ diṭṭhakāraṇā bhavissatīti“ pucchi. Brāhmaṇā hatthe vidhūnimsu. „Kasmā hatthe vidhūnathā“ ti ca vutte „kakkhaḷā mahārāja supina“ ti. „Kā tesaṃ nipphatti bhavissatīti“. „Rajjantarāyo jīvī-tantarāyo bhogantarāyo ti imesaṃ tiṇṇaṃ antarāyānaṃ aṇṇataro“ ti. „Sappatikamma appatikamma“ ti. „Kāmaṃ ete supina atipharusattā appatikamma, mayaṃ pana te² sappatikamme karissāma, ete paṭikkamāpetuṃ asakkontānaṃ amhākaṃ sikkhitabhāvo³ nāma kiṃ karissatīti“⁴. „Kiṃ pana katvā paṭikkamāpessathā“ ti. „Sabbacatukkena yaṇṇaṃ yajissāma mahārāja“ ti. Rājā bhītatasiṭo „tena hi ācariyā mama jīvitam tumhākaṃ hatthe, khippaṃ me sotthiṃ karothā“ ti āha. Brāhmaṇā „bahuṃ dhaṇaṃ labhissāma, bahuṃ khajjabhojjaṃ āharāpessāma“ ti haṭṭhathetvā „mā cintayī mahārāja“ ti rājānaṃ samassāsetvā rājanivesanā nikkhamitvā bahinagare yaṇṇāvāṭaṃ katvā bahu⁵ catuppadaḡaṇe thūne⁶ paṇṇite katvā pakkhigaṇe samāharitvā „idaṃ c' idaṃ ca laddhuṃ vaṭṭatīti“ punappuna saṃsarantī. Atha kho Mallikā devī taṃ kāraṇaṃ Ňatvā rājānaṃ upasaṅkamitvā pucchi: „kin nu kho mahārāja brāhmaṇā punappuna saṃsarantīti“. „Sukhiṭā tvaṃ amhākaṃ, kaṇṇaṃūle āsīvaṃ carantaṃ na jānāsīti“. „Kiṃ etaṃ mahārāja“ ti. „Mayā evarūpā dussupina diṭṭhā, brāhmaṇā tiṇṇaṃ antarāyānaṃ aṇṇataro paṇṇāyatīti⁷ vatvā 'tesaṃ paṭighātāya yaṇṇaṃ yajāma' ti vatvā punappuna saṃsarantīti“. „Kiṃ pana te mahārāja sodevake loke aggabrāhmaṇo supinapaṭikkammaṃ pucchito“ ti. „Katara paṇ' eṣa bhadde sodevake loke aggabrāhmaṇo“ ti. „Sodevake loke aggapuggalaṃ sabbaṇṇuṃ visuddhaṃ nikkāleṣaṃ mahābrāhmaṇaṃ na jānāsi, so hi Bhagavā supinaṇtaraṃ jāneyya, gaccha tvaṃ⁸ puccha mahārāja“ ti. „Sādhu devīti“ rājā vihāraṃ gantvā Satthāraṃ vanditvā nisīdi. Satthā madhurassaraṃ nicchāretvā „kin nu kho mahārāja atippage va āgato sīti“ āha. „Ahaṃ bhante paccūsasamaye soḷasa ma-

¹ C^k asayittha. ² C^k ne. ³ both MSS. sikkhita- ⁴ C^v -sīti. ⁵ C^k bahu. ⁶ so both MSS. ⁷ so both MSS. instead of taṃ?

hāsupine disvā bhīto brāhmaṇānaṃ ārocesuṃ, brāhmaṇā 'kakkhaḷā'¹ mahārāja supinā, etesaṃ paṭighātanatthāya sabbacatukkena yaṇṇaṃ yaṇṇissamā² 'ti yaṇṇaṃ sajjenti, bahū pāṇā maraṇabhayaṇṇatājjitā, tumhe va³ sadevake loke aggapuggalo, atitānāgatapaccuppannaṃ upādāya n' atthi so neyyadhammo yo vo nāṇamukhe āpātham⁴ nāgacchati, etesaṃ me supinānaṃ nippattiṃ kathetha Bhagavā⁵ 'ti. „Evam etaṃ mahārāja, sadevake loke maṃ ṭhapetvā añño etesaṃ supinānaṃ antaraṃ vā nippattiṃ vā⁶ jānitum samattho nāma n' atthi, ahaṃ te kathessāmi, api ca kho tvaṃ diṭṭhaniyāmen⁷ eva supine kathehīti⁸. „Sādhū bhante⁹ ti rājā diṭṭhaniyāmen⁷ eva katheṇto

Usabhā rukkhaṃ gāviyo gavā ca
 asso kaṃso sigālī ca kumbho
 pokkharāṇi ca apākacandanāṃ
 Lāpūni sīdanti sīlā plavanti
 maṇḍūkiyo¹⁰ kaṇhasappe gilanti
 kākāṃ suvaṇṇā parivārayanti
 tasā vakā elakānaṃ bhayā hiti

imaṃ mātikaṃ nikkhipitvā kathesi. „Kathaṃ bhante, ekaṃ tvaṃ supinaṃ evaṃ addasaṃ: cattāro añjanavaṇṇā¹¹ kāḷausabhā 'yujjhissamā¹² 'ti catūhi¹³ disāhi rājāṇaṇaṃ āgantvā 'usabbhayuddhaṃ passissamā¹⁴ 'ti mahājane sannipatite yujjhanākāraṃ dassetvā naditvā gajjitvā ayujjhitvā va paṭikkantā, imaṃ pathamaṃ supinaṃ addasaṃ, imassa ko vipāko¹⁵ ti. „Mahārāja, imassa vipāko n' eva tava na mama kāle bhavissati, anāgate pana adhammikaṇaṃ kapaṇarājūnaṃ¹⁶ adhammikaṇaṃ ca manussānaṃ kāle loke viparivattamāne kusale ossanne¹⁷ akusale ussanne lokassa parihānakāle, devo na sammā vassissati, meghapādā ca chijjissanti, sassāni milāyissanti, dubbhikkhaṃ bhavissati, vassitukāmā viya¹⁸ catūhi¹⁹ disāhi meghā utthahitvā itthikāhi ātape patthāṇaṃ²⁰ vihiā²¹ dīnaṃ temaṇabhayena antopavesitakāle purisesu kuddālapitakahattbesu²² ālīṇaṃ bandhanaṇṇatthāya nikkhantesu vassanākāraṃ dassetvā gajjitvā vijjūtā nicchāretvā te usabhā viya ayujjhitvā avassitvā va palāyissanti, ayam etaṃ vipāko, tuyhaṃ pana tappaccayā koci antarāyo n' atthi, anā-

¹ C^k -jā, ² C^k ca, ³ C^e apātham, ⁴ C^k omite vā, ⁵ both MSS. maṇḍu-

⁶ C^k -vananā, C^e -vaṇṇa, ⁷ both MSS. catūhi, ⁸ C^e -rājūnaṃ, ⁹ so both MSS, ¹⁰ both MSS. vassatu-, C^e adds catukāmā viya, ¹¹ C^k ātappetthacānaṃ,

¹² C^k -pitthaka-

gataṃ ārabbhā dīṭṭhasupīno esa, brāhmaṇā pana attano jīvitavuttiṃ nissāya kathayimāsu¹ ti. Evaṃ Satthā supīnassa nipphattiṃ kathetvā āha: „dutiyaṃ kathehi mahārājā“² ti. „Dutiyaṃ bhante evaṃ addasaṃ: khuddakā³ rukkhā c’ eva gacchā ca paṭhavīṃ bhinditvā vidatthimattam pi ratanamattam pi anugantvā va pupphanti c’eva phalanti ca, imaṃ dutiyaṃ addasaṃ, imassa ko vipāko“⁴ ti. „Mahārāja, imassa vipāko lokassa parihīnakāle manussānaṃ parittāyukakāle bhavissati, anāgatasmiṃ hi satta tībbarāgā bhavissanti, asampattavayā va kumāriyo purisantarāṃ gantvā utuniyo c’eva gabbhīniyo ca hutvā puttadhītāhi vadḍhissanti, khuddakarukkhānaṃ pupphaṃ viya hi tāsāṃ utunibhāvo phalaṃ viya ca puttadhītaro bhavissanti, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n’ atthi. Tatiyaṃ kathehi mahārājā“⁵ ti. „Gāviyo bhante tadahujātānaṃ vacchānaṃ khīraṃ pīvantiyo addasaṃ, ayaṃ me tatiyo supīno, imassa ko vipāko“⁶ ti. „Imassāpi vipāko anāgate eva manussānaṃ jettbhāpa-cāyikakammasa natthakāle bhavissati, anāgatasmiṃ hi satta mātāpītusū vā sassusāsuresu vā lajjāṃ anupatthapetvā sayam eva kuṭumbaṃ sām-vidahantā va ghāsacchādanamattam pi mahallakānaṃ dātukāma⁷ dassanti adātukāma⁸ na dassanti⁹, mahallakā anāthā asayamvasi¹⁰ dārake ārādhetvā jīvissanti tadahujātānaṃ vacchakānaṃ khīraṃ pīvantā mahāgāviyo viya, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n’ atthi. Catutthāṃ kathehīti“. „Dhuravāhe bhante ārohapariṇāhasampanne mahāgoṇe yugaparamparāya ayojetvā taruṇe godamme¹¹ dhure yojente addasaṃ, te dhuraṃ vahitūṃ asakkontā chaḍḍetvā atthāṃsu, sakaṭāni na ppavattīṃsu, ayaṃ me catuttho supīno, imassa ko vipāko“¹² ti. „Imassāpi vipāko anāgate eva adhammīkarājūnaṃ kāle bhavissati, anāgatasmiṃ hi adhammīkakapaṇarājāno paṇḍitānaṃ paveṇīkusalānaṃ¹³ kammaṃ¹⁴ nittharaṇa-samatthānaṃ mahāmattānaṃ yasaṃ na dassanti, dhammasabbhāya vinicchayatthāne pi paṇḍite vohārakusale mahallake amacce na ṭhapes-santi, tabbiparītānaṃ¹⁵ pana taruṇataruṇānaṃ yasaṃ dassanti, tathārūpe eva ca vinicchayatthāne ṭhapesanti, te rājakammāni yeva yuttānaṃ ca ajānanta n’ eva taṃ yasaṃ ukkhipitūṃ sakkhissanti na rājakammāni nittharitūṃ, te asakkontā kammadhuraṃ chaḍḍessanti¹⁶, mahallakāpi paṇḍitāmaccā yasaṃ alabhantā kiccāni nittharitūṃ samatthāpi¹⁷ kiṃ ambhakaṃ etehi, mayāṃ bālurakā jātā, abbhantarikā taruṇadārakā

¹ C^o khuddasāṃkhuddakā. ² C^k omits adātukāma⁸ na dassanti. ³ both MSS. -si. ⁴ both MSS. -dhamma. ⁵ C^k paveṇī-, C^o pameṇī-. ⁶ C^o kamman. ⁷ C^k -pari-. ⁸ C^o omits mahallake chaḍḍessanti.

jānissantīti' uppannāni kammāni na karissanti, evaṃ sabbathāpi tesam
 rājūnam hāni yeva bhavissati, dhuraṃ vahiṭṭam asamatthānam vaccha-
 dammānam¹ dhure yojitakālo viya dhuravāhānam² mahāgopānam
 yugaparamparāya ayojitakālo viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ
 n'atthi. Pañcamam kathehīti". „Bhante, ubhatomukhaṃ assaṃ ad-
 dasaṃ, tassa dvīsu passesu yavasaṃ³ denti, so dvīhi mukhehi khādati,
 ayaṃ me pañcama supīno, imassa ko vipāko" ti. „Imassāpi anāgate
 adhammikaṃ rājakāle yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi adhammi-
 kabālārājāno adhammike lolamanusse vinicchaye thapessanti, te pāpā
 puññesu anādarā bālā sabhāyaṃ nisīditvā vinicchayaṃ dentā ubhinnaṃ
 pi atthapaccatthikānam hatthato lañcam gahetvā khādissanti asso viya
 dvīhi mukhehi yavasaṃ, itonidānam pi te bhayaṃ n'atthi. Chattham
 kathehīti". „Bhante, mahājano satasahassagghaṇikam⁴ suvaṇṇapātiṃ
 sammajjitvā „idha passāvaṃ karohīti" ekassa jarasigālassa upanāmesi,
 taṃ tattha passāvaṃ karontaṃ addasaṃ, ayaṃ me chaṭṭho supīno,
 imassa ko vipāko" ti. „Imassāpi vipāko anāgate yeva bhavissati,
 anāgatasmiṃ hi adhammikā va jātirājāno jātisampannānam kulaputtā-
 nam āsamkāya yasam na dassanti akulīne va vaddhessanti, evaṃ ma-
 hākulāni dugghatāni bhavissanti lāmakakulāni issarāni, te ca kulīnapurisa
 jīvituṃ asakkontā 'ime nissāya jīvissāmā' ti akulīnānam dhītaro das-
 santi, iti tāsam⁵ kuladhītānam akulīnehi saddhiṃ saṃvāso jarasigālassa
 suvaṇṇapātiyaṃ passāvakaṇasadiṣo bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ
 n'atthi. Sattamaṃ kathehīti". „Bhante, eko puriso rajjūṃ vaṭṭetvā
 vaṭṭetvā⁶ pādamaṇe nikkhipati, tena nisinnapiṭhassa heṭṭhā sayitā ekā
 chātasigālī⁷ nassa ajānantass' eva taṃ khādati, ev' āhaṃ addasaṃ,
 ayaṃ sattama supīno, imassa ko vipāko" ti. „Imassa pi anāgate
 yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi itthiyo purisalolā surālolā
 alamkāralolā visikhālolā āmisalolā bhavissanti, dussilā durācārā tā sā-
 mīkehi kasigorakkhādīni kammāni katvā kiechena kasirena sambhataṃ
 dhanam jārehi saddhiṃ suram pīvantā mālāgandhavilepanam dhāraya-
 mānā anto gehe accāyikam, pi kiecam anoloketvā gehe parikkhepassa
 uparibhāgena chiddaṭṭhānehi pi jāre upadhārayamānā sye rapitabba-
 yuttakaṃ⁸ bījam pi koṭṭetvā⁹ yāgubhattakhajjakāni sampādetvā khā-
 damānā vilumpissanti heṭṭhā piṭhake nīpannacchātasigālī viya vaṭṭetvā

¹ C^k - dhammānaṃ. ² C^k dhurā-. [³ so both MSS. ⁴ both MSS. -nikam.

⁵ C^k nāsaṃ. ⁶ both MSS. vaddhetvā vaddhetvā. ⁷ C^o - H. ⁸ C^o - yuttamikaṃ.

⁹ both MSS. koddhetvā.

vaṭṭetvā¹ pādamūle nikkhittaraḷḷum, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Atthamaṃ kathehi². „Bhante, rājadvāre bahūhi³ tucchakumbhehi parivāretvā ṭhapitaṃ ekaṃ mahantaṃ pūritakumbhaṃ addasaṃ, cattāro pi pana vaṇṇā catūhi⁴ disāhi catūhi⁵ anudisāhi ca ghaṭehi udakaṃ āharitvā āharitvā pūritakumbhaṃ eva pūrenti, pūritapūritaṃ udakaṃ uttaritvā palāyi, tato⁶ pi punappuna tatth' eva udakaṃ āsiṃcanti, tucchakumbhe oloken⁷ pi n' atthi, ayam me aṭṭhamo supīno, imassa ko vipāko⁸ ti. „Imassāpi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi loko parihāyissati, raṭṭhaṃ nirojaṃ bhavissati, rājāno duggatā kapaṇā bhavissanti, yo issaro bhavissati tassa bhaṇḍāgāre satasahassamattā kahūpaṇā⁹ bhavissanti, te evaṃ duggatā sabbe janapade attano vapakamme kāressanti, upaddutamanussā sake kammante chaḍḍetvā rājūnaṃ ūeva atthāya pubbaṇṇaparāṇāni ca vapantā rakkhantā layantā maddantā pavesantā ucchukkhettāni karontā yantāni karontā yantāni vāhentā phāṇitādīni pacantā pupphārāme phalārāme ca karontā tattha tattha nipphannāni pubbaṇṇādīni āharitvā raṇṇo kotṭhāgāraṃ eva pūressanti, attano gehesu tucchakoṭṭhakesu oloketāpi na bhavissanti, tucchatucchakumbhe anoloketvā pūritakumbhe pūraṇasadisam eva bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Navamaṃ kathehi¹⁰. „Bhante, ekaṃ pañcapadumasañchannaṃ gambhīraṃ sabbatotitthaṃ pokkharāṇiṃ addasaṃ, samantato dipadacatuppadā otaritvā tattha pānīyaṃ¹¹ pivanti, tassā¹² majjhe gambhīraṭṭhāne udakaṃ āvilaṃ, tīrapadesesu dipadacatuppadānaṃ akkamaṇaṭṭhāne acchaṃ vippasannaṃ anāvilaṃ, ev' āhaṃ addasaṃ, ayam me¹³ navamo supīno, imassa ko vipāko¹⁴ ti. „Imassāpi anāgate eva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ hi rājāno adhammikā bhavissanti, chandādivasena agatiṃ gacchantā rājānaṃ kāressanti, dhammena vinicchayaṃ nāma na dassanti, lañcavittakā bhavissanti dhanalolā, raṭṭhavāsikesu nesaṃ khantimettānuḍḍayā nāma na bhavissanti, kakkhalā pharusā ucchuyante ucchugaṇṭhikā viya manusse pīrentā nānappakārehi¹⁵ balīṃ uppādetvā dhanam gaṇhissanti, manussā balipīlītā kiñci dātuṃ asakkontā gāmanigamādayo chaḍḍetvā paccantaṃ gantvā vāsaṃ kappessanti, majjhima janapado suṇṇo¹⁶ bhavissati¹⁷ paccanto ghanavāso seyyathāpi pokkharāṇiyā majjhe udakaṃ āvilaṃ pariyante vippasannaṃ, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi.

¹ both MSS. vaddhetvā vaddhetvā. ² both MSS. bahūhi. ³ both MSS. catūhi.

⁴ C² tate, C⁹ tate corr. to tato. ⁵ C² -tā. ⁶ C² kapaṇā. ⁷ C² pānīyaṃ. ⁸ C² tasmā.

⁹ C² ayameva. ¹⁰ both MSS. -kāre. ¹¹ both MSS. suṇṇā. ¹² C² bhavissanti.

Dasamañ kathehīti¹. „Bhante, ekissā yeva kumbhiyā paccamānañ odanañ apākañ addasañ - apākañ ti vidāretvā vibhajitvā² t̐apitañ viya, tih³ ākārehi paccamānañ ekasmiñ phasse⁴ atikilino hoti ekasmiñ uttandulo ekasmiñ supakko ti -, ayam me dasamo supino, imassa ko vipāko⁵ ti. „Imassāpi anāgate yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiñ hi rājāno adhammikā bhavissanti, tesu adhammikesu rājayuttāpi brāhmaṇagahapatinegamajānapadāpīti samañabrāhmaṇe upādāya⁶ sabbe manussā adhammikā bhavissanti, tato nesañ ārakkhadevatā balipatiggāhikā devatā rukkhadevatā ākāsatt̐hadevatā ti evaṃ devatāpi adhammikā bhavissanti, adhammikaṛājūnañ rājje vātā visamā kharā vāyissanti, te ākāsatt̐hakavimānāni kampessanti, tesu kampitesu devatā kupitā devaṃ vassituñ na dassanti, vassamāno pi sakalarat̐the ekappahārena na vassissati, vassamāno pi sabbattha kasikammassa vā vappakammassa vā upakāro hutvā na vassissati, yathā ca rat̐the evaṃ janapade pi gāme pi ekatalākasare pi ekappahārena na vassissati, talākassa uparibhāge vassanto het̐thābhāge na vassissati, het̐thā vassanto upari na vassissati, ekasmiñ bhāge sassañ ativassena nāsesanti, ekasmiñ avassanena⁷ millāpessati, ekasmiñ sammā vassamāno sampādessati, evaṃ ekassa raṇṇo rājje vuttasassā nippakārā bhavissanti ekakumbhiyā odano viya, itonidānañ pi te bhayañ n' atthi. Ekādasamañ kathehīti⁸. „Bhante, satasahassagghaṇikam⁹ candanasārañ pūtitakkena¹⁰ vikkīṇanti¹¹ addasañ, ayam me ekādasamo supino, imassa ko vipāko¹² ti. „Imassāpi anāgate eva mayhañ sāsane parihāyante vipāko bhavissati, anāgatasmiñ hi paccayalolā alajjī bhikkhū bahū bhavissanti, te mayā paccayaloluppañ nimmathetvā kathitadhammadesanañ cīvarādicatupaccayaheṭṭu paresañ desessanti, paccayehi muccitvā tiṭṭhāraṇapakkhe¹³ t̐hitā nibbānābhīmukhañ katvā desetunā na sakkhissanti, kevalaṃ mama vyañjanasampattiñ c' eva madhurasaddaṃ ca sutvā mahagghāni cīvarādini dassanti c' eva dātukāmā¹⁴ ca hontit̐ desessanti, apare antaravithi-catukkarājadvārādisu nisīditvā kahāpaṇaddhapādamaśakarūpādini pi nissāya desessanti, itī mayā nibbānagghaṇakam¹⁵ katvā desitañ dhammañ catuppaccayatthāya c' eva kahāpaṇaddhakahāpaṇānañ¹⁶ atthāya ca vikkīṇitvā desetā satasahassagghaṇakam¹⁷ candanasārañ pūtitakkena

¹ C² vibhijitvā. ² so both MSS. instead of passe? ³ omit samaṇa-upādāya?

⁴ both MSS. avassante. ⁵ both MSS. -nikam. ⁶ both MSS. pūtitakkena.

⁷ so both MSS. instead of -pante? ⁸ C² nitthā-? read: tiṭṭhakarānañ pakkhe?

⁹ C² adds ti, C² ui. ¹⁰ both MSS. -nakañ. ¹¹ both MSS. -ṇāni.

vikkiṇantā viya bhavissanti, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Dvādasamaṃ kathehīti¹. „Bhante, tucchalāpūni udae sīdantāni addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate adhammika-rājā-kāle loka viparivattante² yeva vipāko bhavissati, tadā hi rājāno jāti-sampannānaṃ kulaputtānaṃ yasaṃ na dassanti akulinānaṃ yeva das-santi, te issarā bhavissanti itare daliddā, rājasammukhe pi rājadvāre pi amaccasammukhe pi vinicchayaṭṭhāne pi tucchalābusadisānaṃ akulinā-naṃ űeva kathā osīditvā ṭhītā viya niccalā suppatiṭṭhitā bhavissati, saṃghasannipātesu pi saṃghakammagaṇakammaṭṭhānesu o' eva patta-cīvarapariveṇādivinicchayaṭṭhānesu ca dussilānaṃ pāpappuggalānaṃ űeva kathā niyyānikā³ bhavissati na lajjibhikkhūnaṃ⁴ ti evaṃ sabbathāpi tucchalāpusīdanakālo⁵ viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Terasamaṃ kathehīti“ vutte „bhante mahantamahantā kūṭa-gārappamāṇā ghanasilā nāvā viya udae plavamāṇā⁶ addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi tādise yeva kāle vipāko bhavissati, tadā hi adhammika-rājāno akulinānaṃ yasaṃ dassanti, te issarā bhavissanti kulīnā duggatā, tesu na keci gūraṃ karissanti, itaresu yeva karis-santi, rājasammukhe vā amaccasammukhe vā vinicchayaṭṭhāne vā vi-nicchayakusalānaṃ ghanasilāsadisānaṃ kulaputtānaṃ kathā na ogāhitvā patiṭṭhahissati, tesu kathentesu 'kiṃ ime kathenti' itare pariḥāsam eva karissanti, bhikkhusannipāte pi vuttappakāresu ṭhānesu n' eva pesale bhikkhū garukātabbe⁷ maññissanti nāpi tesu kathā pariyogā-hitvā patiṭṭhahissati, silānaṃ plavanakālo⁸ viya bhavissati, itonidānam pi te bhayaṃ n' atthi. Cuddasaṃ kathehīti“. „Bhante, khudda-kamadhukapupphapamāṇamaṇḍūkiyo mahante kaṇhasappe regena anu-bandhitvā uppalanāle viya chinditvā chinditvā mamsaṃ khādītva gilān-tiyo addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi loka parihāyante anāgate eva vipāko bhavissati, tadā hi manussa tibbarāgādijātikā kile-sānuvattikā hutvā taruṇataruṇānaṃ attano bhariyānaṃ vase vattissanti, gehe dāsakammakarādayo pi gomahisādayo pi hiraññasuvaṇṇaṃ pi sabbaṃ tūsaṃ yeva āyattaṃ bhavissati, „sukaṃ hiraññasuvaṇṇaṃ vā paricchadādi-jātaṃ⁹ vā kahaṃ“ ti vutte „yattha vā tattha vā hotu, kiṃ tuyh' iminā vyāpārena, tvaṃ mayhaṃ ghare santaṃ vā asantaṃ vā jānitukāmo jāto“ ti vatvā nānappakārehi akkositvā mukhasattihī koṭ-tetvā⁹ dāsaceṭake viya vase katvā attano issariyaṃ pavattessanti, evaṃ

¹ C^k -vattente? ² C^k niyyāni. ³ C^v lajjī-. ⁴ C^k corr. to -pūnisaḍa-
C^v -pūsaḍa-. ⁵ C^k palāva-. ⁶ C^v garū-. ⁷ C^k plavanakālo. ⁸ both MSS.
paricche-. ⁹ both MSS. koddhetvā.

madhukapuppaphamāṇānaṃ maṇḍūkapotikānaṃ āsīvise kaṇhasappe gi-
lanakālo¹ viya bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Panna-
rasamaṃ kathehīti². „Bhante, dasahi asaddhammehi samannāgataṃ
gāmagocaraṃ kākāṃ kaṇcanavannaṇṇatāya suvaṇṇā ti laddhanāme
suvaṇṇarājahaṃse parivārente addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imas-
sāpi anāgate dubbalarājakāle yeva vipāko bhavissati, anāgatasmiṃ
rājāno hatthisippādisu akusalā yuddhesu visārada³ bhavissanti, te attano
rajjādivipattiṃ āsamkamānā samānajatīkānaṃ kulaputtānaṃ issariyaṃ
ndatvā attano pādamūlikanahāpakakappakādīnaṃ dassanti, jātigotta-
sammannakulaputtā rājakule paṭiṭṭhaṃ alabhamānā jīvikaṃ kappetuṃ
asamatthā hutvā issariye thite jātigottahīne akulīne upaṭṭhahantā vica-
rissanti, suvaṇṇarājahaṃsehi⁴ kākassa parivāritakālo viya bhavissati,
itonidānaṃ pi te bhayaṃ n' atthi. Soḷasamaṃ kathehīti⁵. „Bhante,
pubbe dīpino eḷake khādanti, ahaṃ pana eḷake dīpino anubandhitvā
murumurā⁶ ti khādante addasaṃ, ath' aññe tasā vakā eḷake dūrato va-
disvā tasitā tāsappattā⁷ hutvā eḷakānaṃ bhayā palāyitvā gumbagaha-
nāni pavisitvā niliyimsu, - hikāro pan' ettha nipātamattam eva - ⁸, ev'
āhaṃ addasaṃ, imassa ko vipāko“ ti. „Imassāpi anāgate adhammika-
rājakāle yeva vipāko bhavissati, tadā hi akulīnā rājavallabhā⁹ issarā
bhavissanti, kulīnā appaṇṇatā duggatā, te rājavallabhā¹⁰ rājānaṃ attano
kathaṃ gāhāpetvā vinicchayaṭṭhānādisu balavanto hūtvā kulīnānaṃ
paveṇiāgatānaṃ¹¹ khettavatthādīni 'ambhākaṃ santakāni etāni¹² abhi-
yuṭṭhitvā te 'na tumhākaṃ ambhākaṃ' ti āgantvā vinicchayaṭṭhānādisu
vivadante¹³ vettalatādīhi pahārāpetvā¹⁴ gīvāya gahetvā apakaḍḍhāpetvā
'attano pamāṇaṃ na jānātha, ambehi saddhiṃ vivadatha, idāni vo raṇṇo
kathetvā hatthapādacchedanādīni kāressāmā' ti santajjessanti, te tesāṃ
bhayena attano santakāni vatthūni 'tumhākaṃ yev' etāni¹⁵, gaṇhathā'
ti niyyādetvā attano gehāni pavisitvā bhūtā nipajjissanti; pāpabhikkhū
pi pesale bhikkhū yathārucciṃ viheṭhessanti, te pesalā bhikkhū paṭi-
saraṇaṃ alabhamānā araṇṇaṃ pavisitvā gahanaṭṭhānesu niliyissanti;
evaṃ hīnājaccehi c' eva pāpabhikkhūhi ca upaddutānaṃ jātimantaku-
laputtānaṃ c' eva pesalānaṃ bhikkhūnaṃ ca eḷakānaṃ bhayena tassa-
vakānaṃ¹⁶ palāyanakālo viya bhavissati, itonidānaṃ pi te bhayaṃ n'
atthi, ayaṃ pi hi supīno anāgataṃ nēva ārabha dīṭṭho, brāhmaṇā pana

¹ C^v hilana-. ² so both MSS. ³ both MSS. -harise. ⁴ C^v murū-. ⁵ C^k sap-
pattā. ⁶ so both MSS. ⁷ C^k vallabhā. ⁸ C^v pamehi-, C^k paveni-. ⁹ C^k va-
dante. ¹⁰ C^v paharā-. ¹¹ C^k yevatāni. ¹² both MSS. tasāva-.

na dhammasudhammatāya taya sinehena kathayimsu, 'bahum dhanam labhissamā' ti āmisacakkhutāya jīvitavuttiṃ nissāya kathayimsu" ti. Evam Sathā soḷasannaṃ mahāsupinānaṃ nipphattiṃ¹ kathetvā „na kho mahārāja etarahi tvaṃ nēva ime supine addasa, porāṇakarājāno pi² addasaṃsu, brāhmaṇāpi tesam evam eva ime supine gahetvā yaññamatthake khipimsu, tato paṇḍitehi diṇṇena nayena gantvā Bodhisattaṃ pucchimsu, porāṇakāpi tesam ime supine kathentā iminā niyāmena kathesun" ti vatvā tena yācito atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjaṃ karente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā c' eva samāpattiyo ca nibbattevā Himavantapadesaṃ jhānakīlaṃ kīlanto viharati. Tada Bārāṇasīyaṃ Brahmadatto iminā va niyāmena ime supine disvā brāhmaṇe pucchi. Brāhmaṇā evam evam³ yaññaṃ yajjituṃ ārabhimsu. Tesu purohitassa antevāsikamāṇavo⁴ paṇḍito vyatto ācariyaṃ āha: „ācariya, tumhehi mayaṃ tayo vede uggaṇhāpitā, nanu tesu 'ekam māretvā ekassa sotthikammaṃ karaṇaṃ nāma n' atthitī'". „Tāta iminā upāyena amhākaṃ bahum dhanam uppajjissati, tvaṃ pana rañño dhanam rakkhītukāmo maññe" ti. Māṇavo „tena hi ācariya tumhe tumhākaṃ kammaṃ karotha, ahaṃ tumhākaṃ santike kiṃ karissāmīti" vicaranto rañño uyyānaṃ agamāsi. Taṃ divasaṃ nēva Bodhisatto pi taṃ kāraṇam ūtvā „ajja mayi manussapathaṃ gate mahājanassa bandhanā makkho bhavissatīti" ākāseṇa gantvā uyyāne otaritvā suvaṇṇapaṭimā viya maṅgalasilātale nisīdi. Māṇavo Bodhisattaṃ upasaṃkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīditvā paṭisanthāraṃ akāsi. Bodhisatto pi tena saddhiṃ madhurapatisanthāraṃ katvā „kin nu kho māṇava rājā dhammena rajjaṃ kāretīti" pucchi. „Bhante, rājā nāma dhammiko, api ca kho pana naṃ brāhmaṇā atitthe pakkhaṃ dāpenti, rājā soḷasa supine disvā brāhmaṇānaṃ ārocesi, brāhmaṇā 'yaññaṃ yajjissamā'

¹ C² nipphattiṃ. ² C² omits pi. ³ so both MSS. ⁴ C² antevāsimā-

'ti āradhā, kin nu kho bhante 'ayaṃ nāma imesaṃ supinānaṃ nipphattitī' rājānaṃ saññāpetvā tumhākaṃ mahājānaṃ bhayā mocetuṃ na vattatitī¹“. „Mayaṃ kho māṇava rājānaṃ na jānāma, rājāpi amhe na jānāti, sace pana idhāgantvā puccheyya katheyyāma² assa mayā“ ti. Māṇavo „ahaṃ bhante ānessāmi, tumhe mamāgamaṇaṃ udikkhantā muhuttaṃ nisidathā“ 'ti Bodhisattaṃ paṭijānāpetvā rañño santikaṃ gantvā „mahārāja eko ākāsacāriko tāpaso tumhākaṃ uyyāne otaritvā 'tumhehi diṭṭhasupinānaṃ nipphattiṃ kathessāmiti' tumhe pakkosatitī“ āha. Rājā tassa kathaṃ sutvā tāvad eva mahantena parivārena uyyānaṃ gantvā tāpasaṃ vanditvā ekamantaṃ nisinno pucchi³: „tumhe kira bhante mayā diṭṭhasupinānaṃ nipphattiṃ jānathā“⁴ 'ti. „Ama mahārāja“ 'ti. „Tena hi kathethā“ 'ti. „Kathemi mahārāja, yathādiṭṭhe tāva supine maṃ sāvehitī“⁵. „Sādhu bhante“ ti rājā

Usabhā rukkhā gāviyo gavā ca
 asso kaṃso sigālī ca kumbho
 pokkharāṇī ca apāka candanaṃ
 Lāpūni sīdanti silā plavanti -pe-
 tasā vakā eḷakānaṃ bhayā hīti 76.

vattvā Pasenadiraṇṇā kathitaniyāmena' eva supine kathesi.

Bodhisatto pi tesam idāni Satthārā kathitaniyāmena' eva vitthārato nipphattiṃ kathetvā pariyoṣṇe sayam idam kathesi: Vipariyāso vattati, na idha-m-atthitī⁶, tatrayaṃ attho: ayaṃ mahārāja imesaṃ supinānaṃ nipphatti⁷, yaṃ paṇ' etaṃ tesam paṭighātathāya yaṇṇakammaṃ vattati taṃ⁸ vipariyāso vattati, viparitato vattati, vipallāsena vattatitī vuttam hoti, kinikāratā: imesaṃ hi nipphatti⁹ nāma lokassa viparivattakāle akāraṇassa kāraṇaṃ ti gahaṇakāle kāraṇassa akāraṇaṃ ti¹⁰ chaḍḍanakāle abhūtaṃ bhūtaṃ ti gahaṇakāle alajjīnaṃ ussanna-kāle lajjīnaṃ ca parihīna-kāle bhaviesati, na-y-idha-m-atthi, idāni pana tava vā

¹ both MSS. vaddhatitī. ² C^o pucche. ³ so both MSS. ⁴ C^o idhamatthitī corr. to idhadamatthitī. ⁵ both MSS. -titi. ⁶ both MSS. naṃ. ⁷ C^o omits gahana - - - ṇan ti.

mama vā kāle idha imasmīṃ purisayuge vattamāne etesaṃ nipphatti¹ n' atthi, tasmā etesaṃ patighātāya vattamānaṃ yaṇṇakammaṃ vipallāsena vattati.

„Alan tena, n' atthi te itonidānaṃ bhayaṃ vā chambhitaṃ vā“ ti mahāpuriso rājānaṃ samassāsetvā mahājanaṃ bandhanaṃ mocetvā puna ākāse thatvā raṇṇo ovādaṃ datvā pañcasu sīlesu patitthāpetvā „ito patthāya mahārāja brāhmaṇehi saddhiṃ ekato hutvā pasughātayaṇṇaṃ nāma mā yajā“² ti dhammaṃ desetvā ākāsen³ eva attano vasanattthānaṃ agamāsi. Rājāpi tassa ovāde thito dānādini puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḍesaṇaṃ āharitvā „supinapaccayā te bhayaṃ n' atthi, hare taṃ yaṇṇaṃ“ ti yaṇṇaṃ hāretvā mahājanassa jīvitadānaṃ datvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā rājā Anando ahoṣi, māṇavo Sāriputto, tāpaṣo pana aham evā“⁴ ti.

Parinibbute pana Bhagavatī Saṃgītikārakā usabhārukkhādini tiṇi padāni Atthakathaṃ ūropetvā lābūnīti ādini pañca padāni ekaṃ gāthaṃ katvā Ekani-pātapālīṃ ūropesun ti. Mahāsupinajātakaṃ.

8. Illisajātaka.

Ubho khañjā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto macchariseṭṭhiṃ ārabhma kathesi. Rājagahanagarassa kira avidūre Sakkharaṇaṃ nāma nigamo. Tatth' eko Maccharikosīyo nāma seṭṭhi asī-tikoṭivibhavo paṭivasati. So tiṇaggena telabindumattam pi n' eva pa-resaṃ deṭṭi na attanā paribhuñjati, iti tassa taṃ vibhavajātāṃ n' eva puttadārādīnaṃ na samaṇabrāhmaṇānaṃ atthaṃ anubhoti, rakkhasa-paṇṇiggaḥitaṃ pokkharāṇi viya aparibhogāṃ tiṭṭhati. Satthā ekadivasam paccūsasamaye mahākaruṇāsamāpattito vuṭṭhāya sakalalokadhātuyam bodhaneyyabandhave olokeno pañcacattālīsa⁵ ojanamatthake vasantassa² seṭṭhino sapajāpatikassa sotāpattiṃ phalassa upanissayaṃ addasa. Tato purimataradivase³ rājānaṃ upatthāpetuṃ rājagehaṃ gantvā rājupatthānaṃ katvā āgacchanto ekaṃ chātājjhattaṃ janapadamanussaṃ kummāsapū-raṃ kapallapūvaṃ khādantaṃ disvā tattha pipāsaṃ uppādetvā attano

¹ C* nipphattiṃ. ² C^o adds tassa. ³ add seṭṭhi?

gharam gantvā cintesi: „sac' āham 'kapallapūvaṃ khāditukāmo 'mhi'¹ vakkhāmi bahū mayā saddhiṃ khāditukāmā bhavissanti, evaṃ me' bahūni taṇḍulasapphāṇitādini² parikkhayaṃ gamissanti, na kassaci kathessāmi³“ taṇhaṃ adhiṃvāsento carati. So gacchante gacchante kāle uppaṇḍuppaṇḍukaajāto dhamanisanthataगतatto jāto. Tato taṇhaṃ adhi-
vāsetuṃ asakkonto gabbhaṃ pavisitvā mañcakaṃ upagūhivā nipajji, evaṃ gato pi dhanahānibhayena kassaci kiñci na kathesi. Atha naṃ bhariyā upasamkamitvā piṭṭhiṃ parimaṃjitvā „kin te sāmi aphāsukaṃ“ ti pucchi. „Na me kiñci aphāsukaṃ atthiti⁴“. „Kin nu kho te rājā kupito“ ti. „Rājāpi me na kuppati⁵“. „Atha kin te puttadhītāhi vā dāsakammakarādīhi vā kiñci amanāpaṃ kataṃ atthīti⁶“. „Evarūpaṃ pi n' atthi⁷“. „Kismici pana te taṇhā atthīti⁸“. Evam vutte pi dhanahānibhayena kiñci avatvā⁹ nissaddo va nipajji. Atha naṃ bhariyā „kathehi sāmi, kismiṃ te taṇhā“ ti āha. So vacanaṃ parigilanto viya „atthi me ekā taṇhā“ ti āha. „Kin taṇhā sāmi¹⁰“. „Kapallapūvaṃ khāditukāmo 'mhi¹¹“. „Atha kimatthaṃ na kathesi, kiṃ tvaṃ daliddo, idāni sakalasakkaraniḃgamavāsinaṃ pahonake kapallapūve pacissāmi¹²“, „Kin tehi, attano kammaṃ katvā khādisanti¹³“. „Tena hi ekaracchavāsinaṃ pahonake pacāmi¹⁴“. „Jānāṃ' ahan tava mahāddhanabbhāvan¹⁵“ ti. „Imasmiṃ gehamatte sabbesaṃ pahonakaṃ katvā pacāmi¹⁶“, „Jānāṃ' ahan tava mahajjhāsayabbhāvan¹⁷“ ti. „Tena hi te puttadāramattass' eva¹⁸ pahonakaṃ katvā pacāmi¹⁹“, „Kin te etehiti²⁰“. „Kiṃ pana tuyhaṃ ca mayhaṃ ca pahonakaṃ katvā pacāmi²¹“, „Tvaṃ kiṃ karissasi²²“. „Tena hi ekas' eva te pahonakaṃ katvā pacāmi²³“, „Imasmiṃ tūhane paccamānaṃ bahū paccāsiṃsanti²⁴, sakalatandule tūhpetvā bhinnatandule ca uddhanakapallāni²⁵ ca ādāya thokaṃ khīrasappimadhuphāṇitaṃ ca gahetvā sattabhūmakassa pāsādaṃ upari mahātalaṃ āruya paca, tatthāhaṃ ekako va nisīditvā khādisāmi²⁶“. Sā „sādhū“ 'ti paṭisunivā²⁷ gahetabbaṃ gāhāpetvā pāsādaṃ āruya dāsiyo vissajjetvā setthiṃ pakkosāpesi²⁸, so²⁹ ādito paṭṭhāya dvārāni pidahanto sabbadvāresu sūciḃgaṭṭikāḃayo datvā sattamaṃ talaṃ abhiruhitvā tattha pi dvāraṃ pidahitvā nisīdi. Bhariyāpi 'ssa uddhane aggrīṃ jāletvā kapallakaṃ āropetvā pūve pacitūṃ ārabhi. Atha Satthā pāto va Mahāmogallānattheraṃ āmantesi: „eso Moggallāna Rājagahaṃ avi-

¹ C^k evameva. ² C^v -phāni-, C^k -phani-. ³ so both MSS. ⁴ C^v vatvā. ⁵ C^k -mantaseva, C^v -matteseva? ⁶ C^k paccāyissanti. ⁷ C^v uddhaka-. ⁸ both MSS. -nitvā. ⁹ both MSS. pakkosāpetvāsi. ¹⁰ C^k yo.

dūre Sakkharanigame maccharisett̃hi 'kapallapūve khādisāmīti' aññesam dassanabbhayaena sattabhūmakapāsāde kapallapūve pacāpeti, tvaṃ tattha gantvā taṃ sett̃hiṃ dametvā nibbisevanam katvā ubho pi jayampatike pūve ca khīrasappimadhuphāṇitādāni ca gūhāpetvā attano balena Jetavanam ānehi, ajjāham pañcabi bhikkhusatehi saddhiṃ vihāre yeva nisīdisāmi, pūveh' eva bhattakiccaṃ karissāmīti" āha. Thero „sādhu bhante" ti Satthu vacanam sampañcchitvā tāvad eva iddhūbalena taṃ nigamaṃ gantvā tassa pāsādassa sihapāñjaradvāre sunivattho supāruto ākāse yeva maṇirūpakam viya at̃thāsi. Mahāsett̃hino theram disvā va hadayamaṃsam kampi. So „aham evarūpanam űeva bhayaena imam thānam āgato, ayaṃ ca āgantvā vātapānavāre thito" ti gahetabbagahaṇam¹ apassanto aggimhi pakkhittaloṇasakkharā viya rosenā tatātāyānto evam āha: „samaṇa ākāse thātva thāva" kiṃ labhissasīti, ākāse apade padaṃ dassetvā caṃkamanto pi n' eva labhissasīti" āha. Thero tasmim yeva thāne aparāparam caṃkami. Sett̃hi „caṃkamanto kiṃ labhissasi, ākāse pallamkena nisīdamāno pi" na labhissasi yevā" ti āha. Thero pallamkam ābhujitvā² nisīdi. Atha nam „nisinno kiṃ labhissasi, āgantvā vātapānaummāre thito pi na labhissasīti" āha. Thero ummāre at̃thāsi. Atha nam „ummāre thito kiṃ labhissasi, dhūpāyanto pi na labhissasi yevā" ti āha. Thero dhūpāyi, sakalapāsādo ekadhūmo āhosi. Sett̃hino akkhinaṃ sūciyā vijjhanakālo viya jāto, gehajjhānabbhayaena pana nam „pajjalanto pi na labhissasīti" avatvā cintesi: „ayaṃ samaṇo sut̃thu laggo, aladdhā na gamissati, ekam assa pūvaṃ dāpessāmīti" bhariyaṃ āha: „bhaddhe ekam khuddakapūvaṃ pacitvā samaṇassa datvā uyyojehi nan" ti. Sā thokam űeva piṭṭhiṃ³ kapallapātiyaṃ pakkhipi. Mahāpūvo hutvā sakalam pātiṃ pūretvā uddhumāto at̃thāsi. Sett̃hi taṃ⁴ disvā „bahum tayā piṭṭham gahitaṃ bhavissatiti" sayam eva dabbikaṇṇena thokam piṭṭhiṃ⁵ gahetvā pakkhipi. Pūvo purima-pūvato mahantataro jāto. Evaṃ yaṃ yaṃ pacati so so mahantamahanto va hoti. So nibbiṇṇo bhariyaṃ āha: „bhaddhe imassa ekam pūvaṃ dehīti". Tassā pacchito ekam pūvaṃ gaṇhantiyā sabbe ekābaddhā alliyimsu. Sā sett̃hiṃ āha: „sāmi, sabbe pūvā ekato laggā, visum kātum na sakkomīti". „Aham karissāmīti" so pi kātum nāsakkhi. Ubho janā koṭiyaṃ gahetvā kaḍḍhantāpi viyojetum nāsakkhimsu yeva. Ath' assa pūvehi saddhiṃ vāyamantass' eva sarirato sedā muccimsu pipāsā ca pacchijji. Tato bhariyaṃ āha: „bhaddhe, na me pūvehi

¹ C^k -gaḥaṇam. ² so both MSS. instead of tāva? ³ C^v pini. ⁴ C^k ābhujitvā,

⁵ so both MSS. ⁶ C^k naṃ.

attho, pacchiyā saddhiṃ yeva imassa bhikkhussa dehiti¹. Sā pacchiṃ ādāya theram upasāṃkami. Thero ubhinnaṃ pi dhammaṃ desesi, tiṇṇaṃ ratanānaṃ guṇe kāthesi, „atthi dinnāṃ, atthi yitṭhaṃ“ ti dānā-dīnaṃ phalaṃ gaganatale candaṃ viya dassesi. Taṃ sutvā pasanna-citto seṭṭhi „bhante āgantvā imasmiṃ pallāṅke nisiditva pūve pari-bhuñjathā“² ti āha. Thero „mahāseṭṭhi, Sammāsambuddho ‘pūve khādissāmīti’ pañcahi bhikkhusatehi saddhiṃ vihāre nisīno, tumhākaṃ ruciyā sati seṭṭhi bhariyaṃ pūve ca khirādīni ca gaṇhāpetha, Satthu santikaṃ gamissāmā“³ ti āha. „Kahaṃ pana bhante etarahi Satthā“⁴ ti. „Ito pañcaccattālīsajojanamatthake Jetavanavihāre seṭṭhiti“⁵. „Bhante kālāṃ anatikkamitvā ettakaṃ addhānaṃ kathaṃ gamissāmā“⁶ ti. „Mahāseṭṭhi, tumhākaṃ ruciyā sati ahaṃ vo attano iddhibalena nessāmi, tumhākaṃ pāsāde sopānasisaṃ attano tṭhāne yeva bhavissati, sopāna-pariyosānaṃ pana Jetavanadvārakoṭṭhake bhavissatīti uparipāsādā hetṭhāpāsādāṃ otaṇakālamattena vo Jetavanaṃ nessāmīti“⁷. So „sādhu bhante“ ti sampatichhi. Thero sopānasisaṃ tatth⁸ eva katvā „sopāna-pādamūlaṃ Jetavanadvārakoṭṭhake hotū“⁹ ti adhiṭṭhāsi. Tath¹⁰ eva āhosi. Iti thero seṭṭhiṃ ca seṭṭhibhariyaṃ ca uparipāsādā hetṭhā ota-ṇakālato khippataraṃ Jetavanaṃ sampāpesi. Te ubho pi Satthāraṃ upasāṃkamitvā kālāṃ ārocesuṃ. Satthā bhattaggaṃ pavisitvā pañnat-tabuddhāsane nisīdi saddhiṃ bhikkhusaṃghena. Mahāseṭṭhi buddha-pamukhassa saṃghassa dakkhiṇodakaṃ adāsi, bhariyā Tathāgatassa patte pūvaṃ patiṭṭhāpesi. Satthā attano yāpanamattaṃ gaṇhi, pañ-casatā bhikkhū pi tath¹¹ eva gaṇhiṃsu. Seṭṭhi khirasappimadhusak-kharā dadamāno agamāsi. Satthā pañcabi bhikkhusatehi saddhiṃ bhattakiccaṃ niṭṭhāpesi. Mahāseṭṭhi¹² pi saddhiṃ bhariyāya yāvadatthaṃ khādī¹³. Pūvaṃ pariyosānaṃ eva na paññāyati. Sakalavihāre bhik-khūnaṃ ca vighāsādānaṃ ca dinne pi pariyanto na paññāyati. „Bhante pūvaṃ parikkhayaṃ na gacchatīti“¹⁴ Bhagavato ārocesuṃ. „Teṇa hi Jetavanadvārakoṭṭhake chaḍḍethā“¹⁵ ti. Atha ne dvārakoṭṭhakassa avidūre pabbhāraṭṭhāne chaḍḍayimsu. Ajjāpi taṃ tṭhānaṃ Kapallapū-vaṃ¹⁶ pabbhāraṇte va paññāyati. Mahāseṭṭhi saha bhariyāya¹⁷ Bhaga-vantaṃ upasāṃkamitvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Bhagavā anumodanaṃ akāsi, anumodanapariyosāne ubho pi sotāpatti-phale patiṭṭhāya Satthā-raṃ vanditvā dvārakoṭṭhake sopānaṃ āruya attano pāsāde yeva¹⁸ pa-

¹ so both MSS. ² C² khādī. ³ both MSS. gacchantīti. ⁴ C² -pūva. ⁵ both MSS. hariyā. ⁶ C² yosva.

tiṭṭhamiṃsu. Tato paṭṭhāya mahāseṭṭhi asītikotiḍḍhanam Buddhasāsane yeva vikiri. Punadvase Sammasambuddho Sāvatthiyam piṇḍāya caritvā Jetavanam āgama bhikkhūnam Sugatovādam datvā gandhakotiṃ pavisitvā patisallīno¹. Sāyaṇhasamaye dhammasabbhāyam sannipatitvā bhikkhū „passathāvuso Mahāmogallānattherassānubhāvam, macchari-seṭṭhiṃ muhuttana dametvā nibbisevanam katvā pūve gāhāpetvā Jetavanam ānetvā Satthu sammukham katvā sotāpattiṭṭhale paṭiṭṭhāpesi, aho mahānubhāvo therō“ ti therassa guṇakatham kathentā nisīdimiṃsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinhā“ ti pucchitvā „imāya nāma“ ti vutte „bhikkhave kuladamakena nāma bhikkhunā kulam aviheṭṭetvā akilametvā pupphato reṇuṃ gaṇhantena bhamareṇa viya upasāmkamitvā Buddhagūṇe jānāpetabban“ ti vatvā theram pasamsanto

Yathāpi bhamaro puppham vaṇṇagandham aheṭṭhayam
paleti rasam ādāya evam gāme muni care ti (Dhp. v. 49)

imaṃ Dhammapade gātham vatvā uttarim pi therassa guṇam pakāsetum „na bhikkhave idān' eva Mogallānena macchariseṭṭhi damito, pubbe pi tam dametvā kammaphalasambandham jānāpesi yevā“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmaḍatte rajjam kārente
Bārāṇasiyam Illiso nāma seṭṭhi ahosi asītikotivibhavo purisa-
dosasamannāgato khañjo kuṇi² visamaakkhimaṇḍalo assaddho
appasanno macchari, n' eva aññesaṃ deti na sayam paribhuñ-
jati, rakkhasapariggahītapokkharanī viy' assa geham ahosi.
Mātāpitāro pan' assa yāva sattamā kulaparivatṭā³ dāyakā dā-
naṭatino. So seṭṭhiṭṭhānam labhitvā yeva kulavaṃsaṃ nāsetvā
dānasālam jhāpetvā yācake pothetvā nikkaḍḍhitvā dhanam eva
saṇṭhāpeti. So ekadivasam rājupaṭṭhānam katvā attano gharam
āgacchanto ekaṃ maggakilantam janapadamanussam ekaṃ su-
rāvārakam⁴ ādāya piṭṭhake nisīditvā ambilasurāya kosakam⁵
pūretvā⁶ pūtimacchakena uttaribhaṅgena pivantam disvā suram

¹ C^o -no. ² so both MSS. ³ both MSS. -parivaddhā. ⁴ C^o suravārakam.

⁵ both MSS. kesakam. ⁶ C^o sūretvā.

pātukāmo hutvā cintesi: „sac' āhaṃ suraṃ pīvissāmi mayi pīvante bahū pīvitukāma bhavissanti, evaṃ me dhanaparikkhaya¹ bhavissatīti“ so taṇhaṃ adbhivāseṇto vicaritvā gacchante² kāle adbhivāsetuṃ asakkonto vihatakapāso viya paṇḍusarīro ahosi dhamanisanthataḡatto jāto. Ath' ekadivasaṃ gabbhaṃ pavisitvā mañcakaṃ upagūhitvā³ nipajji. Tam enaṃ bhariyā upasaṃkamitvā piṭṭhiṃ parimajjitvā „kin te sāmi aphāsukaṃ“⁴ ti pucchi. Sabbhaṃ heṭṭhākathitaniyāmeṇ' eva veditabbaṃ. „Tena hi ekakass' eva te pahonakaṃ⁵ suraṃ karomīti“ puna vutte „gehe surāya kāriyamānāya bahū paccāsimsanti, antarāpaṇato āharāpetvāpi na sakkā idha nisinnena pātun“⁶ ti māsakamattaṃ datvā antarāpaṇato surāvārakaṃ āharāpetvā ceṭakena gāhāpetvā nagarā nikkhamma naditīraṃ gantvā mahāmaggasamīpe ekaṃ gumbaṃ pavisitvā surāvārakaṃ ṭhapāpetvā „gaccha tvaṃ“⁷ ti ceṭakaṃ dūre nisīdāpetvā kosakaṃ pūretvā suraṃ pātun ārabhi. Pitā pan' assa dānādīnaṃ puññānaṃ katattā devaloke Sakko hutvā nibbatto, so tasmaṃ khaṇe „pavattati nu kho me dānaṃ udāhu no“⁸ ti āvajjento tassa appavattiṃ puttassa ca⁹ kulavaṃsaṃ nāsetvā dānasālaṃ jhāpetvā yācake nikkadḍhitvā macchariyabhāvena patiṭṭhāya ‘aṇṇesaṃ dātubbaṃ bhavissatīti’ bhayena gumbaṃ pavisitvā ekakass' eva suraṃ pīvanabhāvaṃ ca disvā „gacchāmi, taṃ saṃkhobhetvā dametvā kammaphalasambandhaṃ jānāpetvā dānaṃ dāpetvā devaloke nibbattanārahaṃ karomīti“ manussapathaṃ otaritvā Illisasetṭhinā nibbisesaṃ khañjakuṇiṃ visamacakkhulaṃ attabhāvaṃ nimminitvā Rājagahanagaraṃ pavisitvā rañño nivesanadvāre ṭhatvā attano āgatabhāvaṃ ārocāpetvā „pavisatū“¹⁰ 'ti vutte pavisitvā rājānaṃ vanditvā atṭhāsī. Rājā „kiṃ mahāsetṭhi avelāya¹¹ āgato sīti“ āha. „Āgato 'mhi deva, ghare me asitikoṭimattaṃ dhanāṃ atthi, taṃ devo āharāpetvā attano bhaṇḍāgāre pūrāpetū“¹² ti. „Alaṃ mahāsetṭhi, tava

¹ both MSS. dhanāsi-. ² C^o repeats gacchante. ³ C^o upabhūhitva. ⁴ C^o ahāsukaṃ. ⁵ C^o pagona-. ⁶ omit ca? ⁷ C² velāya.

dhanato amhākaṃ gehe bahutaraṃ dhanan¹ ti. „Sace deva tumhākaṃ kammaṃ n' atthi yathāruciyaṃ naṃ gahetvā dānaṃ dammīti². „Dehi seṭṭhīti³. So „sādhū devā“ 'ti rājānaṃ vanditvā nikkhamitvā Illisaṅṭhino gehaṃ agamāsi. Sabbe upatṭhākamanussā parivāresuṃ, eko pi „nāyaṃ Illiso“ ti jānitum samattho atthi, so gehaṃ pavisitvā ante ummāre ṭhatvā dovārikaṃ pakkosāpetvā „yo añño mayā samānarūpo āgantvā 'mam' etaṃ gehaṃ' ti pavisitum āgacchati taṃ piṭṭhiyaṃ paharitvā nīhareyyāthā“ 'ti vatvā pāsādaṃ āruya mahārahe āsane nisīditvā seṭṭhibhariaṃ pakkosāpetvā sitākāraṃ dassetvā „bhadde dānaṃ demā“ 'ti āha. Tassa taṃ vacanaṃ sutvā va seṭṭhibharia⁴ ca puttadhītaro ca dāsakammakara⁵ ca „ettakaṃ kālāṃ 'dānaṃ demā' 'ti cittaṃ eva n' atthi, ajja pana suraṃ pivitvā muducitto hutvā dātukāmo jāto bhavissatīti“ vadimsu. Atha naṃ seṭṭhibharia „yathāruciyaṃ detha sāmīti“ āha. „Tena hi bherivādakaṃ pakkosāpetvā 'suvannarajatamaṇimuttādīhi atthikā Illisaṅṭhisṣa gharaṃ gacchantū' 'ti sakalanagare bheriṃ carāpehīti⁶. Sā tathā kāresi. Mahājano pacchipasibbakādīni gahetvā gehadvāre sannipati. Sakko sattaratanapūre gabbhe vivarāpetvā „tumkākaṃ dammi, yāvadatthaṃ gahetvā gacchathā“ 'ti āha. Mahājano dhanāṃ nīharitvā mahātale rāsiṃ katvā ābhatabhājanāni pūretvā gacchati. Aññataro janapadamanusso Illisaṅṭhino goṇe tass' eva rathe yojetvā sattaḥi ratanehi pūretvā nagarā nikkhamma mahāmaggaṃ paṭipajjitvā tassa gumbassa avidūrena rathaṃ pesento „vassasataṃ jīva sāmī Illisaṅṭhi⁷, taṃ⁸ nissāya dāni me yāvajīvaṃ kammaṃ akatvā jīvitabbaṃ jātāṃ, tav' eva ratho tav' eva goṇā tav' eva gehe satta ratanāni n' eva mātaraṃ dinnā⁹ na pitarā taṃ nissāya laddhāni sāmīti“ seṭṭhino guṇakathaṃ kathento gacchati. So taṃ saddaṃ sutvā bhīttasito cintesi: „ayaṃ mama nāmaṃ

¹ both MSS. -bhariyā. ² C^k -seṭṭhī. ³ C^k naṃ. ⁴ so both MSS. instead of dinnāni.

gahetvā idañ c' idañ ca vadati, kacci nu kho raññā¹ mama dhanam lokassa dinnam² ti gumbā nikkhamitvā goṇe ca rathañ ca sañjānitvā „are ceṭaka, mayham gonā, mayham ratho“ ti vatvā gantvā goṇe nāsārajjuyam gaṇhi. Gahapatiko rathā oruḥha „are dutṭhacēṭaka³, Illisamahāseṭṭhi sakalanagarassa dānam deti, tvam kiṃ ahoṣīti“ pakkhanditvā asanīm⁴ pātentō viya khandhe paharitvā ratham ādāya agamāsi. So puna kampamāno utṭhāya paṃsum puñjitvā vegena gantvā ratham gaṇhi. Gahapatiko otaritvā kesesu gahetvā nāmetvā kapparappahārehi kōtṭetvā⁵ gale gahetvā āgataṃaggābhimukham khipitvā pakkāmi. Ettāvātāssa⁶ surāmadeo chijji⁷. So kampamāno vegena nivesanadvāram gantvā dhanam ādāya gacchante „ambho, kiṃ nām' etaṃ, kiṃ rājā mama dhanam vilumpāpetīti“ taṃ taṃ gantvā gaṇhāti, gahitagahitā paharitvā pādamūle yeva pātentī. So vedanāmatto geham pavisitum ārabhi, dvārapālā „are dutṭhagahapati, kham pavisaṣīti“ vamsapesikāhi⁸ pothetvā gīvāya gahetvā nihariṃsu. So „ṭhapetvā idāni rājānam n' atthi me añño koci paṭisaraṇam“ ti rañño santikam gantvā „deva mama geham tumhe vilumpāpethā“ ti. „Nāham seṭṭhi vilumpāpemi, nanu tvam eva āgantvā 'sace tumhe na gaṇhatha aham mama dhanam dānam dassāmīti' nagare bheriṃ carāpetvā dānam adāṣīti“. „Nāham deva tumhākam santikam āgacchāmi, kiṃ tumhe mayham macchariyabhāvaṃ na jānātha, aham tiṇaggena telabindum pi na kassaci demi, yo dānam deti taṃ pakkosāpetvā vīmaṃsatha devā“ ti. Rājā Sakkaṃ pakkosāpesi. Dvinnam jānānam viṣesaṃ n' eva rājā jānāti na amaccā. Macchariya-seṭṭhi⁹ „kiṃ deva ayaṃ seṭṭhi, aham seṭṭhīti“ āha. „Mayam na sañjānāma, atthi tesam¹⁰ jānanako“ ti. „Bhariyā me devā“ ti bhariyam pakkosāpetvā „kataro te sāmiyo“ ti¹⁰ pucchīṃsu. Sā „ayan“ ti Sakkass' eva santike atṭhāsi. Puttadhītaro

¹ C^k rañño. ² C^k omits dutṭha. ³ C^k asanīm. ⁴ both MSS. koddhetvā.

⁵ C^k -asā. ⁶ C^k chiddi. ⁷ C^k vasape-. ⁸ both MSS. -soṭṭhīm. ⁹ C^v tesam.

¹⁰ C^k sāmiyāci.

dāsakammakare pakkosāpetvā pucchiṃsu. Sabbe Sakkass' eva santike tiṭṭhanti. Puna seṭṭhi cintesi: „mayhaṃ sīse piḷakā atthi kesehi paṭicchannā, taṃ kho pana kappako eva jānāti, taṃ pakkosāpessāmīti“ so „kappako maṃ deva sañjānātīti taṃ pakkosāpehīti“ āha. Tasmiṃ pana kāle Bodhisatto tassa kappako hoti. Rājā naṃ pakkosāpetvā „Illisaseṭṭhiṃ jānāsīti“ pucchi. „Sīsaṃ oloketvā sañjānissāmi devā“ 'ti. „Tena hi dvinnam pi sīsaṃ olokehīti“. Tasmiṃ khaṇe Sakko sīse piḷakaṃ māpesi. Bodhisatto dvinnam pi sīsaṃ olokenā piḷakaṃ disvā „mahārāja, dvinnam pi sīse piḷakā atth' eva, nāhaṃ etesu ekassa sāmi-Illisa-bhāvaṃ sañjānitum sakkomīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Ubho khañjā ubho kuṇi ubho visamacakkhulā,
ubhinnaṃ¹ piḷakā jātā, nāhaṃ passāmi Illisaṃ ti. 77.

Tattha ubho ti dve pi janā, khañjā ti kuṇṭhapādā, kuṇi kuṇṭhahatthā, visamacakkhulā ti visamaakkhimaṇḍalā kekarā, piḷakā ti dvinnam pi ekasmiṃ yeva sīsapadese ekasanthānā va piḷakā jātā, nāhaṃ passāmīti ahaṃ imesu ayaṃ nāma Illiso ti na passāmi, ekassa pi Illisabbhāvaṃ na jānāmīti avoca.

Bodhisattassa vacanaṃ sutvā seṭṭhi kampamāno dhanasokena satim paccupatṭhāpetum asakkonto tatth' eva papati. Tasmiṃ khaṇe Sakko „nāhaṃ mahārāja Illiso, Sakko 'ham asmīti“ mahatiyā liḷhāya ākāse atṭhāsī. Illisassa mukhaṃ puñjitvā udakena siñciṃsu. So utṭhāya Sakkaṃ devarājānaṃ vanditvā atṭhāsī. Atha naṃ Sakko āha: „Illisa², idaṃ dhanam mama santakaṃ na tava, ahaṃ pi te piṭā, tvaṃ mama putto, ahaṃ dānādini puñṇāni katvā Sakkattaṃ patto, tvaṃ pana me vaṃsaṃ upacchinditvā adānasilo hutvā macchariye patiṭṭhāya dānasālā jhāpetvā yācaka nikkaddhitvā dhanam eva saṇṭhapesi, taṃ n' eva tvaṃ paribhuñjasi³ na añño, rakkhasipariggahitaṃ

¹ C^k ubhinnaṃ. ² C^k omits Illisa. ³ C^k bhuñjasi.

viya tiṭṭhati, sace me dānasālā pākatikaṃ katvā dānaṃ dassasi
 ice-etaṃ kusalaṃ, noce dassasi tabbaṃ¹ te dhanāṃ antara-
 dhāpetvā iminā Indavajirena sīsaṃ chinditvā jivitakkhayaṃ
 pāpessāmā² "ti. Illisasetṭhi maraṇabhayaena santaṃjito „ito pa-
 ṭṭhāya dānaṃ dassāmiti“ paṭiññaṃ adāsi. Sakko tassa paṭiññaṃ
 gahetvā ākāse nisinnako³ va dhammaṃ desetvā taṃ sīlesu pa-
 tiṭṭhāpetvā sakatṭhānaṃ eva agamāsi. Illiso pi dānādini puñ-
 ñāni katvā sagga-parāyano ahoṣi.

Satthā „na bhikkhave idāṃ⁴ eva Moggallāno macchariyasetṭhiṃ
 dameti, pubbe p⁵ esa iminā damito yevā“⁶ "ti vatvā imaṃ dhamma-
 sannaṃ āharitvā anusandhiṃ ghaṭetvā jātaṃ samodhānesi: „Tadā
 Illiso macchariyasetṭhi⁷ ahoṣi, Sakko devarājā Moggallāno, rājā Anando,
 kappako pana aham evā“⁸ "ti. Illisajātaṃ.

9. Kharassarajātaka.

Yato viluttā ca hatā ca gāvo ti. Idam Satthā Jeta-
 vane viharanto aññatarāṃ amaccaṃ ārabba kathesi. Kosalarāñño
 kira eko amacco rājānaṃ ārādhetvā paccantagāme rājabalāṃ labhitvā
 corehi saddhiṃ ekato hutvā „aham manusse ādāya araṇṇaṃ pavissāmi,
 tumhe gāmaṃ vilumpitvā upaddhaṃ mayhaṃ dadeyyāthā“⁹ "ti vatvā
 page va manusse sannipādetvā araṇṇaṃ gantvā coresu āgantvā gāviyo
 ghātetvā māṃsaṃ khādītva gāmaṃ vilumpitvā gatesu sāyaṇhasamaye
 mahājanaparivuto āgacchati. Tassa na ciren¹⁰ eva taṃ kammaṃ pāka-
 taṃ jātaṃ. Manussā rañño ārocesuṃ. Rājā na¹¹ pakkosāpetvā desaṃ
 patitṭhāpetvā suniggahitaṃ niggahetvā aññaṃ gāmaḥhajakaṃ pesetvā
 Jetavanaṃ gantvā Bhagavato etaṃ atthaṃ ārocesi. Bhagavā „na ma-
 hārāja idāṃ¹² ev¹³ esa evaṃsilo, pubbe pi evaṃsilo yevā“¹⁴ "ti vatvā tena
 yācito uttamaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
 ekassa amaccassa paccantagāmaṃ adāsi. Sabbāṃ purimasadi-
 sam eva. Tadā pana Bodhisatto vaṇijjāya paccante vica-

¹ so both MSS. instead of sabbāṃ?

² C^o nisinnātiko corr. to nisinnako.

³ both MSS. -setṭhiṃ

⁴ C^o tam.

ranto tasmiñ gāmake nivāsañ kappesi. So tasmiñ gāmaḥhojake sāyaṇhasamaye mahājanaparivārena bheriyā vajjamānāya āgacchante „ayaṃ dutṭhabhojako corehi ekato hutvā gāmañ vilumpāpetvā coresu palāyitvā aṭavim pavitṭhesu idāni upasantūpasanto viya bheriyā vajjamānāya āgacchatīti“ imaṃ gātham āha:

Yato viluttā ca hatā ca gāvo
daḍḍhāni gehāni jano ca nīto
athāgamā puttahatāya putto
kharassaraṃ deṇḍimaṃ vādayanto ti. 78.

Tattha yato ti yadā, viluttā ca hatā cā 'ti vilumpitvā ca nītā maṃsaṃ khādanatthāya ca hatā ca, gāvo ti gorūpāni, daḍḍhāni ti agginā datvā jhāpitāni, jano ca nīto ti karaṇaragāhaṃ gaḥetvā nīto, puttahatāya putto ti hataputtāya putto nillajjo ti attho, chinnaḥhirottappassa hi mātā nāma n' atthi, iti so tassā jīvanto pi hataputta(ṭhāne) tittṭhatīti hataputtāya putto nāma hoti, kharassaraṃ ti thaddhasaddaṃ, deṇḍimaṃ ti paṭahabheriṃ.

Evam Bodhisatto imāya gāthāya taṃ paribhāsi, na ciren' eva c' assa taṃ kammaṃ pākaṃ jātāṃ. Ath' assa rājā do-sānurūpaṃ niggaḥaṃ akāsi.

Satthā „na mahārāja idān' ev' csa evaṃsilo, pubbe pi evaṃsilo yevā“ 'ti vatvā imaṃ dhammaḍesaṇaṃ āharitvā anusandhūṃ ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā amacco idāni amacco yeva, gāthāya udāhāraḥkaḇaṇḍitaṃanusso pana ahaṃ evā“ 'ti. Kharassara-jātakam.

10. Bhīmasenajātaka.

Yan te pavikatthitaṃ pure ti. Idam Satthā Jetavane viharanto aññataraṃ vikatthitaṃ bhikkhūṃ ārabha kathesi. Eko kira bhikkhu „āvuso, ambhākaṃ jātisaṃ jātī gottasaṃ gottāni nāma n' atthi, mayaṃ evarūpe nāma mahākhattiyakule jātā, gottena vā kulapadesena vā amhehi sadiso n' atthi, ambhākaṃ suvaṇṇarajatatāḍinaṃ anto n' atthi, dāsakammakarāpi no sālīmaṃsodanaṃ bhuñjanti, kāsika-vatthaṃ nivāsenti, kāsikavilepanaṃ vilimpanti, mayaṃ pabbajitabhāvena

etarahi evarūpāni lūkhāni bhojanāni bhuñjāma, lūkhāni civarāni dhāremā¹ 'ti theranavamajjhimānaṃ bhikkhūnaṃ antare vikatthento jāti-ādivasena vāhento vañcento vicarati. Ath' assa eko bhikkhu kulapa-desāṃ parigaṇhitvā taṃ vikatthanabhāvaṃ bhikkhūnaṃ kathesi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannipatitā „āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā vikatthento vāhento² vicaratīti³ etassa aggaṃ kathayimsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarah; kathāya sannisiṇṇā⁴ ti pucchitvā „imāya nāma⁵ 'ti rutte „na bhikkhave so bhikkhu idān' eva vikatthento vicarati, pubbe pi vikatthento vāhento vicaratīti⁶ vatvā atitāni āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto ekasmiṃ nigamaḡāme udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā veyyapatto Takkaṣilāya disāpāmoḡkhaṣṣa ācariyaṣṣa santike tayo vede atthārāṣa vijjattthānāni uggahetvā sabbasippe nipphattiṃ patvā Culladhanuggahapaṇḡito nāma ahoṣi. So Takkaṣilato nikkhamitvā sabbasamayaṣippāni pariyesamāno Mahimsakarattthāṃ agamāṣi. Imasmiṃ pana jātake Bodhisatto thokaṃ rāṣṣo opatākāro ahoṣi. So cintesi: „sac' āhaṃ kañci rājānaṃ upasaṃkamissāmi so 'evaṃ rassasariro tvaṃ kiṃ ambhākaṃ karissasīti⁷ vakkhati, yaṃ nūnāhaṃ ārohapariṇāhasampannaṃ abhirūpaṃ ekaṃ purisaṃ phalakaṃ katvā tassa piṭṭhicchāyāya jīvikaṃ kappeyyaṃ⁸ ti so tathārūpaṃ purisaṃ pariyesamāno Bhīmasenaṣṣa nāma⁹ ekassa tantavāyāṣṣa¹⁰ tantavitattthānaṃ¹¹ gantvā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃjkatvā „samma tvaṃ kiṇṇāmo¹² ti pucchi. „Ahaṃ Bhīmaseno nāma¹³ 'ti. „Kiṃ pana tvaṃ abhirūpo upadhisampanno hutvā imaṃ lāmakakem-maṃ karosīti¹⁴. „Jivituṃ asakkonto¹⁵ ti. „Samma mā etaṃ kammaṃ kari, sakala-Jambudīpe mayā sadiso dhanuggaho nāma n' atthi, sace panāhaṃ kañci rājānaṃ passeyyaṃ so maṃ 'evaṃ rāṣṣo ayaṃ kiṃ ambhākaṃ karissatīti¹⁶ kopeyya, tvaṃ rājānaṃ disvā 'ahaṃ dhanuggaho' ti vakkhasi, rājā te paribbayaṃ datvā

¹ C² omittis vāhento. ² C² ntavāyāṣṣa. ³ C² nantarivīnaṃatthānaṃ, C² tantarivīnaṃatthānaṃ. ⁴ C² karissasīti.

vuttim nibaddham dassati, aham te uppannakammañ karonto tava pitthicebhāyā jīviṣāmi, evaṃ ubho pi sukhitā bhaviṣṣāma, karohi mama vacanam“ ti āha. So „sādhū“ ti sampatiṇcehi. Atha nañ ādāya Bārāṇasim gantvā sayam Culladhanupatthāko¹ hutvā tañ purato katvā rājadvāre thatvā rañño ārocāpesi „āgacchatū“ ti ca vutte ubho pi pavisitvā rājānañ vanditvā atthamisu, „kiṃkāraṇā āgat’ atthā“ ti ca vutte Bhīmaseno āha: „aham dhanuggaho, mayā sadiso sakala-Jambudīpe dhanuggaho n’ atthīti“. „Kiṃ pana labhanto mañ upatthahissasīti“². „Addhamāse³ sahaṣsañ labhanto upatthahissāmi devā“ ti. „Ayañ te pariso kiṃ hotīti“. „Cullupatthāko devā“ ti. „Sādhū, upatthahā“ ti. Tato patthāya Bhīmaseno rājānañ upatthāti, uppannañ kiccañ pan’ assa Bodhisatto va nittharati. Tena kho pana samayena Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ arañhe bahunnañ manussānañ sañcaraṇamaggañ vyaggho chaddāpeti, bahū⁴ manusse gahevā khādati. Tañ pavattim rañño ārocesum. Rājā Bhīmasenañ pakkosāpetvā „sakkhissasi tāta tvañ vyagghaṃ gañhitu“ ti āha. „Deva, kiṃ dhanuggaho nāmāhañ yaḍi vyagghaṃ gaheṭuṃ na sakkomīti“. Rājā tassa paribbayañ datvā uyyojesi. So gharañ gantvā Bodhisattassa kathesi. Bodhisatto „sādhū samma gacchā“ ti āha. „Tvañ pana na gamissasīti“. „Ama na gamissāmi⁵, upāyañ pana te ācikkhissāmīti“. „Ācikkha sammā“ ti. „Tvañ vyagghassa vasanaṭṭhānañ sahasā ekako va mā agamāsi, jānapadamanusse pana sannipādetvā ekañ vā dve vā dhanusahassāni gāhāpetvā⁶ tattha gantvā vyagghassa utthitabhāvañ ūtvā palāyitvā ekañ gumbañ pavisitvā udarena nipajjeyyāsi, jānapada⁷ va vyagghaṃ pothetvā gañhissanti, tehi vyaggha gaḥite tvañ dantehi ekañ valliṃ chinditvā koṭiyañ gahevā matavyagghassa santikañ gantvā ‘lho ken’ esa vyaggho mārito ti, ahañ imañ vyagghaṃ goṇaṃ

¹ so both MSS. instead of -dhanuggahup-. ² both MSS. -hissatīti. ³ both MSS. -so. ⁴ C^h bahu. ⁵ C^h upagamissāmi. ⁶ C^h gaḥā-.

viya valliya bandhivā rañño santikaṃ nessāmiti valliṃ atthāya gumbaṃ pavittṭho. mayā valliya anābhatāya eva ken' esa mārito ti katheyyā' 'ti, atha te jānapadā bhītatasitā 'sāmi mā rañño ācikkhīti' bahuṃ dhanāṃ dassanti, vyaggho tayā gahito va bhavissati, rañño pi santikā bahuṃ dhanāṃ labhissasīti". So „sādhū" 'ti gantvā Bodhisattena kathitanīyāmen' eva vyagghaṃ gahetvā araṇṇaṃ khemaṃ katvā mahājanaparivuto Bārāṇasīṃ āgantvā rājānaṃ disvā „gahito me deva vyaggho, araṇṇaṃ khemaṃ katan" ti āha. Rājā tuṭṭho bahuṃ dhanāṃ adāsi. Pun' ekadivasaṃ „ekaṃ maggaṃ mahiso chaddāpetīti" rañño ārocayīmsu. Rājā tath' eva Bhīmasenaṃ pesesi. So Bodhisattena dinnanayena vyagghaṃ viya tam pi gahetvā āgañchi. Rājā puna bahuṃ dhanāṃ adāsi. Mahantaṃ issariyaṃ jātāṃ. So issariyamadamatto Bodhisatte avaṇṇaṃ katvā tassa vacanaṃ na gaṇhāti, „nāhaṃ taṃ nissāya jīvāmi, kiṃ tvaṃ ũeva puriso" ti ādini pharusavacanāni vadati. Atha katipāhaccayen' ev' eko sapattarājā āgantvā Bārāṇasīṃ uparundhitvā „rajjāṃ vā detu yuddhaṃ vā" ti rañño sāsanam pesesi. Rājā „yujjhāhīti" Bhīmasenaṃ pesesi. So sabbanāhasannaddho bhaṭavesaṃ gahetvā susannaddhassa vāraṇassa piṭṭhe nisīdi. Bodhisatto pi tassa maraṇabhayaena sabbasannāhasannaddho Bhīmasenass' eva pacchimāsane nisīdi. Vāraṇo mahājanaparivuto nagaradvāreṇa nikkhamitvā saṃgāmasīsaṃ pāpuṇi'. Bhīmaseno yuddhabherisaddaṃ sutvā va kampitūṃ āraddho. Bodhisatto „idān' esa hatthipiṭṭhā patitvā marissasīti" hatthito apatanatthaṃ Bhīmasenaṃ yottena parikkhipitvā gaṇhi. Bhīmaseno sampahāraṭṭhānaṃ disvā maraṇabhayaatajjito sarīravalañjēna hatthipiṭṭhaṃ dūsesi. Bodhisatto „na kho te Bhīmasena purimena pacchimaṃ sameti, tvaṃ pubbe saṃgāmayodho viya ahosi, idāni hatthipiṭṭhaṃ dūsesīti" vatvā imaṃ gātham āha:

¹ Ck -ūi, C^o -ni. ² so both MSS.

Yan te pavikatthitaṃ pure
 atha te pūtisarā saṃjanti pacchā
 ubhayaṃ na sameti Bhīmasena
 yuddhakathā ca idaṃ ca te vihaṇṇaṃ ti. 79.

Tattha yan te pavikatthitaṃ pure ti yan tvayā pubbe kiṃ tvam yeva puriso nāham¹ pi saṃgāmayodho ti vikatthitaṃ vamaṃ² vacanaṃ vuttaṃ idaṃ³ tāva ekaṃ, atha te pūtisarā saṃjanti pacchā atha te ime pūtibhāvena sarābhāvena ca pūtisarā ti laddhanāṃ sariravalaṇḍhārā⁴ saṃjanti valaṇḍhanti paggharanti, pacchā ti tato pure vikatthitato aparabhāge idāni imasmīṃ saṃgāmasāse ti attho, ubhayaṃ na sameti Bhīmasenā ti idaṃ Bhīmasena ubhayaṃ na sameti, katarāṃ: yuddhakathā ca idaṃ ca te vihaṇṇaṃ, yā ca pure kathitā yuddhakathā yaṃ ca te idāni vihaṇṇaṃ kīlamatho hatthipittāṃ dūsana-kārapatto viḥāto ti attho.

Evam Bodhisatto taṃ garahitvā „mā bhāyi samma, kasmā mayi thīte vihaṇṇasīti“ Bhīmasenaṃ hatthipittāṃ otāretvā „nabāyitvā geham eva gacchā“⁵ ti uyyojetvā „ajja mayā pākāṭena bhavitum vaṭṭatīti“ saṃgāmaṃ pavisitvā unnaditvā bala-kotṭhakaṃ bhinditvā sapattarājānaṃ jīvagāhaṃ gāhāpetvā Bārāṇasiraṇṇo santikaṃ agamāsi. Rājā tuṭṭho Bodhisattassa mahantaṃ yasaṃ adāsi. Tato paṭṭhāya Culladhanuggahapaṇḍito ti sakala-Jambudīpe pākāṭo ahosi. So Bhīmasenassa paribbayaṃ datvā sakatṭhānam eva pesetvā dānādīni puṇṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā „na bhikkhave idān' ev' esa bhikkhu vikattheti⁶, pubbe pi vikattheti yevā“⁷ ti vatvā imaṃ dhammasanaṃ āharitvā anusandhīm ghaṭetvā jātakam samodhānesi: „Tadā Bhīmaseno vikatthitabhikkhu ahosi, Culladhanuggahapaṇḍito panna aham evā“⁸ ti. Bhīmasena-jātakaṃ. Varāṇavaggo aṭṭhamo.

¹ C¹ nāha aham, C² tāha aham. ² C³ vama. ³ C⁴ idan. ⁴ C⁵ -valaṇḍhāṃ dhārā, C⁶ -valaṇḍhādharā. ⁵ both MSS. vikatthoti.

9. APĀYIMHAVAGGA.

1. Surāpānajātaka.

Apāyimha anaccimbhā ti. Idam Satthā Kosambiyaṃ upanissāya Ghositārāme viharanto Sāgatatttheraṃ ārabbhā kathesi. Bhagavati hi Sāvattthiyaṃ vassaṃ vasitvā cārikagamanena¹ Bhaddavatikāṃ nāma nigamaṃ sampatte gopālakā pasupālakā kassakā pathāvino ca Satthāraṃ disvā vanditvā „mā bhante Bhagavā ambatitthaṃ agamāsi, ambatitthe jaṭilassame ambatitthako nāma nāgo āsīviso² ghorraviso Bhagarantaṃ vihettheyyā“³ ti vārayiṃsu. Bhagavā tesam katham asuṇanto viya tesu yāva tatiyaṃ vārayamānesu⁴ pi agamāsi yeva. Tatra sudam Bhagavati Bhaddavatikāya avidūre aññatarasmiṃ vanasaṇḍe viharante tena samayena buddhupaṭṭhāko Sāgato nāma thero puthujjanikāya iddhiyā samannāgato tam assamaṃ upasamkamitvā tassa nāgarājassa vasanaṭṭhāne tiṇasantharakam paññāpetvā⁵ pallamkena nisīdi. Nāgo makkham asahamāno⁶ dhūmāyi. Thero pi dhūmāyi. Nāgo pajjali. Thero pi pajjali. Nāgassa tejo theram na bādhati. Therassa tejo nāgam bādhati. Evaṃ so khaṇena tam nāgarājānaṃ dametvā saraṇesu ca silesu ca patitthapetvā Satthu santikaṃ agamāsi. Satthāpi Bhaddavatikāyaṃ yathābhirantaṃ viharitvā Kosambiṃ agamāsi. Sāgatatttherena nāgassa damitabhāvo sakalaJanapadam patthari. Kosambinagaravāsino Satthu paccuggamanaṃ katvā Satthāraṃ vanditvā Sāgatatttherassa santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ ṭhitā evam āhamsu: „bhante yaṃ tumhākaṃ dullabhaṃ tam vadeyyāthā⁷ ti“ tad eva mayaṃ paṭiyādessāmā⁸ ti. Thero tuṇhī⁹ ahoṣi. Chabbaggiyā pañāhamsu: „āvuso pabbijjītaṃ nāma kāpotikā surā dullabhā c¹⁰ eva manāpā ca, sace tumhe therassa pasannaṃ kāpotikaṃ suraṃ¹¹ paṭiyādetthā“ ti. Te „sādhū“ ti sampaṭicchitvā Satthāraṃ svātānāya nimantetvā nagaraṃ pavisitvā „attano attano gehe therassa dasāimā“¹² ti kāpotikaṃ pasannaṃ paṭiyādetvā theram nimantetvā ghare ghare pasannaṃ adamsu. Thero pivitvā surāmadamatto nagaratonikkhamanto dvārantare pati, vippalāpamāno nipajji. Satthā katabhattakiceco nagarā nikkhamanto theram tenākarena nipannaṃ disvā „gaṇhatha bhikkhave Sāgatan“ ti gāhāpetvā āramaṃ

¹ Ck carlgamanena. ² both MSS. asī-. ³ both MSS. vāriya-. ⁴ C^v paññāpetvā. ⁵ Ck agamāno. ⁶ so both MSS. ⁷ both MSS. pasannaṃ kāpotika suraṃ.

agamāsi. Bhikkhū therassa sīsam Tathāgatassa pādamūle katvā tam nipajjāpesum. So parivattitvā pāde tathāgatābhimukhe katvā nipajji. Satthā bhikkhū paṭipucchi: „kin nu kho bhikkhave yaṃ pubbe Sāgatassa mayi gāraṇaṃ tam idāni¹ atthīti“. „N² atthi bhante“ ti. „Bhikkhave ambatitthakaṃ nāgarājānaṃ ko dāmesīti“. „Sāgato bhante“ ti. „Kiṃ pan³ etarahi Sāgato udakadeddubhakam⁴ pi dametuṃ sakkuṇeyyā“ ti. „No h⁵ etaṃ bhante“. „Api nu bhikkhave evarūpaṃ pātuṃ yuttaṃ yaṃ pivitvā evaṃ visaṇṇi hontīti“. „Ayuttaṃ bhante“ ti. Atha kho Bhagavā therāṃ garahitvā bhikkhū āmantetvā „surāmerayapāne pācittiyaṃ“ ti sikkhāpadaṃ paṇḍāpetvā utthāyaṇaṃ gandhakuṭṭim⁶ pavasi. Dhammasabbhāyaṃ sannipatitā bhikkhū surāpānassa avannaṃ kathayimāsu: „yāva mahādosaṃ c⁷ etaṃ āvuso surāpānaṃ nāma tāva paṇḍāsampannaṃ nāma iddhimantaṃ Sāgataṃ yathā Satthu guṇamattam pi na jānāti tathā akāśīti“. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sammisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma“ ti vutte „na bhikkhave idān⁸ eva surāṃ pivitvā pabbajitā visaṇṇino honti, pubbe pi ahesuṃ yevā“ ti vatvā atītaṃ āharī⁹:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Kāsiraṭṭhe udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca uppādetvā jhānakīlaṃ kilanto Himavantapadese vasati pañcahi antevāsikasatehi parivuto. Atha naṃ vassānasamaye sampatte antevāsikā āhaṃsu: „ācariya manussapathaṃ gantvā loṇambilaṃ sevitvā āgacchāma“ ti. „Āvuso, ahaṃ idh¹ eva vasissāmi, tumhe pana gantvā sarīraṃ santappetvā vassaṃ vītināmetvā āgacchathā“ ti. Te „sādhū“ ti ācariyaṃ vanditvā Bārāṇasīṃ gantvā rājuyyāne vasitvā punadivase bahidvāragāme yeva bhikkhāya caritvā suhitā hutvā² punadivase nagaraṃ pavasiṃsu. Manussā sampiyāyamānā bhikkhaṃ ādaṃsu, katipāhaccayena ca rañño ārocesuṃ: „deva Himavantato pañcasatā isayo āgantvā uyyāne vasanti ghoratapaṃ parimāritindriyā sīlavanto“ ti. Rājā tesāṃ guṇe sutvā uyyānaṃ gantvā vanditvā katapaṭisanthāro

¹ C^o idāni. ² C^o -deddū-. ³ C^k -kuṭṭim. ⁴ C^k -rī. ⁵ C^k omits hutvā.

vassānaṃ catumāsāṃ¹ tatth'eva vasanattāhāya paṭiññāṃ gaheṭvā nimantesi. Te tato paṭṭhāya rājagehe yeva bhuñjitvā uyyāne vasanti. Ath' ekadivasāṃ nagare surānakkhattaṃ nāma ahosi. Rājā „pabbajitānaṃ surā dullabhā“² ti bahūṃ uttamaṃ suraṃ dāpesi. Tāpasā suraṃ pivtvā uyyānaṃ gantvā surāmadamattā hutvā ekacce utthāya naccim̐su ekacce gāyim̐su ekacce naccitvā gāyitvā khāriyādīni avattharitvā niddāyitvā³ surāmade chinne pabujjhitvā taṃ⁴ attano vip̐pakāraṃ sutvā disvā „na amhehi pabbajitasārappaṃ katan“⁵ ti roditvā paridevitvā „mayāṃ ācariyena vinābhūtattā evarūpaṃ pāpaṃ karimhā“⁶ 'ti taṃ khaṇaṃ yeva uyyānaṃ pahāya Himavantaṃ gantvā paṭisaṃmitaparikkhārā ācariyaṃ vanditvā nisiditvā „kin nu kho tātā manussapathe bhikkhāya akilamamānā sukhaṃ vasittha samaggavāsaṃ ca pana vasitthā“⁷ 'ti pucchitā „ācariya sukhaṃ vasimha, apī ca kho mayāṃ apātabbayuttakaṃ pivtvā visaññibhūtā satim̐ paṭṭhāpetum asakkontā gāyimha c'eva naccimhā“⁸ 'ti etaṃ attahaṃ ārocentā imaṃ gāthaṃ samutthāpetvā āhaṃsu:

Apāyimha anaccimha agāyimha rudimha ca,
visaññakaraṇiṃ pītvā⁹ dīṭṭhā nāhumha vānarā ti. 80.

Tattha apāyimbā 'ti suraṃ pivimha, anaccimbā 'ti taṃ pivitvā¹ hatthapāde lālentā naccimha, agāyimbā 'ti mukhaṃ vivaritvā² āyatakena sareṇa gāyimha, rudimha ca 'ti puna vip̐paṭisārino evarūpaṃ nāma amhehi katan ti rodimha, dīṭṭhā nāhumha vānarā ti evarūpaṃ saññāvināsanato visaññikaraṇiṃ suraṃ pivitvā etaṃ eva sādhu yaṃ vānarā nāhumhā 'ti, evaṃ te attano agūyaṃ kathesuṃ.

Bodhisatto „garusaṃvāsarahitānaṃ nāma evarūpaṃ hoti yevā“³ 'ti te tāpase garahitvā „puna evarūpaṃ mā karitthā“⁴ 'ti tesāṃ ovādaṃ datvā aparihīnājjhāno Brahmaloḷa-parāyano ahosi.

¹ C^o catu-. ² both MSS. niddāyitvā. ³ C^o nañ. ⁴ both MSS. vasitvā.
⁵ so both MSS. instead of naccimha cā? ⁶ C^o pitthā, C^o pītvā. ⁷ C^o pivitthā.
⁸ C^o vivaritthā.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
 -- ite paṭṭhāya hi „anusandhiṃ ghaṭetvā“ ti idaṃ pi na vakkhāma —
 „Tadā isigāṇo Buddhapaṇḍitaṃ ahoṣi, gaṇasatthā pana aham evā“¹ ti.
 Surāpānājātakaṃ.

2. Mittavindajātaka.

Atikkamma ramaṇakaṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane viha-
 ranto ekaṃ dubbacabbhikkhuṃ ārabbha kathesi. Imassa pana
 Jātakassa Kassapasammāsambuddha-kālikaṃ vatthuṃ Dasanipāte Mahā-
 mittavindakajātake āvibhavissati.

Tadā pana Bodhisatto imaṃ gātham āha:

Atikkamma ramaṇakaṃ¹ sadāmatthaṃ ca dūbhakaṃ
 sv-āsi pāsāpamāsīno² yasmā jīvaṃ na makkhasīti. 81.

Tattha ramaṇakaṃ³ ti tasmiṃ kāle phalīkassa nāmaṃ, phalīkapāsādaṃ⁴
 ca atikkanto sīti dīpeti, sadāmatthaṃ ca⁵ 'ti rajatassa nāmaṃ, rajatapāsādaṃ ca
 atikkanto sīti dīpeti, dūbhakaṃ ti maṇḍo nāmaṃ, maṇipāsādaṃ ca atikkanto
 sīti dīpeti, sv-āsi so si tvaṃ, pāsāpamāsīno ti, uracakkam nāma pāsā-
 mayam vā hoti maṇimayam vā, taṃ pana pāsāpamayaṃ, so ca tena āsīno abhi-
 nivṛtṭho ajjhottaṃ⁶, tasmā pāsāpamāśinattā⁷ pāsāpamāsīno ti vattabbe vyañjana-
 sandhivaseṇa makāraṃ ādāya pāsāpamāsīno ti vuttaṃ, pāsāpam vā āsīno taṃ
 uracakkam āsajja pāpuṇṇitvā⁸ thito ti attho, yasmā jīvaṃ na makkhasīti
 yasmā uracakkā yava te pāpaṃ na khīyati tāva jīvanto yeva na muccissasi taṃ
 āsīno sīti.

Imaṃ gātham vatvā Bodhisatto attano devatṭhānaṃ⁹ yeva
 gato. Mittavindako pi uracakkam ukkhipitvā mahādukkhaṃ
 anubhavamāno pāpakamme parikkhīṇe yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
 „Tadā“ Mittavindako dubbacabbhikkhu ahoṣi. devarājā pana aham evā“
 ti. Mittavindajātakaṃ.

¹ C² ramaṇakaṃ. ² both MSS. pāsāpamā-. ³ C² ramaṇakaṃ. ⁴ C² phalīkassa
 nāmaṃ phalīkassa phalīkapāsādaṃ. ⁵ C² ajjhe-. ⁶ C² āśinattā, C² āśinattā.

⁷ C² devasatṭhānaṃ, C² devatṭhāna. ⁸ C² omits tadā.

3. Kālakannijātaka.

Mitto have sattapadena hotīti. Idam Sattā Jetavane viharanto ekam Anāthapiṇḍikassa mittam ārabha kathesi. So kira Anāthapiṇḍikena saddhim sahapamsukilīto ekācariyass¹ eva santike uggahitasippo nāmena Kālakannī² nāma. So gacchante³ kāle duggato hutvā jīvitum asakkonto seṭṭhino santikam agamāsi. So tam samassāsetvā paribbayaṃ datvā attano kuṭumbam paṭicchāpesi. So seṭṭhino upakārako hutvā sabbakiccāni karoti. Tam seṭṭhissa santikam āgatakāle „tiṭṭha Kālakannī, nisīda Kālakannī², bhuñja Kālakannīti“ vadanti. Ath⁴ ekadivasam seṭṭhino mittamaccā seṭṭhim upasamkamitvā evam āhuṃsu: „mahāseṭṭhi, mā etaṃ tava santike kari, ‘tiṭṭha Kālakannī, nisīda Kālakannī², bhuñja Kālakannīti’ hi iminā saddena yakkho pi palāyeyya, na c’ esa tayā samāno, duggato durupeto⁴, kim te iminā“ ti. Anāthapiṇḍiko „nāmaṃ nāma vohāramattaṃ, na tam paṇḍitā pamāṇam karonti, sutamaṅgalikena⁵ nāma bhavitum na vaṭṭati, na sakkā mayā nāmaṃ nāma nissāya sahapamsukilītam⁶ sahāyaṃ paricajjītuṃ“ ti tesam vacanaṃ anādāya ekadivasam attano bhogagāmaṃ gacchanto tam geharakkhakaṃ katvā agamāsi. Corā „seṭṭhi kira gāmaṃ gato, geham assa vilumpissamā“ ti nānāvudhahatthā rattibhāge āgantvā geham parivāresum. Itaro pi corānaṃ ūeva āgamanam āsamkamāno aniddāyanto va nisīdi. So corānaṃ āgatabhāvaṃ ūatvā manusse pabodhetum „tvam samkham dhama, tvam ālāṅgaṃ⁷ vādehīti“ mahāsamajjam karonto viya sakalanivesanaṃ ekasaddum kāresi. Corā „suññaṃ gehaṃ⁸ ti dussutaṃ amhehi, idh⁹ eva mahāseṭṭhīti“ pāsānamuggarādini tatth¹⁰ eva chaḍḍetvā palāyimsu. Punadivase manussā tattha tattha chaḍḍite pāsānamuggarādaye disvā samvegappattā hutvā „sace aṭṭa evarūpo buddhisampanno gharavicārako nābhavissa corehi yathāruciyā pavisitvā sabbageham viluttaṃ assa, imam dāḷhamittam nissāya seṭṭhino vadḍhi jātā“ ti tam pasamsitvā seṭṭhissa bhogagāmato āgatakāle sabbaṃ tam pavattim ārocayimsu. Atha ne seṭṭhi avoca: „tumhe evarūpaṃ mama geharakkhakaṃ mittam nikkadḍhāpetha, sac¹¹ āyaṃ tunhākaṃ vacanena mayā nikkadḍhito assa aṭṭa me kuṭumbam kiñci nābhavissa, nāmaṃ nāma appamāṇam hitacittam eva pamāṇam“ ti tassa uttaritarāṃ paribbayaṃ datvā „atthi dāni me idam kathāpā-

¹ C² kālakannī, C¹ kālakannī. ² C² -nto. ³ C² kāla-. ⁴ C² durū-. ⁵ C¹ -maṅga-

⁶ C¹ -kilītam, C² -kilīkaṃ. ⁷ so both MSS. instead of ālāṅgaṃ?

bhatan" ti Satthu santikaṃ gantvā ādito paṭṭhāya taṃ pavattiṃ ārocesi.
 Satthā „na kho gahapati idān' eva Kāḷakaṇṇi' mitto attano mittassa
 gharakuṭumbaṃ rakkhati, pubbe pi rakkhi yevā" 'ti vatvā tena yācito
 atitāṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
 Bodhisatto mahāyaso seṭṭhi ahosi. Tassa Kāḷakaṇṇi nāma
 mitto ti sabbaṃ paccuppannasadisam eva. Bodhisatto bhoga-
 gāmato āgato taṃ pavattiṃ sutvā „sace mayā tumhākaṃ va-
 canena evarūpo mitto nikkaddhito assa ajja me kuṭumbaṃ
 kiñci nābhavissā" 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

Mitto have sattapadena hoti,
 sahāyo pana dvādasakena hoti,
 māsaḍḍhamāsenā ca nāti hoti,
 tatuttariṃ attasamo pi hoti,
 so 'haṃ kathaṃ attasukhassa hetu
 cirasatthunaṃ² Kāḷakaṇṇiṃ jaheyyan ti. 82.

Tattha have ti upātamattaṃ, mettāyatīti mitto, mettā paccupaṭṭhāpeti³
 sinehaṃ karotīti attho, so paṇ' esa sattapadena hoti ekato sattapadavūṭṭhāraga-
 manamattena hotīti attho, sahāyo pana dvādasakena hotīti sabbaḍḍhānāṃ
 ekato karaṇavasena sabbariyāpathesu saha⁴ gacchatīti sahāyo, so paṇ' esa dvāda-
 sakena hoti dvādasāhaṃ ekato nivāsenā hotīti attho, māsaḍḍhamāsenā 'ti mā-
 senā vā addhamāsenā vā, nāti hotīti nātisamo hoti, tatuttariṃ ti tato uttariṃ
 ekato vāsenā attasamo pi hoti eva, jaheyyan ti evarūpaṃ sahāyaṃ kathaṃ
 jaheyyan ti mittarase guṇaṃ kathaṃ. Tato paṭṭhāya puna koci tass' antare
 vātā nāma nāhosi⁵.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
 „Tadā Kāḷakaṇṇi⁶ Anando ahosi, Bārāṇasiseṭṭhi pana ahaṃ evā" 'ti.
 Kāḷakaṇṇijātakaṃ.

¹ C^o kāla-. ² so both MSS. instead of ciravuttham? ³ C^o -ṭṭhāpeti. ⁴ C^o saha.

⁵ C^o nahosi. ⁶ C^o kālakaṇṇi, C^o kālakaṇṇi.

4. Atthassadvārajātaka.

Arogyam icche paramañ ca lābhan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ atthakusalaṃ puttāṃ ārabbha kathesi. Sāvattthiyaṃ hi ekassa mahāvibhavassa seṭṭhino putto jātiyā sattavasso paññavā atthakusalo. So ekadivasaṃ pitaraṃ upasaṃkamitvā atthassa dvārapañhaṃ nāma pucchi. So taṃ na jānāti. Ath' assa etad ahoṣi: „ayaṃ pañho atisukhumo, tṭhapetvā sabbaññū-Buddhaṃ aṇṇo uparibhaggena heṭṭhā avicinā paricchinne lokasannivāse etaṃ pañhaṃ kathetum samattho nāma n' atthiti“ so puttāṃ ādāya bahumālāgandhavilepanaṃ¹ gāhāpetvā Jetavanaṃ gantvā Satthāraṃ pūjetvā vanditvā ekamantaṃ nisinnō Bhagavantaṃ etad avoca: „ayaṃ bhante dārako paññavā atthakusalo maṃ atthassa dvārapañhaṃ nāma pucchi, ahaṃ² taṃ pañhaṃ ajānanto tumhākaṃ santikaṃ āgato, sādhu me Bhagavā taṃ pañhaṃ kathetū“ ti. Satthā „pubbe p' āhaṃ upāsaka iminā kumārakena taṃ pañhaṃ puṭṭho mayā c' assa³ kathito, tadā naṃ⁴ esa jānāti, idāni pana bhavaṃsāṃkhepagatattā na sallakkhetitī“ vatvā tena yācito atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahoṣi. Ath' assa putto sattavassiko jātiyā paññavā atthakusalo. So ekadivasaṃ pitaraṃ upasaṃkamitvā „tāta atthassa dvāraṃ nāma kin“ ti atthassa dvārapañhaṃ pucchi. Ath' assa pitā taṃ pañhaṃ kathento imaṃ gātham āha:

Arogyam icche paramañ ca lābhaṃ,
silaṃ ca vuddhānumataṃ sutaṃ ca
dhammānūvattī ca alinātā ca
atthassa dvārā pamukhā cha⁵ ete ti. 83.

Tattha arogyam icche paramañ ca lābhan ti cakāro nipātamattaṃ, tāta paṭhamam eva ārogyasaṃkhātāni paramāni lābhāni iccheyyā ti imaṃ atthaṃ dipento evaṃ āha, tattha ārogyaṃ nāma sarīrassa ca cittaṃ ca ārogyabhāvo anāturaṭṭā, sarīre hi rogāturaṭṭaṃ⁶ n' eva aladdhaṃ bhogalābhaṃ uppādetum sakkoti

¹ both MSS. bahū- ² C^h ahaṃ. ³ C^h vassa. ⁴ C^h na. ⁵ so both MSS.

⁶ both MSS. rogāturaṭṭaṃ.

na laddham paribhuñjitum, anāturā pana ubhayam p' etasmiñ sakkotitī, eitte ca kilesāturo n' eva aladdham jhānānilābham uppādetum sakkoti na laddham puna samāpattivāsena paribhuñjitum ti, etasmiñ anārogye sati aladdho pi lābho na labbhati laddho pi niratthako hoti, asati pan' etasmiñ aladdho pi lābho labbhati laddho pi sātthako hotitī ārogyam parama lābho nāma, tam sabbapaṭhamam iecchitabbam, idam ekam atthassa dvāraṃ ti ayam ettha attho, sīlam eā 'ti ācārasīlam, iminā lokuttaracārittam dasseti, vuddhānumatan ti gūṇavuddhānam paññānam anumatan, iminā nānasampannānam¹ garūṇam ovādaṃ dasseti, sutaṃ eā ti kāraṇanissitam sutaṃ, iminā imasmiñ loke atthanissitam bāhusaccaṃ dasseti, dhammānūvattī eā ti tividhassa sucaritadhammassa anuvattanam, iminā dūcesaritadhammā vājjetvā sucaritadhammānūvattanabbhāvaṃ dasseti, alīnatā eā 'ti eittassa alīnatā ahicatā, iminā eittassa asaṃkocaṃ² paññābhāvaṃ uttamabbhāvaṃ dasseti, atthassa dvārā pamukkhā cha³ ete ti attho nāma vajjhi, tassa vajjhisamikkhātassa lokiyalokuttarassa⁴ atthassa ete pamukkhā uttamā cha dvārā upāyā adhigamamukhānti.

Evam Bodhisatto puttassa atthadvārāpaṇham kathesi. So tato paṭṭhāya tesu chasu dhammesu vattī. Bodhisatto pi dānādini puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā putto va paccuppanno putto, mahāseṭṭhi pana aham evā” 'ti. Atthassadvārajātakaṃ.

5. Kimpakkajātaka.

Āyatim⁵ dosam nāññāyā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam ukkaṇṭhitabhikkhum ārabha kathesi. Aññataro kira kulaputto Buddhasāsane uram datvā pabbajito. Ekadivasam Sāvatthiyam piṇḍāya caranto ekam alamkātaṭṭhiṃ disvā ukkaṇṭhi. Attha nam ācariyupajjhāyā Satthu santikaṃ ānayaṃsu. Satthā „saccam kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito” ti pucchitvā „saccam” ti vutte „paṇca kāmāgūṇā nāma” ete bhikkhu paribhogakāle ramaṇīyā, so pana nesam paribhogo⁶ nirayādisu paṭisandhidāyakattā kimpakkaphalaparibhogasadi⁷ hoti, kimpakkaphalam nāma vaṇṇagandharasasampannam, khāditaṃ pana antāni khaḍdetvā jīvitakkhayaṃ pāpeti, pubbe bahujaṇā tassa dosam

¹ C* nāna- ² C* asaṃkoca. ³ so both MSS. ⁴ both MSS -rassi. ⁵ C* āyati C* āyati. ⁶ both MSS. paṭibhogo. ⁷ both MSS. -sadi.

adisvā vaṇṇagandharasesu baḷḷhitvā tam phalaṃ paribhuñjitvā jīvitakkhayaṃ pāpuṇisū" 'ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmādatte rajjaṃ kārente Bodhisatto satthavāho hutvā pañcahi sakaṭasatehi pubbantā aparantaṃ¹ gacchanto aṭavimukhaṃ patvā manusse sannipātetvā „imissā aṭaviyā visarukkā nāma atthi, mā kho maṃ anāpucchā pubbe akhāditapubbāni phalāni khādītthā“ 'ti ovaḍi. Manussā aṭaviṃ atikkamītvā aṭavimukhe ekaṃ kimpakkarukkhaṃ phala-bhāranamitasākhaṃ addasaṃsu, tassa khandhasākhapattaphalāni saṇṭhānavanṇarasagandhehi ambasadisān² eva. Tesu ekacce vaṇṇagandharasesu bandhitvā ambaphalasaññāya phalāni khādīṃsu, ekacce „satthavāhaṃ pucchitvā khādissāmā“ 'ti gahetvā aṭṭhaṃsu. Bodhisatto taṃ ṭhānaṃ patvā gahetvā ṭhite³ phalāni chaddāpetvā ye khādamānā aṭṭhaṃsu te vamaṇaṃ kāretvā tesāṃ bhesajjaṃ adāsi. Tesu ekacce ārogā jātā, paṭhamam eva khādītva ṭhitā pana jīvitakkhayaṃ pattā. Bodhisatto pi icchitattṭhānaṃ sotthinaṃ gantvā lābhaṃ labhitvā puna sakaṭṭhānaṃ eva āgantvā dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā taṃ⁴ vatthuaṃ kathetvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthaṃ āha:

Āyatīṃ dosaṃ nāññāya yo kāme patisevatī

vipākante hanantī naṃ kimpakkamāva bhakkhitaṃ ti. 84.

Tattha āyatīṃ dosaṃ nāññāya 'ti anāgate dosaṃ nāññāya ajānitvā ti attho, yo kāme patisevatīti yo vatthukāme ca kilesakāme ca patisevatī, vipākante hanantī naṃ ti te kālā⁵ naṃ purisaṃ attano vipākasaṃkṣāte ante nīrayādisu uppannaṃ nānappakāreṇa dukkheṇa saṃyojyamānā⁶ hanantī, kathaṃ: kimpakkamāva bhakkhitaṃ yathā paribhogakāle vaṇṇagandharasasampattiyaṃ manāpaṃ kimpakkaphalaṃ anāgataṃ dosaṃ adisvā bhakkhitaṃ ante hanatī jīvitakkhayaṃ pāpetīti.

Evam paribhogakāle manāpāpi kāmā vipākakāle hanantīti desanaṃ yathānusaṇḍhiṃ pāpetvā saṃcāni pakāsesi. Ukkantṭhitabhikkhu sotā-

¹ both MSS. parantā. ² both MSS. ṭhita. ³ C² naṃ. ⁴ so both MSS. instead of kāmā? ⁵ C² -yojjiya-

pattiphalam¹ pāpuṇi, sesapariśāya pi keci sotāpannā keci sakadāgāmino keci anāgāmino keci arahanto ahesuṇi. Satthāpi imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā jātakam sāmōdhānesi: „Tadā pariśā Buddhapariśā ahoṣi, satthavāho pana aham evā“² ti. Kimpakkajātakam.

6. Silavīmaṃsanajātaka.

Silaṃ kir' eva kalyāṇan ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ silavīmaṃsakam³ brāhmaṇam ārabha kathesi. So kira Kosalarājānam nissāya jīvati tisarapaḡato akhaṇḍapaṇcasīlo tiṇṇam vedānam pārāgū. Rājā „ayam silavā“ ti tassa atirekasammānam karoti. So cintesi: „ayam rājā mayham aññabrāhmaṇehi⁴ atirekasammānam karoti, ativiya maṃ garuṃ katvā passati, kin nu kho esa mama jātigottakulapadesasippasampattiṃ⁵ nissāya imaṃ sammānam karoti udāhu silasampattiṃ, vīmaṃsissāmi tāvā“⁶ ti so ekadivasam rājupattiḥṇam gantvā gharam gaecchanto ekassa heraṇṇi-kassa phalakato anāpucchitvā ekaṃ kahāpaṇam gaḥetvā agamāsi. Heraṇṇiko brāhmaṇe garubhāvena kiñci avatvā va nisīdi. Punadivase dve kahāpaṇe gaṇhi. Heraṇṇiko tath' eva adhiyāsesi. Tatiyadivase kahāpaṇamuttiṃ aggaḥesi. Atha naṃ heraṇṇiko „rāja te tatiyo divaso rājakuṭumbam vilumpantassā“⁷ ti „rājakuṭumbam vilumpakacoro me gaḥito“ ti tikkhattuṃ viravi. Atha naṃ manussā ito c' ito cā-gantvā „cīran dāni tvaṃ silavā⁸ viya vicarīti“ dve tayo pahāre datvā bandhitvā raṇṇo dassetuṃ. Rājā vipattiṃsārī hutvā „kasmā brāhmaṇa evarūpaṃ dussīlakammaṃ karosīti“⁹ vatvā „gaecchatha, tassa rājānam¹⁰ karothā“ ti āha. Brāhmaṇo „nāhaṃ mahārāja coro“ ti āha. „Atha kasmā rājakuṭumbakassa phalakato kahāpaṇe gaṇhīti“. „Etaṃ mayā tayi mama sammānam karonte“¹¹ kin nu kho rājā mama jātiādini nissāya atisammānam karoti udāhu silam nissāyā¹² ti vīmaṃsanatthāya kataṃ, idāni pana mayā ekamsena nātāṃ, yathā silam eva nissāya tayā mama sammāno kato na jātiyādini tathā¹³ hi me idāni rājānam¹⁴ kāresīti, sv-āham iminā kāraṇena imasmiṃ loke silam eva uttamam silam pamukhaṃ¹⁵ ti sanniṭṭhānam gato, imassa paṇāham silassa anuc-

¹ C^o -phalam corr. to -phale. ² C^o -ka. ³ C^k aññabrā-. ⁴ both MSS. -sippam-. ⁵ both MSS. silavā. ⁶ both MSS. karohīti. ⁷ C^o rājānam, C^k rājā. ⁸ C^k tayimmanāṃ karonto corr. to taya-, C^o tayi mama sammāna karonto. ⁹ C^o yathā. ¹⁰ both MSS. rājānam.

chavikaṃ karonto gehe t̥hito kilese paribhuñjanto na sakkhissāmi kātum, ajj' eva Jetavanam gantvā Satthu santike pabbajissāmi, pabbajjam me dehiti¹ vatvā rājānam anujānāpetvā Jetavanābhīmuḥko pāyāsi. Atha nam nātisuhajjabandhavā sannipādetvā nivāretum asakkontā² nivattiṃsu. So Satthu santikaṃ gantvā pabbajjam yācivtvā pabbajjān ca upasampadañ ca labhivtvā avissatthakammanto vipassanaṃ vad̥dhetvā arahattaṃ patvā Satthāraṃ upasāṃkamitvā „bhante mayham pabbajjā matthakaṃ pattā“ ti aṇṇam vyākāsi. Tassa taṃ aṇṇavyākaranam³ bhikkhusaṃghe pākaṭam jātam. Ath' ekadivasaṃ dhammasabbhāyaṃ sannipatitā bhikkhū „āvuso asuko nāma raṇṇo upatthākabrahmaṇo attano sīlam vīmaṃsitvā rājānam āpucchitvā arahatte⁴ patiṭṭhito“ ti tassa guṇam kathayamānā nisīdiṃsu. Satthū āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti vutte „na bhikkhave idāni ayam eva brahmaṇo attano sīlam vīmaṃsitvā pabbajitvā attano patiṭṭham akāsi, pubbe pi paṇḍitā attano sīlam vīmaṃsitvā pabbajitvā attano patiṭṭham karimū 'ti vatvā atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto tassa purohito ahosi⁵ dānādīmutto sīlajjhāsayo akhaṇḍapaṇcasīlo. Rājā sesabrahmaṇehi atirekaṃ tassa sammanāṃ karotīti sabbam purimasadisam eva. Bodhisatte pana bandhitvā raṇṇo santikaṃ nīyamāne⁶ ahigun̄ḍikā antaravithiyaṃ sappam kilāpentā⁷ nam naṃgut̥ṭhe gaṇhanti gīvāya gaṇhanti gale veṭhenti. Bodhisatto te disvā „mā tātā etaṃ sappam naṃgut̥ṭhe gaṇhatha, mā gīvāya⁸, mā gale veṭhetha, ayam⁹ hi vo ḍasitvā jīvitaḥkhayaṃ pāpeyyā“ ti āha. Ahigun̄ḍikā¹⁰ „brāhmaṇa sappo sīlavā ācārasampanno, tādiso dussīlo na hoti, tvaṃ pana attano dussīlatāya anācārena 'rājakuṭumbavilumpakacoro' ti bandhitvā nīyāsi¹¹“ āhaṃsu. So cintesi: „sappāpi tāva aḍasantā aviheṭhentā sīlavanto ti nāmaṃ labhanti, kim aṇṇa¹² pana manussabhūtā, sīlam yeva imasmim loke uttamaṃ,

¹ C^v -to. ² C^k aṇṇam-. ³ both MSS. arabante. ⁴ C^k purohito. ⁵ C^v niyya-

⁶ both MSS. kilā-. ⁷ both MSS. gīvāyā. ⁸ so both MSS. ⁹ C^k adds āha, C^v a. ¹⁰ C^k niyyā-. ¹¹ C^k kimahaṃsu.

n' atthi tato uttaritaran¹ ti. Atha naṃ netvā rañño dassesum.
Rājā „kiṃ idaṃ tātā“ ti pucchi. „Rājakuṭumbavilumpakacoro
devā“² ti. „Tena hi 'ssa rājānaṃ karoṭhā“³ ti. Brāhmaṇo
„nāhaṃ mahārāja coro“ ti āha. „Atha kasmā kahāpape
aggahesīti“⁴ ca vutto purimanayen⁵ eva sabbaṃ ārocento
„sv-āhaṃ iminā kāraṇena 'imasmiṃ loke sīlam eva uttamaṃ
sīlaṃ pāmukkhān' ti sannitṭhānaṃ gato“ ti vatvā „tiṭṭhatu tāva
idaṃ, āsiviso tāva aḍasanto avihethento sīlavā ti vattabbamattaṃ
labhati, imināpi kāraṇena sīlam eva uttamaṃ sīlaṃ pavaran“⁶
ti sīlaṃ vaṇṇento imaṃ¹ gāthaṃ āha:

Sīlaṃ kir' eva kalyāṇaṃ, sīlaṃ loke anuttaraṃ,
passa: ghoraviso nāgo sīlavā² ti na haññatīti. 85.

Tattha sīlaṃ kir' evā³ ti kāyavācācitteli avitikkamanasāṃkhātāṃ⁴ ācāra-
sīlam eva, kirā ti anussavavasena vadati, kalyāṇaṃ ti sundaratarāṃ, anuttaraṃ
ti jettakāṃ sabbagunadāyakaṃ, passa⁵ ti attanā diṭṭhakāraṇaṃ abhimukhaṃ
karonto katheti, sīlavā ti na haññatīti ghoraviso pi samāno aḍasana-
avihethanamattakena sīlavā ti passamsaṃ labhati, na haññati na vihaññatīti,
imināpi kāraṇena sīlam eva uttamaṃ ti.

Evam Bodhisatto imāya gāthāya¹ rañño dhammaṃ desetvā
kāme pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā Himavantaṃ pavisitvā
pañca abhiññā atṭha samāpattiyo nibbattetvā Brahmalo-
ka-parāyano² ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammaḍeṣanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā rājaparisā Buddhaparisā ahoṣi, purohito pana aham evā“³ ti
Sīlavimaṃsana-jātakaṃ.

7. Maṅgalajātaka.

Yassa maṅgalā samūhatā ti. Idaṃ Satthā Veḷuvane
viharanto ekaṃ sātthakalakkaṇabrāhmaṇaṃ ārabha kathesi.

¹ C^h omits imaṃ. ² both MSS. sīlavā. ³ C^v vitikkamanasāṃkhātāṃ, C^k
kāyavācācitteti vitikkamanasāṃkhātāṃ. ⁴ C^v gāthāyaṃ. ⁵ C^h -po.

Rājagahavāsiko kir' eko brāhmaṇo kotūhalaṃaṅgaliko tisu ratanesu appasanno micchādītthi aḍḍho mahaddhano mahābhogo. Tassa samogge ṭhapitaṃ sātākayugam̐ mūsikā khādī. Ath' assa sīsam̐ nahāyitvā „sātāke āharathā“¹ 'ti vuttakāle mūsikāya khādītābhāvaṃ ārocayim̐su. So cintesi: „sace idam̐ mūsikadaṭṭham̐ sātākayugam̐ imasmiṃ gehe bhavissati mahāvināso bhavissati, idam̐ hi avamaṅgalam̐ kālakaṇṇisadisam̐, puttadhūtānam̐ pi dāsakammakarādīnam̐ vā² na sakkā dātum̐, yo hi idam̐ gaṇhissati sabbassa mahāvināso bhavissati, āmakasusāne chaḍḍāpessāmi, na kho pana sakkā dāsādīnam̐ hatthe dātum̐, te hi ettha lobham̐ uppādetvā idam̐ gahetvā vināsam̐ pāpuṇeyyūṃ³, puttassa tam̐ hatthe dassāmiti“ so puttam̐ pakkosāpetvā tam̐ attham̐ ārocetvā „tvam̐ pi nam̐ tāta hatthena aphusitvā daḍḍakena gahetvā āmakasusāne chaḍḍetvā sasīsam̐ nahāyitvā ehitī“ pesesi. Satthāpi kho tam̐ divasam̐ paccūsasamāye veneyyabandhave olokeno imeṣam̐ pitāputtānam̐ sotāpattiphalassa upanissayam̐ diṣvā migavāṭhim̐ gahetvā migaluddako viya gantvā āmakasusānadvāre nisīdi chabbannabuddharāmsiyo vissajjento. Māṇavo pitu vacanam̐ sampañicchitvā agārasappam̐ viya tam̐⁴ yugasātākam̐ yaṭṭhikotiyaṃ gahetvā āmakasusānadvāram̐ pāpuṇi. Atha nam̐ Satthā „kiṃ karosī māṇava“⁵ 'ti āha. „Bho Gotama, idam̐ sātākayugam̐ mūsikādaṭṭham̐ kālakaṇṇisadisam̐ halāhalavisūpamam̐⁶ mama pitā 'aṇño etaṃ chaḍḍento lobham̐ uppādetvā gaṇheyyā⁷ 'ti bhayena maṃ pahīni⁸, aham̐ etaṃ 'chaḍḍetvā sīsam̐ nahāyissāmiti' ādāya⁹ gato 'mhi bho Gotamā“¹⁰ 'ti. „Tena chaḍḍehitī“. Māṇavo chaḍḍesi. Satthā „ambākaṃ dāni vaṭṭatitī“ tassa sammukhā va avamaṅgalam̐ „bho Gotama, etaṃ kālakaṇṇisadisam̐, mā gaṇhi mā gaṇhiti“ tasmiṃ vārayamāne¹¹ yeva gahetvā veḷuvanaḃbhimukho pāyāsī. Māṇavo vegena gantvā pitu ārocesi: „tāta mayā āmakasusāne chaḍḍitaṃ sātākayugam̐ samaṇo Gotamo 'ambākaṃ vaṭṭatitī' mayā vāriyamāno pi gahetvā Veḷuvanam̐ gato“¹² ti. Brāhmaṇo cintesi: „tam̐ sātākayugam̐ avamaṅgalam̐ kālakaṇṇisadisam̐, tam̐ valāñjento samāṇo pi Gotamo nassissati, tato ambākaṃ garahā bhavissati, samāṇassa Gotamassa aṇṇe¹³ bahusātāke datvā tam̐ chaḍḍāpessāmiti“ so bahusātāke¹⁴ gāhāpetvā¹⁵ puttana saddhim̐ Veḷuvanam̐ gantvā Satthāram̐ diṣvā ekamantaṃ ṭhito evam̐ āha: „saccaṃ kira te bho Gotama āmakasu-

¹ so both MSS. instead of pi? ² both MSS. -peyyam̐. ³ C^k nam̐. ⁴ C^v halā-haḷa-, C^k halāhaḷa-. ⁵ C^k vāhīni, C^v vāhīni corr. topahīni. ⁶ both MSS. āha ⁷ C^k vāriyamāne. ⁸ both MSS. aṇṇo. ⁹ C^v bahū-. ¹⁰ C^v bāhū-.

sānā sātākayugaṃ gahitaṃ¹ ti. „Saccam brāhmaṇā“² ti. „Bho Gotama taṃ sātākayugaṃ avamaṅgalaṃ. tumhe taṃ paribhuñjamānā nassissatha, sakalavibhāro pi nassissati, sace vo nivāsanaṃ vā pāruṇaṃ vā na-ppahoti ime sātāke gahetvā taṃ chaḍḍāpethā“³ ti. Atha naṃ Satthā „mayam brāhmaṇa pabbajitā nāma, amhākaṃ āmakasusāne antaravithiyaṃ saṃkāraṭṭhāne⁴ nahānatitthe maḥāmagge ti evarūpesu ṭhānesu chaḍḍitā vā patitā vā pilotikā vaṭṭati, tvaṃ pana na idāṃ⁵ eva pubbe pi evaṃladdhiko yevā“⁶ ti tena yācito atītaṃ āhāri:

Atīte Magadharatthe Rājagahanagare dhammiko Magadharājā rajjaṃ kāresi. Tadā Bodhisatto ekasmiṃ udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā viññūtaṃ patto isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā⁷ Himavante vasamāno ekasmiṃ kāle Himavantato nikkhamitvā Rājagahanagare⁸ rājuyyānaṃ patvā tattha vasitvā dutiyadvase bhikkhācārathāya nagaram pāvisi. Rājā taṃ disvā pakkosāpetvā pāsāde nisīdāpetvā bhojetvā uyyāne yeva vasanathāya paṭiññaṃ ganhi. Bodhisatto rañño nivesane bhuñjitvā uyyāne vasati. Tasmīṃ kāle Rājagahanagare⁹ Dussalakkhaṇabrāhmaṇo nāma ahosi. Tassa samugge ṭhapitaṃ sātākayugaṃ ti sabbaṃ purimasadisam eva. Mānave pana susānaṃ gacchante Bodhisatto paṭhamataraṃ gantvā susānavāre nisīditvā tena chaḍḍitaṃ sātākayugaṃ gahetvā uyyānaṃ agamāsi. Mānavo gantvā pitu ārocesi. Pitā „rājakulūpako¹⁰ tāpaso nasseyyā“¹¹ ti¹² Bodhisattassa santikaṃ gantvā „tāpasa tayā gahitasātāke chaḍḍehi, mā nassīti“¹³ āha. Tāpaso „amhākaṃ susāne chaḍḍitapilotikā vaṭṭati, na mayam kotūhalamaṅgalikā, kotūhalamaṅgalaṃ nāma¹⁴ etaṃ na Buddhapaccekaḥbuddhabodhisatthehi vaṇṇitaṃ, tasmā paṇḍitena kotūhalamaṅgalikena na bhavitabbaṃ“¹⁵ ti brāhmaṇassa dhammaṃ desesi. Brāhmaṇo dhammaṃ sutvā dīṭṭhīm bhinditvā Bodhisattaṃ saraṇaṃ gato. Bodhisatto pi aparihīnañjāno Brahmaloḥka - parāyano ahosi.

¹ C^o saṃkāraṭṭhe. ² both MSS. nibbattitvā. ³ C^k -gahā-. ⁴ C^k -lupako.

⁵ both MSS. nasseyyāsīti.

Satthāpi imāṃ atitaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā brāhmaṇassa dhammaṃ desento imāṃ gūtham āha:

Yassa maṃgalā samūhatā
 uppādā supinā ca lakkhaṇā ca
 sa maṃgaladosavītivatto
 yugayogādhigato na jātu-m-etīti. 86.

Tattha yassa maṃgalā samūhatā ti yassa arahato khīṇāsavassa dīṭṭhamāṃgalāṃ sutamaṃgalāṃ mutamaṃgalāṃ ti ete maṃgalā samuccinnā, uppādā supinā ca¹ lakkhaṇā ca 'ti evarūpe candaggāho bhavissati evarūpe suriyaggāho bhavissati evarūpe nakkhattaggāho bhavissati evarūpe ukkāpāto bhavissati evarūpe disādāho bhavissatīti ime pañca mahāuppādā, nānappakāraḷā supinā, subhagalakkhaṇāṃ dubbhagalakkhaṇāṃ itthilakkhaṇāṃ purisalakkhaṇāṃ dāsialakkhaṇāṃ dāsialakkhaṇāṃ asilakkhaṇāṃ usabhalakkhaṇāṃ āvudhalakkhaṇāṃ vatthalakkhaṇāṃ ti evamādikāni lakkhaṇāni, ime ca dīṭṭhiṭṭhānā² yassa samūhatā na etehi uppādādīhi attano maṃgalāṃ vā avamaṃgalāṃ vā pacceti, sa maṃgaladosavītivatto ti so khīṇāsavo sabbamaṃgaladosavītivatto atikkanto pajahitvā 'hito, yugayogādhigato na jātumeti kodho ca upanāho ca makkho ca palāso³ cā 'ti ādinā nayeṇa dve dve ekato āgatakilesā yugā nāma, kāmayogo bhavayogo dīṭṭhiyogo avijjāyogo ti ime saṃsāre⁴ yojanabhāvato cattāro yogā nāma, te yuge ca yogā cā 'ti yugayoge adhigato abhibhavitvā gato⁵ vītivatto samatikkanto khīṇāsavo bhikkhu, na jātumetīti puna paṭisandhivasena ekamīsen' eva imāṃ lokāṃ na eti na gacchati.

Evam Satthā imāya gūthāya brāhmaṇassa dhammaṃ desetvā puna saccāni pakāsesi. Saccapariyosāne brāhmaṇo saddhiṃ puttana sotāpattiphale paṭiṭṭhahi. Satthā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā ete va⁶ pitāputtā ahesuṃ, tāpaso pana aham evā“ 'ti. Maṃgalajātakaṃ.

8. Sārambhajātaka.

Kalyāṇim eva muñceyyā 'ti. Idam Satthā Sāvatthiyam viharanto oṃasavādasikkhāpadaṃ ārabba kathesi. Dve pi vatthūni heṭṭhā Nandivisālaajātake vuttasadisān' eva. Imasmiṃ pana jātake

¹ both MSS. omit ca. ² C^k dīṭṭhadīṭṭhānā, C^v divadīṭṭhiṭṭhāna corr. to dīṭṭhiṭṭhānā. ³ so both MSS. instead of palāso? ⁴ C^k saṃsāre. ⁵ C^k omits gato. ⁶ C^v ca.

Bodhisatto Gandhāraratthe Takkaṣilāyaṃ aññatarassa brāhmaṇassa Sārambho nāma balivaddo ahosi. Satthā idam atītavatthum ka-
thetvā abhisambuddho hutvā imam gātham āha:

Kalyāṇim eva muñceyya, na hi muñceyya pāpikam,
mokkhe kalyāṇiyā sādhu, mutvā tapati pāpikaṃ ti. 87.

Tattha kalyāṇimeva¹ muñceyyā² 'ti catudosaṇimuttakalyāṇiṇi sun-
daram anavajjam vācam eva muñceyya vīssaṃjeyya katheyya, na hi muñceyya
pāpikaṃ ti pāpikam lāṃkam³ 'paresam appiyam amanāpam na muñceyya na
katheyya, mokkhe kalyāṇiyā sādhu⁴ 'ti kalyāṇavācāya vīssaṃjanam eva
imaṃ loka sādhu sundaram bhaddakam, mutvā tapati pāpikaṃ ti
pāpikam pharusam vācam muñcivā vīssaṃjetvā kathetvā so puggalo tapati socati
kilamati.

Evam Satthā imam dhammadeśanam āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā brāhmaṇo Anando ahosi, brāhmaṇi Uppalavaṇṇā, Sārambho
pana aham evā“⁵ ti. Sārambhajātakaṃ.

9. Kuhakajātaka.

Vācā⁶ va⁷ kira te āsīti. Idam Satthā Jetavane viharanto
ekam kuhakaṃ ārabha kathesi. Kuhanavatthum Uddālajātaka
āvibhavissati.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjam kārente
ekam gāmakam upanissāya eko kūṭajaṭṭilakuhakatāpaso⁸ vasati.
Eko kuṭimbiko tassa araṇṇe paṇṇasālam kāretvā tattha nam
vāsento attano gehe paṇṭāhārena paṭijaggati. So tam kūṭa-
jaṭṭilam „sīlavā eso“⁹ ti saddahitvā corabhayena suvaṇṇanikkha-
sataṃ tassa paṇṇasālam netvā bhūmigataṃ katvā „idam
olokeyyāsi bhante“¹⁰ ti āha. Atha nam tāpaso „pabbajitānam
nāma āvuso evarūpaṃ kathetum na vaṭṭati, amhakaṃ parasa-
take lobho nāma n' atthīti“¹¹ āha. So „sādhu bhante“¹² ti tassa
vacanam saddahitvā pakkāmi. Duṭṭhatāpaso „sakkā ettakena

¹ C¹ kalyāṇināme, C² kalyāṇināmeva. ² C¹ vācāya. ³ C² -jaṭṭilamku-.

jīvitun¹ ti katipāhaṃ atikkamētvā taṃ suvaṇṇaṃ gahetvā antarāmagge ekasmiṃ thāne thapetvā āgantvā paṇṇasālāya eva vasitvā punadivase tassa gehe bhattakiccaṃ katvā evaṃ āha: „āvuso mayāṃ tumhe nissāya ciraṃ vasiṃha, aticiraṃ hi ekasmiṃ thāne vasantānaṃ manussehi saddhiṃ saṃsaggo hoti, saṃsaggo ca nāma pabbajitānaṃ malaṃ, tasmā gacchāṃ' ahan² ti vatvā tena punappuna yāciyamāno pi nivattitum na icchi. Atha naṃ so „evaṃ sante gacchatha bhante³ ti yāva gāmadvāraṃ anugantvā nivatti. Tāpaso thokaṃ gantvā „imaṃ kuṭumbikaṃ⁴ mayā vañcetum vaṭṭatīti⁵ cintetvā jaṭānaṃ antare tiṇaṃ thapetvā paṭinivatti. Kuṭumbiko „kiṃ bhante nivattitthā⁶ 'ti pucchi. „āvuso tumhākaṃ gehacchadanato me jaṭāsu ekatiṇaṃ laggaṃ, adinnadānaṃ ca nāma pabbajitānaṃ na vaṭṭati, taṃ ādāya āgato 'mhi⁷. Kuṭumbiko „chaddetvā gacchatha bhante⁸ ti vatvā „tiṇasalākaṃ nāma parasantakaṃ na gaṇhati, aho kukkuccako me ayyo⁹ ti paṣiditvā vanditvā uyyojesi. Tadā pana Bodhisattena bhaṇḍatthāya paccantaṃ gacchantena tasmīṃ nivesane nivāso gahito hoti. So tāpasassa vacanaṃ sutvā va „addhā iminā duṭṭhatāpasena imassa kiñci bhaṭaṃ bhavissatīti¹⁰ kuṭumbikaṃ pucchi: „atthi¹¹ pana te samma kiñci etassa tāpasassa santike nikkhittan¹² ti. „Atthi samma suvaṇṇanikkhasatan¹³ ti. „Tena hi gaccha, taṃ¹⁴ upadhārehitī¹⁵. So paṇṇasālāṃ gantvā adisvā vegenāgantvā „n' atthi sammā¹⁶ 'ti āha. „Na te suvaṇṇaṃ aṇṇena gahitaṃ, ten' eva kuhakatāpasena gahitaṃ, ehi taṃ anubandhitvā gaṇhāmā¹⁷ 'ti vegenā gantvā kūṭatāpasāṃ gaṇhitvā hatthehi ca pādehi ca pothetvā suvaṇṇaṃ āharāpetvā gaṇhiṃsu. Bodhisatto suvaṇṇaṃ disvā „nikkhasataṃ haramāno asajjitvā¹⁸ tiṇamatte satto sīti¹⁹ vatvā naṃ²⁰ garahanto imaṃ gāthaṃ āha:

Vācā va⁷ kira te āsi saṇhā sakhilabhāṇino,

tiṇamatte asajjittho⁸ no ca nikkhasataṃ haran ti. 88.

¹ C^o kuṭim-. ² C² atthina. ³ C² nikkhittikaṃ. ⁴ C² thaṃ. ⁵ C² asajjhitvā.

⁶ C^o tvaṃ. ⁷ C² ya. ⁸ both MSS. -tthe.

Tattha vācā va kira te īsi saṅhā saṅghilabbhāṇino ti pabbajjītaṇaṁ tiṇamattam pi adinnaṁ ādātum na vaṭṭatīti evaṁ saṅghaṁ muduvacanāṁ vadantassa vācā eva kira te saṅhā āsi, vacanamattam evam addhā ahoṣīti attho. tiṇamatte asajjītttho ti kūṭajaṭila¹ ekissā tiṇasalakāya kukkuceaṁ kurumāno tvaṁ satto āsatto laggo ahoṣi, no ca nikkhasataṁ haraṁ ti imāṁ pana nikkhasataṁ haranto asatto nillaggo va jāto sīti.

Evaṁ Bodhisatto taṁ garahitvā „mā su puna kūṭajaṭila evarūpaṁ akāsīti“ ovādaṁ datvā yathākammaṁ gato.

Satthā imāṁ dhammadesanaṁ āharitvā „na bhikkhave idāṁ' eva esa bhikkhu kuhako, pubbe pi kuhako yevā“ 'ti vatvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā kūṭatāpaso kuhakabhikkhu ahoṣi, paṇḍitapuriso pana aham evā“ 'ti. Kuhakajātakaṁ.

10. Akataññūjātaka.

Yo pubbe katakālyāṇo ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Anāthapiṇḍikaṁ ārabba kathesi. Tassa² kir' eko paccantavāsiko seṭṭhi aditṭhasahāyo ahoṣi. So ekadā paccante utṭhānaka-bhaṇḍassa pañca sakataṣatāni pūretvā kamantikamanusse āha: „gacchatha bho, imāṁ bhaṇḍaṁ Sāvattthiṁ netvā ambhākaṁ sahāyassa Anāthapiṇḍikamahāseṭṭhiṁ paccakkhena vikkīṇitvā paṭibhaṇḍaṁ āharathā“ 'ti. Te „sādhū“ 'ti tassa vacanaṁ sampañicchitvā Sāvattthiṁ gantvā mahāseṭṭhiṁ disvā paṇṇākāraṁ datvā taṁ pavattim ārocesuṁ. Mahāseṭṭhi „svāgataṁ vo“ ti tesāṁ āvāsaṁ ca paribbayaṁ ca dāpetvā sahāyassa sukhaṁ pucchitvā bhaṇḍaṁ vikkīṇitvā paṭibhaṇḍaṁ³ dāpesi. Te paccantaṁ gantvā taṁ atthaṁ attano seṭṭhiṁ ārocesuṁ. Aparabhāge Anāthapiṇḍiko tath' eva pañca sakataṣatāni tattha pesesi. Mānussa tattha gantvā paṇṇākāraṁ ādāya paccantavāsikaseṭṭhiṁ passiṁsu. So „kuto āgacchathā“ 'ti pucchitvā „Sāvattthito, tumkākaṁ sahāyassa Anāthapiṇḍikassa santikā“ ti vutte „Anāthapiṇḍiko ti kassaci purisassa nāmaṁ bhavissatīti“ parihasaṁ katvā paṇṇākāraṁ gahe-tvā „gacchatha tumhe“ ti uyyojesi, n' eva nivāsaṁ na paribbayaṁ dāpesi. Te sayam eva bhaṇḍaṁ vikkīṇitvā paṭibhaṇḍaṁ ādāya Sāvattthiṁ āgantvā seṭṭhiṁ taṁ pavattim ārocesuṁ. Atha so paccanta-

¹ both MSS. -jaṭilaṁ. ² C² nassa. ³ C² pati-, C³ paṇi-. ⁴ C² vāsi.

vāsi¹ puna pi ekavāraṃ tath' eva pañca sakaṭasatāni Sāvattihim pesesi. Manussā paṇṇākāraṃ ādāya mahāsetthim passiṃsu. Te pana disvā Anāthapiṇḍikassa gehe manussā „mayam sāmi etesam nivāsāṃ ca bhattaṃ ca paribbayaṃ ca jānissāmā“² 'ti vatvā tesam sakaṭāni bahinagare tathārūpe³ thāne mocāpetvā „tumhe idha vasatha, amhākaṃ vo ghare yāgubbhattaṃ ca paribbayaṃ ca bhavissatīti“ gantvā dāsakammakare sannipādetvā majjhimayāmasamantare pañca sakaṭasatāni vilumpitvā nivāsanapārūpanāni pi tesam⁴ acchinditvā goṇe palāpetvā sakaṭāni vicakkāni katvā bhūmiyam thapetvā cakkāni pi gaṇhitvā va agamaṃsu. Paccantavāsīno nivāsanamattassāpi sāmikā ahutvā bhītā vegena palāyitvā paccantam gatā. Setthimanussāpi tam pavattim mahāsetthino ārocesuṃ. So „atthi dān' idam kathāpābbhatan“⁵ ti Satthu santikaṃ gantvā ādito paṭṭhāya sabbaṃ tam pavattim ārocesi. „Na kho gaḥapati so paccantavāsi⁶ idān' eva evaṃsīlo, pubbe pi evaṃsīlako va ahesīti“ vatvā tena yācito atitam āhari:

Atite Bārāṇasīyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto Bārāṇasīyam mahāvibhavo setthi ahoṣi. Tass' eko paccantavāsiko setthi aditṭhasahāyo sahāyo⁷ ti sabbaṃ atitavatthum paccuppannavatthusadisam eva. Bodhisatto pana attano manussehi „ajja amhehi idan nāma katan“⁸ ti ārocito⁹ „paṭhamam attano katan upakāraṃ ajānantā pacchāpi evarūpaṃ labhanti yevā“¹⁰ 'ti vatvā sampattaparisaṃ dhammaṃ desento imaṃ gātham āha:

Yo pubbe katakalyāṇo katattho nāvabujjhati
pacchā kicce samuppanne kattāraṃ nādhigacchatīti. 89.

Tatrāyam piṇḍattho: khattiyādisu yo koci puriso pubbe paṭhamatarāṃ aññeṇa katakalyāṇo katūpakāro katattho nipphāditakicco hutvā tam parena attani katan kalyāṇaṃ c'eva na jānāti so pacchā attano kicce samuppanne tassa kiccassa kattāraṃ nādhigacchatīti na labhatīti.

Evam Bodhisatto imāya gāthāya dhammaṃ desetvā dānādini puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

¹ C¹ -vāsi. ² C² yathārūpe. ³ C³ nesaṃ. ⁴ so both MSS. ⁵ both MSS. -te.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
 „Tadā paccantavāsi¹ idāni paccantavāsi yeva, Bārāṇasissetthi pana ahaṃ
 evā“ ti. Akataññūjātakaṃ. Apāyimhavaggo navamo.

10. LITTA VAGGA.

1. Littaĵātaka.

Littaṃ paramena tejasā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto apaccavekkhitaparibhogam ārabha kathesi. Tasmim kira kāle bhikkhū cīvarādini labhivā yebbhuyena apaccavekkhitvā paribhuñjanti. Te cattāro paccaye apaccavekkhitvā paribhuñjamānā yebbhuyena nirayatiracchānayanito na muñcanti. Satthā taṃ kāraṇam ūtvā² bhikkhūnaṃ anekapariyāyena dhammakathaṃ kathetvā apaccavekkhitaparibhoge³ ādinavaṃ⁴ kathetvā „bhikkhave bhikkhunā nāma cattāro paccaye labhivā apaccavekkhitvā paribhuñjitum na vaṭṭati⁵, tasmā ito paṭṭhāya paccavekkhitvā paribhuñjeyyāthā“ ti paccavekkhānavidhim dassento „idha bhikkhave bhikkhu paṭisaṃkhā yoniso cīvaraṃ paṭisevati sītassa paṭighātāyā“ ti ādinā nayena tantim ṭhapetvā „bhikkhave cattāro paccaye evaṃ paccavekkhitvā paribhuñjitum vaṭṭati, apaccavekkhitaparibhogo nāma halāhalavisaparibhogasadiṣo, porāṇakā hi apaccavekkhitvā dosaṃ ajānitvā visaṃ paribhuñjitvā vipākante mahādukkhaṃ anubhavimāsu“ ti vatvā atītaṃ āhari:

• Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto aññatarasmim mahābhogakule nibbattitvā vappatto akkhadhutto ahoṣi. Athāpaṇo kūtakkhadhutto Bodhisattena saddhim kiṇanto attano jaye vattamāne keḷimaṇḍalaṃ⁶ na bhindati parājayakāle⁷ pana akkhaṃ mukhe pakkhipitvā „akkho nattho“ ti keḷimaṇḍalaṃ⁸ bhinditvā pakkamati. Bodhi-

¹ so both MSS. ² C^v katvā. ³ C^k -bhogena. ⁴ both MSS. ādinava. ⁵ C^v vaddhati. ⁶ both MSS. -maṇḍalaṃ. ⁷ both MSS. parājakāle. ⁸ C^v -[am].

satto tassa kāraṇaṃ ātvā „hotu jānissām' ettha paṇ"¹ ti akkhe ādāya attano ghare halāhalavisena rajetvā² punappuna sukkhāpetvā te ādāya tassa santikaṃ gantvā „ehi samma, akkhehi kilāma"³ 'ti āha. So „sādhū sammā"⁴ 'ti kelimaṇḍalaṃ⁵ sajjetvā tena saddhiṃ kilanto attano parājayakāle ekaṃ mukhe pakkhipi. Atha naṃ Bodhisatto tathā karontaṃ disvā „gilāhi tāva, pacchā 'idan nāma tan' ti jānissasīti"⁶ codetuṃ imaṃ gātham āha:

Littam paramena tejasā
gilam akkhaṃ puriso na bujjhati,
gila re gila⁷ pāpadhuttaka⁸,
pacchā te kaṭukam⁹ bhavissatīti. 90.

Tattha littan¹⁰ makkhitaṃ rañjitaṃ, paramena tejasā ti uttamatejasanipannena halāhalavisena, gilam ti gilanto, akkhan ti guḷakaṃ¹¹, na bujjhatīti ayam me gilato idan nāma karissatīti na jānāti, gila re ti gilāhi are, gilā 'ti puna pi codento vadati, pacchā te kaṭukam¹² bhavissatīti imasmim te akkhe galite etaṃ visasā tikkhaṃ bhavissatīti attho.

Bodhisattassa kathentass' eva kathentass' eva¹³ visavegena mucchito akkhini parivattetvā khandhaṃ nāmetvā pati. Bodhisatto „idāni 'ssa jīvitadānaṃ dātuṃ vaṭṭatīti"¹⁴ osadhaparibhāvitam vamanayogaṃ datvā vamevā sappimadhusakkharādayo khādāpetvā ārogaṃ¹⁵ katvā „puna evarūpaṃ mā kāsīti"¹⁶ ovaditvā dānādini puññāni katvā yathākammanā gato.

Satthā imaṃ dhammaḍesaṇaṃ āharitvā „bhikkhave apaccavekkhitaparibhogo nāma apaccavekkhitvā katavisaparibhogasadiṣo hotīti"¹⁷ vaṭṭā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā paṇḍitadhutto aham eva āhosim¹⁸“.

Kūjadhutto paṇ' ettha na kathiyati, yathā c' ettha evaṃ sabbattha yo pana imasmim kāle na paññāyati so na kathiyaty- eva 'ti. Littajātakaṃ.

¹ C^k pat, read pattan (Trenckner). ² so both MSS. ³ both MSS. kilāma.

⁴ both MSS. -maṇḍalaṃ. ⁵ C^k omits gila. ⁶ C^k pāpadhutta. ⁷ C^v -kam.

⁸ C^k lūthan, ⁹ C^k gū-. ¹⁰ so both MSS. ¹¹ C^v vaddhatīti. ¹² C^v arogaṃ.

2. Mahāsārajātaka.

Ukkaṭṭhe sūram icchantīti. Idam Satthā Jetavane viharanto āyasmantam Anandaṃ ārabhha kathesi. Ekasmim samaye Kosalarāṇo itthiyo cintayimsu: „Buddhuppādo nāma dullabho, tathā manussapaṭilābho paripuṇṇāyatanā ca, mayaṃ ca imaṃ ca¹ dullabham khaṇasamavāyaṃ labhivāpi attano ruciya vihāraṃ gantvā dhammaṃ vā sotum pūjaṃ vā kātum dānaṃ vā dātum na labhāma, mañjūsāya pakkhittā² viya vasāma, raṇṇo kathetvā ambhakaṃ dhammaṃ desetum anucchavikaṃ ekaṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā tassa santike dhammaṃ sossāma, tato yaṃ sakkhissāma taṃ gaṇhissāma, dānādini puñṇāni karissāma, evaṃ no ayaṃ khaṇapaṭilābho saphalo bhavissatīti“ tā sabbāpi rājānaṃ upasamkamitvā attanā cintitakāraṇaṃ kathayimsu. Rājā „sādhū“³ ti sampatiṇchi. Ath ekadivasaṃ uyyānakilaṃ kilītu-kāmo uyyānapālaṃ pakkosāpetvā „uyyānaṃ sodhehiti“ āha. Uyyānapālo uyyānaṃ sodhento Satthāraṃ aṇṇatarasmiṃ rukkhamaḷe nisinnaṃ disvā raṇṇo santikaṃ gantvā „suddhaṃ deva uyyānaṃ, api c'ettha aṇṇatarasmiṃ rukkhamaḷe Bhagavā nisinna“ ti āha. Rājā „sādhū samma, Satthu santike dhammaṃ pi sossāmā“⁴ ti alaṃkatarathaṃ abhiruyha uyyānaṃ gantvā Satthu santikaṃ agamāsi. Tasmiṃ ca samaye Chattapāṇi nāma eko anāgāmiupāsako Satthu santike dhammaṃ suṇamāno nisinna hoti. Rājā taṃ disvā āsaṃkamāno muhuttaṃ ihatvā puna „sac' āyaṃ pāpako bhaveyya na Satthu santike nisīditvā dhammaṃ suṇeyya, apāpakena iminā bhavitabbaṃ“ ti cintetvā Satthāraṃ upasamkamitvā vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Upāsako Buddhagāra-vena raṇṇo paccuttāhānaṃ vā vandanaṃ vā na akāsi, tena assa rājā anattamaṇo ahoṣi. Satthā tassa anattamanabhāvaṃ ōatvā upāsakassa guṇaṃ kathesi: „ayaṃ mahārāja upāsako bahussuto āgātāgamo kāmesu vitarāgo“ ti. Rājā „na iminā orakena bhavitabbaṃ yassa Satthā guṇaṃ vaṇnetīti“ cintetvā „upāsaka vadeyyāsi yena te attho“ ti āha. Upāsako „sādhū“⁵ ti sampatiṇchi. Rājā Satthu santike dhammaṃ sutvā Satthāraṃ padakkhiṇaṃ katvā pakkāmi. So ekadivasaṃ upāsakaṃ bhuttapātāraṇaṃ chattaṃ adāya Jetavanaṃ gacchantāṃ disvā pakkosāpetvā evaṃ āha: „tvaṃ kira upāsaka bahussuto, ambhakaṃ ca itthiyo dhammaṃ sotukāmā c' eva uggahetukāmā ca, sādhū vat' assa sace tasmaṃ dhammaṃ vāceyyāsi“⁶. „Deva gihinaṃ⁷ nāma

¹ so both MSS. ² C^o pakkhittā. ³ C^o gihitā.

rājantepure dhammaṃ desetum vā vācetum vā na patirūpaṃ, ayyānam eva patirūpan" ti. Rājā „saccaṃ esa¹ vadatīti" taṃ uyyojetvā itthiyo pakkosāpetvā „bhadda ahaṃ tumhākaṃ dhammaḍḍesanaṭṭhāya ca dhammaṃ vācanaṭṭhāya ca Satthu santikaṃ gantvā ekaṃ bhikkhūṃ yācāmi, asītiyā mahāsāvakesu kaṭaraṃ yācāmiti" āha. Tā sabbā mantetvā dhammaḥḥāgāriyaṃ Ānandattheraṃ eva rocesum. Rājā Satthu santikaṃ gantvā vanditvā ekamantaṃ nisinno evaṃ āha: „bhante, ambhākaṃ gehe itthiyo Ānandattherassa santike dhammaṃ sotum ca uggaṇḥhitum ca icchanti, sādhu vat' assa sace ambhākaṃ gehe dhammaṃ deseyya c' eva vāceyyāsīti². Satthā „sādhū" 'ti sampaticchitvā therāṃ ānāpesi. Tato paṭṭhāya raṇṇo itthiyo therassa santike dhammaṃ sunanti c' eva uggaṇḥhanti ca. Ath' ekadivasaṃ raṇṇo cūlāmaṇi naṭṭho. Rājā tassa naṭṭhabhāvaṃ sutvā amacce ānāpesi: „sabbe antovaḷaṇḇjanamanusse gaḥetvā cūlāmaṇiṃ āharāpethā" ti. Amaccā mātagāme ādiṃ katvā cūlāmaṇiṃ paripucchantaṃ adisvā mahājanaṃ kilamenti. Taṃ divasaṃ Ānandatthero rājanivesanaṃ pavittṭho. Yathā tā itthiyo pubbe therāṃ disvā va haṭṭhatuttṭhā dhammaṃ sunanti ca uggaṇḥhanti ca tathā akatvā sabbā domanassappattā va ahesum. Tato therena „kasmā tumhe aḷa evarūpā jātā" 'ti pucchitā evaṃ āhaṃsu: „bhante 'raṇṇo cūlāmaṇiṃ pariyesāma' 'ti amaccā mātagāme upādāya antovaḷaṇḇjanake kilamenti, na jānāma kassa kiṃ bhavissa, ten' amha domanassappattā" ti. Thero „mā cintethā" 'ti tā samassāsetvā raṇṇo santikaṃ gantvā paṇṇattāsane nisiditvā „maṇi kira te mahārāja naṭṭho" ti pucchi. „Āma bhante" ti. „Asakkhi pana taṃ āharāpetun" ti. „Bhante sabbāṃ antojanaṃ gaḥetvā kilamento pi na sakkomi āharāpetun" ti. „Mahārāja mahājanaṃ akilametvā va āharaṇūpāyo atthīti". „Kataro bhante" ti. „Piṇḍadānaṃ mahārājā" 'ti. „Katarapiṇḍadānaṃ bhante" ti. „Mahārāja yattakesu āsāṃkā atthi te gaḥetvā ekekassa ekekaṃ piḷālapiṇḍaṃ³ vā mattikāpiṇḍaṃ vā datvā 'imaṃ paccūsakāle āharitvā asukaṭṭhāne nāma pūṭethā" ti vattabbaṃ, yena gaḥito bhavissati so tasmīṃ pakkhipitvā āharissati, sace paṭhamadivase yeva⁴ pātenti ice-etaṃ kusalaṃ, noce pātenti dutiyadivase pi tatiyadivase pi tath' eva kātappaṃ, evaṃ mahājano ca na kilamissati maṇiṃ ca labhissasīti⁵ evaṃ vatvā thero agamāsi. Rājā vuttanāyen' eva tayo divase dāpesi, n' eva maṇiṃ āharāmsu.

¹ Ck evasa. ² so both MSS. instead of vāceyya cā 'ti?

³ so both MSS. instead of palala-? ⁴ both MSS. -asatīti.

Thero tatiyadivase āgantvā „kiṃ mahārāja pātito maṇiṭi“ pucchi.
 „Na pātenti bhante“ ti. „Tena hi mahārāja mahātalasmiṃ¹ ūeva
 paṭicchannatthāne mahācātīṃ ṭhapāpetvā udakassa pūrāpetvā sāṇiṃ
 parikkhipāpetvā ‘sabbe antovaḷaṇjanamanussā ca itthiyo ca uttarāsaṃ-
 gaṃ katvā ekako anto sāṇiṃ pavisitvā hatthaṃ dhovitvā āgacchatu’
 ‘ti vadehīti“ therō imaṃ upāyaṃ ācikkhūtvā pakkāmi. Rājā tathā
 kāresi. Maṇicoro cintesi: „dhammabhaṇḍāgāriko imaṃ adhikaraṇaṃ²
 ādāya maṇiṃ adassetvā na osakkissatīti atthānam etaṃ pātetum dāni
 vaṭṭatīti“ maṇiṃ paṭicchannaṃ katvā ādāya anto sāṇiṃ pavisitvā cātīyaṃ³
 pādetvā⁴ nikkhami. Sabbesaṃ nikkhantakāle udakaṃ chaḍḍetvā maṇiṃ
 addasaṃsu. Rājā „theraṃ nissāya mahājanaṃ akilametvā va me maṇi
 laddho“ ti tussi. Antovaḷaṇjanamanussāpi „theraṃ nissāya mahāduk-
 khato mutt’ amhā“ ti tussīṃsu. „Therassānubhāvena raṇṇo cūḷamaṇi
 laddho“ ti therassānubhāvo sakalanagare c’ eva bhikkhusaṃge ca
 pākaṭo jāto. Dhammasabhāyaṃ sannisinnā bhikkhū therassa guṇaṃ vaṇ-
 ṇayīṃsu: „āvuso Anandathero attano bahussutatāya paṇḍiceṇa upāyaku-
 salatāya mahājanaṃ akilametvā upāyen’ eva raṇṇo maṇiṃ dassesīti“.
 Satthā āgantvā „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“
 ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave idāni Ānanden’
 eva⁵ parahatthagatam bhaṇḍaṃ dassitam, pubbe pi paṇḍitā mahājanaṃ
 akilametvā upāyen’ eva tiracchānahatthagatabhaṇḍakaṃ dassayīṃsu“
 ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente
 Bodhisatto sabbasippe nipphattim patto tass’ eva amacco
 ahoṣi. Ath’ ekadivasaṃ rājā mahantena parivārena uyyānaṃ
 gantvā vanantarāni vicaritvā udakakīḷaṃ kīḷitukāmo maṃgala-
 pokkharāṇiṃ otaritvā itthāgāraṃ pi pakkosi. Itthiyo attano
 sisūpagagīvūpagādīni ābharaṇāni omuñcitvā uttarāsaṃge pakkhipi-
 tvā samuggapitṭhesu ṭhapetvā dāsiyo paṭicchāpetvā pokkharāṇiṃ
 otarīṃsu. Ath’ ekā uyyānamakkaṭi⁶ sakkhantare nisinnā devīm
 piḷandhanāni⁷ omuñcitvā uttarāsaṃge pakkhipitvā samuggapitṭhesu
 ṭhapayamānaṃ⁸ disvā tassā muttāhāraṃ piḷandhitukāmā⁹ hutvā

¹ C^o mahātalasmiṃ. ² C^o adhikāra-. ³ both MSS. cātīṃ. ⁴ C² pāpetvā.

⁵ C² ānandoneva, C^o ānandovenava corr. to -doneva. ⁶ so both MSS. ⁷ both MSS. ṭhapiya-.

dāsiyā pamādaṃ olokayamānā nisīdi. Dāsi pi rakkhamānā tahaṃ tahaṃ olokadhāma¹ nisinnā yeva pacalāyituṃ ārabhi. Makkaṭṭi² tassā pamādabhāvaṃ nātvā vātavegena otarivā mahā-muttāhāraṃ gīvāya paṭimuñcitvā vātavegena uppatitvā sākhantare nisiditvā aññasaṃ makkaṭṭinaṃ dassanabhayaena ekasmiṃ susiraṭṭhāne ṭhapetvā upasantūpasantā³ viya taṃ rakkhamānā nisīdi. Sāpi kho dāsi pabujjhivā muttāhāraṃ apassanti kampa-mānā aññaṃ upāyaṃ adisvā „puriso deviyā muttāhāraṃ gahe-tvā palāto“⁴ ti mahāviraṃ viravi. Ārakkhamanussā tato tato sannipatitvā tassā vacanaṃ sutvā rañño ārocayimsu. Rājā „coraṃ gaṇhathā“⁵ 'ti āha. Purisā uyyānā nikkhamitvā „coraṃ gaṇhathā“⁶ 'ti ito c' ito olokenti. Ath' eko jānapado balikāraka-puriso taṃ saddaṃ sutvā kampamāno palāyi. Taṃ disvā purisā „ayaṃ coro bhavissatī“⁷ anubandhitvā taṃ gahe tvā pothetvā „are duṭṭhacora evaṃ mahāsāraṃ nāma piḷandhanaṃ⁸ ava-harissasīti“⁹ parihāsimsu. So cintesi: „sa c' āhaṃ 'na gaṇhā-mīti' vakkhāmi ajja me jīvitaṃ n' atthi, pothentā yeva maṃ māressanti, sampatīcchāmi naṃ“¹⁰ ti so „āma sāmi gahitaṃ me“¹¹ ti. Atha naṃ¹² bandhitvā rañño santikaṃ nayimsu. Rājāpi naṃ pucchi: „gahitaṃ te mahāsārapīḷandhanaṃ“¹³ ti. „Āma devā“¹⁴ 'ti. „Idāni naṃ kahaṃ“¹⁵ ti. „Deva mayā mahāsāraṃ nāma mañcapīṭhaṃ pi na diṭṭhapubbaṃ, seṭṭhi pana maṃ mahāsārapīḷandhanaṃ¹⁶ gaṇhāpesi, so 'haṃ gahe tvā va tassa adāsiṃ, so naṃ jānātīti“¹⁷. Rājā seṭṭhiṃ pakkosāpetvā „gahitaṃ te imassa hatthato mahāsārapīḷandhanaṃ“¹⁸ ti pucchi. „Āma devā“¹⁹ 'ti. „Kahaṃ taṃ“²⁰ ti. „Purohitassa me dinnan“²¹ ti. Purohitaṃ pi pakkosāpetvā tath' eva pucchi. So pi sam-patīcchitvā „gandhabbassa me dinnan“²² ti āha. Tam pi pakko-sāpetvā „purohitassa te hatthato mahāsārapīḷandhanaṃ²³ gahitaṃ“²⁴ ti pucchi. „Āma devā“²⁵ ti. „Kahaṃ“²⁶ ti. „Kilesavasena me

so both MSS. instead of olokayamānā? ² C² -ti. ³ C² upasantu-. ⁴ C² palāyato. ⁵ so both MSS. ⁶ both MSS. -rissāsīti. ⁷ both MSS. taṃ? ⁸ C² taṃ.

vaṇṇadāsiyā dinnan¹ ti. Tam pi pakkosāpetvā pucchi. Sā „na gaṇhāmīti“ āha. Ne² pañca jane pucchantānaṃ suriyo atthaṃ gato. Rājā „idāni vikālo jāto, sve jānissāmā“³ 'ti pañca jane amaccānaṃ datvā nagaraṃ pāvīsi. Bodhisatto cintesi: „idaṃ piḷandhanaṃ⁴ antovaḷaṇṇe natthi, ayaṃ⁵ ca gahapatiko bahivaḷaṇṇe, dvāre pi balavaārakkho, tasmā antovaḷaṇṇajanakānaṃ pi taṃ gahetvā palāyitum na sakkā, evaṃ n' eva bahivaḷaṇṇajanakānaṃ na anto uyyāne vaḷaṇṇajanakānaṃ gahaṇḍupāyo dissati, iminā duggatamanussena 'setthiṃ me dinnan' ti kathentena attano mokkhatthāya kathitaṃ bhavissati, setthināpi 'purohitassa me dinnan' ti kathentena 'ekato hutvā nittharissāmā' 'ti cintetvā kathitaṃ bhavissati, purohitenāpi 'gandhabbassa me dinnan' ti kathentena 'bandhanāgāre⁶ gandhabbaṃ nissāya sukkena vasissāmā' 'ti cintetvā kathitaṃ, gandhabbenāpi 'vaṇṇadāsiyā me dinnan' ti kathentena 'anukkaṇṭhito gamissāmīti' cintetvā kathitaṃ bhavissati, imehi pañcāhi pi acorehi bhavitabbaṃ, uyyāne makkaṭā bahū, piḷandhanena⁷ ekissā makkaṭiyā hatthe ārūḷhena bhavitabbaṃ“ ti so rājānaṃ upasaṃkamitvā „mahārāja, core amhākaṃ niyyādetha, mayā taṃ kiccaṃ sodhessāmā“ ti āha. Rājā „sādhu paṇḍita, sodhehīti“ tassa niyyādesi. Bodhisatto attano dāsapurise pakkositvā „te pañca jane ekasmiṃ ũeva thāne vasāpetvā samantā ārakkhaṃ katvā kaṇṇaṃ datvā yaṃ te aññamaññaṃ kathenti taṃ mayhaṃ ārocethā“⁸ 'ti vatvā pakkāmi. Te tathā akāṃsu. Tato manussānaṃ sannisinnavelāya setthiṃ taṃ gahapatikaṃ āha: „are dutthagahapatika, tayā ahaṃ mayā tvaṃ kahaṃ ditthapubbo, kadā te⁹ mayhaṃ piḷandhanaṃ¹⁰ dinnan“ ti āha. „Sāmi mahāsetthi, ahaṃ mahāsāraṃ nāma rukkhasaṃpādakaṃ mañcapīṭhakaṃ pi na jānāmi, taṃ nissāya pana mokkhaṃ labhisāmīti evaṃ avacaṃ, mā me kujjha sāmīti“¹¹. Purohito pi

¹ so both MSS. ² C^o ayaṃ. ³ C^k -nāgārena. ⁴ both MSS. gavi. ⁵ both MSS. ne.

setthim āha: „mahāsetthi tvaṃ iminā attano adinnakam eva mayhaṃ kathaṃ adāsīti“. „Mayaṃ pi dve issarā ambhakaṃ ekato hutvā tthitakāle kammaṃ khippaṃ nippajjissatīti¹ kathesiṃ“ ti. Gandhabbo pi purohitaṃ āha: „brāhmaṇa kadā taya mayhaṃ piḷandhanaṃ² dinnan“. „Ahaṃ ‘taṃ nissāya vasanaṭṭhāne sukhaṃ vasissāmīti’ kathesiṃ“ ti. Vaṇṇadāsī pi gandhabbaṃ āha: „are dutthagandhabba, ahaṃ kadā tava santikaṃ gatapubbā tvaṃ vā mama santikaṃ āgatapubbo, kadā mayhaṃ piḷandhanaṃ³ dinnan“ ti. „Bhagini⁴, kimkāraṇa kujjhasi, ‘amhesu pañcasu ekato vasantesu gharāvāso bhavissati, anukkaṇṭhamānā sukhaṃ vasissāmā’⁵ ‘ti kathesiṃ“ ti. Bodhisatto payojitamanussānaṃ santikā naṃ kathaṃ sutvā tesam tatvato acorabhāvaṃ ūtvā „makkaṭṭiya gahitapiḷandhanaṃ⁶ upāyen’ eva pūṭṭessāmīti“ bheḍḍumayāni bahūni piḷandhanāni⁷ kāretvā uyyāne makkaṭṭiyo gāhāpetvā hatthapādagīvāsu bheḍḍupiḷandhanāni⁸ piḷandhāpetvā⁹ viśajjesi. Itarā makkaṭṭi piḷandhanaṃ¹⁰ rakkhamaṇā¹¹ uyyāne eva nisīdi. Bodhisatto manusse āpāpesi: „gacchatha tumhe, uyyāne sabbamakkaṭṭiyo upadhāretha, yassā taṃ piḷandhanaṃ¹² passatha taṃ uttāsetvā piḷandhanaṃ¹³ gaṇhathā“ ti. Tāpi kho makkaṭṭiyo „piḷandhanaṃ¹⁴ no laddhan“ ti tutṭhahatthā uyyāne vicarantiyo tassā santikaṃ gantvā „passatha ambhakaṃ piḷandhanan“¹⁵ ti āhaṃsu. Sā makkaṃ asahamaṇā „kim iminā bheḍḍupiḷandhanenā“¹⁶ ti muttāhāraṃ piḷandhitvā¹⁷ nikkhami. Atha naṃ te purisā disvā piḷandhanaṃ¹⁸ chaḍḍāpetvā āharitvā Bodhisattassa adāṃsu. So taṃ ādāya rañño dassetvā „idaṃ te deva piḷandhanaṃ¹⁹, te panca pi acorā, idaṃ pana uyyāne makkaṭṭiya ābhatan“²⁰ ti āha. „Kathaṃ pana te paṇḍita makkaṭṭiya hatthaṃ ārūḷhabhāvo nāto, kathaṃ te gahitan“ ti. So sabbam ācikkhi. Rājā tutṭhamānaso „saṃ-

¹ both MSS. -ssasīti. ² so both MSS. ³ both MSS. -pi. ⁴ C² -pā, C³ -naṃ.

⁵ C² makkaṭṭiya no makkaṭṭiya ābhatan.

gāmasīsādisu nāma sūrādayo icchitabbā hontitī“ Bodhisattassa
thutim karonto imam gātham āha:

Ukkatthe sūram icchanti mantisu akutūhalaṃ
piyaṃ ca annapānamhi atthe jāte ca paṇḍitaṃ ti. 91.

Tattha ukkatthe ti upakatthe ubbato bōllo¹ saṅgāme sampahāre
vattamāne ti attho, sūram icchantitī asanyāpi matthake patamānāya
apalāyinaṃ sūram icchanti, tasmim khane evarūpo saṅgāmayodho patthetabbo
hoti, mantisu akutūhalaṃ ti kattabbākatabbam kiccaṃ sammantanakāle
uppanne mantisu yo akutūhala avikiṇṇavāco mantaṃ na bhindati taṃ icchanti,
tādiso tesu thānesu patthetabbo hoti, piyaṃ ca annapānamhīti madhure
annapāne paccupaṭṭhite saha² paribbuñjanatthāya piyapuggalaṃ patthenti,
tādiso tasmim kāle patthetabbo hotitī³, atthe jāte va⁴ paṇḍitaṃ ti attha-
gambhīre dhammagambhīre kismiṃcid eva kāraṇe vā paṇḍe vā uppanne paṇḍi-
taṃ vicakkhaṇaṃ icchanti, tathārūpo hi tasmim samaye patthetabbo hotitī.

Evam rājā Bodhisattaṃ vaṇṇetvā thometvā ghanavassam
vassanto mahāmegho viya sattahī ratanehi pūjetvā tass' ovāde
thatvā dānādini puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthāpi imam dhammadesanaṃ āharitvā therassa guṇaṃ kathetvā
jātakam samodhānesi: „Tadā rājā Ānando ahoṣi, paṇḍitaamacco pana
aham evā“ ti. Mahāsārajjatakam.

3. Vissāsabhojanajātaka.

Na vissase avissatthe ti. Idam Satthā Jetavane vi-
haranto vissāsabhojanaṃ ārabha katesi. Tasmim hi kira
samaye yebhuyyena bhikkhū „mātaraṃ no dinnam, pītaraṃ no dinnam,
bhātaraṃ bhaginiyā cullamātaraṃ cullapītaraṃ mātulena matulāniyā dinnam,
amhākaṃ gihikāle⁵ pi ete dātum yuttarūpā cā“ ti nātīhi dinne cat-
tāro paccaye vissatthā hutvā apaccavekkhitvā paribhuñjanti. Satthā
taṃ kāraṇaṃ nātvā „bhikkhūnaṃ dhammadesanaṃ kātum vaṭṭatitī“
bhikkhū⁶ sannipātāpetvā „bhikkhave bhikkhunaṃ nāma nātīhi pi

¹ C^o bōllo. ² C^k saha. ³ so both MSS. ⁴ both MSS. gihī-. ⁵ both MSS.
bhikkhu.

aññātihi pi dinnake cattāro paccaye paccavekkhitvā va paribhogō kātabbo, apaccavekkhitaparibhogam katvā hi kālam kurumāno bhikkhu yakkha-petaattabhāvato na muccati, apaccavekkhitaparibhogō nām' esa visa-paribhogasadiṣo, visam hi vissāsikena dinnakam pi avissāsikena dinnakam pi māreti yeva, pubbe pi vissāsena dinnavisam paribhuñjitvā jīvitakkhayam pattā¹ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahoṣi. Tass' eko gopālako kiṭṭhasambādhasamaye² gāvo gahetvā araṇṇam pavisitvā tattha gopallikam katvā rakkhanto vasati³ seṭṭhino ca kālena kālam gorasam āharati⁴. Ath' assa gopallikāya avidūre siho nivāsam gaṇhi. Gāvīnam sihasantāsena milātānam khīram mandam ahoṣi. Atha nam ekadivasam sappim ādāya āgataṃ seṭṭhi pucchi: „kin nu kho samma gopālaka mandam sappīti“. So tam kāraṇam ācikkhi. „Atthi pana samma tassa⁵ sihassa katthaci paṭibaddho“ ti. „Atthi 'ssa sāmi ekāya migamātukāya saddhim saṃsaggo“ ti. „Sakkā pana tam gāhāpetun“ ti. „Sakkā sāmīti“. „Tena hi tam gahetvā tassā nalāṭato paṭṭhāya sarīre lomāni visena punappuna rajitvā sukkhāpetvā dve tayo divase atikkamitvā tam migamātukam vissajjehi, so tassā siṃhena sarīram lehitvā jīvitakkhayam pāpuṇissati, ath' assa cammanakhadāṭhā⁶ c' eva vasaṃ ca gahetvā āgaccheyyā-sīti“ halāhalavisam datvā uyyojesi. Gopālako jālam khipitvā upāyena tam migamātukam gaṇhitvā tathā akāsi. Siho tam diṣvā va balavasinehena tassā sarīram lehitvā jīvitakkhayam pāpuṇi. Gopālako pi cammādīni gahetvā Bodhisattassa saṃti-kam agamāsi. Bodhisatto tam kāraṇam ūtvā „paresu sineho nāma na katabbo, evam balasampanno pi siho migarājā kilesavasena saṃsaggaṃ nissāya migamātukāya sarīram lehento visaparibhogam katvā jīvitakkhayam patto“ ti vatvā sampatta-parisāya dhammam desento imam gātham āha:

¹ C² tiṭṭha-. ² C² vasiti. ³ C² āhariti. ⁴ C² nassa. ⁵ both MSS. -nakhā-.

Na vissase avissatthe, vissatthe pi na vissase,
vissāsā bhayam anveti sīhaṃ va migamātukā ti. 92.

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: yo pubbe sahāyo attani avissattho ahoṃ tasmīṃ avissatthe yo pubbe pi nibbhayo attani vissāsiko yeva tasmīṃ vissatthe pi na vissase n' eva vissāsāṃ kareyya, kiṃkāraṇā: vissāsā bhayam anveti yo hi mitte pi amitte pi vissāso tato bhayam eva āgacchati, katham: sīhaṃ va migamātukā yathā mittasanthavavasena katavissāsāya migamātukāya santikā sīhasa bhayaṃ anvetam upagatam sampattam ti attho, yathā ca¹ vissāsavasena sīhaṃ migamātukā anvetā upagatā ti attho.

Evam Bodhisatto sampattaparisāya dhammaṃ desetvā dānādīni puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi:
„Tadā setṭhi² aham eva ahoṃ“ ti. Vissāsabhojanajātakam.

4. Lomahaṃsajātaka.

Sotatto sosīto ti. Idam Satthā Vesāliyaṃ upanissāya Pāṭikārāme viharanto Sunakkhattam ārabhha kathesi. Ekasmiṃ hi samaye Sunakkhatto Satthu upaṭṭhāko³ hutvā pattacivaram ādāya vicaramāno Korakkhattiyassa dhammaṃ rocento Dasabalassa pattacivaram niyyādetvā Korakkhattiyaṃ nissāya tassa Kālakaṇṇakasura-yoniyam nibbattakāle gihī hutvā „n' atthi samaṇassa Gotamaassa uttarimanussadhammo alamariyānāpadassanaviseso, takkapariyāhataṃ⁴ samaṇo Gotamo dhammaṃ deseti vīmaṃsānucaritam sayampāṭibhānam⁵, yassa ca khv-āssa atthāya dhammo desito so na niyyāti takkarassa⁶ sammādukkhakkhayāyā“⁷ ti Vesāliyaṃ tiṇṇam pākārānam antare vicaranto Satthu avaṇṇam bhāsati. Athāyasmā Sāriputto piṇḍāya caranto tass' evam avaṇṇam bhāsantassa sutvā piṇḍapāṭapāṭikkanto tam attham Bhagavato ārocesi. Bhagavā „kodhano Sāriputta Sunakkhatto moghapuriso, kodhavasena⁸ evam āha, kodhavasena⁹ pi 'so na' niyyāti takkarassa¹⁰ sammādukkhakkhayāyā“ ti vadanto ajānitvāpi mayham guṇam eva bhāsati, na kho paṇa so moghapuriso mayham

¹ both MSS. cā. ² C^o mahāsetṭhi. ³ both MSS. upaṭṭhāno. ⁴ C^o -yābhataṃ.

⁵ C^o pāṭi-. ⁶ C^o niyyānitakkarassa, C^o tiyyānitakkarassa. ⁷ both MSS. omit na.

⁸ C^o niyyānitakkarassa, C^o niyyātinakka-.

guṇaṃ jānāti, mayhaṃ hi Sāriputta cha abhiññā nāma atthi, ayam pi me uttarimanussadhammo va, dasa balāni atthi, catuvesārajjāññaṃ atthi, catuyoniparicchedakaññaṃ atthi, pañcagatiparicchedakaññaṃ atthi, ayam pi me uttarimanussadhammo va, evaṃ uttarimanussadhammasamannāgataṃ pana maṃ yo evaṃ vadeyya 'n' atthi samaṇassa Gotamassa uttarimanussadhammo' ti so taṃ vācaṃ appahāya taṃ cittaṃ appahāya taṃ dīṭṭhiṃ apaṭinissaññitvā yathābhataṃ nikkhitto evaṃ niraye" ti evaṃ attano vijjamaṇaṃ uttarimanussadhammassa guṇaṃ kathetvā „Sunakkhatto kira Sāriputta Korakkhattiyassa dukkarakārikāya micchātape pasanno, micchātape pasīdanto na pana mayi eva pasīdituṃ vaṭṭati, ahaṃ ito ekanavutikappamatthake 'atthi nu kho ettha sāro' ti bāhira-kamicchātapaṃ vīmaṃsanto caturaṅgasamannāgataṃ brahmacariyavāsaṃ vasiṃ, tapassī sudamā homi paramatapassī, lūkho sudamā homi paramalūkho, jegucchī sudamā homi paramajigucchī, pavivitto sudamā homi paramavivitto" ti vatvā therena yācito atītaṃ āhāri:

Atīte ekanavutikappamatthake Bodhisatto „bāhira-katapaṃ vīmaṃsissāmīti" ājīvikapabbajjaṃ pabbajitvā acelako ahosi rajojalliko, pavivitto ahosi ekavīhārī, manusse divā migo viya palāyī, mahāvikaṭabhojano ahosi macchakagomayādīni¹ paribhuñji. Appamādevihārathāya araṇṇe ekasmiṃ bhīmaṇake vanasaṇḍe vihāsi, tasmīṃ viharanto² himavātasamaye antaraṭṭhake³ rattim vanasaṇḍā nikkhamitvā abbhokāse viharitvā suriye uggate vanasaṇḍaṃ pavisati, so yathā rattim abbhokāse himodakena tinto tath' eva divā vanasaṇḍato paggharantehi udakabindūhi temayi, evaṃ ahorattaṃ sītadukkhāṃ anubhoti. Gimbhānaṃ pana pacchime māse divā abbhokāse viharitvā rattim vanasaṇḍaṃ pavisati, so yathā divā abbhokāse ātapena parilāhappatto tath' eva rattim nivāte vanasaṇḍe parilāhaṃ pāpuṇāti, sarīrā sedadhārā⁴ muccanti. Ath' assa pubbe assutapubbā ayam gāthā paṭibhāsi:

Sotatto⁴ sosīto eko bhīmaṇake vane

naggo na c' aggim āsīno esanāpasuto munīti. 93.

¹ C^o vacchaka-. ² both MSS. -te. ³ so both MSS. ⁴ add ahaṃ?

Tattha sotatto ti suriyasantāpena sutatto, soṣīto ti hīmodakena suṣīto
 sutṭhu tinto, eko bhīṃsanake vane ti yattha pavittihānaṃ yebbhuyena lomānī
 bhīṃsanti tathārūpe bhīṃsanake vanasatṭhe eko adutiyo va ahoṣin ti dīpeti,
 naggo na caggimāsīno ti naggo ca na ca aggim āsīno ti, tathā sūtena
 piḷiyamāno pi n'eva nivāsanaṃ¹ pārupanaṃ² vā ādīyīṃ na aggīḥ āgama nīsidin
 ti dīpeti, esanāpasuto ti abrahmacariye pi tasmiṃ brahmacariyasaññi hutvā
 brahmacariyaṃ e' ev' etaṃ esanā ca gavesanā ca upāyo brahmalokassa³ 'ti evaṃ
 tāya brahmacariyesanāya pasuto anuyutto usukkāṃ āpatto ahoṣin ti dasseti,
 muniṭi muni² kho esa monatthāya paṭipanno, evaṃ lokena sambhāvito ahoṣin
 ti dīpeti.

Evaṃ caturaṅgasamannāgataṃ pana brahmacariyaṃ caritvā
 Bodhisatto maraṇakāle upatṭhitaṃ nirayanimittaṃ disvā „idaṃ
 vata samādānaṃ nīratthakaṃ“ ti ūtvā taṃ khaṇaṃ ūeva taṃ
 laddhiṃ bhinditvā sammāditṭhiṃ gahetvā devaloke nibbatti.

Satthā imaṃ dhammaḍḍanaṃ āharitvā jātaṃ samodhānesi:
 „ahaṃ tena samayena so ājīviko ahoṣin“ ti. Lomaḥamsa-jātakaṃ.

5. Mahāsudassana-jātaka.

Aniccā vata saṃkhārā ti. Idaṃ Satthā parinibbānamañce
 nīpanno Ānandattherassa „mā Bhagavā imasmiṃ khuddakanaga-
 rake“ ti vacanaṃ ārabha kathesi. „Tathāgate Jetavane viharante
 Sāriputtatthero kattikapuṇṇamāya Nālagāmake jāto varake² parinibbāyi,
 Mahāmoggallāno kattikamāsass³ eva kāḷapakkhe addhamāsiyaṃ, evaṃ
 parinibbute aggasaṅkayuge ahaṃ pi Kusinārāyaṃ parinibbāyissāmīti“
 anupubbena cārikaṃ caramāno tattha gaṇtvā yamakasālānaṃ antaro
 uttarasīsake mañceke anuṭṭhānaseyyāya nīpajji. Atha naṃ āyasmā
 Ānandatthero „mā bhante Bhagavā imasmiṃ khuddakanagarake visame
 ujjāṃgalanagarake sākānagarake⁴ parinibbāyi, aññesaṃ ca⁵ Rājagahādī-
 naṃ mahānagarānaṃ aññatarasmiṃ Bhagavā parinibbāyatū“ 'ti yāci.
 Satthā „mā Ānanda imaṃ khuddakanagarakaṃ ujjāṃgalanagarakaṃ⁶
 sākānagarakaṃ ti vadehi, ahaṃ pubbe Sudassana-cakkavattirājakāle
 imasmiṃ nagare vasiṃ, tadā dvādasayojanikena ratanapākārena parikkhit-

¹ both MSS. nivāsana. ² C^k -pārū-. ³ so both MSS. ⁴ C^k uchchaṃgala-, C^e has
 has added sākānagarake, C^k omits this. ⁵ C^k uchch-.

taṃ mahānagarūṃ ahoṣīti¹ vatvā therena yācito atītaṃ āharanto Mahāsudassanasuttaṃ kathesi.

Tadā pana Mahāsudassanaṃ¹ dhammapāsādā otaritvā avidūre sattaratanamaye nālapane² paññattasmiṃ kappiyamañcake dakkhiṇena passena anuṭṭhānaseyyāya nipannaṃ disvā „imāni te deva caturāsītīnagarasahassāni Kusāvatarājadhāni-pamukkhāni, ettha chandaṃ karohīti“ Subhaddādeviyā vutte Mahāsudassano „mā devi evaṃ avaca, atha kho ‘ettha chandaṃ vinehi mā apekhaṃ akāsīti’ evaṃ maṃ ovaḍā“ ‘ti vatvā „kiṃkāraṇā devā“ ‘ti pucchito „ajjāhaṃ kālakiriyāṃ karissāmīti“. Atha naṃ devī rudamānā akkhīni puñchitvā kicchena kasirena tathā vatvā rodī paridevī, sesāpi caturāsītisahassā itthiyo rodinṣu paridevinṣu, amaccādisu pi eko adhivāsetuṃ nāsakkhi, sabbe pi rodinṣu. Bodhisatto alabhaṇo³ „mā saddam akattha“, sabbe nivāretvā devinā āmantetvā „mā tvaṃ devi rodī mā paridevī, tilaphalamatto pi hi saṃkhārō nicco nāma n’ atthi, sabbe aniccā bhedanadhammā evā“ ‘ti vatvā devinā ovaḍanto imaṃ gātham āha:

Aniccā vata saṃkhārā uppāḍavayadhammino,
uppajjitvā nirujjhanti, tesaṃ vūpasamo sukho ti. 94.

Tattha aniccā vata saṃkhārā ti bhaddo Subhaddādevī yattakā⁴ kehiṇi paccayehi samāgantvā katā khaṇḍhāyatanādayo saṃkhārā sabbe te aniccā yeva nāma, etesu hi rūpaṃ aniccaṃ viññāṇaṃ aniccaṃ cakkhuṃ aniccaṃ dhammā aniccā. yaṃ kiñci saviññāṇakaavīññāṇakaṃ⁵ ratanaṃ sabbaṃ taṃ aniccaṃ eva iti aniccā vata saṃkhārā ti gaṇha, kasmā: uppāḍavayadhammino sabbe h’ ete uppāḍadhammino c’ eva vayadhammino ca uppajjanabhijjana-sabbhāvā yeva tasmā aniccā ti vedītabbā, yasmā ca aniccā tasmā uppajjitvā va nirujjhanti, uppajjitvā tītiṃ patvāpi⁷ nirujjhanti yeva, sabbe h’ ete nibbattamānā uppajjanti nāma bhijjamānā nirujjhanti nāma, tesaṃ uppāde sati yeva tīti⁸ nāma hoti, tītiyā sati yeva bhāṇo nāma hoti, na hi anuppannaṃsa tīti

¹ both MSS. -no. ² C^o tamlavane. ³ so both MSS. instead of "alabhaṇo"?
⁴ C^o akatthaṃ, read: akatthā 'ti? ⁵ C^k yattakā. ⁶ C^k saviññāṇaka. ⁷ C^o vatvāpi. ⁸ C^o yīti.

nāma, thītaṃ abbejjanakam nāma atthī, iti sabbe pi samkhārā tīnī lakkhaṇāni patvā tattha tatth' eva nirujjhanti. tasmā sabbe p' ime aniccā khaṇikā ittarā addhuvā pabhaṅguṇo¹ calitā samīritā² anaddhanīyā pāyātā tāvakālikā nissārā tāvakālikatṭhena māyāmaricīpheṇasadisā³, tesu⁴ bhaddhe Subhaddādevī kasmā⁵ sukhasaññam uppādesi, evaṃ pana gaṇha: tesam⁶ vūpasamo sukho sabbavattavūpasamanato⁷ tesam vūpasamo nāma nibbānam, tad ev' ekaṃ ekaṃ, tato sukham nāma n' atthīti.

Evam Mahāsudassano amatamahānibbānena desanākūṭam gaheṭvā avasesassāpi mahājanassa „dānam detha sīlam rakkhatha uposathakammam karoṭhā“ 'ti ovādam datvā devalokaparāyano ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Subhaddādevī Rāhulamātā ahosi, paripāyakaṛatanam Rāhulo, sesaparīsā Buddhapurisā, Mahāsudassano pana aham evā“ 'ti. Mahāsudassanajātakaṃ.

6. Telapattajātaka.

Samatittikam anavasesakan ti. Idam Satthā Sumbharatthe Desakam nāma nigamaṃ nissāya aṇṇatarasmiṃ vanasāṇḍe viharanto Janapadakalyāṇisuttaṃ ārabba kathesi. Tatra hi Bhagavā „seyyathāpi bhikkhave 'Janapadakalyāṇi Janapadakalyāṇi' kho bhikkhave mahājanakāyo sannipāteyya, sā kho pan' assa Janapadakalyāṇi paramapāsāvinī gīte⁸ 'Janapadakalyāṇi naccati gāyatīti' kho bhikkhave bhiyyosamattāya mahājanakāyo sannipāteyya, atha puriso āgaccheyya jīvitukāmo amaritukāmo sukhakāmo dukkhapaṭikkūlo, tam enaṃ evaṃ vadeyyuṃ 'āyan te ambho purisa samatittiyo telapatto antarena ca mañāsamayaṃ antarena ca Janapadakalyāṇiyā hāretabbo⁹, puriso ca tam ukkhittāsiko piṭṭhito piṭṭhito anubandhissati, yatth' eva nam¹⁰ thokam pi chaḍḍessasi tatth' eva te sīram pāteṣsatīti', tam¹¹ kim maññatha bhikkhave, api nu so puriso amuṃ telapattam amanasīkaritvā bahiddhā pamādam āhareyya" ti, „no h' etaṃ bhante“, „upamā kho my-āyaṃ bhik-

¹ C^k pabhaṅguṇo. ² both MSS. smī-. ³ C^k -phena-, C^e -pena-. ⁴ C^k nesu.

⁵ C^e tasmā. ⁶ C^k nesam. ⁷ both MSS. sabbavaddhavū-. ⁸ C^k sāvitthite?

⁹ both MSS. hārotabbo. ¹⁰ so both MSS. ¹¹ C^k omits tam.

khavē katā atthassa viññāpanāya, ayaṃ ettha attho: samatittiyo telapatto ti kho bhikkhave kāyagatāy' etaṃ satiyā adbhavanāṃ, tasmūtiha bhikkhave evaṃ sikkhitabbaṃ: kāyagatā no satī bhāvitā bhavissati susamāradhā, evaṃ hi vo bhikkhave sikkhitabbaṃ¹ ti imaṃ Janapadakalyāṇisuttaṃ sātthaṃ savyañjanaṃ kathesi.

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: Janapadakalyāṇīti janapadambhi kalyāṇī uttamā chasariradosarahitā pañcakalyāṇasamannāgatā, sā hi yasā nātidiḅhā nātīrassā nātīkissā nātīthūlā nātīkā² nāccodātā atikkantā mānusakāṃ vaṇṇaṃ appattā devavaṇṇaṃ tasmā chasariradosarahitā, chavikalyāṇaṃ māṃsakalyāṇaṃ nahārukalyāṇaṃ atthikalyāṇaṃ vayakalyāṇaṃ ti imehi pana pañcahi kalyāṇehi samannāgatā pañcakalyāṇasamannāgatā nāma, tassā hi āgantukobhāsakiccaṃ nāma n' atthi, attano sarīrobbhāsen' eva dvādasahatthe thāne ālokaṃ karoti, piyaṅgu-samū³ vā hoti suvaṇṇasamū⁴ vā, ayaṃ assā chavikalyāṇatā, cattāro pan' assā hatthapādā mukhapariyosānaṃ ca lākhāparikkammakatā viya pavālarattakambalasadisāṃ hoti, ayaṃ assā māṃsakalyāṇatā, viśatīnakhapattāni māṃsato amuttatthāne lākhārasapūritāni viya muttatthāne khīradhārasadisāni, ayaṃ assā nahārukalyāṇatā, dvattīmsa dantā suphassitā sudhotavajjirapantī viya khāyanti, ayaṃ assā atthikalīyāṇatā, viśatīvassasatikāpi pana samūnā solasavassuddesikā viya hoti nibbalipalitā, ayaṃ assā vayakalyāṇatā, paramapāsāvinīti ettha pana pasavanaṃ pasavo pavattatīti attho pasāvo yeva pasāvo paramo pasāvo paramapāsāvo so assā atthīti paramapāsāvinī, nacce ca gīte ca uttamapavatti⁵ seṭṭhakiriyā⁶, uttamam eva naccaṃ naccati⁷ gītaṃ ca gāyati vuttaṃ hoti, atha puriso āgaccheyyā ti na attano ruciya āgaccheyya, ayaṃ pan' ettha adhippāyo: ath' evaṃ mahājana-majjhe Janapadakalyāṇīyā naccamānīya sādhu sādhu ti sādhuāresu aṅgulipoṭha-nena⁸ celukkhepesu ca vattamānesu taṃ pavattim sutvā rājābandhanāgarāte ekaṃ purisaṃ pakkosāpetvā nigāṇi bhinditvā samatittikaṃ suparipuṇṇaṃ telapattāṃ tassa hatthe datvā ubho hi hatthehi dāhaṃ gāhāpetvā ekaṃ asihatthaṃ purisaṃ ānāpeṣi: etaṃ gahe tvā Janapadakalyāṇīyā samajjattāṇaṃ gaccha, yatth' eva c' esa pamādaṃ āgama ekaṃ pi telabinduṃ chādḍeti tatth' ev' assa sīsaṃ chindā⁹ ti, so puriso asīh ukkhipitvā taṃ tajjento¹⁰ tattha neṣi, so maraṇabbhayaṇa tajjito jīvitakāmatīya pamādavaseṇa taṃ amanasikatvā sakim pi akkhiṇi umāññitvā taṃ Janapadakalyāṇīṃ na olokesi, evaṃ bhūtapubbam ev' etaṃ vatthum, sutte pana¹¹ parikkappavaseṇ' etaṃ vuttaṃ ti vedittabbaṃ, upamā kho my-āyaṇ ti ettha pana telapattassa tāva kāyagatāsatiyā opammasaṃsandanāṃ katam eva, ettha pana rājā viya kammaṃ dattabbāṃ asī viya kilesā ukkhittāṃ kapuriso viya māro telapattahatthapuriso viya kāyagatāsati bhāvako vipassakayogāvācero.

¹ both MSS. -kalī. ² both MSS. -sāmā. ³ C¹ uttamapavatti. ⁴ C¹ se-sakiriyā. ⁵ C¹ -ti. ⁶ C¹ -potha-. ⁷ both MSS. chinda. ⁸ C¹ tajjanto. ⁹ C¹ na.

Iti Bhagavā „kāyagatāsatiṃ bhāvetukāmena bhikkhunā telapattā-hatthena tena purisena viya satim avissajjetvā appamattena kāyagatā-sati bhāvetabbā“ ti imam suttam āharitvā dassesi. Bhikkhū imam suttam ca atthaṃ ca sutvā evam āhamsu: „dukkaram bhante tena purisena katam tathārūpam Janapadakalyāṇim anoloketvā telapattam ādāya gacchantenā“¹ ti. Satthā „na bhikkhave tena dukkarāṃ katam sukaram ev² etam, kasmā: ukkhittāsikena purisena santajjetvā niyamānatāya, yam pana pubbe paṇḍitā appamādena satim avissajjetvā abhisamkhatam³ dibbarūpam pi indriyāni bhinditvā anoloketvā va gan-tvā rajjam pūpuṇṇesu etam dukkarāṃ“ ti vatvā atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto tassa raṇṇo puttāsataṣṣa sabbakaniṭṭho hutvā nibbattitvā anupubbena viṇṇūtam pāpuṇi. Tadā ca raṇṇo gehe paccekabuddh ābhūjanti. Bodhisatto tesam veyyāvaccam karoti. So ekadivasam cintesi: „mama bahū² bhātaro, lacchāmi nu kho aham imasmim nagare kulasantakam rajjam udāhu no“ ti. Ath' assa etad ahosi: „paccekasambuddhe pucchitvā jānissāmīti“ so dutiyadivase paccekabuddhesu āgatesu dhammakarakam ādāya pāṇiyam parissāvetvā pāde dhovitvā makkhetvā tesam antare khajjakam khādītva nisinnakāle vanditvā ekamantaṃ nisinno tam attham pucchi. Atha nam te avocum: „kumāra, na tvaṃ imasmim nagare rajjam labhissasi, ito pana vīsaṃyojanasata-matthake Gandhāraraṭṭhe Takkasilānagaram nāma atthi, tattha gantum sakkonto ito sattame divase rajjam lacchasi, antarā-magge pana mahāvattaniataviyam paripantho atthi, tam ataviṃ pariharitvā gacchantassa yojanasatiko maggo hoti, ujukam gacchantassa paṇṇāsa yojanāni, so hi amanussakantāro nāma, tattha yakkhiniyo antarāmagge gāme ca sālāyo ca māpe-tvā uparisuvaṇṇatārakavicittavitānam mahārahaseyyam³ paṇṇa-petvā nānāvīraḃe paṭṭasāṇiyo parikkhipitvā³ dibbālaṃkārehi attabhāvaṃ maṇḍetvā sālāsu nisīditvā gacchante purise madhurāhi

¹ both MSS. -kaṭam. ² C^v bahu. ³ C^v mahārahām seyya, C² mahārahaseyyam.

³ C² pakkhipitvā.

vācāhi saṃgaṇhitvā 'kilantarūpā viya paññāyatha, idhāgantvā
 nisīditvā pāṇīyaṃ pivitvā gacchathā' 'ti pakkosītvā āgatānaṃ
 āsanāni datvā attano rūpalīḥhāya vilāsehi palobhetvā kilesavasike
 katvā attanā saddhiṃ ajjhācāre kate tatth' eva te lohiteṇa
 paggharantena khāditvā jīvitaḥkhayaṃ pāpenti, rūpagocarasaṭṭaṃ
 rūpen' eva gaṇhanti saddagocaraṃ madhureṇa gītavādītasaddena
 ghānagocaraṃ dibbagandhehi jivhāgocaraṃ¹ dibbena nānagga-
 rasabhojanena poṭṭhabbagocaraṃ ubhatolohitakūpadhānehi dib-
 basayanehi, sace indriyāni bhinditvā tā anoloketvā satim
 paccupaṭṭhapetvā gamissasi sattame divase tattha rajjaṃ laccha-
 sīti². Bodhisatto „hotu bhante, tumhākaṃ ovādaṃ gahetvā
 kiṃ etā olokessāmīti³“ paccekabuddhehi parittaṃ kārāpetvā
 parittavālikāṃ c' eva parittasuttakaṃ ca ādāya paccekabuddhe
 ca mātāpitaro ca vanditvā nivesanaṃ gantvā attano purise āha:
 „ahaṃ Takkaṣilāyaṃ rajjaṃ gahetuṃ gacchāmi, tumhe idh' eva
 tiṭṭhathā“ 'ti. Atha naṃ pañca janā āhaṃsu: „mayam pi
 āgacchāmā“ 'ti. „Na sakkā tumhehi āgantuṃ, antarāmagge
 kira yakkhiniyo rūpādigocare manusse evaṇ c' evaṇ ca rūpādīhi
 palobhetvā gaṇhanti, mahā paripantho, ahaṃ pana attānaṃ
 takketvā gacchāmīti⁴. „Kiṃ pana deva mayaṃ tumhehi saddhiṃ
 gacchantā attano piyāni rūpādīni olokessāma, mayaṃ hi tath'
 eva gamissāmā“ 'ti. Bodhisatto „tena hi appamattā hothā“
 'ti te pañca jane ādāya maggaṃ paṭipajji. Yakkhiniyo gāmā-
 dīni māpetvā nisīdiṃsu. Tesu rūpagocarō puriso tā yakkhiniyo
 oloketvā rūpārammaṇo paṭibaddho thokaṃ ohīyi. Bodhisatto
 „kiṃ bho thokaṃ ohīyasīti⁵“ āha. „Deva, pādā me rujanti,
 thokaṃ sālāya nisīditvā āgacchāmīti⁶. „Ambho etā yakkhiniyo
 mā kho patthesīti⁷. „Yaṃ hotu taṃ hotu⁸, na sakkomi devā“
 'ti. „Tena hi paññāyissasīti⁹“ itare cattāro ādāya agamāsi.
 So pi rūpagocarako tāsāṃ santikaṃ agamāsi. Tā¹ attanā

¹ C¹ divhā. ² C² ohīyya-, C³ ohīyya-. ³ C⁴ na hotu. ⁴ C⁵ nā.

saddhīm ajjhācāre kate taṃ tatth' eva jīvitakkhayaṃ pāpetvā purato gantvā aññaṃ sālaṃ māpetvā nānāturīyaṇi gahetvā gāyamānā nisīdiṃsu. Tattha saddagocarako ohīyi¹. Tam pi khāditvā purato gantvā nānappakāre gandhakaraṇḍe pūretvā āpanaṃ² pasāretvā³ nisīdiṃsu. Tattha gandhagocarako ohīyi⁴. Tam pi khāditvā purato gantvā nānaggarasānaṃ dibbabbhojanānaṃ bhājanāni pūretvā odanikāpanaṃ pasāretvā nisīdiṃsu. Tattha rasagocarako ohīyi. Tam pi khāditvā purato gantvā dibbasayanāni paññāpetvā⁵ nisīdiṃsu. Tattha poṭṭhabbagocarako ohīyi⁶. Tam pi khādiṃsu. Bodhisatto ekako va ahosi. Ath' ekā yakkhiṇi „atikharamanto vatāyaṃ, ahaṃ taṃ khāditvā nivattissāmi⁷“ Bodhisattassa pacchato pacchato agamāsi. Ataviyā parabhaḡe vanakammikādayo yakkhiṇiṃ disvā „ayaṃ te purato gacchanto puriso kiṃ hotīti“ pucchīṃsu. „Komārasāmiyo me ayyā⁸“ ti. „Ambho, ayaṃ evaṃ sukhumāla pupphadāmasadisā suvaṇṇavaṇṇā⁹ kumārīkā attano kulaṃ chaḍḍetvā bhavantaṃ¹⁰ takketvā nikkhantā¹¹, kasmā etaṃ akilametvā ādāya na gacchasi¹²“ ti. „N' esā ayyā¹³ mayhaṃ pajāpati, yakkhiṇi esā, etāya me pañca manussā khāditā¹⁴. „Ayyā¹⁵ purisā nāma kuddhakāle attano pajāpatiyo yakkhiniyo pi karonti petiyo pīti¹⁶“ ti. Sā gacchamānā gabbhīnivāṇṇaṃ¹⁷ dassetvā puna sakiṃ vijātavaṇṇaṃ katvā puttaṃ amkenādāya Bodhisattaṃ anubandhi. Dittḥadittḥa purimanayaṇ' eva pucchanti. Bodhisatto pi tath' eva vatvā gacchanto Takkasilaṃ pāpuṇi. Sā puttaṃ antarādhāpetvā ekikā va anubandhi. Bodhisatto nagaradvāraṃ gantvā ekissā sākiya nisīdi. Sā Bodhisattassa tejena pavisitum asakkonti¹⁸ dibbarūpaṃ māpetvā sāladvāre atṭhāsi. Tasmiṃ samaye Takkasilato rājā uyyānaṃ gacchanto taṃ disvā paṭibaddhacitto hutvā „gacch' imissā sassāmikabhāvaṃ vā assāmikabhāvaṃ vā

¹ C¹ ohīyi, C² ohīyya. ² both MSS. āpanaṃ. ³ C¹ sārāpetvā. ⁴ both MSS. ohīyi. ⁵ C² pañña-. ⁶ C¹ ohīyi. ⁷ both MSS. ayyo. ⁸ C¹ -vaṇṇaku-.

⁹ C¹ bhagavanāṃ. ¹⁰ both MSS. -nto. ¹¹ C² gabbhīni-. ¹² both MSS. -ti.

jānāhīti¹“ manussaṃ pesesi. So taṃ upasaṃkamitvā „sassaṃi-
kāsīti“ pucchi. „Ama ayya me sālāya nisinno sāmiko“ ti.
Bodhisatto „n’ esā mayhaṃ pajāpati², yakkhini³ esā, etāya
me pañca manussā khādītā“ ti āha. „Sāmi, purisā nāma
ayya⁴ kuddhakāle⁵ yaṃ icchanti taṃ vadentīti“ āha. So
ubhinnaṃ pi vacanaṃ rañño ārocesi. Rājā „assāṃikabhaṇḍaṃ
nāma rājasantakaṃ hotīti“ yakkhiṇiṃ pakkosāpetvā ekahatthi-
piṭṭhe nisidāpetvā nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā pāsādaṃ
abhirayha taṃ aggamahesitthāne tṭhapesi. So nahātānuvillito⁶
sāyamāsaṃ bhuñjitvā sirisayanaṃ abhirūhi. Sāpi yakkhini⁷
attano upakappanakaṃ āhāraṃ āharitvā alaṃkatapaṭṭiyattā siri-
sayane raññā saddhiṃ nipajjitvā rañño rativasena sukkasamappi-
tassa nīpannakāle ekena passena parivattitvā parodi. Atha
naṃ rājā „kiṃ bhadde rodasīti“ pucchi. „Deva, ahaṃ tum-
hehi magge disvā ānītā, tumhākaṃ ca gehe bahuṭṭhiyo, sāhaṃ⁸
sapattinaṃ antare vasamānā kathāya uppanāya ‘ko tuyhaṃ
mātaraṃ vā pitaraṃ vā gottaraṃ vā jātiṃ vā jānāti, tvaṃ antara-
magge disvā ānītā nāmā” ti sise gahetvā nippīliyamānā viya-
maṃku bhavissāmi, sace tumhe sakalarajje issariyaṃ ca āṇaṃ ca
mayhaṃ dadeyyātha koci mayhaṃ cittaṃ kopetvā kathetuṃ na
sakkhissatīti“⁹. „Bhadde, mayhaṃ sakalaratṭhavāsino na kiñci
honti, nāhaṃ etesaṃ sāmiko, ye pana rājānaṃ kopetvā akat-
tabbaṃ karonti tesaṃ¹⁰ nevāhaṃ sāmiko ti iminā kāraṇena na
sakkā tuyhaṃ sakalaratṭhe issariyaṃ ca āṇaṃ ca dātuṃ“ ti.
„Tena hi deva sace ratṭhe vā nagare vā āṇaṃ dātuṃ na sak-
kosi antonivesane antovaḷaṇṇajanakānaṃ upari mama vasaṃ
vattanattāya¹¹ āṇaṃ detha devā“ ti. Rājā dibbapottṭhabbena
baddho tassā vacanaṃ atikkamituṃ asakkonto „sādhū bhadde
antovaḷaṇṇasake tuyhaṃ āṇaṃ dammi, tvaṃ ete attano vase

¹ C^k -ti. ² C^v -ni. ³ both MSS. ayyo. ⁴ both MSS. -lutto. ⁵ C^v -ni.

⁶ C^k sāha. ⁷ C^v nāmakaṃ. ⁸ C^v nesaṃ. ⁹ C^k vatthana-.

vattāpehīti“ āha. Sā „sādhū“ 'ti sampatleccitvā rañño niddam okkantakāle yakkhanagaraṃ gantvā yakkhe pakkosivā attanā rājānaṃ jīvitakkhayaṃ pāpetvā atthimattaṃ sesetvā sabbana-hārucammamaṃsalohitaṃ khādi. Avasesayakkhā mahādvārato paṭṭhāya antonivesane kukkuṭakukkure ādiṃ katvā sabbe khāditvā atthi¹ sese akaṃsu. Punadivase dvāraṃ yathāpihitaṃ eva disvā manussā pharasūhi kavātāni kottetvā² anto pavisitvā sabbam nivesanaṃ atthikaparipunnāṃ disvā „saccaṃ vata so puriso āha: ‘nāyaṃ mayhaṃ pajāpatīti’ yakkhiṇi esā’ ti, rājā pana kiñci ajānitvā va taṃ gehe attano bhariyaṃ akāsi, sā yakkhe pakkosivā sabbam janaṃ khāditvā gatā bhavissatīti“ āhaṃsu. Bodhisatto pi taṃ divasaṃ tassā yeva sālāyaṃ parittavālikaṃ sīse pakkhipitvā parittasuttaṃ parikkhipitvā khaggaṃ gahetvā tthitako va aruṇaṃ utthapesi. Manussā sakalanivesanaṃ sodhetvā haritupattaṃ katvā upari gandhehi vilimpitvā³ pupphāni vikiritvā pupphadāmāni osāretvā dhūpaṃ datvā puna mālā bandhitvā sammantayimsu⁴: „bho yo so puriso dibbarūpaṃ māpetvā pacchato āgacchantiṃ yakkhiṇiṃ indriyāni bhinditvā olokanamattam pi na akāsi so ativiya ulārasatto dhitimā nāṇasampanno, tādise purise rajjaṃ anusā-sante sabbam raṭṭhaṃ sukhitaṃ bhavissati, taṃ rājānaṃ karomā“ 'ti. Atha sabbe amaccā ca nāgarā ca ekacchandā hutvā Bodhisattaṃ upasaṃkamitvā „deva tumhe imaṃ rajjaṃ kārethā“ 'ti nagaraṃ pavesetvā ratanarāsimihi tthapetvā abhi-siñcitvā Takkasilarājānaṃ akaṃsu. So cattāri agatigamanāni vaṇṇetvā dasarājadhamme akopetvā dhammena rajjaṃ kārento dānādini puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

¹ both MSS. atthi. ² C^o kojetvā. ³ so both MSS. ⁴ C^o vilimpitvā, C^o vilimpitvā corr. to vilampitvā? ⁵ C^o sammattayimsu.

Samatittikaṃ anavasesakaṃ
telapattaṃ yathā parihareyya
evaṃ sacittam anurakkhe
patthayaṇo disaṃ agatapubban ti. 95.

Tattha samatittikaṃ ti antomukhavuddhilekham¹ pāpetvā samabharitaṃ²,
anavasesakaṃ ti anavasāṇanakaṃ aparissavanakaṃ katvā, telapattaṃ ti
pakkhittatīlatelapattaṃ, parihareyyā 'ti hareyya ādāya gaccheyya, evaṃ
sacittam anurakkhe ti taṃ telabharitaṃ pattaṃ viya attano cittaṃ
kāyagatāsatiyā-gocare³ c' eva sampayuttaṃ satiā cā 'ti ubhinnāntare pakkhi-
pītvā yathā muhuttaṃ pi bahiddhā gocare na vikkhipati yathā⁴ paṇḍito yogāva-
caro rakkheyya gopāyeyya, kiṃkāraṇā: etassa hi⁵

Dunniggaḥassa lahuno yattakāmanipātino
cittassa damatho sādhu, cittaṃ dantaṃ sukhāvahaṃ, (Dhp. v. 35.)

tasamā

Sududdasaṃ sunipunaṃ yattakāmanipātinaṃ
cittaṃ rakkhetha medhāvī, cittaṃ guttaṃ sukhāvahaṃ (Dhp. v. 36.)

idaṃ hi

Dūraṅgamaṃ ekacaraṃ asariraṃ gubhāsayāṃ
ye cittaṃ saṇḍamessanti mokkhanti Mārabandhanā, (Dhp. v. 37.)

itarassa pana

Anavatthitacittassa saddhammaṃ avijānato
pariplavapasādassa paññā na paripūrati, (Dhp. v. 38.)

cirakammatthānasahāyassa pana

Anavassutacittassa ananvāhafacetaso
puññapāpaphīnassa n' atthi jāgarato bhayaṃ, (Dhp. v. 39.)

tasamā⁶ etaṃ

Phaṇḍanaṃ capalaṃ cittaṃ dūrakkhaṃ dunnivārayaṃ
ujum karoti medhāvī usukāro va tejanaṃ, (Dhp. v. 33.)

¹ C^k -vaddhilekham, C^e vuddhilekham corr. to -vaddhilekham. ² both MSS. samabharitaṃ. ³ so both MSS. ⁴ so both MSS. instead of tathā? ⁵ C^e omits hi ⁶ C^e etasamā.

evaṃ ujuṃ karonto sacittam anurakkhe, patthayaṇo disaṃ agatapubban
ti imasmiṃ kāyagatāsattikammaṃtthāne kammaṃ ārabhītvā anamatagge sāsāre
agatapubbadisāṃ patthento pihento¹ vuttanayen² eva sakaṃ cittaṃ rakkheyyā
'ti attho, kā pan' esā disā:

[Mātāpita pubba disā ācariyā dakkhiṇā disā]³
puttadārā disā paccā mittāmaecā ca uttarā
Dāsakammakārā heṭṭhā uddhaṃ samaṇabrāhmaṇā,
etā disā nammaseyya alamatto kule gihīti,

ettha tāva puttadārādayo disā ti vuttā⁴,

Disā catasso vidisā catasso
uddhaṃ adho, dassa disā imāyo⁵,
katamaṃ disaṃ tittḥati nāgarājā
yam addasā supine chabbisānaṃ ti,

ettha puratthimādibhedā disā va disā ti vuttā,

Agāriṇo annadapānavatthadā
avhāyikā nam⁶ pi disaṃ vadanti,
esā disā paramā setaketu
yam patvā dukkhī sukhīno bhavantīti,

ettha nibbānaṃ disaṃ ti vuttaṃ, idhāpi tad eva adhippettaṃ, taṃ⁷ hi khayaṃ
virāgaṃ ti ādīhi⁸ dissati avadissati, tasmā disā ti vuccati, anamatagge pana saṃ-
sāre kenaci bālaputhujjanaṃ supine pi agatapubbatāya⁹ agatapubbā disā nāma
'ti vuttaṃ, taṃ patthayantaṃ kāyagatāsattiyā yogo karaṇiyo ti.

Evam Satthā nibbānena desanūkūṭaṃ gahetvā jātakaṃ samo-
dhānesi: „Tadā rājaparisā Buddhaparisā, rājjaṃ pattakumāro pana
aḥam evā“ 'ti. Telapattajātakaṃ.

7. Nāmasiddhijātaka.

Jīyakaṃ ca mataṃ disvā ti. Idam Satthā Jetavane
viharanto ekaṃ nāmasiddhikaṃ bhikkhuṃ ārabbha kathesi. Eko
kira kulaputto nāmena Pāpako nāma sāsane uraṃ datvā pabbajito.

¹ C^k jahento, C^e jabhento, B^p pihayanto. ² supplied from B^p, not in C^k C^e.

³ C^k puttāṃ, C^e puttā, B^p veditabbā. ⁴ C^k C^e tāmayo ⁵ C^e nati. ⁶ so B^p.
C^k C^e tam ⁷ so both C^k and C^e. ⁸ both C^k and C^e -pubbanṭāya.

Bhikkhūhi „eh' āvuso Pāpaka, tiṭṭhāvuso Pāpakā“ 'ti vuccamāno cintesi: „loke pāpakaṃ nāma lāmakaṃ kālakaṃbhūtaṃ vuccati, aññaṃ maṅgalapaṭisaṃyuttaṃ nāmaṃ āharāpessāmīti“ so ācariyupajjhāye upasāṃkamitvā „bhante mayhaṃ nāmaṃ¹ avamaṅgalaṃ, aññaṃ me nāmaṃ karoṭhā“ 'ti āha. Atha naṃ te evaṃ āhaṃsu: „āvuso nāmaṃ nāma paṇṇattimattaṃ, nāmena kāci atthasiddhi nāma n' atthi, attano nāmena² eva santuṭṭho bhōti“. So punappuna yāci eva. Tassāyaṃ nāmasiddhikabhāvo saṃghe³ pākato jāto. ' Ath' ekadivasaṃ dhammasabbhāyaṃ sannisinnā bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso asuko kira bhikkhu nāmasiddhiko maṅgalaṃ nāmaṃ⁴ āharāpetīti“. Satthā dhammasabhaṃ āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ 'ti rutte „na bhikkhave idān' eva pubbe pi so nāmasiddhiko yevā“ 'ti vatvā atitaṃ āhari:

Atīte Takkasilāyaṃ Bodhisatto disāpāmoṃkko ācariyo hutvā pañca mānavakasatāni mante vācesi. Tass' eko mānavo Pāpako nāma nāmena. So „ehi Pāpaka, yāhi Pāpakā“ 'ti vuccamāno cintetvā „mayhaṃ nāmaṃ avamaṅgalaṃ, aññaṃ āharāpessāmīti“ ācariyaṃ upasāṃkamitvā „ācariya mayhaṃ nāmaṃ avamaṅgalaṃ, aññaṃ nāmaṃ karoṭhā“ 'ti āha. Atha naṃ ācariyo avoca: „gaccha tāta, janapadacārikaṃ caritvā attano abhirucitaṃ ekaṃ maṅgalaṃ nāmaṃ gahetvā ehi, āgatassa⁵ te nāmaṃ parivattetvā aññaṃ nāmaṃ karissāmīti“. So „sādhū“ 'ti pātheyyaṃ gahetvā nikkhanto gāmena gāmaṃ caranto ekaṃ nagaraṃ pāpuṇi. Tattha c' eko puriso kālakato Jivako nāma nāmena. So taṃ nātījanena ālāhanāṃ nīyamānaṃ⁶ disvā „kiṃnāmako nāmaṃ⁷ esa puriso“ ti pucchi. „Jivako nāmā“ 'ti. „Jivako pi maratīti“. „Jivako pi marati, Ajivako pi marati, nāmaṃ nāma paṇṇattimattaṃ, tvaṃ bālo maññe“ ti. So taṃ kathaṃ sutvā nāma majjhatto hutvā antonagaraṃ pāvisi. Ath' ekaṃ dāsīṃ bhatīṃ adadamānaṃ⁸ sāmikā dvāre nisidāpetvā rajjuyā paharanti, tassā ca Dhanapālīti nāmaṃ hoti. So

¹ C² nāma. ² C² saṃghe. ³ C² nāma. ⁴ so B²; C² and C² āhatassa? ⁵ both C² and C² niyya-. ⁶ both C² and C² addamānaṃ.

antaravithiyā gacchanto taṃ pothiyamānaṃ disvā „kasmā imaṃ pothethā“¹ 'ti pucchi. „Bhaṭṭiṃ dātum na sakkotīti“². „Kiṃ pan' assā nāmaṃ“³ ti. „Dhanapāli nāmā“⁴ 'ti. „Nāmena Dhana-pāli¹ samānāpi bhatimattaṃ dātum na sakkotīti“⁵. „Dhana-pāliyo pi Adhanapāliyo pi duggatā honti, nāmaṃ nāma paṇṇattimattaṃ, tvaṃ bālo maññe“⁶ ti. So nāme majjhattataro hutvā nagarā nikkhamma maggaṃ paṭipanno antarāmagge maggamūlhaṃ purisaṃ disvā „ayyo kiṃ karonto vicarasīti“⁷ pucchi. „Maggamūlho 'mhi sāmīti“⁸. „Kiṃ pana te nāmaṃ“⁹ ti. „Panthako nāmā“¹⁰ 'ti. Panthakāpi maggamūlhā hontīti“¹¹. „Panthako pi Apanthako pi maggamūlho hoti, nāmaṃ nāma paṇṇattimattaṃ¹², tvaṃ pana bālo maññe“¹³ ti. So nāme atimajjhatto hutvā Bodhisattassa santikaṃ gantvā „kiṃ tāta nāmaṃ rocetvā āgato sīti“¹⁴ vutte „ācariyā Jīvākāpi nāma maranti Ajivakāpi, Dhana-pāliyo pi duggatā honti Adhanapāliyo pi, Panthakāpi magga-mūlhā honti Apanthakāpi, nāmaṃ nāma paṇṇattimattaṃ, nāmena siddhi¹⁵ n'atthi, kammen' eva¹⁶ siddhi¹⁷, alaṃ mayhaṃ aññena¹⁸ nāmena, tad eva me nāmaṃ hotū“¹⁹ 'ti āha. Bodhisatto tena dīṭṭhaṃ ca kataṃ ca saṃsandetvā imaṃ gātham āha:

Jīvakaṃ ca mataṃ disvā Dhanapālīṃ ca duggataṃ

Panthakaṃ ca vane mūlhaṃ Pāpako punar āgato ti. 96.

Tattha punarāgato ti imāni tīni kārāṇāni disvā puna āgato, rakāro sandhivasena vutto.

* Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā „na bhikkhave idāṃ' eva pubbe p' esa nāmasiddhiko yevā“¹ 'ti vatvā jātakam āmodhānesi: „Tadā nāmasiddhiko idāni pi nāmasiddhiko yeva, ācariyaparisā Buddhaparisā, ācariyo pana aham evā“² 'ti. Nāmasiddhijātakaṃ.

¹ both C² and C⁹ -H. ² C⁹ paṇṇatti-. ³ both C² and C⁹ siddhiṃ. ⁴ C² kameva-neva. ⁵ both C² and C⁹ aññe.

8. Kūṭavāṇijajāṭaka.

Sādhū kho¹ paṇḍito nāma² 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ kūṭavāṇijaṃ ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ hi dve janā ekato vaṇijjaṃ karontā bhaṇḍaṃ sakateṇādāya janapadaṃ gantvā laddhalābhā paccāgamiṃsu. Kūṭavāṇijo cintesi: „ayaṃ bahū divase dubbhojanena dukkhaseyyāya kilanto idāni attano ghare nānaggarasehi yāvadatthaṃ subhojanaṃ bhuñjitvā ajirakena marissati, athāhaṃ imaṃ bhaṇḍaṃ tayo koṭṭhāse katvā ekaṃ tassa dārakānaṃ dassāmi dve koṭṭhāse attano gahessāmi³“ so „ajja bhājessāma⁴ sve bhājessāma⁵“⁶ ti bhaṇḍaṃ bhājetuṃ na icchi. Atha naṃ paṇḍitavāṇijo akāmakam nippīletvā bhājāpetvā vihāraṃ gantvā Satthāraṃ vanditvā katapaṭisaṇṭhāro „atipapaṇco kato, idhāgantvāpi cirena Buddhupaṭṭhānaṃ āgato sīti“⁷ vutto⁸ tam⁹ pavattiṃ Bhagavato ārocesi. Satthā „na kho so gahapati upāsaka dān' eva kūṭavāṇijo, pubbe pi kūṭavāṇijo yeva, idāni pana tam vañcetukāmo jāto, pubbe paṇḍite pi vañcetum ussahīti¹⁰“ vatvā tena yācito atītaṃ āhara:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto Bārāṇasiyaṃ vāṇijakule nibbatti, nāmagahaṇa-divase c' assa Paṇḍito ti nāmaṃ akaṃsu. So vayappatto aññena vāṇijena saddhim ekato hutvā vaṇijjaṃ karoti, tassa Atipaṇḍito ti nāmaṃ ahosi. Te Bārāṇasito pañcahi sakata-satehi bhaṇḍaṃ ādāya janapadaṃ gantvā vaṇijjaṃ katvā laddhalābhā puna Bārāṇasiṃ āgamiṃsu. Atha nesaṃ bhaṇḍaṃ bhājanakāle¹¹ Atipaṇḍito āha: „mayā dve koṭṭhāsā laddhabbā“ ti. „Kimkāraṇā“¹². „Tvaṃ Paṇḍito ahaṃ Atipaṇḍito, Paṇḍito ekaṃ laddhuṃ arahati Atipaṇḍito dve“ ti. „Nanu amhākāṃ dvinnam pi bhaṇḍamūlam¹³ pi goṇādayo pi samasamā yeva, tvaṃ kasmā dve koṭṭhāse laddhuṃ arahasīti“¹⁴. „Atipaṇḍitabhāvenā“¹⁵ 'ti. Evaṃ te kathaṃ vaḍḍhetvā kalahaṃ akaṃsu. Tato Atipaṇḍito „atth' eko upāyo“¹⁶ ti cintetvā attano pitaraṃ ekasmiṃ

¹ both C¹ and C² ko. ² C¹ sve bhājessāmi ti added later. ³ C² vutte. ⁴ C¹ tap.

⁵ C² bhājanakāle. ⁶ so both C¹ and C², and B² also.

susirarukkhe pavesetvā „tvam amhesu āgatesu ‘Atipaṇḍito dve koṭṭhāse laddhum arahatīti’ vadeyyāsīti“ vatvā Bodhisattam upasāṅkamitvā „samma mayham dvinnam koṭṭhāsānam yuttabhāvam vā¹ esā rukkhadevatā jānāti, ehi tam pucchissāmā“ ‘ti nam patthento „ayye rukkhadevate amhākaṃ aṭṭam² pacchindā“ ‘ti āha. Ath’ assa pitā saram parivattetvā „tena hi kathethā“ ‘ti āha. „Ayye, ayaṃ Paṇḍito aham Atipaṇḍito, amhehi ekato vohāro kato, tattha kena kiṃ laddhabbā“ ti. „Paṇḍitena eko koṭṭhāso Atipaṇḍitena dve laddhabbā“ ti. Bodhisatto evaṃ vinicchitam aṭṭam³ sutvā „idāni devatābhāvam vā adevatābhāvam vā jānissāmīti“ palālam āharitvā susiram pūretvā aggim adāsi. Atipaṇḍitassa pitā jālāya putthakāle⁴ addhahāmēna sarīrena upari āruyha sākham gahetvā olambanto bhūmiyam patitvā imam gātham āha:

Sādhu kho Paṇḍito nāma, n’ atth’ eva Atipaṇḍito,
Atipaṇḍitena puttēna man’ amhi upakūḷito ti. 97.

Tattha sādhu kho Paṇḍito nāma ‘ti imasmim loke paṇḍitena saman-nāgato kīraṇākīraṇaṇṇū⁵ puggalo sādhu sobhano, Atipaṇḍito ti nāmamattēna Atipaṇḍito kūṭapuriso na tv-eva varaṇ, manamhi upakūḷito ti thoken’ amhi jhāmo, addhahāmako va mutto ti attho.

Te ubho pi majjhe bhinditvā samam űeva koṭṭhāsam gaṇhitvā yathākammaṃ gatā.

Satthā „pubbe pi esa kūṭavāṇijo vā“ ‘ti imam atitam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā kūṭavāṇijo paccuppanne pi kūṭavāṇijo va,⁶ paṇḍitavāṇijo pana aham evā“ ‘ti. Kūṭavāṇijajātakam.

9. Parosahassajāṭaka.

Parosahassam pi samāgatānan ti. Idam Satthā Jeta-vane viharanto puthujjanapucchakam pañham⁷ ārabha

¹ so both C² and C^v; add ayuttabhāvam vā. ² both C² and C^v addham. ³ so both C² and C^v. ⁴ C^v -pañṇū. ⁵ C² omits pañham.

kathesi. Vatthum Sarabhuṅgaajātake āvibhavissati. Ekasmim pana samaye bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannipatitā „āvuso Dasabalena saṃkhitena kathitaṃ dhammasenāpati Sāriputto vitthārena vyākāsi” therassa guṇakathāya nisidiṃsu. Satthā āgantvā „kāya nu ’ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā” ti pucchitvā „imāya nāmā” ti vutte „na bhikkhave Sāriputto idān’ eva mayā saṃkhitena bhāsitaṃ vitthārena vyākāroti, pubbe pi vyākāsi yevā” ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrāmaṇakule nibbattitvā Takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā kāme pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā pañcābhīṇā attha samāpattiyo nibbattetvā Himavante vibāsi. Parivāro pi ’ssa pañca tāpasasatāni ahesuṃ. Ath’ assa jeṭṭhantevāsiko¹ vassārattasamaye² upaddhaṃ isigaṇaṃ ādāya loṇaṃ bilasevanatthāya manussapathaṃ agamāsi. Tadā Bodhisattassa kālakiriyasamayo jāto. Atha naṃ antevāsikā „kataro vo guṇo laddho” ti adhigamaṃ pucchīṃsu. So „n’ atthi kiñcīti” vatvā Abhassara³brahmaloke⁴ nibbatti. Bodhisatta⁵ hi rūpasamāpattilābhino hutvāpi abhabbatthānantā Āruppe na nibbattanti. Antevāsikā⁶ „ācariyassa adhigamo n’ atthīti” ālāhane sakkāraṃ na karīṃsu. Jeṭṭhantevāsiko āgantvā „kāhaṃ ācariyo” ti pucchitvā „kālakato” ti sutvā „api ācariyaṃ adhigamaṃ pucchitthā” ti. „Āma pucchinhā” ti. „Kiṃ kathesi” ti. „N’ atthi kiñcīti” teṇa vuttan ti ath’ assa amhehi sakkāro na kato” ti āhaṃsu. Jeṭṭhantevāsiko „tumhe ācariyassa vacanatthaṃ na jānittha, ākiñcaññāyatanasamāpattilo⁷ ācariyo” ti āha. Te tasmim punappuna kathente pi na saddahiṃsu. Bodhisatto taṃ kāraṇaṃ ūtvā „andhabālā, mama jeṭṭhantevāsikassa na saddahanti, imaṃ tesam kāraṇaṃ pākaṃ karissāmi” Brahmalokā āgantvā assamapadamatthake mahantenānubhāvenākāse thatvā antevāsikassa paññānubhāvaṃ vānento imaṃ gātham āha:

¹ so BP; C^k -tevāsi, C^v -tevāvāsi. ² C^k vāsāratta-7, C^v vassatta-, BP vassāratta-.

³ C^v abhassara-. ⁴ both C^k and C^v -sattaṃ. ⁵ C^v -vāsi. ⁶ both C^k and C^v -ttitā.

Parosahassam pi samāgatānaṃ
kandeyyun te vassasatam apaññā,
eko va seyyo puriso sapañño
yo bhāsitaṣa vijānāti atthan ti. 98.

Tattha parosahassam pīti atirekasahassam pi, samāgatānaṃ ti sannipattitānaṃ bhāsitaṣa atthan jānitum asakkontānaṃ¹ bālānaṃ, kandeyyun te vassasatam apaññā ti te evaṃ samāgatā apaññā ime bālatāpasā² viya vassasatam pi vassasahassam pi rodeyyum parideveyyum, rodamanāpi pana atthan vā karanānaṃ vā n' eva jāneyyum ti dīpeti, eko va seyyo puriso sapañño ti evarūpānaṃ bālānaṃ parosahassato pi eko paṇḍitapuriso va seyyo varataro ti attho, kidiso sapañño ti yo bhāsitaṣa³ vijānāti atthan ayaṃ jeṭṭhantevāsiko viyā⁴ ti.

Evaṃ Mahāsatto ākāse thito va dhammaṃ desetvā tāpasagaṇaṃ bujjhāpetvā Brahmālokaṃ eva gato. Te pi tāpasā jīvita-pariyosāne Brahmāloka-parāyanaṃ ahesum.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā jeṭṭhantevāsiko Sāriputto ahoṣi, Mahābrahmā pana ahaṃ evā⁵
'ti. Parosahassajātakaṃ.

10. Asātarūpajātaka.

Asātaṃ satarūpenā⁶ ti. Imaṃ Satthā Kuṇḍiyanagaraṃ upanissāya Kuṇḍadhānavane vibaranto Koliyārājadhītaraṃ Suppavāsaṃ upāsikaṃ ārabha kathesi. Sā hi tasmīṃ samaye sattavassāni kucchinaṃ gabbhaṃ pariharitvā sattāhaṃ mūḷhagabbhā ahoṣi, adhimattā vedanā vattiṃsu. Sā evaṃ adhimattavedanābhitunnāpi⁷
„Sammāsambuddho vata so Bhagavā yo evarūpassa dukkhassa pahānāya dhammaṃ deseti, supaṭipanno vata tassa Bhagavato sāvakasaṃgho yo evarūpassa dukkhassa pahānāya paṭipanno, susukhaṃ vata nibbānaṃ yatth' evarūpadukkhānaṃ n' atthīti“ imehi tīhi vitakkehi adhiyāsesi. Sā sāmikānaṃ pakkosivā taṃ ca attano pavattiṃ vandanasāsanaṃ ca ārocetum Satthu santikānaṃ pesesi. Satthā vandanasāsanaṃ sutvā⁸ va

¹ C² asakkontotam, C³ asakkontonam ² C² bālā. ³ corr. in accordance with BP; C² bhāsīteyyum parideveyyum rodamanāpi pana atthan vassa. C³ bhāsīteyyum parideveyyum rodamanāpi pana atthan vyassa. ⁴ both C² and C³ adhimattā-

⁵ C² yutvā.

„sukhīnī¹ hotu Suppavāsā Koliyadhūtā, sukhīnī² ārogā³ ārogaṃ puttāṃ vijāyatū“ ti āha. Sahavacanā va Bhagavato Suppavāsā Koliyadhūtā⁴ sukhīnī ārogā ārogaṃ⁵ va⁶ puttāṃ vijāyi. Ath⁷ assā sāmiko gehaṃ gantvā naṃ vijātāṃ disvā „acchariyaṃ vata bho“ ti ativiya⁸ Tathāgataṣṣānubhāvena acchariyabbhūta-cittajāto ahosi. Suppavāsāpi puttāṃ vijāyitvā sattāhaṃ buddhapamukhassa saṃghassa dānaṃ dātukāmaṃ puna nimantanatthāya taṃ pesesi. Tena kho pana samayena Mahā-moggallānassa upatthākena buddhapamukho saṃgho nimantito hoti. Satthā Suppavāsāya dānassa okāsa-dānatthāya therassa⁹ santikaṃ pesetvā taṃ saṇṇaṃ pāpetvā sattāhaṃ tassā dānaṃ paṭiggahehi saddhiṃ bhikkhusaṃghena. Sattame pana divase Suppavāsā puttāṃ Sīvalikumāraṃ¹⁰ maṇḍetvā Satthāraṃ¹¹ c¹² eva bhikkhusaṃghaṃ ca vandāpesi. Tasmīṃ paṭipāṭiyā Sāriputtattherassa santikaṃ nīte therō tena saddhiṃ „kacci te Sīvali¹³ khamanīyan¹⁴“ ti paṭisanthāraṃ¹⁵ akāsi¹⁶. So „kuto me bhante sukhaṃ, sv-āhaṃ sattavassāni lohita-kumbhiyaṃ¹⁷ vasiṃ“ ti therena saddhiṃ evarūpaṃ kathaṃ kathesi. Suppavāsā tassā vacanaṃ sutvā „sattāhajāto me putto anubuddhena dhammasenāpatinā saddhiṃ mantetiti“ somanassappattā ahosi. Satthā „api nu Suppavāse aññe pi evarūpe putte icchasīti“ āha. „Sace bhante evarūpe aññe satta putte labheyyaṃ iccheyyaṃ evāhaṃ¹⁸“ ti. Satthā udānaṃ udānetvā anumodanaṃ katvā pakkāmi¹⁹. Sīvalikumāro²⁰ pi kho sattavassikakāle yeva sāsane uraṃ datvā pabbajitvā paripunnavasso upasampadaṃ labhītvā puñṇavā lābhagga-patto hutvā paṭhaviṃ unnādetvā²¹ arahattaṃ patvā puñṇavantaṇaṃ antare etadagga-tthānaṃ pāpuṇi. Ath²² ekadivasaṃ bhikkhū dhammasabhāyaṃ sannipatitvā „āvuso Sīvalithero²³ nāma evarūpo mahāpuñño patthitapatthano pacchi-mabhavikasatto sattavassāni lohita-kumbhiyaṃ²⁴ sattāhaṃ mūlhagabbha-bhāvaṃ āpajji, aho mātāputtā mahantaṃ dukkhaṃ anubhaviṃsu, kin nu kho kammaṃ akāmsū“ ti kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ²⁵. Satthā āgan-tvā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti puṇ-
 tivā „imāya nāma“ ti vutte „bhikkhave Sīvalino²⁶ mahāpuñṇavato ca

¹ C² sunī, C¹ sunī corr. to sukhiṇī. ² C² -ni. ³ C² omits ārogā. ⁴ C¹ kolli-

⁵ C¹ arogā arogaṃ. ⁶ C¹ omits va. ⁷ so B²; both C² and C¹ aviya? ⁸ so B²; C² C¹ therasitassa. ⁹ so B²; both C² and C¹ silavaku-. ¹⁰ C² sivali. ¹¹ C² -niyan, C¹ -niyan. ¹² C¹ -thāpaṃ. ¹³ C² akāsito, C¹ ākā. ¹⁴ both MSS. lohakumbhiyaṃ. ¹⁵ C² iccheyyaṃ mevāhaṃ, C¹ icchayamevāhaṃ. ¹⁶ C² -mī. ¹⁷ C² sivali-.

¹⁸ C¹ unnāpetvā. ¹⁹ add vasitvā, cfr. infra. ²⁰ C¹ -tthāpesuṃ. ²¹ C² sivalino, C¹ sivalito.

sattavassāni lohitakumbhiyaṃ nivāso va¹ sattāhaṃ mūlhagabbhabhā-vappatti ca² attano katakammamūlakā va, Suppavāsāya pi satta-vassāni kucchinaṃ gabbhapariharaṇadukkhaṃ ca sattāhaṃ mūlhagabbha-dukkhaṃ ca attanā katakammamūlakam evā³ 'ti vatvā atitaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa aggamaheṣiyā kucchismiṃ paṭisandhiṃ gaṇhitvā vayappatto Takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā pitu accayena dhammena rajjaṃ kāresi. Tasmiṃ samaye Kosala-rājā mahantena balena āgantvā Bārāṇasiṃ gaṇetvā taṃ rājā-naṃ māretvā tass' eva aggamaheṣiṃ attano aggamaheṣiṃ akāsi. Bārāṇasirañño pana putto pitu maraṇakāle niddhamana-dvāreṇa palāyitvā balaṃ saṃharitvā⁴ Bārāṇasiṃ āgantvā avi-dūre nisīditvā tassa rañño paṇṇam pesesi „rajjaṃ vā detu yuddhaṃ vā“ ti. So „yuddhaṃ demīti“ paṭipaṇṇaṃ pesesi. Rājakumārassa pana mātā taṃ sāsanaṃ sutvā „yuddhena kam-maṃ n' atthi, sabbadisāsu saṅcāraṃ pacchinditvā Bārāṇasina-garaṃ parivāretu⁵, tato dārūdakabhattaparikkhayaṇa⁶ kilanta-manussaṃ nagaraṃ vinā va yuddhena gaṇhissatīti“ paṇṇaṃ pesesi. So mātu sāsanaṃ sutvā sattadivāsāni saṅcāraṃ pac-chinditvā nagaraṃ rundhi. Nāgarā saṅcāraṃ alabhamānā sat-tame divase tassa rañño sīsaṃ gaṇetvā kumārassa adaṃsu. Kumāro nagaraṃ pavisitvā rajjaṃ gaṇetvā pariyoṣāṇe yathā-kammaṃ gato⁷.

So etarahi satta divasāni saṅcāraṃ pacchinditvā nagaraṃ rundhi-tvā⁸ gaṇitakammaṇissandena sattavassāni lohitakumbhiyaṃ vasitvā sattāhaṃ mūlhagabbhabhāvaṃ āpajji, yaṃ pana so Padumuttaraṇapāda-mūle „lābhinaṃ“ aggo bhaveyya⁹ 'ti mahādānaṃ datvā patthanaṃ akāsi yaṃ ca Vipassikāle¹⁰ nāgarehi saddhiṃ saḥassagghanaṃ¹¹

¹ so both C^k and C^v instead of ca? ² C^k adds attī ca. ³ both C^k and C^v saharitvā. ⁴ so BP; both C^k and C^v parivāretuṃ. ⁵ C^k dārud-, C^v dārūdaka-bhattabhatta-. ⁶ C^k yathākamma gehetvā to. ⁷ C^v rūnditvāna. ⁸ C^k lābhinaṃ, C^v lābhinaṃ. ⁹ C^v vipassī-. ¹⁰ so both C^k and C^v.

guḷadadhīm datvā patthanam akāsi tassānubhāvena lābhinam¹ aggo jāto. Suppavāsāpi² „nagaraṃ rundhitvā gaṇha tātā“³ ti pesita-bhāvena sattavassāni kucchinaṃ gabbhaṃ paribaritvā sattāhaṃ mūḷha-gabbhā jātā. Satthā imaṃ atitaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

Asātaṃ sātārūpena piyarūpena appiyam
dukkhaṃ sukhassa rūpena pamattam ativattatīti. 99.

Tattha asātaṃ sātārūpenā ti amadhuram eva madhurapaṭirūpakena, pamattam ativattatīti, asātaṃ appiyam dukkhaṃ ti evaṃ⁴ tividham pi etena sātārūpādinaṃ ākārena satvipparivāsaṇaṃ pamattapuggalaṃ ativattati abhibhavati ajjhottharatīti attho. Idam Bhagavatā yaṃ ca te⁵ mātāputtā iminā gabbhapariha-raṇagabbhavassasamkhātena asātādinaṃ pubbe nagararundhanasātādipaṭirūpakena ajjhotthajā yaṃ ca⁶ idāni sā upāsikā puna pi sattakkhattuṃ evarūpaṃ asātaṃ appiyam dukkhaṃ pemavattubhūtena⁷ puttasaṃkhātena sātādipaṭirūpakena ajjhotthajā hutvā tathā avacaṇaṃ sabbam pi sandhāya vuttan ti vedittabban ti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā nagaraṃ rundhitvā rājjaṃ pattakumāro Sivali⁸ ahosi, mātā Suppavāsā, pitā pana Bārāṇasirājā aham evā“⁹ ti. Asātārūpa-jātakaṃ. Littavagga¹⁰ dasamo. Majjhimaṇṇāsako niṭṭhito.

11. PAROSATAVAGGA.

1. Parosaṭajātaka.

Parosataṃ ve pi samāgatānaṃ
jāyeyyun te vassasataṃ apaṇṇā,
eko va seyyo puriso sapaṇṇo¹
yo bhāsitaṃ vijānāti atthan ti. 100.

¹ C^o lābhinam. ² so BP; both C² and C^o -vāsāpi. ³ so BP; both C² and C^o etāṃ. ⁴ BP yaṃyena, C² samate, C^o saṃcate. ⁵ C² C^o ya ca, BP yaṃyena. ⁶ so BP; both C² and C^o pemavattū-. ⁷ C² -li. ⁸ both C² and C^o alitta-. ⁹ C^o vapaṇṇo.

Idaṃ jātakam vatthuto¹ ca veyyākaraṇato ca samodhānato ca Parosahassa-jātaka-sadisam eva, kevalaṃ h' ettha jhāyeyyū² ti padamattam eva viśeso³. Tass' attho: vaśasatam pi apaññā jhāyeyyūṃ olokeyyūṃ upadhāreyyūṃ, evaṃ oloketāpi pana atthaṃ vā kāraṇaṃ vā na passanti, tasmā yo bhāsītassa atthaṃ jānāti so eko va sapañño seyyo ti. Parosatajātakaṃ.

2. Paṇṇikajātaka.

Yo dukkhapuṭṭhāya⁴ bhaveyya tāṇan ti⁵. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ paṇṇikaṃ upāsakaṃ ārabhha kathesi. So kira Sāvatti-vāsi⁶ upāsako nānappakārāni mūlapaṇṇādini ca lābu-kumbhaṇḍāni ca vikkinitvā jīvikaṃ kappeti. Tass' ekā dhītā abhirūpā pāsādikā ācārasīlasampannā hirottappasamannāgatā kevalaṃ niccappahasitamukhā. Tassā samānakulesu vāreyyathāya āgatesu so cintesi: „imissā⁷ vāreyyaṃ vattati ayaṃ ca niccappahasitamukhā, kumārikadhamme pana asati kumārikāya parakulaṃ gatāya mātā-pitunnāṃ garahā hoti, 'atthi nu kho imissā⁸ kumārikadhammo n' atthitī⁹ vimaṃsissāmi na¹⁰ ti so ekadivasaṃ dhītaraṃ pacchiṃ gāhū-petvā araṇṇe¹¹ paṇṇathāya araṇṇaṃ gantvā vimaṃsanavasena kilesa-nissito¹² viya hutvā rahassakathaṃ kathetvā taṃ hatthe gaṇhi. Sā gahitamattā va rodanti¹³ kandanti¹⁴ „ayuttaṃ etaṃ tāta, udakato aggipātubhūvasadisam, mā evarūpaṃ karoṭhā¹⁵ ti āha. „Amma mayā vimaṃsanathāya tvaṃ hatthe gahitā, vadehi: atthi dāni te kumārikadhammo¹⁶ ti. „Ama tāta atthi, mayā hi lobhavasena na koci puriso olokitapubbo¹⁷ ti. So dhītaraṃ assāsetvā gharaṃ netvā maṅgalaṃ¹⁸ katvā parakulaṃ pesetvā „Satthāraṃ vandissāmiti¹⁹ gandhamālādihattho Jetavanaṃ gantvā Satthāraṃ vanditvā pūjetvā ekamantaṃ nisīdi „cirassāgato sīti²⁰ ca vutte tam atthaṃ Bhagavato ārocesi. Satthā „upāsaka kumārikā ciraṃ paṭṭhāya²¹ ācārasīlasampannā va, tvaṃ pana na mān' eva evaṃ vimaṃsasi, pubbe pi vimaṃsi yevā²² ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente

¹ C^k vatthuno, C^v vatthuto? ² both C^k and C^v jhāyeyyūṃ. ³ C^v viśeso. ⁴ so both C^k and C^v. ⁵ C^k tānti, C^k tānanti. ⁶ both C^k and C^v -vāsi. ⁷ both C^k and C^v imissā. ⁸ so B^p; both C^k and C^v araṇṇaṃ. ⁹ C^v vimaṃsanāṭṭha-sekkilenissito. ¹⁰ C^v -ti. ¹¹ C^v maṅga-. ¹² so both C^k and C^v; B^p cirarattāya.

Bodhisatto araṇṇe rukkhadevatā hutvā nibbatti. Ath' eko Bārāṇasiyaṃ paṇṇikaupāsako ti vatthuṃ paccuppannasadisam eva. Tena sā vimaṃsanatthāya hatthe gahitā dhītā parideva-mānā imaṃ gātham āha:

Yo dukkhapuṭṭhāya¹ bhaveyya tānaṃ²

so me pitā dūbhi vane karoti,

sā kassa kandāmi vanassa majjhe,

yo tāyitā so sahasā karotīti. 101.

Tattha yo dukkhapuṭṭhāya¹ bhaveyya tānaṃ² ti kāyīkacetasihehi dukkhehi puṭṭhāya¹ tāyitā parittāyitā patitṭhā bhaveyya, so me pitā dūbhi vane karotīti yo mayhaṃ dukkhaparittāyako pitā⁴ va⁵ imaṃsīm thāne evaṇu-paṃ mittadūbhikammaṃ karoti attano jātāya dhītari⁶ vitikkamaṃ kattuṃ⁷ maññatīti attho, kassa kandāmiti kassa rodāmi ko me patitṭhā bhavissatīti dīpeti, yo tāyitā so sahasā karotīti yo mayhaṃ tāyitā rakkhitā avassayo bhavituṃ arahati so pitā yeva sūhasiyakammaṃ karotīti attho.

Atha naṃ pitā assāsetvā „amma rakkhitattāsīti“⁸ pucchi, „āma tāta rakkhito“ me attā⁹ ti. So taṃ gharaṃ netvā maṃ-galaṃ katvā parakulaṃ pesesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi: (Saccapariyosāne upāsako sotāpattiphale patitṭhahi) „Tadā pitā etarahi pitā, dhītā va dhītā, taṃ kāraṇaṃ paccakkhato diṭṭharukkhadevatā pana ahaṃ evā“¹⁰ ti. Paṇṇikajātakaṃ.

3. Verijātaka.

Yattha veri¹ nivisatīti¹⁰. Idam Satthā Jetavane viha-ranto Anāthapiṇḍikaṃ ārabha kathesi. Anāthapiṇḍiko kira bhogagāmaṃ¹¹ gantvā āgacchanto antarāmagge core disvā „antarāmagge vasitūṃ na yuttaṃ, Sāvattthim eva gamissāmiti“ vegena goṇe pājetvā

¹ so both C^k and C^v. ² both C^k and C^v tānaṃ. ³ C^k tānaṃ. ⁴ C^v pitāya.

⁵ C^v vaṃ. ⁶ so BP; both C^k and C^v dhītariṃ. ⁷ both C^k and C^v rakkhitattāsīti;

BP rakkhitā aśi. ⁸ C^v C^v BP rakkhitā. ⁹ both C^k and C^v veri. ¹⁰ C^k nīti.

¹¹ C^k bhoggāmaṃ, C^v bhoggāmaṃ corr. to bhoggagāmaṃ.

Sāvattim eva āgantvā punadvase vihāram gato Satthu etam attham ārocesi. Satthā „pubbe pi gahapati paṇḍitā antarāmagge core disvā antarā avilambamānā attano vasanatthānam eva gamimsū” ‘ti vatvā tena yācito atītam āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi hutvā ekaṃ gāmaṃ niman-tanam bhuñjanatthāya gantvā pacchā gacchanto antarāmagge core disvā antarāmagge avasitvā va vegena¹ pājento attano geham eva āgantvā nānaggarasehi bhuñjitvā mahāsayane nisinno „corānaṃ hatthato muccitvā nibbhayatthānaṃ attano geham āgato ‘mhīti”² udānavasena imam gātham āha:

Yattha verī³ nivisati⁴ na vase tattha paṇḍito,
ekarattam dirattam vā dukkham vasati verisū ‘ti. 102.

Tattha verīti veracetanāsamaṅgipuggalo, nivisatīti⁴ patitthāti, na vase tattha paṇḍito ti so veripuggalo yasmiṃ thāne patitthito hutvā vasati tattha paṇḍito paṇḍitena samannāgato na vaseyya, kkhāraṇā ti⁵ ekarattam dirattam vā dukkham vasati verisū⁶ verinaṃ hi antare vasanto⁷ ekāhaṃ dvīhaṃ pi dukkham eva vasatīti attho.

Evam Bodhisatto udānam udānetvā dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imam dhammaḍḍesaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā aham eva Bārāṇasiseṭṭhi aho sin” ti. Verijātakaṃ.

4. Mittavindajātaka.

Catubbhi aṭṭhajjhagamā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ dubbacabhikkhum ārabba kathesi. Vatthum⁸ heṭṭhā Mittavindajātake vuttanayen⁹ eva vitthāretabbam. Idam pana jātakaṃ Kassapabuddha-kālikam.

¹ add goṇe. ² K*) veri. ³ K nivisati. ⁴ K nivisatīti. ⁵ omit ti? ⁶ read verisū ti? ⁷ K vasatto. ⁸ K vatthu.

*) Ck is now the only MS. at hand, therefore marked K.

Tasmim hi kāle uracakkam ukkhipitvā niraye paccamāno eko nerayiko satto „bhante kin nu kho pāpam akāsin“ ti Bodhisattam pucchi. Bodhisatto „tayā idaṃ c' idaṃ ca pāpakkammam katan“ ti vatvā imam gātham āha:

Catubbi atth' ajjhagamā atthāhi pi¹ ca soḷasa
soḷasāhi ca battimsā, atricchaṃ cakkam āsado,
icchāhatassa posassa cakkam² bhamati matthake ti. 103.

Tattha catubbi atthajjhagamā ti samuddantare catasso vimānapetiyo labhivā tāhi³ asantuttho atricchatāya parato gantvā aparā atthādhigato sīti attho, sesapadadvayehi es' eva nayo, atricchaṃ cakkam āsado ti evam sakalābhena asantuttho atricchaṃ atra atra icchanto parato parato lābham patthento idaṃ cakkam āsado ti idaṃ uracakkam patto si, tassa te etam icchāhatassa tanhāya hatassa upāhatassa tava cakkam bhamati matthake pāsāvacakkam⁴ ayacakkam ti lmesu dvīsu khuradhāraṃ ayacakkam tassa matthake punappuna patanavasena bhamantaṃ disvā evam āha.

Vatvā ca pana attano devalokam eva gato. So pi niraya-satto attano pāpe khīṇe yathākkammam gato.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Mittavindako dubbacabhikkhu aho si, devaputto pana aham evā“ ti. Mittavindajātakaṃ.

5. Dubbalakaṭṭhajātaka.

Bahum petam vane kaṭṭhan ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ uttastabhikkhum⁵ ārabha kathesi. So kira Sāvattiviāsi⁶ eko kulaputto dhammadesanam sutvā pabbajitvā maraṇabhīruko aho si, rattitthānadivāṭṭhānesu⁷ vātassa vā vijantassa⁸ sukkhadandakāssa vā patantassa⁹ pakkhicatuppadānam vā saddam sutvā maraṇabhayatajjito mahārāyam ravanto palāyati. Tassa hi „maritabbaṃ mayā“ ti satimattam pi n' atthi, sace hi so „aham marissāmīti“ jāneyya na maraṇato bhāyeyya, maraṇasatikammaṭṭhānassa¹⁰ pana abhāvitattā va

¹ cfr. the Mittavindajātaka below; K omits pi, BP ceva instead of pica. ² K cakka. ³ so BP; K sītāhi. ⁴ K -na-. ⁵ K uttasanabhikkhum. ⁶ K -vāsi. ⁷ K rattitthā-. ⁸ K vijantassa, BP bhijantassa. ⁹ K panantassa. ¹⁰ K maraṇa-.

bhāyati. Tassa so maraṇabhīrukabhāvo bhikkhusaṅghe pākato jāto. Ath' ekadivasaṃ dhammasabbhāyaṃ bhikkhū kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ „āvuso, asuko nāma bhikkhu maraṇabhīruko' maraṇaṃ bhāyati, bhikkhuna nāma 'avassaṃ mayā maritabban' ti maraṇasatikammaṭṭhānaṃ bhāvetuṃ vaṭṭatīti". Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā" ti pucchitvā „imāya nāma" ti vutte taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā „saccaṃ kira tvaṃ maraṇabhīruko" ti pucchitvā „saccaṃ bhante" ti vutte „bhikkhave mā etassa bhikkhuno anattamaṇā hotha, nāyaṃ idān' eva maraṇabhīruko, pubbe pi maraṇabhīruko yevā" ti vtvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto Himavante rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tasmīṃ kāle Bārāṇasīrājā attano maṅgalaḥatthiṃ ānañjakāraṇaṃ sikkhāpetuṃ haṭṭhācariyānaṃ adāsi. Taṃ ālāne² niccalaṃ bandhitvā tomarahatthā manussā parivāretvā³ ānañjakāraṇaṃ kārenti. So taṃ kāraṇaṃ kāriyamāno vedanā adhiyāsetuṃ asakkonto ālānaṃ bhinditvā manusse palāpetvā Himavantaṃ pāvisi. Manussā taṃ gaḥetuṃ asakkontā nivattiṃsu. So tattha maraṇabhīruko' ahoṣi, vātasaddāni⁴ sutvā kampamāno maraṇabhaya-tajjito soḍaṃ vidhunitvā vegena palāyati, ālāne⁵ bandhitvā ānañjakāraṇakālo⁶ viy' assa hoti, kāyassādaṃ vā cittassādaṃ vā alabhanto kampamāno vicarati. Rukkhadevatā naṃ disvā khandhaviṭṭape thatvā imaṃ gātham āha:

Baḥuṃ p' etaṃ vane kaṭṭhaṃ vāto bhañjati dubbalaṃ,
tassa ce bhāyasi nāga kiso nūna bhavissasīti. 104.

* Ayam piṇḍatto: yaṃ etaṃ dubbalakaṭṭhaṃ puratthimādibhedo vāto bhañjati imasmīṃ vane baḥuṃ sūlabhaṃ⁷ tattha tattha sañviñjati, sace tvaṃ tassa bhāyasi evaṃ sante niccaṃ bhūto mahaśohitakkhāyaṃ patvā kīḷo nūna bhavissasi, imasmīṃ pana vane tava bhayaṃ nāma n' atthi, tasmā ito paṭṭhāya mā bhāyīti.

¹ K maraṇā-. ² K ālāne. ³ K pariveritvā. ⁴ K vātasaddāni. ⁵ K ālāne. ⁶ K -kāraṇakālo. ⁷ K sūlabhaṃ.

Evam devatā tassa ovādam adāsi. So pi tato patthāya nibbhayo ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpatti-phale paṭiṭṭhahi) „Tadā nāgo ayaṃ bhikkhu ahoṣi, rukkhadevatā abam eva“¹ ti. Dubbalakaṭṭhajātakam.

6. Udañcanijātaka.

Sukhaṃ vata maṃ jīvantu ti. Imaṃ Satthā Jetavane viharanto thullakumārikapalobhanaṃ ārabbhva kathesi. Vattuma Terasanipāte Cullanāradakassapajātaka² āvibhavissati. Taṃ pana bhikkhuṃ Satthā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti pucchitvā „saccaṃ Bhagavā“ ti vutte „kattha te cittaṃ paṭibaddhaṃ“ ti pucchi. So „ekissā thullakumārikāyā“ ti āha. Atha naṃ Satthā „ayaṃ te bhikkhu anattakārikā, pubbe pi tvaṃ etaṃ nissāya sīlavasanaṃ patvā kampanto vicaramāno paṇḍite nissāya sukhaṃ labhīti“ vatvā atitaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente ti atītavatthum pi Cullanāradakassapajātaka yeva āvibhavissati. Tadā pana Bodhisatto sāyaṃ phale ādāya āgantvā paṇṇasālaṃ vivaritvā puttaṃ Cullatāpasam etad avoca: „tāta tvaṃ aññesu divasesu dārūni³ āharasi pāṇiyaṃ paribhojanaṃ āharasi⁴ aggiṃ karosi, aṭṭha pana ekam pi akatvā kasmā dum-mukho pajjhāyanto nīpanno sīti“. „Tāta, tumhesu phalāphalatthāya gatesu ekā itthi āgantvā maṃ palobhetvā⁵ ādāya gantaṃ āraddhā, ahaṃ pana ‘tumhehi visajjito gamissāmi’ na gacchīm, asukaṭṭhāne pana taṃ nīsidāpetvā āgato ‘mhi, idāni gacchāmi’ ahaṃ tāta“ ti. Bodhisatto „na sakkā etaṃ nivattetuṃ“ ti natvā „tena hi tāta gaccha, esā pana taṃ netvā yadā maccha-

¹ K cullakassapanāradajātaka. ² K paṭibandhan. ³ K dārūni. ⁴ K āharasi.

⁵ K palobhetvā.

maṁsādini vā khāditukāmā¹ bhavissati sappiloṇaṭaṇḍulādihi vā pan' assā attho² bhavissati tadā 'idaṁ c' idaṁ cāharā' 'ti taṁ kilamessati³, tadā mayhaṁ gaṇaṁ saritvā palāyitvā idh' eva āgaccheyyāsīti⁴ visajjesi. So tāya saddhiṁ manussapathaṁ agamāsi. Atha naṁ sā attano vasaṁ gametvā „maṁsaṁ āhara, macchaṁ āharā“ ti yena yena atthikā hoti taṁ taṁ āharāpeti. Tadā so „ayaṁ maṁ attano dāsaṁ viya kammakaraṁ viya katvā pīletīti“ palāyitvā pītu santikaṁ āgantvā pīta-
raṁ vanditvā ʒhitako va imaṁ gātham āha:

Sukhaṁ vata maṁ jīvaṁtaṁ pacamānā udañcani⁵
cori jāyappavādena telaṁ loṇaṁ ca yācatīti. 105.

Tattha sukhaṁ vata maṁ jīvaṁtaṁ ti tāta tumbhakaṁ santike maṁ sukhaṁ jīvaṁtaṁ, pacamānā ti tāpayamānā pīlayamānā yaṁ yaṁ khāditukāmā hoti taṁ taṁ pacamānā, udakaṁ añcanti etāyā 'ti udañcani, cāṭito vā kūpato vā udakaṁ ussiṭṭhānaghaṭṭikāy' etaṁ⁶ nāmaṁ, sā pana udañcani viya, udakaṁ viya ghaṭṭikā yen' atthikā hoti taṁ taṁ ākādḍhati yevā ti attho, cori jāyappavādenā 'ti bhariyā ti nāmena ekā cori maṁ madhuravacanena upalāpetvā tattha netvā telaṁ loṇaṁ ca yaṁ ca aññaṁ pi lechati taṁ sabbath yācati dāsaṁ viya kammakaraṁ viya katvā āharāpetīti tassā agunaṁ kathesi.

Atha naṁ Bodhisatto assāsetvā „hotu tāta“, ehi tvaṁ mettaṁ bhāvehi karuṇaṁ bhāvehīti⁷ cattāro brahmavihāre ācikkhī kasiṇaparikkammaṁ ācikkhī. So nacirass' eva abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā⁸ brahmavihāre bhāvetvā saddhiṁ pītarā Brahmaloke nibbatti.

• Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā saccāni pakāsetvā jāta-
kaṁ samodhānesi: (Saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiṭṭhale patiṭ-
ṭhaṁ) „Tadā thullakumārīkā va etarāhi⁹ thullakumārīkā Cullatāpaso
ukkaṇṭhitabhikkhu ahoṣi, pītā pana ahaṁ evā“ 'ti. Udañcani-
jātakaṁ.

¹ K khāditukāmā. ² K atthā. ³ K kilamessati. ⁴ K udañcani. ⁵ K -ghaṭṭikā-
yotam. ⁶ so B; K tātāti. ⁷ K nibbattitvā.

7. Sālittakajātaka.

Sādhū kho¹ sippakam nāmā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ haṃsapaharaṇakam bhikkhūṃ ārabbha ka-
thesi. So kir' eko Sāvattihīvāsikulaputto sālittakasippe² nipphattiṃ
patto (sālittakasippan³ ti sakkharākhīpanasippan vuccati) ekadivasam
dhammaṃ sutvā sāsane uraṃ datvā pabbajitvā upasampadam labhi.
Na pana sikkhākāmo na paṭipattisāro ahosi. So ekadivasam ekaṃ
daharabhikkhūṃ ādāya Aciravatiṃ gantvā nahāyitvā naditūre utthāsi.
Tasmiṃ samaye dve setahaṃsā ākāseṇa gacchanti. So taṃ daharaṃ
āha: „imaṃ pacchimahaṃsaṃ sakkharāya akkhiṃhi paharitvā pāda-
mūle pātemi⁴“. Itaro „kathaṃ pātesasi, na sakkhissasi paharitun“
ti āha. Itaro „utthatu tāv' assa orato akkhiṃ parato akkhiṃhi taṃ
paharāmi⁵“. „Idāni pana tvaṃ asantaṃ kathesi⁶“. „Tena hi
upadhārehīti⁷ ekaṃ tiyaṃsaṃ⁸ sakkharuṃ gahetvā aṅguliyaṃ yantevā
tassa haṃsassa pacchato khīpi. Sā ruṇ ti saddaṃ akāsi. Haṃso „pa-
rissayena bhavitabbaṃ“ ti nivattitvā saddaṃ sotuṃ ārabhi. Itaro tas-
miṃ khaṇe ekaṃ vaṭṭasakkharaṃ⁹ gahetvā tassa nivattitvā oloken-
tassa parabhaṇe akkhiṃ pahari. Sakkharā itaram pi akkhiṃ vini-
vijjhītva gatā. Haṃso mahāravaṃ ravanto pādamūle yeva pati. Tato
bhikkhū āgantvā garahitvā „ananucchavikaṃ te katan“ ti Satthū
santikaṃ netvā „bhante iminā idam nāma katan“ ti taṃ atthaṃ āro-
cesuṃ. Satthā taṃ bhikkhūṃ garahitvā „na bhikkhave idān' ev' esa
etasmīṃ sippe kusalo, pubbe pi kusalo va ahoṣīti“ vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente
Bodhisatto tassa amacco ahosi. Tasmiṃ kāle raṇṇo puro-
hito atimukharo hoti bahubbhāṇi¹, tasmiṃ² kathetuṃ āradhe
aṇṇe okāsaṃ eva na labhanti. Rājā cintesi: „kadā nu t-
ho etassa vacanupacchedakaṃ kañci labhissāmi³“. So tato paṭ-
thāya tathārūpaṃ ekaṃ upadhārento vicarati. Tasmiṃ kāle
Bārāṇasiyaṃ eko pīṭhasappi⁴ sakkharākhīpanasippe nipphattiṃ
patto hoti. Gāmadārakā naṃ rathakaṃ āropetvā kaḍḍhamānā

7. Cfr. Dhṛp. p. 415. ¹ K ko. ² so K; Bp sālittaka-. ³ Bp tiyaṃsa. ⁴ K vaddha-
sakkharuṃ. ⁵ K -bhāṇi. ⁶ K kasmīṃ. ⁷ K -sappi.

- Bārāṇasīnagaradvāramūle eko viṭapasampanno mahānigrodho atthi - tattha ānetvā samparivāretva kākaṇikādini¹ datvā „hatthirūpakam kara assarūpakam karā“² 'ti vadanti. So sak-kharā khipitvā khipitvā nigrodhapannesu nānārūpāni dasseti. Sabbāni pattāni chiddāvichiddān³ eva ahesuṃ. Atha rājā uyyānaṃ gacchanto taṃ thānaṃ pāpuṃi. Ussāraṇabhayena sabbe dārakā palāyissu, pīṭhasappi⁴ tatth⁵ eva nipajji. Rājā nigrodhamūlam patvā rathe nisinno pattānaṃ chiddatāya chāyaṃ kabarakabaraṃ disvā ullokeno sabbesaṃ pattānaṃ chiddabhāvaṃ disvā „ken' etāniti“⁶ pucchi. „Pīṭhasappinā devā“⁷ 'ti. Rājā „imaṃ nissāya brāhmaṇassa vacanaçchedaṃ kātuṃ sakkā bhavissatīti“⁸ cintetvā „khaṃ pīṭhasappīti“⁹ pucchi. Vicinantā mūlantare nipannaṃ disvā „ayaṃ devā“¹⁰ 'ti āhaṃsu. Rājā naṃ pakkosāpetvā paṇisaṃ ussāretvā pucchi: „amhākaṃ santike eko mukharabrāhmaṇo atthi, sakkhissasi taṃ nissaddaṃ kātuṃ“¹¹ ti. „Nālimattā ajalaṇḍikā labhanto sakkhissāmi devā“¹² 'ti. Rājā pīṭhasappiṃ gharaṃ netvā antosāṇiyaṃ nisīdāpetvā sāṇiyaṃ chiddaṃ kāretvā brāhmaṇassa chiddābhīmukhaṃ āsanaṃ paṇṇāpetvā nālimattā sukkhā ajalaṇḍikā pīṭhasappissa santike thapāpetvā brāhmaṇaṃ upatthānakāle āgataṃ tasmaṃ āsane nisīdāpetvā kathaṃ samutthāpesi. Brāhmaṇo aññesaṃ okāsaṃ¹³ adatvā rañṇā¹⁴ saddhiṃ kathetuṃ ārabhi. Ath' assa so pīṭhasappi¹⁵ sāṇicchiddena¹⁶ ekekaṃ ajalaṇḍikaṃ makkhikaṃ¹⁷ pavesento¹⁸ viya tāluta-lamhi¹⁹ yeva pāteti. Brāhmaṇo āgatāgataṃ nāliyaṃ telaṃ pavesento viya gilati. Sabbā parikkhayaṃ gamissu. Tassa tā nālimattā²⁰ ajalaṇḍikā kucchiṃ pavitthā adḍhālhakamattā ahesuṃ. Rājā parikkhiṇabhāvaṃ natvā āha: „ācariya²¹ tumhe atimukharatāya nālimattā ajalaṇḍikā gilantā kiñci na jānittha, ito dāni uttarinṃ jirāpetuṃ²² na sakkhissatha, gacchatha piyaṅgūdakaṃ pīvitvā chaḍḍhetvā attānaṃ ārogaṃ karothā“²³ 'ti. Brāhmaṇo tato

¹ so BP; K kākanani-? ² K -sappi. ³ so BP; K omits okāsaṃ. ⁴ K rañṇāya. ⁵ K sān-chi-. ⁶ BP pacchiyaṃ. ⁷ so BP; K pavesento. ⁸ tāluta-lamhi. ⁹ K nā-nālimattā. ¹⁰ K jirā-

paṭṭhāya pihitamukho viya hutvā kathentānam pi saddhiṃ akathanasilo ahosi. Rājā „iminā me kaṇṇasukhaṃ¹ katan“ ti pīṭhasappissa satasahassuṭṭhānake² catusu disāsu cattāro gāme adāsi. Bodhisatto rājānaṃ upasaṃkamitvā „deva sippaṃ nāma loke paṇḍitehi uggaṇhitabbaṃ, pīṭhasappinā sālittakamattenāpi³ ayaṃ sampatti⁴ laddhā“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Sādhu kho sippakaṃ nāma api yādisa kīdisaṃ,
passa khaṇḍjappahārena laddhā gāma catuddisā ti. 106.

Tattha passa khaṇḍjappahārenā⁵ ti passa mahārāja iminā nāma khaṇḍjassa pīṭhasappino ajalaṇḍikāpahārena catuddisā cattāro gāma laddhā, aññesaṃ pi sippānaṃ ko aññesaṃsapaṇchedo ti sippagunaṃ kathesi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā pīṭhasappi⁶ ayaṃ bhikkhu ahosi, rājā Ānando, paṇḍitāmacco pana aham evā“ ti. Sālittakajātakam⁷.

8. Bāhiyajātaka.

Sikkheyya sikkhitabbānīti. Idam Sāthā Vesāliyaṃ upanissāya Mahāvane kūtāgārasālāyaṃ viharanto ekaṃ Licchaviṃ ārabha kathesi. So kira Licchavirājā saddho pasanno buddhapamukhaṃ bhikkhusaṃghaṃ nimantetvā attano nivesane mahādānaṃ pavat-tesi. Bhariyā paṇḍassa thūlaṅgapaccaṅgā⁸ uddhumātakanimittasadisā anā-kappasampannā ahosi. Satthā bhattakiccāvasāne anumodanaṃ katvā vihāraṃ gantvā bhikkhūnaṃ ovādaṃ datvā gandhakuṭim pavasi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso, tassa nāma Licchavirañño tāva abhirūpassa tādīsā bhariyā thūlaṅgapaccaṅgā⁹ anā-kappasampannā, kathaṃ so tāya saddhiṃ abhiramatīti“. Satthā āgantvā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave esa idāṃ eva, pubbe pi thūlasarīrāya eva itthiyā saddhiṃ abhiramīti“ vatvā tehi yācito atitāṃ āhari:

¹ K kanna-. ² so K; BP -hassuṭṭhānesu. ³ K sāli-. ⁴ K sampattīṃ. ⁵ K -sappi. ⁶ K sālikajā-, BP sālittakajā-.

Atīte Bārānasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto tassa amacco ahosi. Ath' ekā janapaditthi thūla-sarirā anākkappasampannā bhatinṃ kurumānā rājaṅgaṇassa avidūrena¹ gacchamānā sariravalaṅjapīlitaṃ hutvā nivatthasāta-kena sariraṃ paṭicchadetvā nisīditvā sariravalaṅjaṃ muñcivā khippam eva utthāsi. Tasmimṃ khaṇe Bārānasirājā vātapānena rājaṅgaṇaṃ olokento taṃ disvā cintesi: „ayaṃ evarūpe aṅgaṇatthāne sārīravalaṅjaṃ muñcamānā hīrottappaṃ appahāya nivāsaneṃ eva paṭicchannā hutvā sarirapīlaṃ² mocetvā khippaṃ utthitā, imāya nīrogāya³ bhavitabbaṃ, etissā vatthu visadaṃ bhavissati, visade pana vatthusmimṃ eko putto labbhamāno visado puñṇavā bhavissati, imaṃ mayā aggamaheṣimṃ kātuṃ vattatīti“ so tassā apariggahitabhāvaṃ űatvā ānāpetvā aggamaheṣitthānaṃ adāsi. Sā tassa piyā ahosi manāpā. Nacirass' eva ekaṃ puttaṃ vijāyi. So paṇ' assā putto⁴ cakkavattirājā ahosi. Bodhisatto tassā⁵ sampattiṃ disvā tathārūpāṃ vacanekāsaṃ labhitvā „deva sikkhitabbayuttakaṃ nāma sippakaṃ⁶ kasmā na sikkhitabbaṃ, yatra hi nāmāyaṃ mahāpuñṇā hīrottappaṃ appahāya paṭicchannenākārena sariravalaṅjaṃ kurumānā tumhe āradhetvā evarūpaṃ sampattiṃ pattā“ ti vatvā sikkhitabbayuttakānaṃ vaṇṇaṃ kathento imaṃ gātham āha:

Sikkheyya sikkhitabbāni, santi sacchandino janā,
bāhiyāpi⁷ suhannena⁸ rājanam abhirādhayīti. 107.

Tattha santi sacchandino ti tesu tesu sippesu sacchandaṃ janā aṭṭhi yeva⁹ bāhiyā ti bahujanapade jātā samvaddhā itthi, suhannena¹⁰ ti hīrottappaṃ appahāya paṭicchannākārena hannaṃ suhannaṃ nāma tena suhannena¹⁰, rājanam abhirādhayīti devaṃ abhirādhētva imaṃ sampattiṃ pattā ti.

Evam Mahāsatto sikkhitabbayuttakānaṃ guṇaṃ kathesi.

¹ K -dūrena. ² K -pīlaṃ, B² sariravalaṅjaṃ. ³ K nīrogāya. ⁴ K yutto. ⁵ K tassāya.

⁶ K sikkhitabbayuttakaṃ nāma sippikaṃ, B² sikkhitabbayuttakaṃ sippaṃ nāma... sikkhitabbaṃ. ⁷ K bāhiyāpi, B² bāhirāpi. ⁸ B suhannena. ⁹ B suchantena.

¹⁰ B channaṃ suchannaṃ... suchannena.

Satthā imam dhammadesanam āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā jayampatikā etarahi jayampatikā va, paṇḍitamacco pana aham evā“ ti. Bāhiyajātakaṃ.

9. Kuṇḍakapūvajātaka.

Yathanno puriso hetiti. Idam Satthā Sāvattiyaṃ viharanto mahāduggataṃ ārabha kathesi. Sāvattiyaṃ hi kadāci ekam eva kulam buddhapamukhassa saṅghassa dānam deti, kadāci tiṇi cattāri ekato hutvā, kadāci gaṇabandhanena, kadāci viṭhisabhāgena, kadāci sakalanagaraṃ chandakaṃ saṃharitvā, tadā pana viṭhibhattam nāma ahosi. Atha manussā „buddhapamukhassa saṅghassa yāguṃ¹ datvā khajjakam āharathā“ ti āharisū. Tadā paṇ² eko paresam bhatickāraḥ duggatamanusso tassā vithiyam vasamāno cintesi: „aham yāguṃ dātum na sakkhissāmi, khajjakam pana dassāmi“³ saṅham kuṇḍakam⁴ vattiāpetvā⁵ udakena temetvā akkapaṇṇena⁶ vethetvā kukkule pacitvā „idam Buddhassa dassāmi“ tam ādāya gantvā Satthu purato iṭhito „khajjakam āharathā“ ti ekasmiṃ vacane vuttamatte sabba-paṭhamam gantvā tam pūvam Satthu patte pattiṭṭhāpesi. Satthā aññehi diyyamānam khajjakam agahetvā tam eva pūvakhajjakam paribhuñji. Tasmim űeva pana khaṇe „Sammāsambuddhena kira mahāduggatassa kuṇḍakhajjakam ajigucchitvā paribhuttaṃ“ ti sakalanagaraṃ ekakolāhalam ahosi. Rājarājamahāmattādāyo antamaso dovārike upādāya sabbe va sannipatitvā Satthāraṃ vanditvā mahāduggataṃ upasamkamitvā „haṇḍa bhojanam gahetvā dve satāni gahetvā pañca satāni gahetvā ambhākam pattim dehiti“ vadimsu. So⁷ „Satthāraṃ paṭipucchitvā jānissāmi“ Satthu santikam gantvā tam attham ārocesi. Satthā „dhanam gahetvā⁸ sabbasattānam pattim dehiti“ āha. So dhanam gahetuṃ ārabhi. Manussā diguṇacatugguṇaṇṭṭhagūṇādivasena⁹ dadantā nava hiraṇṇakoṭiyo adamsu. Satthā anumodanam katvā vihāraṃ gantvā bhikkhūhi vatte¹⁰ dassite sugatovādam datvā gandhakutim pavisi. Rājā sāyaṇhasamaye mahāduggataṃ pakkosāpetvā seṭṭhiṭṭhānena pūjesi. Bhikkhū dhammasabhāyaṃ katham samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso Satthā mahāduggatena dinnam kuṇḍakapūvam ajigucchanto amataṃ viya paribhuñji, mahāduggato pi bahum dhanam ca

¹ K yāgu. ² K saṃharisānhaḥ kuṇḍakam, BP saṅham kuṇḍakam. ³ K vaddhāpetvā, B vaddhāpetvā. ⁴ so BP; K akkapaṇṇena. ⁵ K omits so. ⁶ adda vā. ⁷ K diguṇācatugguṇe. ⁸ K vante.

setthiṭṭhānaṃ ca labhivā mahāsampattiṃ patto¹ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā²“ ti pucchivā „imāya nāmā³“ ti vutte „na bhikkhave idāni mayā ajjuecchantena tassa kuṇḍakapūro paribhutto, pubbe rukkhadevatāpi hutvā paribhutto yeva, ta-
dāpi c' esa maṃ nissāya setthiṭṭhānaṃ alatto⁴ evā⁵“ ti vatvā aññam āhāri:

Atiṭṭe Bārānasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ karente
Bodhisatto ekasmiṃ eraṇḍarukkhe rukkhadevatā hutvā
nibbatti. Tadā tasmiṃ gāmake manussā devatāmaṃgalikā honti.
Ath' ekasmiṃ chaṇe sampatte manussā attano rukkhadevatānaṃ
balikammaṃ akāmsu. Ath' eko duggatamanusso te manusse
rukkhadevatā paṭijaggante disvā ekaṃ eraṇḍarukkhaṃ paṭijaggi.
Te manussā attano attano devatānaṃ nānappakārāni mālāgan-
dhavilepanāni c' eva khajjabhojjakāni ca ādāya gacchimsu. So
pana kuṇḍakapūvaṃ c' eva ulūkenā ca udakaṃ ādāya gantvā
eraṇḍarukkhaṃ avidūre ṭhatvā cintesi: „devatā nāma dibba-
khajjakāni khādanti, mayhaṃ devatā imaṃ kuṇḍakapūvaṃ na
khādissati, kiṃ iminā kāraṇena⁶ nāsemi, ahaṃ eva naṃ khādissā-
mīti⁷“ tato nivatti. Bodhisatto khandhaviṭape ṭhatvā „bho
purisa⁸“ sace tvaṃ issaro bhaveyyāsi mayhaṃ madhurakhajja-
kaṃ dadeyyāsi, tvaṃ pana duggato, ahaṃ tava pūvaṃ na khā-
ditvā aññam⁹ kiṃ khādissāmi¹⁰, mā me koṭṭhāsam¹¹ nāsehitī¹²
vatvā imaṃ gātham āha:

Yathanno puriso hoti tathannā tassa devatā,

āhar' etaṃ kaṇaṃpūvaṃ¹, mā me bhāgaṃ vināsayā² ti. 108.

• Tatha yathanno ti yathārūpabhojano, tathannā ti tassa devatāpi ta-
thārūpabhojanā va hontī, āharetuṃ kaṇaṃpūvaṃ ti etaṃ kuṇḍakena
pakkapūvaṃ ānehi, mayhaṃ bhāgaṃ mā vināsehi.

So nivattitvā Bodhisattaṃ oloketvā balikammam akāsi.
Bodhisatto tato ojaṃ paribhuñjitvā „purisa tvaṃ kimatthaṃ
maṃ paṭijaggasīti³“ āha. „Duggato 'mhi sāmi, taṃ nissāya
duggatabhāvato muñcitukāmatāya paṭijaggamīti⁴“. „Bho purisa

¹ so BP; K kiñcanākāraṇena. ² K parisa. ³ K khādissā. ⁴ K kaṇaṃ.

mā cintayī, tayā kataññussa katavedino pūjā katā, imañ eraṇḍaṃ parikkhipitvā midhikumbhiyo gīvāya gīvaṃ āhacca ṭhitā, tvaṃ rañño ācikkhitvā sakaṭehi dhaṇaṃ āharitvā rājamaṅgaṇe rasiṃ kārehi, rājā te tussitvā setṭhiṭṭhānaṃ dassatīti¹ vatvā Bodhisatto antaradhāyī. So tathā akāsi. Rājā tassa setṭhiṭṭhānaṃ adāsi. Iti so Bodhisattaṃ nissāya mahāsampattiṃ patvā yathākammaṃ gato.

Satthā imañ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā duggato va etarahi duggato, eraṇḍarukkhadevatā pana aham evā“² ti Kuṇḍakapūvajātakaṃ³.

10. Sabbasaṃhārakapaṇha.

Sabbasaṃhārako natthīti. Ayaṃ Sabbasaṃhārakapaṇho sabbākārena Ummaggajātake āvibhavissatīti. Sabbasaṃhāraka. paṇho nīṭhito. Parosatavaggo⁴ ekādasamo.

12. HAṂSIVAGGA.

1. Gadrabhapaṇha.

Haṃsi tvaṃ evaṃ maññasīti¹. Ayaṃ pi Gadrabhapaṇho Ummaggajātake yeva āvibhavissati. Gadrabhapaṇho nīṭhito.

2. Amarādevīpaṇha.

Yena sattubilaṅgā cā² 'ti. Ayaṃ Amarādevīpaṇho³ nīma tatth' eva āvibhavissati. Amarādevīpaṇho nīṭhito⁴.

3. Sigālajātaka.

Saddahāsi sigālāssā¹ 'ti. Idam Satthā Veluvane viharanto Devadattaṃ ārabha kathesi. Tasmīṃ samaye bhikkhū dhamma-

¹ so Bp; K kuṇḍapūva-. ² both Bp and K parosahassavaggo. ³ K haṃsi tvaṃ mañña-
sīti, Bp haṃsitvaṃ eva paññasīti. ⁴ K yā. ⁵ K amara-. ⁶ K omits amara-... nīṭhito;
B channapathapaṇho dutiyo nīṭhito.

bhāyaṃ sannipattitvā „āvuso Devadattena pañca bhikkhusatāni ādāya Gayāsisaṃ gantvā 'yaṃ samaṇo Gotamo karoti' na so dhammo, yaṃ ahaṃ karomi ayam eva dhammo" ti te bhikkhū attano laddhiṃ gāhāpetvā thānappattaṃ musāvādaṃ katvā saṅghaṃ bhinditvā ekasīmāya dve uposathā katā¹ ti Devadattassa agunakathaṃ kathentā nisīdiṃsu. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā" ti pucchitvā „imāya nāmā" ti vutte „na bhikkhave Devadatto idāṃ eva musāvādi"², pubbe pi musāvādi yevā³ 'ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bo-dhisatto susānavane rukkhadevatā hutvā nibbatti. Tada Bārāṇasīyaṃ nakkhattaṃ ghuṭṭhaṃ. Manussā „yakkhabalikamaṃ karomā" ti tesu tesu caccararacchādītthānesu macchamaṃsādīni⁴ vippakiritvā kapālakesu bahusuraṃ⁵ thapayīṃsu. Ath' eko sigālo adḍharattasamaye niddhamanena⁶ nagaraṃ pavisitvā macchamaṃsaṃ khāditvā suraṃ pivitvā punnāgagacchantare⁷ pavisitvā yāva aruṇuggamanā niddaṃ okkami. So pabujjhitvā ālokaṃ disvā „idāni nikkhamitum na sakkā" ti maggasamīpaṃ gantvā adissamāno nipajjitvā⁸ aññe va manusse disvāpi kiñci avatvā ekaṃ brāhmaṇaṃ mukhadhovanatthāya gacchantāṃ disvā cintesi: „brāhmaṇā dhanalolā honti, imaṃ dhanena palobhetvā yathā maṃ upakacchantare katvā uttarāsaṅge⁹ nagarā niharati" tathā karissāmi¹⁰ so manussabhāsāya „brāhmaṇā" ti āha. So nivattitvā „ko maṃ pakkosatīti" āha. „Ahaṃ brāhmaṇā" ti. „Kiṃkāraṇā" ti. „Brāhmaṇa, mayhaṃ dve kahāpaṇasatāni atthi, sace maṃ upakacchantare katvā uttarāsaṅgena paṭicchādetvā yathā na koci passati tathā nagarā nikkhametum sakkosi tuyhaṃ te kahāpaṇe dassāmi¹¹". Brāhmaṇo dhanalobhena „sādhū" ti sampaticchitvā taṃ tathā katvā ādāya nagarā nikkhamitvā thokaṃ agamāsi. Atha naṃ sigālo pucchi: „katarāṃ thānaṃ brāhmaṇā" ti. „Asukaṃ nāmā" ti. „Aññaṃ thokaṃ thānaṃ gacchā" ti evaṃ punappuna vadento mahāsūsanaṃ patvā

¹ K kārōti. ² K -vādī. ³ K macchamāsādīni. ⁴ K bahūsūraṃ. ⁵ K niddhamane. ⁶ K punnāgacchantareṃ. ⁷ K nippajjitvā. ⁸ K -saṅgo. ⁹ K niharati.

ālasiyakusītabhāvo bhikkhusaṅghe pākato jāto. Dhammasabhāyam pi tesam bhikkhūnam eva ālasiyabhāvaṃ nissāya kathāṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte te pakkosāpetvā „saccaṃ kira tumhe bhikkhave alasā kusitā“ ti pucchitvā „saccaṃ bhante“ ti vutte „na bhikkhave idān' eva te alasā, pubbe pi alasā c' eva nivāsanaṭṭhāne ca sālāyā sāpekha“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyāṃ Brahmadatte rajjam kārente Bārāṇasinadiyaṃ tayo¹ macchā ahesuṃ, Bahucintī Appacintī Mitacintī tesam² nāmāni. Te araṇṇato manussapathaṃ āgamiṃsu. Tattha Mitacintī itare dve evam āha: „ayaṃ manussapatho nāma sāsamko sappatibhayo, kevattā nānappakārāni jālakuminā-dīni khipitvā macche gaṇhanti, mayaṃ araṇṇam eva gacchāmā“ ti. Itare dve janā³ alasatāya c' eva āmisagiddhatāya ca „ajja gacchāma, sve gacchāmā“ ti tayo māse atikkāmesuṃ. Atha kevattā nadiyaṃ jālam khipiṃsu. Bahucintī ca Appacintī ca gocaraṃ gaṇhantā purato gacchanti, te attano andhabālātāya jālaganthaṃ⁴ asallakkhetvā jālakucchim eva pavisiṃsu. Mitacintī pacchato āgacchanto jālaganthaṃ⁴ sallakkhetvā tesāṃ ca jālakucchim pavitṭhabhāvaṃ ūtvā „imesaṃ kusītānaṃ andhabālānaṃ jvitadānaṃ dassamīti“ cintetvā bahipassena jālakucchiṭṭhānaṃ gantvā jālakucchim phāletvā nikkhanto sadiso hutva udakaṃ āloento⁵ jālassa purato patitvā puna jālakucchim pavisitvā pacchimabhāgena phāletvā nikkhantasadiso udakaṃ āloento⁵ pacchimabhāge pati. Kevattā „macchā jālam phāletvā gatā“ ti⁶ maññamānā jāloṭṭhiyaṃ gaḥetvā ukkhipiṃsu. Te dve pi macchā jālato muñcitvā udaye patiṃsu. Iti tēhi Mitacintiṃ nissāya jīvitaṃ laddhaṃ.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gāthāṃ āha:

¹ K tayo tayo. ² K appacintī tesam. ³ K jānā. ⁴ K -gandham. ⁵ K āloento.

Bahucintī Appacintī ca ubho jāle abajjhare,
Mitacintī amocesi, ubho tattha samāgatā-ti. 110.

Tattha Bahucintīti bahucintanāya¹ vitakkababulatāya evaṃ laddhanāmo², itaresu pi dvisu ayam eva nayo³, ubho tattha samāgatā-ti Mitacintīm nissāya laddhajjivītā tattha udake puna ubho pi jānā⁴ Mitacintinā saddhīm samāgatā-ti attho.

Evaṃ Satthā imaṃ dhammadesanam āharitvā succāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi: (Saccapariyosāne mahallakabhikkhū sotāpatti-phale patitṭhabimsu) „Tadā Bahucintī⁵ ca Appacintī⁶ ca ime dve ahesuṃ, Mitacintī pana aham evā⁷ ti. Mitacintijātakaṃ.

5. Anusāsikajātaka.

Yāyaññam anusāsati. Imaṃ Satthā Jetavane viharanto ekam anusāsikabhikkhunim⁸ ārabba kathesi. Sā kira Sāvatti-vāsini ekā kuladhītā pabbajitvā upasampannakālato paṭṭhāya samanadhamme ananuyuttā āmisagiddhā hutvā yattha aññā bhikkhuniyo na gacchanti tādise nagarassa ekadesē⁹ piṇḍāya carati. Ath' assā maṇussā paṇīta-piṇḍapātāṃ denti. Sā rasataṇhāya bajjhitvā „sace imasmiṃ padese aññā bhikkhuniyo piṇḍāya carissanti mayhaṃ lābho parihāyissati, yathā etaṃ padesaṃ aññā nāgacchanti evaṃ mayā kātuṃ vaṭṭatitī“ cintetvā bhikkhuniupassayaṃ¹⁰ gantvā „ayye asukaṭṭhāne caṇḍo hatthi caṇḍo asso caṇḍo kukkuro carati, saparissayaṭṭhānaṃ¹¹, mā tattha piṇḍāya caritthā“ ti bhikkhuniyo anusāsati. Tassā sutvā ekā bhikkhuni pi¹² taṃ padesaṃ gīvaṃ parivattetvā na olokesi. Tassā ekasmiṃ divase tasmim padese piṇḍāya carantiyā vegen¹³ ekam gehaṃ pavisantiyā caṇḍo meṇḍako paharitvā ūratṭhikaṃ bhindi. Maṇussā vegena upadhāvitvā dvidhā blunnaṃ ūratṭhikaṃ ekato bandhitvā taṃ bhikkhunim mañceṇā-dāya¹⁴ bhikkhuniupassayaṃ nayimsu. Bhikkhuniyo „ayam aññā bhikkhuniyo¹⁵ anusāsitvā sayam tasmim padese caranti¹⁶ ūrum bhindāpetvā āgatā“ ti parihāsaṃ akaṃsu. Tam pi tāya katakārāpaṃ nacirass¹⁷ eva bhikkhusaṃghe pākataṃ ahesi. Ath' ekadivasaṃ dhammasabhāyaṃ

¹ K abahu-. ² K laddhā-. ³ K tayo. ⁴ K jānā. ⁵ K -ti. ⁶ K anusāsaka-

⁷ K ekadesase. ⁸ K -upassasaṃ. ⁹ add atthi? ¹⁰ K pi. ¹¹ so BF; K vadenā dāya. ¹² K repeats ayam aññā bhikkhuniyo ¹³ K caranti.

bhikkhū „āvuso anusāsikā¹ bhikkhunī aññaṃ anusāsitvā sayāṃ tas-
mim padese caramānā caṇḍena meṇḍakena ūrum bhindāpesīti“ tassā
agunakatham katthesum. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave
etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma“ 'ti vutte „na
bhikkhave idān' eva, pubbe p' esā anusāsati yeva, sayāṃ pana na
vattati, niccakāle dukkham eva anubhavatīti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bo-
dhisatto araññe sakunayoniyāṃ nibbattitvā vayappatto sa-
kunajetthako hutvā anekasakunāsataparivāro Himavantaṃ pavisi.
Tassa tattha vasanakāle ekā caṇḍā sakunikā mahāvattani-
maggāṃ gantvā gocaraṃ gaṇhati. Sā tattha sakatehi patitāni
vihimuggabījādini labhitvā „yathā dāni imaṃ padesaṃ aññe
sakunā nāgacchanti tathā karissāmiti“ cintetvā sakunasaṃ-
ghassa ovādaṃ deti: „mahāvattanimahāmaggo nāma sappati-
bhayo, hatthiassādayo c' eva caṇḍagonayuttayānādini ca sñā-
caranti², sahasā uppatituṃ na sakkā hoti, na tattha gantabban“
ti. Sakunasaṃgho tassā Anusāsikā t' eva nāmaṃ akāsi. Sā eka-
divasaṃ vattanimahāmagge caranti³ mahāmagge vegena āgac-
chantassa yānassa saddaṃ sutvā nivattitvā oloketvā „dūre tāvā“
ti carati yeva. Atha naṃ yānaṃ vātavegena siḅham eva sam-
pāpuni. Sā utthātuṃ nāsakkhi, cakkam bhinditvā gataṃ⁴.
Sakunajetthako sakune samānento taṃ adisvā „Anusāsikā na
dissati, upadhāretha na“ ti āha. Sakunā upadhārentā taṃ
mahāmagge dvedhā chinnaṃ⁵ disvā sakunajetthakassa ārocesum.
Sakunajetthako „sā añña⁶ sakunikā vāretvā sayāṃ tattha cara-
mānā dvedhā chinna⁷ kirā“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Yā-y-aññaṃ anusāsati sayāṃ loluppacārini
sāyaṃ vipakkhikā seti hatā cakkena sālikā ti. 111.

¹ K anusāsikaṃ corr. to -ka. ² K sañcanti. ³ K -ti. ⁴ K gatā. ⁵ K
echinnā. ⁶ K aññe. ⁷ K echinnā.

Tattha yāyaññam anusāsati¹ yakāro² padasandhikaro, yā aññe anusāsati³ attho, sayam loluppacārini⁴ attanā loluppacārīnī samānā, sāyaṁ vipakkhikā seti⁵ti sā eva savihatapakkhā hutvā mahāmagge sayati, hatā cakkena sālīkā ti yānacakkena hatā sālīkā sakuṇikā ti.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakam samodhānesi: „Anusāsikā sakuṇikā ayaṁ anusāsikabhikkhunī āhosi, sakuṇajetthako pana aham eva“⁶ ti. Anusāsikajātakam⁷.

6. Dubbacajātaka.

Atikaram akarācariyā ti. Imaṁ Satthā Jetavane viharanto ekaṁ dubbacabhikkhum ārabba kathesi. Tassa vatthum Navanipāte Gijjhajātake āvibhavissati. Satthā pana taṁ bhikkhum āmantetvā „bhikkhu na tvaṁ idān“¹ eva dubbaco, pubbe pi dubbaco dubbacabhāvena ca paṇḍitānaṁ ovādaṁ akaronto sattippahārena² jīvitakkhayaṁ patto sīti³“ vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṁ Brahmadaṭṭe rajjaṁ kārente Bodhisatto laṁghananataka yoniyam⁴ paṭisandhiṁ gahetvā vayappatto paññavā upāyakusalo āhosi. So ekassa naṭassa santike sattiṁ laṁghanasippaṁ sikkhitvā ācariyena saddhiṁ sippaṁ dassento vicarati. Ācariyo pan' assa catunnaṁ ñeva sattiṇaṁ laṁghanasippaṁ jānāti na pañcannaṁ. So ekadivasaṁ ekasmiṁ gūmake sippaṁ dassento surāmadamatto pañca sattiyo⁵ „laṁghissāmīti“⁶ paṭipātiyā thapesi. Atha naṁ Bodhisatto āha: „ācariya tvaṁ pañca satti laṁghanasippaṁ na jānāsi, ekaṁ sattiṁ hara, sace laṁghissasi pañcamāya sattiya viddho marissasi“⁷. So sutthumattatāya „tvam pi mayhaṁ pamāṇaṁ na jānāsīti“⁸ tassa vacanaṁ anādiyivā catasso laṁghetvā pañcamāya sattiya daṇḍake madhukapupphaṁ viya āvuto parideva-māno nipajji. Atha naṁ Bodhisatto „paṇḍitānaṁ vacanaṁ akatvā imaṁ vyasanaṁ patto sīti“⁹ imaṁ gātham āha:

¹ K yāro. ² K anusāsīya-. ³ K santippa-. ⁴ K laṁghanataka-. ⁵ K santiye.

Atikaram akarācariya, mayham p' etaṃ na ruccati,
catutthe laṃghayitvā¹ pañcamāy' asi² āvuto ti. 112.

Tattha atikaramakarācariyā 'ti ācariya ajja tvaṃ atikaram akara, at-
tano kāranto attekakaraṇaṃ akarīti attho, mayham petaṃ na ruccatīti
mayham antevāsikassa pi samānassa³ etaṃ⁴ tava karaṇaṃ na ruccati, tena te
aham paṭhamam⁵ eva kathesiṃ ti dīpeti, catutthe laṃghayitvāna ti ca-
tutthe sattiṭṭhale apatitvā attānaṃ laṃghitvā, pañcamāyasi² āvuto ti paṇ-
ḍitānaṃ vacanaṃ agaṇhanto idāni pañcamāya sattiyā āvuto sīti.

Idaṃ vatvā ācariyaṃ sattito apanetvā kattabbayuttakaṃ
akāsi.

Satthā imaṃ atītaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā ācariyo
ayaṃ dubbaco aho si, antevāsiko pana aham evā“ 'ti. Dubbaca-
jātakaṃ.

7. Tittirajātaka.

Accuggatā atibalatā ti, Idaṃ Satthā Jetavāne viharanto
Kokālikāṃ ārabha kathesi. Tassa vatthuṃ Terasanipāte Takkā-
riyajātake āvibhavissati. Satthāpi⁶ „na bhikkhave Kokāliko idāni⁷ eva
attano vācaṃ nissāya nattho, pubbe pi nassi yevā“ 'ti vatvā atītaṃ
āhari:

Atīte Bārāṇāsīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bo-
dhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayapatto Tak-
kaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā kāme pahāya isipabbajjaṃ
pabbajitvā pañcābhiññā attha samāpattiyo nibbattesi. Hima-
vanāpadesa sabbo isigaṇo sannipatitvā taṃ ovādācariyaṃ katvā
parivāresi. So pañcannaṃ isisatānaṃ ovādācariyo hutvā jhāna-
kīlāya⁸ kīlanto⁹ Himavante vasati. Tadā eko paṇḍurogatāpaso
kuṭṭhārīṃ¹⁰ gabetvā katthaṃ phāleti. Ath' eko mukharatāpaso
tassa santike nisiditvā „idha pahāraṃ debhi, idha pahāraṃ

¹ K laṃghitvā. ² so BP; K pañcamāyasmīni. ³ K samānassa pi. ⁴ K eka taṃ.

⁵ K paṭhamam. ⁶ K satthāpa. ⁷ K -kīlāya. ⁸ K kīl-. ⁹ K kuṭṭhārīṃ.

dehīti¹ taṁ tāpasam rosesi. So kujjhivā „na dāni¹ me tvaṁ dāruḥālanakasippaṁ sikkhāpanakaācariyo“ ti tiṇhaṁ kuṭhāriṁ ukkhipivā ekappahāren² eva jīvitakkhayaṁ pāpesi. Bodhisatto tassa sarīrakiccaṁ kāresi. Tadā assamato āvidure ekasmiṁ vammikapāde tittiro vasati. So sāyapātaṁ vammikamatthake thatvā mahāvassitaṁ vassi. Taṁ sutvā eko luddako „tittirena bhavitaḥḥan“ ti saddasaññāya gantvā taṁ vadhitvā ādāya gato. Bodhisatto tassa saddaṁ asuṇanto „asukatṭhāne tittiro vasati, kin nu kho taṣṣa saddo na sūyatīti“ tāpase pucchi. Te tassa taṁ atthaṁ ārocesuṁ. So ubho pi tāni kāraṇāni saṁsandetvā isigaṇamajjhe imaṁ gātham āha:

Accuggatā atibalatā ativeḥaṁ pabhāsītā
vācā hanatī dummedhaṁ tittiraṁ vātivassitaṁ ti. 113.

Tattha accuggatā ti atuggatā, atibalatā ti punappunabhāsanena atibalasabbhāvā, ativeḥaṁ pabhāsītā ti atikkantaveḥaṁ pamānātikkaṁena³ bhāsītā, tittiraṁ vātivassitaṁ ti yathā tittiraṁ ativassitaṁ hantī tathā evarūpā vācā dummedhaṁ bālapuggalaṁ hanatīti.

Evam Bodhisatto cattāro brahmavihāre bhāvetvā Brahmalo-
parāyano⁴ āhosi.

Satthāpi „na bhikkhave Kokāliko idān¹ eva attano vacanaṁ nis-
sāya naṭṭho, pubbe pi nassi yevā“ ti imaṁ dhammaḍḍesaṁ āharitvā
jātakam samodhānesi: „Tadā dubbacatāpaso Kokāliko āhosi, isigaṇo
Buddhapaṇisā, gaṇasatthā pana ahaṁ evā“ ti. Tittirajātakam.

8. Vaṭṭakajātakam.

Nācintayanto puriso ti. Idaṁ Satthā Jetavane viharanto
Uttaraseṭṭhiputtaṁ ārabha kathesi. Sāvattthiyaṁ kira Uttaraseṭṭhi
nāma āhosi mahāvibhavo. Tassa bhariyāya kucchiyaṁ eko puṇṇavā
satto Brahmaloḥa cavitvā paṭisandhiṁ gahetvā vayappatto abhirūpo

¹ K dāti. ² K sūyyatīti. ³ K pamānā-. ⁴ K -no.

ahosi brahmavaṇṇī. Ath' ekadivasam Sāvattthiyaṁ kattikachane nakkhatte ghuṭṭhe sabbo loko nakkhattanissito¹ ahosi. Tassa saḥāyakā aññe seṭṭhiputtā sapajāpatikā ahesum. Uttara-seṭṭhiputtassa pana digharattaṁ Brahma-loke vasitattā kilesesu cittaṁ na alliyati. Ath' assa saḥāyakā „Uttara-seṭṭhiputtassāpi ekam itthim ānetvā nakkhattam kiḷissamā“² 'ti sammantayitvā taṁ upasaṁkamitvā „samma imasmiṁ nagare kattikarattivārachane³ ghuṭṭho, tuyham pi ekam itthim ānetvā nakkhattam kiḷissamā“⁴ 'ti āhamsu. „na mam' attho itthiyā“ ti ca vutte pi punappuna nibbandhitvā sampaticchāpetvā ekam vaṇṇadāsīṁ sabbālaṁkārapatimaṇḍitam katvā tassa gharāṁ netvā „tvam seṭṭhiputtassa santikaṁ gacchā“⁵ 'ti sayanigharaṁ pesetvā nikkhamimsu. Taṁ sayanigharaṁ pavittam pi seṭṭhi n' eva oloketi nālapati. Sā cintesi: „ayaṁ evaṁ⁶ rūpaggaṇṇattam uttamavilāsa-sampannaṁ mam n' eva oloketi nālapati, idāni naṁ attano itthikuttalīlaya olokāpessāmiti“⁷ itthilīhe dassenti⁸ pabattāhārena aggadante vivaritvā sitaṁ akāsi. Seṭṭhiputto oloketvā dantattāhike nimittaṁ gaṇhi. Atthikasaññaṁ uppaṇṇi. Sakalam pi taṁ sariraṁ atthikasaṁkhalikā viya paṇṇāyi. So tassā paribbayaṁ datvā „gacchā“⁹ 'ti uyyojesi. Taṁ tassa gharā otiṇṇaṁ eko issaro antaravithiyaṁ disvā paribbayaṁ datvā attano gharāṁ nesi. Sattāhe¹⁰ vitivatte nakkhattam ositaṁ. Vaṇṇadāsīyā mātā dhītu āgamaṇaṁ adisvā seṭṭhiputtānaṁ santikaṁ gantvā „kahaṁ sā“ ti pucchi. Te Uttara-seṭṭhiputtassa gharāṁ gantva „kahaṁ sā“ ti pucchimsu. „Taṁ khaṇaṁ yeva tassā paribbayaṁ datvā uyyojesi“¹¹ ti. Ath' assa mātā āha: „dhītaraṁ na passāmi, dhītaraṁ me samānethā“¹² 'ti Uttara-seṭṭhiputtaṁ ādāya raṇṇo santikaṁ agamāsi. Rājā attam vinicchinanto „ime te seṭṭhiputtā vaṇṇadāsīṁ ānetvā adamsū“¹³ 'ti pucchi. „Āma devā“¹⁴ 'ti. „Idāni sā kahaṁ“ ti. „Na jānāmi, taṁ khaṇaṁ ñeva naṁ uyyojesi“¹⁵ ti. „Idāni taṁ samānetuṁ sakkosīti“¹⁶. Na sakkomi devā“¹⁷ 'ti. Rājā „sace samānetuṁ na sakkoti rājāṇam assa karoṭhā“¹⁸ 'ti āha. Atha naṁ pacchā bāhaṁ bandhitvā „rājāṇaṁ¹⁹ karissamā“²⁰ 'ti gahetvā pakkamimsu. „Seṭṭhiputtaṁ kira vaṇṇadāsīṁ samānetuṁ asakkontaṁ rājāṇaṁ kāretīti“ sakalanagaraṁ ekukolāhalaṁ ahosi. Mahājāno ure hatthe tthapetvā „kin nāṁ" etaṁ sāmi, attano te ananuechavikaṁ laddhaṁ" ti paridevati, seṭṭhiputtassa²¹ pacchato pacchato paridevanto gacchati. Seṭṭhiputto cintesi: „idāni mayham

¹ K -nissito. ² K kil-. ³ K -chano. ⁴ K kil-. K ⁵ K eva. ⁶ K -ti. ⁷ K sattābhe. ⁸ K karethā. ⁹ K rājāṇam. ¹⁰ Bp seṭṭhi pi puttassa.

evarūpaṃ dukkhaṃ agāre vasaṇabhāvena uppannaṃ, sace ito muñcis-sāmi mahā-Gotama-sammāsambuddhassa santike pabbajjissāmi¹. Sāpi kho vappadāsī² taṃ kolāhalasaddaṃ sutvā „kiṃsaddo nāṃ³ eso“ ti pucchitvā taṃ pavattiṃ sutvā vegena otaritvā „ussaratha ussaratha sāmi⁴, maṃ rājapurisānaṃ daṭṭhuṃ deṭhā“⁵ 'ti attānaṃ dassesi. Rājapurisā naṃ disvā mātaraṃ paṭicchāpetva seṭṭhiputtaṃ muñcitvā pakka-mimsu. So sahāyaparivuto nadiṃ gantvā sīsaṃ nahāyitvā gohaṃ gantvā bhuttapātaraṃ mātāpitāro pabbajjaṃ amujānāpetvā cīvarasāṭake ādāya mahantena parivārena Satthu santikaṃ gantvā vanditvā pabbaj-jāṃ yācitvā pabbajjaṃ ca upasampadaṃ ca labhītvā avissatṭhaka-kammaṭṭhāno vipassanaṃ vadḍhetvā nacīrass⁶ eva arahatte paṭiṭṭhāsī. Ath' ekadivasaṃ dhammasabhāyaṃ sannipatitā bhikkhū „āyuso Uttara-seṭṭhiputto attano bhaye uppanne sāsanaṃsa guṇaṃ jānitvā 'imamhā dukkhā muccamāno pabbajjissāmi' cintetvā tena sucintitena mutto c' eva pabbajito ca aggaṇṇaḥ ca paṭiṭṭhito“ ti tassa guṇakathaṃ ka-thesuh. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma“⁷ 'ti vutte „na bhikkhave Uttaraseṭṭhiputto va attano bhaye uppanne 'iminā upāyena imamhā dukkhā muñcissāmi' cintento maraṇabbayaṃ mutto, atīte paṇḍitāpi attano bhaye uppanne 'iminā upāyena imamhā dukkhā muccissāma' 'ti cintetvā maraṇabbayaḍakkhato muccimsu yevā“⁸ 'ti vatvā⁹ atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto cutipatisandhivasena parivattento vaṭṭakayoni-yaṃ nibbatti. Tada eko vaṭṭakaluddako araṇṇe bahū vaṭṭake āharitvā gehe ṭhapetvā gocaraṃ datvā mūle gahetvā āgatānaṃ hatthe vaṭṭake vikkiṇanto jīvikaṃ kappeti. So ekadivasaṃ bahūhi vaṭṭakehi Bodhisattam pi gahetvā ānesi⁴. Bodhisatto cinteṣi: „sac' āhaṃ iminā dinnagocaraṃ pāṇīyaṃ ca paribhuñjis-sāmi ayaṃ maṃ gahetvā āgatānaṃ manussānaṃ dassati, sace pana na paribhuñjissāmi āhaṃ milāyissāmi, atha maṃ milātaṃ disvā manussā na gaṇhissanti, evaṃ me sotthi bhavissati, imaṃ upāyaṃ karissāmi“ so tathā karonto milāyitvā aṭṭhicammamatto ahoṣi. Manussā naṃ disvā na gaṇhimsu. Luddako Bodhisattam

¹ K vattadāsī. ² K sāmikāṃ corr. to sāmīṃ, B² sāmi. ³ K omits vatvā. ⁴ K ānesi.

ṭhapetvā sesesu parikkhīnesu pacchim̐ niharitvā dvāre ṭhapetvā Bodhisattam̐ hatthatale katvā „kīṃkato nu kho ayaṃ vaṭṭako“¹ ti oloketum̐ āradḍho. Ath' assa pamattabbhāvaṃ ūtvā Bodhisatto pakkhe'² pasāretvā uppatitvā araṇṇam eva gato. Vaṭṭakā tam̐ disvā „kin nu kho na paṇṇāyasi, kahaṃ gato sīti“³ pucchitvā „luddakena gahito 'mhīti“⁴ vutte' „kin ti katvā mutto sīti“⁵ pucchimsu. Bodhisatto „ahan tena dinnagocaraṃ agahetvā' pāṇiyaṃ apivitvā upāyacintāya mutto“⁶ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Nācintayanto puriso visesam adhigacchati,
cintitassa phalaṃ passa, mutto 'smi vadhabandhanā ti. 114.

Tattha ayaṃ piṇḍattho: puriso dukkhaṃ patvā iminā nāma upāyena imambhā dukkhā muccissāmīti acintayanto attano dukkhā mokkhasamkhātāsu visesam nādhigacchati, idāni pana mayā cintitakammassa phalaṃ passa, ten' eva upāyena mutto 'smi vadhabandhanā, maraḡato ca bandhanato ca mutto ahaṃ ti.

Evaṃ Bodhisatto attanā katakārāṇaṃ ācikkhi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā maraṇamuttavaṭṭako ahaṃ evā“⁷ ti. Vaṭṭakajātakam̐.

9. Akālarāvijātaka.

Amūtāpitarisaṃvaddho ti. Idam̐ Satthā Jetavane viharanto akālarāvīṃ bhikkhum̐ ārabba kathesi. So kira Sāvattvivāsi-kulaputto sāsane pabbajitvā vattam̐ vā sikkham̐ vā na uggaṇhi. So „imasmim̐ kāle mayā vattam̐ kātabbam̐ imasmim̐ kāle upaṭṭhātabbam̐ imasmim̐ kāle sajjhāyitabbam̐“¹ ti na jānāti, pathamayāme pi majjhimayāme pi pacchimayāme pi pabuddhapabuddhakkhaye yeva mahāsaddam̐ karoti, bhikkhū niddam̐ na labhanti. Dhammasabhāyaṃ bhikkhū „āvuso asukabhikkhu evarūpe ratanasāsane pabbajitvā vattam̐ vā sikkham̐ vā kālam̐ vā akālam̐ vā na jānātīti“² tassa aguṇakathaṃ kathesum̐. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinṇā“³ ti pucchitvā „imaya nāmā“⁴ ti vutte „na bhikkhave idān' ev' esa akālarāvī“⁵, pubbe pi akālarāvī yeva, kālākālam̐ ajānanabbhāvena gīvāya valitāya jīvitakkhayaṃ patto“⁶ ti vatvā atitāṃ āhari:

¹ K vaṭṭake. ² K pakke. ³ K vutto. ⁴ K āgahetvā. ⁵ K -vi.

Atiṭṭhe Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rājjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto sabbasippe pūraṃ gantvā Bārāṇasīyaṃ disāpāmoḁkko ācariyo hutvā pañcasate māṇave¹ sippaṃ vācesi. Tesāṃ māṇavaṇaṃ eko kālarāvīkukkuṭo atthi. Te tassa vassitasaddena utthāya sippaṃ sikkhanti. So kālam akāsi. Te aññaṃ kukkuṭaṃ pariyesantā caranti. Ath' eko māṇavako² susānavane³ dārūṇi uddharanto ekaṃ kukkuṭaṃ disvā ānetvā pañjare thāpetvā paṭijaggati. So susāne vaddhitattā „asukavelāya nāma vassitabban“⁴ ti ajānanto kadāci atirattiṃ vassati kadāci aruṇuggamane. Māṇavā tassa atirattiṃ vassanakāle sippaṃ sikkhantā yāva aruṇuggamaṇā sikkhituṃ na sakkonti, niddāyamāṇā gahitaṭṭhānaṃ pi na passantī, atipabbhāte vassitakāle sajjhāyassa okāsaṃ eva na labhanti. Māṇavā „ayaṃ atirattiṃ vā vassati atipabbhāte vā, imaṃ nissāya ambhakaṃ sippaṃ na utthāyissatīti“⁵ taṃ gahetvā givaṃ valetvā jīvitakkhayaṃ pāpetvā „akālarāvīkukkuṭo amhehi ghātito“⁶ ti ācariyassa kathesuṃ. Ācariyo ovādaṃ gahetvā „avaḍḍhitabhāvena maraṇaṃ patto“⁷ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Amātāpitarisaṃvaddho anācariyakule vasaṃ

nāyaṃ kālaṃ akālaṃ vā abhijānāti kukkuṭo ti. 115.

Tattha amātāpitarisaṃvaddho ti mātāpitaro nissāya tesāṃ ovādaṃ agahetvā saṃvaddho, anācariyakule vasaṃ ti ācariyakule pi avasamaṇo ācariyasikkhāpakaṃ⁸ kaṇce⁹ nissāya avasitattā ti attho, kālam akālaṃ vā ti imasmiṃ kāle vassitabban⁷ imasmiṃ kāle na vassitabban ti evaṃ vassitabbayuttakālaṃ vā akālaṃ vā esa kukkuṭo na jānāti, ajānanaḁbhāvena ca jīvitakkhayaṃ patto ti.

Idaṃ kāraṇaṃ dassetvā Bodhisatto yāvatāyukaṃ thatvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammaḁdesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā akālarāvīkukkuṭo ayaṃ bhikkhu ahośi, antevāsikā Buddhapariśā, ācariyo pana aham evā“¹⁰ ti. Akālarāvījātakaṃ.

¹ K māṇave. ² K māṇa-. ³ K suyāna-. ⁴ K ghātino. ⁵ Bp -sikkhāpadaṃ.

⁶ both K and Bp kiñci. ⁷ K -tabbanti corr. to -tabban.

10. Bandhanamokkhajātaka.

Abaddhā tattha bajjhantīti. Idam Sattthā Jetavane viharanto Ciṅcamānavikā¹ ārabha kathesi. Tassā vatthum Dvādasanipāte Mahāpadumajātake āvibhaviṣṣati. Tadā pana Sattthā „na bhikkhave Ciṅcamānavikā idān' eva maṃ abhūtena abbhācikkhati, pubbe pi abbhācikkhatīti“² vatvā atitāṃ āhāri:

Atite Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto purohitassa gehe vayappatto pitu accayena nass' eva purohito ahosi. Tena aggamaheṣiyā varo dinno: bhoti³ bhadde yaṃ icchasi⁴ taṃ vadeyyāsi⁵ti. Sā evaṃ āha: mayhaṃ añño varo nāma na dullabho, ito pana te paṭṭhāya aññā⁶ itthi⁷ kilesavasena na oloketabbā⁸ ti. So paṭikkhipitvā punappuna nippīliyamāno tassā vacanaṃ atikkamitum asakkonto sampaticchitvā tato paṭṭhāya soḷasasu nāṭakisahassesu kilesavasena ekittim pi na olokesi. Ath' assa paccanto kuppi. Paccante thitayodhā corehi saddhim dve tayo saṃgāme katvā „ito uttariṃ mayaṃ na sakkomā“⁹ ti paṇṇaṃ pesesum. Rājā tattha gantukāmo balakāyaṃ saṃharitvā taṃ pakkositvā „bhadde ahaṃ paccantaṃ gacchāmi, tattha nānappakārāni yuddhāni honti, jayaparājayo pi anibaddho, tādisesu thānesu mātuḡāmo dupparihāro, tvaṃ idh' eva nivattāhi“¹⁰ āhā. Sā „na sakkā deva mayā nivattitun“¹¹ ti punappuna raññā paṭikkhittā āha: „tena hi ekekaṃ yojanaṃ gantvā mayhaṃ sukhadukkhaṃ jānanatthaṃ ekekaṃ manussaṃ peseyyāthā“¹² ti. Rājā „sādhū“¹³ ti sampaticchitvā Bodhisattaṃ nagare thapetvā mahantena balakāyena nikkhamitvā gacchanto yojane yojane ekekaṃ purisaṃ „amhākaṃ ārogyaṃ ārocetvā deviyā sukhadukkhaṃ jānitvā āgacchā“¹⁴ ti pesesi. Sā āgataṃ purisaṃ „rājā taṃ kimatthaṃ pesesi“¹⁵ pucchitvā „tumhākaṃ sukhadukkhaṃ jānanatthāyā“¹⁶ ti vutte „tena hi ehīti“¹⁷ tena saddhim asaddhammaṃ paṭisevati. Rājā dvattiṃsajoyanamaggaṃ¹⁸ gacchanto dvattiṃsa jane¹⁹ pesesi.

¹ K - na-. ² K hoti. ³ K icchati. ⁴ K aññāsi. ⁵ K itthim. ⁶ so B²; K dvattiṃsa-mayo-. ⁷ K janam.

Sā sabbehi pi tehi saddhiṃ tath' eva akāsi. Rājā paccantaṃ vūpasamētvā janapadaṃ samassāsetvā puna āgacchanto pi tath' eva dvattimsa jane pesesi. Sā tehi pi saddhiṃ vipaṭipajji yeva. Rājā āgantvā jayakkhandhāvāratthāne thatvā „nagaraṃ paṭijaggāpetū“ ¹ti Bodhisattassa paṇṇaṃ pesesi. Bodhisatto sakalanagaraṃ paṭijaggāpetvā rājanīvesanaṃ ²paṭijaggāpento deviyā vasanatthānaṃ agamāsi. Sā Bodhisattassa rūpaggapattaṃ kāyaṃ disvā saṇṭhātum asakkonti „ehi brāhmaṇa, sayanaṃ abhirūhā“ ³ti āha. Bodhisatto „mā evaṃ avaca, rājāpi garu, akusalam' pi bhāyāmi, na sakkā mayā evaṃ kātun“ ⁴ti āha. „Catusatthiyā pādamulikānaṃ n' eva rājā garu na akusalam bhāyanti, tav' eva rājā garu tvam yeva ca akusalam bhāyasīti“ ⁵. „Āma, sace tesam pi evaṃ bhaveyya na evarūpaṃ kareyyum, ahaṃ pana jānamāno evarūpaṃ sāhasiyakammaṃ ⁶na karissāmīti“ ⁷. „Kiṃ bahuṃ vippalapasi, sace me vacanaṃ na karosi sīsan te chindāpessāmīti“ ⁸. „Tiṭṭhatu, ekasmiṃ attabhāve sīsaṃ attabhāvasatasahasasā pi sīse chindante ⁹, na sakkā mayā evarūpaṃ kātun“ ¹⁰ti. Sā „hotu jānissāmīti“ Bodhisattaṃ tajjetvā ¹¹attano gabbhaṃ pavisitvā sarīre nakhavalañjaṃ dassetvā telena gattāni abbañjetvā kilittadhātukaṃ ¹²vatthaṃ nivāsetvā gilānālayaṃ katvā dāsiyo ānapesi: „rañṇā 'kahaṃ devīti' vutte 'gilānā' ti katheyyāthā“ ¹³ti āha. Bodhisatto pi rañño paṭipathaṃ agamāsi. Rājā nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā pāsādaṃ abhiruyha devīm apassanto „kahaṃ devīti“ puechi. „Gilānā devā“ ¹⁴ti. So sirigabbhaṃ pavisitvā tassā piṭṭhiṃ parimajjanto „kiṃ te bhadde aphāsukan“ ¹⁵ti puechi. Sā tuṇhi ahosi, tatiyavāre rājānaṃ oloketvā „tvam pi mahārāja jīvasi nāma, mādisāpi itthiyo sassāmikā yeva nāmā“ ¹⁶ti. „Kiṃ etaṃ bhadde“ ¹⁷ti. „Tumhehi nagaraṃ rakkhanatthāya ṭhapito purohito 'nivesanaṃ paṭijaggāmīti' idhāgantvā attano vacanaṃ

¹ K rājā-. ² K akulasam. ³ K sūbhasiya-. ⁴ so both K and Bp instead of chindantu? ⁵ so Bp; K tajjetvāna. ⁶ K kilittā-. ⁷ K kilittā-.

akaronimā mañ paharivā attano manañ pūretvā gato¹ ti. Rājā aggimhi pakkhittaloṇasakkharā viya kodhena tatataṭṭayanto sirigabbhā nikkhamitvā dovārikapādāmūlikādayo pakkositvā „gacchatha bhane, purohitañ pacchābāhañ bandhitvā vajjhabhāvappattañ katvā nagarā niharitvā aghātanañ netvā sīsam assa chindathā²“ ti. Te vegena gantvā tañ pacchābāhañ bandhitvā vajjabheriñ vādāpesuñ. Bodhisatto cintesi: „addhā tāya duṭṭhadeviyā rājā puretarañ paribhinno, ajja dān³ āhañ attano balen⁴ eva attānañ mocessāmīti⁵“ so te purise āha: „bho tumhe mañ mārentā rañño dassetvā va mārethā⁶“ ti. „Kiñkāraṇā⁷“ ti. „Ahañ rājakammiko, bahum me kammañ katañ, bahuni mahānidhānāni⁸ jānāmi, rājakuṭumbam mayā vicāritañ, sace mañ rañño na dassessatha bahum dhanāñ nassissati, mayā rañño sāpateyye⁹ ācikkhite pacchā kātappañ karothā¹⁰“ ti. Te tañ rañño dassayimsu. Rājā tañ disvā ca¹¹ „kasmā bho brāhmaṇa mayi lajjañ na akāsi, kasmā te evarūpañ pāpakkammañ katan¹²“ ti āha. „Mahārāja, ahañ sotthiyakule jāto, mayā kunthakipillakamatto pi pāṇātipāto na katapubbo, tiṇasālākamattam¹³ pi adinnañ nādinnaṇṇapubbañ, lobhavasena paresañ itthi akkhini ummīletvāpi na olokitapubbā, hassavasena¹⁴pi musā na bhāsitaṇṇapubbā, kusaggenāpi majjañ na pītapubbañ, ahañ tumbesu niraparādho, sā pana balā lobhavasena mañ hatthe gahetvā mayā paṭikhittā mañ tajjetvā attanā katapāpañ uttānañ katvā mama ācikkhitvā antogabbhañ pavittā, ahañ niraparādho, paṇṇañ gahetvā pana āgatā catusaṭṭhi janā¹⁵ sāparādhā, te pakkositvā ‘tassā vo vacanañ katañ na katan¹⁶’ ti puecha devā¹⁷ ti. Rājā te catusaṭṭhi jane bandhāpetvā devīñ pakkosāpetvā „tayā etehi saddhiñ pāpañ katañ na katan¹⁸“ ti puechi, „katañ devā¹⁹“ ti vutte tañ pacchābāhañ bandhāpetvā „imesaṇ²⁰ catusaṭṭhijanānañ²¹ sīsāni chindathā²²“ ti ānāpesi²³. Atha

¹ K - niccānāni. ² K sāpeteyya. ³ B² va. ⁴ K tina-. ⁵ B² hasitabhāvenāpi.

⁶ K jānā. ⁷ K ime. ⁸ K -jānānañ. ⁹ K ānāpesi.

naṃ Bodhisatto āha: „n' atthi mahārāja etesaṃ doso, devī attano ruciṃ kārāpesi, niraparādhā ete, tasmā tesaṃ khamatha, tassāpi doso n' atthi, itthiyo nāma methunadhammena attitā, jātisabhāvo hi esa, etāsaṃ bhavitabbayuttakam eva hoti, tasmā etissāpi khamathā“¹ 'ti nānappakārena rājānaṃ saññāpetvā te catusatthi pi jane taṇ ca bālaṃ mocāpetvā sabbesaṃ yathā-sakāni tñānāni dāpesi. Evaṃ te sabbe mocetvā patitthāpetvā Bodhisatto rājānaṃ upasaṃkamitvā „mahārāja, andhabālānaṃ² nāma avatthukena vacanena abandhitabbayuttakā paṇḍitā pacchā-bāhaṃ baddhā, paṇḍitānaṃ kāraṇayuttana vacanena pacchābāhaṃ baddhāpi muttā, evaṃ bālā nāma abandhitabbayuttake pi bandhāpenti³ paṇḍitā baddhāpi⁴ mocenti“⁵ vatvā imaṃ gātham āha:

Abaddhā tattha bajjhanti yattha bālā pabhāsare,
baddhāpi tattha muccanti yattha dhīrā pabhāsare ti. 116.

Tattha abaddhā ti abandhitabbayuttā, pabhāsare ti pabhāsanti vadanti kathenti.

Evaṃ Mahāsatto imāya gāthāya rañño dhammaṃ desetvā „mayā imaṃ dukkhaṃ agāre vasanabhāvena laddhaṃ, idāni me agārena kiccaṃ n' atthi, pabbajjaṃ me anujāna devā“⁶ 'ti pabbajjaṃ anujānāpetvā assumukhaṃ nātijanaṃ mahantaṃ ca vibhavaṃ pahāya isipabbajjaṃ pabbajitvā Himavante vasanto abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā Brahmaloaka-parāyano ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakam samodhāesi: „Tadā dutṭhadevī Ciṇcamāṇavikā ahosi, rājā Anando, purohito pana aham evā“⁷ 'ti. Bandhanamokkhajātakam. Haṃsivagga⁸ dvādasamo.

¹ K bālānaṃ ² K baddhāpenti. ³ B² bandhāpi. ⁴ B² haṃsivaggo.

13. KUSANĀLIVAGGA.

1. Kusanālijātaka.

Kare sarikkho ti. Idam Satthā Jetavane vibaranto Anāthapiṇḍikassa nicchayamittam ārabba kathesi. Anāthapiṇḍikassa hi mittasubhajjānātibandhavā „mahāsetthi, ayaṃ tayā jātigottadhaṇḍhaññādīhi n' eva sudiso na uttaritaro, kasmā etena saddhiṃ santhavaṃ karosi, mā karohīti“ punappuna nivāresuṃ. Anāthapiṇḍiko pana „mittasanthavo nāma hīnehi pi samehi pi atirekehi pi kattabbo yevā“ 'ti tesam vacanam agahetvā bhogagāmaṃ gacchanto tam kuṭumbarak-khakaṃ¹ katvā agamāsīti sabbaṃ Kālakaṇṇivatthumhi vuttasāyena² eva vedittabbaṃ, idha pana Anāthapiṇḍikena attano gharapavattiyā ārocitāya Satthā „gahapati, mitto nāma khuddako n' atthi, mittadhammaṃ rak-khituṃ samatthabbhāvo c' ettha pamāṇaṃ³, mitto nāma attanā samo pi hīno pi viṣiṭṭho gahetabbo, sabbe pi hi te attano pattam bhāraṃ⁴ nittharanti yeva, idāni tāva tvaṃ attano nicchayamittam nissāya kuṭumbassa sāmiko jāto, porāṇa pana nicchayamittam nissāya vimānasāmikā jātā“ 'ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto rañño uyyāne kusanāligacche devatā hutvā nibbatti. Tasmiṃ űeva pana uyyāne maṅgalasilam nissāya uḷgatakkhandho parimaṇḍalasākhāviṭṭapasampanno⁵ rañño santikā laddhasammāno rucarukkho⁶ atthi, mukkhako ti pi vuccati. Tasmiṃ eko mahesakkhadevarājā nibatti. Bodhisattassa tena saddhiṃ mittasanthavo ahoṣi. Tadā rājā ekasmiṃ ekatthambhāke⁷ pāsāde vasati, tassa so thambho calī, ath' assa calita-bhāvaṃ rañño ārocesuṃ. Rājā vaddhakī⁸ pakkosāpetvā „tātā⁹, mama ekatthambhakassa¹⁰ maṅgalapāsādassa thambho calito, ekaṃ sārathambham āharitvā tam niccalam karothā“ 'ti āha. Te „sādhu devā“ 'ti rañño vacanam sampatichchitvā tadanuc-

¹ K - rakkhamakani. ² K - narb. ³ Bp pattabbhāraṃ. ⁴ K parimaṇḍalasākhā-. ⁵ Bp maṅgalarukkho. ⁶ K vaddhakīṃ. ⁷ both K and Bp tāta. ⁸ Bp ekatthambhassa.

chavikaṃ rukkhaṃ pariyesamāno aññattha adisvā uyyānaṃ pavisitvā taṃ mukkhakarukkhaṃ¹ disvā rañño santikaṃ āgantvā „kiṃ tāta diṭṭho vo tadanucchaviko rukkho“ ti vutte „diṭṭho deva, api ca kho naṃ chindituṃ na visahāmā“² 'ti āhaṃsu. „Kiṃkāraṇā“ ti. Mayaṃ hi aññattha rukkhaṃ apassantā uyyānaṃ pavisimhā, tatrāpi ṭhapetvā maṅgalarukkhaṃ aññaṃ na passāma, iti taṃ maṅgalarukkhatāya chindituṃ na visahāmā“ ti. „Gacchatha, chinditvā pāsādaṃ thiraṃ karotha, mayaṃ aññaṃ maṅgalarukkhaṃ karissāmā“³ ti. Te „sādhū“⁴ ti balikammaṃ gahetvā uyyānaṃ gantvā „sve chindissāmā“⁵ ti rukkhaṃ bālikammaṃ katvā nikkhamiṃsu. Rukkha-devatā taṃ kāraṇaṃ ūtvā „sve mayhaṃ vimānaṃ nāsessanti, dārake gahetvā kuhiṃ gamissāmi“⁶ gantabbatṭhānaṃ apassanti⁷ puttake gīvāya gahetvā parodi. Tassā sandiṭṭhasambhattā vanadevatā⁸ āgantvā „kiṃ etan“ ti pucchitvā taṃ kāraṇaṃ sutvā sayam pi vaḍḍhakīnaṃ paṭikkhipanaupāyaṃ apassantiyo⁹ taṃ parissajjitvā rodituṃ ārabhiṃsu. Tasmiṃ samaye Bodhisatto „rukkha-devataṃ¹⁰ passissāmi“¹¹ tattha gantvā taṃ kāraṇaṃ sutvā „hotu, mā cintayittha, ahaṃ rukkhaṃ chindituṃ na dassāmi, sve vaḍḍhakīnaṃ āgatakalē mama kāraṇaṃ paṣṣathā“¹² ti tāva devatā samassāsetvā panādivase vaḍḍhakīnaṃ āgatavelāya kakaṇṭakavesaṃ gahetvā vaḍḍhakīnaṃ purato gantvā maṅgalarukkhaṃ mūlāntaraṃ pavisitvā taṃ rukkhaṃ susiraṃ viya katvā rukkhamajjhena abhirūhitvā khandhamatṭhakena nikkhamitvā sīsaṃ kampayamāno¹³ nipajji. Mahāvaḍḍhakī naṃ kakaṇṭakaṃ disvā rukkhaṃ hatthena paharitvā „susirarukkho eso nissāro, hiyyo anupadhāretvā va balikammaṃ karimhā“¹⁴ ti ekaghanāṃ mahārukkhaṃ garahitvā¹⁵ pakkāmi. Rukkha-devatā Bodhisattamā nissāya vimānassa sāmini jātā. Tassā paṭisanthāratthāya san-

¹ K mukkhakarukkhaṃ, Bp sumukkhakaru-. ² K -ti. ³ Bp rukkha-devatā, K rukkha-devatā vanadevatā. ⁴ K upassantiyo. ⁵ so Bp; K -devatā. ⁶ both K and Bp kampamāno.

ditthasambhattā¹ bahū devatā sannipatiṃsu. Rukkhadevatā „vimānam me laddham“ ti tutthacittā tāsāṃ devatānaṃ majjhe Bodhisattassa guṇaṃ kathayamānā „bho devate, mayaṃ mahe-sakkhā hutvāpi dandhapaññatāya imaṃ upāyaṃ na jānimha, kusanāḷidevatā pana attano nāṇasampattiyaṃ amhe vimānasāṃmike akāsi, mitto nāma sadiso pi adhiko pi hīno pi kattabbo va, sabbe pi hi attano thāmena sahāyānaṃ uppannaṃ dukkhaṃ nittharitvā sukhe patiṭṭhāpentī yevā“² 'ti mittadhammaṃ vaṇṇa-yitvā imaṃ gātham āha:

Kare sarikkho athavāpi seṭṭho
 nihīnako cāpi kareyya eko,
 kareyyun te vyasane uttamattham
 yathā ahaṃ³ kusanāḷi⁴ rucāyaṃ ti. 117.

Tattha kare sarikkho ti jātiādīhi sadiso pi mittadhammaṃ kareyya, athavāpi seṭṭho⁵ ti jātiādīhi seṭṭho adhiko pi kareyya, nihīnako cāpi kareyya eko ti eko jātiādīhi hīno pi mittadhammaṃ kareyy⁶ eva, tasmā sabbe pi⁷ ete mittā kātabbā yevā 'ti dīpeti, kīṇkārāṇā: kareyyun te vyasane uttamattham sabbe p⁸ ete sahāyakassa vyasane uppanne attano attano patta-bhāraṃ⁹ vahanā uttamattham kareyyun, kāyikacetasā dukkhatō taṃ sahāyakaṃ moceyyun¹⁰ evā 'ti attho, tasmā hīno pi mitto kātabbo yeva pag eva itare, tat¹¹ idam opammaṃ: yathā ahaṃ kusanāḷi rucāyaṃ yathā ahaṃ rucāyaṃ nibbattadevatā ayaṃ ca kusanāḷidevatā appesakkhā mittasanthavaṃ karimhā, tat¹² rāp¹³ ahaṃ mahesakkhāpi samānā attano uppannaṃ dukkhaṃ bālātāya anupāyakusala-tāya haritun¹⁴ nāsakkhīm, imaṃ¹⁵ pana appesakkham pi samānaṃ paññitāṃ devataṃ nissāya dukkhatō mutto 'mbhīti.

„Tasmā aññehi pi dukkhā muccitukāmehi pi samavisittha-bhāvaṃ¹⁶ anoloketvā hīno pi paṇḍito mitto kātabbo“ ti rucādevatā imāya gāthāya devasaṃghassa dhammaṃ desetvā yāvatāyukam thatvā saddhīm kusanāḷidevatāya yathākkammaṃ gatā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā rucādevatā ānando aho si, kusanāḷidevatā pana ahaṃ evā“¹⁷ ti. Kusanāḷijātakaṃ.

¹ so BP; K sandiṭṭhā-. ² so both K and BP instead of ayaṃ? ³ K -nālī. ⁴ so BP; K hi. ⁵ K pannabhāraṃ. ⁶ so BP; K idam. ⁷ so BP; K samam-.

2. Dummedhajātaka.

Yasaṃ laddhāna dummedho ti. Idaṃ Satthā Veļuvane viharanto Devadattaṃ ārabha kathesi. Dhammasabhāyam hi bhikkhū „āvuso Devadatto Tathāgatassa puṇṇacandasassirikaṃ mukhaṃ asīti anuvyañjanadvattiṃ samahāpurisalakkhaṇapatimaṇḍitaṃ byāmappa-bhāparikkhitaṃ āvelāvelāya yamakayamakabhūtā ghanabuddharasmiyo vissajjentaṃ paramasobhaggappattaṃ attabhāvaṃ ca oloketvā cittaṃ pasādetuṃ na sakkoti, usūyam eva karoti, 'Buddhā nāma evarūpena sīlena samādhinā paṇḍāya vimuttiyā vimuttiṇā nadassanena samannāgatā' 'ti vuccamāne¹ vaṇṇaṃ sahitaṃ na sakkoti, usūyam² eva karoti³ Devadattassa agūṇaṃ kathesuṃ. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā' ti pucchitvā „imāya nāma' 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva Devadatto mama vaṇṇe bhaṇṇamāne⁴ usūyaṃ karoti, pubbe pi akāsi yevā' 'ti vatvā atitāṃ āhari:

Atite Magadharatthe Rājagahanagare ekasmiṃ Magadharāje rajjaṃ karente Bodhisatto hatthiyoniyaṃ nibbatitvā sabbaseto ahosi hetthā vaṇṇitasadisāya⁵ rūpasampattiyaṃ samannāgato. Atha naṃ „lakkhaṇasampanno' ayaṃ' ti so rājā maṃgalahatthiṃ⁶ akāsi. Ath' ekasmiṃ chaṇḍadivase sakalanagaram devanagaraṃ viya alaṃkaritvā sabbālaṃkārapatimaṇḍitaṃ maṃgalahatthiṃ abhirūhita mahautena rājānubhāvena nagaraṃ padakkhiṇaṃ akāsi. Mahājano tattha tattha tathvā maṃgalahatthino rūpagappattaṃ sariraṃ disvā „aho rūpaṃ aho gati aho līlā' aho lakkhaṇasampatti, evarūpo nāma sabbasetavāraṇo cakkavattiraṇṇo anucchaviko' ti maṃgalahatthiṃ eva vaṇṇeti. Rājā maṃgalahatthissa vaṇṇaṃ sutvā sahitaṃ asakkonto usūyaṃ uppādetvā „ajj' eva taṃ pabbatapapātā pādetvā jivitakkhayaṃ pāpessāmiti' hatthācariyaṃ pakkosāpetvā „kin ti katvā tayā ayaṃ nāgo sikkhāpito' ti āha. „Susikkhāpito devā' 'ti. „Na susikkhito, dussikkhito' ti. „Susikkhito devā' 'ti. „Yadi

¹ K -pe. ² K usūyav. ³ K -po. ⁴ K vaṇṇita-. ⁵ K lakkhaṇa-. ⁶ K -hatthi.

⁷ K jīla.

susikkhito sakkhissasi taṃ Vepullapabbatamatthakaṃ āropetun"¹ ti. „Āma devā“ 'ti. „Tena hi ehīti“ sayam² otarivā hatthācariyaṃ āropetvā pabbatapādaṃ gantvā hatthācariyena hatthipitthe nisīditvā va hatthimhi³ Vepullapabbatamatthakaṃ āropite⁴, sayam pi amaccagana-parivuto pabbatamatthakaṃ abhirūhitvā hatthim papātābhimukhaṃ kāretvā „tvaṃ 'mayā esa susikkhito' ti vadesi, tihi yeva tāva naṃ pādehi ṭhapehīti“ āha. Hatthācariyo pitthiyaṃ nisīditvā va „bho tihi pādehi tiṭṭhā“ 'ti hatthissa paṇṇikāya saṇṇaṃ adāsi. Puna rājā „dvihi purimapādehi ṭhapehīti“ āha. Mahāsatto dve pacchimapāde ukkhipitvā purimapādehi aṭṭhāsi, „pacchimapādehi yevā“ 'ti vutte pi dve purimapāde ukkhipitvā pacchimapādehi aṭṭhāsi, „ekenā“ 'ti vutte pi tayo pāde ukkhipitvā eken' eva aṭṭhāsi. Ath' assa apatanabhāvaṃ űatvā „sace pahosi ākāseṇa ṭhapehīti“ āha. Acariyo cintesi: „sakalajambudipe iminā sadiso susikkhitahatthi nāma n' atthi, nissamsayaṃ pana naṃ esa papāte pātetvā māretukāmo bhavissatīti“ so tassa kaṇṇamūle mantesi: „tāta, ayaṃ rājā taṃ pātetvā māretukāmo, na tvaṃ etassa anucchaviko, sace te ākāseṇa gantuṃ balaṃ atthi maṃ yathānisinnaṃ yeva ādāya vehāsaṃ abbhuggantvā Bārāṇasī⁵ gacchā“ ti. Puṇṇiddhiyā samannāgato Mahāsatto taṃ khaṇaṃ űeva ākāse aṭṭhāsi. Hatthācariyo „mahārāja, ayaṃ hatthi puṇṇiddhiyā samannāgato na tādisassa mandapuṇṇassa dubbuddhino anucchaviko, paṇḍitassa puṇṇasampannassa raṇṇo anucchaviko, tādisā nāma mandapuṇṇā evarūpaṃ vāhanaṃ labhitvā tassa guṇaṃ ajānantā taṃ c' eva⁶ vāhanaṃ avasesaṃ ca yasasampattiṃ nāsentī yevā“ 'ti vatvā hatthikkhandhe nisinna va imaṃ gātham āha:

Yasaṃ laddhāna dummedho anatthaṃ carati attano,
attano ca paresaṃ ca himsāya paṭipajjatīti. 118.

¹ so BP: K yaṃ. ² so BP: K hatthimpī. ³ K āropito. ⁴ K -nasīyati. ⁵ K ee

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: mahārāja tādiso dummedho nippanño puggalo parivārasampattiṃ labhivā attano anattaṃ carati, kiṃkaraṇā: so hi yasamadamatto kattabbaṃ ajānanto attano paresaṃ ca hīnaṃ paṭipajjati, hīnaṃ vuccati kilamanāṃ dukkhuppādanāṃ, tadatthāya evaṃ pajjati.

Evaṃ imāya gāthāya raṇño dhammaṃ desetvā „tiṭṭha dāni tvaṃ“ ti¹ ākāse uppatitvā² Bārāṇasīṃ³ gantvā rājagaṇe ākāse atṭhāsi. Sakalanagaraṃ saṃkhubhivā „ambhakaṃ raṇño ākāseṇa varavāraṇo āgantvā rājagaṇe titho“ ti ekakolāhalaṃ ahoṣi. Vegena raṇño pi ārocesuṃ. Rājā nikkhamitvā „sace mayhaṃ upabhogatthāya āgato si bhūmiyaṃ patitṭhāhi“ āha. Bodhisatto bhūmiyaṃ patitṭhāsi. Ācariyo otarivā rājānaṃ vanditvā „kuto āgato si tāta“ ti vutte „Rājagahato“ ti vatvā sabbaṃ pavattiṃ ārocesi. Rājā „maṇāpan te tāta kataṃ idhāgacchan-tenā“ ti haṭṭhatutṭho nagaraṃ sajjāpetvā vāraṇaṃ maṅgala-hatthiṭṭhāne tṭhapetvā sakalarajjaṃ tayo koṭṭhāse katvā ekaṃ Bodhisattassa adāsi ekaṃ ācariyassa, ekaṃ attanā aggahesi. Bodhisattassa āgatakālate patṭhāy⁴ eva pana raṇño sakala-Jambūdiṇe rajjaṃ haṭṭhagataṃ eva jātāṃ. So Jambūdiṇe aggarājā hutvā dānādīni puñṇāni katvā yathākammaṃ agamāsi.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesenaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Magadharājā Devadatto ahoṣi, Bārāṇasīrājā Sāriputto, haṭṭhācariyo Ānando, haṭṭhi pana ahaṃ evā“ ti. Dummedhajātakaṃ.

3. Naṅgalīsajātaka.

Asabbatthagāmiyācan ti. Idam Satthā Jetāyane viha-ranto Lāḷudāyittheraṃ ārabha kathesi. So kira dhammaṃ kabhento „imasmīṃ tṭhāne idaṃ kathetabbaṃ, imasmīṃ tṭhāne idaṃ na kathetabbaṃ“ ti yuttāyuttāṃ na jānāti, maṅgale avamaṅgalaṃ vadanto „tirokuḍḍesu tiṭṭhanti sandhisimghāṭakesu cā“⁵ ti imaṃ avamaṅgalyaṃ anumodanaṃ kathesi, avamaṅgallesu anumodanaṃ karonto „bahū devā manussā ca maṅgalāni acintayun“⁶ ti vatvā „evārūpanaṃ maṅgalānaṃ

¹ add: vutte? ² K uppatitvā. ³ K -nāsīyaṃ. ⁴ cfr. Childers' Khudd. Pāṭha p. 11. ⁵ cfr. Childers' Kh. P. p. 5.

sataṃ pi sahasaṃ pi kātum samatthā hothā“ ‘ti vadati. Ath’ ekadivasaṃ dhammasabbhāyaṃ bhikkhū „āvuso Lāḷudāyi yuttāyuttaṃ na jānāti, sabbattha abhāsitaḥāvācam’ bhāsati“ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā āgantvā „kāya nu ‘ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ‘ti vutte „na bhikkhave Lāḷudāyi idāṃ’ eva dandhapaṇisakkano kathento yuttāyuttaṃ na jānāti, pubbe pi eva-rūpo ahoṣi, niccalāḷako yeva hi eso“ ti vatvā atitāṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto brāhmaṇamahāsārakule nibbattitvā vayappatto Takkaṣilāyaṃ sabbasippāni uggaṇhitvā Bārāṇasīyaṃ disāpā-mokkhe ācariyo hutvā pañcamāṇavakasatāni¹ sippaṃ vācesi. Tadaṃ tesu māṇavesu eko dandhapaṇisakkano lāḷamāṇavo dham-mantevāsiko hutvā sippaṃ uggaṇhāti, dandhabhāvena pana uggaṇhituṃ na sakkoti, Bodhisattassa pana upakāro hoti, dāso viya sabbakiccāni karoti. Ath’ ekadivasaṃ Bodhisatto sāya-māsaṃ bhuñjitvā sayane sunipanno taṃ māṇavaṃ hatthapāda-piṭṭhiparikammāni katvā gacchanti āha: „tāta māṇapāde upatthambhetvā yāhīti“. Māṇavo ekaṃ pādaṃ upatthambhetvā ekassa upatthambhanaṃ alabhanto attano ūrumhi ṭhapetvā rattim khepesi. Bodhisatto paccūsasamaye utthāya taṃ disvā „kiṃ tāta nisinno sīti“ pucchi. „Ācariya māṇapādassa upattham-bhanaṃ alabhitvā ūrumhi ṭhapetvā nisinno ‘mhīti“. Bodhisatto samviggamānaso hutvā „ayaṃ ativiya mayhaṃ upakāro, etta-kānaṃ pana māṇavakānaṃ² antare ayaṃ eva dandho, sippaṃ sikkhituṃ na sakkoti, kathaṃ nu kho ahaṃ imaṃ paṇḍitaṃ karēyyaṃ“ ti cintesi. Ath’ assa etad ahoṣi: “atth’ eko upāyo, ahaṃ imaṃ māṇavaṃ dāruatthāya³ paṇṇatthāya gantvā āgataṃ ‘ajja te kiṃ diṭṭhaṃ kiṃ katan’ ti pucchissāmi, ‘imaṃ nāma ajja mayā diṭṭhaṃ idaṃ katan’ ti ācikkhissati, atha naṃ ‘tayā diṭṭhaṃ ca kataṃ ca kīdisaṃ’ ti pucchissāmi, so ‘eva-rūpaṃ

¹ K adds sabbattha. ² K -mānava-. ³ K mānava-. ⁴ K dāruatthāya.

nāma' 'ti upamāya ca kāraṇena ca kathessati, iti naṃ navam
 navam upamañ ca kāraṇaṃ ca kathāpetvā iminā upāyena paṇ-
 ditaṃ karissāmīti¹ so taṃ pakkosivā „tāta māṇava ito paṭ-
 thāya dāruatthāya paṇṇatthāya vā gatattthāne yaṃ te tattha
 diṭṭhaṃ vā bhuttaṃ vā pītaṃ vā khāditaṃ vā hoti taṃ
 āgantvā mayhaṃ āroceyyāsīti“ āha. So „sādhū“ 'ti patisunitvā
 ekadivasaṃ māṇavehi saddhim dāruatthāya araṇṇaṃ gato tattha
 sappam diavā āgantvā „ācariya sappo me diṭṭho“ ti ārocesi.
 „Sappo nāma tāta kīdiso hotīti“. „Seyyathāpi naṅgalisā“²
 ti. So „sādhū tāta, māṇapā te upamā āhaṭṭa, sappā nāma
 naṅgalisasadisā³ va hontī“. Atha Bodhisatto „māṇavakena
 māṇapā upamā āhaṭṭa, sakkhissāmi naṃ paṇḍitaṃ kātun“ ti
 cintesi. Māṇavo puna ekadivasaṃ araṇṇe hatthiṃ disvā „hatthi
 me ācariya diṭṭho“ ti āha. „Hatthi nāma tāta kīdiso“ ti.
 „Seyyathāpi naṅgalisā“ ti. Bodhisatto „hatthissa soṇḍā naṅ-
 galisasadisā hoti, dantādayo evarūpā, ayaṃ pana bālatāya vi-
 bhajitvā⁴ kathetuṃ asakkonto soṇḍaṃ sandhāya kathesi, māṇṇe“
 ti tuṇhī ahoṣi. Ath' ekadivasaṃ nimantane ucchuṃ labhitvā
 „ācariya ajja mayam ucchuṃ khādīmha“ ti, „ucchu⁵ nāma
 kīdiso“ ti vutte „seyyathāpi naṅgalisā“ ti āha. Ācariyo „thokaṃ
 patirūpakāraṇaṃ kāthesīti“ tuṇhī jāto. Pun' ekadivasaṃ ni-
 mantane ekacce māṇavā⁶ gulaṃ dadhinā bhuñjimsu ekacce
 khīrena. So āgantvā „ācariya ajja mayam dadhinā khīrena ca
 bhuñjimha“ ti vatvā „dadhikhīraṃ nāma kīdisaṃ⁷ hotīti“ vutte
 „seyyathāpi naṅgalisā“ ti āha. Ācariyo „ayaṃ māṇavo“ 'sappo
 naṅgalisasadisō' ti kathento tāva sukathitaṃ kathesi, 'hatthi'
 naṅgalisasadisō' ti katheptenāpi⁸ soṇḍaṃ sandhāya lesena ka-
 thitaṃ, 'ucchuṃ naṅgalisasadisān' ti kathane pi leso atthi,
 dadhikhīraṇi pana niccaṃ paṇḍarāṇi pakkhittabhājanasaṇṭhānāni,

¹ so Bp; K -esāmāti. ² K naṅgalisasadisō. ³ K naṅgalisasadisā. ⁴ K vibhajitvā.

⁵ K ucchū. ⁶ K māna-. ⁷ K kīdiso, Bp kīdisaṃ. ⁸ K hatthiṃ. ⁹ K ka-
 thento nāma pi corr. to kathentenāpi?

bhikkhave etarahi kathāya sannisinā¹ ti pucchitvā „imāya nāmā“² ti vutte „nā bhikkhave idān³ eva pubbe p⁴ āyaṃ bhikkhu vattasampanno, pubbe p⁵ etaṃ ekaṃ nissāya pañca isisatāni phalāphalattthāya āgantvā eten⁶ eva ānīta⁷ phalāphalehi yāpesuṃ“ ti vatvā atitāṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vāyappatto¹ isipabbajjaṃ pabbajitvā pañcasataisiparivāro pabbatapāde vihāsi. Tādā Himavante caṇḍo nidāgho ahosi, tattha tattha pāṇīyāni² chijjiṃsu, tiracchānā pāṇīyaṃ alabhamānā kilamanti. Atha tesu tāpasesu eko tāpaso tesāṃ pipāsādukkhaṃ disvā ekaṃ rukkhaṃ chinditvā doṇiṃ³ katvā pāṇīyaṃ ussiñcītvā doṇiṃ⁴ pūretvā tesāṃ pāṇīyaṃ adāsi. Bahūsu sannipatitvā pāṇīyaṃ pivantesu tāpasassa phalāphalattthāya gamanokāso na hosi, so nirāhāro pi pāṇīyaṃ deti yeva. Migagaṇā cintesuṃ: „ayaṃ amhākaṃ pāṇīyaṃ dento phalāphalattthāya gantuṃ okāsaṃ na labhati, nirāhārātāya ativiya kilamati, handa mayaṃ kathikaṃ⁵ karomā“⁶ ti te kathikaṃ⁷ akaṃsu: „īto paṭṭhāya pāṇīyaṃ pivanatthāya āgacchantena attano balānurūpena phalaṃ gahetvā va āgantabban⁸“ ti. Tato⁹ paṭṭhāya ekeko tiracchāno attano balānurūpena madhuramadhurāni ambajambupanasādīni gahetvā āgacchati, ekassa atthāya ābhaṭaṃ phalāphalaṃ adḍhateyya-sakaṭabhārappamāṇaṃ ahosi, pañcasatā tāpasā tad eva paribhuñjanti, atirekaṃ chaḍḍiyittha¹⁰. Bodhisatto taṃ disvā „ekaṃ nāma vattasampannaṃ nissāya ettakānaṃ tāpasānaṃ phalāphalattthāya āgantvā yāpanaṃ uppannaṃ, viriyaṃ nāma kātābham evā“¹¹ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Vāyameth¹ eva puriso, na nibbindeyya paṇḍito, (Cfr. supra p. 288.)
vāyāmassa phalaṃ passa: bhutta² ambā anītiha³ ti. 120.

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: paṇḍito attano vattapūrasādīke kammamhi vāyameth⁴ eva na ukkaṇṭheyya, kiṃkāraṇā: vāyāmassa nipphalātāya abhāvato itī

¹ K vāyapatto. ² K pāṇīyāti. ³ K doṇi. ⁴ K doṇiṃ. ⁵ K katikaṃ. ⁶ K tenato.

⁷ both K and BP chaḍḍiyittha. ⁸ K bhutta. ⁹ BP anītiā.

Mahāsatto „vāyāmo nāma saphalo va hotīti“ isigaṇaṃ ālapanto vāyāmassa phalaṃ passā 'ti āha, kīdisaṃ: bhuttā ambā anītihaṃ¹ tattha ambā ti desanāmatṭaṃ², tehi pana nānappakārāni phalāphalāni ābhatāni, tesu sampannatarānaṃ ussannatarānaṃ vā vasena ambā ti vuttaṃ, imehi yeva³ pañcahi isisatehi sayam araṇṇaṃ gantvā ekassa atthāya ānītā ambā bhuttā, idaṃ vāyāmassa phalaṃ, tañ ca kho pana anītihaṃ, iti ha āsa iti ha āsā 'ti evaṃ itthiṭṭhena⁴ gahetabbhaṃ na hoti, paccakkham eva taṃ phalaṃ passā 'ti.

Evaṃ Mahāsatto isigaṇassa ovādaṃ adāsi.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā vattasampanno tāpaso ayaṃ bhikkhu ahoṣi, gaṇasatthā pana ahaṃ evā“ 'ti. Ambajātakaṃ.

5. Kaṭāhakajātaka.

Baḥum pi so vikattheyyā 'ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto ekaṃ vikatthikaṃ⁵ bhikkhuṃ ārabba kathesi. Tassa vatthuṃ heṭṭhākathitasadisam eva.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ karente Bodhisatto mahāvibhavo seṭṭhi ahoṣi. Tassa bhariyā puttaṃ vijāyi. Dāsi⁶ pi 'ssa taṃ divasaṃ yeva puttaṃ vijāyi. Te ekato vaddhiṃsu. Seṭṭhiputte⁷ lekhaṃ sikkhante va⁸ dāso pi 'ssa phalakaṃ vahaṃāno gantvā ten' eva saddhiṃ lekhaṃ sikkhi. Dve tayo vohāre akāsi. So anukkamena vacanakusalo yuvā abhirūpo ahoṣi nāmena Kaṭāhako nāma. So seṭṭhighare bhaṇḍā-gārikakammaṃ karonto cintesi: „na maṃ ime sabbakālaṃ bhaṇḍā-gārikakammaṃ⁹ kāressanti, kiñcid eva dosaṃ disvā tāletvā¹⁰ bandhitvā lakkhaṇena amketvā dāsaparibhogena pi paribhuñjisanti, paccante kho pana seṭṭhissa sahāyako seṭṭhi atthi, yaṃ nūnāhaṃ seṭṭhissa vacanen' eva lekhaṃ ādāya tattha gantvā 'ahaṃ seṭṭhiputto' ti vatvā taṃ seṭṭhiṃ vañcetvā tassa dhīta-raṃ gahetvā sukhaṃ vaseyyan“ ti so sayam eva paṇṇaṃ

¹ Bp; anītiā, K nītihaṃ. ² K desanāsamattari, Bp desanāsisamattari. ³ so Bp; K ye ime. ⁴ so K; Bp anītihaṃ iti ha āsā iti evaṃ itthiṭṭhena; read... evaṃ itthiṭṭhena? ⁵ K vikatthakari, Bp vikatthitari. ⁶ K dāsi. ⁷ K -putto. ⁸ K ca. ⁹ K -gārikammaṃ. ¹⁰ K tāletvā.

gahetvā „aham asukaṃ nāma mama puttāṃ tava santikaṃ
 pahīṇiṃ, āvāhavivāhasambandho nāma mayhaṃ tayā tuyhaṃ ca
 mayā' saddhiṃ patirūpo, tasmā tvaṃ imassa dārakassa attano
 dhītaraṃ datvā etaṃ tatth' eva vasāpehi, aham pi okāsaṃ
 labhitvā āgamiṣāmi" likhitvā seṭṭhiṃ eva muddikāya lañjetvā
 yathāruciṃ paribbayaṃ c' eva gandhavatthādini ca gahetvā pac-
 cantāṃ gantvā seṭṭhiṃ vanditvā atthāsi. Atha naṃ seṭṭhi „kuto
 āgato si tāta" 'ti pucchi. „Bārāṇasito". „Kassa putto" ti.
 „Bārāṇasiseṭṭhiṃ" 'ti. „Ken' atthenāgato sīti". Tasmīṃ
 khaṇe Kaṭāhako „idaṃ disvā jānissatha" 'ti paṇṇaṃ adāsi.
 Seṭṭhi paṇṇaṃ vācetvā „idān' āhaṃ jīvāmi nāma" 'ti tuṭṭha-
 citto¹ dhītaraṃ datvā patitthāpesi. Tassa parivāro mahanto
 ahosi. So yāgukhajjakādisu vā vatthagandhādīsu vā upanītesu
 „evam pi nāma yāguṃ pacanti² evaṃ khajjakāṃ evaṃ bhattāṃ,
 aho paccantavāsikā nāma" 'ti yāguādini garahati³, „ime pac-
 cantavāsibhāven' eva sūtake valetuṃ⁴ na jānanti, gandhe piṃ-
 situṃ pupphāni ganthituṃ⁵ na jānantīti" vatthakammantikādayo
 garahati. Bodhisatto pi dāsaṃ apassanto „Kaṭāhako na dissati,
 kahaṃ gato, pariyesatha naṃ" ti samantā manusse payojesi.
 Tesu eko tattha gantvā taṃ disvā sañjānitvā attānaṃ⁶ ajānā-
 petvā⁷ gantvā Bodhisattassa ārocesi. Bodhisatto taṃ pavattiṃ
 sutvā „ayuttaṃ⁸ tena kataṃ, gantvā gahetvā āgacchissāmi"
 rājānaṃ āpucchitvā mahantena parivārena nikkhami. „Seṭṭhi
 kira paccantaṃ gacchatīti" sabbattha pākaṇo jāto. Kaṭāhako
 „seṭṭhi kira āgacchatīti" sutvā cintesi: „na so aññena kāraṇena
 āgacchati, maṃ nissāy' ev' assa āgamanena bhavitabbaṃ, sāce
 panāhaṃ palāyissāmi puṇa āgantuṃ na sakkā bhavissati, atthi
 pan' esa upāyo: sāmikassa pi⁹ pathaṃ gantvā dāsakammaṃ
 katvā taṃ eva ārādhessāmi". So tato paṭṭhāya parisamajjhe
 evaṃ bhāsati: „Aññe bālaṃ manussā attano bālabhāvena mātā-

¹ K adda ca. ² K titi. ³ K tuṭṭhamitto. ⁴ K pavanti. ⁵ K garahati. ⁶ BP va-
 lañcetum. ⁷ both K and BP gandhitum. ⁸ K attā. ⁹ K ajanā-. ¹⁰ K āyuntaṃ. ¹¹ K ppi.

pitunnaṃ guṇaṃ aṇānāṃ tesaṃ bhojanavelāya apacitikammaṃ akatvā tehi saddhiṃ yeva bhūṇanti, mayaṃ pana mātāpitunnaṃ bhojanakāle paṭiggahaṃ upanema khelasarakaṃ upanema bhājanāni¹ upanema pāṇiyam pi vijānim² pi gahetvā upaniṭṭhāma³ "ti yāva sarīravalaṇṇanakāle udakakalasaṃ ādāya paṭicchannaṭṭhānagamanā sabbāṃ dāsehi sāmikānaṃ kattabbakiccaṃ pakāsesi. So evaṃ parisāṃ uggaṇhāpetvā Bodhisattassa paccantasamīpaṃ āgatakāle sasuraṃ avoca: „tāta mama kira pitā tumhākaṃ dassanattāya āgacchati, tumhe khādanīyabhojanīyaṃ paṭiyādāpetha, ahaṃ paṇṇākāraṃ gahetvā paṭipathaṃ gacchāmi⁴". So „sādhu tātā" 'ti sampaticchi. Kaṭṭhako bahuṃ⁵ paṇṇākāraṃ ādāya mahantena parivārena gantvā Bodhisattaṃ vanditvā paṇṇākāraṃ adāsi. Bodhisatto pi paṇṇākāraṃ gahetvā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā pātarāsakāle khandhāvāraṃ nivāsetvā sarīravalaṇṇanattāya paṭicchannaṭṭhānaṃ pāvīsi. Kaṭṭhako attano parivāraṃ nivattetvā kalasaṃ ādāya Bodhisattassa santikaṃ gantvā udakakiccapariyosāne pādesu patitvā „sāmi ahaṃ tumhākaṃ yattakaṃ icchatha tattakaṃ dhanam dassāmi, mā me yasaṃ antaradhāpayitthā" 'ti āha. Bodhisatto tassa vattasam-padāya pasīditvā „mā bhāyi, n' atthi te mama santikā antarāyo" ti samassāsetvā paccantanagaraṃ pāvīsi. Mahanto saṅkāro ahosi. Kaṭṭhako pi 'ssa nīrantaraṃ dāsena kattabbakiccaṃ karoti. Atha naṃ ekāya velāya sukhanisinnaṃ paccantasetthi āha: „mahāsetthi mayā tumhākaṃ paṇṇaṃ disvā tumhākaṃ puttassa dārikā dinnā" ti. Bodhisatto Kaṭṭhakaṃ puttam eva katvā anūcchavikaṃ piyavacanāṃ vatvā setthiṃ tosesi. Tato paṭṭhāya Kaṭṭhakassa mukhaṃ ulloketuṃ samattho nāma nāhosi. Ath' ekadivasaṃ Mahāsatto setthidhīturaṃ pakkositvā „ehi amma, sīse me ukā vicinā" 'ti vatvā taṃ āgantvā ukā gahetvā thītaṃ piyavacanāṃ vatvā kathesi: „kacci⁶ te mama putto sukhadukkhe

¹ K bhājanāni. ² K bhājanam. ³ K bahū. ⁴ so BP; K acci.

appamatto, ubho janā sammodamānā samaggavāsāni vasathā¹ 'ti pucchi. „Tāta, seṭṭhiputtassa añño doso n' atthi, kevalam āhāraṃ garahatīti“. „Amma, niccakāle p' esa dukkhasilo va, api ca ahaṃ tassa mukhabandhanamantaṃ dassāmi, taṃ tvaṃ sādhukaṃ uggaṇhitvā mama puttassa bhojanakāle garahantassa uggaṇṭhanīyāmena² eva purato thatvā vadeyyāsīti“ gātham uggaṇṭhapetvā katipāhaṃ vasitvā Bārāṇasim eva agamāsi. Kaṭāhako pi bahum khādanīyabhojanīyaṃ³ ādāya anumaggaṃ gantvā bahum dhanam datvā vanditvā nivatti. Bodhisattassa gatakālato paṭṭhāya atirekamānī ahoṣi. So ekadivasaṃ seṭṭhidhītāya nānagarasabhojanaṃ upanetvā kaṭacchum⁴ ādāya parivisantiyā bhattaṃ garahitum ārabhi. Seṭṭhidhītā Bodhisattassa santike uggaṇṭhanīyāmena imaṃ gātham āha:

Bahum pi so vikattheyya (Cfr. Upham, Mabāv. 3, 301.)
 aññaṃ janapadaṃ gato,
 anvāgantvāna⁵ dūseyya⁶,
 bhuñja bhoge Kaṭāhaka⁷ 'ti. 121.

Tattha bahum pi so vikattheyya aññaṃ janapadaṃ gato ti yo attano jātibhūmito aññaṃ janapadaṃ gato hoti yatth' assa jātiṃ na jānanti so bahum pi vikattheyya vamaṇavacanaṃ vaḍḍhanavacanaṃ vadeyya, anvāgantvāna⁸ dūseyya⁹ 'ti imaṃ tava vāraṃ sāmikkassa paṭipathaṃ gantvā dāsakkhacassa katattā kasāhi paharitvā piṭṭhacummuppājanato ca lakkhaṇaṇanato ca mutto si, sace anūcāraṃ karosi puna aññasmīhi āgamaṇavāre¹⁰ tava sāmiko anvāgantvāna dūseyya imaṃ gehaṃ anu āgantvā kasāhi ghoṭe¹¹ c' eva¹² lakkhaṇaṇanena ca taṃ jātipakāsanena ca dūseyya upaṇeṇeṇa, tasmā imaṃ anūcāraṃ paṭhāya bhuñja bhoge Kaṭāhaka mā pacchā attano dāsabbhāvaṃ pākataṃ kuretvā vippaṭisāri ahoṣi, ayam ettha seṭṭhino adhippāyo, seṭṭhidhītā pana etaṃ atṭhaṃ ajānanti¹³ uggaṇṭhanīyāmena vyañjanaṃ eva payirudāhasi.

Kaṭāhako „addhā seṭṭhinā mama nāmaṃ ācikkhitvā etissā sabbaṃ kathitaṃ bhavissatīti“ tato paṭṭhāya puna bhattaṃ garahitum na visahi, nihīnamāno yathāladdhaṃ bhuñjitvā yathā-kammaṃ gato.

¹ K khādanīyabhojanīyaṃ. ² K kaṭacchum. ³ K anavāgantvā. ⁴ K dūseyya.

⁵ K anvāgantvā. ⁶ K -vāreṇa. ⁷ so K; BP ghaṭṭeḥi. ⁸ K meva, B ca. ⁹ K -ti.

Satthā imam dhammaḍḍesaṇam āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
 „Tadā Kaṭṭhako vikatthanabhikkhu ahoṣi. Bārāṇasi-seṭṭhi pana aham
 evā”¹ ti. Kaṭṭhaka-jātakaṃ.

6. Asilakkhaṇajātaka.

Tathevekassa kalyāṇan ti. Idam Satthā Jetavane vi-
 haranto Kosalaraṇṇo asilakkhaṇapāṭhaka-brāhmaṇam ārabha
 kathesi. So kira kammārehi raṇṇo asīnam āhaṭakāle asīm upasiṃ-
 ghitvā asilakkhaṇam udāharati. So yesam batthato lābham labhati
 tesam „asi lakkhaṇasampanno maṅgalasaṃyutto” ti vadati, yesam
 batthato na labhati tesam asīm „avalakkhaṇo” ti garahati. Ath’ eko
 kammāro asīm katvā kosiyaṃ sukhumaṃ maricacuṇṇam pakkhīpitvā
 raṇṇo asīm āhāri. Rājā brāhmaṇam pakkosūpetvā „asīm vīmaṃsā”
 ’ti āha. Brāhmaṇassa asīm ākaḍḍhitvā upasiṃghantassa maricacuṇṇāni
 nāsam pavisitvā khīpitukāmataṃ uppādesuṃ. Tassa khīpantassa nāsikā
 asidhārāya paṭihaṭṭa dvidhā chijji¹. Tass’ eva nāsikāya chinna-bhāvo
 bhikkhusaṅghe pākaṇo jāto. Ath’ ekaḍḍivaṇṇo dhammasabbhāyaṃ bhikkhū
 katham samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso raṇṇo kira asilakkhaṇapāṭhako asilak-
 khaṇam paṭhanto nāsikam chindāpesi²”. Satthā āgantvā „kāyaṃ nu
 ’ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā” ti pucchitvā „imāya nāma”
 ti vutte „na bhikkhave idān’ eva so brāhmaṇo asīm upasiṃghanto
 nāsikāchedam³ patto, pubbe pi patto yevā” ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjam kārente
 tassa asilakkhaṇapāṭhako brāhmaṇo ahoṣi. Sabbam
 paccuppannavatthusadisaṃ eva. Rājā pana tassa⁴ vejje
 datvā nāsikakoṭṭim phāsukaṃ kārapetvā lākhāya paṭināsikam
 kāretvā puna tam upatthākam eva akāsi. Bārāṇasiraṇṇo pana
 putto n’ atthi, ekā dhītā c’ eva bhāgineyyo ca ahesuṃ. So
 pi ubho pi te attano santike yeva vaḍḍhāpesi. Te ekato vaḍ-
 ḍhitā aññamaññaṃ paṭibaddhacittā ahesuṃ. Rājāpi amacce
 pakkositvā „mayham bhāgineyyo imassa rajassa sāmiko va,
 dhītaraṃ etass’ eva datvā abhisekam assa karomīti” vatvā puna

¹ K echijji. ² K -chedam.

cintesi: „mayham bhāgineyyo sabbathāpi nātako yeva, etassa aññaṃ rājadhītaraṃ ānetvā abhisekaṃ katvā dhītaraṃ aññaṃ sa rañño dassāmi, evaṃ no nātakā bahū bhavissanti, dvinnam¹ pi rājūnaṃ² mayam eva sāmikā bhavissāmā“ ti so amaccehi saddhiṃ sammantetvā „ubho p' ete visuṃ kātuṃ vaṭṭatīti“ bhāgineyyaṃ aññasmiṃ nivesane dhītaraṃ aññasmiṃ vāsesi. Te soḷasika-vassuddesikabhāvaṃ patvā ativiya paṭibaddhacittā ahesuṃ. Rājakumāro „kena nu kho upāyena mātuladhītaraṃ rājagehā niharāpetuṃ sakkā bhaveyyā“³ 'ti cinto „atth' eso upāyo“ ti mahāikkhanikaṃ pakkosāpetvā tassā saḥassabhaṇḍikaṃ datvā „kiṃ mayā kattabban“ ti vutte „amma tayā karontiyā anipphatti nāma n' atthi, kiñcid eva kāraṇaṃ vatvā yathā mama mātulo rājadhītaraṃ antogehā niharāpeti tathā karohīti“ āha. „Sādhū sāmī⁴, ahaṃ rājānaṃ upasaṃkamitvā evaṃ vakkhāmi: 'deva rājadhītāya upari kāḷakaṇṇī⁵ atthi, ettakaṃ⁶ kālaṃ nivattitvā olokeno pi n' atthi, ahaṃ rājadhītaraṃ asukadvase nāma rathaṃ ārope tvā bahū⁷ āvudhahatthe purise ādāya⁸ mahantena parivārena susānaṃ gantvā maṇḍalapitṭhikāya heṭṭhāmañce matamanussaṃ nipajjāpetvā uparimañce rājadhītaraṃ ṭhapetvā⁹ gandhodaka-ghaṭānaṃ aṭṭhuttarasatena nahāpetvā kāḷakaṇṇiṃ pavāhessāmīti' evaṃ vatvā rājadhītaraṃ susānaṃ nessāmi, tvaṃ ambhakaṃ tattha gamanadvase amhehi puretaram eva thokaṃ marica-cunṇaṃ ādāya āvudhahatthehi attano manussehi parivuto rathaṃ āruya susānaṃ gantvā rathaṃ susānavāre ekadese ṭhapetvā āvudhahatthe manusse susānavanaṃ pesetvā sayāṃ susāne maṇḍalapitṭhikaṃ gantvā matako¹⁰ viya paṭikuḷlo hutvā nipajja, ahaṃ tattha āgantvā tava¹¹ upari mañcakaṃ attharitvā rājadhītaraṃ ukkhipitvā ṭhapessāmi, tvaṃ tasmiṃ khaṇe marica-cunṇaṃ nāsikāya pakkhipitvā dve tayo vāre khipeyyāsi, tayā

¹ so BP; K dīnnam. ² BP rājānaṃ. ³ K sāmī. ⁴ K -onī. ⁵ so BP; K etta.

⁶ K bahu. ⁷ K ādāya. ⁸ K ṭhapetthā. ⁹ K matake. ¹⁰ K nava.

khipitakāle mayam¹ rājadhitarām pahāya palāyissāma², athāgan-
tvā rājadhitarām sīsam nahāpetvā sayam pi sīsam nahāyitvā tam
ādāya attano nivesanam gaccheyyāsīti³. So „sādhu, sundaro
upāyo“ ti sampatīcehi. Sāpi gantvā rañño tam attham ārocesi,
rājā sampatīcehi. Rājadhītāya pi tam antaram ācikkhi, sāpi
sampatīcehi. Sā nikkhamanadivase kumārassa saññam datvā
mahanteva parivārena susānam gacchanti⁴ ārakkhamanussānam
bhayaajananttham⁵ āha: „mayā rājadhītāya mañce t̐apitakāle
hetthāmañce matapuriso khīpissati khīpitvā va hetthāmañcā
nikkhamitvā yam paṭhamam passissati tam eva gahessati, appa-
mattā bhaveyyāthā“⁶ ti. Rājakumāro puretarām gantvā vutta-
nāyem⁷ eva⁸ tattha nipajji. Mahāikkhanikā rājadhitarām
ukkhīpitvā maṇḍalapitthikattāhanam gacchanti⁹ „mā bhāyīti“
saññāpetvā mañce t̐apesi. Tasmim khāne kumāro marica-
cunnam nāsāya pakkhipitvā khīpi. Tena khīpitamatte yeva
mahāikkhanikā rājadhitarām pahāya mahāravam ravamānā
sabbapaṭhamam palāyi. Tassā palātakālato paṭṭhāya eko pi
t̐hātum¹⁰ samattho nāma na hosi, gahitagahitāni āyudhāni chādde-
tvā sabbe palāyimsu. Kumāro yathāsammantitam¹¹ sabbam
katvā rājadhitarām ādāya attano nivesānam agamāsi. Ikkhanikā
gantvā tam kāraṇam rañño ārocesi. Rājā „pakatiyāpi sā mayā
tass¹² ev¹³ atthāya paṭṭhā, pāyāse chadditasappim viya jātan“ ti
sampatīcehitvā aparabhāge bhāgineyyassa rajjam datvā dhitarām
mahādevim kāresi. So tāya saddhim samaggavāsam vasamāno
dhammena rajjam kāresi. Asilakkhanapāṭhako tass¹⁴ eva
upaṭṭhāko ahosi. Tass¹⁵ ekadivasam rājupaṭṭhānam āgan-
tvā paṭisuriyam t̐atvā upaṭṭhahantaṣsa lakkhā vilīyi, paṭi-
nāsikā bhūmiam pati, so lajjāya adhomukho at̐hāsi. Atha
nam rājā parihasanto „ācariya, mā cintayittha, khīpitam
nāma ekassa kalyāṇam hoti ekassa pāpakaṁ, tumhehi khīpitena

¹ so BP; K mayā. ² so BP; K -ssāmi. ³ K -ti. ⁴ K -'aṇaṇa-. ⁵ K -nāyeva.

⁶ K -ti. ⁷ K t̐hātum. ⁸ so BP; K -tikam.

nāsā¹ chijjiyittha², mayam pana mātuladhītaram labhitvā rajjam
pāpunimbhā³ 'ti vatvā imam gātham āha:

Tath' eva³ kassa kalyāṇam, tath' eva² kassa pāpakam,
tasmā sabbam na kalyāṇam, sabbam vāpi⁴ na pāpakan ti. 122.

Tattha tatheva² kassā 'ti tad ev' ekassa, ayam eva vā pāho, dutiyapade
es' eva nayo.

Iti so imāya gāthāya tam kāraṇam āharitvā dānādīni puñ-
ñāni katvā yathākamman gato.

Satthā imāya desanāya lokasammatānam kalyāṇapāpakānam ane-
kaṃsīkabhāvaṃ pakāsetvā jātakam samodhānesi: „Tadā asilakkhaṇa-
pāṭhako etarahi asilakkhaṇapāṭhako, bhāgineyyo rājā pana aham evā
'ti, Asilakkhaṇajātakam.

7. Kalaṇḍukajātaka.

Te desā tāni vatthūnīti. Idam Satthā Jetavane viharanto
ekam vikatthikam bhikkhum ārabba kathesi. Tattha dve pi
vatthūni Kaṭṭhaka-sadisān' eva.

Idha pana esa Bārāṇasīsetṭhino dāso Kalaṇḍuko nāma
ahosi. Tassa palāyitvā paccantasetṭhino dhītaram gahetvā
mahantena parivārena vasanakāle Bārāṇasīsetṭhi pariyesāpetvāpi
tassa gataṭṭhānam ajānanto „gaccha, Kalaṇḍukam pariyesā“
'ti attano puttaṃ sukapotakaṃ pesesi. Sukapotako ca ito e'
ito caranto nam nagaram saṃpāpuṇi. Tasmiṃ ca kāle Kala-
ḍuko nadikīlaṃ kīlītukāmo bahuṃ mālāgandhavilepanā c'eva
khādanīyabhojanīyāni¹ ca gāhāpetvā nadim gantvā setṭhidhi-
tāya saddhim nāvaṃ āruya udaye kilati, tasmiṃ ca dese nadī-
kīlaṃ² kilantā³ issarajātikā tikhīnabhesajjaparivārītaṃ khīram
pivanti, tena tesam pi divasabhāgam pi udaye kilantānam⁴ sītam

¹ both K and Bp nāsam. ² Bp chijjayittha. ³ Bp tad eva. ⁴ Bp sabbāñcāpi.

⁵ K -nīyabhojanīyāni. ⁶ K -kīl-.

na bādhati. Ayaṃ pana Kalaṇḍuko khīraṇḍusaṃ¹ gahetvā mukhaṃ vikkhāletvā taṃ khīraṃ nuṭṭhubhati, nuṭṭhubhantaṃ² pi uduke anuṭṭhubitvā seṭṭhidhītāya sīse nuṭṭhubhati³. Sukapotako pi naditiraṃ gantvā ekissā udumbarasākhāya nisiditvā olokeno Kalaṇḍukaṃ⁴ sañjānitvā seṭṭhidhītāya sīse nuṭṭhubhantaṃ disvā „are Kalaṇḍuka dāsa, attano jātiṃ ca vasanaṭṭhānaṃ ca anus-sara, khīraṇḍusaṃ¹ gahetvā mukhaṃ vikkhāletvā jātisampan-nāya sukhasaddhāya seṭṭhidhītāya sīse mā nuṭṭhubha, attano pamāṇaṃ jānāhīti“⁵ vatvā imaṃ gāthaṃ āha:

Te desā tāni vatthūni, ahaṃ ca vanagocaro⁶,

anuvicea kho taṃ gaṇheyyuṃ, pipa⁷ khīraṃ Kalaṇḍukā⁸ 'ti. 123.

Tattha te desā tāni vatthūni mātukuechiṇa sandhāya vadati, ayaṃ ettha adhippāyo: yattha te vasitaṃ na te khattiyadhītādīnaṃ kuechidesā, yattha vasi patitṭhito tāni na khattiyadhītādīnaṃ kuechivatthūni, atha kho dāsikuechi-yaṃ tvaṃ vasi e' eva patitṭhito cā ti, ahaṃ ca vanagocaro⁶ tīra-chānagato pi etam atthaṃ jānāmi⁹ dīpeti, anuvicea kho taṃ gaṇheyyuṃ ti evaṃ anācāraṃ caramānaṃ⁹ mayā gantvā ārocte anuvicea jānitvā tava sāmikā tūletvā e' eva lakkhaṇaṇaṃ⁹ ca katvā taṃ gaṇheyyuṃ gahetvā gamissanti, tasmā attano pamāṇaṃ⁹ ūtvā seṭṭhidhītāya sīse anuṭṭhubitvā¹⁰ pipa⁷ khīraṃ Kalaṇḍukā⁸ 'ti taṃ nāmena ālapati.

Kalaṇḍuko pi sukapotakaṃ sañjānitvā „maṃ pakāṭaṃ kareyyā“¹¹ 'ti bhayena „ehi sāmi, kadā āgato sīti“¹¹ āha¹¹. Suko „na esa maṃ hitakāmatāya pakkosati, gīvaṃ pana me valetvā māretnkāmo“¹² ti ūtvā va „na me tayā attho“¹² ti tato uppatitvā Bārāṇasīṃ gantvā yathādīṭṭhaṃ seṭṭhino vitthārena kathesi. Seṭṭhi¹³ „Ayuttan tena katan“¹³ ti vatvā tassā āpaṃ karetvā Bārāṇasīṃ eva ānetvā dāsaparibhogena paribhuñji.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Kalaṇḍuko ayaṃ bhikkhu ahoṣi. Bārāṇasiseṭṭhi pana aham evā“¹⁴ 'ti. Kalaṇḍukajātakaṃ.

¹ K-ṇḍusaṃ, Bp-kaṇḍusaṃ. ² K-nuṭṭhū-. ³ K-kal-. ⁴ K-pamāṇaṃ na jānāhīti, Bp-pamāṇaṃ na jānāti and pamāṇaṃ jānāhi. ⁵ K-pana-. ⁶ Bp-piva. ⁷ add ti? ⁸ so Bp; K-nā. ⁹ K-lakkhaṇaṇaṃ. ¹⁰ K-ṭṭhubitvā. ¹¹ K-āgatosīhaṃ.

¹² K omits seṭṭhi.

8. Biḷārajātaka.

Yo ve dhammadhajaṃ katvā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekaṃ kuhakabhikkhuṃ ārabha kathesi. Tada hi Satthā tassa kuhakabhāve ārocite „na bhikkhave idān' eva, pubbe p' esa kuhako yevā“ ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bodhisatto mūsikāyoniyaṃ paṭisandhiṃ gahetvā buddhiṃ anvāya mahāsariro sūkaracchāpakasadiso hutvā anekasatamūsikā-parivāro araṇṇe viharati. Ath' eko¹ sigālo ito c' ito ca vicaranto taṃ mūsikāyūthaṃ disvā „imā mūsikā vañcetvā khādissāmiti“ cintetvā mūsikānaṃ āsayassa avidūre suriyābhimukho vātaṃ pivanto ekena pādena atthāsi. Bodhisatto gocarāya² caramāno taṃ disvā „sīlavā eko bhavissatīti“ tassa santikaṃ gantvā „bhante tvaṃ ko nāmā“ ti pucchi. „Dhammiko nāmā“ ti. „Cattāro pāde bhūmiyaṃ atthapetvā kasmā eken' eva ṭhito sīti“. „Mayi³ cattāro pāde paṭhaviyaṃ ṭhapente⁴ paṭhavī⁵ vahitum na sakkoti, tasmā eken' eva tiṭṭhāmiti“. „Mukhaṃ vivaritvā kasmā ṭhito sīti“. „Mayaṃ aññaṃ na bhakkhayāma, vātaṃ eva bhakkhayāma“ ti. „Atha kasmā suriyābhimukho pi tiṭṭhasīti“. „Suriyaṃ namassāmiti“. Bodhisatto tassa vacanaṃ sutvā „sīlavā eko bhavissatīti“ tato paṭṭhāya mūsikāgaṇena saddhiṃ sāyapūtaṃ tassa upaṭṭhānaṃ gacchati. Ath' assa upaṭṭhānaṃ katvā gamanakāle sigālo sabbapacchimaṃ mūsikaṃ gahetvā maṃsaṃ khādītva ajjhoharītva mukhaṃ puñchitvā⁶ tiṭṭhati. Anupubbena mūsikagaṇo tanuko jāto. Mūsikā „pubbe amhākaṃ ayaṃ āsayo na-ppahoti, nirantarā tiṭṭhāma, idāni sithilā, evaṃ pi āsayo na pūrat' eva, kin nu kho etan“ ti Bodhisattassa taṃ pavattiṃ ārocayīṃsu. Bodhisatto „kena nu kho kāraṇena mūsikā tanuttaṃ gatā“ ti cintoṇṇa sigāle āsaṃkaṃ ṭhapetvā

¹ K atha gekā corr. to athakā. ² so B^p; K go. ³ both K and B^p mayā. ⁴ B^p ṭhapento. ⁵ K -vī. ⁶ K pucchitvā.

„vīmaṁsissāmi nan“¹ ti upatthānakāle sesamūsikā purato katvā sayam pacchato ahosi. Sigālo tassa upari pakkhandi. Bodhisatto attano gaṇhanatthāya pakkhantaṁ disvā nivattitvā „bho sigāla, idan te vatasamādānaṁ na² dhammasudhammatāya, paresaṁ pana vihiṁsanatthāya dhammadhajaṁ katvā carasīti“³ vatvā imaṁ gātham āha:

Yo ve dhammadhajaṁ katvā nigūlho pāpam ācare
vissāsayitvā bhūtāni bilāraṁ nāma taṁ vatan ti. 124.

Yo ve ti khattiyādisu yo kocid eva dhammadhajaṁ katvā⁴ dasakusala-kammapathadhammaṁ dhajaṁ karitvā taṁ karonto⁵ viya ussāpetvā dassento piṭṭi attho, vissāsayitvā ti silavā ayaṁ ti saṇḍāya saṇjātavissāsānī katvā, bilāraṁ nāma taṁ vatan ti taṁ evaṁ dhammadhajaṁ katvā raho pāpāni karontass⁶ eva vataṁ⁷ kerāṇikavataṁ nāma hotīti attho.

Mūsikarājā kathento⁸ yeva uppatitvā tassa⁹ gīvāya patitvā hanukassa heṭṭhā antogalanāliyaṁ¹⁰ ḍasitvā galanāliṁ phāletvā jīvitakklhayaṁ pāpesi. Mūsikagaṇo nivattitvā sigālaṁ murumurā ti khādītva agamāsi. Paṭhamam āgatā va kir¹¹ assa maṁsaṁ labhiṁsu, pacchā āgatā na labhiṁsu. Tato patthāya mūsikagaṇo nibbhayo jāto.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tadā sigālo kuhakabhikkhu-ahosi, mūsikarājā pana aham evā“¹² ti. Bilārajātakaṁ¹³.

9. Aggikajātaka.

• Nāyaṁ sikkhā puññahetū¹⁴ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto kuhakaṁ neva ārabha kathesi.

Attasmiṁ hi Bārāṇasīyaṁ Brahmaḍatte rajjaṁ kārente Bodhisatto mūsikarājā hutvā araṇṇe vasati. Ath¹⁵ eko sigālo davadāhe utthite palāyitum asakkonto ekasmiṁ rukkhe

¹ K ta. ² K karitvā corr. to katvā. ³ K karonto corr. to karonto. ⁴ K taṁ

⁵ K kathento kathento. ⁶ K tassatha. ⁷ K -nāliyaṁ. ⁸ Bp Bilāravatajā-.

sisaṃ āhacca atthāsi. Tassa sakalasarīre lomāni jhāyimsu. Rukkhe āhacca thitaṭṭhāne pana matthake cūlā¹ viya thokāni lomāni atthamsu. So ekadivasam soṇḍiyam pāṇiyam pivanto chāyam olokeno cūlam disvā „uppannam dāni me bhaṇḍamūlan ti“ araṇṇe vicaranto tam musikādarim disvā „imā mūsikā vañ-cetvā khādissāmīti“ heṭṭhā vuttanayen' eva avidūre atthāsi. Atha nam Bodhisatto gocarāya caranto disvā „sīlavā“ ti saṇḍāya upasamkamitvā „tvam ko nāmā“ ti pucchi. „Aham Aggika-Bhāradvāja nāmā“ ti. Atha „kasmā āgato sīti“. „Tumbhākam rakkhanatthāyā“ ti. „Kin ti katvā amhe rakkhissasīti“. „Aham aṅguṭṭhagaṇanam jānāmi, tumbhākam pāto va nikkhamitvā gocarāya gamanakāle ettakāni gaṇetvā paccāgamanakāle pi gaṇes-sāmi, evam sāyam pātam gaṇento rakkhissāmīti“. „Tena hi rakkha mātulā“ ti. So „sādhū“ ti sampaticchitvā nikkhamanakāle „eko dve tayo“ ti gaṇetvā paccāgamanakāle tath' eva gaṇetvā sabbapacchimanam gaṇetvā khādati. Sesam purimasadisam eva, idha pana mūsikarājā nivattitvā thito „bho Aggika-Bhāradvāja, nāyam tava dhammasudhammatāya matthake cūlā thapitā, kucchikāraṇā pana thapitā“ ti vatvā imam gātham āha:

Nāyam sikkhā puññahetu, ghāsaṇetu ayaṃ sikkhā,
n' aṅguṭṭhagaṇanam² yāti, alan te hotu Aggikā³ ti. 125.

Tattha aṅguṭṭhagaṇanam² yātīti, aṅguṭṭhagaṇanā⁴ ti aṅguṭṭhagaṇanā⁵ vuccati, ayaṃ mūsikagaṇo aṅguṭṭhagaṇanam na gacchatī na upeti na pūreti, parikkhayam gacchatīti attho, alan te hotu Aggikā³ ti sigālam nāmena ālapanto āha, ettāvatā⁶ te alanu hotu, na itoparam mūsikā khādissasi, amhehi vā tehi⁷ vā saddhim saṇvāso alanu hotu, na mayam idāni tayā saddhim vasissāmā⁸ ti attho, sesam purimasadisam eva.

Satthā imam dhammadesanāṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadāpi sigālo ayaṃ bhikkhu ahoṣi, mūsikarājā pana aham evā“ ti. Aggikajātakaṃ.

¹ K cūlā. ² Bp naṅguṭṭha-. ³ Bp naṅguṭṭha-. ⁴ Bp naṅguṭṭhagaṇanam, K naṅguṭṭhigaṇanā. ⁵ K aṅguṭṭhigaṇanā, Bp naṅguṭṭhagaṇanam. ⁶ K ettovātā. ⁷ so Bp; K tayaḥi.

10. Kosiyajātaka.

Yathā vācā va¹ bhuñjassū 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ekam Sāvattthiyam mātugāmaṃ ārabha kathesi. Sā kir' ekassa saddhassa pasannassa upāsakabrāhmaṇassa brāhmaṇi dussilā pāpa-dhammā rattim aticaritvā² divā kiñci kammaṃ akatvā gilānālayam dassetvā nitthanamāhā³ nipajjati. Atha naṃ brāhmaṇo „kin te bhadde aphāsukan" ti pucchi. „Vātā me vijjhantīti". „Atha kiṃ laddhum vaṭṭatīti". Siniddhamadhurāni paṇṭāni yāgubhattatēlādīni⁴. Brāhmaṇo yaṃ yaṃ sā icchati taṃ taṃ āharitvā dāti, dāso viya sabbakiccāni karoti. Sā pana brāhmaṇassa geham pavittbhakāle nipajjati, bahinik-khantakāle jārehi saddhim vitināmeti. Atha brāhmaṇo „imissā sarīre vijjhanavātānaṃ pariyanto na paññāyati" ekadivasam gandhamālādīni ādāya Jetavanam gantvā Satthāraṃ pūjetvā ekamantaṃ nisīditvā „kiṃ brāhmaṇa na paññāyasīti" vutte „bhante brāhmaṇiyā kira me sarīre vātā vijjhanti, sv-āhaṃ tassā sappitelādīni c' eva⁵ paṇṭabhojanāni ca pariyesāmi, sarīraṃ assā⁶ ghaṇaṃ vippasaṃnacchavivaṇṇaṃ⁷ jātam, vāta-rogaṃ pana pariyanto na paññāyati, ahaṃ taṃ paṭijagganto va idhāgamaṃ okāsaṃ na labhāmīti". Satthā brāhmaṇiyā pāpabhāvaṃ natvā „brāhmaṇa 'evaṃ nipannassa⁸ mātugāmaṃ roge avūpa-sante" idaṃ c' idaṃ ca bhesajjam kātuṃ vaṭṭatīti⁹ pubbe pi te paṇḍi-tehi kathitaṃ bhavaśāṃkhepagatattā pana na sallakkhesīti¹⁰ vtvā tena yācito atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyam Brahmadaṭṭe rajjam kārente Bodhisatto brāhmaṇa mahāsārakule nibbattitvā Takkasilāyam sabbasippāni uggaṇhitvā Bārāṇasiyam disāpāmoṃkko ācariyo ahoṣi, rājadhānīsu¹¹ khattiyakumārā ca brāhmaṇakumārā ca yebhuṃyena¹² tass' eva santike sippaṃ uggaṇhanti. Ath' eko janapadavāsibrāhmaṇo Bodhisattassa santike tayo vede atthārasa¹³ ca vijjatthānāni¹⁴ uggaṇhetvā Bārāṇasiyam űeva kuṭumbaṃ saṇ-ṭhapetvā divase divase dvattikkhattuṃ Bodhisattassa santikaṃ

¹ K ya. ² K ticaritvā. ³ K nitthanā- corr. to nitthana-. ⁴ K ce. ⁵ K -sarī-rav. ⁶ K cippa-. ⁷ K nipp-. ⁸ K avūpasampanne. ⁹ K -dhānisate, B rāja-thānīsu. ¹⁰ K yebhuṃyena. ¹¹ K -sā. ¹² K adda ca.

āgacchati. Tassa brāhmaṇi dussilā ahosi pāpadhammā. Sabbam paccuppannavatthusadisam eva. Bōdhisatto pana¹ „iminā kāraṇena ovādagamanāya okāsam na labhāmīti“ vutte „sāmikā² imam vañcetvā nipajjatīti“³ ñatvā „tassā rogānucchavikam bhesajjam ācikkhissāmīti“⁴ cintetvā āha: „tāta, tvaṃ ito paṭṭhāya tassā sappikhīrarasādini mā adāsi, gomutte pana pañca vaṇṇāni⁵ phalādini ca pakkhipitvā⁶ navatambalohabhājane pakkhipitvā lohagandham gāhāpetvā rajjum⁷ vā yottam vā rukkhatalam⁸ vā gahetvā ‘idaṃ te rogassa anucchavikam bhesajjam, idaṃ vā piva⁹ upatthāya’ vā tayā bhuttassa bhattassa anucchavikam kammaṃ karohīti¹⁰’ vatvā imam gātham vadeyyāsi, sace bhesajjam na pivati atha naṃ rajjuyā vā yottena¹¹ vā latāya vā katihici pahārehi¹² paharitvā kesesu gahetvā ākaḍḍhitvā kapparena potheyyāsīti tam khaṇam űeva utthāya kammaṃ karissatīti¹³“. So „sādhū“¹⁴ ‘ti sampaṭicchitvā vuttaniyāmen’ eva bhesajjam katvā „bhadde imam bhesajjam pivā“¹⁵ ‘ti āha. „Kena idaṃ ācikkhitam“ ti. Ācariyena bhadde“ ti. „Apanehi tam, na pivissāmīti“. Māṇavo „na tvaṃ attano ruciya pivissāsīti“¹⁶ rajjum¹⁷ gahetvā „attano rogassa anucchavikam bhesajjam vā piva yāgubhattānucchavikam kammaṃ vā¹⁸ karohīti“¹⁹ vatvā imam gātham āha:

Yathā vācā va¹² bhuñjassu, yathā bhuttaṃ ca vyāhara,
ubhayaṃ te na sameti vācā bhuttaṃ ca Kosiye ti. 126.

Tattha yathā vācā va¹² bhuñjassu ‘ti yathā te vācā tathā va bhuñjassu, vātā me vijjhaṇtīti vācāya anucchavikam eva katvā bhuñjassu ‘ti attho, yathā vācā vā ‘ti pi pātho yojjati, yathāvācāyā ‘ti pi pathanti, sabbattha ayam ev’ ettha attho, yathā bhuttaṃ ca vyāharā ti yaṃ te bhuttaṃ tassa anuc-

¹ so Bp; K paṇṇaṃ. ² Bp sā māṇavikā. ³ so Bp; K vaṇṇāni. ⁴ Bp adda kottatvā va. ⁵ K rajju. ⁶ K rukkhatalam. ⁷ K pi. ⁸ K yotena. ⁹ Bp kaḍḍhitvāpahārehi, K kacitipahāre. ¹⁰ K karissatīti corr. to karissati. ¹¹ K -ssāsīti. ¹² Bp va.

chavikam eva vyāhara, ārog' ambhī¹ vatvā gehe kattabbakammañ karohīti attho, yathābhūtañ² cā 'ti pi pātho, athavā ārog' ambhī¹ yathābhūtam eva vatvā kammañ karohīti attho, ubbhayan te na sameti vācā bhuttañ ca Kosiye ti yā ca te ayañ vācā³ vātā mañ vijjhantīti yañ ca te idañ paṇṭabhojanañ⁴ bhuttañ, idañ ubbhayan pi tuyhañ na sameti, tasmā utthāya kammañ karohi, Kosiye ti nañ gottena ālapati.

Evam vutte Kosiyabrāhmaṇī bhītā ācariyena ussukkam āpannakālato paṭṭhāya⁵ „na sakkā mayā esa vañcetum“ ti utthāya kammañ akāsi. „Ācariyena me dussilabhāvo ñāto, na dāni⁶ sakkā ito paṭṭhāya pana evarūpañ kātun“ ti ācariye gāravena pāpakammato pi viramitvā⁷ silavatī ahoṣi.

Sāpi brāhmaṇī „Sambuddhena kir' amhi nātā“⁸ ti Satthari gāravena na puna anācārañ⁹ akāsi.

Satthā imañ dhammaḍḍesaṇaṇ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā jayampatikā pana idāni jayampatikā, ācariyo pana aham eva“¹ ti. Kosiyajātakam. Kusanāḷivaggo terasamo.

14. ASAMPADĀNAVAGGA.

1. Asampadāna-jātaka.

Asampadānenitaritarassā 'ti. Idañ Satthā Veḷuvane viharanto Devadattum ārabha kathesi. Tasmiñ hi kāle bhikkhū dhammasabbhāyañ kathañ samuṭṭhāpesuñ: „āvuso Devadatto akataññū Tathāgatassa guṇaṇ na jānātīti“. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“ ti pucchitvā „imāya nāmā“ ti vutte „na bhikkhave idāñ eva Devadatto akataññū, pubbe pi akataññū yevā“ ti vatvā atītañ āhāsi:

¹ K ārogambhīti. ² K -bhuttañ. ³ K adda ti. ⁴ K adda idañ. ⁵ Bp ācariyena sutakālato paṭṭhāya. ⁶ K dāni cor. to dāni. ⁷ K viracitvā. ⁸ K nāto. ⁹ K -cārīn.

Atīte Magadharatthe Rājagahe ekasmiṃ Magadharaññe
 rajjaṃ kārente Bodhisatto tass' eva seṭṭhi ahosi asitikoṭi-
 vibhavo Saṃkhasetthīti nāmena. Bārāṇasiyaṃ Piliyasetthi
 nāma asitikoṭivibhavo va ahosi. Te aññamaññaṃ sahāyā ahe-
 suṃ. Tesu Bārāṇasiyaṃ Piliyasetthissa kenacid eva kāraṇena
 mahantaṃ bhayaṃ uppajji, sabbaṃ sāpateyyaṃ parihāyi. So
 daliddo appaṭisaraṇo hutvā bhariyaṃ ādāya Saṃkhasetthiṃ pac-
 cayaṃ katvā Bārāṇasito nikkhamitvā padasā va Rājagahaṃ
 patvā Saṃkhasetthissa nivesanaṃ agamāsi. So taṃ disvā va
 „sahāyo me āgato“ ti parissajjivā sakkārasammānaṃ kāretvā
 katipāhaṃ vītināmetvā ekadivasaṃ „kiṃ samma ken' atthena
 āgato sīti“ pucchi. „Bhayaṃ me samma uppannaṃ, sabbaṃ
 dhaṇaṃ parikkhīṇaṃ, upatthambho me hohīti“. „Sādhu samma,
 mā bhāyīti“¹ bhaṇḍāgāraṃ vivarāpetvā cattālīsa hiraṇṇakoṭiyo
 dāpetvā sesaṃ pi paricchadaparivāraṃ sabbaṃ attano santakaṃ
 saviññāṇakaṃ aviññāṇakaṃ majjhe bbinditvā upaḍḍham² eva
 adāsī. So taṃ vibhavaṃ ādāya puna Bārāṇasiṃ gantvā nivāsaṃ
 kappesi. Aparabhāge Saṃkhasetthissāpi tādisaṃ bhayaṃ uppajji.
 So attano paṭisaraṇaṃ upadhārento „sahāyassa me mahā upakāro
 kato, upaḍḍhavibhavo' dinno, na so maṃ disvā pariccajissati,
 tassa santikaṃ gamissāmīti“ cintetvā bhariyaṃ ādāya padasā
 va Bārāṇasiṃ gantvā bhariyaṃ āha: „bhadde tava mayā sad-
 dhiṃ antaravīthiyā gamanaṃ nāma na yuttaṃ, mayā pesita-
 yānaṃ āruyha mahantena parivārena pacchā āgamissasi, yāva
 yānaṃ pesemi tāva etth' eva hohīti“³ vatvā taṃ sālāyaṃ tṛape-
 tvā sayāṃ nagaraṃ pavisitvā seṭṭhissa gharaṃ gantvā „Rāja-
 gahanagarato tumhākaṃ sahāyo Saṃkhasetthi nāma āgato“ ti
 ārocāpesi. So⁴ „āgacchatū“⁵ ti pakkosāpetvā taṃ disvā n' eva
 āsanā vuṭṭhāsi na paṭisanthāraṃ akāsi, kevalaṃ „kimatthaṃ
 āgato sīti“ pucchi. „Tumhākaṃ dassanatthaṃ āgato 'mhīti“.

¹ K bhāyi. ² so Bp; K upattham. ³ so Bp; K upattha-. ⁴ Bp so pi, K yo.

⁵ so Bp; K āgacchantū.

„Nivāso kahaṃ gahito“ ti. „Na tāva nivāsanatṭhānaṃ atthi, setṭhigharaṇiṃ¹ pi sālāya ṭhapetvā va āgato 'mhīti“. „Tumhākaṃ idha nivāsanatṭhānaṃ n' atthi, nivāpaṃ² gahetvā ekasmiṃ ṭhāne pacāpetvā³ bhuñjitvā gacchatha, puna amhe mā passitthā“ ti vatvā „mayhaṃ sahāyassa dasante bandhitvā ekaṃ bahalapaḷāpatumbaṃ dehīti“ dāsaṃ ānāpesi⁴. Tam divasaṃ kira so rattakasālināṃ sakaṭasahassamattaṃ opunāpetvā koṭṭhāgāraṃ⁵ pūrāpesi, cattālisakoṭidhanaṃ gahetvā āgato akataññū mahācoro sahāyassa tumbamatte palāpe dāpesi. Dāso pacchiyaṃ ekaṃ palāpatumbaṃ⁶ pakkhipāpetvā Bodhisattassa santikaṃ agamāsi. Bodhisatto cintesi: „ayaṃ asappuriso mama santikā cattālisakoṭidhanavibhavaṃ labhitvā idāni palāpatumbaṃ dāpesi, gaṇhāmi nu kho, mā gaṇhāmiti“. Ath' assa etad ahoṣi: „ayaṃ tāva akataññū mittadūbbhī⁷ katavināsakabhāvena⁸ mayā saddhiṃ mittabhāvaṃ bhindī, sac' ahaṃ⁹ etena dinnāṃ palāpatumbaṃ lāma-kattā na gaṇhissāmi ahaṃ pi mittabhāvaṃ bhindissāmi, andhabālā¹⁰ parittakaṃ laddhaṃ agaṇhantā mittabhāvaṃ vināseṇi, ahaṃ pana etena dinnāṃ palāpatumbaṃ mama vasena mittabhāvaṃ patitṭhāpessāmiti“ so palāpatumbaṃ dasante bandhivā pāsādā oruyha sālaṃ agamāsi. Atha naṃ bhariyā „kin te ayya laddhaṃ“ ti pucchi. „Bhadde amhākaṃ sahāyo Piliya-setṭhi palāpatumbaṃ datvā amhe ajj' eva vissajjesīti“. Sā „ayya, kimatthaṃ aggahesi, kiṃ etaṃ cattālisakoṭidhanassa anuechavikaṃ“ ti rodituṃ ārabhi. Bodhisatto „bhadde, mā¹¹ rodi, ahaṃ tena saddhiṃ mittabhāvabhedanabhayena mama vasena mittabhāvaṃ ṭhapetuṃ¹² gaṇhiṃ, tvaṃ kiṃkāraṇā socasīti“ vatvā imaṃ gātham āha:

Asampadānen' itaritarassa
bālassa mittāni kalibbhavanti,

¹ K -naṃ. ² so BP; K nivāsaṃ. ³ so BP; K ekasmiṃ ṭhapetvā. ⁴ K dānāpesi. ⁵ K koddhāgāraṃ. ⁶ K palāpatumbaṃ. ⁷ K -dubbi, BP -dubbhi. ⁸ BP katanivāsa-.
⁹ K svāhaṃ. ¹⁰ K -la. ¹¹ K -na. ¹² K -taṇi.

tasmā harāmi bhusaṃ aḍḍhamānaṃ,
mā me mitti¹ jīyittha², sassaṭṭāyan ti. 127.

Tattha asampadānenā³ 'ti asampadānena, saralopena saddhīm, agahaṇenā⁴ 'ti attho, itarītarassā⁵ 'ti yassa kassaci lāmakālamakassāpi, bālassa mittāni kalibhavantīti dandhassa apaññassa mittāni malināni⁶ kālakaupādisāni⁷ honti, bhijjantīti attho, tasmā harāmi bhusaṃ aḍḍhamānaṃ ti tena kāraṇāhaṃ sahāyena dinnam ekam⁸ palāpatumbam harāmi gaṇḍhāmiti dasseti, mānaṃ⁹ ti aṭṭhannaṃ¹⁰ nāḷinaṃ nāmaṃ, catunnam aḍḍhamānaṃ, catasso nāḷiyo tumbo nāma¹¹, tena vuttam palāpatumbam ti, mā me mitti jīyittha¹² sassaṭṭāyan ti mama sahāyena saddhīm metti mā bhijjīthha, sassaṭṭā va ayaṃ hotu¹³ 'ti attho.

Evam vutte pi seṭṭhibhariyā rodāt¹⁴ eva. Tasmiṃ khaṇe Saṃkhasetṭhinā Piliyasetṭhissa dinno kammantadāso sāladvārena āgacchanto seṭṭhibhariyāya rodanassa¹⁵ saddam¹⁶ sutvā sālaṃ pavisitvā attano sāmike disvā pādesu patitvā roditvā kanditvā „kimattham idhāgat¹⁷ attha sāmīti“ pucchi. Seṭṭhi sabbam ārocesi. Kammantadāso „hotu sāmī, mā cintetthā¹⁸“ 'ti ubho pi assāsetvā attano geham netvā gandhodakena nahāpetvā bhojetvā „sāmikā vo āgatā“ ti sesesaṃ nipātetvā dassetvā katipāham vītinaṃmetvā sabbe dāse gahetvā rājaṅgaṇam gantvā uparavaṃ akāmsu¹⁹. Rājā pakkosāpetvā „kiṃ etan²⁰“ ti pucchi. Te sabbam taṃ pavattim rañño ārocesum. Rājā tesam vacanam sutvā ubho pi seṭṭhi²¹ pakkosāpetvā Saṃkhasetṭhiṃ pucchi: „saccam kira tayā mahāseṭṭhi Piliyasetṭhissa cattālisakoṭṭidhanam dinnam²² ti. „Mahārāja mama sahāyassa maṃ takketvā²³ Rājagaham āgacchantassa na kevalam dhanam sabbam vibhavajātaṃ saviññāpakam²⁴ aviññāpakam dve koṭṭhāse katvā samabhāgam adāsin²⁵ ti. Rājā „saccam²⁶ etan²⁷“ ti Piliyasetṭhiṃ pucchi. „Ama devā²⁸“ ti. „Tayā pan' assa taṃ nēva takketvā āgatassa atthi koci sakkāro vā sammāno vā kato²⁹“ ti. So tuṇhi ahosi. „Api pana te etassa palāpatumbamattaṃ dasante pakkhipāpetvā

¹ K mittha, BP miti (metri causa?). ² K riyittha, BP jīyyatha. ³ K malināni.

⁴ K eka. ⁵ K mānen. ⁶ K aṭṭhantaṃ. ⁷ K nā. ⁸ K citti jīyittha? BP miti jīyyatha. ⁹ K rodattassa. ¹⁰ K dadāsi. ¹¹ K cintetthā. ¹² read akāsi? ¹³ K seṭṭhi. ¹⁴ K take katvā. ¹⁵ K -kā. ¹⁶ K paccam.

dāpitaṃ atthīti¹. Tam pi sutvā tuṇhī yeva ahoṣi. Rājā „kiṃ kātābbaṃ“ ti amaccehi saddhiṃ mantetvā taṃ paribhāsītva „gacchatha, Piliyasetṭhiṃsa ghare sabbaṃ vibhavaṃ Saṃkhasetṭhiṃsa dethā“² 'ti āha. Bodhisatto „mahārāja, mayhaṃ parasantakena' attho n' atthi, mayā dinnamattam eva pana dāpethā“³ 'ti. Rājā Bodhisatassa santakaṃ dāpeti. Bodhisatto sabbaṃ attanā dinnavibhavaṃ paṭilabbhitvā dāsaparisaparivuto Rājagaham eva gantvā kuṭumbaṃ saṇṭhapetvā dānādini puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā Piliyasetṭhi Devadatto ahoṣi. Saṃkhasetṭhi pana aham evā“⁴ 'ti. Asampadānājātakaṃ.

2. Pañcagarujātaka.

Kusalūpadese dhitiyā daḥhāyā 'ti. Idam Satthā Jeta-vane viharanto Ajapālanigrodhe Mārādhītānaṃ palobhanasuttantaṃ ārabhha kāthesi. Bhagavatā hi ādito paṭṭhāya

Daddallamānā āgañchum⁵ Taṇhā⁶ ca Araṭi Ragā.

tā tattha paṇudī⁷ Satthā tūlaṃ bhaṭṭhaṃ va māluto⁸ ti.

evam yāva pariyoṣānā tassa suttantassa kathitakāle dhammasabbhāyaṃ sannipatitā bhikkhū kathaṃ samutṭhāpesuṃ: „āvuso, Sammāsambuddho Mārādhītaro anekasatāni dibbarūpāni māpetvā palobhanatthāya upasaṃkamantā akkhinī pi ummūletvā na olokesi, aho Buddhabalan nāma acchariyaṃ“⁹ ti. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā“¹⁰ ti pucchitvā „āmāya nāma' ti vutte „na bhikkhave idāpi mayhaṃ sabbāsava khepetvā sabbaññūtaṃ pattassa Mārādhītānaṃ anolokanaṃ nāma na¹¹ acchariyaṃ, aham hi pubbe bodhiṃ pariyesamāno saṃkilesakāle pi abhisamābhūtaṃ dibbarūpaṃ, pi indriyāni bhinditvā kilesavasena anoloketvā va gantvā mahārajjāṃ pāpuṇi“¹² ti vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente Bo-dhisatto bhātikasatassa kanitṭho ahoṣi sabbaṃ heṭṭhā¹³

¹ K parasattakena. ² Bp āgacchum. ³ so Bp; K taṇhāya. ⁴ Bp paṇudī.

⁵ K māluko. ⁶ so both K and Bp. ⁷ see Jāt. 96.

Takkasilajātake vuttanayen' eva vitthāretabbam. Tadā pana Takkasilanagaravāsīhi bahinagare sālāya Bodhisattam upasamkamitvā yācitvā rajjam paṭicchāpetvā abhiseke kate Takkasilanagaravāsīno nagaram devanagaram viya rājabhavanaṃ ca Indabhavanaṃ viya alamkarimsu. Tadā pana Bodhisatto nagaram pavisitvā rājabhavane pāsāde mahātale samussāpitasetacchattam¹ ratanavarapallamkam āruya devarājajalīhāya nisīdi, amaccā ca brāhmaṇagahapatikādayo khattiyakumārā ca sabbālamkārapati-maṇḍitā parivāretvā atthamsu, devaccharapatibhāgā soḷasasahassā nāṭakitthiyo naccagitavādita kusalā uttamavilāsasampaṇṇā naccagītavādītāni² payojesum, gītavāditasaddena rājabhavanam meghatthanitapūrito mahāsamuddakucchi³ viya ekaninnādam ahoṣi. Bodhisatto attano sirisobhaggam olokayamāno cintesi: „sac' āham tāsam yakkhinīnam abhisamkhattam dībbarūpaṃ olokessam jīvitakkhayaṃ patto abhavissam, imam sirisobhaggam na olokessam, Paccekabuddhānam pana ovāde ṭhitabhāvena idam mayā pattan“ ti, evaṃ ca pana cintetvā udānam udānento imam gātham āha:

Kusalūpadese dhitiyā dajhāya ca
avattitattābhayabhīrutāya ca
na rakkhasiṇaṃ vasam āgamimha,
sa sotthibhāvo mahatā bhayena me ti. 128.

Tattha kusalūpadese ti kusalanam upadese Paccekabuddhānam ovāde ti attho, dhitiyā dajhāya cā 'ti dajhāya dhitiyā yasathirena abbhocchinnantran-taraviriya⁴ cā 'ti attho, avattitattābhayabhīrutāya cā 'ti abhayabhīrutāya avattitattāya⁵ ca, tattha bhayan ti cittuttāsamattam parittabhayan, bhīrutā ti sarīrakampanappattam⁶ mahābhayan, idam ubhayam pi Mahāsattassa yakkhinīyo nām etā manussakkhādikā ti bheravārammaṇam disvā nāhoṣi, tenāha: avattitattā bhayabhīrutāya cā 'ti, bhayabhīrutāya abhāven' eva bheravārammaṇam disvāpi anivattana-bhāvenā 'ti attho, na rakkhasiṇaṃ vasam āgamimhā 'ti yakkhakantāre tāsam rakkhasiṇam vasam na āgamimhā, yasmi amhākam kusalūpadese dhiti ca dajhā ahoṣi bhayabhīrutābhāvena ca anivattanasabhāvā abumhā tasmā rakkhasiṇam

¹ K - sesacchattam. ² K - vādītāni? ³ K - kucchiṃ. ⁴ K abhocc-. ⁵ K avattita-

⁶ K sarīrakam-

vassaṃ na agamimbā ti vuttam hoti, sa sotthibbhāvo mahatā bhayena me ti so me ayaṃ ajja mahatā bhayena rakkhāsinaṃ santikā pattabbena dukkhado-
manassena sotthibbhāvo khemabbhāvo pītisomanassabbhāvo yeva jāto ti attho¹.

Evam Mahāsatto imāya gāthāya dhammaṃ desetvā dham-
mena rajjaṃ karetvā dānādini puññāni katvā yathākammaṃ gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Ahaṃ tena samayena Takkasilāṃ gantvā rajjaṃ pattakumāro ahoṣiṃ”.
ti. Pañcagarujātakaṃ².

3. Ghatāsanajātaka.

Khemaṃ yahiṃ ti. Idam Satthā Jetavane viharanto añ-
ñataraṃ bhikkhuṃ ārabba kathesi. So hi bhikkhu Satthu santike
kammaṭṭhānaṃ gahetvā paccantaṃ gantvā ekaṃ gāmaṃ upanissāya
araññasenāsane vassaṃ upagañchi. Tassa paṭhamamāse yeva piṇḍāya
pavittihassa paṇṇasālā jhāyittha. So vasanattṭhānābhāvena kilamanto
upattṭhākānaṃ³ ācikkhi. Te „hotu bhante, paṇṇasālāṃ karissāma
tāvā”⁴ ti ādini vadantaṃ temāsaṃ vītinaṃesun. So senāsana-
sappāyābhāvena kammaṭṭhānaṃ matthakaṃ pāpetuṃ nāsakkhi. So
nimittamattam pi anuppādetvā vutthavasso Jetavanaṃ gantvā Satthāraṃ
vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Satthā tena saddhiṃ paṭisanthāraṃ katvā
„kin nu kho te bhikkhu kammaṭṭhānaṃ sappāyaṃ jātan” ti puechi.
So ādito paṭṭhāya sappāyāsappāyaṃ kathesi. Satthā⁵ „pubbe pi kho
bhikkhū tiracehānāpi attano sappāyāsappāyaṃ natvā sappāyakāle vasi-
tvā asappāyakāle vasanattṭhānaṃ pahāya aññattha agamaṃsu, tvaṃ
kasmā attano sappāyāsappāyaṃ na aññāsīti” vatvā tena yācito
atītaṃ āhri:

• Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadatte rajjaṃ kārente
Bodhisatto sakunaṇīyaṃ nibbattitvā viññūtaṃ patvā so-
bhaggapatto sakunaṇarājā hutvā ekasmiṃ araññāyatane jātassara-
tīre sākhaṇḍapasaṃpannaṃ bahalapattapalāsaṃ mahārukkhaṃ
upanissāya saparivāro vāsaṃ kappesi. Bahū sakunā tassa

¹ so Bp; K omits attho. ² Bp bhīruka-jātakaṃ dutiyaṃ. ³ so Bp; K upattṭhā-
nānaṃ. ⁴ K tāvapaṃatāvā. ⁵ so Bp; K omits satthā.

rukkhassa udakamatthake¹ patthaṭasākhāsu vasantā sarira-
valaṇṇaṃ udae pāṇenti. Tasmiṃ ca jātassare Caṇḍo nāgarājā
vasati, tassa etad ahoṣi: „ime sakunā mayhaṃ nivāse jātassare
sariravalaṇṇaṃ pāṇenti, yaṃ nūna udakato aggiṃ utthāpetvā
rukkhaṃ jhāpetvā ete palāpeyyaṃ“² ti so kuddhamānaso rattibhāge
sabbesaṃ³ sakunānaṃ sannipatitvā rukkhāsākhāsu nipannakāle
paṭhamāṃ tāva uddhanāropitaṃ⁴ viya udakaṃ pakkatthāpetvā⁵
dutiyaavāre dhūmaṃ utthāpetvā tatiyaavāre tālakkhandhappamāṇaṃ
jālaṃ utthāpesi. Bodhisatto udakato jālaṃ utthahamānaṃ disvā
„bho sakunā, agginā ādittaṃ nāma udakena nibbāpenti, idāni
pana udakaṃ eva ādittaṃ, na sakkā amhehi idha yasitum,
aññattha gamissāmā“⁶ ti vatvā gātham āha:

Khemaṃ yaḥiṃ tattha ari udīrito:

udakassa majjhe jalate⁷ ghatāsano,

na ajja vāso mahiyā mahīruhe,

disā bhajavho, saraṇ' ajja no bhayan ti. 129.

Tattha khemaṃ yaḥiṃ tattha ari udīrito ti yasmiṃ udakapiṭṭhe
khemabhāvo nibbhayaḥbhāvo tasmīṃ sattu paccatthiko sapatto⁸ utthito, udakassa
'ti jalassa, ghatāsano ti aggi, so ghataṃ asanāti tasmā ghatāsano ti vuccati,
na ajja vāso ti ajja no vāso n' atthi, mahiyā mahīruhe ti⁹ mahīruho vuccati
rukkho tasmīṃ imesaṃ mahiyā jāte¹⁰ rukkhe¹¹ ti attho, disā bhajavho ti disā
bhajatha gacchatha, saraṇajja no bhayan ti ajj' amhākaṃ saraṇato va bhayaṃ
jātaṃ, paṭisarapaṭṭhānato¹² bhayaṃ uppannaṃ ti attho.

Evam vatvā Bodhisatto attano vacanakare sakune ādāya
uppatitvā aññattha gato. Bodhisattassa pana vacanaṃ agahetvā
ṭhitasakunā jīvitaḥkhayaṃ pattā.

Satthā imaṃ dhammaḍeṣanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ
samodhānesi: (Saccapariyosāṇe so bhikkhu arahatte paṭiṭṭhāsi) „Tadā
Bodhisattassa vacanakarā sakunā Buddhapariṇā, sakunārājā pana ahaṃ
evā“ ti. Ghatāsānajatakaṃ.

¹ K adds mama. ² K sabbe. ³ B² uddhane ropitaṃ. ⁴ B² pakkutthāpetvā.

⁵ K jalato. ⁶ K sampatto. ⁷ K omiṭṭa mahīruhe ti. ⁸ K te, B² jāto. ⁹ B² ukkho. ¹⁰ K pati-.

4. Jhānasodhanajātaka.

Ye saññino ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Saṁkassa-nagaradvāre attanā saṁkhittena pucchitapañhassa Dhammasenā-patino vitthāravvyākaraṇam ārabha kathesi. Tatr' idam atīta-vatthum:

Atite kira Brahmadatte Bārānasiyam -pe- Bodhisatto araṇṇāyatane kālam karonto „n' eva -saññi- nāsaññīti“¹ āha -pe-. Tāpasā jeṭṭhantevāsikassa katham na gaphimsu. Bodhisatto Abhassarato āgantvā ākāse thatvā imam gātham āha:

Ye saññino te pi duggatā,
ye pi asaññino te pi duggatā,
etaṁ ubhayam vivajjaya²,
taṁ samāpattisukham anaṅgaṇam ti. 130.

Tattha ye saññino ti thatvā n' eva -saññi- nāsaññāyatanaalābhino³ avasese⁴ sacittakasatte dasseti, te pi duggatā ti tassā samāpattiyā alābhato te pi duggatā nāma, ye pi asaññino ti asaññābhavā nibbatte acittakasatte dasseti, te pi duggatā ti te pi imissā yeva samāpattiyā alābhato duggatā yeva nāma, etaṁ ubhayam pi vivajjaya² 'ti etaṁ ubhayam pi saññibhāvā ca asaññibhāvā ca vivajjaya pajahā ti antevāsikam ovadī, taṁ samāpattisukham anaṅgaṇam ti taṁ n' eva -saññi- nāsaññāyatanaalābhino sattaṭṭhena sukhā ti sukhā gataṁ jhānasukham anaṅgaṇam ti niddosaṁ, balavacittakaggatābhāvena pi taṁ anaṅgaṇam nāma jātaṁ.

Evam Bodhisatto dhammam desetvā antevāsikassa guṇam katvā Brahmālokaṁ eva agamāsi. Tada sesā tāpasā jeṭṭhantevāsikassa saddahiṁsu.

Satthā imam dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „Tada jeṭṭhantevāsiko Sāriputto ahoṣi, Mahābrahmā pana aham eva“⁵ 'ti. Jhānasodhanajātakaṁ.

¹ so Rp; K neva saññīti. ² K vivajjiya. ³ K nevasaññi-. ⁴ so Rp; K avase.

5. Candābhajātaka.

Candābhan ti. Idam pi Satthā Jetavane viharanto Saṃkassanagaradvāre therassa paṇḍavyākaraṇam ārabha kathesi.

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjam kārente Bodhisatto araṇṇāyatane kālam karonto antevāsikehi pucchito candābham suriyābhan ti vatvā Abhassaresu nibbatto. Tāpasā jeṭṭhantevāsikassa na saddahimsu. Bodhisatto āgantvā ākāse ṭhito imam gātham āha:

Candābham suriyābhan ca yo dha paṇṇāya bhāvati¹
avitakkena jhānena hoti ābhassarūpago ti. 131.

Tattha candābhan ti odātakasiṇam dasseti, suriyābhan ti pītakasiṇam, yo dha paṇṇāya bhāvati² yo puggalo idha sattaloke idam kasiṇadvayaṃ paṇṇāya bhāvati³ ārammaṇam katvā anupavisati tattha vā paṭiṭṭhahati, athavā candābham suriyābhan ca yo dha paṇṇāya bhāvati² yattakam ṭhānam candābhā² ca suriyābhā³ ca paṭṭhāṇaṃ tattake ṭhāne⁴ paṭibhāgaṃ kasiṇam vadhetvā tathā ārammaṇam katvā jhānam nibbattento ubhayam p' etam paṇṇāya bhāvati¹ nama, tasmā ayam p' ettha attho yeva, avitakkena jhānena hoti ābhassarūpago ti so puggalo tathā katvā paṭiladdhena dutiyena jhānena ābhassarabrahmalokūpago⁴ hoti.

Evam Bodhisatto tāpase bodhetvā jeṭṭhantevāsikassa guṇam kathetvā Brahmaloḥkam eva gato.

Satthā imam dhammaḍesaṇam āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā jeṭṭhantevāsiko Sāriputto, Mahābrahmā pana aham evā“ ti. Candābhajātakam.

6. Suvannahamsajātaka.

Yam laddham tena tuṭṭhabban ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Thullanandaṃ¹ bhikkhunim ārabhā kathesi. Sāvattiyaṃ hi aññatara upāsake bhikkhunisaṃgham lasunena pavāretva khettapālam ānāpesi²: „sace bhikkhuniyo āgacchanti ekekāya bhikkhuniyā dve tayo gaṇḍikā dehīti“. Tato paṭṭhāya bhikkhuniyo tassa

¹ so K; B² gādhati. ² so K; B² gādhati. ³ K -bhañ. ⁴ so B²; K ābhassarūpabha-.

⁵ K ānā-.

geham pi khettaṃ pi lasunatthāya gacchanti. Ath' ekasmiṃ ussavadvase tassa gehe lasunaṃ parikkhayaṃ agamāsi. Thullanandā bhikkhunī sa-parivārā¹ gehaṃ gantvā „lasunenāvuso attho“ ti vatvā „n' atth' ayye“, yathābhutaṃ lasunaṃ parikkhīṇaṃ, khettaṃ gacchathā“ 'ti vuttā khettaṃ gantvā na mattaṃ jānitvā lasunaṃ āharāpesi. Khettapālo ujjhāyi „kathaṃ hi nāma bhikkhuniyo na mattaṃ jānitvā lasunaṃ harāpessanti“ tassa vacanaṃ² sutvā yā tā bhikkhuniyo appicchā³ tāpi tasmaṃ vacanaṃ² sutvā bhikkhū pi ujjhāyimsu⁴, ujjhāyitvā ca pana Bhagavato etaṃ atthaṃ ārocesuṃ. Bhagavā Thullanandaṃ bhikkhuniṃ garahitvā „bhikkhave mahiccho puggalo nāma vijātamātuyāpi appiyo hoti amanāpo, appasanne pasādetuṃ pasannānaṃ⁵ vā bhīyyosomattāya pasādaṃ janetuṃ anuppannaṃ lābhaṃ uppādetuṃ uppannaṃ vā pana thiraṃ kātuṃ na sakkoti, appiccho pana appasanne pasādetuṃ pasannānaṃ bhīyyosomattāya pasādaṃ janetuṃ anuppannaṃ lābhaṃ uppādetuṃ uppannaṃ vā pana thiraṃ kātuṃ sakkoti“ ādinā nayena bhikkhūnaṃ tadanucchavikaṃ dhammaṃ kathetvā „na bhikkhave Thullanandā idān' eva mahicchā, pubbe pi mahicchā yevā“ 'ti vatvā atītaṃ āharaḥ.

Atīte Bārānasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ karente Bodhisatto aññatarabrāhmaṇakule nibbatti. Tassa vayappattassa samajātikā kulā pajāpatiṃ āharimsu. Tassā Nandā⁷ ti tisso dhītaro ahesuṃ. Tāsu parakulaṃ āgatāsu yeva Bodhisatto kālāṃ katvā suvaṇṇamaṃsayoniyaṃ nibbatti jātissaraṃ nāṇaṃ c' assa uppajji. So vayappatto hutvā suvaṇṇapattasañchannaṃ sobhaggappattaṃ mahantaṃ attabhāvaṃ disvā „kuto nu kho cavitvā ahaṃ idhūpapanno“ ti āvajjento „manussalokato“ ti űatvā puna „kathan nu me brāhmaṇi ca dhītaro ca jīvantīti“ upadhārento „paresaṃ bhatīṃ katvā kicchena jīvantīti“ űatvā cintesi: „mayhaṃ sarīre sovaṇṇamayāni pattāni kottanaghaṭṭanasabhāvāni“, ito ekekaṃ pattāṃ dassāmi, tena me pajāpati ca dhītaro ca sukhāṃ jīviṃsanti“ so tattha gantvā piṭṭhavaṃsakotiyaṃ⁸ nilīyi. Brāhmaṇi ca dhītaro ca Bodhisattaṃ disvā

¹ K -vāro. ² K nattheyye. ³ so Bp; K omits vacanaṃ. ⁴ K appiccha. ⁵ Bp ujjhāyantaṃ tassa vacanaṃ sutvā yā tā bh. appicchā tāpi ujjhāyanti tassa vacanaṃ sutvā bhikkhū pi u. ⁶ K pasannaṃ. ⁷ Bp adds Nandavatī Sundarīnandā. ⁸ K -bhāvati. ⁹ so Bp; K piṭṭhivaṃsa-.

„kuto āgato sāmīti“ pucchimsu. „Ahañ tumhākañ pitā, kālañ katvā suvaṇṇaḥamsayoniyañ nibbattiñ, tumhe daṭṭhuñ āgato, ito paṭṭhāya tumhākañ paresañ bhaṭṭiñ katvā dukkhajīvikāya jīvanakiccañ n' atthi, ahañ vo ekekañ pattañ dassāmi, tañ vikkīpitvā sukhena jīvathā“¹ 'ti ekañ pattañ datvā agamāsi. So eten' eva niyāmena antarantarā āgantvā ekekañ pattañ deti. Brāhmaṇiyo addhā sukhita² ahesuñ. Ath' ekadivasañ sā brāhmaṇi dhītarō āmantesi: „ammā tīracchānānañ nāma cittañ dujjānañ, kadāci vo pitā idha nāgaccheyya, idāni 'ssa āgata-kāle sabbāni pattāni luñcītvā gaṇhāmā“³ 'ti. Tā „evañ no pitā kilamissatīti“ na sampajjichimsu. Brāhmaṇi pana mahicchatāya puna ekadivasañ suvaṇṇarājahaṃsassa āgata-kāle „ehi tāva sāmīti“ vatvā tañ attano santikañ upagatañ ubbohi hatthehi gahetvā sabbapattāni luñci. Tāni pana Bodhisattassa rucim vinā balakkārena gahitattā sabbāni bakapattasadisāni ahesuñ. Bodhisatto pakkhe pasāretvā gantuñ nāsakkhi. Atha nañ sā mahācāṭiṇī pakkhipitvā posesi. Tassa puna utṭhahantāni pattāni setāni sampajjimsu. So sañjātapakkho uppatitvā attano vasaṇatṭhānam eva gantvā na puna agamāsīti.

Satthā imañ atītañ āharitvā „na bhikkhāve Thullanandā idān' eva mahicchā, pubbe pi mahicchā yeva mahicchatāya ca pana suvaṇṇamahā⁴ parihīnā, idāni pana attano mahicchatāya eva lasunamahāpi⁵ parihāyissati, tasmā ito paṭṭhāya lasunañ khādituñ na labhissati⁶, yathā ca Thullanandā evañ tañ nissāya sesabbhikkhuniyo pi, tasmā bahū⁷ labhitvāpi pamāṇaṃ eva jānitabbañ, appaṃ labhitvā pana yathāladdhen' eva santoso kātabbo, uttariñ na paṭṭhetabbañ“⁸ ti vatvā imañ gātham āha:

Yaṃ laddhañ tena tuṭṭhabbañ, atilobho hi pāpako,
haṃsarājañ gahetvāna⁹ suvaṇṇā parihāyathā¹⁰ 'ti. 132.

Tattha tuṭṭhabbañ ti tuṭṭhabbañ.

Idaṃ pana vatvā Satthā anekapariyāyena garahitvā „yā pana bhikkhuni lasunañ khādeyya pācittiyañ“¹¹ ti sikkhāpadañ paññāpetvā

¹ K sukhinā. ² K suvaṇṇamahā. ³ K lasuṇamahāpi. ⁴ so BP; K labhati. ⁵ K bahū.

jātakam samodhānesi: „Tadā brāhmaṇī ayaṃ Thullanandā ahosi, tisso dhītaro idāni tisso yeva bhaginiyo, suvaṇṇarājahaṃso pana aham evā”¹ ti. Suvannahaṃsajātakam.

7. Babbujātaka.

Yatth’ eko labhate¹ babbū ’ti. Idam Satthā Jetavane viharanto Kāṇamātāsikkhāpadam ārabba kathesi. Sāvattiyaṃ hi Kāṇamātā nāma dhītuvaseṇa pākata² nāma upāsikā ahosi sotāpannā ariyasāvaka. Sā dhītaraṃ kāṇam aññatarasmiṃ gāmake samānajatīyassa purisassa adāsi. Kāṇā kenacid eva karaṇīyena mātu gharāṃ agamāsi. Ath’ assā sāmiko katipāhaccayena dūtam pāhesi: „āgacchatu kāṇā, icchāmi kāṇāya āgamanan”³ ti. Kāṇā dūtassa vacanaṃ sutvā „amma gamissāmi”⁴ mātaraṃ pucchī. Kāṇamātā „ettakam kalam vasitvā katham tucchahatthā va gamissasī”⁵ pūvaṃ paci. Tasmim khane eko piṇḍacāriko bhikkhu tassā nivesanaṃ agamāsi. Upāsikā taṃ nisīdāpetvā pattapūraṃ pūvaṃ dāpesi. So nikkhamitvā aññassa ācikkhī, tassa pi tath’ eva dāpesi. So pi nikkhamitvā aññassa ācikkhī, tassāpi tath’ evā ’ti evaṃ catunnaṃ janānaṃ dāpesi. Yathāpaṭiyattaṃ pūvaṃ parikkhayaṃ agamāsi. Kāṇāya gamanaṃ na sampajji. Ath’ assā sāmiko dutiyam pi tatiyam pi dūtam pāhesi. Tatiyaṃ pāhento va „sace kāṇā nāgacchati ahaṃ aññam pajāpatim ānessāmi”⁶ pāhesi. Tayo vāre ten’ eva upāyena gamanaṃ na sampajji. Kāṇāya sāmiko aññam pajāpatim⁷ ānesi. Kāṇā taṃ pavattim sutvā rodamānā atthāsī. Satthā taṃ kāraṇaṃ ūtvā pubbaṇhasamayam nivāsetvā pattacīvaraṃ ādāya Kāṇamātāya nivesanaṃ gantvā paññattāsāne nisīditvā Kāṇamātaraṃ pucchī: „kissa kāṇāyaṃ⁸ rodātī”⁹ „iminā nāma kāraṇenā”¹⁰ ti ca sutvā Kāṇamātaraṃ samassāsetvā dhammakathaṃ kathetvā utthāyāsanaṃ vihāraṃ agamāsi. Atha teṣaṃ catunnaṃ bhikkhūnaṃ tayo vāre yathāpaṭiyattaṃ pūvaṃ gahetvā kāṇāya¹¹ gamanassa upacchinna-bhāvo¹² bhikkhusaṃghe pākato jāto. Ath’ ekaḍvasaṃ bhikkhū dhamma-subbhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso catuḥi nāma bhikkhūhi tayo vāre Kāṇamātāya pakkapūvaṃ khādītva kāṇāgamanantarāyaṃ katvā sāmikena pariccattam dhītaraṃ nissāya mahāupāsikāya domanassaṃ uppāditan”¹³ ti. Satthā āgantvā „kāya nu ’ttha bhikkhave etarahi

¹ so BP; K labhati. ² K pākata corr. to pākata. ³ K āgan. ⁴ K patiti. ⁵ K kissā kāraṇāya, BP kissa ayaṃ kāṇā. ⁶ K kāraṇāya. ⁷ so BP; K ucchinna-.

kathāya sammisinnā¹ ti pucchitvā „imāya nāmā“² 'ti vutte „na bhikkhave idān' eva cattāro bhikkhū Kānamātāya santakaṃ khādītva tassā domanassaṃ uppādesuṃ, pubbe pi uppādesuṃ yevā“³ 'ti ratvā atitāṃ āharī:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto pāsāṇakoṭṭakakule⁴ nibbattitvā vayappatto pari-yodātasippo⁵ ahosi. Kāsiraṭṭhe ekasmiṃ nigame eko mahāvibhavo seṭṭhi ahosi. Tassa nidhānagatā yeva cattālisa hiraṇṇakoṭiyo ahesuṃ. Ath' assa bhariyā kālaṃ katvā dhanasinehena gantvā dhanapitṭhiyaṃ mūsikā hutvā nibbatti. Evaṃ anukkamena sabbam pi taṃ kulāṃ abbhatthaṃ agamāsi. Evaṃ so ucchijji. So gāmo pi chaḍḍito apanṇattikabhāvaṃ agamāsi. Tada Bodhisatto tasmiṃ purāṇagāmatṭhāne pāsāṇe uppādetvā kotteti⁶. Atha sā mūsikā gocarāya caramānā Bodhisattaṃ punappuna passanti uppannasinehā hutvā cintesi: „mayhaṃ dhanāṃ bahū⁷, nikkāraṇena nassissati⁸, iminā saddhiṃ ekato hutvā imaṃ dhanāṃ khādissāmīti“⁹ ekadivasaṃ ekaṃ kahāpaṇaṃ mukhena dasitvā Bodhisattassa santikaṃ agamāsi. So taṃ disvā piyavācāya samālapanto¹⁰ „kin nu kho amma kahāpaṇaṃ gahetvā āgatāsīti“ āha. „Tāta imaṃ gahetvā attanāpi paribhuñja, mayhaṃ pi maṃsaṃ āharā“¹¹ ti. So „sādhū“¹² ti sampāṇicchitvā kahāpaṇaṃ ādāya gharaṃ gantvā ekena māsakena maṃsaṃ kiṇitvā āharitvā tassā adāsi. Sā taṃ gahetvā attano nivāsanaṭṭhānaṃ gantvā yathāruciyaṃ khādi. Tato paṭṭhāya iminā va niyāmena divase divase Bodhisattassa kahāpaṇaṃ deti. So pi 'ssa maṃsaṃ āharati. Ath' ekadivasaṃ taṃ mūsikaṃ biḷāro aggahesi. Atha naṃ sā evaṃ āha: „samma mā maṃ māresīti“¹³. „Kimkāraṇā, ahaṃ hi chāto maṃsaṃ khādītukāmo, na sakkā mayā na māretun“¹⁴ ti. „Kiṃ pana ekadivasaṃ eva maṃsaṃ khādītukāmo c' asi udāhu niccakālan“¹⁵ ti. „Labhamāno niccam pi khādītukāmo 'mhīti“¹⁶. „Yadi evaṃ ahaṃ te niccakālaṃ maṃsaṃ dassāmīti“

¹ K -koddhaka-. ² K -sippā. ³ K koddheti. ⁴ K bahū. ⁵ so Bp; K sati. ⁶ so Bp; K -pento. ⁷ so K; Bp dassāmi.

vissajjehi man¹ ti. Atha nam bilāro „tena hi appamatto hohīti“ vissajjesi. Tato paṭṭhāya attano ābhatamaṃsaṃ dve koṭṭhāse katvā ekaṃ bilārassa deti ekaṃ sayam khādanti. Atha nam ekadivasam añño bilāro aggahesi, tam pi tath' eva saññāpetvā attānaṃ vissajjāpesi. Tato paṭṭhāya tayo koṭṭhāse katvā khādanti. Puna añño aggahesi, tam pi tath' eva saññāpetvā attānaṃ mocesi. Tato paṭṭhāya cattāro koṭṭhāse katvā khādanti. Puna añño aggahesi, tam pi tath' eva saññāpetvā attānaṃ mocesi. Tato paṭṭhāya pañca koṭṭhāse katvā khādanti. Sā pañcamaṃ koṭṭhāsaṃ khādamānā appāhāratāya² kilantā kisā ahoṣi appamaṃsalohitā. Bodhisatto tam diṣvā „amma kasmā milātāsīti“ vatvā „iminā nāma kāraṇenā“ ti vutte „tvaṃ etta-kaṃ kalam kasmā mayhaṃ nācikkhi, aham ettha kattabbaṃ jānissāmīti“ tam samassāsetvā suddhaphalikapāsāṇena guhaṃ katvā āharitvā „amma tvaṃ imaṃ guhaṃ pavisitvā nipajjitvā āgatāgātānaṃ pharusāhi vācāhi santajjeyyāsīti“ āha. Sā guhaṃ pavisitvā nipajji³. Ath' eko bilāro āgantvā „dehi me maṃsaṃ“ ti āha. Atha nam mūsikā „are duṭṭha bilāra, kin te ahaṃ maṃsahārīkā“, attano puttānaṃ maṃsaṃ khādā⁴ ti tajjesi. Bilāro phalikaguhāya nippannabhāvaṃ ajānanto kopavasena „mūsikaṃ gaṇhissāmīti“ sahasā pakkhanditvā hadayaena phalikaguhāyaṃ⁵ pahari⁶, tāvad ev' assa⁷ hadayaṃ bhijji, akkhini nikkhamanākārappattāni jātāni. So tatth' eva jīvitakkhayaṃ patvā ekamantaṃ paṭicchannapaṭṭhāne papati. Eten' upāyena aparo pi aparo pīti⁸ cattāro pi janā jīvitakkhayaṃ pāpuṇṇisu. Tato paṭṭhāya mūsikā nibbhaya hutvā Bodhisattassa devasikaṃ dve tayo kahāpaṇe deti. Evaṃ anukkamena sabbam pi dhanam Bodhisattass' eva adāsi. Te ubho pi yāvajjivaṃ mettīm abhinditvā yathākammaṃ gatā.

Satthā imaṃ atitāṃ āharitvā abhisambuddho hutvā imaṃ gātham āha:

¹ K appahā-. ² K nippajji. ³ K maṃsahārīkā-. ⁴ K khādā. ⁵ so BP; K -ya

⁶ so BP; K pahara. ⁷ K tāvassa, BP tāvad eva assa. ⁸ K pi.

Yatth' eko labhate babbu dutiyo tattha jāyati
tatiyo ca catuttho ca, idan te babbukā bilan ti¹. 133.

Tattha yatthā 'ti yasmim thāne, babbū 'ti bilāro, dutiyo tattha jāyati
tīti yattha eko mūsikam vā mānsam vā labhati dutiyo pi tattha bilāro jāyati
uppalati, tathā tatiyo ca catuttho ca, evan te tadā cattāro bilāra abesum, hutvā
ca pana divase divase mānsam khādanā te babbukā idam phalīkamayaṃ bilan
udareṇa paharivā sabbe pi jīvītakkhayaṃ pattā ti.

Evaṃ Satthā dhammaṃ desetvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā
cattāro bilārā cattāro bhikkhū abesum, mūsikā Kāṇamātā, pāsāṇa-
koṭṭakamanikāro² aham evā“ 'ti. Babbujātakaṃ.

8. Godhajātaka.

Kin te jaṭāhi dummedhā 'ti. Idam Satthā Jetavane vi-
haranto ekaṃ kuhakaṃ ārabha kathesi. Paccuppannavatthum he-
tthā kathitasadisam eva.

Atīte pana Bārāṇasiyaṃ Brāhmadatte rajjaṃ kārente
Bodhisatto godhayoniyaṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. Tadā eko
pañcābhiniṇṇo uggatapo tāpaso ekaṃ paccantagāmaṃ nissāya
araññāyatane pañnasālāya vasati. Gāmaṇāsino sakkaccaṃ tā-
pasam upatthahanti. Bodhisatto tassa caṃkamanakoṭiyaṃ
ekasmiṃ vammike vasati, vasanto ca pana divase divase dve
tayo vāre tāpasam upasaṃkamitvā dhammūpasamhitam atthū-
pasamhitam ca vacanaṃ sutvā tāpasam vanditvā vasanaṭṭhānam
eva gacchati. Aparabhāge tāpaso gāmaṇāsino apucchitvā pak-
kāmi, pakkante ca pana tasmim silavatasampanne tāpase añño
kūṭatāpaso āgantvā tasmim assamapade vāsam kappesi. Bo-
dhisatto „ayam pi silavā“ ti sallakkhetvā purimanayen' eva
tassa santikaṃ agamāsi. Ath' ekadivasam nidāghasamaye akāla-
samaye meghavatṭe³ vammikehi makkhikā nikkhamimsu. Tāsam
khādanattham godhā āhiṇḍimsu. Gāmaṇāsino nikkhamitvā bahū

¹ so both K and Bp. ² K pāsānakoddhaka. ³ K -vaddhe.

godhā¹ gahetvā siniddhasambhārayuttañ² ambilānambilān
 godhamānsaṃ sampādetvā tāpasassa adānsu. Tāpaso godha-
 mānsaṃ khāditvā rasatanhāya baddho „idān mānsaṃ atima-
 dhuraṃ, kissa³ mānsaṃ nāma etan“ ti pucchitvā „godhamānsaṃ“
 ti sutvā „mama santikaṃ mahāgodho āgacchati, taṃ māretvā
 mānsaṃ khādissāmīti“ cintetvā pacanabhājanaṃ ca sappilonādini
 ca āharāpetvā ekamante t̐apetvā muggaraṃ ādāya kāsāyena
 paṭicchādetvā paññasāladvāre Bodhisattassa āgamanān oloka-
 yamāno upasantūpasanto viya hutvā nisīdi. Bodhisatto „sā-
 yaṇhasamaye tāpasassa santikaṃ gacchissāmīti“ nikkhamitvā
 upasaṃkamanto va tassa indriyavikāraṃ disvā cintesi: „nāyaṃ
 tāpaso, aññesu divāsesu nisīdanākārena nisinno, ajj⁴ esa maṃ
 olokeno pi dutthindriyo hutvā oloketi, parigaṇhissāmi nan“ ti
 so tāpasassa hetthā vāte t̐atvā godhamānsagandhaṃ ghāyitvā
 „iminā kūtatāpasena ajja godhamānsaṃ khāditān bhavissati,
 tena rasatanhāya baddho ajja maṃ attano santikaṃ upasaṃka-
 mantaṃ muggarena paharitvā mānsaṃ pacitvā khāditukāmo
 bhavissatīti“ tassa santikaṃ anupagantvā ca⁵ paṭikkamitvā vi-
 carati. Tāpaso Bodhisattassa anāgamanabhāvaṃ ñatvā „iminā
 ‘ayaṃ nāma māretukāmo’ ti ñātān bhavissati, tena kāraṇena
 nāgacchati, anāgacchantassāpi kuto muttiti“ muggaraṃ nīharitvā
 khipi. So tassa aggaṇṇaguttham eva āsādesi. Bodhisatto ve-
 gena vammikaṃ⁶ pavisitvā aññena chiddena sīsaṃ ukkhipitvā
 „ambho⁷ kūtajāṭila, ahaṃ tava santikaṃ upasaṃkamanto ‘sīlavā’
 ti saññāya upasaṃkamim, idāni pana te mayā kūtabhāvo ñāto,
 tādisassa mahācorassa kiṃ iminā pabbajjālīṅgenā⁸“ ti vatvā
 taṃ garahanto imaṃ gātham āha: •

Kin te jaṭāhi dommedha, kin te ajinasāṭiyā, (Dhp. v. 294.)
 abbhantaran te gāhanaṃ, bāhiraṃ parimajjasīti. 134.

¹ Bp godhe. ² so Bp; K siniddhañ-. ³ Bp kassa. ⁴ Bp omits ca. ⁵ K vammikena, Bp dhammikaṃ. ⁶ K ambho. ⁷ K -līṅgenānā.

Tattha kin te jaṭāhi dummedhā¹ 'ti ambho² dummedha nippaṇṇa, etā pabbajitena dhāretabbā jaṭā, pabbajjāgūnarahitassa kin te tāhi³ jaṭābhi attho, kin te ajinasāṭṭhiyā⁴ ti ajinasāṭṭhiyā⁵ anucchavikassa⁶ sativarassa abhāvakāto patthāya kin te ajinasāṭṭhiyā, abbhantaran⁷ te gahanam⁸ ti tava abbhantaram⁹ hadayan¹⁰ rāgadosamohagahanena gahanam¹¹ paṭicchannam¹², bāhiram¹³ parimajjasi¹⁴ ti so tvaṃ abbhantare gahane¹⁵ nahānādihi¹⁶ c' eva lūgagahanena ca bāhiraṃ parimajjasi, tam¹⁷ parimajjanto kaṇḍikapūritalābu¹⁸ viya¹⁹ viṣapūritacāpi²⁰ viya²¹ āsivisa-pūritavammiko²² viya²³ gūthapūritacittaghaṭo²⁴ viya²⁵ ca bahumattho²⁶ va hosi, kin tayā coreṇa idha vasantena, sīghan²⁷ ito palāyāhi, no ce palāyasi gāmaṇḍinam²⁸ te ācikkhivā niggaham²⁹ kāraṇessāmiti.

Evam³⁰ Bodhisatto kūtātāpasam³¹ tajjetvā vammikam³² eva pāvīsi. Kūtātāpaso pi tato pakkāmi.

Satthā imam³³ dhammadesanam³⁴ āharitvā jātakam³⁵ samodhānesi: „Tadā kūtātāpaso ayaṃ kuhako ahosi, purimo sīlavantatāpaso Sāri-putto, godho pana aham³⁶ evā³⁷ 'ti. Godhajātakam³⁸.

9. Ubhatobhaṭṭhajātaka.

Akkhī¹ bhinnā paṭo nattho ti. Idam² Satthā Veḷuvane viharanto Devadattam³ ārabba kathesi. Tadā kira dhammasabhāyam⁴ bhikkhū katham⁵ samuṭṭhāpesum⁶: „āvuso seyyathāpi nāma chavālātam⁷ ubhato padittam⁸ majjhe gūthagatam⁹ n' evāraṇṇe kaṭṭhattham¹⁰ pharati na gāme kaṭṭhattham¹¹ pharati evam¹² evam¹³ Devadatto evarūpe niyyānika-sāsane pabbajitvā ubhato bhaṭṭho ubhato paribāhiro jāto gihiparibhogā ca parihīno sāmāññattam¹⁴ ca na paripūretīti¹⁵. Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinnā¹⁶ ti pucchitvā „imāya nāmā¹⁷ 'ti vutte „na bhikkhave Devadatto idān¹⁸ eva ubhato paribhaṭṭho hoti, atīte pi paribhaṭṭho ahosi yevā¹⁹ 'ti vatvā atītam²⁰ āhari:

Atīte Bārāṇasiyam²¹ Brahmadatte rajjam²² kāreṇate Bodhisatto rukkhadeyatā hutvā nibbatti. Tadā ekasmiṃ gāmake bālisikā vasanti. Ath' eko bālisiko²³ balisam²⁴ ādāya dahareṇa puttēna saddhim²⁵ yasmiṃ sobbhe pakatiyāpi bālisikā²⁶ macche gaṇhanti tattha tattha gantvā balisam²⁷ khipi. Baliso²⁸

¹ K amho. ² K nāhi. ³ K -yāya. ⁴ K anacch-. ⁵ so K; Bp gahanam. ⁶ K nagahā-, Bp nhā-. ⁷ so Bp; K bahiddho. ⁸ K akkhī. ⁹ so K; Bp chālāvatam. ¹⁰ so Bp; K sāmāññattam. ¹¹ bālī-. ¹² K bālī-.

udakapaṭicchanne ekasmiṃ khānukē¹ laggi. Bālisiko taṃ ākaḍḍhituṃ asakkonto cintesi: „ayaṃ baliso mahāmacche laggo bhavissati, puttakaṃ mātu santikaṃ pesetvā paṭivissakehi saddhiṃ kalahaṃ kārāpemi, evaṃ ito na koci koṭṭhāsāṃ paccāsimsisatṭhi²“ so puttaṃ āha: „gaccha tāta, mahāmacchaṃ no laddhabhāvaṃ mātu ācikkhā³ ti, paṭivissakehi saddhiṃ kalahaṃ karohi⁴“ so puttaṃ pesetvā balisaṃ ākaḍḍhituṃ asakkonto rajjuchedanabhayena uttarisāṭakaṃ thale ṭhapetvā udakaṃ otaritvā macchalobhena macchaṃ upadhārento khānukēhi paharitvā dve akkhī bhindi. Thale ṭhapitasāṭakaṃ pi⁵ ssa coro hari. So vedanāmatto hutvā hatthena akkhīni uppīyamāno gahetvā udakā uttaritvā kampamāno sāṭakaṃ pariyesati. Sāpi⁶ ssa bhariyā kalahaṃ katvā „kassaci apaccāsimsanabhāvaṃ karissāmi⁷“ ekasmiṃ yeva kaṇṇe tālapaṇṇaṃ pilandhitva ekaṃ akkhīṃ ukkhalimasīyā añjetvā kukkuraṃ aṃkenādāya paṭivissakagharaṃ agamāsi. Atha⁸ naṃ ekā sahāyikā evaṃ āha: „ekasmiṃ yeva te kaṇṇe tālapaṇṇaṃ pilandhanaṃ, ekaṃ akkhīṃ añjitaṃ, piyaputtaṃ viya kukkuraṃ aṃkenādāya gharato gharaṃ gacchasi, kiṃ ummattikāsi⁹ jātā¹⁰ ti. „Nāhaṃ ummattikā, tvaṃ pana maṃ akāraṇena akkosasi paribhāsasi, idāni taṃ gāmaḥbojakassa santikaṃ gantvā atṭha kaḥāpaṇe daṇḍāpessāmi¹¹“ evaṃ kalahaṃ katvā ubho pi gāmaḥbojakassa santikaṃ agamīṃsu. Kalahe visodhiyamāne tassā yeva matthake daṇḍo pati. Atha naṃ bandhitvā „daṇḍaṃ dehīti¹²“ pothetuṃ¹³ ārabhiṃsu. Rukkhadevatā gāme tassā imaṃ pavattiṃ araṇṇe c' assā patino taṃ vyāsanaṃ disvā khandhantare ṭhitā „bho purisa, tuyhaṃ udake pi kamanto paduṭṭho thale pi, ubhato bhaṭṭho jāto¹⁴“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Akkhī¹⁵ bhinnā¹⁶ paṭo naṭṭho sakhigehe ca bhaṇḍanaṃ,
ubhato paduṭṭho kamanto¹⁷ udakamhi thalamhi cā¹⁸ ti. 135.

¹ K khānukē, ² K -kāyi. ³ K daṇḍāpessāmiṭṭi, B¹ daṇḍe karissāmi itṭi. ⁴ K pothetun, ⁵ both K and B¹ akkhī. ⁶ so K; B¹ bhinnā. ⁷ K paduṭṭhakamanto, B¹ paduṭṭhakamantā.

Tattha sakkegehe ca bhaṇḍanan ti, sakhi sahāyikā, tassā gehe tava bhariyāya bhaṇḍanaṃ kataṃ, bhaṇḍanaṃ katvā bandhītvā pothetvā dāḍḍaṃ dāriyyati¹, ubbato paduṭṭho ti evaṃ tava dvīsu pi thānesu kamantā paduṭṭhā yeva bhinnā yeva, kataresu dvīsu: udakamhi thalamhi cā 'ti akkhibhedena paṭanāsena ca uḍake kamantā paduṭṭhā sakkegehe bhaṇḍanena thale kamantā paduṭṭhā ti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā bāliso² Devadatto ahoṣi, rukkhadevatā pana aham evā“ 'ti. Ubha-
to bhaṭṭhajātakaṃ.

10. Kākajātaka.

Niccaṃ ubbiggahadayā ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto nātattahacariyaṃ ārabba kathesi. Paccuppannavatthun Dvādasanipāte Bhaddasālajātake āvibhavissati.

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadatte rajjaṃ karente Bo-
dhisatto kākayoniyaṃ nibbatti. Ath' ekadivasaṃ rañño puro-
hito bahinagare nadiyaṃ nahāyitvā gandhehi vilimpitvā³ mālaṃ
pilandhitvā⁴ varavathanivattho nagaraṃ pāvisi. Nagaradvāra-
torane dve kākā nisinnā hontī. Tesu eko ekaṃ āha: „samma
ahaṃ imassa brāhmaṇassa matthake sarīravalañjaṃ pātesā-
mīti“. Itaro „mā te etaṃ rucci, ayaṃ brāhmaṇo issaro, issara-
janena ca saddhiṃ veranāma pāpakaṃ, ayaṃ hi kuddho sabbe pi
kāke vināseyyā“ 'ti. „Na sakkā mayā na kātun“ ti. „Tena
hi paññāyissatīti“ vatvā itaro kāko palāyi. So toraṇassa hetthā-
bhāgaṃ sampatte brāhmaṇe olambakaṃ cārento⁵ viya tassa
matthake vaccaṃ pātesi. Brāhmaṇo kujjhītvā kākesu veranā
bandhi. Tasmiṃ kāle ekā bhatiyā vihiḷḷikadāsī⁶ vihiṃ gellā-
dvāre ātape pattharītvā rakkhanti⁷ nisinnā va niddaṃ okkami.
Tassā pamādaṃ natvā eko dīghalomako eḷako āgantvā vihiṃ
khādi. Sā pabujjhītvā taṃ dīsvā palāpesi. Eḷako dutiyam pi
tatiyam pi tassā tath' eva niddāyanakāle āgantvā vihiṃ khādi.

¹ so K; BP dāpessati and dāpiyati. ² K bālī-. ³ so BP; K gandhe vilimpitvā.

⁴ K pīl-. ⁵ so K; BP olampabhaṇi karonto. ⁶ K -koddhika-, BP vihiḷḷikā-.

⁷ K -ti.

Sāpi tikkhattuṃ palāpetvā cintesi: „ayaṃ punappuna khādanto upadḍhavihiṃ khādissati, bahu¹ me chedo bhavissati, idāni 'ssa puna anāgamanakāraṇaṃ karissāmīti“ sā alātaṃ gahe tvā niddāyamānā viya nisīditvā vihiṃ khādanatthāya eḷake sampatte utthāya alātena eḷakaṃ pahari. Lomāni aggiṃ agañhiṃsu². So sarire jhāyante „aggiṃ nibbāpessāmīti“ vegena gantvā hatthi-sālāya samīpe ekissā tiṇakutiyā sariraṃ ghaṃsi³. Sā pajjali, tato utthitajālā⁴ hatthisālāṃ gaṇhi. Hatthisālāsu jhāyantīsu⁵ hatthi-piṭṭhāni jhāyīṃsu, bahū hatthi vaṇitasarirā ahesuṃ. Vejjā hatthi āroge kātuṃ asakkontā raṇṇo ārocesuṃ. Rājā purohitaṃ āha: „ācariya hatthivejjā hatthi tikicchituṃ na sakkonti, api kiñci bhesajjaṃ na jānāsīti“. „Jānāmi mahārājā“⁶ 'ti. „Kiṃ laddhuṃ vaṭṭatīti“. „Kākavasā mahārājā“⁷ 'ti. Rājā „tena hi kāke māretvā vasaṃ āharathā“⁸ 'ti āha. Tato paṭṭhāya kāke māretvā vasaṃ alabhītvā tattha tatth' eva rāsiṃ karonti. Kākānaṃ mahābhayaṃ uppajji. Tadā Bodhisatto asītisahassaparivāro mahāsusānavane vasati. Eko kāko gantvā kākānaṃ uppannaṃ bhayaṃ Bodhisattassa ārocesi. So cintesi: „ṭhapetvā maṃ aṇṇo mayhaṃ ūtakānaṃ uppannaṃ bhayaṃ harituṃ samattho nāma n' atthi, harissāmi naṃ“⁹ ti dasa pāramiyo āvajjetvā mettā-pāramiṃ purecārikaṃ katvā ekavegeṇ' eva pakkhanditvā vivaṭamahāvātapānena pavisitvā raṇṇo āsanassa heṭṭhā pāvisi. Atha naṃ eko manusso gahe tukāmo ahosi. Rājā¹⁰ rājāsanaṃ pavitttho „mā gaṇhīti“¹¹ vāresi. Mahāsatto thokaṃ vissamītvā mettāpāramiṃ āvajjetvā¹² heṭṭhāsanaṃ nikkhamitvā rājānaṃ āha: „mahārāja raṇṇā nāma chandādivasena¹³ agantvā¹⁴ rajjaṃ karetuṃ vaṭṭatīti, yaṃ yaṃ kammaṃ kattabbaṃ hoti gabbhaṃ nisamma upadhāretvā kātuṃ vaṭṭati, yaṃ ca kayiramānaṃ nippajjati tad eva kātuṃ vaṭṭati na itaraṃ, sace rājāno yaṃ kayiramānaṃ na nippajjati taṃ karonti mahājanassa maraṇabhaya-pariyoṣānaṃ mahābhayaṃ

¹ so BP; K bahum. ² so K; BP aggi gaṇhiṃsu. ³ so BP; K ghāsi. ⁴ K -jāla.

⁵ K -tisū. ⁶ K omits rājā. ⁷ K āvajjitvā. ⁸ so BP; K cchandādivasena.

⁹ K āgantvā, BP āgantvā corr. to agantvā.

uppajjati, purohito veravasiko hutvā musāvādān akāsi, kākānaṃ vasā nāma n' atthīti¹. Taṃ sutvā rājā pasannacitto Bodhisattassa kañcanabhaddapīṭhaṃ dāpetvā tattha nisinnassa pakkhantārāni satapākasahassapākatelehi makkhāpetvā kañcanatattake rājārahaṃ subhojanaṃ dāpetvā pāṇīyaṃ pāyetvā suhitaṃ vigata-darathaṃ Mahāsattaṃ etad avoca: „paṇḍita tvaṃ 'kākānaṃ vasā nāma n' atthīti' vadasi, kena kāraṇena nesaṃ vasā na hotīti². Bodhisatto „iminā va' kāraṇena³ 'ti sakalanīvesanaṃ ekaravaṃ katvā dhammaṃ desento imaṃ gāthaṃ āha:

Niccaṃ ubbiggahadayā sabbalokavihesakā,
tasmā tesaṃ vasā n' atthi kākān' asmāka ṇātinan ti. 136.

Tatrāyaṃ saṅkhepattho: mahārāja, kākā nāma niccaṃ ubbiggamānaṃ bha-yappattā ca viharanti, sabbalokassa ca vihesakā khattiyādayo manuse pi itthi-purise pi kumārakumārīkādayo pi viheṭhenta kilamanta ca vicaranti, tasmā imehi dvīhi kāraṇehi nesaṃ ambhākaṃ ṇātinān kākānaṃ vasā nāma n' atthi, atīte pi abbhūtapubbā, anāgate pi na bhavissanti.

Evaṃ Mahāsatto imaṃ kāraṇaṃ uttānaṃ katvā „mahārāja raññā nāma anisamma anupadhāretvā kammaṃ na kātabban⁴ ti rājānaṃ bodhesi. Rājā tussitvā Bodhisattassa⁵ rajjena pūjesi. Bodhisatto rajjaṃ rañño yeva paṭidatvā rājānaṃ pañcasu sīlesu paṭiṭṭhāpetvā sabbasattānaṃ abhayaṃ yāci. Rājā dhammade-sanaṃ sutvā sabbasattānaṃ abhayaṃ datvā kākānaṃ nibaddhaṃ dānaṃ paṭṭhapesi, divase divase taṇḍulammanassa⁶ bhattaṃ pacitvā nānaggarasehi omadditvā kākānaṃ dānaṃ diyyati, Mahāsattassa pana rājabhojanaṃ eva diyyittha.

Satthā imaṃ dhammadānaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā Bārāṇasirājā Anando abosi, kākārājā pana aham evā⁷ 'ti.
Kākajātakaṃ. Asampadānavagge cuddasamo.

¹ K ca. ² so both K and Bp. ³ K -nassa, Bp -ambanassa.

15. KAKAṆṬAKAVAGGA.

1. Godhajātaka.

Na pāpajanasamsevīti. Idam Satthā Vejjuvane viharanto vipakkhasevīm bhikkhum ārabha kathesi. Paccuppannavatthum¹ Mahilāmukhajātaka kathitasadisam eva.

Attite Bārāṇasiyam Brahmadatte rajjam kārente Bodhisatto godhayoniyam patisandhim gaṇhi. So vayapatto naditīre mahābile anekagodhasataparivāro vāsam kappesi. Tassa putto godhapilliko² ekena kakaṇṭakena saddhim santhavam katvā tena saddhim sammodamāno viharanto kakaṇṭakam „parissajissāmīti“³ avattharati. Tassa tena saddhim vissāsam godharājassa ārocesum. Godharājā puttakam pakkosāpetvā „tāta, tvaṃ atthāne vissāsam karosi, kakaṇṭakā nāma nīcajātikā, tehi saddhim vissāso na kattabbo, sace tvaṃ tena saddhim vissāsam karissasi taṃ kakaṇṭakam nissāya sabbam p' etaṃ godhakulam vināsam pāpunissati, ito patthāya etena saddhim vissāsam mā kāsīti“⁴ āha. So karoti yeva. Bodhisatto punappuna kathento pi tassa tena saddhim vissāsam vāretum asakkonto „ath' assa ambākam etaṃ kakaṇṭakam nissāya bhayam uppajjissati, tasmim uppanne palāyanamaggaṃ sampādetum vaṭṭatīti“⁵ ekena passen' eva vātābalaṃ kārāpesi. Putto pi 'ssa anukkamena mahāsarīro ahoṣi, kakaṇṭako pana purimappamāno yeva. Itaro kakaṇṭakam „parissajissāmīti“⁶ antaranārā avattharati yeva, kakaṇṭakassa pabbatakūṭena avattharanakālo viya hoti. So kilamanto cintesi: „sace ayaṃ aññān' katipayāni divasāni maṃ evaṃ parissajissati jīvitam me n' atthi, ekena luddakena saddhim ekato hutvā imaṃ godhakulam vināsessāmīti“⁷. Ath' ekadivasaṃ nidāghe⁸ meghe vatte⁹ vammikā¹⁰ makkhikā utthahimsu. Tato tato

¹ K -vatthu. ² so K; B² godhapilliliko ³ so B²; K nidāgha. ⁴ K vaddhe, B² vutthe. ⁵ so B²; K -ka.

godhū nikkhamitvā makkhikāyo khādanti. Eko godhaluddako godhābīlaṃ¹ bhindanattthāya kuddālaṃ gahevā sunakhehi saddhīm araṇṇaṃ pāvīsī. Kakantako taṃ disvā „ajja attano manorathaṃ pūressāmīti“ upasāṃkamitvā avidūre nipajjitvā² „bho purisa, kasmā araṇṇe carasīti“ pucchi. So „godhānaṃ attthāyā“³ ti. „Ahaṃ anekasatānaṃ godhānaṃ āsayāṃ jānāmi, aggiṃ ca palālaṃ ca ādāya ehīti“ tattha netvā „imaṃsīm thāne palālaṃ pakkhipitvā aggiṃ katvā dhūmaṃ katvā samantā sunakhe thapetvā sayāṃ mahāmuggaraṃ gahevā nikkhantanikkhantā godhā paharitvā māretvā rāsīm karohīti“ evaṃ ca pana vatvā „ajja paccāmittassa piṭṭhīm passissāmīti“ ekasīm thāne sīsaṃ ukkhipitvā nipajji. Luddako pi palāladhūmaṃ akāsī. Dhūmo bīlaṃ pāvīsī⁴. Godhā dhūmandhā⁵ mraṇabhayatajjitā nikkhantā palāyitum āradhā. Luddako nikkhantanikkhantaṃ paharitvā māresi. Tassa hatthato muttā sunakhā gaṇhiṃsu. Godhānaṃ mahāvināso uppajji. Bodhisatto „kakaṇṭakaṃ nissāya bhayaṃ uppannaṃ“ ti natvā „pāpapurisaṃsaggo nāma nā kattabbo, pāpe nissāya hi sukhaṃ nāma n’ atthi, ekassa pāpakakaṇṭakassa vasena ettakānaṃ godhānaṃ vināso jāto“ ti vātabilena palāyanto imaṃ gātham āha:

Na pāpajanasāṃsevī accantasukhaṃ edhati,
godhākulaṃ kakaṇṭo⁶ va kaliṃ pāpeti attānaṃ ti. 137.

Tatrāyaṃ saṃkhepattho: pāpajanasāṃsevī puggalo accantasukhaṃ nītan-taraṃ sukhaṃ nāma na edhati na paṭilabhati, yathā kiṃ: godhākulaṃ kakaṇṭo⁷ va yathā kakaṇṭato godhākulaṃ sukhaṃ na labhi evaṃ pāpajanasāṃsevī sukhaṃ na labhati, pāpajanaṃ sevanto ekanten⁸ eva kaliṃ pāpeti attānaṃ, kali⁹ vuccatī vināso, ekanten¹⁰ eva kaliṃ pāpasevī¹¹ attānaṃ ca aṇṇe ca attanā saddhīm vasante vināsaṃ pāpetīti. Pāpiyaṃ pana phalaṃ¹² pāpetīti li-khanti, taṃ vyañjanaṃ Atthakathāya n’ atthi, attho pi ‘ssa na yujjati, tasmā yathāvuttam eva gaheṭṭabbaṃ¹³.

¹ K godhābīlaṃ, Bp godhābīlaṃ. ² K nipajji, Bp nipajjitvā. ³ K pāvīsī, Bp pāvīsī. ⁴ K dhūmadhā, Bp dhūmantā. ⁵ so K instead of kakantā? Bp godhā-kulaṃ kakaṇṭako. ⁶ K kaliṃ. ⁷ K -vi. ⁸ Bp kulīṃ. ⁹ -tabbā.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
 „Tadā kakaṇṭako Devadatto ahoṣi, Bodhisattaputto anovāḍakagodhapil-
 lako¹ vipakkhasevī bhikkhu, godharājā pana aham evā² 'ti. Godha-
 jātakaṃ.

2. Sigālayātaka.

Etam hi te³ durājānaṃ ti. Imaṃ Satthā Veluvane viha-
 ranto Devadattassa vadhāya parisakkanam ārabha kathesi.
 Dhammasabhāyaṃ bhikkhūnaṃ katham sutvā Satthā „na bhikkhave
 Devadatto idān⁴ eva mayham vadhāya parisakkati, pubbe pi parisakkati
 yeva, na ca maṃ māretum asakki, sayam⁵ eva pana kilanto⁶ ti vatvā
 atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bo-
 dhisatto sigālayoniyaṃ nibbattitvā sigālarājā hutvā sigāla-
 gaṇaparivuto susānavane vihāsi. Tena samayena Rājagahe ussavo
 ahoṣi. Yebhuyyena manussā suraṃ pivanti, surācchaṇo yeva
 kira so. Ath' ettha sambahulā dhuttā bahūnaṃ suraṃ ca maṃsaṃ
 ca āharāpetvā maṇḍitapasādhitā gāyitvā suraṃ pivanti maṃsaṃ
 khādanti, tesaṃ paṭhamayāmāvasāne maṃsaṃ khīyi surā pana⁷ ba-
 hukā va, ath' eko „maṃsakhaṇḍaṃ dehīti⁸ āha „maṃsaṃ khīṇaṃ,
 n' atthīti⁹ ca vutte „mayi tīthe maṃsakkhayo nāma n' atthīti¹⁰
 vatvā „āmakasusāne matāmanussamaṃsaṃ khādanatthāya āgata-
 sigāle⁷ māretvā maṃsaṃ āharissāmīti¹¹ muggaraṃ gahetvā nid-
 dhamanamaggena nagarā nikkhamitvā susānaṃ gantvā muggaraṃ
 gahetvā matako viya uttāno va nipajji. Tasmiṃ khaṇe Bodhi-
 satto sigālagagaṇaparivuto tattha gato taṃ disvā „nāyaṃ matako¹²
 ti ūatvāpi „sutthutaraṃ upaparikkhissāmīti¹³ assa adhovāte gantvā
 sarīragandhaṃ ghāyitvā tattato c' assa¹⁴ amatakabhāvaṃ ūatvā
 „lajjāpetvā¹⁵ naṃ uyyojessāmīti¹⁶ gantvā muggarakotiyaṃ ḍasi-
 tvā ākaḍḍhi. Dhutto muggaraṃ na vijahi. Upasaṃkamantaṃ¹⁰

¹ Bp -godhakippiliko. ² K omits te. ³ K sayam. ⁴ so Bp; K pana. ⁵ Bp
 omits natthīti, K natthi. ⁶ so Bp; K atthīti. ⁷ Bp -sigālaya. ⁸ K vassa.
⁹ so Bp; K -pessāmi. ¹⁰ K -kamaḍḍitaṃ.

pi na olokeno pana gāḷhataraṃ aggahesi. Bodhisatto paṭik-kamitvā „bho purisa sace tvaṃ matakō bhavēyyāsi na mayi¹ muggaraṃ ākaddhante gāḷhataraṃ gaṇheyyāsi, iminā kāraṇena tava matakabhāvo vā amatakabhāvo vā dujjāno²“ ti vatvā imaṃ gātham āha:

Etam hi te³ durājānaṃ yaṃ sesi matasāyikaṃ⁴
yassa te kaḍḍhamānassa hatthā⁵ daṇḍo na muccatīti. 138.

Tattha etaṃ hi te⁶ durājānaṃ ti etaṃ kāraṇaṃ tava duvinnēyyaṃ, yaṃ sesi matasāyikaṃ ti yena kāraṇena tvaṃ matasāyikaṃ sesi matakō viya hutvā sayasi, yassa te⁷ kaḍḍhamānassa⁸ 'ti yassa tava daṇḍakoṭṭiyaṃ gahe tvā kaḍḍhiyamānassa hatthato daṇḍo na muccatī, so pana tvaṃ tattato matakō⁹ nāma na hoṣīti¹⁰.

Evam vutte so dhutto „ayaṃ mama amatakabhāvaṃ jānā-tīti“ utthāya daṇḍaṃ khipi. Daṇḍo virajjhi. Dhutto „gaccha, viraddho dāni si mayā“ ti. Bodhisatto nivattitvā „bho purisa, -maṃ virajjhanto pi tvaṃ aṭṭha mahāniraye soḷasa ussadaniraye aviraddho yevāsīti“ vatvā pakkāmi. Dhutto kiñci alabbhitvā susānā nikkhamitvā parikkhāyaṃ nahāyitvā āgatamaggen¹ eva nagaraṃ pāvisi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā dhutto Devadatto aho si, sigālārājā pana aham evā“ ti. Sigālajātakaṃ.

3. Virocanajātaka.

Lasī ca te nipphalitā¹⁰ ti. Idam Satthā Veḷuvane viha-ranto Devadattassa Gayāsīse Sugatālayadassitabhāvaṃ āraḷbha kathesi. Devadatto hi antarahitajhāno lābhasakkāraparibhō „atth' esa upāyo“ ti cintevā Satthāraṃ pañca vatthūni yācitvā alabbhamāno dvinnam aggasāvakānaṃ saddhivihārike adhunā pabbajite dhammavina-yamhi akovide pañcasate bhikkhū gahe tvā Gayāsīsaṃ gantvā saṅghaṃ bhinditvā ekasīmāya āveṇisaṅghakammaṇi akāsi. Satthā tesam bhik-khūnaṃ āṇapariṇipākakālaṃ ātvā dve aggasāvake posesi. Te disvā

¹ K ta masi. ² so both K and Bp. ³ K omits te. ⁴ K -sāyitāṃ. ⁵ K hatthā.

⁶ K omits te. ⁷ K te. ⁸ so Bp; K matāmataka. ⁹ Bp hoti iti attho. ¹⁰ K -jita.

Devadatto tuṭṭhamano rattim dhammaṃ desayamāno „Buddhalīhaṃ karissāmi“ Sugatālayaṃ dassento „vigatathīnamiddho kho āvuso Sāriputta bhikkhusaṃgho, paṭibhātu naṃ bhikkhūnaṃ dhammakathā¹, piṭṭhi² me āgilāyati³, tam ahaṃ āyamissāmi“ vatvā niddaṃ upagato. Dve aggasāvaka tesāṃ bhikkhūnaṃ dhammaṃ desetvā maggaphalehi pabodhetvā sabbe ādāya Veḷuvanaṃ eva paccāgamiṃsu. Kokāliko vihāraṃ tucchāṃ disvā Devadattassa santikaṃ gantvā „āvuso Devadatta pariṇaṃ te bhinditvā dve aggasāvaka viharāṃ tucchāṃ katvā gatā, tvaṃ pana niddāyasi⁴ yevā“ ‘ti vatvā uttarāsaṃgam assa apanetvā bhittiyaṃ piṭṭhikaṇṭakaṃ passanto⁵ viya paṇḍikāya naṃ hadaye pahari, tāvad ev’ assa mukhato lohitaṃ uggañchi, tato paṭṭhāya gilāno ahoṣi. Satthā therāṃ pucchi: „Sāriputta tumhākaṃ gatakāle Devadatto kiṃ akāsi⁶ti“. „Bhante Devadatto amhe disvā „Buddhalīhaṃ karissāmi“ Sugatālayaṃ dassetvā mahāvīnaṣaṃ patto“ ti. Satthā „na kho Sāriputta Devadatto idāṃ⁷ eva mama anukaronto vīnaṣaṃ patto, pubbe pi patto yevā“ ‘ti vatvā therena yācito aññitaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rājjaṃ kārente Bodhisatto kesarasiṃho hutvā Himavantapadese Kañcana-guhāyaṃ vasaṃ kappesi. So ekadivasaṃ Kañcanaguhāya⁸ nikkhamitvā vijambhitvā⁹ catuddisaṃ oloketvā sihanādaṃ naditvā gocarāya pakkanto. Mahāmahisaṃ vadhitvā varamaṃsaṃ khādītva ekaṃ saraṃ otaritvā maṇivannassa ndakassa kucchiṃ puretvā guhaṃ sandhāya pāyāsi. Ath’ eko sigālo gocarapasuto sahasā va sihaṃ disvā palāyituṃ asakkonto sihassa purato pādesu patitvā nipajji „kiṃ jambukā“ ‘ti ca vutte „ahaṃ sāmi pāde upaṭṭhātukāmo“ ti āha. Siho „sādhū, ehi maṃ upaṭṭhaha, varamaṃsaṃ khādāpessāmi“ vatvā sigālaṃ ādāya Kañcanaguhāṃ agamāsi. Sigālo tato paṭṭhāya sihavighāsaṃ¹⁰ khādati. So katipāhassa¹¹ eva thullasariro ahoṣi. Atha naṃ ekadivasaṃ guhāyaṃ nipannako va siho āha: „gaccha jambuka, pabbata-sikhare ṭhatvā pabbatapāde¹² sañcarantesu hatthiassamahisādīsu

¹ so K; B² paṭibhātu tvaṃ bhikkhūnaṃ dhammakatāya paṭibhāsi; read: paṭibhātu tesāṃ bhikkhūnaṃ dhammakathā? ² K piṭṭhiṃ, B² piṭṭhi. ³ K āgilāyati. B² gilānāti. ⁴ K -si. ⁵ so K; B² bhittiyaṃ vīkaṇṭakaṃ passanto. ⁶ K -hāyaṃ. ⁷ K vijambhitvā. ⁸ so B²; K -ghāsaṃ. ⁹ K -pādesu.

yassa maṁsaṁ¹ khāditukāmo si tam oloketvā āgantvā 'asuka-
maṁsaṁ khāditukāmo 'mhīti' vatvā maṁ vanditvā 'viroca sā-
mīti' vada, ahaṁ tam vadhितvā maṁsaṁ khāditvā tuyham pi
dassāmīti². Sigālo pabbatasikharaṁ abhirūhitvā nānappakāre
mige oloketvā yass' eva maṁsaṁ khāditukāmo hoti Kaṇṇa-
guhaṁ pavisitvā tam eva siḥassa ārocetvā pādesu patitvā „vi-
roca sāmīti³“ vadati. Siho vegena pakkhanditvā sace pi
mattavaravāraṇo hoti tatth' eva naṁ jīvitakkhāyaṁ pāpetvā
sayam pi varamaṁsaṁ khādati sigālassāpi deti. Sigālo kucchi-
pūraṁ maṁsaṁ khāditvā guhaṁ pavisitvā niddāyati. So gac-
chante gacchante kāle mānaṁ vaḍḍhesi: „aham pi catuppādo
va, kiṁkāraṇā divase divase parehi posiyamāno viharāmi, ito
paṭṭhāya aham pi hatthiādayo paharitvā maṁsaṁ khādissāmīti,
siho pi migarājā 'viroca sāmīti' vuttam eva padaṁ nissāya
vāraṇe vadheti, aham pi sihena 'viroca jambukā' 'ti maṁ va-
dāpetvā ekaṁ varavāraṇaṁ vadhितvā maṁsaṁ khādissāmīti⁴“ so
sihaṁ upasaṁkamitvā etad avoca: „sāmi mayā dīgharattaṁ
tumhehi vadhितavaravāraṇānaṁ⁵ maṁsaṁ khāditaṁ, aham pi
ekaṁ vāraṇaṁ paharitvā maṁsaṁ khāditukāmo tumhehi nipā-
natthāne Kaṇṇanaguhāyaṁ nipajjissāmi, tumhe pabbatapāde
vicarantaṁ varavāraṇaṁ oloketvā mama santikaṁ āgantvā 'vi-
roca jambukā' 'ti vadetha, ettakamattam pi maccheraṁ mā
karitthā⁶“ ti. Atha naṁ siho āha: „jambuka vāraṇe vadhituṁ
samattho sihakule uppanno, vāraṇaṁ paharitvā maṁsaṁ khā-
danasamattho sigālo nāma loka n' atthi, mā te etaṁ rucci,
mayā vadhितavaravāraṇānaṁ ūeva maṁsaṁ khāditvā vasassū⁷
'ti. So evaṁ vutte pi oḥamituṁ na icchi, punappuna yāci yeva.
Siho tam nivāretuṁ asakkonto sampatichhitvā „tena hi mama
vasanatthānaṁ pavisitvā nipajjā⁸“ 'ti jambukaṁ Kaṇṇanaguhāyaṁ
nipajjāpetvā pabbatapāde mattavāraṇaṁ oloketvā guhādvāraṁ
gantvā „viroca jambukā⁹“ 'ti āha. Sigālo Kaṇṇanaguhāya²

¹ K maṁsā. ² K vadhितvāraṇa-. ³ K -guhāyaṁ.

nikkhamitvā vijambhitvā¹ catuddisaṃ oloketvā tikkhattuṃ vassitvā „mattavaravāraṇassa kumbhe patissāmīti“ virajjhितvā pādamūle pati. Vāraṇo dakkhiṇapādaṃ ukkhipitvā tassa sīsaṃ akkami, sīsattḥhiṇi cunnavicunṇāni ahesuṃ. Ath' assa sarīraṃ vāraṇo pādena saṃgharitvā rāsīṃ katvā upari laṇḍaṃ² pātetvā koṇcanādaṃ nadanto araṇṇaṃ pāvīsi. Bodhisatto imaṃ pavattitṃ disvā „idāni viroca jambukā“³ 'ti vatvā imaṃ gātham āha:

Lasī ca te nipphalitā⁴ matthako ca vidālito,
sabbā te phāsukā bhaggā, ajja kho tvaṃ virocasi. 139.

Tattha lasīti matthalungā, nipphalitā⁵ ti nikkhaṭṭā.

Bodhisatto imaṃ gāthaṃ vatvā yāvatāyukam thātvā yathā-kammaṃ gato.

Satthā imaṃ desanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi: „Tadā sigālo Devadatto ahosi, siho pana aham evā“⁶ 'ti. Virocana-jātakaṃ.

4. Naṅguṭṭhajātaka.

Baḥum petam asabbhi jātavedā 'ti. Idam Satthā Jetavane viharanto ājīvīkānaṃ⁷ micchātapaṃ ārabhha kthesi. Tadā kira ājīvīkā⁸ Jetavanapitṭhiyaṃ nānappakāraṃ micchātapaṃ caranti. Sambahulā bhikkhū tesam ukkuṭṭikappadhānavaggulivatakaṇṭakappasayapaṇcatapanādibhedamicchātapaṃ⁹ disvā Bhagavantaṃ pucchimsu: „atthi nu kho bhante imaṃ micchātapaṃ nissāya kāci vaḍḍhīti.“ Satthā „na bhikkhave evarūpaṃ micchātapaṃ nissāya kusalaṃ vā vaḍḍhi¹⁰ vā atthi, pubbe paṇḍitā 'evarūpaṃ tapaṃ nissāya kusalaṃ vā vaḍḍhi¹¹ vā bhavissati' saṇṇāya jātaggiṃ gahevā araṇṇaṃ pavisitvā aggijuhanaṇḍivasena kiñci¹² vaḍḍhiṃ apassanā¹³ aggiṃ udakena nibbāpetvā kasiṇaparikkammaṃ katvā abhiññā ca samāpattiyo ca¹⁴ nibbattetvā Brahmaloḷa-parāyaṇā ahesuṃ“¹⁵ 'ti vatvā atītaṃ āhāri:

¹ K vijambhitvā ² soBP; K laddhaṃ. ³ K -jita. ⁴ BP ājiva-. ⁵ K -ppadhānāvaggulivatakaṇṭakappasayapaṇcatapanāpānādi-; BP -ppatthānavaggulivatakaṇṭakappasayanapaṇcatapanādibhedam-. ⁶ K vaḍḍhiṃ. ⁷ so both K og BP.

⁸ K omits ca.

Atte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbatti. Tassa jātadivase mātāpitara jātaggiṃ gaheṭvā ṭhapesuṃ. Atha naṃ solasavassakāle etad avocuṃ: „mayā te putta jātadivase¹ aggiṃ gaṇhimha, sace si agāraṃ ajjhāvasitukāmo tayo vede uggaṇha, atha Brahmaloṇaṃ gantukāmo aggiṃ gaheṭvā araṇṇaṃ pavasiṭvā aggiṃ paricaranto Mahābrahmānaṃ ārādhetvā Brahmaloṇa-pārāyano hohiṭi“. So „na mayhaṃ agārena attho“ ti aggiṃ gaheṭvā araṇṇaṃ pavasiṭvā assamaṇapadaṃ māpetvā aggiṃ paricaranto araṇṇe vihaṃsi. So ekadivasaṃ paccantaḡāmake godakkhinaṃ labhivā taṃ goṇaṃ assamaṇapadaṃ netvā cintesi: „Aggiṃ² Bhagavantaṃ gomaṃsaṃ khādāpessāmiṭi“. Ath' assa etad ahosi: „idha loṇaṃ n' atthi, Aggi Bhagavā aloṇaṃ khādituṃ na sakkhissati, gāmato loṇaṃ āharitvā Aggiṃ³ Bhagavantaṃ salaṇakaṃ khādāpessāmiṭi“. So taṃ tatth' eva bandhitvā loṇatthāya gāmaṃ agamāsi. Tasmiṃ gate sambahulā luddakā taṃ ṭhānaṃ āgatā goṇaṃ disvā vadhitvā maṃsaṃ pacitvā khāditvā naṅguṭṭhaṃ ca jaṃghaṃ⁴ ca cammaṃ ca tatth' eva chaḍḍetvā avasesamaṃsaṃ ādāya agamaṃsu. Brāhmaṇo āgantvā naṅguṭṭhādimittaṃ ca disvā cintesi: „ayaṃ Aggi Bhagavā attano santakam pi rakkhituṃ na sakkoti, maṃ kadā rakkhissati, iminā Agginā parihaṇeṇa nīratthakena bhavitabbaṃ, n' atthi itonidānaṃ kusalaṃ vā vadḍhi⁵ vā“ ti so aggiparicariyāya vigatacchando „hambho⁶ Aggi Bhagavā, tvaṃ attano pi santakaṃ rakkhituṃ asakkonto maṃ kadā rakkhissasi, maṃsaṃ n' atthi, ettakena pi tussāhiti naṅguṭṭhādini aggimhi pakkhipanto imaṃ gātham āha:

Baḥuṃ p' etaṃ asabbhi Jātaveda
yaṃ taṃ vāladhinābhipūjyāma,

¹ K puta. ² K aggi. ³ so both K and Hp. ⁴ K vadḍhiṃ. ⁵ K hambho.

maṁsārahassa n' atth'¹ ajja maṁsaṁ,
naṅguttham pi bhavaṁ paṭiggahātū 'ti. 140.

Tattha bahum p' etan ti ettakam pi bahum, asabbhīti asappurisa
asādhujātika, jātavedā 'ti aggi hi jātamatto va vediyati ōyati pākato hoti
tasmi jātavedo ti vuccati, yan tam vāladhinābhīpūjayamā ti yaṁ ajja
mayam attano pi santakam rakkhitum asamattham Bhagavantam vāladhinā abhi-
pūjayāma etam² pi te bahum evā 'ti dasseti, maṁsārahassa 'ti maṁsārahassa
tuyham n' atthi ajja maṁsaṁ, naṅguttham pi bhavaṁ paṭiggahātū 'ti
attano santakam rakkhitum asakkonto bhavaṁ iminā sajaṁghacammaṁ naṅgut-
tham pi paṭiggaṇhātū 'ti.

Evam vatvā Mahāsatto aggim udakena nibbāpetvā isipab-
hajjaṁ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā Brahma-
loka-parāyano ahoṣi.

Satthā imaṁ dhammadesanaṁ āharitvā jātakaṁ samodhānesi: „nibbu-
taggi tāpaso aham eva tena samayenā“ 'ti. Naṅgutthajātakaṁ.

5. Rādhajātaka.

Na tvaṁ Rādha vijānāsīti. Idaṁ Satthā Jetavane vi-
haranto purāṇadutiyaikāpalobhanaṁ³ ārabha kathesi. Paccup-
pannavatthum Indriyajātaka āvibhavissati. Satthā pana tam bhikkhum
āmantetvā „bhikkhu, mātugāmo nāma arakkhiyo, arakkham ṭhapetvā
rakkhantāpi naṁ rakkhitum na sakkonti, tvaṁ pi pubbe etaṁ arak-
kham ṭhapetvā rakkhanto pi rakkhitum nāsakkhi, idāni katham rak-
khissasīti“ vatvā atītaṁ āhari:

Atīte Bārāṇasīyaṁ Brahmadatte rajjaṁ kārente
Bodhisatto sukayoniyam nibbatti. Kāsiratthe eko brāhmaṇo
Bodhisattaṁ ca kaniṭṭhabhātaraṁ c' assa puttattṭhāne ṭhapetvā
posesi. Tesu Bodhisattassa Potṭhapādo ti nāmaṁ ahoṣi, itarassa
Rādhe ti. Tassa pana brāhmaṇassa bhariyā anācārī hoti dus-
sīlā. So vohāratthāya gacchanto ubho pi bhātaro āha: „tātā
sace vo mātā brāhmaṇi anācāraṁ ācarati vāreyyātha naṁ“ ti.
Bodhisatto āha: „sādhu tātā, vāretum sakkontā vāreyyāma,

¹ so both K and B; read n' atthi? ² K evam. ³ K -dūtīkāpalobhanaṁ.

asakkontā tuṇhī bhavissāmā¹ 'ti. Evaṃ brāhmaṇo brāhmaṇim² sukānaṃ niyyādetvā volhāratthāya gato. Tassa gatadivasato patthāya brāhmaṇi aticaritum āradhā, pavisantānaṃ ca nikkhamantānaṃ ca anto n' atthi. Tassā kiriyaṃ disvā Rādho Bodhisattaṃ āha: „bhātika, ambhakaṃ pitā 'sace vo mātā anācāraṃ ācarati vāreyyāthā' 'ti vatvā gato, idāni c' esā³ anācāraṃ ācarati, vārema nan⁴ ti. Bodhisatto „tāta, tvaṃ attano avyattatāya bālabhāven' evaṃ vadesi, mātugāmaṃ nāma ukkhipitvā carantāpi rakkhitum na sakkonti, yaṃ kammaṃ kātum na sakkā na tam⁵ kātum vaṭṭatthi⁶“ vatvā imaṃ gātham āha:

Na tvaṃ Rādha vijānāsi aḍḍharatte anāgate,
avyāyataṃ vilapasi, virattā Kosiyāyane ti. 141.

Tattha na tvaṃ Rādha vijānāsi aḍḍharatte anāgate ti tāta Rādha tvaṃ na jānāsi aḍḍharatte anāgate paṭhamayāme yeva ettakā janā āgatā idāni ko jānāti kittakāpi āgamiṣanti, avyāyataṃ vilapasīti tvaṃ avyattavilāpaṃ vilapasi, virattā kosiyāyane ti mātā no kosiyāyaṇi brāhmaṇi virattā ambhakaṃ pitāri nippemā jātā, sac' assā tasmīṃ sineho vā pemaṃ vā bhavēyya na evarūpaṃ anācāraṃ kareyyā 'ti imaṃ atthaṃ etehi vyañjanehi pakāsesi.

Evaṃ pakāsetvā ca pana brāhmaṇiyā saddhiṃ Rādhassa vattum nādāsi. Sāpi yāva brāhmaṇassa anāgamanā yathāruciya vicari. Brāhmaṇo āgantvā Poṭṭhapādaṃ pucchi: „tāta kidiṣi te mātā¹“ ti. Bodhisatto brāhmaṇassa sabbaṃ yathābhūtaṃ kathetvā „kin te tāta evarūpāya dussilāyā²“ 'ti ca vatvā „tāta amhehi mātuyā dosassa kathitakālato patthāya na sakkā idha vasitun³“ ti brāhmaṇassa pāde vanditvā saddhiṃ Rādhena uppatitvā araṇṇaṃ agamāsi.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā cattāri saccāni pakāsesi. Saccapariyesāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiṃ phale patiṭṭhahi. „Tadā pana brāhmaṇo brāhmaṇi ca ete yeva dve janā ahesuṃ. Rādho pan. Ānando, Poṭṭhapādo pana aham evā⁴“ 'ti. Rādhajātakaṃ.

¹ K -pī. ² K vesa. ³ K kataṃ.

6. Kākajātaka.

Api nū hanukā santā ti. Idam Satthā Jetavane viharanto sambahule mahallake bhikkhū ārabba kthesi. Te kira gihikāle¹ Sāvattiyaṃ kuṭumbikā aḍḍhā mahaddhanā aññamaññaṃ sahāyaka ekato hutvā puññāni karontā Satthu dhammaḍesaṇaṃ sutvā „mayāṃ² mahallakā, kin no gharāvāsena, Satthu antike ramaṇiye Buddhasāsane pabbajitvā dukkhass³ antaṃ karissāmā⁴“ ti sabbaṃ sāpateyyaṃ putta-dhūtādinaṃ datvā assumukhaṃ ātisamghaṃ pahāya Satthāraṃ pabbajjaṃ yācitvā pabbajimsu, pabbajitvā ca pana pabbajjānurūpaṃ samana-dhammaṃ na kariṃsu, mahallakabhāvena dhammaṃ pi na pariyaṇupimsu, gihikāle viya⁵ pabbajitakāle pi vihārapariyante paṇṇasālā karetvā ekako⁶ va vasiṃsu, piṇḍāya carantāpi aññattha āgantvā yebhuyyena attano puttadārass⁷ eva gehaṃ gantvā bhuñjimsu. Tesu ekassa purāṇadutiyaikā sabbesaṃ pi mahallakatherānaṃ upakārā ahoṣi, tasmā sesāpi attanā laddhaṃ āhāraṃ gahetvā tassā yeva gehe nisīditvā bhuñjanti, sāpi tesāṃ yathāsannihitaṃ sūpavyañjanaṃ deti. Sā aññatarena ābādheṇa puttā⁸ kālam akāsi. Atha te mahallakatherā vihāraṃ gantvā aññamaññaṃ gīvāsu gahetvā „madhurahattharasaṃ upāsikā kālakatā⁹“ ti vi-hārapaccante rodantā vicariṃsu. Tesāṃ saddaṃ sutvā ito c¹⁰ ito ca bhikkhū sannipatitvā „āvuso kasmā rodathā¹¹“ ti pucchimsu. Te „amhākaṃ sahāyassa purāṇadutiyaikā madhurahattharasaṃ kālakatā, amhākaṃ ativiya upakārā, idāni kuto tathārūpaṃ labhissāma, iminā kāraṇena rodimbā¹²“ ti āhaṃsu. Tesāṃ taṃ vippakāraṃ disvā bhikkhū dhamma-sabbhāyaṃ kathaṃ samutthāpesuṃ: „āvuso iminā nāma kāraṇena mahallakattherā aññamaññaṃ gīvāya gahetvā vihārapaccante rodantā vicarantīti“. Satthā āgantvā „kāya nu ttha bhikkhave etarahi ka-thāya sannisinā¹³“ ti pucchitvā „imāya nāma¹⁴“ ti vutte „na bhikkhave idān¹⁵“ eva te tassā kālakiriyaṃ rodantā vicaranti, pubbe p¹⁶ ete imaṃ kākayoniyaṃ nibbattitvā samudde mataṃ nissāya samuddaudakaṃ ussī-citvā¹⁷ etaṃ niharissāmā¹⁸“ ti vāyamantā paṇḍite nissāya jīvitaṃ labhiṃsū¹⁹“ ti vatvā tūtaṃ āhāri:

Atite Bārāṇasiyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ karente Bo-dhisatto samudde devatā hutvā nibbatti. Ath²⁰ eko kāko at-tano bhariyaṃ kākīṃ ādāya gocaraṃ pariyesaṃāno samuddatīraṃ

¹ K gihī-, ² K mayhaṃ. ³ so B; K gihikāle pi. ⁴ so both K and B instead of ekato? ⁵ so B; K puttā. ⁶ K ussilitvā.

agamāsi. Tasmim kāle manussā samuddatīre khīrapāyāsamacchamānsasurādīhi nāgabalikammaṁ katvā pakkamīṃsu. Kāko balikammaṭṭhānaṁ gantvā khīradīni¹ disvā saddhiṁ kākīyā khīrapāyāsamacchamānsādīni paribhuñjitvā bahuṁ suraṁ pivi. Te ubho pi surāmadamattā² „samuddakīlaṁ kīlissāmā“ ti velante nisīditvā nahāyituṁ ārabhiṃsu. Ath' ekā ūmi āgantvā kākīṁ gahetvā samuddaṁ pavesesi. Tam eko maccho māṃsaṁ khādītva ajjhohari. Kāko „bhariyā me matā“ ti rodi paridevi. Ath' assa paridevanasaddaṁ sutvā bahu³ kākā sannipatitvā „kiṁ-kāraṇā rodasīti“ pucchīṃsu. „Sahāyikā vo velante nahāyamānā ūmiyā haṭṭā“ ti te sabbe pi ekarāvaṁ ravantā rodīṃsu. Atha nesam etad ahoṣi: „imaṁ samuddūdakaṁ nāma ambhakaṁ kiṁ pahoti, udakaṁ ussiñceitvā samuddaṁ tucchaṁ katvā sahāyikaṁ nīharissāmā“ ti te mukhaṁ pūretvā pūretvā udakaṁ bahi chaddenti, loṇūdakena ca gale sussamāne utṭhāy' utthāya thalaṁ gantvā vissamanti. Te hanūsu kilantesu mukhesu sukkhantesu akkhīsu rattesu niddākilantā⁴ hutvā aññamaññāṁ āmantetvā „ambho⁵ mayam samuddaudakaṁ gahetvā bahi pātema, gahita-gahitaṭṭhānaṁ puna udakena pūrati⁶“, samuddaṁ tucchaṁ kātuṁ na sakkhissāmā“ ti vatvā imaṁ gātham āhaṃsu:

Api nū hanukā santā, mukhaṁ ca parisussati,
oramāma na pārema⁷, pūrat' eva mahodadhīti. 142.

Tattha api nū hanukā santā ti api no hanukā santā ti, api ambhakaṁ hanukā kilantā, oramāma na pārema⁸ ti mayam attano balena mahāsamuddaudakaṁ ākaḍḍhema osārema, tucchaṁ pana naṁ kātuṁ na sakkoma, ayaṁ hi pūrat' eva⁹ mahodadhī.

Evaṁ ca pana vatvā sabbe pi te kākā „tassā kākīyā evarūpaṁ nāma tuṇḍaṁ ahoṣi evarūpāni vaṭṭakkhīni¹⁰ evarūpaṁ chavisanthānaṁ evarūpo madhurasaddo, sā no imaṁ corasamuddaṁ nissāya naṭṭhā“ ti bahuṁ vippalapiṃsu¹¹. Te evaṁ

¹ K bīradīni. ² so BP; K surāmadamattā. ³ K bahu. ⁴ so BP; K dīna-kilantā. ⁵ so BP; K amho. ⁶ K pūreti. ⁷ BP harema. ⁸ BP haremā. ⁹ K pūreteva. ¹⁰ K vaddhakkhīni. ¹¹ K -lavīṃsu.

vippalapaṃnāne samudde¹ devatā bheravarūpaṃ dassetvā palāpesi.
Evam tesam sotthi ahosi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā jātakaṃ samodhānesi:
„Tadā kākī ayaṃ purāṇadutiyaikā ahosi. kāko mahallakattthero, sesa-
kākā mahallakatttherā, samuddadevatā pana aham evā“² ti. Kāka-
jātakaṃ.

7. Puppharattajātaka.

Na idaṃ dukkhaṃ aduṃ dukkhaṃ ti. Idaṃ Satthā Je-
tavanae viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitaḥbhikkhū ārabba kathesi.
So hi Bhagavatā „saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito“ ti vutte
„saccaṃ“ ti vatvā „kena ukkaṇṭhāpito sīti“ ca puṭṭho „purāṇadutiya-
kāyā“³ ti vatvā „madhuraḥhattharasikā bhante sā itthi. na sakkomi
taṃ vinā vasitun“ ti āha. Atha naṃ Satthā „esā te bhikkhu anatta-
kārikā, pubbe pi tvaṃ etaṃ nissāya sūle uttāsito, etaṃ ūeva parideva-
māno kālaṃ katvā niraye nibbatto, idāni taṃ kasmā puna patthesīti“
vatvā atītaṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
Bodhisatto ākāsaṭṭhadevatā ahosi. Atha Bārāṇasiyaṃ
kattikarattivārachaṇo sampatto hoti, nagaraṃ devanagaraṃ viya
alaṃkarimsu, sabbo jano chaṇakīlānissito ahosi. Ekassa pana
duggatamanussassa ekaṃ eva ghanasāṭakayugaṃ ahosi, so taṃ
sudhotam² dhovāpetvā obhaṇjāpetvā satavalikaṃ saḥassavalikaṃ
kāretvā ṭhapesi. Atha naṃ bhariyā evam āha: „icchāmi¹ ahaṃ
sāmi kusumbharattaṃ nivāsetvā ekaṃ pārupitvā tava kaṇṭhe laggā
kattikarattivāraṃ caritun“ ti. „Bhadde, kuto amhākaṃ daliddā-
naṃ kusumbhaṃ, suddhavatthaṃ nivāsetvā kilāhīti“. „Kusum-
bharattaṃ alabhamānā chaṇakīlaṃ na kilissāma, tvaṃ aññaṃ
itthiṃ gabetvā kilassū“³ ti. „Bhadde, kiṃ maṃ piṇesi, kuto amhā-
kaṃ kusumbhaṃ“ ti. „Sāmi, purisassa icchāya sati kiṃ nāma n'
atthi, nanu rañño kusumbhavatthusmiṃ bahuṃ kusumbhaṃ“ ti.

¹ Rp samudda. ² Rp sutthum and sudhotam; K suddhotam.

„Bhadde, taṃ thānaṃ rakkhasapariggahītapokkharāṇisadisam, balavā rakkhā, na sakkā upasaṃkamituṃ, mā te etaṃ ruccī, yathāladdden' eva tussassū“¹ ti. „Sāmi rattibhāge andhakāre sati purisassa agamanīyatthānaṃ nāma n' atthīti“². Iti so tāya punappuna kathentiya kilesavasena vacanaṃ gahetvā „hotu bhadde, mā cintayitthā“³ ti taṃ samassāsetvā rattibhāge jīvitaṃ pariccajivā nagarā nikkhamitvā rañño kusumbhavatthuṃ gantvā vatiṃ madditvā antovatthuṃ pāvisi. Arakkhamanussā vatisaddaṃ sutvā „coro“ ti parivāretvā gahetvā paribhāsivā koṭṭetvā¹ bandhi. Pabhātāya rattiya rañño dassesuṃ, rājā „gacchatha, naṃ sūle uttāsethā“² ti āha. Atha naṃ pacchābāhaṃ bandhitvā vajjabheriya vājāmānāya nagarā nikkhamitvā sūle uttāsesuṃ. Balavavedanā vattanti, kākā sise niliyitvā kaṇayaggasadisēhi tuṇḍehi akkhīnī vijjhanti. So tathārūpam pi dukkhaṃ amanasikaritvā taṃ eva itthiṃ anussaritvā „tāya nāmāpi“³ ghanapuppharattanivatthāya kaṇthe āsattabāhuyugalāya sadhiṃ kattikarattivārato parihīno“⁴ ti cintetvā imaṃ gātham āha:

Na idaṃ dukkhaṃ aduṃ dukkhaṃ yaṃ maṃ tudati vāyaso
yaṃ sāmā puppharattena kattikaṃ nānubhossatīti. 143.

Tattha na idaṃ dukkhaṃ aduṃ dukkhaṃ yaṃ maṃ tudati vāyaso ti yaṃ ca idaṃ sūle lagganapaccayaṃ kāyikacetasikadukkhaṃ yaṃ ca lohamayehi viya tuṇḍehi vāyaso tudati idaṃ subbaṃ pi mayhaṃ na dukkhaṃ, aduṃ dukkhaṃ, etaṃ yeva pana me dukkhaṃ ti attho, katarāṃ: yaṃ sāmā puppharattena kattikaṃ nānubhossati yaṃ sā piyaṅgusamā mama bhariyā ekaṃ kusumbharattaṃ nivasetvā ekaṃ pārupitvā evaṃ ghanapuppharattena vatthayugena acchannā maṃ kaṇthe gahetvā kattikarattivārāṃ nānubhaviessati imaṃ mayhaṃ dukkhaṃ, etaṃ eva hi maṃ bādhati.

So evaṃ mātugāmaṃ ārabha vippalapanto yeva kālaṃ katvā niraye nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadeśanaṃ āharitvā jātakam samodhānesi: „Tadā jayampatikā idāni jayampatikā, taṃ kārāṇaṃ paccakkhaṃ katvā thita-ākāsaṭṭhadevatā pana ahaṃ evā“¹ ti. Puppharattajātakam.

¹ K koddetvā. ² K nāmaṃ pi. ³ K parihīnā, B² parihīno.

8. Sigāla-jātaka.

Nāhaṃ punaṃ na ca punaṃ ti. Idaṃ Satthā Jetavane viharanto kilesaniggahaṃ ārabha kathesi. Sāvatthiyaṃ kira pañca-satamattā sahāyakā mahāvibhavaṃ seṭṭhiputtā Satthu dhamma-desanaṃ sutvā sāsane uraṃ datvā pabbajitva Jetavane antokoṭisanthāre viharāṃsu. Ath' ekadivasuṃ tesaṃ aḍḍharattasamaye kilesanissito saṃkappo uppajji. Te ukkaṇṭhitvā attanā jahitakilese puna gaṇḍhituṃ cittaṃ uppādayiṃsu. Atha Satthā aḍḍharattasamanantare sabbaññūtaññādaḍḍadīpikaṃ ukkhi-pitvā „katarāya nu kho ratiyā Jetavane bhikkhū viharantīti“ ajjhā-sayaṃ olokeno tesaṃ bhikkhūnaṃ abbhantare kāmarāgasamkappassa uppannabhāvaṃ aññāsi. Satthā ca nāma ekaputtikā itthi attano puttaṃ viya ekacakkhuko puriso cakkhuṃ viya attano sāvake rakkhati. pubbaṇḍādisu yasmīṃ yasmīṃ samaye tesaṃ kilesā uppajjanti te tesaṃ kilese tatoparaṃ vadḍhituṃ adatvā tasmīṃ tasmīṃ yeva samaye niggaṇ-hāti, ten' assa etad ahoṣi: „ayaṃ cakkavattirañño antonagare yeva corānaṃ uppannakālo viya vattati, idān' eva nesaṃ dhamma-desanaṃ kathetvā¹ te kilese niggaṇḍhitvā arahattaṃ dassāmīti“ so surabhi-gandha-kuṭṭo nikkhamitvā madhura-sarena „Ānandā“² ti āyasmantaṃ dhamma-bhaṇḍāgārikaṃ Ananda-theraṃ āmantesi. Thero „kiṃ bhante“ ti āgantvā vanditvā aṭṭhāsi. „Ananda yattakā bhikkhū antokoṭisanthāre viharanti sabbe va gandhakuṭipariveṇe sannipātehitī“. Evaṃ kir' assa ahoṣi: „sac' āhaṃ te yeva pañcasatā bhikkhū pakkosāpessāmi Satthāraṃ no abbhantare kilesānaṃ uppannabhāvo nāto' ti saṃviggamānasā dhamma-desanaṃ paṭicchitūṃ na sakkhīssantīti“, tasmā „sabbe sannipātehitī“ āha. Thero „sādhu bhante“ ti avāpuraṇaṃ ādāya pariveṇena parive-ṇaṃ ālūṇḍitvā sabbe bhikkhū gandhakuṭipariveṇe sannipāteitvā Buddhā-sanaṃ paññāpesi. Satthā pallaṃke ābhujitvā³ ujum kāyaṃ paṇidhāya silāpaṭhavīyaṃ patitṭhahamaṇo Sineru viya paññattabuddhāsane nisīdi āvelāvelāyamakayamakā chabbanna-buddharasmiyo vissajjento, tāpi ras-miyo pātimattā chattamattā kūṭāgāra-kechhimattā chijjītvā chijjītvā gaganatalaṃ vijjullatā viya saṃcarāṃsu. Appavakucchim khobhetvā bālasuriyuggamanakālo viya ahoṣi. Bhikkhusaṃgho pi Satthāraṃ vanditvā garucittaṃ paccupaṭṭhapetvā rattakambalasānīm parikkhipanto viya parivāretvā nisīdi. Satthā brahmassaraṃ nicchārento bhikkhū

¹ so Bp; K katvā. ² K ābhujitvā.

āmantetvā „na bhikkhave bhikkhunā nāma kāmavitakkaṃ vyāpāda-
vitakkaṃ vihiṃsāvitakkaṃ ti ime tayo akusalavitakke vitakketuṃ
vaṭṭati, antouppannakilesa hi parittako ti nātum na vaṭṭati, kilesa
nāma paccāmittasādiso, paccāmitto ca khuddako nāma n' atthi,
okāsaṃ labhivā vināsaṃ eva pāpeti, evaṃ evaṃ appamattak^o
pi kilesa uppajjivā vadḍhituṃ labhanto mahāvināsaṃ pāpeti, kilesa
nāma esa halāhalavisūpamo uppāditacchavikaṇḍunibho¹ āsivisaṇṇapaṭi-
bhāgo asaniaggaśādiso alliyitum na yutto, āsaṃkitabbo, uppannupannak-
khaṇe yeva paṭisaṃkhānabalena bhāvanabalena yathā muhuttam pi
hadāye aṭhatvā paduminipattā udabindūni viya vivaṭṭati evaṃ pajahi-
tabbo, porāṇakapaṇḍitāpi appamattakam pi kilesaṃ garahitvā yathā
puna abbhantare n' uppajjati evaṃ niggaṇṇhimsū“² ti vatvā atītaṃ āhāri:

Atīte Bārāṇasīyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente Bo-
dhisatto sigālayoniyaṃ paṭisaṇḍhiṃ gahetvā araṇṇe nadītīre
nivāsaṃ kappesi. Ath' eko jarahatthi Gaṇḍatīre kālam akāsi.
Sigālo gocarapasuto taṃ sarīraṃ disvā „mahā me gocaro up-
panno“ ti gantvā soṇḍe ḍasi, naṅgalisāya daṭṭhakālo viya ahoṣi.
So „n' atth' ettha khādītābbayuttakan“ ti dante ḍasi, atṭhimhi
daṭṭhakālo viya ahoṣi. Kaṇṇe ḍasi, suppakotīyaṃ daṭṭhakālo viya
ahoṣi. Udare ḍasi, kusūle daṭṭhakālo viya ahoṣi. Pāde ḍasi, udu-
khale daṭṭhakālo viya ahoṣi. Naṅgutṭhe ḍasi, musale daṭṭhakālo
viya ahoṣi. „Etthāpi n' atthi khādītābbayuttakan“ ti sabbattha
assādaṃ alabhanto vaccamagge ḍasi, mudupūve daṭṭhakālo viya
ahoṣi. So „laddhaṃ dāni me imasmiṃ sarīre mudum khādi-
tābbayuttaṭṭhānaṃ“ ti tato patthāya khādanto antokucchiṃ
pavisitvā vakkahadāyādini khādītva pipāsitaḥ kāle lohitaṃ pivitvā
nipajjitakāle udaraṃ pattharitvā nipajjati. Ath' assa etad ahoṣi:
„idaṃ hatthisarīraṃ maḥmaṃ nivāsasukhatāya gehasādisaṃ,
khādītukāmatāya sati pahūtamāṃsaṃ, kiṃ dāni me aññattha
kamman“ ti so aññattha agantvā hatthikucchiyaṃ yeva māṃsaṃ
khādītva vasati. Gacchante gacchante kāle nidāghavātasam-
phassena³ c' eva suriyarasmisantāpena ca taṃ kuṇapaṃ

¹ BP uppāditacchavikaṇḍusādiso, K uppāditacchavikaṇḍunibho. ² K -phasse.

sussitvā valiyo gaṇhi. Sigālassa pavitṭhadvāraṃ pihitaṃ. Antokucchi andhakāro ahosi. Sigālassa lokantarikanivāso viya jāto. Kuṇape sussante maṃsam pi sussi. Lohitam pi pacchijji. So nikkhamanadvāraṃ alabhanto bhayappatto hutvā sandhāvanto ito c' ito ca paharitvā nikkhamanadvāraṃ pariyesamāno vicarati. Evaṃ tasmiṃ ukkhaliyaṃ piṭṭhapinḍi viya antokucchiyaṃ sijjamāne¹ katipāhaccayena mahāmegho pāvassi. Atha naṃ kuṇapaṃ temitvā utthāya pakatisaṇṭhānena aṭṭhāsi. Vacca-maggo vivaṭo hutvā tārakā viya paṇḍāyi. Sigālo taṃ chiddaṃ disvā „idaṃ me jīvitaṃ laddhaṃ“ ti yāva hatthisisā paṭikka-mitvā vegena pakkhanditvā vaccamaggaṃ sisena paharitvā nikkhami. Tassa sambhinna-sarirattā² sabbalomāni vaccamagge alhiyimsu. So tālakkhanda-sadisena nillomena sarīrena ubbigga-citto muhuttaṃ dhāvitvā nivattitvā nisinno sarīraṃ oloketvā „idaṃ dukkhaṃ mayhaṃ na aññena kataṃ, lobhahetu lobha-kāraṇā³ lobhaṃ nissāya mayā etaṃ kataṃ, ito dāni paṭṭhāya na lobhavasiko bhavissāmi, puna hatthisarīraṃ nāma na pavisis-sāmīti“ saṃviggahadayo hutvā imaṃ gātham āha:

Nāhaṃ punaṃ na ca punaṃ na cāpi apunappunaṃ
hatthibondhiṃ pavekkhāmi, tathā hi bhayatajjito ti. 144.

Tattha na cāpi apunappunaṃ ti akāro nipātamatto. Ayam paṇ' etissā sakalāya pi gāthāy' attho: ahaṃ hi ito puna tato ca punaṃ ti vuttavārato puna tato pi ca⁴ punappunaṃ vāra-sarīrasaṃkhātāṃ hatthibondhiṃ na pavekkhāmi, kiṃkāraṇā: tathā hi bhayatajjito tathā hi ahaṃ imaṃmiṃ yeva pavesane bhayatajjito, maraṇabhayena santāsaṃ saṃvegaṃ āpādito ti.

• Evaṃ ca pana vatvā tato ca palāyitvā puna taṃ vā aññaṃ vā hatthisarīraṃ pi nivattitvā na olokesi, tato paṭṭhāya na lobhavasiko ahosi.

Satthā imaṃ dhamma-desanaṃ āharitvā „bhikkhave⁵ antoup-pannakilesassa nāma vaddhituṃ adatvā tattha tatth' eva niggaṇhituṃ

¹ K sijjamāno. ² K saṃsina- corr. to saṃjina- over the line and to saṃbhina- under the line, B saṃbhina- and saṃchinnā-. ³ so B; K pāṇalo-.

⁴ so K; B itī vuttam tato puna tato pi ca. ⁵ K na bhikkhave.

vattatitī" vatvā saccāni pakāsetvā jātakam samodhānesi: (Saccapariyosāne pañcasatāpi te bhikkhū arahatte patitthahimsu, avasesesu keci sotāpannā keci sakadāgāmino keci anāgāmino ahesu) „Tadā sigālo aham eva aho sin" ti. Sigāla jātakam.

9. Eka paññajātaka.

Eka pañño ayaṃ rukkhō ti. Idam Satthā Vesālīyaṃ upanissāya mahāvane kūṭāgārasālāyaṃ viharanto vesālīkaṃ dutṭha-Licchavikumārakaṃ ārabhha kathesi. Tasmiṃ hi kāle Vesālīnagaraṃ gāvuta gāvutantare tīhi pākārehi parikkhittam tisu ṭhānesu gopurattā-lakayuttam¹ paramasobhaggappattam. Tattha niccākālāṃ rajjāṃ kāretvā vasantānaṃ yeva rājūnaṃ sattasahassāni sattasatāni satta ca rājāno honti, tattakā yeva uparājāno tattakā senāpatino tattakā bhaṇḍāgārīkā. Tesam rājakumārānaṃ antare eko dutṭha-Licchavikumāro nāma aho si kodhano caṇḍo pharuso caṇḍena saddhiṃ nāsiviso viya niccāṃ pajjalito. Kodhena tassa purato dve tīpi vacanāni kathetuṃ samattho nāma n' atthi, tam n' eva mātāpitaro na nātayo na mittasuhajjā sikkhāpetuṃ nāsakkhimsu². Ath' assa mātāpitunnaṃ etad aho si: „ayaṃ kumāro atipharuso sāhasiko, ṭhapetvā Sammāsambuddhaṃ aṇño imaṃ vinetuṃ samattho nāma n' atthi, Buddhaveneyyena bhavitabban" ti te naṃ ādāya Satthu santikaṃ gantvā vanditvā „bhante ayaṃ kumāro caṇḍo pharuso kodhena pajjalati, imassa ovādaṃ dethā" ti. Satthā tam kumāraṃ ovadi: „kumāra imesu nāma sattesu caṇḍena pharusena sāhasikena vibethakajātikena na bhavitabban, pharusavāco nāma vijāta-mātuyāpi pituno pi puttassa pi bhātubhaginīnaṃ pi pajāpatiyāpi mittabandhavānaṃ appiyo hoti amanāpo, dasituṃ āgacchanto sappo viya aṭaviyaṃ utthitaoro viya khādituṃ āgacchanto yakkho viya ca ubbejaniyo³ hutvā dutiyakaccittavāre⁴ nirayādisu nibbattati, diṭṭhe yeva ca dhamme kodhano puggalo maṇḍitapasādhito⁵ pi dubbaṇṇo va hoti, punṇacandasassirīkam pi 'ssa mukhaṃ jālābhīhatapadumaṃ viya malagabhitakāncanādāsamaṇḍalaṃ vīya virūpaṃ hoti, duddasikaṃ kodhaṃ nissāya hi sattā satthaṃ ādāya attanā va attānaṃ paharanti visam khādanti rajjuyā ubbandhanti papātā patanti, evaṃ kodhavasena kālāṃ katvā nirayādisu uppajjanti, vihetthakajātiyāpi diṭṭhe yeva dhamme

¹ K gopuraddhālaka-. ² Be na sakkh-. ³ K -niyo. ⁴ so K; Be dutiyacittavāre. ⁵ K -pasādhito.

garaham patvā kāyassa bhedaṃ nirayādisu uppajjanti, puna manussattam labhivā jātakālato paṭṭhāya rogabahulā va honti¹, cakkhurogo sofarogo ti ādisu ca rogesu ekato paṭṭhāya ekasmiṃ patanti, rogena aparimuttā va hutvā miccadukkhita va honti, tasmā sabbasattesu mettacittena hitacittena bhavitabbam, evarūpo hi puggalo nirayādibhayena parimuccatīti². So kumāro ovādam labhivā ekovāden³ eva nihata-māno danto nibbisevano mettacitto mudocitto ahoṣi, akkosantam pi paharantam pi nivattitvā na olokesi, uddhaṭṭadāṭṭho viya sappo alacchinno viya kakkaṭako⁴ chinnavisaṇo viya ca usabho ahoṣi. Tassa taṃ pavattim natvā bhikkhū dhammasabhāyaṃ katham samuṭṭhāpesum: „āvuso duṭṭha-Licchavikumāraṃ suciram pi ovaditvā n⁵ eva mātāpitāro na nātimittādayo dametum sakkhimsu, Sammāsambuddho pana ekovāden⁶ eva dametvā nibbisevanam katvā mattavaravāraṇam viya samuggahitāṇaṃ cha⁷ kāraṇam akūsi, yāva subhāsitaṃ idaṃ 'hatthidamakena bhikkhave hatthidammo sārīto, ekaṃ yeva disaṃ dhāvati puratthimaṃ vā pucchimaṃ vā uttaraṃ vā dakkhiṇaṃ vā, assadamakena -pe-, godamakena -pe- dakkhiṇaṃ vā, Tathāgatena bhikkhave arahatā Sammāsambuddhena purisadammo sārīto, attha disā vidhāvati, rūpi rūpaṃ passati, ayam eva tādiso⁸ -pe-, so vuccati yoggācariyānaṃ⁹ anuttaro purisadammasārathī¹⁰, na hi āvuso Sammāsambuddhena sadiso purisadammasārathī¹¹ nāma atthīti¹². Satthā āgantvā „kāya nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sannisinā¹³ ti pucchitvā „imāya nāma¹⁴ ti vutte „na bhikkhave idān¹⁵ ev¹⁶ esa mayā ekovāden¹⁷ eva damito, pubbe p¹⁸ aham imaṃ ekovāden¹⁹ eva damesi²⁰ ti vatvā atitāṃ āhāri:

Atite Bārāṇasīyaṃ Brahmaḍatte rajjaṃ kārente Bodhisatto udiccabrāhmaṇakule nibbattitvā vayappatto Takkaṣilāyaṃ tayo vede sabbasippāni ca uggaṇhitvā kañci kalam gharāvāsaṃ vasitvā mātāpitunnaṃ accayena isipabbajjaṃ pabbajitvā abhiññā ca samāpattiyo ca²¹ nibbattetvā Himavante vāsaṃ kappesi. Tattha ciraṃ vasitvā loṇambilasevanatthāya janapadaṃ āgantvā Bārāṇasīyaṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase sunivattho supāruto tāpasākappasampanno bhikkhāya nagaraṃ

¹ K vā hoti, Bp ca honti. ² K na parimuccatīti, Bp muccatīti. ³ so Bp; K kakkaṭako. ⁴ so K; Bp samuggahitāṇaṃ. ⁵ K kādīsā. ⁶ Bp yogāvacariyāni.

⁷ K -thī. ⁸ K omits ca.

pavisitvā rājadvāraṃ pāpuṇi. Rājā sīhapañjarena¹ oloken-
 taṃ disvā iriyāpathe pasīditvā „ayaṃ tāpaso santindriyo santa-
 mānaso yugamattadaso² padavāre padavāre sahaṣṣatthavikaṃ
 ṭhapento viya sīhavijambhitena āgacchati, sace santadhammo
 nāṃ³ eko atthi imassa ten³ abbhantarena bhavitabban“ ti cinte-
 tvā ekaṃ amaccaṃ olokesi. So „kiṃ karomi devā“ ‘ti āha.
 „Etaṃ tāpasam ānehīti“. So „sādhū devā ‘ti Bodhisattaṃ
 upasaṃkamitva vanditvā hatthato bhikkhābhājanaṃ gahetvā
 „kiṃ mahāpuñṇā“ ‘ti vutte „bhante rājā pakkosatīti“ āha.
 Bodhisatto „na mayaṃ rājakulūpagā, hemavatakā nāṃ³ amhā“
 ‘ti āha. Amacco gantvā taṃ atthaṃ rañño ārocesi. Rājā „añño
 amhākaṃ kulūpako n’ atthi, ānehi naṃ“ ti āha. Amacco gantvā
 Bodhisattaṃ vanditvā yācivā rājanivesanaṃ pavesesi. Rājā
 Bodhisattaṃ vanditvā samussitasetacchatte kañcanapallamaṃ
 nīdāpetvā attano paṭiyattaṃ nānaggarasabhojanaṃ bhojetvā
 „bhante kuhiṃ vasathā“ ‘ti pucchi. „Hemavatakā mayaṃ mahā-
 rājā“ ti. „Idāni kahaṃ gacchathā“ ‘ti. „Vassārattānurūpaṃ
 senāsanaṃ upadhārema mahārājā“ ‘ti. „Tena hi bhante amhākaṃ
 ōeva uyyāne vasathā“ ‘ti paṭiñṇaṃ gahetvā sayam pi bhuñjitvā
 Bodhisattaṃ ādāya uyyānaṃ gantvā paṇṇasālaṃ māpetvā rattit-
 ṭhānadivāṭhānāni³ kāretvā pabbajitaparikkhāre datvā uyyāna-
 pālaṃ paṭicchāpetvā nagaraṃ pāvisi. Tato paṭṭhāya Bodhisatto
 uyyāne vasati. Rājāpi ‘ssa divase divase dvatikkhattuṃ upaṭ-
 ṭhānaṃ gacchati. Tassa pana rañño dutṭhakumāro nāma putto
 ahoṣi caṇḍo pharuso, n’ eva rājā dametuṃ asakkhi na sesaṇā-
 takā. Amaccāpi brāhmaṇagahapatikāpi ekato hutvā „sāmi,
 mā evaṃ kari, evaṃ kātuṃ na labbhā“ ti kujjhivā kathentāpi
 kathaṃ gāhāpetuṃ na sakkhiṃsu. Rājā cintesi: „ṭhapetvā
 mama ayyaṃ silavantaṃ tāpasam añño imaṃ kumāraṃ dametuṃ
 samattho nāma n’ atthi, so yeva naṃ damessatīti“ so kumāraṃ
 ādāya Bodhisattassa santikaṃ gantvā „bhante ayaṃ kumāro caṇḍo

¹ K. sīhapañjareya. ² BP -dasso. ³ both K and BP -divāṭṭhā-.

pharuso, mayam imam dametum na sakkoma, tumhe tam ekena upāyena sikkhāpethā" 'ti kumāram Bodhisattassa niyyādetvā pakkāmi. Bodhisatto kumāram gabetvā uyyāne vicaranto ekato ekena ekato ekenā 'ti dvīhi yeva pattehi ekam nimbapotakam disvā kumāram āha: „kumāra etassa tāva rukkhassa potakassa paṇṇam khādītvā rasam jānāhīti". So tassa ekam paṇṇam samkhādītvā rasam űatvā dhīti saha khelena bhūmiyam nuṭṭhubhī¹, „kim etam kumārā" 'ti vutte „bhante idān' ev' esa rukkho halāhalavisūpamo, vadḍhanto pana bahū manusse māressatīti" nimbapotakam uppāṭetvā hatthehi parimaddītvā imam gātham āha:

Ekapaṇṇo ayam rukkho na bhūmyā caturaṅgulo
phalena visakappena, mahāyam kim bhavissatīti. 145.

Tattha ekapaṇṇo ti ubhosu passesu ekekaṇṇo, na bhūmyā caturaṅgulo ti bhūmito caturaṅgulamattam pi na vadḍhito, phalenā ti palāsena, visakappena ti halāhalavisasādisena, evam khuddako² pi samāno evarūpena tittakena paṇṇena samannūgato ti attho, mahāyam kim bhavissatīti yadā paṇāyam vuddhippatto mahā bhavissati tadā kim nāma bhavissati, addhā manussa-māraṇako³ bhavissatīti evam uppāṭetvā maddītvā chaḍḍesi⁴ ti āha.

Atha nam Bodhisatto etad avoca: „kumāra tvaṃ imam nimbapotakam 'idān' eva evam tittako, mahallakakāle kuto imam nissāya vadḍhīti' uppāṭetvā maddītvā chaḍḍesi", yathā tvaṃ etasmim paṭipajjī evam eva tvaṃ⁵ paṭṭhavāsino pi 'ayam kumāro daharakāle yeva evam caṇḍo pharuso, mahallakakāle rajjam patvā kim nāma karissati, kuto ambakam etam nissāya vadḍhīti' tava kulasantakam rajjam adatvā nimbapotakam viya tam⁶ uppāṭetvā paṭṭhā pabbājaniyakammaṃ⁷ karissanti, tasmā nimbarukkhapaṭibhāgataṃ hitvā ito paṭṭhāya khantimettānuddayasampanno hohīti". So tato paṭṭhāya nihatamāno nibbisevano khantimettānuddayasampanno hutvā Bodhisattassa ovāde thatvā

¹ K nuṭṭhabhī, B nūṭṭhubhī. ² so Rp; K khuddakena. ³ K manussā-. ⁴ K chaḍḍhesin, Rp chaṭṭesi. ⁵ K chaḍḍhesi, Rp chaṭṭesi. ⁶ so both K and Rp.

pitu accayena rajjam patvā dānādini puññakammāni katvā yathā-kammaṃ agamāsi.

Satthā imaṃ dhammaḍḍesaṇaṃ āharitvā „na bhikkhave idān' ev' esa duṭṭha-Licchavikumāro mayā damito, pubbe pi ahaṃ etaṃ dāmesi yevā" 'ti vatvā jātakāṃ samodhānesi: „Tadā duṭṭhakumāro ayaṃ Licchavikumāro ahoṣi, rājā Anando, ovādaḍḍayakatāpaso pana aham evā" 'ti. Eka paṇṇajātakaṃ.

10. Sañjīvajātaka.

Asantaṃ yo paggaṇhātīti. Idaṃ Satthā Veḷuvane viharanto Ajātasattussa rañño asantapaggahaṃ ārabha kathesi. So hi Buddhānaṃ paṭikaṇṭakabhūte dussile pāpadhamme Devadatte paṣīditvā taṃ asantaṃ asappurisaṃ paggayha „tassa sakkāraṃ karissāmīti" bahūṃ dhanam pariccajivā Gayāsīse vihāraṃ kāretvā tass' eva vacanaṃ gahetvā pītaṃ dhammarājānaṃ sotāpaṇṇaṃ ariyasāva-kāṃ ghātetvā attano sotāpattimaggassa upaṇissayaṃ chinditvā mahāvināsaṃ patto. So hi „Devadatto paṭhavipavitt'ho" 'ti sutva „kacci nu kho maṃ pi paṭhavi gileyyā" 'ti bhūtatasi to rajjasukhaṃ na labhati, sayane assādaṃ na vindati, tibbakāraṇābhitunno¹ batthipoto viya kampamāno vicarati. So paṭhaviṃ phalamānaṃ viya avicijjānaṃ nikkhamantaṃ viya paṭhaviyā attānaṃ giliyamānaṃ viya ādittāya loha-paṭhaviyā uttānakaṃ nippajjāpetvā ayaṣūlchi koṭṭiyamānaṃ viya ca samanupassi. Ten' etassa² paṭakukkuṭassēva muhuttam pi kampamānassa avatthānaṃ nāma na hosi. Sammāsambuddhaṃ passitukāmo khamāpetukāmo paṇhaṃ pucchitukāmo ahoṣi, attano aparādhamaḥanta-tāya upasaṃkamituṃ na sakkoti. Ath' assa Rājagahanagare³ katti-karattivāre sampatte devanagaraṃ viya nagare alaṃkate mahāṭale amaccaggaṇapariyutassa kañcanaṣane nisinnassa Jivakaṃ⁴ Komārabhaccaṃ⁵ avidūre nisinnaṃ dīsvā etad ahoṣi: „Jivakaṃ⁶ gahetvā Sammāsambuddhaṃ passissāmi, na kho pana sakkā mayā ujukam eva vattuṃ: 'ahaṃ samma Jivaka sayam gantuṃ na sakkomi, ehi maṃ Satthu santikaṃ nehiti' pariyāyena pana rattisampadaṃ vaṇṇetvā⁷ 'kan' nu kho aṇṇa

¹ K - tūppo. ² K tetetaṣa. ³ K - naṭṭagare. ⁴ K Jivikaṃ. ⁵ K - bhaggaṇaṃ.

⁶ K vaṇṇetvā. ⁷ K kin.

mayam samanam vā brāhmaṇam vā payirupāseyyāma yaṁ no payirupāsantānam¹ cittaṁ paśideyyā² 'ti vakkhāmi, taṁ sutvā amaccā attano Satthārānam vaṇṇam kathessanti, Jivako pi Sammāsambuddhassa vaṇṇam kathessati, aha naṁ gahetvā Satthu santikaṁ gacchissāmi³ so pañcahi padehi rattiṁ vaṇṇesi:

„Lakkhaṇā vata bho dosinā ratti,
abhirūpā vata bho dosinā ratti,
dassaniyā⁴ vata bho dosinā ratti,
pāsādikā vata bho dosinā ratti,
ramaniyā⁵ vata bho dosinā ratti,

kaṁ nu khv-ajja mayham⁶ samanam vā brāhmaṇam vā payirupāsato cittaṁ paśideyyā⁷ 'ti. Ath' eko amacco Purāṇassa Kassapassa vaṇṇam kathesi eko Makkhaligosālassa eko Ajitakesakambalassa eko Kakudhakaecāyanassa eko Sañjayabelatthiputtassa eko Nāthaputtaniganthassā 'ti. Rājā tesam katham sutvā tuṇhi ahoṣi. So hi Jivakass' eva mahā-amaccassa katham paccāsiṁsati. Jivako pi „raṇṇo maṁ ārabha ka-thite yeva jānissāmi⁸“ avidūre tuṇhi nisīdi. Atha naṁ rājā āha: „tvam pana samma Jivaka kim tuṇhiti“. Tasmim khane Jivako utthā-yāsana yena Bhagavā ten' añjalim paṇāmetvā „eso deva araham Sammāsambuddho ambhakaṁ ambavane viharati saddhim adḍhatejasehi bhikkhusatehi, taṁ ca pana Bhagavantam evaṁ kalyāṇo kittisaddo abbhuggato“ ti nava arahādiguṇe vatvā jātito paṭṭhāya pubbanimittā-dibhedam Bhagavato ānubhāvam pakāsetvā „taṁ Bhagavantam devo payirupāsato, dhammaṁ supātu, pañham pucchatū“ ti āha. Rājā sampuṇṇamanoratho hutvā „tena hi samma Jivaka hatthiyānāni kappā-pehiti“ yānāni kappāpetvā mahantena rājāsubhāvena Jivakambavaḥam gantvā gandhamanḍalamālehi⁹ bhikkhusaṅghaparivutaṁ Tathāgataṁ disvā santavīcimañjhe mahapṇavam viya niccalaṁ bhikkhusaṅgham ito¹⁰ c' ito ca anuvuketvā „evārūpā nāma me paṇiṣā na diṭṭhapubbā“ ti iriyāpathe yeva paśiditvā saṅghassa añjalim paggaṇhitvā thutiṁ katvā Bhagavantam vanditvā ekamantaṁ¹¹ nisinnō sāmaññaphalapañham puechi. Ath' assa Bhagavā dvili bhāṇavārehi patimaṇḍetvā Sāmaññaphalasuttantaṁ kathesi. So suttapariyosāne attamano Bhagavantam khamāpetvā utthāyāsanaṁ padakkhiṇam katvā pakkāmi. Satthā acira-pakkantassa raṇṇo bhikkhū āmantetvā „khat' āyam bhikkhave rājā,

¹ so PP; K -pāsento. ² K -niyyā. ³ K mayath. ⁴ K -mālehi.

sac' āyām bhikkhave rājā issariyakāraṇā pīṭarām dhammikaṃ dhamma-
rājānaṃ jīvitaṃ na voropessatha imasmiṃ yeva āsane virajaṃ vītamalaṃ
dhammacakkhuṃ uppajjissatha, Devadattaṃ pana nissāya asantaṃ
paggahaṃ katvā sotāpattiṃ¹ parihīno² ti āha. Punadivase bhikkhū
dhammasabbhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ: „āvuso Ajātasattu kira asan-
taṃ³ paggahaṃ katvā dussīlaṃ pāpakammaṃ Devadattaṃ nissāya pīṭu-
ghātakammasa katattā sotāpattiṃ⁴ parihīno Devadattena nāsito rājā“
ti. Satthā āgautvā „kāyaṃ nu 'ttha bhikkhave etarahi kathāya sanni-
sinnā“ ti pucchitvā „imāya nāma“⁵ ti vutte „na bhikkhave Ajātasattu
idāṃ⁶ eva asantaṃ⁷ paggahaṃ katvā mahāvīnāsaṃ patto, pubbe p' esa
asantapaggahen⁸ eva attānaṃ nāsesīti“⁹ vatvā atitāṃ āhari:

Atīte Bārāṇasiyaṃ Brahmadaṭṭe rajjaṃ kārente
Bodhisatto mahāvibhave brāhmaṇakule nibbattitvā vaya-
patto Takkaṣilaṃ gantvā sabbasippāni uggaṇhitvā Bārāṇasiyaṃ
disāpāṃmokkha ācariyo hutvā pañcamāṇavakasatāni sippaṃ vāceti.
Tesu māṇavesu Saṅjīvo nāma māṇavo atthi. Bodhisatto tassa
matakutṭhāpanamantaṃ adāsi. So utṭhāpanamantaṃ eva gahe-
tvā paṭibāhanamantaṃ pana agahetvā² ekadivasaṃ māṇavehi sad-
dhiṃ dāruatthāya araṇṇaṃ gantvā ekaṃ matavyagghaṃ disvā
māṇave āha: „bho imaṃ matavyagghaṃ utṭhāpessāmi³“. Mā-
ṇavā „na sakkhissasīti“⁴ āhaṃsu. „Passantānaṃ nēva vo utṭhā-
pessāmi⁵“. „Sace māṇava⁶ sakkosi utṭhāpehīti“⁷ evaṃ ca pana
vatvā te māṇavā rukkhaṃ abhirūhiṃsu. Saṅjīvo mantaṃ pari-
vattetvā matavyagghaṃ sakkharāya pahari. Vyaggho utṭhāya
vegenāgantvā Saṅjīvaṃ galaṇāliyaṃ dasitvā jīvitaṃ kkhayaṃ pāpe-
tvā tatth' eva pati. Saṅjīvo pi tatth' eva pati. Ubho pi ekaṃ
tṭhāne yeva matā nipaṇṇisū. Māṇavā dāruṃ⁸ adāya gantvā
taṃ pavattim ācariyassa ārocesuṃ⁹. Ācariyo māṇave āmantetvā
„tātā asantapaggahakāraṇā nāma ayuttaṃ tṭhāne sakkārasammānaṃ
karonto evarūpaṃ dukkhaṃ paṭilabbhatī¹⁰ yevā“¹¹ ti vatvā imaṃ
gātham āha:

¹ so BP; K asanta. ² so BP; K gahetvā. ³ K -vā. ⁴ K dāru, BP dārūni.

⁵ K ārocesi. ⁶ K -labhanti.

Asantañ yo paggañhāti asantañ c' upasevati¹
tam eva ghāsañ kurute vyaggho Sañjiviko yathā ti. 146.

Tattha asantañ ti tīhi ducceṇṇeti samannāgatañ dussilañ pāpadhammañ, yo paggañhāti ti yañ khattiyādisu yo koci evarūpañ dussilañ pabbajitañ vā cīvarādisampadānena gahaṭṭhañ vā uparajjasenāpatiṭṭhānādisampadānena paggañhāti sakkārasammānañ karotīti attho, asantañ c' upasevati¹ yo ca evarūpañ asantañ dussilañ upasevati bhajati payirupāsati, tam eva ghāsañ kurute ti tam eva asantañ sampaggahantañ yo dussilo pāpappuggalo ghasati sañikhādati vināsañ pāpeti, kathañ: vyaggho Sañjiviko yathā ti yathā Sañjivena mānavaṇa mantañ parivattetvā matavyaggho Sañjiviko² jīvitādisampadānena sampaggahito attano jīvitadāyakañ³ Sañjivam eva jīvitaṃ voropetvā tathā⁴ eva pātesi evam añño pi yo asantasampaggahañ karotī so dussilo tam attano sampaggahañ eva vināseti, evañ asantasampaggāhikā vināsañ pāpupattīti.

Bodhisatto imāya gāthāya mānavānañ dhammañ desetvā dānādīni puññāni katvā yathākammañ gato.

Satthāpi imañ dhammadeśanañ āharitvā jātakañ samodhānesi:
„Tadā matavyagghupattihāko mānavo Ajātasattu ahoṣi, disūpāmokkho ācariyo pana aham evā“⁵ ti. Sañjivajātakañ. Kakaṇṭakavaggo pannarasamo. Ekanipātaṇṇanā niṭṭhitā.

¹ so Bp; K vūpa-. ² K jiviko. ³ K jīvitadāyakañ.

Jātakas — Buddhist Lit.
Buddhist Lit — Jātakas.

5/2/27

N.C

Central Archaeological Library,
NEW DELHI. 9297

Call No. BSa5/DIV/C.N.

Author— Cowell, E.B.

Title— The Divyavadana.
A

Borrower No.	Date of Issue	Date of Return
K. M. Sivastava	23-2-83	23-2-83

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI

Please help us to keep the book
clean and moving.